unicef
her çocuk için

SURİYELİ OKUL DIŞI KALMIŞ ÇOCUKLAR İLE İLGİLİ ANALİZ RAPORU

TÜRKİYE ÜLKE RAPORU

Bu çalışmanın içeriği UNICEF'in politikalarını veya görüşlerini yansıtmak zorunda değildir. Bu yayındaki tanımlamalar, herhangi bir ülkenin veya bölgenin veya yetkililerinin yasal statüsü veya sınırların belirlenmesi konusunda bir görüş anlamına gelmez. Bu çalışmanın telif hakkı Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonuna aittir. Bu çalışmayı yeniden basmak/çoğaltmak/fotokopisini almak veya başka herhangi bir şekilde bu çalışmayı yazılı olarak kaynak göstermek veya bu çalışmadan yazılı olarak alıntı yapmak için izin gereklidir. UNICEF'in yazılı bir talepte bulunulmasını gerektiren resmî bir izin politikası vardır. Ticari olmayan kullanımlar için izin normalde ücretsiz olarak verilecektir. İzin talebinde bulunmak için lütfen aşağıdaki irtibat kişisine ve adrese yazınız.

Kapak Fotoğrafı: © UNICEF/UN0504198/Erkemen

Türkiye, 2021

Daha fazla bilgi için lütfen iletişime geçiniz:

UNICEF Türkiye, Eğitim Bölümü
E-posta: ankara@unicef.org

UNICEF Türkiye Ülke Ofisi
Yıldız Kule İş Merkezi Turan Güneş Blv. No: 106 Kat: 7,
Ankara, Türkiye

T: +90 312 454 1000
F: +90 312 496 1461

© UNICEF Türkiye, Ankara, 2023

unicef
her çocuk için

SURİYELİ OKUL DIŞI KALMIŞ ÇOCUKLAR İLE İLGİLİ ANALİZ RAPORU

TÜRKİYE ÜLKE RAPORU

Önsöz

Türkiye son altı yıldır dünyada en çok sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundadır. Türkiye'deki dört milyonu aşkın mülteci ve sığınmacı arasında 3,6 milyondan fazla Suriyeli ve 1,7 milyondan fazla çocuk bulunmaktadır. Türk hükümeti, mülteci akınının getirdiği önemli zorluklara rağmen, geçtiğimiz on yılda Suriyeli mültecileri ağırlamak, eğitim sistemi de dâhil olmak üzere onları toplumsal yaşamın tüm alanlarına dâhil ve entegre etmek yolunda takdire şayan çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Sonuç olarak Türkiye'de okul dışındaki çocukların yüzdesi 2014 ve 2020 arasında yaklaşık %30 düşmüştür. Bununla birlikte, yaklaşık 400.000 mülteci çocuk okul dışı kalmaya devam etmektedir. Eğitime erişim genişlemeye devam ederken, kaydedilen ilerleme hızı son yıllarda düşmüştür. Bunun nedenini anlamak için UNICEF ve Millî Eğitim Bakanlığı, her mülteci çocuğun eğitime dâhil edilmesi çabalarını tamamlar nitelikte bir karma yöntem araştırmasını harekete geçirmiştir. Bu çalışma, kanıt temelli eylemler yoluyla çocuklar için olumlu sonuçlar üretmek amacıyla politika yapıcılar, uygulayıcılar ve araştırmacılar arasında kurulan güçlü bir ortaklık örneğidir.

Covid-19 pandemisi ve Şubat 2023'te meydana gelen depremler dolayısıyla ortaya çıkan öğrenme kayıplarının telafisi bağlamında düşünüldüğünde bu araştırmanın önemi artmaktadır. Bu krizler eğitim sisteminin dışında kalma ve öğrenme kaybı risklerini artırdığı için, okul dışındaki veya risk altındaki çocuklar bu tür krizlerin sosyal ve ekonomik etkileri karşısında özellikle kırılgandırlar. Çalışma, okul dışındaki çocukların profillerini oluşturmak ve eğitim dışı kalmalarına yol açan bariyerleri analiz etmek üzere sağlam süreçlerden ve titiz analizlerden faydalanmıştır. Çalışma, çeşitli ortakların gerçekleştirdiği iyi uygulamalara yer verir; söz konusu bariyerlerin kaldırılmasına yönelik mevcut yaklaşımlardaki boşlukları belirler ve gelecekte etkili bir şekilde ilerleme kaydetmek için politika tavsiyeleri sunar.

Sonuç olarak, aksi takdirde dezavantajlı veya kırılgan konumda kalacak olan gelecek nesil çocukların hayata daha sağlam bir başlangıç yapmaları, zorunlu eğitimi bitirmeleri ve yüksek öğretim fırsatlarına daha yüksek oranda erişim sağlamaları için güçlü yatırımlar gerekmektedir. Bu tür yatırımlar çocukların hayatını olumlu yönde değiştirecek ve yoksulluk ve dezavantaj döngülerini kırmalarını sağlayacaktır. Umarım ki bu kapsamlı belge hepimizi toplu eyleme geçmek ve beraber çalışmak konusunda teşvik eder; bu çalışmalar çok sektörlü sinerji ve eylemlerle desteklenir ve destekleyici hizmetlere, özellikle eğitime kaliteli, kapsayıcı ve devamlı erişim sağlanır.

Paolo MARCHI
UNICEF Türkiye Temsilcisi

Teşekkürler

Türkiye'de Okul Dışı Kalmış Çocuklar Çalışması, Türkiye Millî Eğitim Bakanlığı, UNICEF ve Cambridge Education/Mott MacDonald ortaklığı ve birçok farklı paydaşın operasyonel/lojistik desteği ile ortaya koyulan bir üründür. Bu çalışma, devlet kurumlarının ve teknik ortakların uzmanlığı ve yardımı olmadan tamamlanamazdı. Bu çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan kişi ve kurumlara teşekkür etmek isteriz. Cambridge Education kurumuna, sağladıkları kurumsal danışmanlık hizmetleri ve raporun tasarım, uygulama, analiz ve yazım süreçlerinde verdikleri kaliteli destekten ötürü teşekkür ederiz.

Türkiye Hükümeti tarafında ise UNICEF, MEB'in genel liderliğinde, bu çalışmanın hayata geçirilmesini desteklemek için Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın işbirliğini ve rehberliğini derinden takdir etmektedir. Aynı zamanda Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü; Temel Eğitim Genel Müdürlüğü; Ortaöğretim Genel Müdürlüğü; Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü; Din Öğretimi Genel Müdürlüğü; Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'nün değerli teknik katkıları ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) ve Adalet Bakanlığı'ndan doğru yönlendirmeleri de bu çalışmanın gerçekleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Çeşitli sivil toplum kuruluşları (STK'lar) hedef grubumuza ulaşma ve nitel veri toplayarak araştırmayı uygulamaya koyma konusunda katkı sağladı. UNICEF, önemli kaynaklar sunarak çalışmaya yön verme ve sonuçlarını şekillendirmede önemli rol oynayan Türk Kızılay Derneği, Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD), Hayata Destek Derneği (HDD), Kalkınma Atölyesi, Tohum Otizm Vakfı, Down Sendromu Derneği, İstanbul Engelsiz Düşler Derneği, Parıltı Görmeyen Çocuklara Destek Derneği, GAP Bölge Kalkınma İdaresi (GAP BKİ), Concern Worldwide ve Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfına (TEGV) değerli katkıları için teşekkür eder.

UNICEF, bu çalışmanın bir parçası olan ve değerli bilgiler ve uzmanlıklarını sunan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'ne ayrıca teşekkür eder.

Bütün çalışma boyunca verdikleri katkılar için UNICEF, birçok çalışanına ve özellikle Eğitim Ekibi, İzleme ve Değerlendirme Ekibi, İletişim Ekibi ve Saha Ekibine özellikle teşekkür eder.

Bu çalışma, Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Birimi (ECHO) ve ABD Dışişleri Bakanlığı Nüfus, Mülteciler ve Göç Bürosunun (BPRM) fonları olmadan gerçekleştirilemezdi. Nihai çalışmanın tasarımı ve tercümesi ise Formato Verde, Boğaziçi Çeviri Hizmetleri Ltd. Şirketi ve Sahra Çeviri Hizmetleri Ltd. Şirketi tarafından gerçekleştirildi.

UNICEF, bu çalışmada yer alan bilgilerin ilgili politika ve uygulamalarda kullanılması için katkı sağlayan herkese teşekkür eder. Onların katkıları sayesinde UNICEF ve ortakları, özellikle kırılgan gruplardaki mülteci çocuklar için olumlu sonuçlar üretebilecekler.

Kısaltmalar

Kısaltma	Açılımı
3RP	Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı
5B	Okul Dışında Kalmanın 5 Boyutu
7B	Okul Dışında Kalmanın 7 Boyutu
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÇSHB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ADB	Adalet Bakanlığı
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
Bİ	Bağımsız İzleme
BOO	Brüt Okullaşma Oranı
BSYBS	Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
CEDAW	Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
DG	Derinlemesine görüşme
EBA	Eğitim Bilişim Ağı
EC	Avrupa Komisyonu
EoÇ	Engeli olan Çocuklar
EÇE	Erken Çocukluk Eğitimi
EUTF	Avrupa Birliği Suriye Krizi Bölgesel Güven Fonu
EYBS	Eğitim Yönetimi Bilgi Sistemi
FRIT	Avrupa Birliği Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı
FGDs	Focus Group Discussions
FRIT	The European Union Facility for Refugees in Türkiye
GA	Gizlilik Anlaşması
GDPR	Genel Veri Koruma Yönetmeliği
GEM	Geçici Eğitim Merkezleri
GIZ	Alman Uluslararası İş Birliği Kurumu
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKA	Geçici Koruma Altında
GSB	Gençlik ve Spor Bakanlığı
GSMH	Gayri Safi Millî Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HBÖGM	Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
HD	Hayata Destek
HEP	Hızlandırılmış Eğitim Programı
HWS	Hobart ve William Smith

Kısaltma	Açılımı
ICESCR	Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
IFRC	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
ISCED	Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırması
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İİB	İçişleri Bakanlığı
İYEP	İlkokullarda Yetiştirme Programı
KBG	Kilit Bilgilendiricilerle Görüşmeler
Kızılay	Türk Kızılayı
KK	Kimlik Kartı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MEBİM	Millî Eğitim Bakanlığı İletişim Merkezi
MEK	Mesleki Eğitime Kazandırma Projesi
NSA	Nüfus ve Sağlık Araştırması
ODKÇ	Okul Dışı Kalmış Çocuklar
OECD	Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü
OGG	Odak Grup Görüşmeleri
OKDP	Okula Kayıt İçin Destek Programı
OOSCI	Okul Dışı Kalmış Çocuklar İçin Küresel Girişim
PIKTES	Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi
PIKTES II	Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi II
RAM	Rehberlik ve Araştırma Merkezi
SED	Sosyal ve Ekonomik Destek
SGDD	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
SGEP	Suriyeli Gönüllü Eğitim Personeli
SKA'lar	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SUY	Sosyal Uyum Yardımı
SUYE	Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardımı
TDK	Türkçe Dil Kursu
TRO	Türkiye'deki Resmî Okullar
TL	Türk Lirası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UIS	UNESCO İstatistik Enstitüsü
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
DNOO	Düzeltilmiş net okullaşma oranı
YIMD	Kilis Yoksulluk ve İşsizlik ile Mücadele Derneği
YÖBİS	Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi
YÖS	Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

İçindekiler

Önsöz ii
Teşekkürler iii
Kısaltmalar iv
Yönetici Özeti xiii

BÖLÜM 1
Giriş 1

BÖLÜM 2
Türkiye: Ülke Bağlamı 4

2.1 Nüfus ve Ekonomi 5
- **2.1.1** Nüfus Dinamikleri 5
- **2.1.2** Türk Ekonomisi 6

2.2 Kamu Finansmanı ve Eğitim Harcamaları 7

2.3 Türkiye'nin Eğitim Politikaları ve Politika Öncelikleri 10
- **2.3.1** 11. Ulusal Kalkınma Planı (2019-2023) 10
- **2.3.2** Millî Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı (2019-2023 11
- **2.3.3** Türkiye'nin 2023 Eğitim Vizyonu 12
- **2.3.4** Öğretmen Strateji Belgesi (2017-2023) 13

2.4 Türkiye'deki Eğitim Sistemi 14
- **2.4.1** Genel Bakış 14
- **2.4.2** Okul İmkânları 18
- **2.4.3** Kayıt Düzenlemeleri 19
- **2.4.4** Devamsızlık Düzenlemeleri 20

2.5 COVID-19 Salgını Döneminde Türkiye'de Eğitim Alanında Alınan Önlemler 20

2.6 Suriye Krizi 21

2.7 Türkiye'de GKA Suriyeli Çocukların Eğitimi 22
- **2.7.1** Eğitim Hakkı 22
- **2.7.2** Yönetsel Tedbirler 23
- **2.7.3** Uluslararası Destek ve İş Birliği 25

BÖLÜM 3
Analitik Çerçeve 27

3.1 Okul Dışında Kalkmış Çocuklar Girişimi (OOSCI) Araştırma Çerçevesi 28
- **3.1.1** Okul Dışında Kalmanın Boyutları 28
- **3.1.2** Çocukların Okula Neden Gidemediğinin Anlaşılması 30

3.2 Sığınmacılar İçerisinde Okul Dışında Kalmış Çocuklar: Araştırma Hedefleri 32

3.3 Nicel Araştırma: Veriler ve Yöntemler 34
- **3.3.1** Veri Kaynakları ve Kapsamı 34
- **3.3.2** Örneklem ve Ağırlıklandırma 36
- **3.3.3** Değişkenler 37
- **3.3.4** Yöntemler 38

3.4 Nitel Araştırma: Veri Toplama ve Veri Toplama Yöntemleri 38
- **3.4.1** Veri Toplama 39
- **3.4.2** Yöntemler 43

3.5 Veri Toplama ile İlgili Sınırlılıklar ve Sorunlar 44
- **3.5.1** Nicel Veri Sınırlılıkları 44
- **3.5.2** Nitel Veri Sınırlılıkları 44

BÖLÜM 4

Okul Dışı Kalmış GKA Suriyeli Çocuklara İlişkin Nicel Özet _ 46

4.1 Okul Kayıt Eğilimleri 47
- **4.1.1** MEB Genel Kayıt Veri Özetleri 47
- **4.1.2** UNICEF İzleme Verileri ve NSA Kayıt Oranları 50
- **4.1.3** Yaygın Eğitime Katılım 52

4.2 Yaşa ve Cinsiyete Göre Okul Kayıt Oranları 53

4.3 GKA Suriyeliler Arasında Okul Dışı Kalmış Çocuklar (ODKÇ) 56
- **4.3.1** ODKÇ 2016-2020: Detaylı Özet 56
- **4.3.2** İllere Göre ODKÇ 58
- **4.3.3** Okulu Terk Etme Riski Bulunan GKA Suriyeli Çocuklar 62

4.4 Suriyelilerin Okullaşması Üzerine Nicel Veriler: Özet 69

© UNICEF/UN0566923/Karacan

BÖLÜM 5

GKA Suriyeli Çocukların Eğitime Erişimini Etkileyen Faktörler _____ 71

5.1 Sosyokültürel, Beşerî Sermaye ve Sağlık ile ilgili Faktörler 75
- **5.1.1** Toplumsal Cinsiyete Dayalı Normlar 75
- **5.1.2** Beşerî Sermaye 80
- **5.1.3** Sağlıkla İlgili Nedenler 88
- **5.1.4** Sosyal Uyum 95

5.2 Ekonomik Faktörler 101
- **5.2.1** Kaynak Eksikliği ve Yoksulluk 101
- **5.2.2** Göç ve Ailenin Yer Değiştirmesi 111

5.3 Okulların İdarî Yönetmelikleri 116
- **5.3.1** Okula Kayıt 117
- **5.3.2** Devamsızlık 123
- **5.3.3** Sınıf Geçme 125

5.4 Okul İmkanları, Niteliği ve Uygunluğu ile İlgili Faktörler 126
- **5.4.1** Okul İmkânları 126
- **5.4.2** Okul Kaynakları 134
- **5.4.3** Öğretmen Özellikleri 138
- **5.4.4** Okulda Güvenlik 141

5.5 COVID-19 Küresel salgını ve GKA Suriyeli Çocukların Eğitimi 146
- **5.5.1** COVID-19 Küresel salgını ve Talep ile İlgili Etkenler 147
- **5.5.2** COVID-19 Küresel salgını ve Arz ile ilgili Etkenler 150
- **5.5.3** COVID-19 Küresel Salgınının GKA Suriyeli Çocukların Eğitimine Etkisinin Genel Sonuçları 151

BÖLÜM 6

Yönetsel Tedbir Analizi _____ 153

6.1 Sosyal ve Ekonomik Destek 154
- **6.1.1** Mali Destek 154
- **6.1.2** Ayni Destek 156

6.2 Eğitim Desteği 158

6.3 Sosyal Uyum Desteği 165

6.4 Eğitim Yönetişimi 166

6.5 COVID-19 Salgın Döneminde Destek 171

BÖLÜM 7
Yönetsel Tedbir Önerileri 172

BÖLÜM 8
Sonuç 184

Referanslar 186

BÖLÜM 9
Ekler 190

Ek A. Küresel Faktör ve Kısıtların Özeti 191

Ek B. Veri Kaynaklarına Göre GKA Suriyelilerin Okul Kayıt Oranı Karşılaştırmaları 193

Ek C. UNICEF İzleme Araştırmalarında Kız Çocuklarının ve Yaşı Daha Büyük GKA Suriyeli Çocukların Sayısı Olması Gerekenden Az Mı? 195

Ek D. Ek Niceliksel Sonuçlar 199

Ek E. Suriyeli Olmayan Mülteciler Arasında Okul Dışı Kalmış Çocukların Analizi 207

Ek F. UNICEF'in Çocukların Okula Gitmeme Nedenleri ile İlgili İzleme Verilerinin Özeti 213

Ek G. Çok Değişkenli Faktör analizi 219

Ek H. GKA Suriyeli çocuklar neden okul dışında kalmışlar? UNICEF İzleme Verileri'nde ailelerin dile getirdiği gerekçeler 230

Ek I. Onaylanmış Koruma Usulleri 233

Ek J. İllere ve Hedef Kitlelere Göre Tüm Görüşmelerin Dağılımı 246

Ek K. Faktör Özeti 248

Ek L. Cambridge Education/Mott MacDonald Çalışma Ekibinin Ayrıntıları 251

Şekil Listesi

Şekil 1a: Yıllara Göre GKA Suriyelilerin Sayısı..... xiv
Şekil 2a: 2015-2021 Arası GEM'lerden Resmî Okullara Geçiş xiv
Şekil 3a: Türkiye'deki Sisteme Göre Uyarlanmış Okul Dışında Kalma Boyutları xv
Şekil 4a: 2014-2020 Arası ODKÇ Yüzdeleri ile birlikte 5-17 Yaş Arası Okula Kayıtlı ve Kayıtsız GKA Suriyeli Çocukların Ham Toplamları xix
Şekil 5a: 5-17 Yaş Arası GKA Suriyeli Okul Dışında Çocuklara İlişkin Özet Bilgiler, 2018 NSA.... xx
Şekil 1: Türkiye'nin Nüfus Piramidi, 2020.....5
Şekil 2: Finansman Kaynaklarına Göre GSYİH Yüzdesi Olarak Eğitim Kurumları İçin Yapılan Toplam Harcama (2016) 8
Şekil 3: 6-15 Yaş Arası Tam Zamanlı Eşdeğer Öğrenci Başına Eğitim Kurumları İçin Yapılan Kümülatif Harcama.....8
Şekil 4: Türkiye'deki Eğitim Sistemi (okul öncesinden lise seviyesine kadar).....14
Şekil 5: Okul Seviyesi ve Kategorilerine Göre Kayıt Özeti, 2019-2020 17
Şekil 6: Yıllara Göre GKA Suriyelilerin Nüfusu 21
Şekil 7: GKA Suriyeli Nüfusu En Fazla Olan 10 İl ...21
Şekil 8: Yıllara Göre GEM'lerden Resmî okullara Geçiş, 2015-2021.....24
Şekil 9: Türkiye'de Sisteme Göre Uyarlananan Okul Dışı Kalmış Çocukların (ODKÇ) Okul Dışında Kalma Boyutları 28
Şekil 10: Arz-Talep Etkileri ile Birlikte Sığınmacıların Okula Devamı İle İlgili Önemli Aşamalar 31
Şekil 11: ODKÇ Yüzdesi İle Birlikte 5-17 Yaş Arası GKA Okula Kayıtlı ve Kayıtsız Suriyeli Çocukların Sayılarının Ham Toplamları, 2014-2020.....47
Şekil 12: Okul seviyesi ve yıllara göre GKA Suriyeli Çocukların Okula Kayıt Durumu, 2016-2020 50
Şekil 13: Veri Kaynağına ve Sınıfa Göre 5-17 Yaş Arası GKA Suriyeli Çocukların Okul Kayıt Oranları.....51
Şekil 14: Program Türüne Göre Yaygın Eğitime Katılanların Sayısı, 2018-2020 52
Şekil 15: Yaş, Cinsiyet, NSA (2018) ve UNICEF 2019-2020 İzleme Araştırmalarına Göre Okul Kayıt Oranları. 54
Şekil 16: 5-17 Yaş Arası Okul Dışı Kalmış GKA Suriyeli Çocuklar, 2018 NSA 56
Şekil 17: Sınıflandırma Stratejisine Göre Okul Dışı Kalmış GKA Suriyeli Çocukların Tahmini Toplam Sayısı.....58
Şekil 18: 5-17 Yaş Arası GKA Suriyeli Çocuklar Arasında İllere Göre Brüt Okullaşma Oranı (BOO), Ekim 2019.....59
Şekil 19: Dört İlde 5-17 Yaş Arası GKA Suriyeli Çocuklara Yönelik Okul Dışı Kalmış Çocuklar (ODKÇ) Özeti, UNICEF İzleme Verileri..... 60
Şekil 20: Sınıfına ve Ders Yılına Göre 20 veya Daha Fazla Gün Okula Gitmemiş GKA Suriyeli Öğrencilerin Yüzdesi 63
Şekil 21: Sınıfına Göre 20-29 veya 30 veya Daha Fazla Gün Okula Gitmemiş GKA Suriyeli Öğrencilerin Yüzdesi, 2018-2019 Eğitim öğretim Yılı.....63
Şekil 22: Cinsiyete ve Sınıfa Göre 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılında 30 Gün veya Daha Fazla Okula Gitmemiş GKA Suriyeli Öğrencilerin Yüzdesi 64
Şekil 23: GKA Suriyelilerin Kayıt Oranlarının En Fazla Olduğu 20 İlde 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılında 20+ veya 30+ Gün Okula Gitmemiş Ortaokul ve Lise Seviyesindeki GKA Suriyeli Öğrencilerin Yüzdesi 65
Şekil 24: İlkokul 1. ve 3. Sınıflara Göre Öğrenci Yaşı Oranları, UNICEF 2017-2019 İzleme Verileri 66
Şekil 25: Ortaokul 5. ve 7. Sınıflara Göre Öğrenci Yaşı Oranları, UNICEF 2017-2019 İzleme Verileri 67
Şekil 26: Yaşına Göre Daha Alt Seviye Bir Sınıfa Kaydolma ve 4'ten Fazla Özürsüz Devamsızlık Yapılan Ay Sayısına Göre Okul Terki Riski Altındaki Öğrencilerin Yüzdesi, UNICEF 2018-2019 İzleme Verileri 68
Şekil 27: Yaşa (12-20) ve Cinsiyete Göre Evli Olan GKA Suriyeli Çocukların Yüzdesi 78
Şekil 28: 5-17 Yaş Arası GKA Suriyeli Çocukların Ailelerinin Eğitim Düzeyleri.....81
Şekil 29: Ailelerinin Eğitim Düzeyine Göre 5-17 Yaş Arası GKA Suriyeli Çocukların Okula Kayıt Oranları.....82

© UNICEF/UN0438614/Baytore

Şekil 30: Okula "Türkçe Dil Seviyesi" Nedeniyle Gitmediğini Söyleyen GKA Suriyeli Ailelerin Yaşa ve Cinsiyete Göre Çocuklarının Yüzdesi 85

Şekil 31: Türüne ve Yaş Grubuna Göre Engeli Olan Çocukların Yüzdesi 89

Şekil 32: Engeli Olma Durumu Nedeniyle Çocuklarının Okula Gitmediğini Söyleyen GKA Suriyeli Ailelerin Yüzdesi 89

Şekil 33: Engeli Olan ve Olmayan GKA Suriyeli Çocukların Okula Kayıt Oranları 90

Şekil 34: Engeli Olan Çocukların Engel Türüne ve Yaş Grubuna Göre Okul Kayıt Oranları ... 90

Şekil 35: Yaş Gruplarına Göre ŞEY'den Yararlanan GKA Suriyeli Çocukların Beyan Ettiği Okul Yolunda Yaşanan Zorbalık, Gözdağı Verme ve Şiddet Vakaları (%) 99

Şekil 36: Cinsiyete Göre ŞEY'den Yararlanan GKA Suriyeli Çocukların Beyan Ettiği Okul Yolunda Yaşanan Zorbalık, Gözdağı Verme ve Şiddet Vakaları (%) 99

Şekil 37: 5-17 Yaş Arası Çocuğun Olduğu Hanelerde Hane Üyesi Sayısı ve Bu Hanelerdeki Çocuk Sayısı, (2018 NSA) 103

Şekil 38: Eğitim öğretim Yıllarına Göre "Okul Masrafları" Nedeniyle Çocuklarının Okula Gitmediğini Söyleyen GKA Suriyeli Ailelerin Yüzdesi 104

Şekil 39: Okul Düzeyi ve Kurum Türüne Göre Geçen Ayki Ortalama Eğitim Masrafı (Çocuk Başına) 105

Şekil 40: GKA Suriyeli Ailelerin, Çocuklarının Okul Dışında Kalma Nedeni Olarak "Çalışmalarını" Gösterdikleri Cevapların Yaşa ve Cinsiyete göre Dağılımı 107

Şekil 41: 14-17 Yaş Arası Çocuklar Arasında Okul Dışında Kalma Nedeni Olarak "Çalışmanın" Gösterildiği Cevapların Eğitim öğretim Yılına ve Cinsiyete Dağılımı 107

Şekil 42: Yaş ve Cinsiyete Göre Çocuk Yaşta Çalışma Faaliyetleri 108

Şekil 43: Yıllara Göre GKA Suriyelilerin Türkiye'deki Dağılımı 112

Şekil 44: Türkiye'ye Geliş Yılı (Okul Dışı Kalmış Çocuğu Olan GKA Suriyeli Haneler) 113

Şekil 45: Türkiye'ye Geliş Yılı (Risk Altında Çocuğu Olan GKA Suriyeli Haneler) 113

Şekil 46: Okul Dışında Kalma Nedeni Olarak "Kayıt Kimlik Kartının" Gösterildiği Cevapların Eğitim öğretim Yılına ve Cinsiyete Göre Oranı 118

Şekil 47: Türkiye'deki Okul Sayısı (2019-2020) 126

Şekil 48: Yaşa ve Cinsiyete Göre Okullarda Yaşanan ve Öğrencilerin Beyan Ettiği Zorbalık Vakalarının Sıklığı 141

Şekil 49: Okullarda Yaşanan Yaş Gruplarına Göre ŞEY'den Yararlanan GKA Suriyeli Çocukların Beyan Ettiği Zorbalık, Gözdağı Verme ve Şiddet Vakaları (%) 142

Şekil 50: Cinsiyete Göre ŞEY'den Yararlanan GKA Suriyeli Çocukların Beyan Ettiği Okullarda Yaşanan Zorbalık, Gözdağı Verme ve Şiddet Vakaları (%) 142

Şekil B1: Veri Kaynağına Göre 5-17 Yaş arası GKA Suriyelilerin Okul Kayıt Oranları 194

Şekil C1: 2016-2017 ve 2017-2018 UNICEF İzleme Verisi Örneklem Gruplarının Cinsiyet ve Yaş Aralığına Göre 2017 GKA Suriyeli Nüfusuyla Karşılaştırılması 196

Şekil C2: 2018-2019 ve 2019-2020 Alan taraması Örneklem Gruplarının Cinsiyet ve Yaş Aralığına Göre 2017 GKA Suriyeli Nüfusuyla Karşılaştırılması 197

Şekil D1: Yaş Grubuna Göre Herhangi Bir Eğitim Kurumuna Kayıtlı GKA Suriyelilerin Kayıtlı Olduğu Kurum Tipi, UNICEF İzleme Verileri 199

Şekil D2: Yaşa ve Öğretim yılına Göre Okul Kayıt Oranları, UNICEF İzleme Verileri ve NSA (2018) Araştırmaları 200

Şekil D3: Güneydoğu İllerinde (Gaziantep, Hatay, Kilis ve Şanlıurfa) Yaşa ve Cinsiyete Göre Okul Kayıt Oranları ve Örneklem Büyüklüğü, UNICEF İzleme Verileri 2019 200

Şekil D4: Öğretim Yılına Göre 5-17 Yaş Arası GKA Suriyelilere İlişkin Detaylı ODKÇ Özeti, UNICEF İzleme Verileri 2016-2017 201

Şekil D5: Öğretim Yılına Göre 5-17 Yaş Arası GKA Suriyelilere İlişkin Temel ODKÇ Özetleri, UNICEF İzleme Verileri 201

Şekil D6: Öğretim Yılı Boyunca 20 Gün ya da Üzeri Devamsızlık Yapan GKA Suriyeli Öğrencilerin Yüzdesi, Sınıfa ve Öğretim Yılına Göre 203

Şekil D7: 2018-2019 Öğretim Yılı Boyunca 30 Gün ya da Üzeri Devamsızlık Yapan GKA Suriyeli Öğrencilerin Yüzdesi, Cinsiyete ve Sınıfa Göre 203

Şekil D8: Lise 9 ve 11. Sınıflarda Sıklığına Göre GKA Suriyeli Öğrenci Yaş Kategorileri, UNICEF İzleme Verileri 2017-2019 204

Şekil D9: ŞEY Yararlanıcısı Tüm Çocuklar Genelinde Okula Düzenli Devam Etmeme Sebepleri (%), Bİ May/Haz 2018 204

Şekil D10: Engel Tipine ve Yaş Grubuna Göre Engeli olan Çocukların Okul Kayıt Oranları, UNICEF İzleme Verileri 2017 205

Şekil D11: Kişi Başına Düşen Hane Geliri Yüzdesi Cinsinden Ortalama Eğitim Harcaması (çocuk başına), Beş Gruba Ayrılmış Kişi Başı Gelire Göre, UNICEF İzleme Verileri 2017 206

Şekil E1: UNICEF İzleme Verisi Örneklemlerinde 5-17 Yaş Arası Suriyeli Olmayan Mülteci Çocuk Sayısı, Öğretim Yılına göre 207

Şekil E2: 5-17 Yaş Arası Iraklı ve Afgan Mülteci Çocukların Okul Kayıt Oranları, Öğretim Yılına Göre 208

Şekil E3: Iraklı Mülteci Çocukların Yaşa ve Cinsiyete Göre Okul Kayıt Oranları, 2018-2019 Öğretim Yılı 208

Şekil E4: 5-17 Yaş Arası Iraklı ve Afgan Çocuklara İlişkin ODKÇ Özetleri, 2018-2019..... 209

Şekil E5: Eğitim kademesine göre okul dışı olma sebepleri, 2018-2019 öğretim yılı 210

Şekil F1: Yaşa ve Cinsiyete Göre Okul Dışı Kalma Sebepleri, 2016-2017 İzleme Verileri 214

Şekil F2: Yaşa ve Cinsiyete Göre Okula Hiç Kaydolmamış Çocukların Okul Dışı Kalma Sebepleri, 2016-2017 İzleme Araştırması 215

Şekil F3: Öğretim Yılına Göre 6-9 Yaş Arası Çocukların Okul Dışı Kalma Sebepleri, Alan taraması Araştırmaları 2017-2019 217

Şekil F4: Öğretim Yılına Göre 10-13 Yaş Arası Çocukların Okul Dışı Kalma Sebepleri, Alan taraması Araştırmaları 2017-2019..... 218

Şekil F5: Öğretim Yılı ve Cinsiyete Göre 14-17 Yaş Arası Çocukların Okul Dışı Kalma Sebepleri, Alan taraması araştırmaları 2017-2019 218

Şekil H1: F Yaş Kategorilerine ve Araştırmaya göre GKA Suriyeli aileler tarafından çocukların okula gitmemesi konusunda dile getirilen sebeplerin sıklığı..... 231

Şekil H2: Yaşa ve Cinsiyete göre GKA Suriyeli Ailelerin Çocukların Okula Gitmemesine dair Gösterdikleri Sebeplerin Sıklığı, 2019 UNICEF İzleme Verileri 232

Tablo Listesi

Tablo 1: Çocuk Nüfusuna İlişkin Geleceğe Yönelik Tahminler (Türk Vatandaşları) 6
Tablo 2: Aile ve Eğitim Desteği Harcamaları (ASHB).. 9
Tablo 3: MEB (2019-2023) Stratejik Planı'nda Yer Alan Performans Göstergeleri, Referans Değerler ve Hedef Değerler.....11
Tablo 4: Öğrenciler, Öğretmenler, Bölümler ve Eğitim Düzeyine İlişkin İstatistikler (2019-2020) 18
Tablo 5: Yatılı Okul İstatistikleri (2019-2020)..... 19
Tablo 6: İllere, Eğitim öğretim yılına ve Araştırmalara Göre Örnekleme Kapsamına Alınmış Okul Çağındaki Çocukların Sayısı (5-17) 35
Tablo 7: Soru Setleri Listesi 41
Tablo 8: Boyutlarına göre Derinlemesine Görüşmelerin ve İnternetten Odak Grup Görüşmelerinin Sayısı..... 42
Tablo 9: Veri Kaynağına Göre Güçlü Yönler ve Sınırlılıklar 48
Tablo 10: Eğitim öğretim yılı, Düzeyi ve Sistemine Göre Okula Kayıtlı GKA Suriyeli Çocuk Sayısı (2016-2020)..... 49
Tablo 11: Eğitim Düzeyine Göre Brüt ve (Uyarlanmış) Net Okul Kayıt Oranlarının Özeti, NSA 2018 55
Tablo 12: İllere ve ODKÇ Boyutuna Göre Okul Dışı Kalmış Toplam Suriyeli Çocukların Yüzdesi, 2018-2020 Sosyal Yardım Araştırmaları 61
Tablo 13: Toplumsal Cinsiyete Dayalı Normlar ile İlgili Faktörler 80
Tablo 14: Beşerî Sermaye ile İlgili Faktörler 88
Tablo 15: Sağlık ile İlgili Faktörler 95
Tablo 16: Sosyal Uyum ile İlgili Faktörler.....101
Tablo 17: Ekonomik Faktörler: Kaynak Yetersizliği ve Yoksulluk 111
Tablo 18: Ekonomik Faktörler: Göç ve Ailenin Yer Değiştirmesi.....116
Tablo 19: Okul Kaydı ile İlgili Faktörler..... 122
Tablo 20: Devamsızlık ile İlgili Faktörler..... 124
Tablo 21: Sınıf Geçme ile İlgili Faktörler..... 125
Tablo 22: Okul Türüne Göre GKA Suriyeli Öğrencilerin Dağılımı (Açık Öğretim Hariç) 127
Tablo 23: Okul İmkanları ile İlgili Faktörler..... 133
Tablo 24: Okul Kaynakları ile İlgili Faktörler 138
Tablo 25: Öğretmenin Özellikleri ile İlgili Faktörler....141
Tablo 26: Okulda ve Okul Yolunda Güvenlik ile İlgili Faktörler 145
Tablo 27: COVID-19 Küresel Salgını ve Talep ile İlgili Faktörler 149
Tablo 28: COVID-19 Küresel Salgını ve Arz ile İlgili Faktörler 151
Tablo C1: 2017 Nüfus Referansına Göre UNICEF İzleme Araştırmasına Katılan Hanelerde Yaşa ve Öğretim yılına Göre Çocuk Sayısı, 2017-2020..... 195
Tablo D1: Gelir Grubuna Göre, Araştırmanın Yapıldığı Aydan Önce, Yardım Alan Çocuklar İçin Yapılan Aylık Ortalama Eğitim Harcaması, UNICEF İzleme Verileri 2019 205
Tablo F1: Araştırmaya ve Öğretim Yılına Göre ODKÇ Nedenlerinin Özeti.....213
Tablo F2: Kategoriye ve Yaş Grubuna Göre Okul Dışı Kalmanın Temel Sebepleri, UNICEF İzleme Verileri 2016-2017 216
Tablo G1: Çok Değişkenli Analiz: 5-17 Yaşlarındaki GKA Suriyeli Çocukların Yaş Grubuna ve Cinsiyete göre Güncel Kayıt Durumlarının Eş Değişkenleri, NSA 2018..... 222
Tablo G2: Çok Değişkenli Analiz: 12-17 Yaşlarındaki GKA Suriyeli Çocukların Yaş Grubuna ve Cinsiyete göre Güncel Kayıt Durumlarının Eş Değişkenleri, NSA 2018..... 224
Tablo G3: Çok Değişkenli Analiz: 5-17 Yaşlarındaki GKA Suriyeli Çocukların Yaş Grubuna ve Cinsiyete göre Güncel Kayıt Durumlarının Eş Değişkenleri, UNICEF İzleme Verileri 2017 226
Tablo G4: Çok Değişkenli Analiz: 5-17 Yaşlarındaki GKA Suriyeli Çocukların Yaş Grubuna ve Cinsiyete göre Güncel Kayıt Durumlarının Eş Değişkenleri, UNICEF İzleme Verileri 2018-2019 228
Tablo I1: Dg'lerde ortaya çıkan çocuk koruma sorunlarının bildirimi 240

Yönetici Özeti

2010 yılında UNICEF ve Birleşmiş Milletler Bilim, Eğitim ve Kültür Örgütü (UNESCO) İstatistik Enstitüsü (UIS) tarafından kurulan Okul Dışı Kalmış Çocuklar İçin Küresel Girişimi (OOSCI), eğitime katılım konusunda dünya genelinde izleme faaliyetlerinde bulunan kilit öneme sahip bir bileşendir. OOSCI, okul dışı kalmış çocukların profillerinin çıkarılması, nicel ve nitel verilerin karşılaşılan çeşitli engellerle bağlantısının tespit edilmesi ve ODKÇ sorununu gidermeye yönelik etkin politikalar geliştirilmesi gibi birbiriyle bağlantılı faaliyetlere destek olmaktadır (UNICEF-UIS, Global Out-of-School Children Initiative Operational Manual, 2015). Girişimin ulusal, bölgesel ve küresel boyutları olup faaliyet odaklı araştırmalar yapmayı ve kapasite geliştirme konusunda sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır (UNICEF, Formative evaluation of the Out-of-School Children Initiative (OOSCI), 2018a).

Türk çocuklarının neredeyse tamamı, ilkokul ve ortaokul eğitimlerini tamamlamaktadır. Ancak 2011 yılından bu yana yaklaşık 2 milyonu çocuk olan yaklaşık 4 milyon Suriyeli (ve diğer) sığınmacının ülkeye yoğun şekilde göç etmesi sonucunda kırılganlık ve ODKÇ bakımından ülkede eşine daha önce rastlanmamış bir durum ortaya çıkmıştır (UNICEF, 2019a). Türk hükûmeti, sığınmacıların yaşadığı bu insani kriz karşısında takdire şayan bir çaba göstermektedir. UNICEF tarafından yakın dönemde yapılan bir araştırma, geçici koruma altındaki (GKA) Suriyeli çocukların okul kaydının yapılması konusunda önemli ilerlemeler kaydedildiğini göstermektedir (UNICEF, 2019c). Bununla birlikte, pek çok veri kaynağından elde edilen sonuçlar, GKA Suriyeli pek çok çocuğun hâlen okul kaydı olmadığını ve yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma gibi başka sorunların da olduğunu göstermektedir (UNICEF, 2019c). Bu durum, sığınmacılar arasında ODKÇ'nin ne kadar fazla olduğunun, ODKÇ ile ilgili farklı sorunların ve Türkiye'de okul dışında kalmanın altında yatan nedenlerin daha iyi anlaşılması adına alanda toplanan yeni veriler de dâhil olmak üzere daha fazla araştırma yapmanın önemini gözler önüne sermektedir.

Bu çalışmanın genel amacı, nicel ve nitel (karma) bir araştırma çerçevesi doğrultusunda Türkiye'deki sığınmacılar arasında yer alan okul dışındaki çocukların genel durumu ile ilgili kapsamlı bir resim ortaya koymaktır. Bu çalışmada asıl odaklanılan nokta, sığınmacı çocukların Türkiye'de zorunlu eğitime erişiminin ve zorunlu eğitim sürecini tamamlamasının önündeki engellerdir. Buna yoksulluk, çocuk işçiliği, erken yaşta ve zorla evlenme, zorbalık, okul niteliği ve okula erişim, kültürel normlar ve dil gibi birbiriyle ilişkili pek çok etken dâhildir. Çalışmada toplumsal cinsiyet gibi konuyla ilişkili meselelere de vurgu yapılmıştır. Nicel veriler 2016-2017 ile 2019-2020 eğitim öğretim yıllarını kapsayan mevcut kaynaklardan elde edilirken (kapsam kaynağa göre değişmektedir), nitel veriler Kasım 2020 ve Mart 2021'de bu çalışma için özel olarak yapılan bir anket aracılığıyla elde edilmiştir.

Bu çalışmanın katma değeri, Suriyeliler içinde okul dışı kalmış çocuklar sorununa ilişkin bugüne kadarki en ayrıntılı ve kapsamlı genel bakışı sunmasıdır. Nicel analiz çalışmasında, 2018 tarihli Nüfus ve Sağlık Araştırması'nda (NSA) yer alan Suriyeliler ile ilgili ayrı bir örneklem de dâhil olmak üzere GKA Suriyeliler ile ilgili önemli miktarda veriden yararlanılmıştır. Nitel analiz kapsamında ise çocukların, ailelerinin ve pek çok bilgi kaynağının bakış açısından çocukların neden okula gidemediğini açıklayan nedenlere ağırlık verilerek kapsamlı bir veri toplama süreciyle yeni verilerden faydalanılmıştır.

Son olarak, bu çalışmanın temel hedeflerinden biri politikalar geliştirilmesi konusunda yol göstermektir. Sığınmacı meselesi, Türkiye'de politika geliştirmekten sorumlu tarafların olağanüstü bir mücadele göstermesini gerektirmektedir. Bu noktada bazı politika değişiklikleri ve değişimleri yaşanmış ancak sığınmacıların eğitimi konusunda etki alanı geniş bazı eksiklikler ortaya çıkmıştır. Bu rapor, karma veri analizlerinden elde edilen temel bulgular ışığında mevcut politikaların etkililiğini ve uygulanabilirliğini değerlendiren ve yeni politika tavsiyelerinde bulunulmasına zemin hazırlayan bütünleşik bir analiz sunmaktadır.

Arka Plan:
Suriye Krizi ve Eğitim Sistemine Destek

Türkiye, dünyada en çok sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkedir. Sayının fazlalığı ve hükûmetin sığınmacılara muamele anlamında uluslararası standartlara bağlılığı ev sahibi ülkenin pek çok konuda ek sorumluluk üstlenmesine neden olmuştur. Koruma ve hizmetlere erişim sağlama konusunda yerine getirilmesi gereken koşullar da bu sorumluluklar arasında yer almaktadır. 2011 yılında Suriye'de iç savaş patlak verdikten sonra başlayan göç akını neticesinde ülkeye gelmiş olan GKA Suriyelilerin 28 Nisan 2021 tarihi itibariyle sayısı aşağıdaki şekilde sunulmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021).

Şekil 1a:
Yıllara Göre GKA Suriyelilerin Sayısı

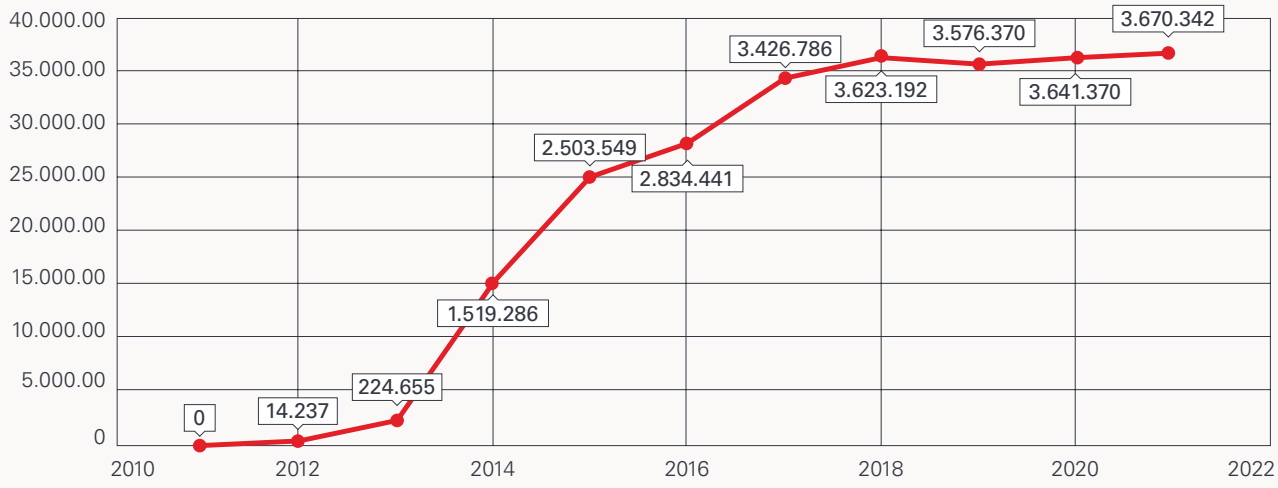

Kaynak: İİB (2021).

Suriyeli sığınmacılar, 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında "geçici koruma" altında yer almaktadır. Bu statü, kendilerine çeşitli hizmet ve imkânlardan yararlanmanın yanı sıra korunma olanağı da sağlamaktadır (UNICEF, 2019c). Mülteci veya sığınmacı statüsü için başvuruda bulunmuş Suriyeli olmayan ailelerin de çocukları için resmî okullarda eğitim gibi hizmetlere erişimi bulunmaktadır. Türkiye'de geçici koruma altında (GKA) bulunan Suriyelilerin eğitimi hem ulusal mevzuat hem de uluslararası anlaşmalar doğrultusunda teminat altına alınmıştır. Türkiye'de eğitim hakkı, Anayasa'nın 42. maddesiyle açıkça düzenlenmiş olup ilgili maddede *"kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz"* denmiştir. Ayrıca geçici koruma altındaki kişilerin eğitim hakkı, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin (22 Ekim 2014 tarihli Resmî Gazete) 28. maddesi uyarınca güvence altına alınmış olup ilgili maddede *"yabancıların eğitim faaliyetleri, geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Millî Eğitim Bakanlığının kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülür"* ifadesine yer verilmiştir.

Şekil 2a:
2015-2021 Arası GEM'lerden Resmî Okullara Geçiş

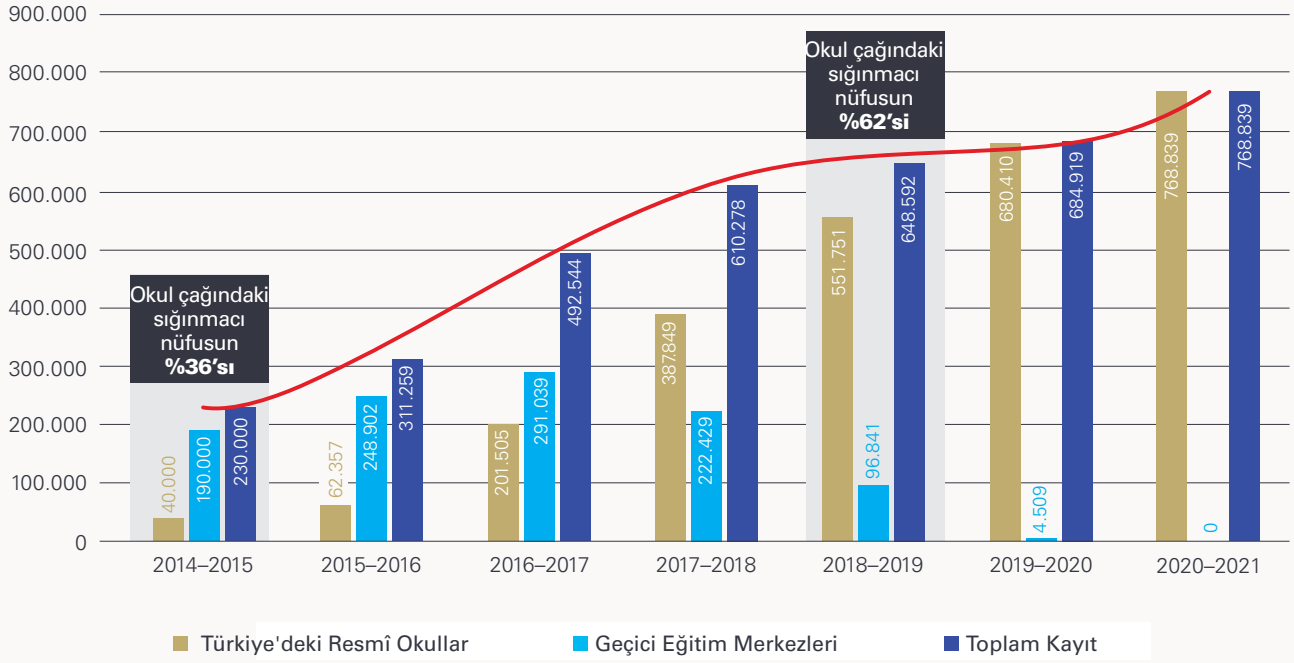

Kaynak: UNICEF (2019b).

2011 yılında Suriyelilerin yoğun şekilde göç hareketi başladığında Türk hükûmeti, GKA Suriyelilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak yöntemler geliştirmeye başlamıştır. İlk aşamada ilgili politikalar geliştirilirken Suriye'deki krizin uzun sürmeyeceği ve GKA Suriyelilerin ülkelerine döneceği varsayımında bulunulmuştur. Ancak zaman içerisinde bu strateji değişmiş ve geçici eğitim merkezlerinin (GEM) üç yıllık bir süre içerisinde kapatılıp GKA Suriyeli çocukların Türkiye'deki resmî okullara kaydolmasına yönelik yeni bir entegrasyon hedefi belirlenmiştir. 2019-2020 eğitim öğretim yılının sonu itibariyle tüm GEM'ler kapatılmış olup 2020 yılının Eylül ayında tüm GKA Suriyeli çocuklar, resmî okullara yönlendirilmiştir (Şekil 2a). 2014-2015 eğitim öğretim yılında okula kayıtlı olan GKA Suriyeli çocuk sayısı 230.000'den, 2020-2021 eğitim öğretim yılında yaklaşık üç katı artarak 768.839'a ulaşmıştır.

GEM'lerden resmî okullara geçiş ile GKA Suriyeli çocukların eğitime uyum sürecine destek olmak üzere birtakım politikalar benimsenmiştir. Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığının (GADEDB; 2016 tarihinde kurulmuştur) kurulması, yabancı öğrencilerin Türkçe konuşma becerilerini geliştirmeleri için uyum sınıflarının açılması ve yabancı öğrencilerin entegrasyonunu güçlendirmek üzere müfredat hazırlanması bu politikalar arasında yer almaktadır.

ODKÇ Analiz Çerçevesi, Araştırma Hedefleri ve Veri Analizi

Okul Dışında Kalmanın Boyutları

Küresel Okul Dışı Kalmış Çocuklar Girişimi (OOSCI), okul dışında kalmış farklı gruplardaki çocuklar ile okulu terk etme riskiyle karşı karşıya olan çocukları bir arada değerlendirip okul dışı kalma durumuyla ilgili kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır. Standart OOSCI çerçevesi, Okul Dışında Kalmanın 5 Boyutu olarak da bilinmekte olup okul öncesi (36-66 aylık) dönemden ilköğretimin sonuna kadarki dönemi kapsamaktadır (UNICEF-UIS, Global Out-of-School Children Initiative Operational Manual, 2015). Ancak Türkiye'de yürürlükte bulunan zorunlu 4+4+4 eğitim sistemi doğrultusunda bu çerçevenin, liseleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Bunun için de aşağıdaki Şekil 3a'da gösterildiği üzere iki boyutun (6 ve 7) daha eklenmesi gerekmektedir.

Şekil 3a:
Türkiye'deki Sisteme Göre Uyarlanmış Okul Dışında Kalma Boyutları

Kaynak: (UNICEF, 2019c).

Yukarıdaki Şekil 3a'da gösterilen yedi boyutlu çerçeve, Türkiye'deki dört eğitim seviyesini (okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise) kapsamaktadır. İlkokul, ortaokul ve lise seviyeleri, Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırması'nda (ISCED) 1, 2 ve 3. seviyelere tekabül etmektedir.[1] Yedi boyutlu ODKÇ'nin 1. Boyutunda bulunan 5 yaşındaki çocuklar, ISCED düzeyinde "02" seviyesine karşılık gelmekte olup bu grupta sadece 5 yaşındaki çocuklar bulunmamaktadır, gruba 3-5 yaş arası çocukların tamamı dâhildir.

Okul dışı kalmış çocukların oluşturduğu grup dâhilinde üç ilgili alt kategori bulunmaktadır. *"Okula gitmiş ancak okulu terk etmiş"* olanlar, kendi ülkelerinde veya Türkiye'de bir noktada okula kayıt yaptırmış ancak an itibariyle kaydı olmayan, okulu terk etmiş kişiler anlamına gelmektedir. *"Geç gidecek"* olanlar, ilkokula henüz kaydını yaptırmamış ancak yaptırması beklenen ilkokul çağındaki çocuklar anlamına gelmektedir. *"Hiç gitmeyecek"* olanlar, okula kaydı olmayan ve olması beklenmeyen çocuklar anlamına gelmektedir. Raporun 4. bölümünde yer verilen nicel özetlerde bu üç alt kategoriye yönelik mevcut verilere göre tahminlerde bulunulmaktadır. Ülkedeki toplam ODKÇ sayısı, ODKÇ boyutları (1,2,3 ve 6) ile özetlenmiş olup ilgili yaş aralığına göre toplam çocuk nüfusunun yüzdesi (veya oranı) şeklinde ifade edilmiştir. Okul öncesi (36-66 aylık), eğitim Türkiye'de zorunlu değildir ancak bu yaş grubundaki çocuklar, öngörülen zorunlu okul öncesi eğitime geçiş dönemi öncesinde, sürece rehberlik etmesi açısından analiz edilebilir.

Çocukların Okula Neden Gidemediğinin Anlaşılması

Bu çalışma için, mevcut literatür ve UNICEF tarafından farklı ülkelerde hazırlanan önceki ODKÇ çalışmaları temelinde arz ve talep faktörlerinden kaynaklanan engelleyici faktörler ve kısıtlara kapsamlı bir genel bakış geliştirilmiştir. Bu bağlamda, okul dışı kalma olgusuna ilişkin risk faktörlerinin analizine yönelik sistematik yaklaşımın temeli, UNICEF'in Okul Dışında Kalmış Çocuklar Küresel Girişimi Faaliyet Kılavuzu'ndan (2015) uyarlanmıştır. Talep yönlü faktörler, eğitim talebiyle bağlantılı belirleyicileri, yani eğitim hizmetlerinden yararlanan hedef nüfusla ilgili faktörleri ifade eder. Arz yönlü faktörler, eğitim hizmetlerinin arzıyla bağlantılı belirleyicileri, yani eğitim sisteminden kaynaklanan ve eğitim sistemi içindeki faktörleri ifade eder. Mevcut literatür ve çalışmalardan hareketle, talep yönlü faktörler sosyokültürel, beşerî sermaye ve sağlıkla ilgili faktörler ve ekonomik faktörler olarak; arz yönlü faktörler ise okul idari yönetmelikleriyle ilgili faktörler ve okul imkânları, niteliği ve uygunluğuyla ilgili faktörler ve yönetişimsel, finansal ve kurumsal faktörler olarak tanımlanmaktadır.

Bu beş faktör grubu daha sonra ilk dört kategori altında Türkiye bağlamına uyarlanmış ve yönetsel tedbir analizi başlığı altında yönetişimsel, finansal ve kurumsal faktörler tartışılmıştır. Mevcut literatürden farklı olarak, COVID-19 salgınının eğitim üzerindeki etkisiyle ilgili olarak hem talep hem de arz yönlü faktörler açısından beşinci bir kategori eklenmiştir. Bu yapı hem ulusal (Türk) hem de sığınmacı nüfus için kullanılmıştır. ODKÇ oranları genellikle toplumsal cinsiyete, yaş grubuna ve bölgeye göre önemli farklılıklar gösterdiğinden, çeşitli faktörlerin tüm çocukları eşit şekilde etkilemediği unutulmamalıdır.

ODKÇ durumunun anlaşılması hedefi doğrultusunda göstergelerin daha iyi düzenlenmesi adına eğitimin önündeki arz ve talep ile ilgili belli başlı faktörler, sığınmacı çocuklar içerisinde eğitime katılım bakımından dört aşamaya ayrılmıştır. İlk iki aşama, okula kaydolma kararı (1. aşama) ve fiili olarak okula kayıt yaptırma süreci (2. aşama) ile ilgilidir. Çocuk okula başladıktan sonra GEM'lerden resmî okullara geçişte bilhassa önemli olan uyum aşaması (3. aşama) başlamaktadır. Son aşama ise okula devamlı gitme aşamasıdır (4. aşama). Bu aşamada, alt kategorilerin ODKÇ boyutlarıyla eşleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu aşama düzenli olarak okula giden öğrenciler, sürekli devamsızlık yapan ve bu nedenle okulu terk etme riski olan öğrenciler ile okula artık gitmeyen öğrencileri (okulu terk edenler) içermektedir.

Eğitime katılımın her bir aşamasında, ortaya çıkan sonuçları etkilemesi muhtemel arz ve talep ile ilgili çeşitli etkenler söz konusudur. **Bu çalışmanın genel amacı, sığınmacı çocukların farklı aşamalarda okula gitmesini engelleyen unsurlar ile ilgili mümkün olduğunca ayrıntılı bilgi vermek ve bu faktörlerin farklı ODKÇ kategorileri ile eşleştirilmesini sağlamaktır.**

1 Bkz. "yeni" 2011/ISCED seviyeleri: ISCED 2011 Faaliyet Kitapçığı: Ulusal Eğitim Programları ve İlgili Nitelikler Kılavuzu (OECD/Eurostat/UNESCO İstatistik Enstitüsü, 2015), http://dx.doi.org/10.1787/9789264228368-en.

Araştırma Hedefleri

Üç ana araştırma hedefi grubu bulunmaktadır.

Araştırma Hedefi 1: Nicel ODKÇ göstergeleri ile GKA Suriyeli çocukların okula kayıt durumlarına ilişkin analizin güncellenmesi ve derinleştirilmesi.

ODKÇ raporlamasındaki temel faaliyetlerden biri, bu temel göstergelerdeki son eğilimleri değerlendirmek amacıyla, tercihen zaman içinde kıyaslamalarla beraber, farklı okul düzeylerinde Okul Dışında Kalma Boyutlarının ayrıntılı özetlerini sunmaktır. Bu noktada sorulabilecek örnek sorular şu şekilde olabilir:

1. Hiç kayıt yaptırmamış ve okulu terk etmiş kategorilerine ayrılmak üzere, eğitim kademesine göre, GKA Suriyeli kaç çocuk (sayı ve yüzde olarak) şu anda okul dışındadır?
2. Zaman içerisinde (2014'ten günümüze) sayılar ve yüzdeler (oranlar) nasıl bir değişim göstermiştir? GKA Suriyeliler içerisinde ODKÇ oranının azaltılması anlamında istikrarlı bir gelişme kaydedilmiş midir yoksa gelişme düzeyi son yıllarda sabit mi kalmıştır?
3. Okul kaydı olan GKA Suriyeli çocuklar içerisinde kaçı yaşına uygun bir sınıfa gitmektedir? Bu veri, cinsiyete göre değişmekte midir?

Araştırma Hedefi 2: GKA Suriyeli çocukların okula gitmesini engelleyen faktörler nelerdir?

Okul dışında kalmanın farklı boyutlarında bulunan GKA Suriyeli çocuklar ve her bir boyut ile ilgili uzun bir listeye konu olabilecek faktörler düşünüldüğünde çalışmanın en büyük araştırma alanı bu konudur. Yukarıda da belirtildiği üzere bu engelleyici faktörlere yönelik analizin temel amaçlarından biri, Türkiye'de okul dışı kalmış ve okulu terk etme riski altındaki GKA Suriyeli çocuklara ilişkin mevcut bilgi altyapısındaki eksikliklerin giderilmesini sağlayacak kapsamlı ve güncel bir faktör analizi sunmaktır.

Ayrıca, faktör analizinde dikkat edilmesi gereken ve birbiriyle kesişen üç konu bulunmaktadır:

1. Tespit edilen faktörler, eğitim kademesi ve çocuğun yaşına göre nasıl değişmektedir?
2. Faktörlerin etkisi, erkek ve kız çocukları arasında nasıl farklılık göstermektedir?
3. Tespit edilen faktörler zaman içerisinde nasıl değişiklik göstermiştir? Bazı faktörler artık yaygın değil midir? Nispeten yeni sayılabilecek faktörler var mıdır?

Faktörler ile ilgili son soru ise, Türkiye'de ODKÇ araştırmaları, politikaları ve programlaması konusunda hayati öneme sahip bir konuya ilişkindir: Çocukların okul dışı kalmasını engelleyen en önemli faktörler nelerdir? Çocuk işçiliği gibi önemli faktörler de dâhil olmak üzere Türkiye'deki GKA Suriyeliler içerisinde ODKÇ konusunda pek çok araştırma yapılmıştır. Dolayısıyla paydaşların, mevcut olan tüm faktörlerin özet şeklinde aktarılması yerine bu faktörlerin "hiyerarşik" yapısını ve önemini daha iyi şekilde anlamak istemeleri anlaşılabilir bir durumdur.

Araştırma Hedefi 3: GKA Suriyeli ODKÇ'lere yönelik politikalar konusunda temel bulgular nelerdir?

Temel yönetsel tedbir analizi sıralaması, hâlihazırda açıklanmış olup dört aşamadan oluşmaktadır:

1. GKA Suriyeli çocuklar ile ilgili resmî (veya hedeflenen) politikanın belirlenmesi,
2. Yerel resmî makamların politika ve program özelliklerine dair anlayışlarının değerlendirilmesi,
3. Temel ODKÇ kategorileri ile ilgili resmî politika ve düzenlemelerin fiili uygulamasının analiz edilmesi ve
4. Politika uygulamasının ne kadar etkili olduğunun değerlendirilmesi ve nasıl geliştirilebileceği ile ilgili önerilerde bulunulması.

Daha spesifik sorular ise aşağıdakileri içermektedir:

1. Hangi politikalar işe yarıyor ve neden?
2. Hangi politikalar işe yaramıyor ve neden?
3. Politikalar bakımından hangi eksiklikler var? Eksik olan ne?
4. Politikaların uyumlaştırılması ve düzenlenmesi konusunda neler yapıldı? Bu değişiklikler nasıl gerçekleştirildi (aşağıdan yukarıya doğru, yukarıdan aşağıya doğru vs.)?
5. Politika ve düzenlemelerin tasarımlarının iyileştirilmesine ek olarak uygulama nasıl iyileştirilebilir?

Nicel Veri Analizi

Nicel analizde, Türkiye'deki GKA Suriyeli çocuklar ve ailelerinin deneyimleri ile ilgili mevcut olan çok sayıda veriden yararlanılmıştır. Bu durum, ODKÇ'ler ile ilgili zaman içindeki değişiklikleri değerlendirme ve istatistik tekniklerinden yararlanarak belli başlı ODKÇ alt kategorilerine ağırlık verme imkânı sağlamaktadır.

Bu rapor kapsamında ikincil nicel veri analizinde yararlanılan üç temel veri kaynağı bulunmaktadır:

1. **MEB'in Resmî Verileri:** MEB, GKA Suriyelilerin kayıt durumu ile ilgili yıllık (düzenli güncellemeler ile) veriler yayımlamaktadır. Bu bilgiler, genel değişimlerin ve GKA Suriyeli nüfus içerisinde okula kayıt oranlarının tespit edilmesi için gerekli olup aynı zamanda illere göre ayrıştırılmış bilgilerdir.

2. **UNICEF İzleme Verileri:** UNICEF, hükûmet ve diğer paydaşlar ile dört yıllık bir eğitim dönemini (2016-2017, 2017-2018, 2018-2019 ve 2019-2020) kapsayacak şekilde birtakım büyük örneklemli anketler düzenlemiştir. İzleme verileri, tüm anket çalışmalarından elde edilen kayıt oranları ve okul çağındaki çocukların okula kaydolmama nedenleri ile ilgili bilgilerin yanı sıra bazı anketlerde tespit edilen okullaşma deneyimleri ve karşılaşılan faktörler ile ilgili bilgilerle birlikte, illere ve gidilen sınıfa göre kapsamlı değerlendirmeler sunmaktadır.

3. **Nüfus ve Sağlık Araştırması (NSA) 2018:** Türk vatandaşlarını kapsayan standart ulusal örneklem çerçevesine ilaveten 2018 tarihli NSA'da, kampta ve kamp dışında yaşama bakımından kategorilere ayrılmış ve geniş bir örneklem grubu oluşturan GKA Suriyeli ailelere de yer verilmiştir.[2] NSA, çocuk işçiliği ve erken yaşta evlilik gibi önemli pek çok faktör ile ilgili bilgi sağlamasının yanı sıra ODKÇ'ler ile ilgili çeşitli açılardan detaylı özetler hazırlamak üzere yararlanılabilecek değerli bir kaynaktır.

Nitel Veri Analizi

Nitel araştırmanın amacı, Türkiye'deki GKA Suriyeli çocukların neden okul dışında oldukları veya neden okulu terk etme riski altında oldukları sorusuna yönelik cevaplar bulmaktır. Nitel araştırmanın bağlama özel amacı ise okul dışında olma veya okulu terk etme riski altında olmanın nedenleri ile bunların yarattığı kısıtlar, faktörler ve etkiler arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Bu anlamda nitel araştırma, meseleye anlam kazandıracak ve GKA Suriyeli çocukların Türkiye'de zorunlu eğitimi erişiminin ve tamamlamasının önündeki engelleyici faktörlerin analizi ile elde edilen bulguları zenginleştirecek şekilde ODKÇ ile ilgili sorunların ciddiyeti ve kapsamını gözler önüne seren nicel analizi tamamlama amacını gütmektedir.

Nitel araştırmada GKA Suriyeli çocuklar, okulu terk etme riski altında olanlar (5. ve 7. Boyut) ve okul dışında olan çocuklar (3. ve 6. Boyut) şeklinde iki kategoriye ayrılıp çocukların okullaşmasına yönelik faktörlerin genel düzeyde analiz edilmesine odaklanılmaktadır. Ayrıca nitel araştırma, birden fazla mağduriyet yaşamış ve yaşamakta olan okul dışı kalmış çocuklara yönelik olarak, UNICEF'in özel ilgi alanları ve öncelikleri doğrultusunda belirlenmiş, beş alt kategoride dört ayrı vaka çalışmasına yer vermektedir: Engeli olan çocuklar, çocuk işçiliği, kanunla ihtilaf hâlindeki çocuklar, denetimli serbestlik kapsamındaki çocuklar ve erken yaşta ve zorla evlendirilmiş çocuklar.

Nitel araştırmanın konuya özel çerçevesi, mevcut literatür ile Türkiye bağlamına göre uyarlanmış ODKÇ Girişimi'nin yönlendirmesi ışığında, dört temel faktör boyutu göz önünde bulundurularak geliştirilmiştir. **Bu bağlamda, bu raporda sunulan faktörlerin dört boyutu aşağıdaki gibidir:**

1. Sosyokültürel, beşerî sermaye ve sağlıkla ilgili faktörler (talep tarafıyla ilgili):
2. Ekonomik faktörler (talep tarafıyla ilgili):
3. Okulların idari yönetmelikleri ile ilgili faktörler (arz tarafıyla ilgili)
4. Okul imkânları, niteliği ve uygunluğu ile ilgili faktörler (arz tarafıyla ilgili):

Mevcut literatürden farklı olarak, COVID-19 salgınının eğitim üzerindeki etkisine hem talep hem de arz tarafındaki faktörler açısından beşinci bir boyut daha eklenmiştir. "Yönetişimsel, finansal ve kurumsal yapı" adlı beşinci boyut, GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını kolaylaştırıcı bir ortam kapsamında değerlendirilmekte olup Türkiye'deki eğitim yönetişiminin yönetsel tedbir analizi bakımından ayrı yapılandırılmıştır.

Konuya özel bu çerçeve, karşılaşılan faktörler ve kısıtlar ile ilgili yeni ve kapsamlı nitel verilerin toplanmasına ve bunların nitel olarak analiz edilmesine rehberlik etmektedir. Söz konusu boyutlar, nitel veri toplama ve analiz etme işlemlerini tamamlayacak şekilde literatür araştırmasına bağlı olarak geliştirilmiştir. Ayrıca, yönetsel tedbir analizi bölümünde nitel araştırma kapsamında söz konusu faktörler ve kısıtlar ile ilgili mevcut politikalara bakılmıştır.

2 2018 tarihli (2018'in sonu, 2019'un başı) NSA çalışması gerçekleştirildiğinde nispeten az sayıda GKA Suriyeli aile, kamplarda yaşamaktaydı.

Bu çalışmadaki nitel analiz, bu faktörlere yol açan çok çeşitli olası risk etkenlerini analiz ederek, GKA Suriyeli çocukların eğitiminin önündeki olası tüm engellere ilişkin kanıta dayalı bir genel bakış sağlamayı amaçlamaktadır. Nitel analizden elde edilen bulguların genelleştirilemeyeceği ve GKA Suriyeli çocuk nüfusunun geneli tarafından aynı derecede tecrübe edilmediğinin altı çizilmelidir. Bunun nedeni, bu çalışma için toplanan ve analiz edilen nitel verilerin, yalnızca okulu terk etme riski altında olan veya görüşmelerin yapıldığı sırada okul dışında olan GKA Suriyeli çocuk nüfusunun bir kesiminden ve bu kesim için toplanmış olmasıdır. Ayrıca nitel analiz, çalışma örnekleminde yer alan kişilerin algı ve deneyimlerini ortaya koymaktadır ki bu da herhangi bir genelleme yapılmasını engelleyen bir diğer etkendir. Yine de nitel veriler, tavsiyeler yoluyla yönetsel tedbirlere bilgi katkısı sağlayabilmek için talep tarafı ve arz tarafı faktörleri altında sınıflandırılan engellerin kapsamlı bir listesinin belirlenmesine yardımcı olmaktadır.

Nicel Analiz: Temel Bulgular

Nicel analizin en temel bulgusu, okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocukların yüzdesinin, Suriye krizinin ilk yıllarından bu yana (2013-2015) önemli ölçüde azaldığı, ancak bu oranın son yıllarda dengelendiği şeklinde olmuştur (Şekil 4a). MEB kayıt istatistikleri, 5-17 yaş arası GKA Suriyelilerin %70'inin , 2014-2015 eğitim öğretim yılında okula gitmediğini gösterirken bu oran son yıllarda %40'ın altına düşmüştür. Bununla birlikte bu ODKÇ oranında, 2016-2020 yılları arasında tüm sınıflarda az da olsa ilerleme kaydedilmiştir.

Şekil 4a:
2014-2020 Arası ODKÇ Yüzdeleri ile 5-17 Yaş Arası Okula Kayıtlı ve Kayıtsız GKA Suriyeli Çocukların Ham Toplamları

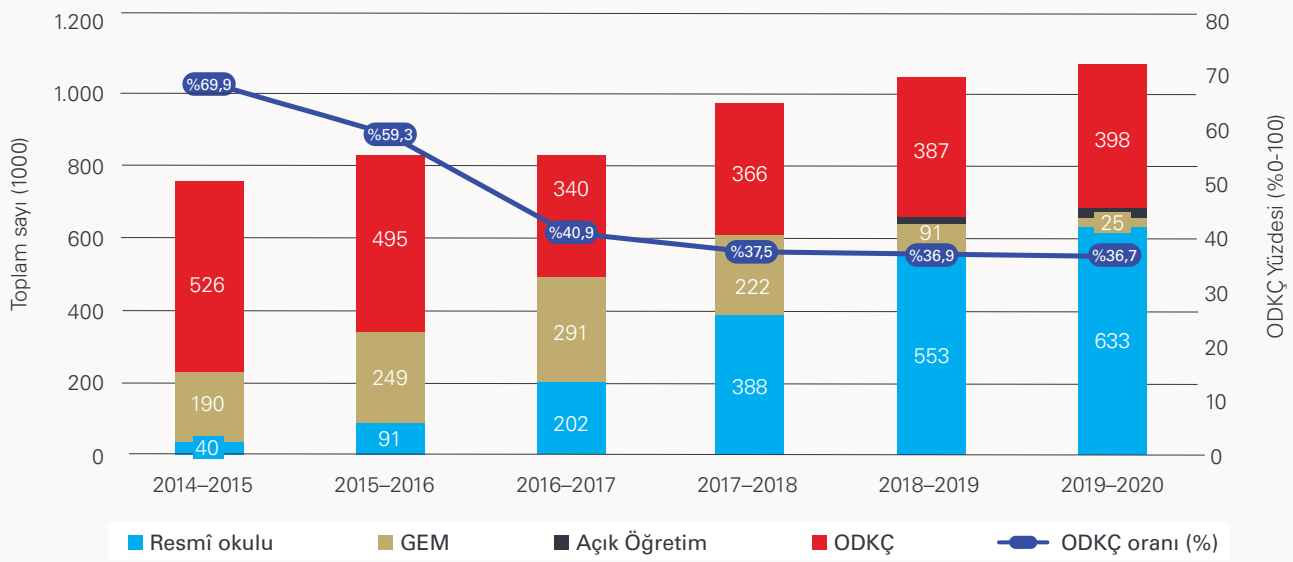

Veri Kaynağı: MEB, farklı yıllar

2014'ten bu yana ODKÇ oranlarında önemli düşüşler sağlanmasına rağmen son yıllarda bu oranlarda önceki yıllarda görülen azalmanın sağlanamaması özellikle savunmasız durumdaki Suriyeli ailelerin Türkiye'ye gelmeye devam ettiği bu dönemde, çocukların okula gitmesi konusunda karşılaşılan zorlukları da gözler önüne sermektedir. Bu noktada iki faktör ön plana çıkmaktadır. Birincisi, işin talep tarafındaki baskılar nedeniyle GKA Suriyeli çocukların eğitime erişiminin önünde müzmin engeller olması yüksek bir ihtimaldir. İkinci olarak GKA Suriyeli öğrencilerin kayıt oranlarının son yıllarda dengeye gelmesi, Suriyeli öğrencilerin GEM'lerden resmî okullara geçtiği döneme denk gelmiştir. Bu durum, potansiyel olarak, resmî okullara kayıt, dil konusunda uyum ve sosyal bütünleşme açısından pek çok engeli de beraberine getirmiştir. Bu sorunlar, ilerleyen bölümlerde çok daha detaylı olarak ele alınacaktır.

Yaş ve cinsiyet bakımından görülen değişimler de nicel araştırma için kilit bir unsur olup daha fazla analiz yapılması ve yönetsel tedbir önerilerinde bulunulmasına yönelik önemli noktaların tespit edilmesini sağlamaktadır. Yaş konusunda ön plana çıkan iki önemli bulgu söz konusudur. Birincisi, bazı yerleşim yerlerinde okul öncesi eğitim kurumlarının fiziksel mekânlarının sınırlı olması ve GKA Suriyeli ailelerin çocuklarını okula geç kaydettirmeyi açıkça tercih etmesi, 5 yaşındaki çocukların büyük bir kısmının okul dışında kalmasına neden olmaktadır. İkinci olarak, 7-11 yaş arası GKA Suriyeli çocukların kayıt oranları, %80-90 civarındadır.[3] Dolayısıyla, Türkiye'deki GKA Suriyeli çocuklarının büyük bir kısmı okula kayıtlı durumdadır. Ancak çocuklar ergenlik yıllarına adım attıkça kayıt oranları hızlı bir şekilde düşüş göstermektedir.

ODKÇ yapısı, dört eğitim kademesinde önemli ölçüde farklılık göstermektedir (Şekil 5a). Okul öncesi eğitim ve ilkokul çağında olup okula gitmeyen çocukların neredeyse tamamı, nihayetinde okula kaydolurken bunlardan çok azı (%1) okulu terk etmektedir. Ortaokul ve lise çağındaki çocuklar konusunda ODKÇ durumu oldukça farklıdır. Bu çocukların %11'i hiç okula kaydolmamış olup çoğu okula gidip okulu terk eden (özellikle lisede) öğrencilerden oluşmaktadır. **Okulu terk edenlerin çoğu, Suriye'de okula gitmeye başlamış ancak Türkiye'de okula geçiş sürecini gerçekleştirememiş çocuklardır.**

Şekil 5a:
5-17 Yaş Arası GKA Suriyeli Okul Dışında Çocuklara İlişkin Özet Bilgiler, 2018 NSA[4]

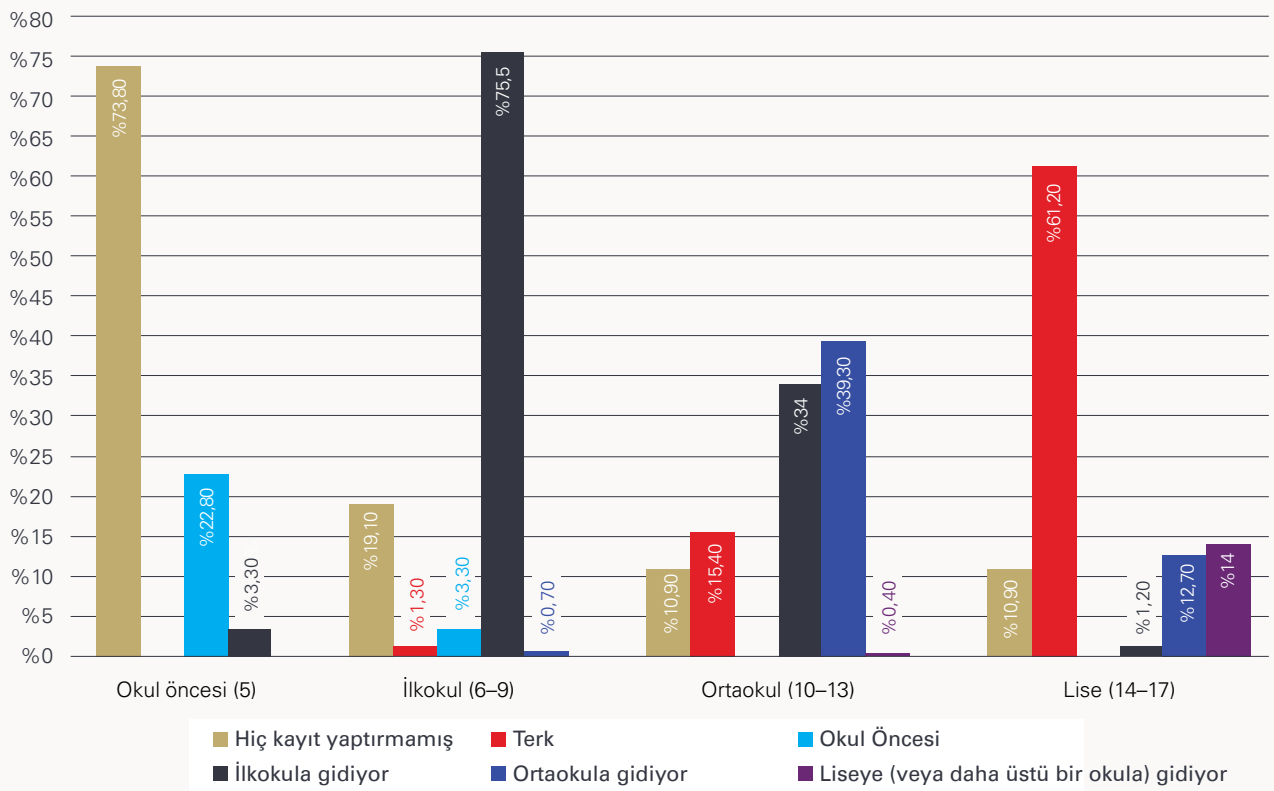

Veri Kaynağı: NSA (2018).
Notlar: 2018 NSA'daki örneklem büyüklüğü 3.612'dir.

3 Suriye'de 2011 yılı öncesindeki okul öncesi net okullaşma oranı %10,64 iken, Türkiye'de 2021 yılındaki geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin okul öncesi net okullaşma oranı %22,8 dir.

4 Hacettepe Üniversitesi tarafından yapılan araştırma bulgularıdır.

Cinsiyet bakımından elde edilen en temel bulgu, 10 yaşından sonra GKA Suriyeli kız çocuklarının okula kaydolma ihtimalinin erkek çocuklarında olduğundan önemli ölçüde daha fazla olmasıdır. Bu sonuç, farklı veri kaynakları (UNICEF İzleme Verileri, NSA) ile teyit edilmiştir. Bu bulgu, erkek çocuklarının okula gitme ihtimallerinin neden daha az olduğu konusuna daha fazla eğilmek gerektiğini göstermektedir (bkz. Bölüm 5 ve 6'daki faktör analizi). Ancak okula gidemeyen çok sayıda erkek ve kız çocuğunun olduğu ve bu durumun cinsiyete bağlı olarak önemli ölçüde değişkenlik gösterdiği düşünüldüğünde bundan sonra yapılacak nitel analizlerde ve yönetsel tedbir analizlerinde cinsiyet konusunu daha yakından takip etmek gerekecektir.

Son olarak resmî ODKÇ çerçevesi doğrultusunda oluşturulan detaylı ODKÇ özetleri hem son dönemde yaşanan gelişmeler hem de GKA Suriyeliler içerisinde ODKÇ sorununun kapsamı ile ilgili daha çok bilgi sağlamaktadır. Okula gitmeyen GKA Suriyeli çocukların sayısını belirlerken iki önemli konuda düzenleme yapılması gerekmektedir. Birincisi, oldukça ciddi boyutta olan yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma meselesidir. Ortaokul çağında ve okula kayıtlı GKA Suriyeli çocukların neredeyse yarısı, hâlâ ilkokul düzeyinde okula gitmektedir. Bu çalışmadaki ODKÇ sayımlarına bu çocuklar dâhil edilmemiştir ancak yaşından daha küçük bir sınıfa gitme sonucunda ortaya çıkan çeşitli sorunlar da (uyum sorunları, okulu terk etme riski vs.) göz önünde bulundurularak bu noktaya ağırlık verilmesi gerekmektedir.

İkinci olarak ODKÇ rakamları (ve oranları), 5-7 yaş aralığında olup okula gitmeyenlerin nihayetinde okula gittiği varsayımıyla düzeltme yapıldığında önemli ölçüde azalmaktadır. Bu durum, bu çocukların kaydının olmamasının bir sorun olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu noktada, okul öncesi (36-66 aylık), eğitim ve geç kayıt konularının mutlaka ele alınması gerekmektedir. Ancak nihai olarak okula gittikleri öngörüldüğünde GKA 5-17 yaş arası Suriyeliler içerisinde "gerçek" ODKÇ oranı, %30 civarındadır.

Okula gitmeyen GKA Suriyeli çocukların çoğu lise çağında olup bu yaş grubu içerisinde Türkiye'de okulu terk edenlerin sayısı nispeten azdır (örn., Türkiye'de hiç okula kaydolmamış olanlar). Okula gitmeyenler içerisinde 10-13 yaş arası çocuklar, en büyük ikinci grubu oluşturmaktadır. Bu grupta, Türkiye'de hiçbir okula kaydolmamış çocuklar ile Türkiye'de okula başlayıp sonradan okulu terk eden çocuklar yer almaktadır. İlkokul çağındaki (6-9 yaş) çocukların neredeyse tamamı, ilkokula veya anaokuluna gitmekte veya ilkokula geç başlayacak durumdadır. ODKÇ Girişimi'nin resmî çerçevesinde yer alan son kategori ise okulu terk etme riski altında olan çocuklardan oluşmaktadır. Yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma ve devamsızlık sıklığına bakıldığında ortaokuldan ve liseden mezun olmadan okulu terk etme riski altında olan önemli sayıda (%20 veya daha fazla) öğrencinin bulunduğu görülmektedir.

Kısacası ODKÇ boyutu, yaş aralığı, cinsiyet ve yaşanılan bölgeye bağlı ODKÇ rakamları ve oranları ile detaylı kayıt analizleri, GKA Suriyeliler içerisindeki ODKÇ'lerin analizi ve bu meselenin zaman içerisinde nasıl bir değişim gösterdiğinin anlaşılması için atılması gereken ilk adımdır. Ancak bu tek başına yeterli değildir. Nicel ODKÇ analizlerinde eksik olan şey, ilerleyen bölümlerde ele alınan faktörler ve yönetsel tedbir analizleri ile gösterildiği üzere bu oranların yaş ve cinsiyete göre neden değişiklik gösterdiğinin anlaşılmasıdır.

© UNICEF/UN0340055/Ergen

Faktör Analizi: Temel Bulgular

Talep tarafı ile ilgili faktörler sosyokültürel, beşerî sermaye ve sağlıkla ilgili faktörler ve ekonomik faktörler olmak üzere çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Arz tarafı ile ilgili faktörler, okulların idari düzenlemeleri ile okul imkânları ve niteliği şeklinde gruplara ayrılmıştır. Ayrıca nitel saha araştırmasında COVID-19 küresel salgınına özel sorulara yer verilmemiştir. Zira araştırma, salgın ortaya çıkmadan önce hazırlanmıştır. Ancak nitel verilere bakılarak salgının GKA Suriyeli çocukların eğitimine yönelik etkileri ortaya çıkarılmıştır.

Sosyokültürel faktörlerden biri olan toplumsal cinsiyete dayalı normlar, GKA Suriyeli çocuklar açısından en belirleyici faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan analizler, GKA Suriyeli ailelerin çocukları ile ilgili en önemli beklentilerinin eğitim almaları yönünde olduğunu göstermektedir. Cinsiyete dayalı normlar, çocukların ev içi sorumlulukları (kız çocukları ev işleri konusunda daha fazla sorumluluk üstlenirken erkek çocukları daha çok ev dışında sorumluluklar üstlenmektedir) söz konusu olduğunda belirgin hâle gelse de çoğu çocuğun, ev işlerine fazla zaman harcamadıklarını ve bu işlerin kendilerine olumsuz bir etkisinin olmadığını ifade ettiği düşünüldüğünde bu normların bir engel teşkil ettiği görülmemektedir.

Ancak ekonomik sıkıntılar, aile büyüklüğü ve hane üyelerinin sağlık durumu gibi ev işlerinin çocukların eğitimine daha fazla etki etmesine ve cinsiyet ile yaşa bağlı bir etkinin ortaya çıkmasına neden olacak talep yönlü faktörler de söz konusudur. Bazı durumlarda yaşı daha büyük kız çocuklarının, ev içinde daha fazla sorumluluk üstlendiği, erkek çocukların ise çalışmaya başlayıp okula devamsızlık yaptığı veya okulu terk ettiği görülebilmektedir. Toplumsal cinsiyet normları bakımından, özellikle lise çağındaki kız çocukları için erken yaşta ve zorla evlilik büyük bir sorundur. Yapılan analizler, okulun çocukları erken yaşta istenmeyen evliliklere karşı koruma mekanizması görevi görmesi nedeniyle okula gitmeyen kız çocuklarının erken evlenme ihtimalinin daha fazla olduğunu göstermektedir.

	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Ailelerin çocuklarından toplumsal cinsiyet normları üzerinden şekillenen beklentileri	*		*	***	**
Çocukların ev içindeki sorumlulukları	**	*	*	***	**
Erken yaşta ve zorla evlilik	*		*	***	**

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

Talep tarafı ile ilgili bir faktör olarak beşerî sermayenin farklı unsurları bulunmaktadır. Beşerî sermaye ile ilgili oldukça olumlu gözlemlerden biri hem GKA Suriyeli ailelerin hem de çocuklarının eğitime verdiği değerdir. Nitel çalışma örneklemindeki katılımcıların neredeyse hiçbiri, çocukları için eğitimin önemli olduğunu inkâr etmemiş ve eğitimin ve okula gitmenin faydaları ile ilgili geniş bir bakış açısı sunmuşlardır. Bu durum, GKA Suriyeli çocuklar içerisinde devamsızlık ve okulu terk etme vakalarının eğitime değer vermemekten değil başka nedenlerden kaynaklandığını düşündürmektedir. Bu nedenler arasında dil engeli ön plana çıkmaktadır. Yetersiz Türkçe dil becerisinin, devamsızlık ve okulu terk etme konusunda GKA Suriyeli çocuklar üzerinde etkisi olduğu yapılan analizlerde net şekilde görülmektedir.

Bu noktada, çocukların Türkiye'ye geliş yılı bakımından farklılıklar gözlemlenebilmektedir. Türkiye'de daha fazla zaman geçirmiş veya Türkiye'de doğmuş çocukların, Türkçe konuşma konusunda yetkin olma imkânları daha fazladır. Hanede Türkçe konuşan insan sayısı, dil destek faaliyetlerine katılım, yerel halk ile bütünleşme düzeyi ve çocukların okullaşma deneyimleri gibi dil becerisini etkileyen talep taraflı faktörler söz konusudur. Türkçe konusunda yetkin olmayan GKA Suriyeli çocukların, okuldan yararlanma anlamında çeşitli sorunlarla karşılaşabildiği, nitel analizde net bir şekilde görülmektedir. Bu çocuklar, iletişimsizlik ve derslerde başarısızlık gibi sorunlar yaşarken bu durumun devamsızlığa ve okulu terk etmeye yol açmasının muhtemel olduğu gözlemlenmektedir. Suriyelilerin alışık olduğu eğitim normları ve deneyimlerinin, okul dışı kalmış çocukları daha fazla etkilediği görülmektedir. Zira bu etkenler, ailelerin eğitim sistemi ve okullaşma seçenekleri ile ilgili farkındalık düzeyini etkilemektedir.

	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Eğitime değer atfedilmemesi	*			**	*
Dil becerisi eksikliği	***	*	**	***	**
Akademik başarısızlık	***	*	**	***	**
Suriye'den alışık olunan eğitim normları/deneyimleri	**		*	**	*

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

Nitel veriler, **sağlık ile ilgili faktörlerin** var olduğu durumlarda, bu faktörlerin Suriyeli çocukların eğitimi bakımından engel oluşturduğunu göstermektedir. Bu noktada en önemli faktör, engeli olma durumudur. Bu durum, çocukların okula hiç kayıt yaptırmamasının veya belli bir noktadan sonra okulu terk etmesinin en önemli nedeni olarak görülmektedir. Engeli olma durumuna kıyasla kronik rahatsızlık, çocukların okula devamsızlığı (çoğu özürsüz devamsızlık) bakımından bir etken olarak ön plana çıkmaktadır.

Ayrıca engeli olma ve kronik rahatsızlık durumlarının, okula gitme ihtimali anlamında sadece bir çocuğu değil, hanedeki diğer çocukları da etkilediği gözlemlenmiştir. Engeli olma durumu ve kronik rahatsızlık, yaşı daha büyük erkek ve kız çocukları başta olmak üzere bazen diğer çocukların üstlenmesi gereken ve bu nedenle okula gitme durumlarını etkileyen ek ekonomik maliyetler veya bakım sorumlulukları getirmektedir.

Sağlık ile ilgili bir başka faktörün de GKA Suriyeli çocuklar arasında gözle görülür durumda olan yoksulluğun psikososyal etkileri olduğu görülmektedir. Bu faktör, genel olarak tek başına etki edecek kadar büyük olmasa da diğer faktörlerle bir araya geldiğinde çocukların okula gitme durumlarını etkilemektedir. Nitel veriler içerisinde, en ağır çocuk işçiliği vakalarına maruz kalmış çocuklara yönelik örnekler bulunmamıştır. Ancak çocuk işçiliği hem fiziksel hem fizyolojik olarak zorlayıcı nitelikte olup çocukların bu konuda karşılaştığı riskler aşağıdaki bölümde ekonomik faktörler kapsamında değerlendirmeye alınmıştır.

Sağlık ile ilgili etkenler kapsamında savaş ve göç tecrübesi sonucunda hissedilen travmatik etkilerin yaşı büyük çocukları daha çok etkilediği görülmektedir. Nitel verilere bakıldığında aile içi şiddetin de GKA Suriyeli kız çocukları için bir engel olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan okulların çocukları koruma mekanizması olarak görev üstlenmesi oldukça önemlidir. 14-17 yaş arası kız çocukları için okulu da bırakmalarına neden olan hamileliğin, spesifik bir sorun olduğu görülmektedir.

	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Çocukların engeli olma durumu	***	**	**	***	**
Çocukların kronik rahatsızlıklarının olması	**	**	***	**	***
Psikososyal etkiler: Yoksulluğun neden olduğu etiketlenme	**	*	**	***	**
Travmatik etkiler: Savaş ve göç deneyimleri	**	*	**	**	**
Travmatik etkiler: Aile içi şiddet (çoğunlukla kız çocukları için)	**	**	**	**	**
Hamilelik (yalnızca kız çocukları için)	*			***	**

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

Yapılan analizler, yıllar içerisinde bu konuda gelişme kaydedilmiş olmasına rağmen **sosyal uyum** eksikliğinin, GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını etkileyen önemli bir faktör olabildiğini göstermektedir. Sosyal uyum düzeyi ile ilgili olarak nitel analizde çalışma örneklemindeki GKA Suriyeli hanelerin, ülkeye yerleşip toplumla, yerel halkla ve eğitim sistemiyle daha iyi bütünleşmiş olanlar ve sosyal uyum ile ilgili farklı alanlarda hâlen sorunlar yaşayanlar olarak ikiye ayrıldığı ifade edilmiştir. İkinci kategoride ise sosyal uyum eksikliği veya sınırlı sosyal uyum ve arkadaşsızlık/sosyal izolasyon, yerel toplumla bütünleşmedeki zorluklar ve akran zorbalığı gibi faktörlerden çoğunlukla, kız veya erkek fark etmeksizin, okul dışı kalmış çocukların etkilendiği gözlemlenmektedir.

Bu faktörlerin tamamının, sebep bakımından birbiriyle ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, yerel halkla bütünleşmede sorun yaşanması veya yerel halk ile ilgili kaygılar taşınması, güvenlik açısından endişelere neden olmaktadır. Bu durum, çocukların mahalle gibi daha yakın çevrelerde toplumdan soyutlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu tür etkiler, eğitimden yararlanma imkânları da dâhil olmak üzere çocukların hareket alanlarını daraltmaktadır.

	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Arkadaşsızlık/Sosyal izolasyon	***	*	**	***	**
Yerel halk ile entegrasyon	***	*	**	***	**
Güvenlik kaygıları	***	**	**	***	*
Akran zorbalığı	***	*	**	***	**
Okul yolunda zorbalık	**	*	**	**	**

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

Nitel veriler, tüm faktörler içerisinde en yaygın ve ciddi sonuçları olan ve GKA Suriyeli çocukların okula devamlılığını ve kaydolmasını olumsuz yönde etkileyen **ekonomik faktörler olarak kaynak yetersizliği ve yoksulluğa** dikkat çekmektedir. Hanelerin geliri büyük oranda babanın çalışmasına bağlı olduğundan ve hane mevcudu genellikle fazla olduğundan, alım gücü yetersizliği genellikle aile bütçesine çalışarak katkı vermeleri gerektiği için erkek çocukların okulu terk etmesine neden olmaktadır.

Alım gücü yetersizliği, babanın çalışamadığı durumlarda daha ciddi bir faktör hâline gelmektedir. Bu durumda bazı çocukların çalışmaması neredeyse imkânsız hâle gelmektedir. Dolayısıyla, okul dışında kalmış yaşı daha büyük erkek çocukları (10-13 ve 14-16 yaş arası) için çocuk işçiliği bir engel teşkil ederken bu durum, her iki yaş grubunda risk altında bulunan erkek çocuklarını da etkilemektedir. Okul masrafları, okul dışında kalmış veya kalma riski altında olsalar da kız ve erkek çocukları etkileyen bir başka ekonomik faktördür. Okul harcamaları, özellikle ortaokul ve lise çağındaki çocuklar için ulaşım harcamaları da eklendiğinde daha da artmaktadır. Hanenin yaşadığı diğer ekonomik sorunlarla beraber yaşı büyük erkek çocukları, çoğu zaman çalışmak üzere okulu terk edip yaşça küçük kardeşlerinin okula gitmesini sağlamaya çalışmaktadır.

	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Alım gücü yetersizliği	***	*	**	***	**
Okul masrafları	***	**	***	***	***
Çocuk işçiliği	***	*	**	***	**

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

GKA Suriyeli hanelerin **göç etmesi ve yer değiştirmesi,** bir başka ekonomik faktördür. Hanelerin Türkiye'de geçirdiği zaman arttıkça çocuklarının okula gitme ihtimalinin de artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Ancak hanelerin ailece sıklıkla yer değiştirmesi, Türkiye'ye yeni gelmiş aileler başta olmak üzere çocukların eğitimi bakımından pek çok engeli de beraberinde getirmektedir. Haneler, çoğunlukla başka şehirlerde iş bulma, giderlerini azaltma veya arkadaşları veya akrabalarının oluşturduğu sosyal bağlantılardan yararlanma gibi ekonomik nedenlerle yer değiştirmektedir. Bu hareketlilik, GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını etkilerken aileler de ikametlerini gittikleri şehre taşıma konusunda sorunlar yaşamaktadır.

Ayrıca ailelerin taşındıklarını resmî makamlara bildirmediği durumlarda okulların, e-Okul sistemine kayıtlı öğrencileri takip etmesi zorlaşmaktadır. Ailenin yer değiştirmesinin, tüm çocukları eşit ölçüde etkilediği görülmektedir. Okul dışında kalmış çocuklar, okuldan uzak kalmaya devam ederken okulu terk etme riski altında olan çocuklar da başka engellerle karşılaşıp eğitimlerine taşındıkları şehirde devam etme imkânını riske atmaktadır.

	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Hanenin sürekli yer değiştirmesi	**	***	***	**	***

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

Okulların idari düzenlemeleri kapsamında okula kayıt meselesi, GKA Suriyeli çocuklarının önünde istisnai türden engeller bulunduğuna işaret etmektedir. GKA Suriyeli ailelerin çoğunluğunun okul kayıt işlemleri, okullar ve okul çevresi konusunda bilgili olması, bilgi paylaşımı açısından faydalı olmaktadır. Bu da nitel analiz sonucunda tespit edilen olumlu bir gözlemdir. Ancak, Türkiye'ye yeni gelmiş olanlar başta olmak üzere hâlen kayıt işlemleri konusunda bilgi sahibi olmayan (veya yanlış bilgilere sahip olan) aileler bulunmaktadır.

Okulların idari düzenlemelerine ilişkin önemli bir engelleyici faktör, kayıt için gerekli olan kimlik belgesi, ikametgâh belgesi veya çocuğun geçmiş okul kayıtları gibi resmî belgelerin olmamasıdır. Kimlik belgesi konusunda, 2018 yılından önce Türkiye'ye gelmiş neredeyse tüm çocukların kimlik belgesinin olması olumlu bir durumdur. Ancak kimlik belgesi olmayan çocukların, kimlik edinme prosedürleri boyunca okul dışında kalmaya devam ettiği görülebilmektedir. Bu durum, özellikle 6-9 ve 10-13 yaş gruplarının okul dışında kalma nedeni olması bakımından önemli bir sorun olarak gözükmektedir.

İkametgâh değişikliğine ilişkin zorluklar, GKA Suriyeli çocuklar için okula kayıt konusuna benzer bir engel oluşturmaktadır ancak bu durum, özellikle yeni bir şehre taşınmadan önce okula gitmekte olup okulu terk etme veya yaş grubundan daha düşük bir sınıfa kaydolma ihtimali olanlar için geçerlidir.

Çocukların eski okul kayıtlarının olmamasına yönelik sorunların aşılması amacıyla sınıf yerleştirme mekanizmasının oluşturulması olumlu bir gelişmedir.

GKA Suriyeli çocukların TRO'ya kaydolmada zorluklar yaşadığı bazı durumlar olsa dahi, nitel analiz, kayıt işlemlerinin özellikle ilköğretim düzeylerinde genel olarak iyi işlediğini göstermektedir. GKA Suriyeli çocukların okul kaydı yapıldıktan sonra okulu terk etmelerinin önemli potansiyel sebeplerinden birinin, yaş/sınıf uyuşmazlığı olduğu gözlenmiştir. Bu sorun, özellikle 10-13 yaş arası erkek ve kız çocuklarını etkilemektedir. Zira bu çocuklar, ortaokul yerine ilkokullara yerleştirilebilmektedir. Azami kayıt yaşı da 14 yaş üstü çocukların ortaokullarda, 18 yaş üstü çocukların ise liselerde örgün eğitim görmesini olumsuz etkileyebilecek bir etken olarak görünmektedir.

	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Ailelerdeki bilgi eksikliği	***	**	*	***	*
Kayıtsız ve kimliksiz olma	***			***	
İkamet izni olmaması	**	**	**	**	***
Okula kaydolamama	**	*	*	**	*
Yaş haddini aşma	**	*	***	**	
Okul kaydı için azami yaş	***		***	***	**

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

MEB ilköğretim ve ortaöğretim düzenlemelerine ilişkin ikinci bileşen ise, ilköğretim ve ortaöğretime kayıtlı tüm çocuklar için eşit şekilde geçerli olan **devamsızlıktır.** Yukarıdaki tabloda da belirtilen faktörlerden dolayı, devamsızlığın, özellikle 5. Boyut'ta (ortaokul çağı) ve 7. Boyut'ta (lise çağı) okulu terk etme riski altında olan GKA Suriyeli çocukları etkilediğini göstermektedir. Devamsızlığın kız öğrencilere kıyasla erkek öğrenciler arasında daha yaygın olduğu gözlemlenmiştir.

	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Devamsızlık düzenlemeleri	**		***	**	***

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

Sınıf geçme düzenlemeleri, okulların idari düzenlemelerinin üçüncü bileşeni olup 10-13 ve 14-17 yaş arası risk altındaki GKA çocuklar için engel de teşkil edebilmektedir. Sınıf tekrarları sonucunda, çocukların açık öğretime veya mesleki eğitim merkezlerine transfer edilmeleri söz konusu olabilmektedir.

	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Sınıf geçme düzenlemeleri	**		***	**	***

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

Okul imkânları ile ilgili faktörler konusunda, GKA Suriyeli çocukların geçici eğitim merkezlerinden resmî okullara geçişine ilişkin pek çok okul seçeneğinin mevcut olması oldukça olumlu bir durumdur. Nicel veriler, GKA Suriyeli çocukların her türlü resmî okula kaydolabildiğini göstermektedir. Okullara kayıtlar istikrarlı şekilde artış göstermektedir. Bu bağlamda GKA Suriyeli çocukların ve/veya ailelerinin öncelikli tercihinin, büyük ölçüde Arapça dil derslerinin getirdiği avantajlar nedeniyle imam hatip okulları olduğu görülebilmektedir.

Okul imkânları bağlamında önemli bir faktör de okuldan uzaklık olarak ortaya çıkmıştır. Bunun, ortaokuldan başlayarak bir sorun hâline geldiği görülmektedir. Bu durum, özellikle lise düzeyinde ve daha çok kız çocukları için geçerlidir. Belli mesafelerde okullara ulaşım hizmetlerinin hiç olmadığı durumlarda, ekonomik sorunlar ve çocukların güvenliğine yönelik endişeler ile birlikte bu durumun, okula düzensiz aralıklarla gitme, devamsızlık ve okulu terk etme gerekçesine dönüştüğü gözlemlenmiştir.

Yapılan analizler, GKA Suriyeli çocukların eğitimini etkileyen faktörlerden birinin de açık öğretim veya mesleki eğitim merkezleri gibi farklı okul seçenekleri ile ilgili farkındalık veya bilgi eksikliği olduğunu göstermektedir. Öğrenciler, belli koşullar dâhilinde açık öğretime otomatik olarak yönlendirilmesine rağmen okul seçeneği olarak ortaokul ve lise seviyesindeki açık öğretim kurumları, GKA Suriyeli çocukların pek ilgisini çekmemektedir. Nitel verilerden, açık

öğretime kayıt oranlarının düşük olmasının, bu seçenek ile ilgili farkındalık düzeyinin düşük olmasından, dil engellerinden ve açık öğretimin bir sistem olarak yüz yüze eğitimden içeriği itibariyle farklı olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Mesleki eğitim merkezleri, özellikle okul dışında kalıp çalışan ve risk altında bulunan Suriyeli çocuklar için geçerli bir eğitim seçeneğidir. Ancak, GKA Suriyeli çocukların ve ailelerinin bu merkezler ile ilgili farkındalık düzeyi düşük gözlenmektedir.

Nitel analiz, diğer eğitim programlarının GKA Suriyeli çocukların başta Türkçe dersleri veya telafi ve yetiştirme eğitimleri olmak üzere eğitim imkânlarına olumlu etkisi olduğunu göstermektedir. Bu tür eğitim faaliyetleri ile ilgili farkındalığın olmaması veya sınırlı düzeyde olması, okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını kısıtlayabilecek bir çekince olarak değerlendirilebilir.

	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Okula gidip gelme zamanı/mesafe	**	*	**	**	**
Okula gidip gelmek için taşıma imkânının olmaması		*	**		***
Farklı okul seçenekleri ile ilgili farkındalığın/bilginin olmaması	***		*	***	*
Diğer eğitim imkânlarından haberdar olunmaması	***	*	*	***	*

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

Okul kaynakları konusunda okul imkânları ve niteliğine ilişkin ikinci bir bileşen olarak bütün yaş gruplarında GKA Suriyeli çocukların karşılaştığı en önemli sorun, okul yönetimleri ve öğretmenler ile GKA Suriyeli aileler arasında sınırlı derecede iletişim olmasıdır. Sınıf mevcutlarının fazla olması, bazen öğretmenlerden daha fazla alaka görmesi gereken GKA Suriyeli çocukların eğitim şanslarını olumsuz yönde etkilese de okulların fiziksel durumunun ve sınıf büyüklüklerinin, bu çocukların eğitimi için engel teşkil ettiği görülmemektedir. Diğer yandan karma sınıfların, ortaokul ve lise seviyesinde özellikle ailelerin kız çocuklarına yönelik okul tercihlerine etki ettiği görülmektedir. Yeterli seviyede Yetersiz Türkçe dil becerisi ve daha hafif düzeyde de olsa müfredat içeriği ile birlikte düşünüldüğünde, eğitim araç-gereçlerinin de bir engel oluşturabildiği gözlemlenmektedir. Bu engelin, ortaokul ve lise düzeyinde özellikle ders konularında ilerlendikçe dil becerilerinin düşük olmasıyla birlikte bazı GKA Suriyeli çocukları etkilediği görülmektedir.

	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Okul/öğretmen ve aileler arasındaki sınırlı iletişim	**	***	***	**	***
Okulun fiziksel koşullarının yeterli olmaması					
Sınıf mevcudunun fazla olması	*	*	*	*	*
Tek cinsiyetli eğitim verilen yeterince sınıfın olmaması	**		*	**	**
Eğitim araç-gereçleri/müfredat	**	*	**	**	**

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

Dil seviyesinin yetersizliğinden kaynaklanan, öğretmenler ile GKA Suriyeli çocuklar arasındaki sınırlı iletişimin de bir engel olarak ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Bu duruma yönelik bir diğer unsur da öğretmenlerin GKA Suriyeli çocuklara yönelik tutumlarıdır.

Nitel analiz, öğretmen ile çocuklar arasındaki sağlıklı iletişimin ve öğretmenlerin takdir veya ilgi gibi konularda olumlu tutum takınmalarının, öğrencilerin eğitime yönelik motivasyonlarını önemli ölçüde artırdığını göstermektedir. Diğer yandan çocuklarla iletişimdeki zorluklar, çocuklar ergenlik döneminde daha hassas hâle geldiğinden bu yaş grupları için daha büyük bir engel teşkil edebilmektedir. Öğretmenlerin özellikle Türkçe bilmeyen öğrenciler ile iletişim kurma konusunda karşı karşıya kaldığı zorluklar, çocuklar ve aileleri açısından devamsızlık veya okulu terk etme konusunda güçlü bir etken olmamıştır. Ancak nitel çalışma örneklemindeki birçok öğretmen bizzat, GKA Suriyeli çocuklar ile daha etkin iletişim kurma ve dil engelini aşma konularında kendilerini geliştirme ihtiyacından bahsetmektedir.

	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Öğretmen ve çocuklar arasındaki sınırlı iletişim	**	*	**	***	**
Öğretmenlerin tutumu	***	*	**	***	**
Öğretmenlerin sığınmacı çocuklarla olan deneyim eksikliği	*	*	*	*	*

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

Okul imkânları ve niteliği ile ilgili dördüncü bileşen, çoğunlukla zorbalık olaylarıyla tezahür eden **okulda güvenlik** meselesidir ve tüm yaş grupları ve her iki cinsiyet için de bir engel teşkil etmektedir. Okulda zorbalığa maruz kalmanın, düzensiz şekilde okula gitme ve devamsızlık ile sonuçlandığı ve akademik başarısızlık veya çalışma gereksinimi gibi diğer etkenler de söz konusu olduğunda işi okula terk etmeye kadar götürebileceği görülmektedir.

	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Zorbalık/okul ortamı	***	***	***	***	***

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

© UNICEF/UN0438621/Baytore

COVID-19 Küresel Salgını ve Talep Tarafına İlişkin Faktörler

Mart 2020'den bu yana COVID-19 küresel salgını, Türkiye'de eğitim koşullarını etkileyen önemli bir etken olmuş ve milyonlarca öğrenciyi, ailelerini ve eğitim kadrolarını etkilemiştir. Salgın süresince çocukların uzaktan eğitime erişim ve katılımını etkileyen bazı faktörler olduğu nitel verilerden saptanmıştır. Genel olarak küresel salgının olumsuz etkileri, eğitimine devam eden ve risk altında bulunan GKA Suriyeli çocuklar için daha belirgindir. Zira bu kategorideki çocukların hepsi, uzaktan eğitime verimli şekilde ayak uyduramamıştır. Bunun sonucunda pek çok GKA Suriyeli çocuğun, uzaktan eğitimi takip edemediği veya eğitime sınırlı ve düzensiz şekilde erişim sağlayabildiği beyan edilmiştir.

Gerekli araç-gereçlere sahip olmamanın, tüm yaş gruplarında risk altındaki GKA Suriyeli çocuklar için önemli bir sorun olduğu nitel verilerden gözlemlenmiştir. Ayrıca salgın döneminde hanelerin esas gelir kaynaklarının kayba uğraması, bir miktar da olsa gelir elde etmek üzere çocuk işçiliğine daha çok başvurulmasına neden olmuştur.

10-13 yaş arası risk altında bulunan erkek çocukların, salgın nedeniyle iş gücü piyasasına girmeye daha meyilli hâle geldiği söylenebilir. Bu, salgından sonra eğitim şanslarını olumsuz etkileme ihtimali bulunan bir etkendir. Risk altındaki kız çocukları için uzaktan eğitime düzenli olarak katılmalarını engelleyen unsurun, artan ev içi sorumluluklar olduğu görülmüştür.

Nitel çalışma örneklemindeki tüm çocukların, sağlıklarını ve sosyal uyumlarını daha da olumsuz yönde etkileyecek şekilde sosyo-duygusal stres yaşadıkları gözlemlenmiştir. Yetersiz Türkçe dil becerisi, uzaktan eğitimin çocuklar için etki düzeyini ve çocukların katılım düzeylerini düşüren bir gerekçe olarak ortaya çıkmıştır.

		Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Alan	Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Ekonomik faktörler	Ekipman ve internet erişiminin olmaması		***	***		***
	Gelir kaybı	**	**	***	**	***
	Çocuk işçiliği	**		***	**	***
Sosyokültürel faktörler	Evdeki sorumlulukların artması	**	**	***	**	***
Sosyal uyum	Sosyo-duygusal stres	**	***	***	**	***
Beşerî sermaye	Yetersiz Türkçe dil becerisi		**	***		**
	Aileden destek görmeme		**	**		**

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

COVID-19 Küresel Salgını ve Arz Tarafına İlişkin Faktörler

Salgın döneminde arz tarafıyla ilgili faktörler bakımından EBA sistemine erişim konusunda yaşanan sıkıntılar, önemli bir sorun olarak görülmüştür. Bu bağlamda aileler ve çocukları, yazılım kullanma veya sisteme giriş yapma işlemleri gibi uzaktan eğitimin gerektirdiği düzenlemeler konusunda teknik desteğe ihtiyaç duymuştur. EBA destek noktaları ile ilgili bilgi eksikliğinin, uzaktan eğitime katılımı azaltan bir etken olduğu gözlemlenmiştir. Mesleki eğitim merkezleri gibi eğitim kurumlarında çıraklık eğitimi gibi yüz yüze faaliyetlerin sekteye uğraması, GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını da azaltmıştır.

COVID-19 salgınının ilk yılının GKA Suriyeli çocukların eğitimi üzerindeki olası bir sonucu, uzaktan eğitime düzenli olarak katılamamaları nedeniyle risk altındaki GKA Suriyeli çocukların öğrenme kayıpları ve akademik performanslarında algılanan düşüş riski, okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocukların hâlihazırda var olan kırılganlıklarının devam etmesi ve salgın sonrası dönemde okulu terk etme risklerinin artması ve bu risklerin üstesinden gelmek için daha fazla çaba gösterilmesi gerekliliğidir.

		Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
Alan	Gözlemlenen Faktörler	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Okul imkânları	EBA'ya erişim sorunları		**	**		**
	Uzaktan eğitim için teknik destek alamama		**	**		**
	EBA destek noktaları ile ilgili bilgi eksikliği		***	***		***
	MEM'lerde çıraklık eğitimlerinin kesintiye uğraması			***		**
Okul kaynakları	Eğitim araç-gereçleri		*	*		*

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

© UNICEF/UN0444875

Yönetsel Tedbir Önerileri

Çok boyutlu ve kanıta dayalı bu analiz, Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların eğitimini etkileyen çeşitli faktörler ile kısıtların tespit edilmesini sağlamıştır. Bunlar, meselenin talep tarafı ve arz tarafı ile ilgili faktörlerin yanı sıra COVID-19 salgınının eğitime yönelik etkileri bakımından da sınıflandırılmıştır. Yapılan analiz neticesinde, Okul Dışında Kalmış Çocuklar Küresel Girişimi'nin Faaliyet Kılavuzu (UNICEF, 2015), Türkiye'deki GKA Suriyeli çocukların bağlamına uyarlanarak Türkiye'nin eğitim yönetişimi ve politikaları açısından kolaylaştırıcı ortam etkenleri belirlenmiştir. Bu faaliyet sonucunda Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların eğitimini etkileyen faktörleri aşmak üzere önemli sayılabilecek bazı gözlemlerde bulunulmuş ve nicel ve nitel analizlere ilişkin belli başlı bulgular ve yönetsel tedbir önerileri ortaya konulmuştur.

Bu noktada ilk önemli gözlem, GKA Suriyeli nüfusun bazı nedenlerden ötürü homojen bir grup olmadığı şeklindedir. Suriye'den göç etme koşulları, hane nüfusunun büyüklüğü, ekonomik kaynaklarının yetersiz olması ve çoğunun ana dilinin Arapça olması gibi ortak özellikleri olduğu gözlemlenmesine rağmen geçmiş deneyimleri veya Türkiye'deki yeni yaşamları bakımından bazı farklılıklar bulunmaktadır. Dolayısıyla, GKA Suriyeli çocukların eğitimini etkileyen bu faktörler göz önünde bulundurulurken GKA Suriyeli farklı grupların karşılaştığı bu engellerin ardında farklı değişkenlerin olabileceği unutulmadan genelleme yapmaktan kaçınılmalıdır.

Konuyla ilgili ikinci gözlem ise ODKÇ oranları, cinsiyet ve yaş grubuna göre önemli ölçüde değişiklik gösterdiği için birtakım faktörlerin tüm çocukları eşit şekilde etkilemediği şeklindedir. Bu bağlamda söz konusu faktörlerin, okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocuklar ve risk altında ve GKA Suriyeli çocuklar; coğrafi bölge ve farklı yaş gruplarından (6-9, 10-13 ve 14-17 yaş arası) GKA Suriyeli erkek ve kız çocuklarına etkilerinin çeşitlilik gösterdiği dikkate alınmalıdır.

Konuyla ilgili üçüncü gözlem ise, söz konusu faktörlerden hemen hemen hiçbirinin çocukların eğitim imkânlarını tek başına etkileyen unsurlar olmadıkları, çoğu zaman birden fazla faktörün bu konuda soruna yol açtığı şeklindedir. Bir başka deyişle pek çok GKA Suriyeli çocuk, birden fazla risk ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu riskler, belli bir faktöre ne kadar önem atfedilmesi gerektiğini ve bunun çocuğun okula devam etmesine veya okulu terk etmesine ne kadar etki ettiğini belirlerken düşünülmesi gereken çeşitli etkenlerin üstesinden gelmeyi zorlaştırmaktadır. Hem talep hem arz tarafıyla ilgili faktörlerin çoğu, birbirinin nedeni veya sonucu olmaları bakımından birbirleriyle ilişkilidir. Bu durum, söz konusu faktörleri aşmaya yönelik yönetsel tedbirleri belirlemeden önce bağıntısal ve çok boyutlu bir inceleme yapılmasını gerektirmektedir.

Konuyla ilgili son gözlem de hayatın tek bir yönü ile ilgili olmamaları ve farklı alanlarına sirayet etmeleri bakımından karşılaşılan faktörlerden bazılarının daha sistematik,

yapısal veya döngüsel nitelikte olduğu şeklindedir. Bunun sonucunda nitel analizde gözlemlenen bazı faktörlerin, okul dışında kalma durumunun hem nedeni hem de sonucu olabileceği görülmüştür. Çocuk işçiliği, erken yaşta ve zorla evlilik ve kanunla ihtilaf hâlindeki çocuklar, bu anlamda örnek olarak gösterilebilir. Bu faktörler, kısıt şeklinde daha iyi ifade edilebilir. Zira bu faktörler, çocukların eğitimi ile iki yönlü ilişkisi bulunan pek çok etkinin sonucudur.

Bu konuda elde edilen ilk bulgu, Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların kayıt oranlarının zaman içerisinde arttığı ve okul dışında kalma oranlarının azaldığı şeklindedir. Bu durum, talep ve arz tarafı ile ilgili faktörlerin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak politika düzeyinde yapılan pek çok girişimin, GKA Suriyeli çocukların okul dışında kalma oranlarının 2014-2015 eğitim öğretim yılında %69,6'dan 2019-2020 eğitim öğretim yılında %36,7'ye düşmesinde etkili olduğu anlamına gelmektedir. GKA Suriyeli çocukların GEM'lerden resmî okullara geçişi de bu sonuca katkı sağlayacak şekilde başarılı olmuştur. Bununla birlikte nicel ve nitel analizler, hâlen giderilmesi gereken eksiklikler olduğunu göstermektedir. Zira, son üç eğitim öğretim yılına bakıldığında 5-17 yaş arası okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocukların oranının %36-37 civarında sabit kaldığı görülmektedir. Ayrıca GKA Suriyeli çocukların kayıt ve okul dışında kalma oranları, yaş grupları bakımından oldukça dengesizdir. 2018 tarihli NSA verileri, 6-9 yaş arası çocukların okul kayıt oranlarının nispeten yüksek (%76,2) olduğunu ancak 10-13 yaş arası çocukların okul dışında kalma oranlarının hızlı bir şekilde arttığını (%26) ve 2018 tarihinde NSA yapıldığı sırada 14-17 yaş arası GKA Suriyeli çocuklarının çok az bir kısmının okula gittiklerini, %61,4'ünün ise kaydolduktan sonra okulu terk ettiklerini göstermektedir. Bu oranlar, GKA Suriyeli çocukların okul dışında kalma durumlarının başta 14-17 yaş grubu olmak üzere 10-13 yaş grubu için de daha büyük bir sorun olduğunu göstermektedir. Ayrıca, COVID-19 salgınının olumsuz etkileri sonucunda salgından önce okula giden GKA Suriyeli çocuklar, salgından sonra okul dışında kalma tehlikesiyle karşılaşmışlardır.

© UNICEF/UN0443809/Ergen

Bu genel değerlendirme, Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların okulu terk etmelerine ve okuldan uzak kalmalarına yol açabilen belirli bazı faktörler olduğunu göstermektedir. Nitel verilerin analizi, en yaygın faktörlerin daha ziyade talep tarafına ilişkin faktörler, yani ekonomik faktörler ve sosyal uyumu engelleyen faktörler olduğunu ve bunların aslında çok sayıda faktörü etkileyen ve bunlardan etkilenen daha yapısal sorunlar olduğunu göstermektedir.

Ekonomik sorunlar ve yoksulluk gibi ekonomik faktörlerin, GKA Suriyeli çocukların okula kaydolması ve devam etmesi konusunda doğrudan ve dolaylı olarak belirleyici olduğu ve özellikle 14-17 yaş arası çocukların okulu terk etmesine neden olduğu görülmektedir. Bu anlamda GKA Suriyeli hanelerde nüfusun fazla olması, eve gelir getiren tek bir kişinin olması (genellikle baba) ve alım gücü yetersizliği gibi diğer faktörler de düşünüldüğünde ekonomik faktörler, sadece okul masraflarını karşılayamamanın ötesine geçmektedir. Yetersiz Türkçe dil becerisi, derslerde başarısız olunması veya okulda zorbalıkla karşılaşılması gibi talep ve arz tarafı ile ilgili diğer engeller ile birlikte düşünüldüğünde ekonomik engellerin, eğitim yerine çalışmayı tercih edecek şekilde çocukları okuldan kopardığı gözlemlenmektedir. Böylelikle eğitim hakkından mahrum kalan yaşı daha büyük çocuklar (çoğunlukla erkek çocukları), alım gücü yetersizliği karşısında sadece aile bütçesine katkı sağlamakla kalmayıp aynı zamanda kendilerinden küçük kardeşlerinin okula gitmesine de yardımcı olmaktadır. Bu anlamda, sadece GKA Suriyeli hanelere yönelik, Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) gibi nakit yardımlarının ve ayni desteklerin devam etmesi ve arttırılması değil, aynı zamanda çeşitli eğitim imkânları ve fırsatları yaratıp farkındalık oluşturarak ekonomik engellerin aşılması, geleceğe yönelik olarak önemli hâle gelmektedir.

GKA Suriyeli çocukların eğitimini etkileyen önemli faktörlerden biri de GKA Suriyeli hanelerin sosyal uyum düzeyleri ile ilgilidir. Yerel halk ile daha iyi bütünleşmiş ve daha iyi ilişkileri olduğu görülen haneler bulunmaktadır. Bunun en önemli nedeninin, Türkiye'de uzun süre geçirmiş olmaları ve Türkiye'ye uyum sağlamalarına yönelik politikalar olduğu görülmektedir. Ancak ülkeye yeni gelmiş bazı GKA Suriyeli haneler, sosyal uyum anlamında sorunlarla karşılaşırken bu sorunların sadece iyi olma hâllerini değil, aynı zamanda Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların eğitim şanslarını da etkilediği görülmektedir.

Dolayısıyla arkadaşsızlık/sosyal izolasyon, yerel halk ile bütünleşememe ve güvenlik endişeleri gibi sorunlar, GKA Suriyeli çocukların eğitim alma şanslarını ciddi ölçüde sınırlandırmaktadır. Bu engeller, okulun sosyal uyumu kolaylaştırma anlamında rol oynayabileceği düşünüldüğünde, çocukların okula gitmesine yönelik önlemler alarak aşılabilecektir. Dolayısıyla, sosyal uyum politikalarının yanı sıra okulların ve öğretmenlerin de bu engellerin aşılması adına önemli bir rol oynamaları için güçlendirilmesi ve sosyalleşme, akranlardan bir şeyler öğrenme ve birlikte yaşama kültürü geliştirme imkânlarının oluşturulması gerekmektedir.

Talep tarafı ile ilgili faktörlerin ardından arz tarafı ile ilgili olarak en çok karşılaşılan faktörler arasında kimlik belgesinin/ikamet izninin olmaması ve daha seyrek olarak ise çocukların okula kaydedilememesi gibi okulların idari düzenlemelerine yönelik faktörler ile özellikle okul yönetimleri/öğretmenler ve GKA Suriyeli aileler ile öğretmenler ve GKA Suriyeli öğrenciler arasında sınırlı düzeyde iletişim olması gibi faktörler bulunduğu gözlemlenmektedir. Kayıt düzenlemeleri (Türkiye'deki kurumlarda resmî kaydının olması esasına dayalı olarak) ve sınıf yerleştirme sisteminin, özellikle Türkiye'ye yeni gelmiş GKA Suriyeli hanelerde çocukların eğitim şansını etkilediği görülmektedir. Okula giden GKA Suriyeli çocuklar düşünüldüğünde, sosyal uyum düzeyinin düşüklüğünü de yansıtan okulda zorbalık vakaları dışında en çok karşılaşılan sorun, GKA Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim sürecine sınırlı düzeyde dâhil olmasıdır. Bu durum, okul yönetimleri/öğretmenler ile aileler arasındaki iletişimin sınırlı düzeyde olmasından kaynaklanmaktadır. Eğitim sisteminin, okulların ve okul yöneticilerinin/öğretmenlerin kapasitesini geliştirmeye yönelik politikalarla işin arz tarafı ile ilgili faktörlerin üzerine gidilmesi, GKA Suriyeli çocukların eğitim haklarından yararlanmalarına önemli ölçüde yardımcı olacaktır.

Bu çalışmanın bulgularına bağlı olarak GKA Suriyeli çocuklara yönelik eğitim imkânlarının ve okul kayıt oranlarının arttırılması ve bu çocukların okul dışında kalma durumlarının bertaraf edilmesine katkıda bulunmaları için eğitim politikalarını belirleyen paydaşlara yönelik kanıta dayalı birtakım yönetsel tedbirler belirlenmesi mümkündür.

Kaynaklarını politika geliştirme, uygulama ve izleme aşamalarında tek bir havuzda toplamaları ve GKA Suriyeli çocukların daha iyi bir geleceğe sahip olması için önerilecek yönetsel tedbirlerin ve faaliyetlerin, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler ve özel sektör arasında etkin iş birliği ve eşgüdüm gerektirdiği unutulmamalıdır. Farkındalığın ve bilgi düzeyinin arttırılması, sosyal ve ekonomik entegrasyon, beceri gelişimi, kapasite geliştirme, veri toplama, izleme ve destek, savunuculuk ve birlikte hareket etme, politika geliştirilmesi önerilen alanlar arasında yer almaktadır.

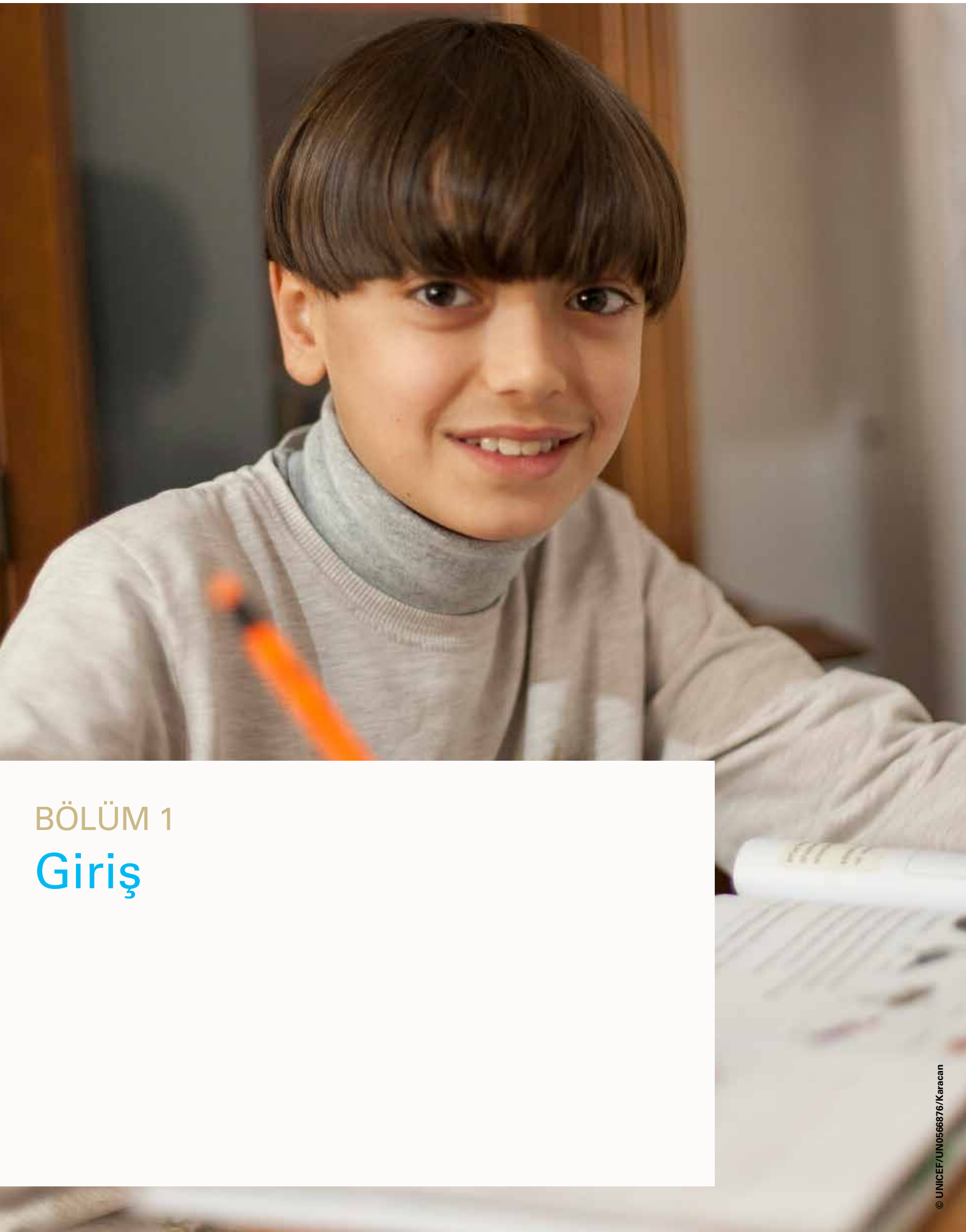

BÖLÜM 1

Giriş

© UNICEF/UN0566876/Karacan

2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi, Birleşmiş Milletler'e üye devletlerin tamamı tarafından 2015 yılında kabul edilmiştir. Gündem, *"insanların ve gezegenimizin bugün ve yarın barış ve refah içerisinde olmasına yönelik ortak bir model"*[5] sunmaktadır. Yoksulluk, eşitsizlik ve iklim değişikliği gibi küresel sorunların ele alınmasını sağlayan 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı (SKA) ile söz konusu Gündem'e işlerlik kazandırılmaktadır.

SKA 4, eğitimin *"kapsayıcı ve eşitlikçi nitelikte olmasına ve herkes için yaşam boyu öğrenme imkânlarına sahip olmasına"* odaklanır ve buna genel ilköğretim ve ortaöğretim de dâhildir.[6] Son yıllarda bütün düzeylerde eğitime erişim konusunda istikrarlı bir ilerleme kaydedilmesine rağmen ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde eğitime genel katılım konusunda daha yapılacak çok iş bulunmaktadır. 2018 yılında yaklaşık 260 milyon çocuk, genç ve ergen okul dışında kalmış olup bu sayı, dünya genelinde ilköğretim ve ortaöğretim çağında olan kişilerin altıda birine tekabül etmektedir (UNESCO İstatistik Enstitüsü, 2019).

İzleme faaliyetleri, SKA 4'ün parçası olan çeşitli hedeflere ulaşma anlamında hayati öneme sahiptir. 2010 yılında UNICEF ve Birleşmiş Milletler Bilim, Eğitim ve Kültür Örgütü (UNESCO) İstatistik Enstitüsü (UIS) tarafından kurulan Okul Dışında Kalmış Çocuklar İçin Küresel Girişim (OOSCI), bu çalışmalarda kilit öneme sahip olan bir bileşendir. OOSCI, okul dışı kalmış çocukların profillerin çıkarılması, nicel ve nitel verilerin karşılaşılan çeşitli engellerle bağlantısının tespit edilmesi ve ODKÇ sorununu gidermeye yönelik etkin politikalar geliştirilmesi gibi birbiriyle bağlantılı faaliyetlere destek olmaktadır (UNICEF-UIS, Global Out-of-School Children Initiative Operational Manual, 2015). OOSCI, yenilikçi istatistiksel yöntemlerden yararlanarak ODKÇ ve okulu terk etme riski altında olan çocuklar ile ilgili çalışmalarında ve analiz faaliyetlerinde ülkelere destek olmaktadır. Girişimin ulusal, bölgesel ve küresel boyutları vardır ve girişim faaliyet odaklı araştırmalar yapmayı ve kapasite geliştirme konusunda sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır (UNICEF, Formative evaluation of the Out-of-School Children Initiative (OOSCI), 2018a).

ODKÇ araştırmaları, genellikle ilkokul ve ortaokul çağındaki çok sayıda çocuğun okula gidemediği ülkelerde ve bazen de okul öncesi çağdaki önemli sayıda çocuğun okula hiç gidemediği yerlerde gerçekleştirilmektedir.[7] Türkiye'deki ODKÇ durumu oldukça farklıdır. Türk çocuklarının neredeyse tamamı, ilkokul ve ortaokul mezunudur. Okul dışında kalan çocukların çoğu, OOSCI çerçevesinin resmî bir bileşeni olmayan lise çağındaki çocuklardır (MEB, 2019c). Ancak, Türkiye'deki tüm okul düzeylerinde okul kaydı bulunmayan veya düzenli olarak okula gitmeyen savunmasız durumdaki durumda gruplar bulunmaktadır (UNICEF, 2012); (UNICEF, 2019a). Engeli olan çocuklar, çeşitli şekillerde çocuk işçiliği yapan çocuklar, erken yaşta ve zorla evlenen çocuklar ve kanunla ihtilaf hâlindeki gençler, bu gruplar arasında yer almaktadır. Ayrıca 2011 yılından bu yana yaklaşık 4 milyon Suriyeli (ve diğer) sığınmacının ülkeye yoğun şekilde göç etmesi sonucunda kırılganlık ve ODKÇ bakımından ülkede eşine daha önce rastlanmamış bir durum ortaya çıkmıştır (UNICEF, 2019a).

Okul dışında kalan çocuklar konusunda Türkiye'nin karşı karşıya olduğu kapsayıcılık sorunu ile sığınmacı çocukların yoğun göçü ile baş edebilme sorunu, farklı araştırmalar yapılmasını ve farklı politikalar geliştirilmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla bu iki soruna, farklı ODKÇ raporlarında ayrı ayrı yer verilmiştir. Mevcut rapor, geçici koruma altındaki (GKA) Suriyeliler başta olmak üzere sığınmacıların içerisindeki ODKÇ'lere odaklanmaktadır.[8]

Türk hükûmeti, sığınmacıların yaşadığı bu insani kriz karşısında takdire şayan bir çaba göstermektedir. UNICEF tarafından yakın dönemde yapılan bir araştırma, GKA Suriyeli çocukların okul kaydının yapılması konusunda önemli ilerlemeler kaydedildiğini göstermektedir (UNICEF, 2019c). Bununla birlikte pek çok veri kaynağından elde edilen sonuçlar, GKA Suriyeli pek çok çocuğun hâlen okul kaydı olmadığını ve yaşına göre daha alt seviye bir okula kaydolma gibi başka sorunların da olduğunu göstermektedir (UNICEF, 2019c). Bu durum, sığınmacı nüfusunun içerisindeki ODKÇ'lerin ne kadar yaygın olduğunun, ODKÇ ile ilgili farklı sorunların ve Türkiye'de okul dışında kalma durumunun ardında yatan nedenlerin daha iyi anlaşılması için bu alanda toplanan yeni verilerle birlikte başka araştırmaların da yapılması gerektiğine işaret etmektedir.

5 Bkz. https://sdgs.un.org/goals.

6 A.g.e.

7 Örneğin, ODKÇ Girişimi'nin (UNICEF, 2018) biçimlendirici nitelikteki son değerlendirmesinin yapıldığı sırada ODKÇ çalışmalarını tamamlayan (veya hazırlık aşamasında olan) 71 ülkenin yaklaşık %70'i, İnsani Kalkınma Endeksi'nde (İKE) Düşük veya Orta seviyede sınıflandırılmıştır (bkz. UNDP, 2019). İnsani Gelişim Endeksi'nde düşük seviyede yer alan 35 ülkenin 25'i, ODKÇ çalışması gerçekleştirmiştir (çalışmasını tamamlamıştır veya hazırlık aşamasındadır). Çalışmalarını tamamlamış sadece üç ülke (Türkiye dâhil), Çok Yüksek İnsani Kalkınma düzeyindedir.

8 GKA Suriyeliler, Türkiye'de bulunan toplam sığınmacı nüfusunun %90'ından fazlasını oluşturmaktadır (UNHCR, 2019). Bu nedenle, bu raporda en çok kendilerine yer almıştır. Ancak diğer gruplara yer verilmemiştir. D Eki'nde, belli başlı ODKÇ ve okul kayıt göstergeleri ile ilgili detaylı bir özete yer verilmiştir.

Bu çalışmanın genel amacı, Türkiye'deki sığınmacı nüfusunun büyük bir kısmını oluşturan GKA Suriyeli çocuklar özelinde nicel ve nitel (karma yöntemlerle) araştırma çerçevesinden yararlanarak Türkiye'de ODKÇ'lerin mevcut durumu ile ilgili kapsamlı bir değerlendirme yapmaktır.[9] Türkiye'deki diğer sığınmacı çocuklar ile ilgili mevcut nicel veriler, saha çalışmasından elde edilen nitel veriler ile birlikte analiz edilmiştir. Çalışmada, sığınmacı çocukların Türkiye'de zorunlu eğitime erişimlerine ve mezun olmalarına engel olan kısıtlar ve faktörlere odaklanılmaktadır. Buna yoksulluk, çocuk işçiliği, erken yaşta ve zorla evlilik, zorbalık, okul niteliği ve okula erişim, kültürel normlar ve dil gibi birbiriyle ilişkili pek çok etken dâhildir. Çalışmada toplumsal cinsiyet gibi konuyla ilişkili meselelere de vurgu yapılmıştır. Nicel veriler 2016-2017 ile 2019-2020 eğitim öğretim yıllarını kapsayan mevcut kaynaklardan elde edilirken (kapsam kaynağa göre değişmektedir), nitel veriler Kasım 2020 ve Mart 2021'de bu çalışma için özel olarak yapılan bir araştırma aracılığıyla elde edilmiştir.

Bu çalışmanın katma değeri, GKA Suriyeliler arasında okul dışında kalma sorununa ilişkin olarak şu ana kadar yapılmış en detaylı ve kapsamlı değerlendirme olmasıdır. Nicel analiz kapsamında, 2018 tarihli Nüfus ve Sağlık Araştırması'ndan (NSA) elde edilen ayrı bir Suriyeli örneklemi de dâhil olmak üzere GKA Suriyeliler ile ilgili çok sayıda veriden istifade edilmiştir. Nitel analiz ise çocuklara, ailelerine ve pek çok kilit bilgilendiriciye göre ODKÇ durumunu açıklayan nedenlere odaklanarak kapsamlı bir veri toplama süreci doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Karma yönteme dayalı analizlerdeki detay düzeyi, ODKÇ ile ilgili sonuçlar ve faktörler anlamında zaman içerisinde yaşanan değişimleri gözler önüne serme, okul dışında kalan çocukların profillerini ve karşılaştıkları engelleri daha ayrıntılı olarak aktarabilme ve yeni ortaya çıkan engelleri tespit edebilme imkânı sağlamaktadır. En fazla etkisi görülen faktörlere de ayrıca dikkat çekilmektedir. Devlet muhatapları (ve diğer paydaşlar), atacakları adımları ve kaynaklarını önceliklendirmek durumunda oldukları için bu analiz, politika çalışmalarında bilhassa önemlidir.

Sığınmacı nüfusun içerisindeki ODKÇ'lerin mevcut durumunu ve farklı ODKÇ kategorilerinin oluşmasına neden olan etkenleri gözler önüne sermenin yanı sıra, bu çalışmanın temel amaçlarından biri de politika anlamında yönlendirme sağlamaktır. Sığınmacıların durumu, Türkiye'de politikalardan sorumlu kurumlar için olağanüstü bir zorluğa neden olmuştur. Sığınmacı nüfusun eğitilmesine yönelik olarak her ne kadar politika anlamında eksiklikler olsa da kapsamlı sonuçları olması muhtemel politika değişiklikleri yaşanmıştır. Bu rapor, karma yöntemle veri analizinden elde edilen temel bulgular ışığında mevcut politikaların etkililiğini ve uygulanabilirliğini değerlendiren ve birtakım güncel yönetsel tedbirlerin belirlenmesi için zemin oluşturan bütünleşik bir analiz sunmaktadır.

Son olarak, Türkiye'deki sığınmacı çocukların eğitim haklarından yararlanmalarını sağlamak üzere kanıta dayalı eğitim politikalarının geliştirilmesi, programlanması ve uygulanması konusunda Millî Eğitim Bakanlığına (MEB) destek olmak üzere UNICEF Türkiye Ülke Ofisi tarafından bu çalışmanın bulgularından yararlanılacaktır. Bu durum, UNICEF Türkiye Ülke Programı çerçevesi, Küresel OOSCI Okul Dışında Kalmanın 5 Boyutu (5B) ve Türkiye'nin 2023 Eğitim Vizyonu ile doğru orantılıdır. Bu bağlamda çalışmanın sonuçları, MEB ve UNICEF'in yanı sıra ilgili bakanlıklar, alt birimleri ve daireleri, il düzeyindeki temsilciler, eğitmenler, planlamacılar, sivil toplum kuruluşları, ulusal ve uluslararası kalkınma paydaşları ile destekçiler için de faydalı olacaktır.

9 18 Ekim 2019 tarihinde UNICEF ile gerçekleştirilen toplantıda mutabakata varıldığı üzere göçmenlerin, çalışmamızda ayrı bir kategori ve 1. ve 2. Faz Raporları'nda ayrı bir bölüm olarak yer almadığını dikkate almak gerekmektedir. CE, sadece KGB'lere göçmenlerle ilgili soru(lar) eklemiştir.

BÖLÜM 2

Türkiye: Ülke Bağlamı

2.1 Nüfus ve Ekonomi 5
- **2.1.1** Nüfus Dinamikleri 5
- **2.1.2** Türk Ekonomisi 6

2.2 Kamu Finansmanı ve Eğitim Harcamaları 7

2.3 Türkiye'nin Eğitim Politikaları ve Politika Öncelikleri 10
- **2.3.1** 11. Ulusal Kalkınma Planı (2019-2023) 10
- **2.3.2** Millî Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı (2019-2023) 11
- **2.3.3** Türkiye'nin 2023 Eğitim Vizyonu 12
- **2.3.4** Öğretmen Strateji Belgesi (2017-2023) 13

2.4 Türkiye'deki Eğitim Sistemi 14
- **2.4.1** Genel Bakış 14
- **2.4.2** Okul İmkânları 18
- **2.4.3** Kayıt Düzenlemeleri 19
- **2.4.4** Devamsızlık Düzenlemeleri 20

2.5 COVID-19 Salgını Döneminde Türkiye'de Eğitim Alanında Alınan Önlemler 20

2.6 Suriye Krizi 21

2.7 Türkiye'de GKA Suriyeli Çocukların Eğitimi 22
- **2.7.1** Eğitim Hakkı 22
- **2.7.2** Yönetsel Tedbirler 23
- **2.7.3** Uluslararası Destek ve İş Birliği 25

© UNICEF/UNI309264/Onat

Türkiye bağlamına yönelik değerlendirmede, yedi temel konu ele alınmıştır:

1. Nüfus ve ekonomi
2. Kamu finansmanı ve eğitim harcamaları
3. Türkiye'nin eğitim politikaları ve politika öncelikleri
4. Türkiye'deki eğitim sistemi
5. COVID-19 salgın döneminde Türkiye'de eğitim alanında alınan önlemler
6. Sığınmacı krizi
7. Türkiye'deki sığınmacıların eğitimi

Bağlama özel bu özellikler, GKA Suriyeli çocuk nüfus içerisinde okul dışında kalmış çocukların analizi bakımından önemli bir arka plan sunmaktadır. COVID-19 salgınının etkisi de dâhil olmak üzere ekonomi, nüfus ve kamu harcamaları alanında görülen değişiklikler, hükûmetin ODKÇ durumu ile baş edebilme kabiliyetini etkilemiştir. Türkiye'deki eğitim sistemi ve Türkiye'de sığınmacılara yönelik eğitim politikasının detaylı bir içeriğe sahip olması, bu belgenin ilerleyen bölümlerinde GKA Suriyeli çocuklar arasında bulunan OKDÇ'lerin nicel ve nitel analizinin yapılması için zemin hazırlamıştır.

2.1 Nüfus ve Ekonomi

2.1.1 Nüfus Dinamikleri

Türkiye'nin 2020 yılı nüfusu 83,6 milyon (sadece Türk vatandaşları) olup yıllık nüfus artış oranı, 2020 yılında bin kişi başına 5,5'e azalmıştır. Türkiye, 32,7 yaş ortalamasına sahip ve nüfus bakımından dünyanın en büyük 17. ülkesidir. Çocukların (0-14 yaş arası) toplam nüfusa oranı, 2007 yılında yaklaşık %26,4 iken 2020 yılında %22,8 olarak önemli ölçüde gerilemiştir (TÜİK, 2021a). Türkiye'nin yıllık nüfus artış oranı, doğum oranı ve 0-14 yaş arası nüfus oranı, OECD ülkelerinin ortalamalarından önemli ölçüde yüksektir.

Şekil 1'de yer alan nüfus piramidi, 0-40 yaş arası nüfusun nispeten dengeli bir dağılımı olduğunu göstermektedir. %50,1 oranıyla genel nüfusun ve yeni doğanların az da olsa çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır.

Şekil 1:
Türkiye'nin Nüfus Piramidi, 2020

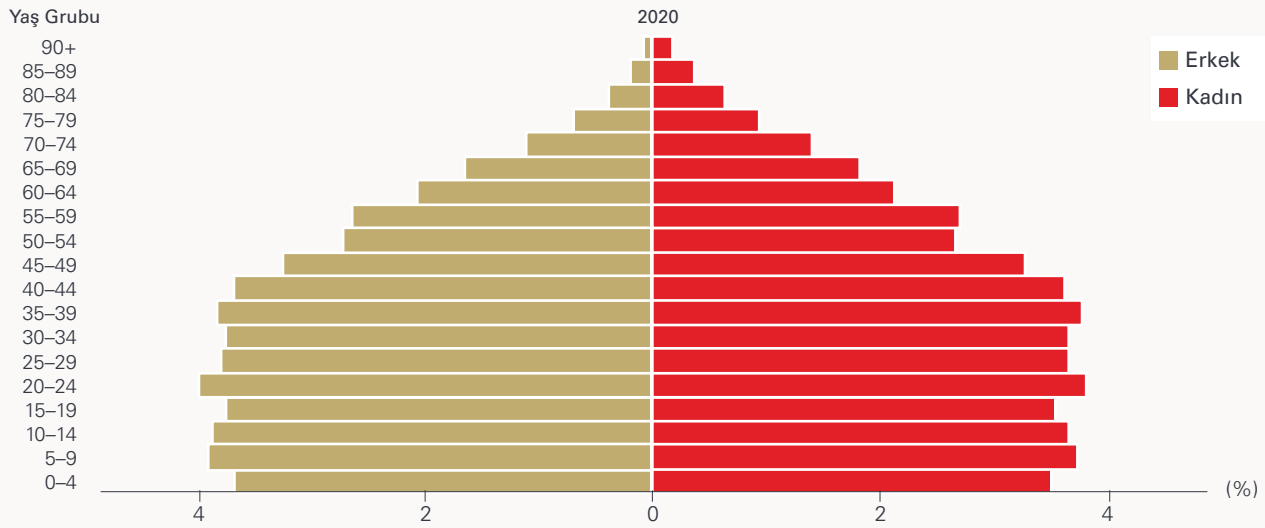

Kaynak: TÜİK, 2021a.

Çocuklara yönelik nüfus tahminleri, nispeten durağan olup çocukların toplam nüfusa oranı bakımından düşüşün devam edeceğini göstermektedir (TÜİK, 2021a). Tablo 1'de, 0-17 yaş arası çocuk nüfusun 2030 yılına kadar orta düzeyde artış göstereceği, sonrasında ise istikrarlı şekilde azalacağı gösterilmektedir. Yetişkin nüfus, bu dönemde daha yüksek bir oranda artış göstereceği için çocukların toplam nüfusa oranının, 2030 yılında yaklaşık %25'e, 2080 yılında ise %19'a düşmesi beklenmektedir.

Tablo 1:
Çocuk Nüfusuna İlişkin Geleceğe Yönelik Tahminler (Türk Vatandaşları)

Yıl	Toplam Nüfus	Çocuk Nüfusu (0-17 yaş arası)	Çocukların Toplam Nüfusa Oranı (%)
2023	86.907.367	23.484.561	27
2030	93.328.574	23.863.565	25,6
2040	100.331.233	23.366.571	23,3
2060	107.095.998	21.862.293	20,4
2080	107.100.904	20.333.232	19

Kaynak: TÜİK, 2021c.

Türkiye'nin yıllık nüfus artış oranı, doğum oranı ve çocuk nüfus oranı, OECD ülkelerinin ortalamalarından önemli ölçüde yüksektir. Örneğin Avrupa Birliği'nde çocuklar, toplam nüfusun %19'unu oluştururken bu oran, Türkiye'de %28'dir (UNICEF, 2019a). Toplam çocuk nüfusunda beklenen düşüş, çalışma çağındaki nüfus artıp okul çağındaki nüfus azalacağı için bir "fırsat penceresi" aralamaktadır. Bu durumun, kişi başına düşen kaynakları önemli ölçüde arttırması muhtemeldir. Bu kaynaklardan, eğitimin niteliği ve eğitime erişim konularında yapılacak iyileştirmelerin finanse edilmesi için yararlanılabilir.

"Ulusal" nüfus değerlendirmeleri ve tahminlerde yer verilmeyen önemli bir demografik unsur da GKA Suriyeli nüfusudur. 2021 yılının mart ayı itibariyle Türkiye'de GKA 3.664.873 Suriyeli bulunmakta olup (İİB, 2021) GKA Suriyeli nüfusu, dünyada tek bir yerde toplanmış en büyük sığınmacı nüfusunu oluşturmaktadır (UNHCR, 2019). GKA Suriyeli nüfusuna, okul çağındaki 1.235.789 çocuk (5-18 yaş arası) da dâhildir (İİB, 2021). Bu durum, Türkiye'deki eğitim sistemine entegre edilmelerini önemli bir politika konusu hâline getirmektedir. Ayrıca GKA Suriyeli nüfusun doğum oranları, Türk nüfusa göre daha fazladır (UNICEF, 2019a).

2.1.2 Türk Ekonomisi

Dünya Bankası'nın 2019 yılı verilerine göre Türkiye, 808,7 milyar ABD doları gayrisafi millî hasıla (GSMH) ve 9.690 ABD doları GSMH ile üst-orta gelir düzeyine sahip bir ülkedir.[10] Ülkenin son zamanlarda ekonomi alanındaki performansı karışık bir seyir izlemektedir. 2010 ile 2017 yılları arasında gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) büyüme oranı, yılda %6'yı aşarken son yıllarda ekonomi, önemli ölçüde gerilemiştir. Büyüme oranları azalmış, 2018 yılının sonlarına doğru ekonomi durgunluk dönemine girmiş ve 2019 yılında eksi büyüme kaydedilmiştir. Bunun sonucunda işsizlik oranı, 2017 yılında yaklaşık %10 iken 2018 yılında yaklaşık %14 olmuş ve 2020 yılının ilk aylarında da aynı seviyede kalmıştır. 2018 yılında istihdam oranı, %47,4 olarak gerçekleşmiş olup bu oran, gelişmiş ülkelerin gerisindedir. Bunun nedenlerinden biri kadınların iş gücüne katılım oranlarının nispeten düşük olmasıdır (UNICEF, 2019b).

Makroekonomik göstergeler, Mart 2020'nin ortalarında COVID-19 küresel salgınının ortaya çıkmasıyla birlikte daha da kötü bir hâl almıştır. GSYİH, 2020 yılında 7.225 ABD doları seviyesine düşmüştür.[11] TÜİK (2021b), aynı yıl işsizlik oranının %13,2 olduğunu açıklamıştır. Ancak işsizlik oranının, 2021 yılında kısa çalışma ödeneğinin ve işten çıkarma yasağının bitmesiyle artması beklenmektedir.

10 https://data.worldbank.org/country/Türkiye (Erişim tarihi: 03.04.2021).

11 https://www.worldbank.org/en/country/Türkiye/overview#1.

Son referans yıla kıyasla istihdam oranı, %2,9 azalmış olup 2020 yılında %42,8 olmuştur (TÜİK, 2021b). Artan enflasyon oranı, artması muhtemel işsizlik oranı ve müteahhitlik yatırımları da göz önünde bulundurulduğunda genel makroekonomik dengelerin savunmasız durumdaki olduğu görülmektedir. TÜİK tüketici fiyat endeksinin, Şubat 2021 itibariyle %15,61 olduğunu açıklamıştır.[12]

Ayrıca TÜSİAD'ın Türk ekonomisi ile ilgili yayımladığı bir rapora göre (2021) 2020 yılında bütçe açığı 172,7 milyar TL (GSYİH'nin %3,5'i), faiz dışı açık 38,8 milyar TL (GSYİH'nin %0,8'i) olup ihracat %6,1 azalmış (170 milyar dolar), ithalat %4,4 artmış (220 milyar dolar) ve dış ticaret açığı yaklaşık 50 milyar dolar olmuştur. İmamoğlu (2020), salgının muhtemel sonuçları arasında gelir kaybı, dengesiz büyüme, cari açık artışı ve TL üzerinde baskı gibi unsurların olduğunu ve bunların işsizlik rakamlarına olumsuz etki etmesinin beklenebileceğini ifade etmektedir.

Bu durum karşısında yoksulluk ve gelir dağılımının, Türkiye'de sorun olmaya devam ettiği görülmektedir. TÜİK'in 2019 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, Türkiye'de 17 milyon kadar insanın yoksulluk sınırının altında yaşadığını (Sönmez, 2021), Türkiye'nin Gini katsayısının 0,395 olduğu ve "yoksul" ailelerinin (ortalama gelirin %60'ından az geliri olanlar) oranının %21,3 olduğunu göstermektedir.[13] Çocuklar arasında yoksulluk konusunda ise 2018 OECD verilerine göre Türkiye'deki 0-17 yaş arası çocukların %25'i, yoksul aile çocuklarıdır (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Türkiye'deki gelir eşitsizliği ve yoksulluğun, COVID-19 salgını ile daha da şiddetlenmesi beklenebilir. Dünya Bankası, özellikle işlerini kaybeden veya aktif olarak iş aramayı bırakmış olanları etkileyen salgının gelir kaybına neden olması sebebiyle yoksulluk oranının 2021 ve 2022 yıllarında %8,5 civarında seyredeceğini tahmin etmektedir.[14] Bu doğrultuda çocuk yoksulluğunun artması ve okulu terk etme riski altında olanların çocuk işçi olarak iş gücü piyasasına girmesi daha muhtemel hâle gelecektir.

2.2 Kamu Finansmanı ve Eğitim Harcamaları

MEB 2019-2020 Örgün Eğitim İstatistiklerine göre (MEB, 2020a) MEB'in bütçesi, 2020 yılında 125.396.862.000 TL'dir (14.708.964.247 ABD doları).[15] GSYİH ve merkezi bütçeye oranı, sırasıyla 2,57 ve 11,45 olup her iki oran da son üç yılda düşüş göstermiştir. Personel giderleri; bütçenin %72,9'unu oluştururken MEB'in yatırım bütçesi ise sadece %4,7'sine tekabül etmiştir (5,8 milyon TL). Son üç yılda yatırım bütçesinde çarpıcı bir düşüş gözlemlenmektedir (2018'de %8,4). Bu yatırım bütçesi içerisinde 2020 yılı için ilköğretim ve genel ortaöğretim sektörüne ayrılan kısım %64,7, mesleki ve teknik eğitime ayrılan kısım ise %33,1'dir. 2019 yılında il özel idarelerinin ve bireylerin eğitime yönelik destekleri, sırasıyla 1 milyar TL ve 232 milyon TL olmuştur.

OECD'nin Türkiye ile ilgili Ülke Notu'nda (OECD, 2019a) belirtildiği üzere Türkiye, 2016 yılında OECD ülkelerine kıyasla eğitim kurumları için daha fazla harcama yapmış ve bu kurumlar için yapılan harcamalar (yükseköğretim kurumları dâhil), GSYİH'nin %5,4'ünü oluşturmuştur (OECD ortalaması %5'tir). Aradaki farkın temel sebebi, yükseköğretim için yapılan harcamaların yüksek düzeyde olmasıdır. 2019 yılında bu oran, %6'ya yükselirken bunun %4,4'ü, devletin eğitim için yaptığı harcamalardan oluşmuştur (TÜİK, 2020a).

Eğitim kurumları (yükseköğretim kurumları hariç) için yapılan toplam harcama, fon kaynaklarına göre GSYİH yüzdesi olarak Şekil 2'de gösterilmiştir (OECD, 2019b). Şekilde, Türkiye'nin OECD ortalamasının üzerinde olduğu ancak eğitime yönelik özel sektör harcamaları hariç tutulduğunda OECD ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Özel sektör harcamaları, eğitim kurumları (yükseköğretim hariç) için yapılan toplam harcamanın %25'ini oluştururken bu oran, OECD ortalamasının iki katıdır (%10). 2019 yılında hanelere göre eğitim için yapılan harcama oranı, %20,8 olmuştur (TÜİK, 2020a).

12 https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Subat-2021-37380 (Erişim tarihi: 03.04.2021).

13 https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820 (Erişim tarihi: 03.04.2021).

14 https://www.worldbank.org/en/country/Türkiye/overview#3.

15 T.C. Merkez Bankası'nın 16 Temmuz 2021 tarihli kur oranına göre (https://www.tcmb.gov.tr/).

Şekil 2:
Finansman Kaynaklarına Göre GSYİH Yüzdesi Olarak Eğitim Kurumları İçin Yapılan Toplam Harcama (2016)

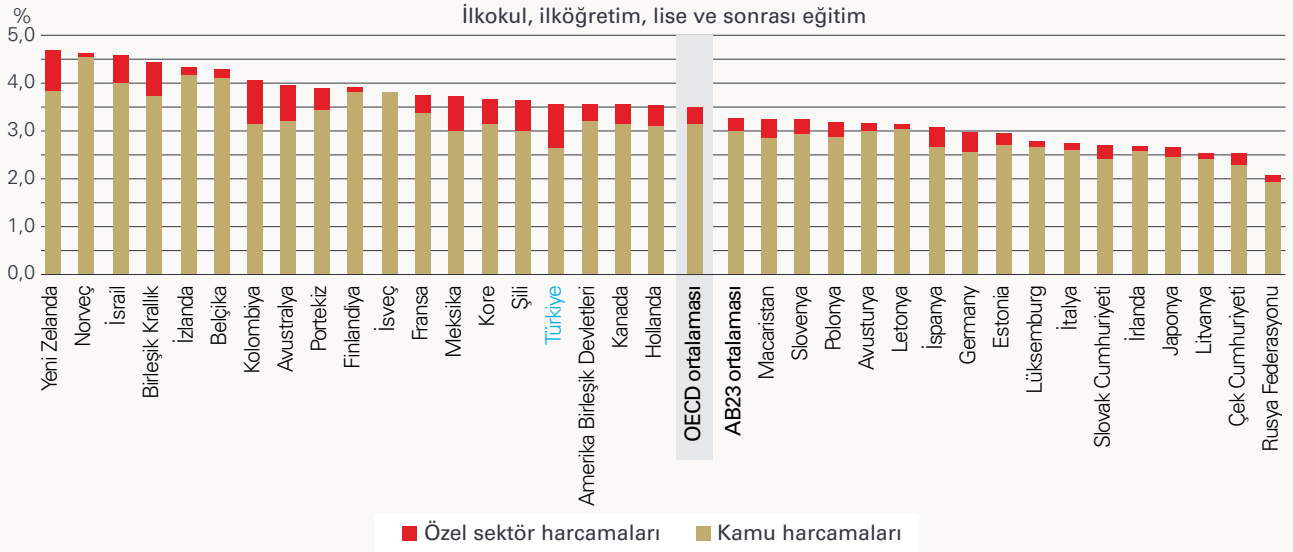

Şekil 3:
6-15 Yaş Arası Tam Zamanlı Eş Değer Öğrenci Başına Eğitim Kurumları İçin Yapılan Kümülatif Harcama

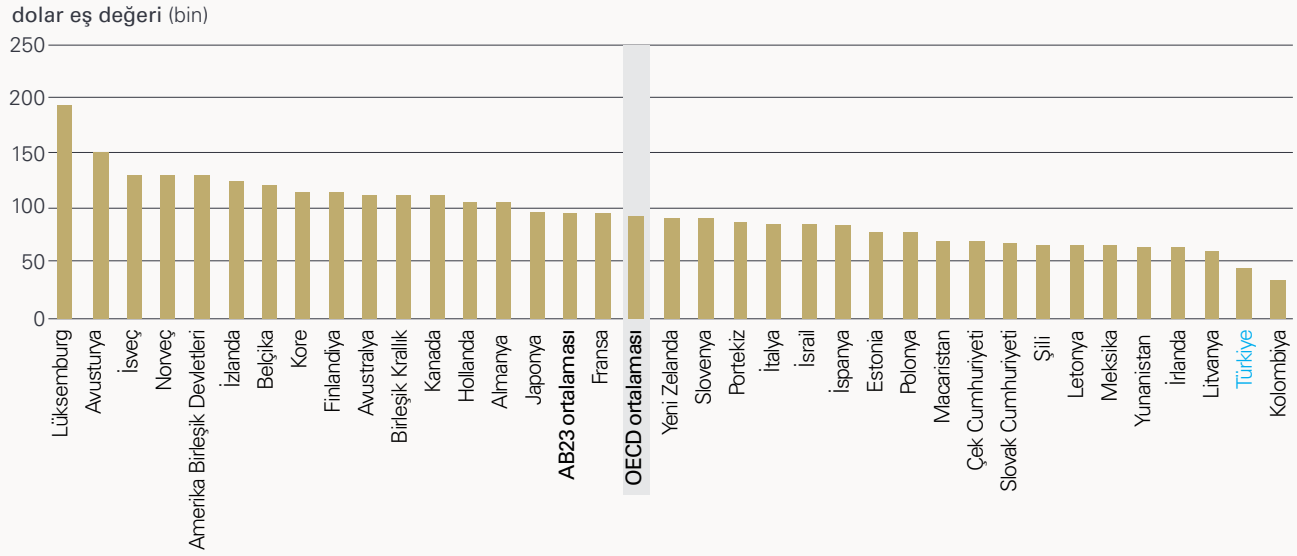

Kaynak: OECD, 2019b.

Öğrenci başına yapılan harcamaya bakıldığında, 2016 yılında Türkiye'nin, ilkokuldan yükseköğretim düzeyine kadar öğrenci başına 5.633 ABD doları harcama yaptığı görülmektedir. Bu meblağ, OECD ortalamasının (10.502 ABD doları) yarısı olup (OECD, 2019a) sadece Kolombiya'nın üzerindedir (bkz. Şekil 3). 2019 yılında öğrenci başına yapılan eğitim harcaması, 2.071 ABD doları olmuştur (TÜİK, 2020a).

Türkiye'de hanelerin eğitim harcamalarındaki payı (%20,8) ve hanelerin eğitime yaptığı harcamalar arasında büyük farklar olması, eğitimde fırsat eşitliğine engel olan faktörler arasında yer almaktadır. Hanelerin eğitim harcamaları, gelir düzeyine göre önemli ölçüde farklılık göstermektedir. 2019 yılında en yüksek gelir düzeyindeki hanelerin eğitim harcamaları, tüketim harcamalarının %4,4'ünü oluştururken en düşük gelir düzeyinde olanların tüketim harcamalarının ise %0,9'unu oluşturmuştur. Ayrıca hanelerin eğitim harcamalarının %64,5'ini, en yüksek gelir düzeyinde olanlar yaparken %3,2'sini ise en düşük gelir düzeyinde olanlar yapmıştır (TÜİK, 2020b).

Türk hükûmeti, MEB'in eğitim bütçesinin yanı sıra sosyal yardımlarla yoksulluğu azaltmayı ve eğitime erişimi arttırmayı hedeflemektedir. ASHB'nin[16] son üç yılda aile ve eğitim yardımlarına yönelik harcamaları, Tablo 3'te gösterilmiştir. Yapılan harcamalar, 2018 yılında 4.133.860 milyon TL iken (AÇSHB, 2019b) 2019 yılında 5.323.853 TL'ye yükselmiştir (AÇSHB, 2020). 2020 yılında (AÇSHB) harcamalar azalmıştır ancak bu konuda Öğle Yemeği desteğine ilişkin veri eksikliği de göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer yandan, COVID-19 salgınına karşı alınan önlemler doğrultusunda okullar yılın büyük bir bölümünde kapalı olduğu için bu harcamaların çok düşük olması beklenmektedir. Ayrıca, 2020 yılında yapılan harcamaların da yüksek enflasyon nedeniyle daha fazla olması beklenebilir. Nihayetinde, ekonomik durgunluğun sosyal destek bütçesine de etki ettiği görülmektedir.

Tablo 2:
Aile ve Eğitim Desteği Harcamaları (ASHB)

		2018	2019	2020
		(milyon TL)		
Aile Yardımı	Gıda Yardımı	350.78	343.22	629.30
	Barınma Yardımı	83.66	80.12	88.39
	Yakıt Yardımı	29.22	20.28	18.52
	Eşi Vefat Eden Kadınlara Yardım	737.2	376.9	340.7
	Asker Ailelerine Yardım	178.2	121.2	124
	Annelik Yardımı	506.4	477.4	450.9
	Asker Çocuklarına Yardım	8.9	4.2	2.7
	Yetimlere Yardım	58.4	52.2	64.1
	Elektrik Tüketimi Yardımı	0	686.5	1.254.9
Eğitim Yardımı	Temel Okul İhtiyaçları İçin Yardım	11.86	11.45	14.51
	Şartlı Eğitim Yardımı	643.10	614.46	730.26
	Öğle Yemeği Yardımı	805	962	No data
	Okul Kitapları İçin Yardım	350	881	430
	Ulaşım, Konaklama ve Gıda Yardımı	1.12	0.75	0.34
	Engeli Olan Çocukların Ulaşımı İçin Yardım	368.75	692	322
	Diğer	1.27	0.17	0
Toplam		4.133.860	5.323.853	4.471.620

Kaynak: ASHB, 2019; 2020; 2021.

16 Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (AÇSHB) ismi, 21 Nisan 2020 tarihinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) olarak değiştirilmiştir. Nisan 2021 tarihinden öncesine ait referans belgelerde Bakanlık'tan AÇSHB olarak bahsedilmektedir.

2.3 Türkiye'nin Eğitim Politikaları ve Politika Öncelikleri

2.3.1 11. Ulusal Kalkınma Planı (2019-2023)

Türkiye'nin 2019-2023 dönemini kapsayan 11. Kalkınma Planı'nda (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı) eğitim başlığında toplamda 13 politika ve 83 önlem maddesi bulunmaktadır. **Temel ve orta eğitim ile ilgili politikalar şu şekildedir:**

1.	Fırsat eşitliği temelinde, tüm kademelerde eğitime erişim sağlanacaktır.
2.	Çocukların ruhsal ve bedensel gelişimlerini gözeten eğitim ortamları oluşturulacaktır.
3.	Tüm eğitim kademelerinde okulların niteliği ve imkânları artırılarak okullar arası başarı farkı azaltılacaktır.
4.	Millî, manevi ve evrensel değerler esas alınarak küresel gelişmelere ve ihtiyaçlara uygun eğitim içerikleri ve öğretim programları hazırlanacaktır.
5.	Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitim hizmetlerinden istifade edebilmeleri için beşerî ve fiziki imkânlar güçlendirilecektir.
6.	Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin motivasyonları ve mesleki gelişimleri artırılacak ve öğretmenlik mesleğinin toplumsal statüsü güçlendirilecektir.
7.	Etkin ve etkili bir eğitim sisteminin oluşturulabilmesi için politikalar veriye dayalı olarak belirlenecek ve politika uygulamalarının etki analizleri yapılacaktır.
8.	Bireylerin kişilik ve kabiliyetlerinin sürekli olarak gelişimini hedefleyen hayat boyu öğrenme anlayışı toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırılacaktır.
9.	Tüm paydaşların eğitim süreçlerine aktif katılımının sağlandığı Okul Gelişim Modeli oluşturulacaktır.
10.	Eğitim ve eğitim dışı süreçlerin etkin biçimde yürütülebilmesi ve çocukların daha hazır olmasının sağlanması için rehberlik ve danışmanlık sistemi güçlendirilecektir.
11.	Öğrencilerin kazanımlarını çeşitlendirmeye ve artırmaya yönelik etkin bir ölçme, izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulacaktır.
12.	Mesleki ve Teknik Eğitimde Üretime Yönelik Yapısal Dönüşüm ve İstihdam Seferberliğine başlanacaktır.

Plan'a göre *"plan döneminde kamu yatırımları içerisinde en fazla artış yapılan sektör eğitim sektörü olacaktır. Aynı zamanda 2020-2023 dönemi itibarıyla bakıldığında yatırım programları toplamında en büyük payı eğitim sektörü alacaktır."* Bu ifadeler, Türkiye'de eğitime öncelik verme politikasının somut göstergesi olarak kabul edilebilir.

Plan'da okul öncesi eğitime kayıt oranının ve ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde tam okullaşma oranının, 2023 yılına kadar %100 olması hedeflenmektedir. Bu hedef, eğitim için belirlenen politikalardan birine göre koyulmuştur *(Kayıt ve mezuniyet oranları, tüm eğitim seviyelerinde arttırılacak ve devamsızlık oranları azaltılacak).* Bu politikanın, okulu terk etme riski altında olan ve okulu terk etmiş olan çocukları dolaylı olarak kapsadığı söylenebilir.

2.3.2 Millî Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı (2019-2023)

Millî Eğitim Bakanlığının Stratejik Planı'nda (2019-2023) (MEB, 2019a), aşağıda sıralanmış olan yedi eğitim amacına yer verilmektedir:

1.	Bütün öğrencilerimize, medeniyetimizin ve insanlığın ortak değerleri ile çağın gereklerine uygun **bilgi, beceri, tutum ve davranışların** kazandırılması sağlanacaktır.
2.	Çağdaş normlara uygun, etkili, verimli **yönetim ile organizasyon yapısı ve süreçleri** hâkim kılınacaktır.
3.	**Okul öncesi eğitim ve temel eğitimde** öğrencilerimizin bilişsel, duygusal ve fiziksel olarak çok boyutlu gelişimleri sağlanacaktır.
4.	Öğrencileri ilgi, yetenek ve kapasiteleri doğrultusunda hayata ve üst öğretime hazırlayan bir **ortaöğretim** sistemi ile toplumsal sorunlara çözüm getiren, ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasına katkı sunan öğrenciler yetiştirilecektir.
5.	**Özel eğitim ve rehberlik hizmetlerinin** etkinliği artırılarak bireylerin bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimleri desteklenecektir.
6.	**Mesleki ve teknik eğitim ve hayat boyu öğrenme** sistemleri toplumun ihtiyaçlarına ve iş gücü piyasası ile bilgi çağının gereklerine uygun biçimde düzenlenecektir.
7.	Özel öğretim, uluslararası standartlar gözetilerek yeniden yapılandırılacaktır.

Bu yedi amaç doğrultusunda belirlenen hedefler kapsamında eğitim yaklaşımı, eğitime erişim, eğitimin niteliği, müfredat hazırlama, özel eğitim, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, eğitim ve okul yönetimi ile ilgili hedefler yer almaktadır.

Plan'da özellikle çalışmanın kapsamıyla ilgili olarak yer verilen performans göstergeleri, referans değerler ve hedef değerler, Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3:
MEB (2019-2023) Stratejik Planı'nda Yer Alan Performans Göstergeleri, Referans Değerler ve Hedef Değerler

Performans Göstergeleri	Referans Değeri	2023 Hedefi
3-5 yaş grubu okullaşma oranı	44,02	55
İlkokul birinci sınıf öğrencilerinden en az bir yıl okul öncesi eğitim almış olanların oranı	63,25	100
6-9 yaş grubu okullaşma oranı	98,35	100
İlkokulda 20 gün ve üzeri devamsız öğrenci oranı	6,2	4
10-13 yaş grubu okullaşma oranı	98,62	100
Ortaokulda 20 gün ve üzeri devamsız öğrenci oranı	13	5
14-17 yaş grubu okullaşma oranı	88,22	99,99
Örgün ortaöğretimde 20 gün ve üzeri devamsız öğrenci oranı	34,4	20
Özel burs alan mesleki ve teknik ortaöğretim öğrenci sayısı	1,400	8,400
Hayat boyu öğrenmeye katılım oranı	5,8	8

Kaynak: MEB, 2019a.

Bu performans göstergeleri, *"İlkokul ve ortaokullarda okullaşma oranları artırılacak, devamsızlık oranları azaltılacaktır"* politikasının bir yansıması olarak kabul edilebilir. *"Kız çocukları ile özel politika gerektiren gruplar başta olmak üzere tüm öğrencilerin ortaöğretime katılımlarının artırılmasına, devamsızlık ve sınıf tekrarlarının azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır"* şeklinde benzer bir politika da liseler için belirlenmiştir. *"Öğrencilerin eğitim ve öğretim kurumlarına devamlarının ve eğitim ve öğretim kurumlarını tamamlamalarının sağlanması"* şeklinde Ürün ve Hizmetler kısmında ifade edilen bir politika ile mezuniyet konusundan da bahsedilmektedir.

2.3.3 Türkiye'nin 2023 Eğitim Vizyonu

Millî Eğitim Bakanlığının 2019 yılında yayımladığı ikinci belge ise Türkiye'nin 2023 Eğitim Vizyonu'dur (MEB, 2019b). Bu belgede, detaylı olarak açıklanan eğitim felsefesi ve politikası ile Stratejik Plan'ın altı çizilmektedir. 2023 yılına yönelik temel hedef, *"çağın ve geleceğin becerileriyle donanmış ve bu donanımı insanlık hayrına sarf edebilen, bilime sevdalı, kültüre meraklı ve duyarlı, nitelikli, ahlaklı bireyler yetiştirmektir"* şeklinde ifade edilmiştir. Bu hedefe ulaşmak amacıyla, "eğitimin temel öznesi ve nesnesi insandır" felsefesi doğrultusunda çalışmalar planlanmıştır. Bütüncül bir açıdan eğitim, bir yaşam şekli olarak eğitim, insanı bir bütün olarak ele alma, öğretmenlere ve okul yöneticilerine düşen görevlerin önemi, okul dışında eğitim, ulusal ve evrensel değerler ile normların kaynaştırılması, tasarım-beceri atölyelerinin kurulması ve bir okul gelişim modelinin geliştirilmesi, söz konusu belgede eğitim ile ilgili olarak ön plan çıkan konular arasında yer almaktadır.

Türkiye'nin 2023 Eğitim Vizyonu, aşağıda sıralanmış bileşenlerden oluşmaktadır:

Öğrenme Analitiği Araçlarıyla Veriye Dayalı Yönetim	Özel Eğitim	Ortaöğretim
Ölçme ve Değerlendirme	Özel Yetenekler	Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri
İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Yönetimi	Yabancı Dil Eğitimi	İmam Hatip Orta Okulları ve Liseleri
Okulların Finansmanı	Öğrenme Süreçlerinde Dijital İçerik ve Beceri Destekli Dönüşüm	Mesleki ve Teknik Eğitim
Teftiş ve Kurumsal Rehberlik Hizmetleri	Erken Çocukluk	Özel Okullar
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Temel Eğitim	Hayat Boyu Öğrenme

Yukarıdaki tüm bileşenler için, 2023 yılının sonuna kadar ulaşılmak üzere toplam 44 amaç belirlenmiştir. **Eğitim Vizyonu belgesinin 3 yıllık hedefleri, aşağıdaki şekilde özetlenebilir:**

1. Okullar arasındaki nitelik farkı kapanacak.
2. Okullar, çocukların içerisinde mutlulukla yer aldığı bir alana dönüşecek.
3. Meslek liseleri, tercih edilir bir yapıya kavuşacak.
4. Öğrencilerin üzerindeki sınav baskısı azalacak.
5. Çocuklar, yeniçağ becerilerini sergileyecek.
6. Öğretmenler ile okul yöneticileri, mesleki tatmin yaşayacak.
7. Erken çocukluk eğitimi yaygınlaşacak.
8. Özel gereksinimi olan çocuklara nitelikli eğitim imkânları sağlanacak.

Belgede, *"dezavantajlı öğrenciler arasında okulu terk etme oranını"* azaltmak üzere yatılı okulların inşa edilmesi hariç okulu terk etme riski altında olan ve okulu dışında kalmış çocuklara özel bir atıfta bulunulmamaktadır.

2.3.4 Öğretmen Strateji Belgesi (2017-2023)

Öğretmenlerin yetkinliklerini ve öğretmenlik mesleğinin statüsünü geliştirme politikası doğrultusunda MEB, bu politikanın uygulanmasına yönelik bir yol haritası sunan Öğretmen Strateji Belgesi'ni (2017-2023) (MEB, 2017) yayımlamıştır.

Belge'de tanımlanan altı temel bileşen bulunmaktadır:

- Öğretmenliğe Yönelik Hizmet Öncesi Eğitim
- Öğretmenlik Mesleğine Adayların Seçimi ve İstihdamı
- Adaylık ve Uyum Eğitimi
- Kariyer Geliştirme ve Ödüllendirme
- Öğretmenlik Mesleğinin Statüsü
- Sürekli Mesleki Gelişim

Belgede, 2017 ile 2023 yılları arasında gerçekleştirilecek üç amaç altında sekiz hedef ile 35 eylem bulunmaktadır. **Söz konusu amaçlar şu şekildedir:**

8. Yüksek nitelikli, iyi yetişmiş ve mesleğe uygun bireylerin öğretmen olarak istihdamını sağlamak,
9. Öğretmenlerin kişisel ve mesleki gelişimini sürekli kılmak,
10. Öğretmenlik mesleğine yönelik algıyı iyileştirmek ve mesleğin statüsünü güçlendirmek.

Söz konusu belgelerde yer verilen politikalar ve eylemler, daha ziyade arz tarafı ile ilgili faktörlere yönelik olarak geliştirilmiştir. Ayrıca, talep tarafı ile ilgili faktörler konusunda da çalışmalar yapılmaktadır. Ekonomik engellerin üstesinden gelmek üzere Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından, 2003 yılından bu yana mali sıkıntılar nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen veya göndermekte zorlanan ailelere Şartlı Eğitim Yardımı'nda bulunulmaktadır. Çocukların ayda dört günden fazla devamsızlık yapmaması şartıyla her iki ayda bir ödeme yapılmaktadır. Temel eğitim seviyesinde yardım olarak erkek çocuklar için ayda 45 TL, kız çocuklar için 50 TL verilmektedir. Ortaokul ve lise düzeyinde ise erkek çocukları için ayda 55 TL, kız çocukları için 75 TL verilmektedir. Ayrıca, 2019-2023 AÇSHB Strateji Planı'nda, Şartlı Eğitim Yardımı'ndan yararlanan kız çocuklarının okula gitme oranına yönelik olarak belirlenen hedef, 2023 itibariyle %96 olup 2018 yılı için bu değer %91 olarak hesaplanmıştır (AÇSHB, 2019a). AÇSHB'nin 2019 yılı Faaliyet Raporu'na göre bu mali desteğin maliyeti, 2019 yılında 614,46 milyon TL'ye ulaşmıştır (AÇSHB, 2020). Toplam yararlanıcı sayısı 2.603.680 olup bu konuda cinsiyet eşitliği sağlanmıştır (%50,4 erkek çocuklar, %49,6 kız çocuklar).[17]

17 "ŞEY Programı'nın amacı, okul kaydı yaptırmanın teşvik edilmesi ve daha parlak bir geleceğe giden yolda kendilerine destek olmak üzere öğrencilerin okula devamlılıklarının arttırılmasıdır. Aileler, çocukları düzenli olarak okula gittiği zaman banka kartlarına para yatırılarak mali destek almaktadır. Çocuklar devamsızlık yaptığında vaka görevlileri, ailelere ulaşıp nedenini öğrenmeye, çocuklarının okula devam etmesi için çözüm bulmaya, çocuğu başka hizmetlere yönlendirmeye ve ihtiyaç duyduğu konularda desteklemeye çalışmaktadır." https://ec.europa.eu/echo/field-blogs/videos/conditional-cash-transfer-education-ccte-programme-refugee-children-Türkiye_en.

2.4 Türkiye'deki Eğitim Sistemi

2.4.1 Genel Bakış

Türkiye'de millî eğitim sistemi, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile yapılandırılmış[18] ve örgün ve yaygın eğitim bileşenlerine ayrılmıştır. Örgün eğitim kapsamında okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyleri bulunmaktadır. 30388 sayılı Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği'nde belirtildiği üzere,[19] halk eğitim merkezleri ve ileri düzey kız meslek liseleri, MEB yaygın eğitim kurumları arasında yer almaktadır.

Türkiye'deki eğitim sisteminin önemli bir yönü Nisan 2012'de kabul edilen ve 2012-2013 eğitim öğretim yılından bu yana yürürlükte bulunan 4+4+4 zorunlu eğitim sistemidir. 12 yıllık zorunlu eğitim ilkokul, ortaokul ve lisede dört sene eğitim anlamına gelirken bu sistem, sekiz yıllık zorunlu eğitim (ortaokulun sonuna kadar) sisteminin yerini almıştır.

Şekil 4'te, sistemin MEB Millî Eğitim İstatistikleri'nden alınmış basit bir şeması gösterilmektedir (2019-2020)[20] (MEB, 2020a). Burada üç zorunlu aşama ve okul öncesi eğitim kısa bir şekilde açıklanmaktadır. İlkokul ve ortaokulu kapsayan ilk sekiz yıl, "ilköğretim", son dört yıl ise "ortaöğretim" dönemini kapsamaktadır.

Şekil 4:
Türkiye'deki Eğitim Sistemi (okul öncesinden lise seviyesine kadar)

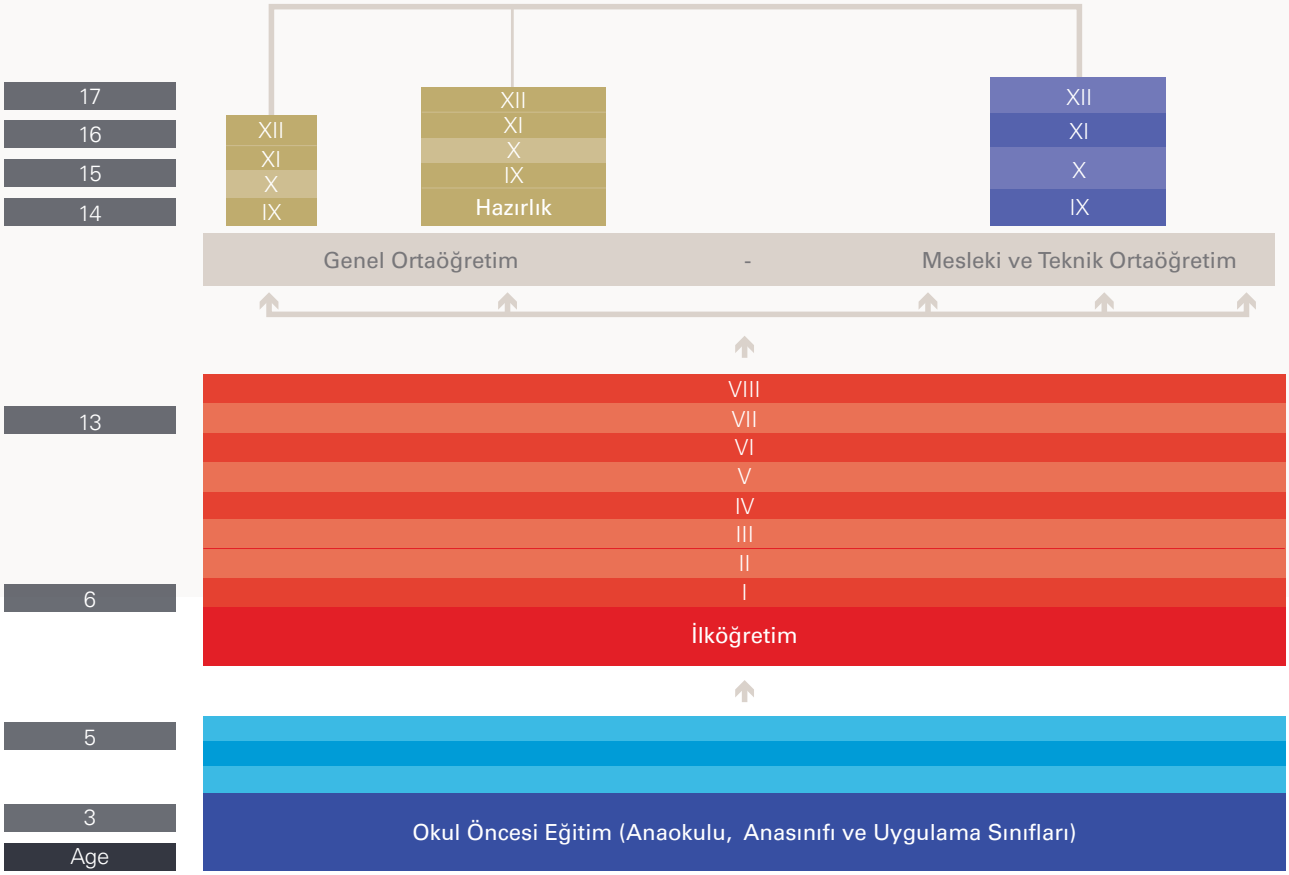

18 https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf.

19 11.04.2018 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24507&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5.

20 http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/04144812_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2019_2020.pdf.

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na göre[21] ailelerin/bakım verenlerin, çocukları ilköğretim düzeyindeki okullara göndermeleri yasal bir yükümlülük olup bunun yapılmamasının yaptırımı bulunmaktadır. Lise seviyesinde okula gönderilmeyen çocuklara ilişkin olarak yönetmeliklerde bir yaptırım öngörülmemektedir.

İlköğretim düzeyleri için konu hakkında muhtarlara veya diğer yerlerde mülki idare amirliğine bilgi verilerek süreç başlatılmaktadır. Muhtar/mülki idare amirliği, ebeveyni/bakım vereni çocuğu okula göndermeme nedeniyle kesilecek idari para cezası konusunda bilgilendirmektedir (okul yönetimi tarafından üç gün içerisinde geçerli bir özrün kabul edilmesi durumu haricinde). Ebeveynin/bakım verenin, muhtar/mülki idare amirliği tarafından yapılan bildirime rağmen yine de çocuğu okula göndermemesi durumunda kendisine okula gidilmeyen her gün için 15 TL idari para cezası kesilmektedir. Çocuğu okula göndermemekte ısrar eden veya çocuğu okula göndermeme nedenini okul yönetimine bildirmeyen ebeveyn/bakım veren, 500 TL idari para cezasına çarptırılmaktadır. Ebeveynin/bakım verenin, muhtarının/mülki idare amirinin sorularına cevap vermemesi veya yalan beyanda bulunması durumunda 100 TL idari para cezasına çarptırılmaktadır. Tüm süreç yukarıdaki gibi açık bir şekilde tanımlanmış olsa da idari para cezalarının uygulanmasına ilişkin pek veri bulunmamaktadır.

Okul öncesi eğitim (36-66 aylık) Türkiye'de zorunlu değildir. Hükûmet, bir yıllık genel (zorunlu) okul öncesi eğitim konusunda kararlıdır ancak bu sistem, şu ana kadar tam manasıyla uygulanmamıştır. MEB'in 2023 Vizyonu'na göre[22] 2019-2020 eğitim öğretim yılının ikinci dönemi için zorunlu bir okul öncesi pilot eğitim programı planlanmış ve uygulamanın ülke genelinde 2020-2021 eğitim öğretim yılının başında başlaması öngörülmüştür. Bu program başlatılmamakla birlikte, yapılan çalışmalarla bu planın duyurulduğu 2018-19 eğitim öğretim yılında 1.564.813 olan okul öncesi eğitime kayıtlı çocuk sayısı, 2019-20 eğitim öğretim yılında 1.629.720'ye ulaşmıştır. Böylece bir yılda 64.907 çocuk daha okullaşmıştır. MEB Millî Eğitim İstatistikleri'ne (2019-2020)[23] göre 1,6 milyon okul öncesi kayıt, anaokulları, anasınıfları ve uygulama sınıfları arasında adil ve eşit bir şekilde paylaştırılmıştır. Okul öncesi kurumlar dört geniş kategoriye ayrılmaktadır: Anaokulu, 36-66 aylık çocukların eğitimi amacıyla açılan okulu; ana sınıfı, 48-66 aylık çocukların eğitimi amacıyla örgün ve yaygın eğitim kurumları bünyesinde açılan sınıfı; uygulama sınıfı, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında çocuk gelişimi ve eğitimi alanında 36-66 aylık çocukların eğitiminin yapıldığı uygulama birimidir.

Kayıtların %80'den fazlası, resmî okullara kayıtlar olup bunların çoğu da MEB'e bağlı anaokulları, anasınıfları ve uygulama sınıflarınadır. Ayrıca, toplum temelli kurumlar da okul öncesi eğitim veya bakım hizmeti vermektedir. Suriye'de 2011 yılı öncesindeki okul öncesi net okullaşma oranı %10,64 iken, Türkiye'de 2021 yılındaki geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin okul öncesi net okullaşma oranı %22,8'dir.

Okul öncesi özel okullara kayıtların yaklaşık %80'i, MEB'e bağlı anaokulları, anasınıfları ve uygulama sınıflarına yapılmaktadır. Geri kalan özel kurumlar ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı olan veya 4857 sayılı İş Kanunu uyarınca açılmış olan kreşlerden oluşmaktadır.[24]

İlkokul eğitimi 1., 2., 3. ve 4. sınıf olmak üzere dört yıllık bir dönemi kapsamaktadır. İlkokul kayıtlarının (2019-2020 yılında) yaklaşık %95'i, resmî ilkokullara ve %5'i özel ilkokullara yapılmıştır. Eğitim sistemindeki bütün özel okul kayıtlarının en çok yoğunlaştığı yer, özel ilkokullardır. Ayrıca uluslararası öğrencilere ve azınlık öğrencilerine yönelik özel kategorilerde ek kayıtlar (bir hayli az) bulunmaktadır.

Ortaokul eğitimi ise ilkokul mezuniyetini takip etmektedir ve dört yıllık bir süreyi kapsamaktadır (5., 6., 7. ve 8. sınıf). Ortaokul düzeyinde genel ortaokullar ve imam hatip ortaokulları bulunmaktadır. Kayıtlı nüfusun büyük bir kısmı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı olan ve öğrencilerin yaklaşık %75'inin kayıtlı olduğu devlete ait ortaokullarda eğitim görmektedir. Devlete ait ortaokullar seviyesinde bir diğer kategori ise kayıtların yaklaşık olarak %14'ünün bulunduğu Din Öğretimi Genel Müdürlüğü çatısı altında bulunan imam hatip ortaokullarıdır. Geri kalan ortaokul öğrencileri, özel okullarda ve açık öğretim ortaokullarında kayıtlıdır.

21 https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.222.pdf.

22 http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf.

23 http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/04144812_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2019_2020.pdf.

24 https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf.

Lise eğitimi de dört yıl boyunca zorunludur (9., 10., 11. ve 12. sınıf). Lise seviyesinde öğrencilerin, ortaokul seviyesine göre daha çok seçeneği bulunmaktadır. Anadolu, Anadolu meslek ve teknik, Anadolu imam hatip, çok programlı Anadolu, fen, sosyal bilimler, güzel sanatlar, spor, müzik ve sahne sanatları gibi alanlarda liseler bulunmaktadır. Ayrıca mesleki eğitim merkezlerinde okuyan öğrenciler, ustalık belgesinin yanında MEB'in belirlediği zorunlu derslerden geçmeleri durumunda lise diploması alma imkânına sahiptir. MEB Millî Eğitim İstatistikleri'ne (2019-20) göre nüfusun %24,2'si, açık öğretim sistemine kayıtlıdır. Buna göre geri kalan %75,8'inin en çok kayıt yaptırdığı okullar; Anadolu liseleri, mesleki ve teknik liseler ve imam hatip liseleridir (sırasıyla %36,9, %26,4 ve %11,6).

Özel eğitim programları tüm düzeylerde (okul öncesinden lise sona kadar) bulunmaktadır.[25] Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerini kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla sürdürmeleri esas olmakla birlikte bu bireylere yönelik özel eğitim okulları ve özel eğitim sınıfları açılabilmektedir. Ayrıca zorunlu eğitim çağındaki özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden sağlık problemi nedeniyle örgün eğitim kurumlarından yararlanamayan öğrencilere evde eğitim hizmeti sunulmakta veya bu öğrenciler için hastaneler bünyesinde hastane sınıfları açılmaktadır. MEB Millî Eğitim İstatistikleri'ne (2019-2020) göre okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki öğrencilerin %2,3'ünün özel gereksinimleri bulunmaktadır. Bu öğrencilere özel eğitim okullarında, diğer okulların özel eğitim sınıflarında veya akranlarıyla birlikte kaynaştırma sınıflarında eğitim verilmektedir.

Açık öğretim Millî Eğitim Bakanlığının himayesinde ortaokul ve lise düzeyindeki çeşitli okullar aracılığıyla uygulanan bir uzaktan eğitim sistemidir. Açık öğretim okulları, öğrencilerine örgün eğitim sisteminde verilene eş değer diploma vermektedir. Açık öğretim okullarına kaydolan öğrenciler, MEB'in ulusal örgün eğitim istatistiklerine dâhil edilmektedir ve kayıtlı öğrencilerin %9'u (1.583.805 öğrenci), açık öğretime kayıtlıdır.

Açık öğretime kayıt için üst yaş sınırı bulunmamaktadır. Bu anlamda açık öğretim sistemi; engeli olma durumu, evlilik, çalışma veya hapis cezası gibi çeşitli nedenlerle eğitimlerini tamamlayamamış yetişkinlere ve çocuklara alternatif bir eğitim imkânı sağlamaktadır. Ortaokul düzeyi ile ilgili olarak, 24561 sayılı Açık Öğretim Ortaokulları Yönetmeliği'nde açık öğretim ortaokullarına mecburi ilköğretim çağı dışına çıkmış olanlardan (a) ilkokul 4'üncü sınıfı tamamladığını belgelendirenler, (b) yetişkinler ve ikinci kademe eğitim başarı belgesi olanlar, (c) yetiştirici ve tamamlayıcı temel eğitim kurs belgesi olanlar, (d) ortaokul veya imam hatip ortaokulunun 5, 6, 7 ve 8. sınıflarından ayrılanlar, (e) yurt dışında öğrenim görüp denkliğini yaptırmış olanların kabul edildiği belirtilmektedir.

Lise düzeyinde açık öğretim, açık öğretim meslek liseleri ve açık öğretim imam hatip liselerinde verilmektedir. Bu okullar, ortaokuldan mezun olmuş kişilere uzaktan eğitim imkânı sağlamaktadır. Ayrıca, birden fazla sınıf tekrarı yapan, evlenen veya disiplin cezası nedeniyle örgün eğitim dışına çıkarılan öğrenciler, Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği uyarınca otomatik olarak açık öğretim okullarına yönlendirilmektedir.

Aynı yönetmelikte, açık öğretim liselerine kayıt için bir yaş sınırı olmadığı ve eğitim süresi için de bir sınır olmadığı belirtilmektedir. 2020-2021 eğitim öğretim yılı için öğrenciler, açık ortaokul ve lise eğitimi kapsamında her yarı dönem 55 TL ödemektedir. İlk kez kayıt yaptıran öğrenciler, ilk yarı dönem için 60 TL ödeme yapmaktadır.

Şekil 5'te, 2019-2020 eğitim öğretim yılında okul düzeyine ve türüne göre toplam kayıt sayıları özetlenmiştir. İlkokul, ortaokul ve lise seviyesinde toplam kayıt sayıları, beş milyonun üzerinde ve birbirine nispeten yakındır. Bu 4+4+4 zorunlu eğitim sistemi ile tutarlı bir durumdur. Özel okul kayıt oranları, %8 ortalamayla dört eğitim düzeyinin tamamında nispeten daha düşüktür. Kayıt oranlarının en yüksek olduğu düzey okul öncesi eğitim (%18), en düşük olduğu düzey ise ilkokuldur (%5).

25 07.07.2018 tarihli Resmî Gazete'de yayınlandı. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_06/24163215_ozel_eYitim_yonetmeliYi_son_hali.pdf.

Şekil 5:
Okul Seviyesi ve Kategorilerine Göre Kayıt Özeti, 2019-2020

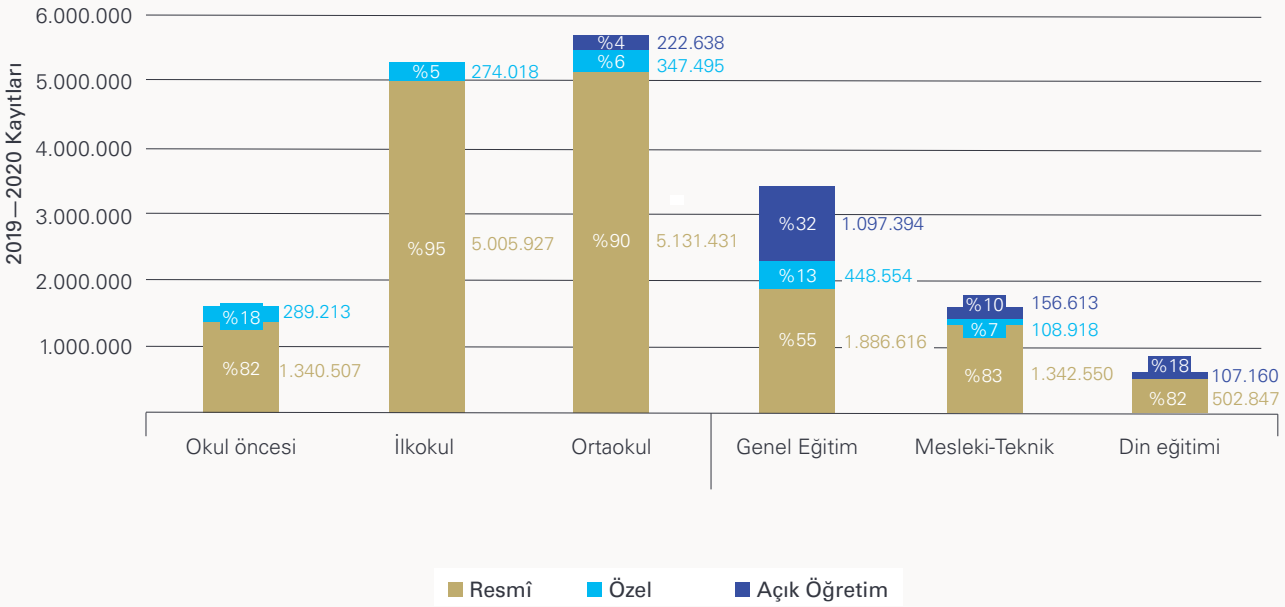

Veri kaynağı: MEB İstatistikleri (2019-20).

2007 yılında MEB, idari işlemlerin gerçekleştirilmesi ve öğrenci kayıtlarının tutulması amacıyla okul öncesi kayıttan başlayıp 12. sınıftan mezun oluncaya kadar devam edecek şekilde bir eğitim yönetim bilgi sistemi (e-Okul) oluşturmuştur. Sistem, ayrıca öğrencilerin ve ailelerinin ders ve devamsızlık durumu ile ilgili bilgilere erişmesini sağlamaktadır.

© UNICEF/UN0454201

2.4.2 Okul İmkânları

MEB Millî Eğitim İstatistikleri'ne göre (2019-20)[26] 2019-2020 eğitim öğretim yılında 18.241.881 öğrenci eğitim almış; 1.160.293 öğretmen, 762.174 birim ve 89.658 okul görev almıştır. Eğitim seviyesine ve öğretmen, bölüm ve okul başına düşen ortalama öğrenci sayısına yönelik dağılımlar, Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4:
Öğrenciler, Öğretmenler, Bölümler ve Eğitim Düzeyine İlişkin İstatistikler (2019-2020)

	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı[27]	Öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısı	Sınıf sayısı	Sınıf başına düşen ortalama öğrenci sayısı	Okul sayısı	Okul başına düşen ortalama öğrenci sayısı
Okul Öncesi Eğitim	1.629.720	98.825	–	91.737	–	32.554[28]	–
İlkokul	5.279.945	309.247	17	245.240	24	24.790	213
Ortaokul	5.701.564	371.590	15	233.168		19.268	284
Lise	5.630.652	380.631	11	192.029	19	13.046	327

Öğretmen başına ortalama öğrenci sayısının en yüksek olduğu yer ilkokullardır (17). Okul başına düşen ortalama öğrenci sayısının en yüksek olduğu yer ise liselerdir (327).

MEB, eğitime erişimi attırmak üzere ortaokul ve lise düzeyinde savunmasız durumdaki öğrenciler için okullarda konaklama imkânı sağlamaktadır. Yatılı okulların içerisinde pansiyonlar bulunmaktadır. 2019-2020 eğitim öğretim yılında toplam 328.141 öğrenci (nüfusun %2,9'u) yatılı okullarda kalmış ve bu konuda sahip olunan kapasitenin %60,1'inden istifade edilmiştir. Genel müdürlükler (GM) arasında yatılı okul başına düşen ortalama öğrenci sayısına ve kapasite kullanıma ilişkin dağılımlar, Tablo 5'te gösterilmiştir. Yatılı okulların kullanımına ilişkin cinsiyet dengesi kayda değer olmuştur zira burada kalanların %50,4'ü kız, %49,6'sı erkek çocuklardan oluşmuştur. Bu oranların birbirine yakın olması, toplumun eğitim ile ilgili eşitlik talebinin yanı sıra yatılı okul hizmetleri bakımından devletin erkek ve kız çocuklarının eğitimi için eşit fırsat yaratma çabalarının da birer kanıtı olarak kabul edilebilir. Diğer yandan Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Resmî Okullarda Yatılılık, Bursluluk, Sosyal Yardımlar ve Okul Pansiyonları Yönetmeliği'ne göre,[29] bu yatılı okullarda sadece Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları kalabilmektedir.

26 http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/04144812_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2019_2020.pdf.

27 Daimî ve sözleşmeli öğretmen kadrosu.

28 Okul/Sınıf.

29 25.11.2016 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20169487.pdf

Tablo 5:
Yatılı Okul İstatistikleri (2019-2020)

	Yatılı Okul Sayısı	Yatılı Okulların Öğrenci Kapasitesi	Yatılı Okullardaki Öğrenci Sayısı	Yatılı Okul Başına Düşen Ortalama Öğrenci Sayısı	Kapasite Kullanımı (%)
Temel Eğitim Genel Müdürlüğü	295	84.167	39.170	133	46,5
Ortaöğretim Genel Müdürlüğü	998	189.816	131.270	132	69,2
Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü	831	132.885	77.746	94	58,5
Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	908	136.526	79.076	87	57,9
Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü	33	2.896	879	27	30,4
TOPLAM	**3.065**	**546.290**	**328.141**	**107**	**60,1**

2.4.3 Kayıt Düzenlemeleri

29072 sayılı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'ne göre,[30] 36-68 aylık çocuklar için okul öncesi eğitim kaydı yapılabilmektedir ve bir sonraki yıl ilkokula başlayacak olan çocuklar okul öncesi eğitim kayıtlarında önceliklidir. 69-71 aylık çocuklar ise ailelerinin/bakım verenlerin yazılı talebi ile anaokuluna gidebilmektedir. Söz konusu yönetmelikte belirtildiği üzere ilköğretim, 69 aylık çocuklar için zorunludur. 66-68 aylık çocuklar ise ailelerinin/bakım verenlerin yazılı talebi ile 1. sınıfa gidebilmektedir. İlköğretim, resmî olarak 6-9 yaş arası çocukları kapsamaktadır. Ortaokul ise, ilkokuldan mezun olduktan sonra başlanan ve 10-13 yaş arası çocukları kapsayan eğitimdir. 14 yaşını geçmemiş çocuklar, ortaokula kayıt yaptırabilmektedir.[31]

29871 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'ne göre[32] 18 yaşın altındaki kişiler ve eğitime ara vermeden liseye kayıt yaptırıp 22 yaşını tamamladığı eğitim ve öğretim yılının sonunda sorumluluk sınavlarına girerek okuldan mezun olabilecek durumda olan kişiler liseye gidebilmektedir.

29072 sayılı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'ne göre[33] açık öğretim ortaokulları, en az 14 yaşında olan ve ilkokuldan mezun olmuş kişileri kabul etmektedir. Ayrıca, birden fazla sınıf tekrarı yapan, evlenen veya disiplin cezası nedeniyle örgün eğitim dışına çıkarılan öğrenciler, 29871 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği uyarınca otomatik olarak açık öğretim okullarına yönlendirilmektedir.[34]

Özel eğitim kurumlarına/sınıflarına kayıt, MEB'in rehberlik ve araştırma merkezlerinin yaptığı eğitsel değerlendirme ve tanılama doğrultusunda gerçekleştirilmektedir.

30 26.07.2014 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5.

31 http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/04144812_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2019_2020.pdf.

32 28.10.2016 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. https://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_11/03111224_ooky.pdf.

33 26.07.2014 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5.

34 28.10.2016 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. https://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_11/03111224_ooky.pdf.

2.4.4 Devamsızlık Düzenlemeleri

Türkiye'de devamsızlık düzenlemeleri, eğitim seviyesine göre değişiklik göstermektedir.

İlkokul: 29072 sayılı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'ne göre,[35] bir eğitim öğretim yılı içerisinde devamsızlık 15 gün ile sınırlandırılmıştır. Özürsüz (27/5 maddesi uyarınca yurt dışında olma, sağlık sorunu, tutuklu olma) olarak en az bir dönem boyunca okula gitmeyen öğrenciler sınıf tekrarı yapmaktadır.

Ortaokul: 29072 sayılı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'ne göre[36] bir eğitim öğretim yılı içerisinde özürsüz olarak 20 gün okula gitmeyen öğrencilerin sınıf tekrarı yapıp yapmayacağına, ikinci dönemin son haftasında öğretmenleri karar vermektedir.

Lise: 29871 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'ne göre[37] özürsüz olarak 10 günden fazla ve toplamda 30 gün devamsızlık yapan öğrenciler, notları ne olursa olsun başarısız kabul edilmekte ve sınıf tekrarı yapmaktadır. (a) Kesintisiz tedavi gerektiren bir kronik rahatsızlığı olan, (b) sosyal hizmetler veya güvenlik birimlerinin/polisin resmî bildirimleri doğrultusunda koruma ve bakım altında olan veya (c) tutuklu olan öğrenciler için devamsızlık sınırı, özürsüz devamsızlığın 10 günü aşmaması koşuluyla bir eğitim öğretim yılı içerisinde 60 gündür. Eğitimlerine tam zamanlı kapsayıcı eğitim dâhilinde devam eden özel gereksinimi olan öğrenciler ile özel eğitim meslek liselerine kayıt yaptırmış olan öğrenciler için devamsızlık sınırı, özürsüz devamsızlığın 20 günü aşmaması koşuluyla bir eğitim öğretim yılı içerisinde 70 gündür.

Lisede öğrenciler, sadece bir kez sınıf tekrarı yapabilmektedir. İki kez sınıfta kalmaları durumunda yıl sonunda okuldan kaydı alınıp otomatik olarak açık öğretim liselerine, açık öğretim meslek liselerine, açık öğretim imam hatip liselerine veya mesleki eğitim merkezlerine aktarılmaktadır.[38]

2.5 COVID-19 Salgını Döneminde Türkiye'de Eğitim Alanında Alınan Önlemler

Pek çok ülke, COVID-19 salgını ile mücadelede çeşitli önlemler almıştır. COVID-19, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde "küresel salgın" ilan edilmiştir. Dünya genelinde ülkelerin aldığı önlemlerden biri okulları kapatmak olmuştur. Çin, COVID-19 salgını ile mücadele kapsamında okulları kapatan (16 Şubat 2020) ilk ülke olmuştur (Schleicher, 2020). UNESCO verilerine göre (2021), Nisan 2020'nin başı itibariyle 173 ülkede (210 ülke içerisinde) okullar kapatılmış olup bu durum dünya genelinde 1.484.715.875 öğrenciyi etkilemiştir (toplam kayıtlı öğrenci sayısının %84,8'i). Bu sayılar, 2020 yılı boyunca değişkenlik gösterirken 2021 yılının Nisan ayı ortasında 29 ülkede okullar kapatılırken (177.208.409 öğrenciyi etkileyecek şekilde) 74 ülkede okullar kısmen açık tutulmuştur.

Türkiye'de ilkokul, ortaokul ve lise seviyesinde okullar 16 Mart 2020 tarihinde kapanmaya başlamış olup (yüz yüze eğitim öğretim olmadan) 2021 yılının Nisan ayı ortalarına kadar toplamda 38 hafta boyunca kapalı kalmıştır (UNESCO, 2021). Okullar, okul öncesi kamu ve özel eğitim kurumları ve özel kurslar hariç, 2019-2020 eğitim öğretim yılının sonuna kadar (19 Haziran 2020) okullarda yüz yüze eğitime ara verilerek, eğitim faaliyetleri uzaktan eğitim olarak devam etmiştir. Bu kurumların, 1 Haziran 2020 itibariyle eğitim programlarına başlamasına izin verilmiştir. 2020-2021 eğitim öğretim yılı, 31 Ağustos 2020 tarihinde uzaktan eğitim ile başlamış ve okulların kapanması sonucunda yaşanan kayıpların telafi edilmesi için isteğe bağlı olarak 3 haftalık bir telafi programı uygulanmıştır. Okullar, 21 Eylül 2020 ile 20 Kasım 2020 tarihleri arasında kısmen yüz yüze eğitim ve öğrenime açılmış ancak ikinci dönemin başında tekrar kapatılmıştır (15 Şubat 2021). O tarihten bu yana okullar, yüz yüze eğitime kısmen devam etmiş olup tüm seviyelerde eğitim ve öğrenim, karma bir şekilde (sınırlı düzeyde yüz yüze ve ülke genelinde uzaktan eğitim şeklinde) yürütülmüştür.

35 26.07.2014 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5.

36 26.07.2014 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5.

37 28.10.2016 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. https://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_11/03111224_ooky.pdf.

38 Bu durumda kayıtları, otomatik olarak açık öğretim liselerine aktarılmaktadır. Öğrenci, isterse eğitimine MEM'lerde devam edebilir. Ancak MEM'lere kayıt otomatik olarak yapılmamaktadır.

2.6 Suriye Krizi

Türkiye, dünyada en fazla sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumundadır. Bu sayının çokluğu ile hükûmetin sığınmacılara yönelik muamelede uluslararası standartlara bağlılığı ve bununla ilintili olarak koruma ve hizmetlere erişim sağlama gerekliliklerinin bir araya gelmesi, ev sahibi ülkeye bir dizi ilave sorumluluk yüklemiştir. 2011 yılında Suriye'de iç savaş patlak verdikten sonra başlayan yoğun göç neticesinde ülkeye gelen GKA Suriyelilerin sayısı (28 Nisan 2021 tarihi itibariyle) Şekil 6'da gösterilmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021).

Şekil 6:
Yıllara Göre GKA Suriyelilerin Nüfusu

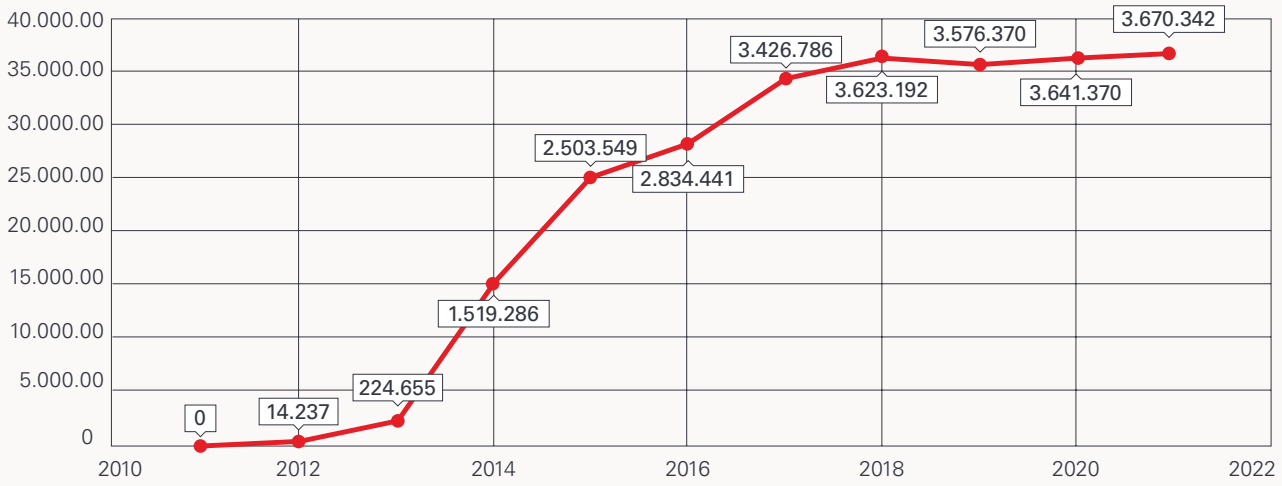

Kaynak: İİB (2021).

GKA Suriyeli nüfusu, nispeten az sayıda ilde yoğunlaşmıştır. Hatta GKA Suriyelilerin neredeyse yarısı sadece dört ilde yaşamaktadır (İstanbul, Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa). Kilis, en çok sayıda GKA Suriyeliye ev sahipliği yapan 10. il olmasına rağmen (Şekil 7), toplam nüfusa göre GKA Suriyelilerin oranının en yüksek olduğu ildir (%74,84).

Şekil 7:
GKA Suriyeli Nüfusu En Fazla Olan 10 İl

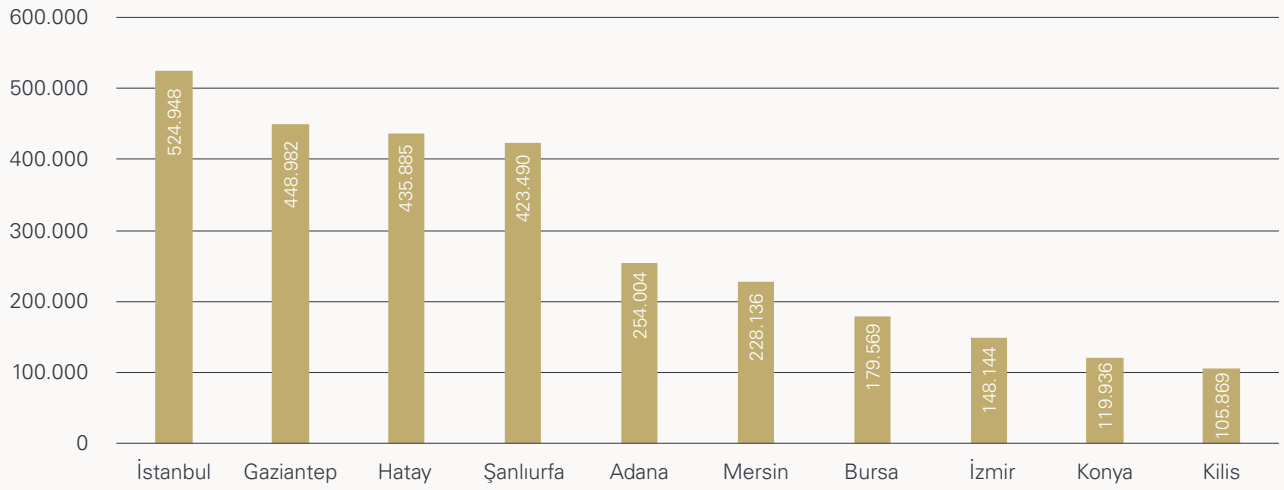

Kaynak: IIB (2021).

Sığınmacı nüfusu, bir hayli gençtir. GKA Suriyelilerin neredeyse yarısı (%47,4) çocuktur (0-18 yaş arası). GKA Suriyeli nüfusunun yarıdan fazlası (%53,8) erkeklerden oluşmaktadır.

Suriyeli sığınmacılar, 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında "geçici koruma"dan yararlanmaktadır. Bu statü, kendilerine çeşitli hizmet ve imkânlardan yararlanmanın yanı sıra korunma olanağı da sağlamaktadır (UNICEF, 2019c). Ayrıca, sığınmacı veya sığınmacı statüsü için başvuruda bulunmuş Suriyeli olmayan ailelerin de çocukları için resmî okullarda eğitim gibi hizmetlere erişimi bulunmaktadır.

Kutu 1:
Yabancıların Yasal Statüleri

UNICEF'in raporunda da (2019d) özetlendiği üzere Türkiye'de farklı yasal statüleri ve hakları olan farklı yabancı gruplar bulunmaktadır.

"Koruma altında" (veya "Geçici Koruma Altında" (GKA)) olmak, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünde (GİGM) kaydı bulunan ve 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca "geçici korunma" hakkına sahip olan kişiler için geçerlidir. Bu statü, yalnızca GKA Suriyeli nüfus için söz konusudur.

"Uluslararası koruma" ise GİGM'de kaydı olup üçüncü bir ülkede resmi sığınmacı statüsü elde etmek için başvuru yaparken ülkede geçici olarak kalmasına izin verilen kişiler için geçerlidir. Bu statü, büyük oranda Türkiye'de yaşayan ve sığınma başvuruları kabul edilmemiş ancak YUKK uyarınca "ikincil koruma" hakkından yararlanarak insani gerekçelerle ülkede kalmasına izin verilen Suriyeli olmayan sığınmacılar için söz konusudur.

"İnsani ikamet izni", uluslararası koruma sürecine alternatif bir statüdür. Bu izne sahip sığınmacılar, diğer sığınmacılar ile benzer haklara, sosyal yardım erişimlerine ve yükümlülüklerine sahip olarak belli aralıkla uzatılabilecek geçici ikamet sahibi olmaktadır. Bu, pek çok Iraklı sığınmacının istifadesine sunulmuş bir seçenektir.

Düzensiz göçmenler, gerekli belgeleri olmadan sınır geçiş noktalarına gelmiş olan, yasa dışı yollardan Türkiye'ye girmeye çalışırken yakalanan, yasa dışı bir şekilde Türkiye'de olduğu tespit edilen veya yasa dışı bir şekilde Türkiye'de bulunduktan sonra Türkiye'den ayrılırken yakalanan ve Türk vatandaşlı olmayan kişiler anlamına gelmektedir. Türkiye'deki sığınmacıların çoğu, ülkeye ilk geldikleri anda düzensiz göçmen statüsündedir.

2.7 Türkiye'de GKA Suriyeli Çocukların Eğitimi

2.7.1 Eğitim Hakkı

Türkiye'de geçici koruma altında (GKA) bulunan Suriyelilerin eğitimi hem ulusal mevzuat hem de uluslararası antlaşmalar doğrultusunda teminat altına alınmıştır. Türkiye'de eğitim hakkı, Anayasa'nın 42. maddesiyle açıkça düzenlenmiş olup ilgili maddede *"kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz"* denmiştir. Ayrıca geçici koruma altındaki kişilerin eğitim hakkı, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin (22 Ekim 2014 tarihli Resmî Gazete)[39] 28. maddesi uyarınca güvence altına alınmış olup ilgili maddede *"yabancıların eğitim faaliyetleri, geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Millî Eğitim Bakanlığının kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülür"* ifadesine yer verilmiştir

Türk hükûmeti, Türkiye'deki tüm çocukların eğitim görmesine ilişkin olarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), Uluslararası

39 https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ICESCR), Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) gibi çeşitli uluslararası antlaşmalara taraftır (Özçürümez & İçduygu, 2020).

2.7.2 Yönetsel Tedbirler

2011 yılında Suriyelilerin yoğun göçü başladığında Türk hükûmeti, GKA Suriyelilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak yöntemler geliştirmeye başlamıştır. İlk aşamada ilgili politikalar geliştirilirken Suriye'deki krizin uzun sürmeyeceği ve GKA Suriyelilerin ülkelerine döneceği varsayımında bulunulmuştur. Dolayısıyla eğitim politikaları, geçici eğitim ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanmıştır. Ancak yapılan müdahale yeterince hızlı olmamıştır. 2011-2014 yılları arasında GKA Suriyeli çocukların Afganistan, İran, Irak ve Somali'den gelen okul çağındaki sığınmacı çocukların aksine ulusal eğitim sisteminden yararlanma imkânı olmamıştır. Bu çocuklar, sığınmacı statüsü için başvurmuş kişilere verilen kimlik numarası ile okul kaydı yaptırabilirken hükûmet, GKA Suriyeli çocuklar için sadece geçici barınma merkezlerinde geçici okullar açılmasına izin vermiştir (Brugha ve ark., 2021).

Suriye'de krizin kısa zaman içinde sonuçlanmayacağının ve GKA Suriyelilerin daha belirsiz bir süre Türkiye'de kalacağının anlaşılmasıyla birlikte 2014 yılında politikalar ve stratejiler değişmeye başlamıştır. Türk hükûmeti, GKA Suriyelilerin eğitimi için daha kalıcı ve sürdürülebilir çözüm yollarına ağırlık vermiştir. MEB'in Yabancılara Yönelik Eğitim öğretim Hizmetleri Genelgesi (2014/21) ile uygulamaya konan en önemli stratejilerden biri, Suriyeli çocukların geçici eğitim merkezlerine (GEM) ve[40] resmî okullara erişiminin sağlanması olmuştur.

Söz konusu Genelge, GKA Suriyeli çocuklara yönelik eğitim hizmetlerinde standartların belirlenmesi açısından önemli olmuştur (Kızıl, Ö. & Dönmez, C., 2017). Resmî okullara ve GEM'lere kayıt koşulları şu şekilde belirlenmiştir: (1) Türkiye'de resmî kaydı bulunmak ve (2) ikamet izni, geçici koruma kimlik belgesi veya yabancı kimlik kartına sahip olmak. Geçici koruma kimlik belgesi için başvuruda bulunulmuş olması durumunda, çocuklar okullara kaydolabilmektedir. Bir çocuğun hangi sınıfa kaydının yapılacağı, çocuğun daha önceki eğitim durumuna ilişkin belgelere (varsa) veya il eğitim kurulları tarafından yapılacak değerlendirmeye göre belirlenmektedir (UNHCR, 2017).

GKA Suriyeli çocukların eğitim durumunun izlenmesine yönelik olarak bir başka politika da benimsenmiştir. Bu doğrultuda, UNICEF ile iş birliği dâhilinde Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi (YÖBİS) kurulmuş ve bu elektronik veri sistemi, GEM'lerde kaydı bulunan ve e-Okul sistemine kayıt yaptıramamış öğrenciler için 2014 yılının sonunda hizmete girmiştir. GKA Suriyeli öğrencilerin GEM'lerden resmî okullara geçişi ile YÖBİS'te kaydı bulunan GKA Suriyeli öğrenci sayısı, 2014-2015 ile 2020-2021 yılları arasında 190.000'den 10.801'e düşmüştür. 2021 yılının Mart ayı itibariyle GKA 768.839 Suriyeli çocuk, e-Okul sistemine kayıtlı durumdadır (MEB, 2021b). 2014-2015 eğitim öğretim yılında okula kayıtlı olan GKA Suriyeli çocuk sayısı 230.000'den, 2020-2021 eğitim öğretim yılında yaklaşık üç katı artarak 768.839'a ulaşmıştır.

GKA Suriyeli çocukların eğitimlerine ilişkin planlama, uygulama, izleme ve raporlama faaliyetlerinden sorumlu koordinasyon birimi olarak MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü çatısı altında 2016 yılında Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı kurulmuştur.

GKA Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegre edilmesi politikasını uygulamak için, aşamalı olarak (üç yıl içinde) GEM'lerin kapatılmasına yönelik bir strateji benimsenmiştir. Bu süreç, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğünün 19 Temmuz 2017 tarihli genelgesiyle (32782069-235-E.10969431) başlamıştır. Genelge'ye göre geçiş süreci hazırlıklarının il düzeyinde başlatılması gerekmiş ve GKA Suriyeli çocukların 2017-2018 eğitim öğretim yılında resmî okullardaki okul öncesi, 1. sınıf, 5. sınıf ve 9. sınıflara (8. sınıfı tamamlayanlar) kaydının yapılması için gerekli talimatlar verilmiştir. 2019-2020 eğitim öğretim yılının sonu itibariyle tüm GEM'ler kapatılmış olup 2020 yılının eylül ayında tüm GKA Suriyeli çocuklar, resmî okullara yönlendirilmiştir. Resmî okullara geçiş sürecinde yaşanan değişimler, Şekil 8'de gösterilmiştir.

40 GEM'ler, GKA Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu illerdeki MEB İl Müdürlükleri'ne bağlı olarak kurulmuştur.

Şekil 8:
Yıllara Göre GEM'lerden Resmî Okullara Geçiş, 2015-2021

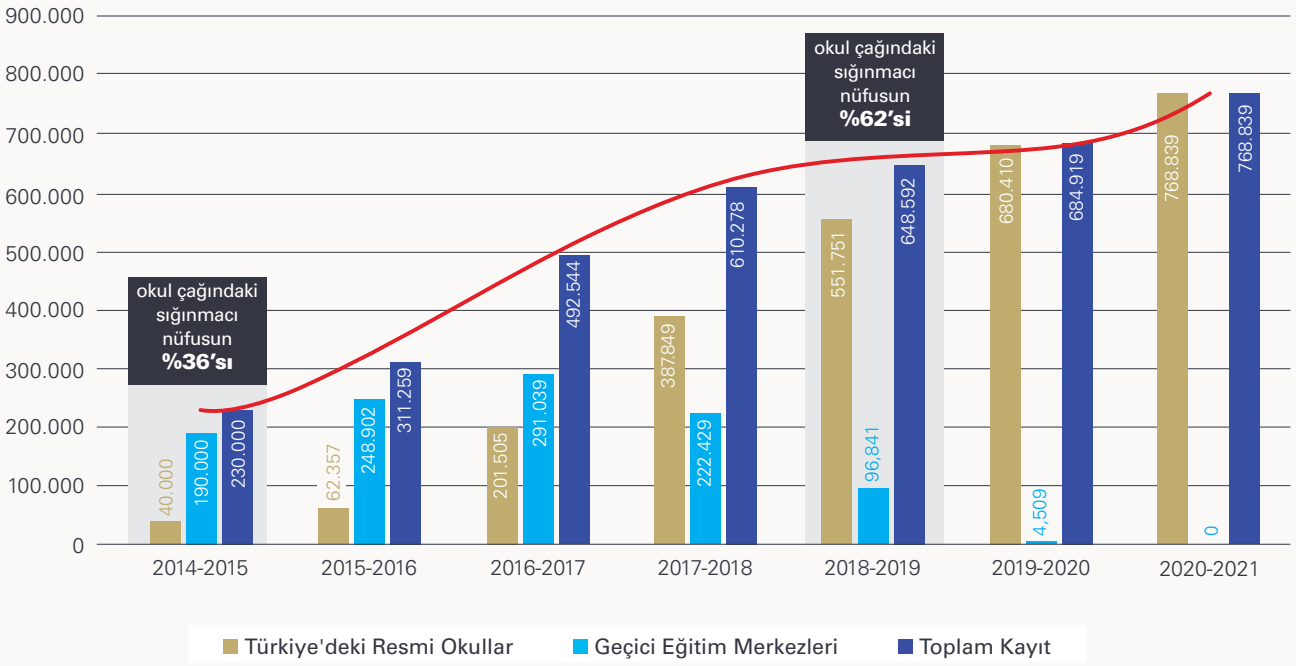

Kaynak: (UNICEF, 2021a).

GKA Suriyeli çocukların dil engelini aşıp eğitim kayıplarını telafi edecek şekilde eğitim sistemine entegre edilmesini kolaylaştırmak adına MEB tarafından, 2019-2020 eğitim öğretim dönemi başında 2019/15 sayılı Yabancı Öğrenciler Uyum Sınıfları konulu yeni bir genelge yayımlanmıştır. Bu sınıfların amacı, resmî okullarda açılan farklı sınıflarda ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki (3.-12. sınıf arası) yabancı öğrencilerin Türkçe dil becerilerini geliştirmektir. Öğrencilerin, sadece bir veya üst üste iki yarı dönem boyunca bu sınıflarda eğitim görmesine izin veren Genelge'ye göre öğrenciler iki yarı dönemlik uyum sınıflarında eğitimini tamamladıktan sonra normal sınıflara yönlendirilmekte ancak eş zamanlı olarak İlkokullarda Yetiştirme Programı'na (İYEP) veya ortaokul ve lise düzeyinde ise MEB'in Türkçe/Türk Dili ve Edebiyatı dersleri veya Türkçe dil kurslarına da yönlendirilmişlerdir.

Türkiye'nin GKA Suriyelilerin eğitimi ile ilgili politika belgelerine baktığımızda sığınmacıların, geçici koruma altındaki yabancıların ve vatansız kişilerin eğitimine yönelik stratejilere ilk defa 2015-2019 MEB Stratejik Planı'nda yer verildiği görülmektedir (MEB, 2015). Bu planda, çocukları eğitim sistemine entegre etme ve denklik işlemlerini belirleme çalışmalarına ağırlık verilmiştir. 2019-2023 MEB Stratejik Planı'nda, GKA Suriyeli öğrencilerin okul kayıt oranının %75 olması şeklinde bir hedef belirlenmiştir (MEB, 2019a). Türkiye'nin 2023 Eğitim Vizyonu'nda erken çocukluk eğitiminin niteliğine ilişkin belirlenen hedef şu şekilde ifade edilmektedir: *"Göçmen, geçici koruma altındaki ve mevsimlik tarım işçisi çocuklarla okulsuz köy ve köy altı yerleşim yerlerindeki çocukların bulunduğu okullar için müfredatlar oluşturulacaktır. Müfredatlar; hızlandırılmış, yoğun ve bir arada yaşamı destekleyici nitelikte olacaktır"* (MEB, 2019b, sy.82).

Türkiye'nin 2019-2023 dönemini kapsayan 11. Kalkınma Planı'nda GKA Suriyelilerin eğitimi ile ilgili olarak belirlenen politikalar ve önlemler şu şekildedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019):

548.5. Geçici koruma altındaki kişilerin eğitim fırsatlarına erişimi arttırılacak (sy.135).

616. Uluslararası veya geçici koruma altında olan çocukların toplumla bütünleşmelerini ve akranlarıyla ortaklıklar kurmalarını sağlamak üzere, yaşam becerilerini ve kültürler arası etkileşimi artıracak programlar sürdürülecektir (sy.156).

623. Uluslararası veya geçici koruma altında olan gençlerin, sosyal uyum sorunlarını en aza indirmek üzere; farkındalık, kültürler arası etkileşim ve zorluklarla başa çıkma kabiliyeti artırılacaktır (sy.158).

662.2. Uluslararası koruma ve geçici koruma altındakilerin Türkçe dil becerileri geliştirilerek sosyal hayata uyumları artırılacaktır (sy.169).

662.3. Uluslararası koruma ve geçici koruma altındaki öğrencilerin ortaokul ve liseye geçişleri artırılacak, bu öğrenciler ilgi ve yeteneklerine göre mesleki ve teknik eğitime yönlendirilecektir (sy.169).

2.7.3 Uluslararası Destek ve İş Birliği

Türkiye, büyük oranda Suriye'deki çatışmaların sonucu olarak yaklaşık 4 milyon sığınmacı ve göçmene (3,6 milyon kayıtlı Suriyeli sığınmacı ve Afganistan, Irak, İran ve Somali'den 370,000 kayıtlı sığınmacı ve sığınma başvurusu sahibi) ev sahipliği yapmakta olup dünyada en fazla sığınmacıya ve sığınma başvurusu sahibine ev sahipliği yapan ülke konumundadır (Avrupa Komisyonu, 2020a). Dolayısıyla GKA Suriyeli çocukların eğitimine destek olunması, Türk makamlarının (hem merkezi hem yerel), uluslararası kuruluşların (Avrupa Birliği, UNICEF, UNHCR vs. gibi) ile yerel ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının ortak bir girişimi hâline gelmiştir.

2015 yılında Avrupa Birliği, sığınmacı krizine yönelik çözümler bulması konusunda Türkiye'nin yapmış olduğu çalışmalara **Avrupa Birliği Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT)** aracılığıyla destek olmaya karar vermiştir. 2016 yılından bu yana FRIT, insani destek ve kalkınma desteği olarak AB'nin mevcut mali imkânlarından yararlanmakta olup iki kısımdan oluşan toplamda 6 milyar avroluk bir bütçeyle insani yardım, eğitim, göç yönetimi, sağlık, belediye altyapı hizmetleri ve sosyoekonomik destek alanlarına odaklanmaktadır. 6 milyar avronun 1.557.979.585 avrosu, eğitim için ayrılmıştır (Avrupa Komisyonu, 2020b).

Programın **insani yönünün** parçası olarak 2017 yılında **Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Programı'nın** Suriyeli ve diğer sığınmacılara yönelik genişletilmesine karar verilmiş ve bunun finansmanı Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü (**ECHO**) tarafından sağlanmıştır. Program, çocuklarının düzenli olarak (en az %80 oranında) okula gitmeleri şartıyla sığınmacı ailelere iki ayda bir ödeme yapılarak çocukların okula kaydolmasının teşvik edilmesi ve okula devamlılık oranlarının arttırılmasını amaçlamaktadır. **Suriyeli ve diğer sığınmacılara** yönelik ŞEY Programı, 2003 yılından bu yana ASHB tarafından uygulanan ve Türkiye hükûmeti tarafından finanse edilen ulusal Şartlı Eğitim Yardımı'nın bir uzantısı niteliğindedir. Program; ASHB, MEB, Türk Kızılayı ve UNICEF arasındaki iş birliği ile uygulanmaktadır. 2021 yılının şubat ayı itibariyle ŞEY, GKA 682.882 Suriyeli çocuğa ve diğer sığınmacı çocuğa destek sağlamıştır. Anasınıfı ve ilköğretim seviyesindeki erkek öğrenciler için aylık 45 TL, kız öğrenciler için aylık 50 TL ödeme yapılmaktadır. Ortaöğretim seviyesinde ise erkek öğrenciler için aylık 55 TL, kız öğrenciler için ise aylık 75 TL ödeme yapılmaktadır. Ayrıca, her eğitim öğretim döneminin başında ailelere 100 TL (anasınıfı ve ilkokul düzeyi için), 200 TL (ortaokul düzeyi için) ve 250 TL (lise seviyesi için) ek ödeme yapılmaktadır (UNICEF, 2021a).

Programın **kalkınma yönü** ile ilgili olarak **PIKTES** (Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi), GKA Suriyeli çocukların nitelikli bir eğitim sistemine entegrasyonu ve erişiminin arttırılması açısından en geniş kapsamlı projelerden biri olmuştur (MEB'e doğrudan 300 milyon avroluk hibe). Projenin ilk aşaması, 2019 yılının Mayıs ayında tamamlanmış olup 400 milyon avroluk bir bütçeyle **PIKTES II** (Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi) hayata geçirilmiştir. PIKTES II kapsamında Program (Avrupa Komisyonu, 2020c),

i. Suriyeli öğrencilerin eğitime erişim oranlarını arttırmaya,

ii. eğitim kurumlarının ve personelinin idari kapasitesini arttırmaya ve

iii. eğitimin niteliğini arttırmaya devam etmektedir.

PIKTES I ve PIKTES II, MEB tarafından uygulanan geniş bir yelpazede faaliyetler içermektedir: Türkçe ve Arapça dil eğitimi, telafi eğitimi, destekleme eğitimi, materyal geliştirme, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri, sosyal uyum faaliyetleri, okul güvenliği ve hijyen, okula ulaşım, eğitim araç-gereçleri (bilgisayar, projektör, yazıcı, sanat ve spor malzemeleri), eğitim materyalleri desteği (kırtasiye, ders kitabı, kıyafet), öğretmenlere ve idari personele yönelik eğitimler ve çocuklar ile ailelerine yönelik farkındalık arttırma faaliyetleri söz konusu faaliyetler arasında yer almaktadır.

Kalkınma bileşeni kapsamında gerçekleştirilen bir başka önemli iş birliği girişimi de 2018 yılından bu yana UNICEF'in desteğiyle sığınmacı nüfusunun yüksek olduğu 12 ildeki halk eğitim merkezlerinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanan Hızlandırılmış Eğitim Programı'dır (HEP). HEP, eğitim imkânlarına erişmeleri ve resmî eğitim sistemine tekrar entegre edilmeleri bakımından okul dışında kalmış sığınmacı çocuklara yönelik tek akredite ve tescilli MEB programıdır. Programın hedef kitlesi, sıralanan özelliklere sahip olup okul dışında kalmış 10-18 yaş arası sığınmacı çocuklardır: (i) hiç okula gitmemiş veya (ii) okulu terk etmiş ve telafi eğitimi olmadan eğitim sistemine tekrar entegre edilemeyecek çocuklar.

HEP kapsamındaki öğrencilerin aileleri, ŞEY Programına başvurma ve çocuklarının düzenli olarak okula gitmesi şartıyla aylık 75 TL nakit desteği alma hakkına sahip olup ŞEY Programı dâhilinde her dönem başında çocuk başına 250 TL ek ödeme de alabilmektedir (UNICEF, 2021a). Çocukların yerel halk ile bütünleşmesine yardımcı olmak üzere, Gençlik ve Spor Bakanlığının (GSB) gençlik merkezlerinin yanı sıra Türk Kızılayı'nın çocuk ve ergen dostu merkezler ve toplum merkezleri ile iş birliğinde bulunularak bazı Türkçe dil sınıfları (TDS) açılmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen projelerin dışında FRIT'in kalkınma bileşenine ilişkin daha pek çok proje bulunmaktadır. Bu projelerde mesleki eğitim ve öğretim, yaygın eğitim, yüksek öğrenim, okul yapımı ve altyapı gibi konulara ağırlık verilmektedir.

Ayrıca Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların eğitimi ile ilgili eğitim, mesleki öğretim ve altyapı konularında Alman Kalkınma Bankası tarafından desteklenen projeler de bulunmaktadır. Banka, aynı zamanda aşırı nüfus artışı ile başa çıkmaları konusunda yerel topluluklara destek sağlamaktadır.

UNHCR, Türkiye'deki sığınmacılar ile ilgili faaliyetlerin desteklenmesi amacıyla Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP) çerçevesinde kurumlar arasında eşgüdüm sağlamaktadır. Ayrıca, yetişkinlere yönelik ücretsiz dil derslerinin ve beceri eğitimi kurslarının verilmesi ve sığınmacılar ile ev sahibi topluluklara daha etkin şekilde hizmet vermeleri adına HEM'lere destek verilmesi konusunda MEB ile iş birliğinde bulunmaktadır.

GKA Suriyeli çocukların eğitimi konusunda tüm sorumluluk MEB'de olduğu için pek çok STK, çocukların akademik gelişiminden ziyade kendilerine psikososyal destek verilmesine odaklanmıştır. Yuva, Hayata Destek ve Maya Vakfı gibi, GKA Suriyeli çocuklar ve öğretmenleri ile çalışan az sayıda STK da bulunmaktadır. Bu STK'lar, MEB ile imzalanan protokoller çerçevesinde faaliyetler yürütmektedir (Akyüz ve ark., 2018). Ayrıca, başta Türkçe dil eğitimi, mesleki eğitim ve psikososyal destek konularında olmak üzere STK'lar ile iş birliğinde bulunan devlet kurumlarının (valilikler, kaymakamlıklar, belediyeler, bakanlıkların il müdürlükleri, muhtarlıklar vs.) yerel düzeyde yürüttüğü projeler ve faaliyetler de bulunmaktadır (Kaya, 2020). Bunun dışında bazı belediyeler ve uluslararası STK'lar (GIZ, SGDD, IOM, UNHCR gibi), MEB ile iş birliğinde bulunarak GKA Suriyelilerin Türkçe dil eğitimine destek olmuştur (Özçürümez & İçduygu, 2020).

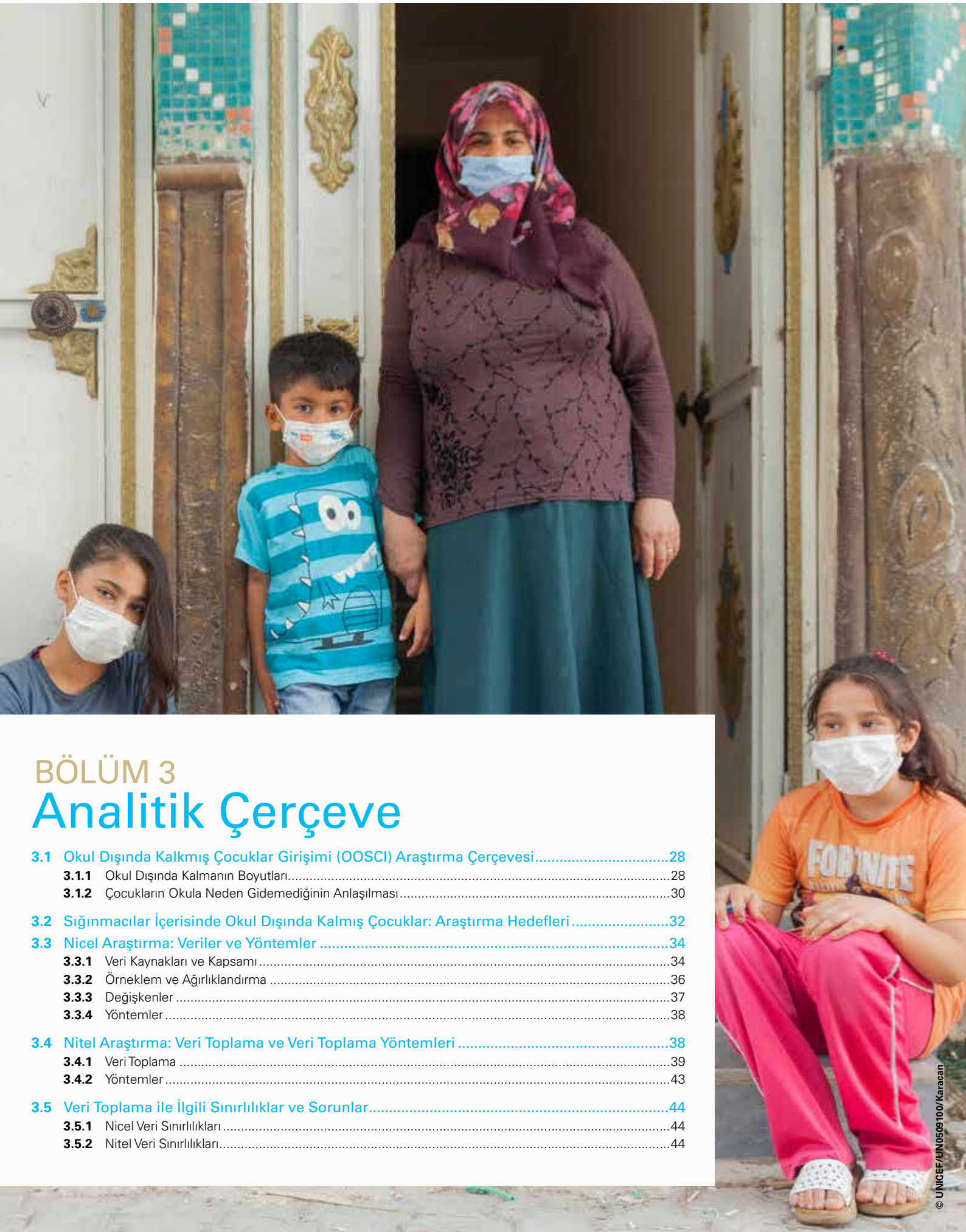

© UNICEF/UN0509100/Karacan

BÖLÜM 3

Analitik Çerçeve

3.1 Okul Dışında Kalkmış Çocuklar Girişimi (OOSCI) Araştırma Çerçevesi 28
- **3.1.1** Okul Dışında Kalmanın Boyutları 28
- **3.1.2** Çocukların Okula Neden Gidemediğinin Anlaşılması 30

3.2 Sığınmacılar İçerisinde Okul Dışında Kalmış Çocuklar: Araştırma Hedefleri 32

3.3 Nicel Araştırma: Veriler ve Yöntemler 34
- **3.3.1** Veri Kaynakları ve Kapsamı 34
- **3.3.2** Örneklem ve Ağırlıklandırma 36
- **3.3.3** Değişkenler 37
- **3.3.4** Yöntemler 38

3.4 Nitel Araştırma: Veri Toplama ve Veri Toplama Yöntemleri 38
- **3.4.1** Veri Toplama 39
- **3.4.2** Yöntemler 43

3.5 Veri Toplama ile İlgili Sınırlılıklar ve Sorunlar 44
- **3.5.1** Nicel Veri Sınırlılıkları 44
- **3.5.2** Nitel Veri Sınırlılıkları 44

3.1 Okul Dışında Kalkmış Çocuklar Girişimi (OOSCI) Araştırma Çerçevesi

3.1.1 Okul Dışında Kalmanın Boyutları

Okul Dışı Kalmış Çocuklar Girişimi (OOSCI), okul dışı kalma durumuyla ilgili kapsamlı bir bakış açısı sunmak üzere okul dışında kalmış farklı kategorilerdeki çocuklar ile okulu terk etme riskiyle karşı karşıya olan çocukları bir arada değerlendirmektedir. Standart OOSCI çerçevesi, Okul Dışında Kalmanın 5 Boyutu olarak da bilinmekte olup okul öncesi dönemden ilköğretimin sonuna kadarki dönemi kapsamaktadır (UNICEF-UIS, Global Out-of-School Children Initiative Operational Manual, 2015).

Şekil 9, UNICEF'in GKA Suriyeli çocuklar arasında bulunan ODKÇ'ler ile ilgili son sunumundan alınmıştır. Bu şekilde, Türkiye'deki bağlama uygun hâle getirilmiş kapsamlı ODKÇ çerçevesi görülmektedir (UNICEF, 2019c). 1'den 5'e kadar olan boyutlar, OOSCI'nin Okul Dışında Kalmanın 5 Boyutu adlı çerçevesi ile aynıdır. Ancak Türkiye'de yürürlükte bulunan zorunlu 4+4+4 eğitim sistemi doğrultusunda bu çerçevenin, liseleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmiştir. Bunun için de iki boyutun (6 ve 7) daha ilave edilmesi gerekmiştir.

Şekil 9:
Türkiye'de Sisteme Göre Uyarlanan Okul Dışı Kalmış Çocukların (ODKÇ) Okul Dışında Kalma Boyutları

Kaynak: (UNICEF, 2019c).

Şekil 9'da gösterilen yedi boyutlu çerçeve, Türkiye'deki dört eğitim seviyesini (okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise) kapsamaktadır. İlkokul, ortaokul ve lise seviyeleri, Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırması'nda (ISCED) 1., 2. ve 3. seviyelere tekabül etmektedir.[41] 7 Boyutlu ODKÇ'nin 1. Boyutunda bulunan 5 yaşındaki çocuklar, ISCED düzeyinde "2." seviyeye karşılık gelmekte olup bu grupta sadece 5 yaşındaki çocuklar bulunmamaktadır, gruba 3-5 yaş arası çocukların tamamı dâhildir.

41 Bkz. "yeni 2011/ISCED seviyeleri: ISCED 2011 Faaliyet Kitapçığı: Ulusal Eğitim Programları ve İlgili Nitelikler Kılavuzu (OECD/Eurostat/UNESCO İstatistik Enstitüsü, 2015), http://dx.doi.org/10.1787/9789264228368-en.

Uyarlanmış "7B" çerçevesinde, okul dışında kalmış çocuklara yönelik dört boyut bulunmaktadır:

1. Boyut	Okul öncesi eğitim görmeyen veya ilkokula gitmeyen okul öncesi çağdaki çocuklar (5 yaş)
2. Boyut	İlkokula (veya ortaokula) gitmeyen veya daha önce ilkokula gitmiş olup artık gitmeyen (okulu terk etmiş olan) ilkokul çağındaki çocuklar (6-9 yaş)
3. Boyut	Ortaokul (veya liseye) gitmeyen veya daha önce ortaokula gitmiş olup artık gitmeyen (okulu terk etmiş olan) ortaokul çağındaki çocuklar (10-13 yaş)
4. Boyut	Liseye (veya üniversiteye/yükseköğretim kurumuna) gitmeyen veya daha önce liseye gitmiş olup artık gitmeyen (okulu terk etmiş olan) lise çağındaki çocuklar (14-17 yaş)

Risk konusunda da üç boyut bulunmaktadır:

5. Boyut	İlkokula gidip okulu terk etme riski altında olan çocuklar
6. Boyut	Ortaokula gidip okulu terk etme riski altında olan çocuklar
7. Boyut	Ortaokula gidip okulu terk etme riski altında olan çocuklar

OOSCI çerçevesine ilişkin sorunlardan biri, okul dışında kalma kavramının ne anlama geldiği ile ilgilidir. Türkiye'deki sığınmacı çocuklar bağlamında mevcut nicel veriler hem kayıt hem de devamlılık boyutlarına dayalı olarak elde edilmiştir. MEB verileri, okul kaydı üzerinden toplam GKA Suriyeli nüfusu ile ilgili bilgi verirken sosyal yardım ve NSA veri kaynakları, yapılan araştırmaya bağlı olarak ailelere kayıt ve devamlılık ile ilgili sorular sorarak bilgi elde etmektedir.[42] ODKÇ ile ilgili tanımsal ve yerel bağlama ait özellikler dikkate alınarak bu raporda yer verilen nicel değerlendirmeler kapsamında sığınmacı çocuklar, söz konusu eğitim öğretim yılında okul kaydı bulunmadığı veya söz konusu eğitim öğretim yılında okula gitmediklerini ifade ettikleri hallerde okul dışında kalmış çocuk olarak kabul edilmiştir.

ODKÇ'nin tanımında esneklik gereklidir. Zira mevcut veriler ya kayıt ya da devamlılık ile ilgili farklı sorular doğrultusunda elde edilmiştir. Bununla birlikte bu farklı soru formatlarının, aslında aynı şeyi ölçtüğünü de ifade etmek gerekmektedir. Burada ölçülen şey, çocuğun söz konusu eğitim öğretim yılı içerisinde bir şekilde eğitim sürecinde yer alıp almadığıdır.

Türkiye'deki sistemin ODKÇ'lerin durumunu belirlemeyi zorlaştıran bir yönü de açık öğretim kategorisidir. Okula kaydını yaptırmış ancak artık okula gitmeyen ("devamsız") ortaokul ve lise çağındaki çocuklar,[43] nihayetinde açık öğretim sistemine yönlendirilmektedir. Ancak sığınmacı çocuklar arasında açık öğretime katılımın gönüllülük esasına dayalı ve sınırlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu konu, bu rapor için Türk çocuklarına ağırlık verilen ulusal ODKÇ çalışması kadar ön plana çıkan bir konu değildir.

42 Farklı kayıt ve devamlılık göstergelerine ilişkin tanımlar ile ilgili olarak UNESCO İstatistik Enstitüsünün (UIS) çevrim içi veri portalına bakabilirsiniz (http://data.uis.unesco.org/#). UIS tanımı, biraz geniş olup kayıt verilerinin ne zaman toplandığına (eğitim öğretim yılının başında mı, sonunda mı) veya devamlılığa dayalı göstergelerin mevcut devamlılık durumunu veya eğitim öğretim yılının herhangi bir dönemindeki devamlılık durumunu gösterip göstermediğine ilişkin detay vermemektedir. Bu detayların belirlenmesi işi, genel olarak ülkelere bırakılmıştır.

43 Özürsüz olarak 10 günden fazla ve toplamda 30 gün devamsızlık yapan öğrenciler, ders notları ne olursa olsun başarısız kabul edilmektedir. MEM'lerde eğitim hakkı olmayanlar ile zorunlu eğitime tabi olanlar; açık öğretim liselerine, açık öğretim meslek liselerine veya açık öğretim imam hatip liselerine yönlendirilip kayıtları bu okullara yapılmaktadır. https://ogm.meb.gov.tr/www/sss.php.

İlkokul ve ortaokul çağındaki ODKÇ grupları içerisinde üç alt kategori bulunmaktadır (bkz. yukarıdaki Şekil 6). *"Okula gitmiş ancak okulu terk etmiş"* olanlar, kendi ülkelerinde veya Türkiye'de bir noktada okula kayıt yaptırmış ancak an itibariyle kaydı olmayan, okulu terk etmiş kişiler anlamına gelmektedir. *"Geç gidecek"* olanlar, ilkokula henüz kaydını yaptırmamış ancak yaptırması beklenen ilkokul çağındaki çocuklar anlamına gelmektedir. *"Hiç gitmeyecek"* olanlar, okula kaydı olmayan ve olması beklenmeyen çocuklar anlamına gelmektedir. Raporun 4. bölümünde yer verilen nicel değerlendirmelerde bu üç alt kategoriye yönelik olarak mevcut verilere göre tahminlerde bulunulmaktadır. Ülkedeki toplam ODKÇ sayısı, ODKÇ boyutları (1,2,3 ve 6) ile özetlenmiş olup ilgili yaş aralığına göre toplum çocuk nüfusunun yüzdesi (veya oranı) şeklinde ifade edilmiştir. Okul öncesi eğitim, Türkiye'de zorunlu değildir ancak bu yaş grubundaki çocuklar, okul öncesi zorunlu eğitime geçmeden önce yol göstermesi açısından analiz edilebilir.[44] Okul dışında kalmış çocukların belirlenmesine yönelik nitel saha çalışmasında yararlanılan tanımlar, veri toplama zamanlaması nedeniyle bazı değişiklikler gerektirmiştir. Kayda dayalı tanım nettir. Türkiye'de hiçbir okul kaydı olmayan veya 2019-2020 ve 2020-2021 eğitim öğretim yıllarında okul kaydı bulunmayan çocuklar, derinlemesine ODKÇ görüşmelerine (DG) dâhil edilmiştir. Ayrıca, başlangıçta okul kaydını yaptırmış ancak 2019-2020 eğitim öğretim yılında bir gün dahi okula gitmemiş çocuklar ve/veya 2019-2020 ve 2020-2021 eğitim öğretim yıllarının başından itibaren (Eylül 2020'den itibaren) bir gün dahi okula gitmemiş çocuklar da ODKÇ olarak değerlendirilmiş ve DG'lere katılmaları uygun bulunmuştur.

OOSCI çerçevesinin son boyutları, okulu terk etme riski ile ilgilidir (Şekil 3). OOSCI, risk altındaki çocuklar ile ilgili detaylı bir tanım yapmamıştır. Tanımlama işi, ülkelerin kendi yapacakları çalışmalara bırakılmıştır. UNICEF'in GKA Suriyeli çocukların içerisindeki ODKÇ'ler ile ilgili son değerlendirmesinde *"risk altında"* olma durumunu tanımlamak üzere yaş ve öğrenci devamsızlık verilerinden yararlanılmıştır (UNICEF, 2019c). Bu çalışmada, aynı stratejiden yararlanılıp MEB'den elde edilen farklı devamsızlık düzeylerine göre okulu terk etme riskine ilişkin oranlara yer verilmiştir (okul düzeyine göre devamsızlık ile ilgili düzenlemeler konusunda Bölüm 2.4.4.'e bakabilirsiniz). Derinlemesine görüşmelere katılan ve 2019-2020 ve 2020-2021 eğitim öğretim yılı içerisinde sürekli devamsızlık yaptığı tespit edilen risk altındaki öğrencilerin oluşturduğu bir alt grup da nitel veri toplama sürecine dâhil edilmiştir.

3.1.2 Çocukların Okula Neden Gidemediğinin Anlaşılması

Standart ODKÇ araştırma çerçevesi, okul dışında kalmanın nedenlerini, faktörler ve kısıtlar şeklinde gruplara ayırmaktadır (UNICEF-UIS, Global Out-of-School Children Initiative Operational Manual, 2015). Faktör kavramı büyük oranda anlaşılabilir bir kavram olup yoksulluk ve okula fiziksel erişimin sınırlı olması gibi engeller, okullaşmayı etkileyen bu faktörler arasında yer almaktadır. Kısıt kavramı ise birden fazla etkinin sonucu olarak ortaya çıktığı için daha soyut bir kavramdır. Örneğin, bazı ülkelerde kayıt ile ilgili sorunlar, ilkokul veya ortaokul son sınıfta kayıtların yığılması (bir sonraki sınıfa geçiş oranlarının azlığı) ile ortaya çıkmaktadır. Bu durum da muhtemelen yoksulluk, okulun niteliği ile ilgili eksiklikler ve okul imkânlarının sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır.

ODKÇ ile ilgili tartışmalar genellikle arz ve talep faktörlerine odaklanmaktadır. Talep yönlü faktörler, eğitim talebiyle bağlantılı belirleyicileri, yani eğitim hizmetlerinden yararlanan hedef nüfusla ilgili faktörleri ifade eder. Arz yönlü faktörler ise eğitim hizmetlerinin arzı ile ilgili belirleyicileri, yani eğitim sisteminden kaynaklanan ve eğitim sistemi içindeki faktörleri ifade etmektedir. Literatür taramasına dayalı olarak, arz ve talep yönlü faktörler ve kısıtlara kapsamlı bir genel bakış, Türkiye'deki sığınmacı nüfus içinde okul dışı kalma olgusunun çok boyutlu nedenlerinin analizine rehberlik edecek kapsamlı bir bulgusal harita olarak Ek-A'da (Tablo A1) sunulmuştur. Tablo A1'de sunulan beş genel kategori, Türkiye bağlamına göre uyarlanmıştır ve hem ulusal (Türk) hem de sığınmacı nüfus için geçerlidir. ODKÇ oranları genellikle toplumsal cinsiyete, yaş grubuna ve bölgeye göre önemli farklılıklar gösterdiğinden, çeşitli faktörlerin tüm çocuklar üzerinde eşit etkiye sahip olmadığı unutulmamalıdır.

Türkiye'deki sığınmacı nüfus içerisinde bulunan ODKÇ'ler ile ilgili bu çalışmada okul dışında kalma durumunun çok boyutlu nedenlerinin analiz edilmesi için Tablo A1'de gösterilen faktörler ve kısıtlar ile ilgili kapsamlı ve bulgusal bir harita hazırlanmıştır. Nitel ve nicel verilerin izin verdiği ölçüde çeşitli göstergelerin analizi, Türkiye'deki önemli sayıda sığınmacı çocuğun neden okula gitmediğine dair bütüncül bir resmi gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır.

44 Resmî OOSCI çerçevesi ile ilgili bir başka sorun da yaşından küçük sınıflara kayıt ile ilgilidir. Örneğin, okul öncesi eğitim için kaydı yapılmış 8 yaşındaki bir çocuk, resmî çerçevede okul dışında kalmış çocuk olarak değerlendirilmektedir. Ancak uygulamaya bakıldığı zaman OOSCI çerçevesinin esnek olduğu ve ülkelere, boyutların farklı tanımları doğrultusunda farklı ODKÇ oranları ile ilgili bildirimde bulunma imkânı sağladığı görülmektedir. Çoğu, ilkokula geç gittiği veya uzunca bir süre okula gidememeleri nedeniyle yaşları geçtiği için bu durum, özellikle GKA Suriyeli çocuklar için geçerlidir. Ayrıca yaşlarına göre büyük bir sınıfa kaydolan çocukların da okula kayıtlı olduğunun (kendi yaş grupları içerisinde) varsayıldığı unutulmamalıdır. Bu da hâlihazırda ilkokula giden 5 yaşındaki bir çocuğun, ODKÇ değil, okula giden bir çocuk olarak değerlendirildiği anlamına gelmektedir.

Ancak ODKÇ çerçevesinin, okul dışında kalma konusunda tek bir anlayışa göre şekillenmediğinin ve farklı faktörlere bakarak açıklanabilecek ODKÇ'nin farklı alt kategorileri bulunduğunun tekrar ifade edilmesi önemlidir. Türkiye'deki sığınmacı nüfusu için bu ayrım bilhassa önemlidir. Zira bazı ODKÇ'ler, resmî okulları bırakırken bazıları da Türkiye'de hiçbir zaman okula kayıt yaptırmayı dahi denememiştir. Bazıları nihayet okula kayıt yaptırabilmektedir.

Şekil 10'da sığınmacı çocukların eğitime katılımına ilişkin dört aşama ile eğitimin arz ve talep yönlü faktörleri örtüştürülerek Tablo A1'deki gösterge özeti tamamlanmaktadır. İlk iki aşama, okula kayıt ile ilgilidir. Bazı GKA Suriyeli aileler, çocuklarını Türkiye'de okula kaydettirmeye dahi çalışmamış olup bu çocuklar ODKÇ hâline gelmiş (hiç kayıt yaptırmamış) veya kendi ülkelerinde okula gitmişlerse de okulu terk etmişlerdir. Bu kategori, yukarıda tanımlandığı üzere okula gitmemiş ancak nihayetinde okula kaydını yaptıracak olan ilkokul çağındaki çocukları da (geç kayıt yaptıranlar) içermektedir.

GKA Suriyeli bir aile, çocuklarını okula göndermeye karar verse de bu durum, okula kaydın başarılı bir şekilde yapılacağı anlamına gelmemektedir (Şekil 10'da gösterilen "Kayıt Sonucu" (2. aşama)). "Kayıt sorunları", bazı çocukların neden okul dışında kaldığının açıklanması bakımından, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de bulunduğu süre boyunca dile getirilen bir durumdur (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2015; UNICEF, 2019c). Dolayısıyla kayıt yaptıramayan çocuklar, bir başka ODKÇ grubunu oluşturmaktadır. Bu çocuklar; okula hiç kayıt yaptırmamış, okulu terk etmiş (ev sahibi ülkede) ve nihai olarak okula kayıt yaptıracak olanlar (kayıt sorunlarını çözmüş oldukları varsayılanlar) olarak gruplara ayrılmaktadır.

Şekil 10'da gösterilen 3. ve 4. aşamalarda çocuğun okula gittiği varsayılmaktadır. Uyum aşaması, (GKA Suriyeli çocukların) GEM'lerden resmî okullara geçişi düşünüldüğünde bilhassa önemlidir (Bkz. Bölüm 2.5). Okula katılım aşamalarında kilit öneme sahip göstergeler, okula devamlılık ile ilgili olup OOSCI boyutları ile uyumlu olması amacıyla Şekil 10'un sağ köşesinde üç kategoriye ayrılmışlardır. Bu aşama düzenli olarak okula giden öğrenciler, sürekli devamsızlık yapan ve bu nedenle okulu terk etme riski olan öğrenciler ile okula artık gitmeyen öğrencileri (okulu terk edenleri) kapsamaktadır.

Şekil 10:
Arz-Talep Etkileri ile Birlikte Sığınmacıların Okula Devamı ile İlgili Dört Önemli Aşama

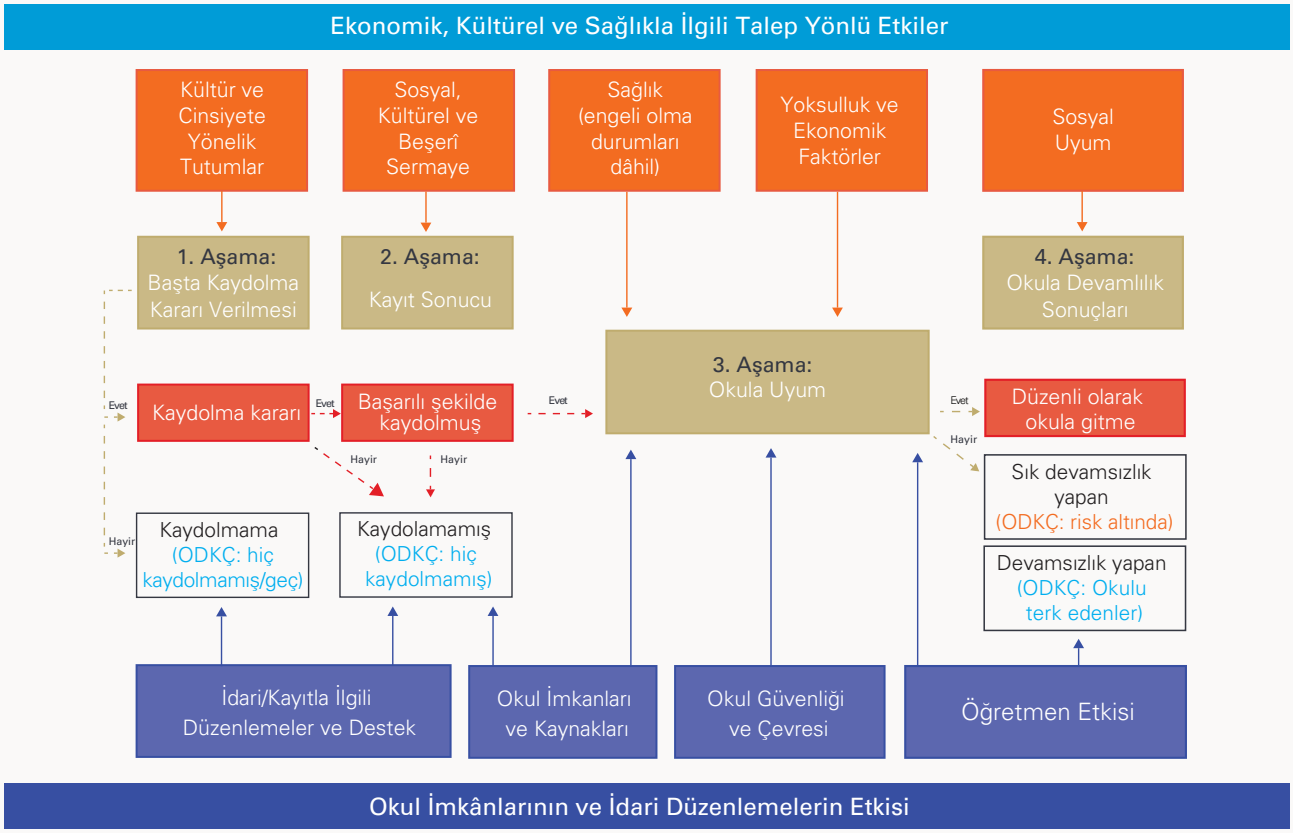

Kaynak: (UNICEF, 2019c).

Bu süreçleri etkileyen arz ve talep ile ilgili etkenler, Şekil 10'un üst ve alt kısımlarında gösterilmiştir. İşin arz tarafıyla başlandığında (Şekil 10'un alt kısmı) kayıt aşamaları (1 ve 2), idari ve kayıtla ilgili düzenlemelerden ve topluluk içerisinde destek faaliyetlerinden, fiziksel erişim ile ilgili göstergelerden (mesafe gibi) ve okul-aile birliğine destek verilmesi, spor/sanat araç-gereçleri, gezi için ulaşım masrafı gibi okul ile ilgili masraflardan da etkilenmektedir. Okula uyum ve devamlılık aşamaları da okul çevresi, kaynakları ve niteliği gibi pek çok etkenden etkilenebilmektedir. Tüm bu etkenler, Tablo A1'deki küresel değerlendirmeden alınmıştır.

Talep tarafının tüm aşamaları etkileme potansiyeli bulunmaktadır. Buna, ailelerin çocuklarını okula gönderme ve evlenmeleri için kız çocuklarını okuldan alma gibi kararlarını etkileyebilecek kültürel ve toplumsal cinsiyete yönelik tutumlar da dâhildir. Çeşitli sermaye türlerinin, okula gitme kararlarının yanı sıra yoksulluk ve hanenin çocuk işçiliğine bağımlılığı gibi ekonomik etkenler ile ilişkili olduğu görülmektedir. Sığınmacı aileler için, okul içinde arz yönlü özelliklere de sahip olan ek bir talep yönlü faktör, sosyal uyum ve sığınmacı ailelerin yerel topluma entegre olma derecesi ile ilgilidir.

Bu çalışmanın genel amacı, sığınmacı çocukların farklı aşamalarda okula gitmesini engelleyen unsurlar ile ilgili mümkün olduğunca detaylı bilgi vermek ve bu engelleyici faktörlerin farklı ODKÇ kategorileri ile örtüşmesini sağlamaktır. Bu faktörlerin sayısı düşünüldüğünde bunun iddialı bir amaç olduğu söylenebilir. Her bir faktörün analiz edilmesi mümkün değildir. Şekil 10'da yer alan tüm ODKÇ kategorilerinin, nitel ve nicel kaynaklarla detaylı şekilde analiz edilebilmesi de mümkün değildir. Karma yöntem analizi, mevcut nicel veri kaynakları ile ilgili veri kısıtlılıkları nedeniyle zor olmaktadır. Ayrıca nitel veri toplama ve analizi sürecinde verimli olunması ve çalışma öznelerine ve konularına yeterli zaman ve emek harcanması gerektiği için de analiz zor olmaktadır.

3.2 Sığınmacılar İçerisinde Okul Dışında Kalmış Çocuklar: Araştırma Hedefleri

Bu çalışma, yeni nitel verileri analiz etmenin yanı sıra mevcut nicel verilerden tam manasıyla yararlanarak okul dışında kalmış çocuklar konusunda kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır. Karma yönteme dayalı analizlerdeki detay düzeyi, ODKÇ ile ilgili sonuçlar ve faktörler bakımından zaman içerisinde yaşanan değişimleri gözler önüne serme, okul dışında kalan çocukların profillerini ve karşılaştıkları engelleri daha ayrıntılı olarak gösterebilme ve yeni ortaya çıkan engelleri tespit edebilme imkânı sağlamaktadır. Karma yöntem çerçevesinin bir avantajı da GKA Suriyeli çocukların karşı karşıya olduğu çok sayıda muhtemel engelle birlikte en önemli olduğu düşünülen engellere de dikkat çekmesidir. Devlet muhatapları (ve diğer paydaşlar), atacakları adımları önceliklendirmek durumunda olduğundan bu durum, politika geliştirme çalışmaları için bilhassa önemlidir.

Araştırmanın üç temel hedefi bulunmaktadır.

Araştırma Hedefi 1: Nicel ODKÇ göstergeleri ile GKA Suriyeli çocukların okula kayıt durumlarına ilişkin analizin güncellenmesi ve derinleştirilmesi.

ODKÇ raporlamalarında en önemli faaliyetlerden biri, bu temel göstergelerde yaşanan son döneme ait değişiklikleri değerlendirmek üzere zaman içerisinde kıyaslamaları ile farklı okul düzeylerinde Okul Dışında Kalma Boyutları ile ilgili detaylı bilgiler sunmaktır.

Daha ayrıntılı belirtmek gerekirse şu sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Hiç kayıt yaptırmamış ve okulu terk etmiş gibi kategorilere ayrılmak üzere GKA Suriyeli kaç çocuk şu anda okul dışındadır (okul seviyesine göre)?
2. Zaman içerisinde (2014'ten günümüze) ham sayılar ve yüzdeler (oranlar) nasıl bir değişim göstermiştir? GKA Suriyeliler içerisinde ODKÇ oranının azaltılması anlamında istikrarlı bir gelişme kaydedilmiş midir yoksa gelişme düzeyi son yıllarda sabit mi kalmıştır?
3. Farklı veri kaynaklarına göre (MEB, UNICEF İzleme Verileri ve NSA) ODKÇ tahminleri kıyaslama bakımından nasıldır?
4. Okul kaydı olan GKA Suriyeli çocuklar içerisinde kaçı yaşına uygun bir sınıfa gitmektedir? Bu veri, cinsiyete göre değişmekte midir?
5. Risk boyutuna (yaş haddini aşma, devamsızlık yapılan gün sayısı vs.) göre okulu terk etme riski altında olan GKA Suriyeli çocukların sayısına yönelik tahminler nasıl değişiklik göstermektedir?
6. GKA Suriyeliler içerisindeki ODKÇ'ler ile ilgili daha iyi ölçüm ve izleme yapmak için gereken yeni bir gösterge veya veri toplama yöntemi var mıdır?

Araştırma Hedefi 2: GKA Suriyeli çocukların okula gitmesini engelleyen faktörler nelerdir?

Okul dışında kalmanın farklı boyutlarında bulunan GKA Suriyeli çocuklar ve her bir boyut ile ilgili uzun bir listeye konu olabilecek faktörler düşünüldüğünde çalışmanın en geniş araştırma alanının bu olduğu söylenebilir. Yukarıda da belirtildiği üzere faktörlere yönelik analizin temel amaçlarından biri, Türkiye'de okul dışı kalmış ve okulu terk etme riski altında olan GKA Suriyeli çocuklara ilişkin mevcut bilgi altyapısındaki eksikliklerin giderilmesini sağlayacak kapsamlı ve güncel bir faktör analizi sunmaktır.

Ayrıca, faktör analizinde dikkat edilmesi gereken ve birbiriyle kesişen üç konu bulunmaktadır:

1. Tespit edilen faktörler, eğitim kademesi ve çocuğun yaşına göre nasıl değişmektedir?
2. Faktörlerin etkisi, erkek ve kız çocukları arasında nasıl farklılık göstermektedir?
3. Tespit edilen faktörler zaman içerisinde nasıl değişiklik göstermektedir? Bazı faktörler artık yaygın değil midir? Nispeten yeni sayılabilecek faktörler var mıdır?

Faktörler ile ilgili son soru ise, Türkiye'de ODKÇ araştırmaları, politikaları ve programlaması konusunda hayati öneme sahip bir konuya ilişkindir: Çocukların okula gitmesinin önündeki en önemli engeller nelerdir? Çocuk işçiliği gibi önemli faktörler de dâhil olmak üzere Türkiye'deki GKA Suriyeliler içerisinde ODKÇ konusunda pek çok araştırma yapılmıştır. Dolayısıyla paydaşların, mevcut olan tüm engellerin özet şeklinde aktarılması yerine bu engellerin "hiyerarşik" yapısını ve önemini daha iyi şekilde anlamak istemeleri anlaşılabilir bir durumdur.

Bu çalışmada, bu soru nicel ve nitel yöntemlerle ele alınacaktır. Nicel yöntem, eğitime katılım göstergeleri (kayıt, not alma vs.) ile ilgili birden fazla faktörün etkisini göz önünde bulundurmak üzere çok değişkenli analiz imkânı sağlayacaktır. Nitel yöntem ise söz konusu faktörlerin nispi öneminin ortaya çıkarılmasını sağlayacak birtakım stratejiler ortaya çıkaracaktır. Her iki yöntem de ilerleyen bölümlerde daha detaylı olarak açıklanmaktadır. Bununla birlikte, en önemli faktörleri tespit etme işinin, doğası gereği zor olduğunu da ifade etmek gerekmektedir. Burada asıl sorun, pek çok GKA Suriyeli çocuğun birden fazla risk ile karşı karşıya olmasından kaynaklanmaktadır. Her bir engele ne kadar önem atfedileceği belirlenirken bu faktörlerin birbirinden ayrıştırılması zor olabilmektedir.

Araştırma Hedefi 3: GKA Suriyeli ODKÇ'lere yönelik politikalar konusunda temel bulgular nelerdir?

Temel politika analiz sıralaması, hâlihazırda açıklanmış olup dört aşamadan oluşmaktadır:

1. GKA Suriyeli çocuklar ile ilgili resmî (veya hedeflenen) politikanın belirlenmesi,
2. Politika ve programlamalara dair yerel resmî makamların anlayışlarının değerlendirilmesi,
3. emel ODKÇ kategorileri ile ilgili resmî politika ve düzenlemelerin fiili uygulamasının analiz edilmesi ve
4. Bu politikaların uygulamada ne kadar etkili olduğunun değerlendirilmesi ve nasıl geliştirilebileceği ile ilgili önerilerde bulunulması.

Daha konuya özel sorular ise aşağıdakilerdir:

5. Hangi politikalar işe yaramaktadır ve neden?
6. Hangi politikalar işe yaramamaktadır ve neden?
7. Politikalar bakımından hangi noktalarda eksiklik vardır? Eksik olan nedir?
8. Politikaların uyumlaştırılması ve düzenlenmesi konusunda neler yapılmıştır? Bu değişiklikler nasıl gerçekleştirilmiştir (aşağıdan yukarı, yukarıdan aşağıya doğru vs.)?
9. Politika ve düzenlemelerin içeriğini geliştirme dışında uygulanma şekilleri nasıl geliştirilebilir?

3.3 Nicel Araştırma: Veriler ve Yöntemler

Nicel analizde, Türkiye'deki GKA Suriyeli çocuklar ve ailelerinin deneyimleri ile ilgili mevcut olan çok sayıda veriden yararlanılmıştır. Bu durum, ODKÇ'ler ile ilgili olarak zaman içinde olan değişiklikleri değerlendirme ve istatistik tekniklerinden yararlanarak belli başlı ODKÇ alt kategorilerine ağırlık verme imkânı sağlamaktadır.

3.3.1 Veri Kaynakları ve Kapsamı

Bu rapor kapsamında ikinci nicel veri analizinde yararlanılan üç temel veri kaynağı bulunmaktadır:

1. **MEB'in Resmî Verileri:** MEB, GKA Suriyelilerin kayıt durumu ile ilgili yıllık (düzenli güncellemeler ile) veriler yayımlamaktadır. Bu bilgiler, genel değişimlerin ve GKA Suriyeli nüfus içerisinde okula kayıt oranlarının tespit edilmesi için gerekli olup aynı zamanda illere göre ayrıştırılmış bilgilerdir. Ancak MEB'in verilerinde, verileri yaşa göre gruplandırma eğilimi gibi bazı kısıtlılıklar söz konusudur (Örn: 5-17 yaş arası okul çağındaki çocuklar için genel değerlendirmeler yapılmaktadır). Bu raporda sunulan veriler, 2014-2015'ten 2019-2020'ye olan eğitim öğretim yıllarını kapsamaktadır.
2. **UNICEF İzleme Verileri:** UNICEF, hükûmet ve diğer paydaşlar ile birlikte dört yıllık bir eğitim dönemini (2016-2017, 2017-2018, 2018-2019 ve 2019-2020) kapsayacak şekilde birtakım büyük örneklemli anketler düzenlemiştir. İzleme verileri, tüm anket çalışmalarından elde edilen kayıt oranları ve okul çağındaki çocukların okula kaydolmama nedenleri ile ilgili bilgilerin yanı sıra bazı anketlerde tespit edilen okullaşma deneyimleri ve karşılaşılan engeller ile, illere ve gidilen sınıfa göre kapsamlı değerlendirmeler sunmaktadır.
3. **Nüfus ve Sağlık Araştırması (NSA) 2018:** Türk vatandaşlarını kapsayan standart ulusal örneklem çerçevesinin yanı sıra 2018 tarihli NSA'da, kamp ve kamp dışında yaşayan GKA büyük bir Suriyeli aile örneklemine yer verilmiştir.[45] NSA, çocuk işçiliği ve erken yaşta evlilik gibi çeşitli engeller ile ilgili bilgiler sağlamanın yanı sıra ODKÇ ile ilgili detaylı değerlendirmeler yapılması için yararlanılabilecek değerli bir kaynaktır.

Tablo 6'da eğitim öğretim yılına göre UNICEF izleme veri kaynaklarının daha detaylı bir değerlendirmesi yer almaktadır. 2016-2017 eğitim öğretim yılı için sadece bir anket düzenlenmiş olup bunun kapsamı da nispeten kısıtlıdır (sekiz il). 2017-2018 eğitim öğretim yılına yönelik iki izleme çalışması olup daha önceki (Aralık) veri toplama sürecinde kapsam daha geniş tutulmuştur (15 il). 2018-2019 eğitim öğretim yılında beş izleme anketi gerçekleştirilirken 2019-2020 eğitim öğretim yılında dokuz ili kapsayan tek bir izleme anketi gerçekleştirilmiştir.

45 2018 tarihli (2018'in sonu, 2019'un başı) NSA çalışması gerçekleştirildiğinde nispeten az sayıda GKA Suriyeli aile, kamplarda yaşamaktaydı.

Tablo 6:
İllere, Eğitim öğretim Yılına ve Araştırmalara Göre Örnekleme Kapsamına Alınmış Okul Çağındaki Çocukların Sayısı (5-17)

İl:	Eğitim öğretim yılı ve Veri Toplanan Aylara Göre UNICEF İzleme Anketleri								
	2016–2017	2017–2018		2018–2019					2019–2020
	Şub-Nis	Ara	Mar-May	Eyl	Eki	Şub-Mar	Şub.	Nis-May	Ağu-Eyl
İl toplamları:									
Adana	599	841	----	----	929	1.024	----	595	887
Adıyaman	----	1.284	----	----	----	666	----	----	----
Ankara	1.857	952	1.088	----	----	1.594	1.127	----	----
Aydin	----	----	----	457	----	----	----	----	----
Batman	----	315	----	----	----	433	----	----	----
Bursa	----	1.579	----	----	881	785	----	627	----
Denizli	----	----	----	729	----	----	----	----	----
Diyarbakır	----	----	----	562	----	----	----	----	730
Gaziantep	1.415	544	2.299	----	----	1.573	1.754	3	1.412
Hatay	----	2.934	5.532	----	----	827	3.696	----	712
İstanbul	1.775	921	1.502	----	1.616	1.024	849	881	1.001
İzmir	1.845	1.082	----	----	939	422	----	1.124	----
Kahramanmaraş	----	3.276	----	----	----	1.168	----	----	----
Kayseri	----	----	----	1.819	608	----	----	187	2.287
Kilis	1.712	888	----	----	354	650	----	220	----
Kocaeli	----	----	----	1.233	----	----	----	----	----
Konya	----	----	871	1.556	----	----	706	----	1.287
Malatya	----	----	----	1.158	----	----	----	----	----
Mardin	----	817	----	----	----	889	----	----	----
Mersin	448	1.638	----	----	944	836	----	715	979
Osmaniye	----	1.261	----	----	----	806	----	----	----
Sakarya	----	----	----	580	----	----	----	----	----
Şanlıurfa	1.794	3.438	1.934	----	----	1.266	1.557	3	1.453
Şırnak	----	----	----	406	----	----	----	----	----
Toplam	11.445	21.771	13.226	8.500	6.271	13.963	9.689	4.355	10.777
İlçe Bilgisi	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok	Var	Var	Yok

Veri Kaynağı: UNICEF İzleme veri tabanları, çeşitli yıllar.
Notlar: Sayılar, anket sonuçlarına göre 5-17 yaş arası GKA Suriyeli çocukların sayılarını göstermektedir. İlçe Numarası, ankette ilçe ile ilgili bilgiler olup olmadığını göstermektedir.

İzleme verileri, GKA Suriyeli ODKÇ ile ilgili değerlendirmeler kapsamında UNICEF tarafından hâlihazırda analiz edilmiştir (UNICEF, 2019c). Ayrıca, başka bir izleme faaliyeti kapsamında analiz edilen ŞEY Programından yararlanan aileler ile ilgili olarak üç dalga hâlinde toplanan başka bir veri seti daha bulunmaktadır. Bu bilgiler, ayrıca bazı spesifik analizler için bu rapora da dâhil edilmiştir. Bu belgede yer verilen güncel analiz, 2019-2020 eğitim öğretim yılına ait son anket de dâhil olmak üzere tüm izleme anketlerinden elde edilen veriler ışığında bu çalışmanın kapsamını genişletmektedir. Aralık 2017 tarihli izleme anketinde, çocuklar/ebeveynler tarafından ifade edilen okula gitmeme nedenleri önceki analiz sırasında kategorilendirilmemiştir. Bu rapor için ifade edilen nedenlerin yaklaşık olarak %95'i, ODKÇ ile ilgili temel sosyal yardım seçeneklerinden yararlanarak kategorilere ayrılmıştır.[46]

3.3.2 Örneklem ve Ağırlıklandırma

NSA 2018 verileri, sığınmacı kamplarında yaşayan GKA Suriyeli ailelerin yanı sıra kamp dışı toplulukları da içeren tanımlanmış bir nüfus haritasından alınan, rastgele seçilmiş hanelerden toplanmıştır. Örneklem ağırlıkları, standart örnekleme prosedürleri temelinde NSA programı tarafından sağlanmıştır. Belirlenmiş bir nüfustan alınan (sığınmacı kampı içindeki ve dışındaki) GKA Suriyeli aileleri ulusal düzeyde kapsadıklarından, NSA verileri GKA Suriyeli çocukların ulusal ortalamalarını hesaplama konusunda en belirleyici rakamları sağlamaktadır. Ancak, Bölüm 3.3.1'de açıklandığı üzere, NSA verileri yalnızca 2018-2019 eğitim öğretim yılı için mevcuttur.

UNICEF İzleme Verileri çok farklı bir örnekleme prosedürüne dayanmaktadır. GKA Suriyeli hanelerini, hâlihazırda var olan bir nüfus haritası üzerinden tespit etmenin zor bir iş olması nedeniyle, UNICEF izleme anketlerinde "kartopu" örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Zincir örnekleme veya referansa dayalı örnekleme adı da verilen kartopu örnekleme yönteminde, öncelikle farklı kaynaklardan (görüşüldüğü bilinen kişiler, okul personelinin yönlendirmesi vs.) yararlanarak GKA Suriyeli haneler belirlenmekte, sonrasında ise bu hanelerden, daha fazla veri toplamak üzere ziyaret edilen GKA Suriyeli diğer haneleri belirtmeleri istenmektedir. Bu yöntem, örneklem popülasyonunu oluşturan bir hane haritası doğrultusunda örneklemin önceden seçildiği standart örnekleme usullerinden farklıdır.

Türkiye'de bulunan GKA genel Suriyeli nüfusunu tanımlamanın zorluğu da düşünüldüğünde saha çalışmasından önce örnekleme çerçevesinin net bir şekilde tanımlanması mümkün olmamıştır. Bu da verilerin daha büyük bir nüfusu temsil etme derecesinin kesin bir şekilde belirlenemeyeceği anlamına gelmektedir. Ayrıca yukarıda kaydedildiği üzere izleme verilerini toplarken kamplarda yer alan geçici koruma altındaki Suriyeli nüfus çok büyük olmasa da Suriyeli sığınmacı kamplarına girilmesinin yasaklanmış olması nedeniyle, yalnızca kamp dışında yaşayan GKA Suriyelilere odaklanılmıştır (bkz. dipnot45).

2017 yılında yaş ve il temelinde GKA toplam Suriyeli sayısına dayalı olarak izleme veri dosyaları için temel bir ağırlıklandırma yapısı benimsenmiştir.[47] Bu, UNICEF tarafından izleme verilerinin analiz edilmesi sürecinde benimsenmiş bir strateji olup (UNICEF, 2019c) aynı popülasyon dosyasından yararlanılmıştır. Bu yaklaşımın avantajlı tarafı, veri analizinin GKA Suriyelilerin illere göre dağılımı ile karşılaştırmalı olacak şekilde yapılabilmesidir. Bir başka deyişle, GKA Suriyeli nüfusun en fazla olduğu iller, analizde en çok "ağırlığı" olacak illerdir. Bu noktada asıl kısıtlılık, örneklemi alınan sığınmacı nüfuslarının belirsizliği ile ilgilidir. Her bir ilin çocuk örnekleminin, ilin tamamında bulunan o yaş kategorisindeki çocukların popülasyonunu ne derece temsil ettiğinin doğrulanması mümkün değildir. Ayrıca, ağırlıklar örnek kapsamını artırmamaktadır. Sadece gerçek örnek sayılarının iller genelinde kapsam açısından daha gerçekçi olmasını sağlamaktadır.

UNICEF İzleme Verileri'nin örneklem kapsamı hakkındaki altta yatan belirsizlikler dikkate alındığında, NSA 2018 verilerinin ODKÇ oranlarını hesaplamak için belirleyici kaynak olduğunu tekrar ifade etmek önemlidir. Yine de birden çok UNICEF izleme verisi araştırmasının birçok eğitim öğretim yılı için mevcut olması (bkz. yukarıdaki Tablo 6), kapsamlarını genişletmek amacıyla araştırmaları her yıl içinde birleştirmeyi mümkün kılmaktadır. Aşağıdaki analizde, okul dışı kalmış çocuklar için 2018-2019 eğitim öğretim yılına ait NSA ve UNICEF İzleme Verileri ortalamaları birbirine çok benzediği görülebilmektedir. Bu durum, UNICEF İzleme Verileri'nin diğer yıllar için de otomatik olarak doğru olduğu anlamına gelmemektedir, ancak bu veriler, ODKÇ analizinin içini doldurmaya yardımcı olan, NSA 2018 verileri için kullanışlı bir karşılık sağlamaktadır.

46 Bu da yanıtların ham dosyada alfabetik olarak sıralanması ve bunların izleme verilerine ait ODKÇ kategorileri ile eşleştirilmesi sonucunda gerçekleştirilmiştir (bkz. izleme verileri anketi). Aralık 2017 tarihli izleme dosyasının büyük olduğu için (okul dışında kalmış 7000'i aşkın çocuk) yanıtlarının hepsinin tercüme edilmesi mümkün olmamıştır. Bu nedenle, ana kategorilere uygun olmayan yanıtlar için "diğer" kategorisi oluşturulmuştur. Bu, tüm yanıtların kategorilere ayrıldığı diğer anketler çalışmalarıyla karşılaştırıldığında bir kısıtlılık getirmektedir ancak temel yanıt bütünlerinin, toplam yanıtların yaklaşık %95'ini oluşturduğu tekrar ifade edilmelidir.

47 2017 tarihli verilere güvenilmesi, bu yaklaşımın bir kısıtlılığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, GKA Suriyeli nüfusu ile ilgili daha güncel ayrıştırılmış veri elde edilmesi mümkün olmamıştır. İlerleyen yıllarda 2017 verilerinden yararlanılması, GKA Suriyeli aile oranlarının önemli ölçüde değişmesi durumunda bir sorun hâline gelecektir. Oranların nispeten sabit kalması durumunda, ulusal ortalamaları hesaplarken iller bazında büyüklük farklılıklarını gösteren ağırlıklandırma şablonunun temel gayesi, büyük oranda aynı kalacaktır. Okul dışında kalmış çocukların ham toplarının hesaplanması için doğru popülasyon toplamları, yıllara göre ulusal düzeyde mevcuttur. Yıllara göre tahminlerde bulunulması için bu toplamlar, ODKÇ yüzdeleri ile çarpılabilir.

© UNICEF/UN0454208

3.3.3 Değişkenler

Sığınmacı aileler içinde ODKÇ'lerin analizi bakımından bilhassa önemli olan dört grup değişken bulunmaktadır. Veri mevcudiyeti ve ölçüm ayrıntıları, veri kaynağına göre değişkenlik göstermektedir.

Çocukların ve genç yetişkinlerin **okul kayıt[48] ve ODKÇ değerlendirmeleri,** güncel okul kayıt oranlarının yanı sıra okulu terk etme ve hiç okula gitmeme gibi ODKÇ ile ilgili temel boyutları da içermektedir. Bu ölçümler, kaynağına göre değişiklik gösterse de ek göstergelerde mevcut sınıf/sınıf düzeyi, okul türü, örgün/yayın eğitim programı ve eğitim öğretim yılı boyunca yapılan devamsızlık gibi bilgilere yer verilmektedir. Mevcut kayıt oranlarının yaşa göre ölçülmesiyle ilgili bir sıkıntı da çeşitli anketlerin yılın farklı zamanlarında yapılmasıdır (bkz. Tablo 9). Bu sorunu aşmak üzere çocuğun yaşı, eğitim öğretim yılının başındaki yaşını yansıtacak şekilde uyarlanmaktadır.[49]

Okula gitmeme nedenleri: Okula gitmeyen çocukların sayısının (veya oranının) belirlenmesi yeterli olmadığı için bu, ODKÇ çalışmalarının kritik öneme sahip bir boyutudur. Ayrıca, kayıt yaptırmamanın ardında yatan nedenlerin anlaşılması sürecine, GKA Suriyeli çocuklara ve ailelerine soru sorarak başlanmaktadır. Bu kapsamda, okulu terk etmiş ve okula hiç gitmemiş ODKÇ ile ilgili farklı boyutların ve çocuğun Suriye'de mi yoksa Türkiye'de mi okula gitmeyi bıraktığının anlaşılmasına olanak sağlanmaktadır.

Çocuk ve ailenin arka plan özellikleri: Çocuklar söz konusu olduğunda bu özellikler arasında; yaş, cinsiyet, hanenin başında bulunan kişi ile ilişki ve Türkçe konuşma yer alırken aileleri söz konusu olduğunda bu özellikler arasında diğer göstergelerin yanı sıra aile büyüklüğü, gelir düzeyi, iş gücüne katılım ve konuşulan diller, yer almaktadır. UNICEF'in ilk yaptığı izleme çalışmasında (2016-2017), çocuk işçiliği ve eğitim harcamaları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere 2018 tarihli NSA verilerinin içerisinde, çocuk işçiliği ve erken yaşta evlilik gibi engellere ilişkin detaylı bilgiler bulunmaktadır. Ancak UNICEF'in izleme çalışmalarının büyük bir kısmında, arka plan bilgisi kısıtlı düzeyde kalmıştır. Arka plan bilgisi, okula gitmeme nedeni ile ilişkili etkenlerin nicel analizi bakımından bilhassa önemlidir.

Okulu terk etme riski: Okulu terk etme riski, ODKÇ boyutlarından biri olup Türkiye'deki ODKÇ çalışmaları kapsamında bu boyut, ortaöğretimi de kapsayacak şekilde genişletilmiştir (ilköğretime ek olarak). Bu, kesinliği olmayan, beklenen (veya tahmin edilen) bir sonuca bağlı olduğu için ölçümlenmesi zor bir boyuttur. UNICEF'in yaptığı ilk çalışmada, yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma (veya yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma) ve eğitim öğretim yılı boyunca yapılan devamsızlık konularına ağırlık verilmiştir. Bazı izleme veri kaynaklarıyla, yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma olan çocukların tespit edilmesi mümkün olup ŞEY katılımcılarıyla ilgili izleme verileri devamsızlıklar hakkında başka bilgiler de sağlamaktadır. Sınıf düzeyi, cinsiyet ve il bazında 2016-2017, 2017-2018, 2018-2019 ve 2019-2020 eğitim öğretim yıllarına ilişkin olarak yıl içerisinde 10-19, 20 gün veya daha fazla ve 30 gün veya daha fazla devamsızlık yapan GKA Suriyeli çocukların sayısını belirlemek üzere MEB'den veriler elde edilmiştir.

48 UNICEF'in izleme çalışmalarının çoğunda çocuğun, söz konusu eğitim öğretim yılında "eğitim hizmeti" alıp almadığı sorulmaktadır. 2016-2017 izleme çalışmasında ailelere, 2016-2017 eğitim öğretim yılında çocuklarını resmi bir okula kaydettirip kaydettirmedikleri ve çocuklarının hâlen resmi bir okula gidip gitmediği sorulmuştur. NSA 2018 verilerine bakıldığında ailelere, çocuklarının 2018-2019 eğitim öğretim yılının herhangi bir döneminde "okula gidip gitmedikleri" sorulmuştur. Bu alanda kullanılan terminoloji ile tutarlı olması için, bu analizde okul kaydı ifadesi, sadece kayıt bazında (özellikle MEB verilerinde) veya okula gitme durumu ile ilgili sorulara ailelerin verdiği yanıtlara dayalı olarak şu anda okula giden çocukları ifade etmek için kullanılmıştır. Bölüm 3.1.1'de belirtildiği üzere farklı veri toplama platformları, aslında aynı şeyi ölçmektedir.

49 UNICEF'in 2016-2017 tarihli izleme verilerinde bu, çocuğun doğduğu ay/yıla bakılarak gerçekleştirilmiştir. Sonraki izleme çalışmalarında doğum ayı/yılı ile ilgili bilgi yer almamaktadır. Dolayısıyla, görüşme ayının mart ile haziran ayları arasında olması durumunda ilgili eğitim öğretim yılının başından bu yana geçen zamana tekabül etmesi için çocuğun yaşının bir yıl düşürülmesi gibi basit bir kural benimsenmektedir.

3.3.4 Yöntemler

Analizlerin çoğu, Bölüm 3.3.2'de bahsi geçen örneklem ağırlıklandırma yönteminden yararlanarak temel betimleyici istatistikler ve frekanslar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Göstergelerin ve çok değişkenli modelleme gibi diğer faaliyetlerin karşılaştırılması için kümelendirilmiş veri toplama yönteminin dikkate alınması gerekmektedir. Her il ile ilgili veriler, genellikle birden fazla ilçeden toplanmıştır. Bu ilçelerde bulunan katılımcıların gözlemlerinin (ve gözlemlemedikleri şeylerin) benzer olma ihtimali yüksektir. Bu nedenle, hazırlık aşamasında kümelendirme yönteminin net bir şekilde göz önünde bulundurulması gerekmektedir.[50]

Sadece GKA Suriyeli nüfusunun mükemmel bir örneklemini içermekle kalmayıp her bir çocuğun ve ailesinin özellikleri ile ilgili kapsamlı veriler de sağlayan 2018 tarihli NSA verileri başta olmak üzere, okula gitme (veya okul dışında kalma) durumu ile ilişkili etkenlerin çok değişkenli analizi, tüm veri kaynakları ile mümkündür. 2016-2017 eğitim öğretim yılı ile ilgili izleme çalışması ve ŞEY'den yararlanan aileler ile yapılan çok katmanlı izleme çalışması dışında UNICEF'in izleme çalışmalarında genellikle daha az bilgiye rastlanmaktadır.

Bu faaliyetin temel amacı, okula gitme veya okul dışında kalma durumunu önemli ölçüde etkileyen etkenleri tespit etmek üzere birden fazla değişkenin okula kayıt yaptırmaya yönelik etkilerini göz önünde bulundurmaktır. Sonuçlar, raporun ana bölümünde detaylı olarak gösterilmemiştir. Bunun yerine, faktörlere değinilen farklı bölümlerde temel bulgulara yer verilmiştir. Çok değişkenli analiz yöntemlerinin, araştırma hedeflerinin, kısıtlılıkların ve sonuçların daha ayrıntılı bir açıklaması, Ek-G'de yapılmıştır.

3.4 Nitel Araştırma: Veri Toplama ve Veri Toplama Yöntemleri

terk etme riski altında oldukları sorusuna yönelik cevaplar bulmaktır. Nitel araştırmanın bağlama özel amacı ise okul dışında olma veya okulu terk etme riski altında olmanın nedenleri ile bunların yarattığı kısıtlar, faktörler ve etkiler arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Bu anlamda nitel araştırma, meseleye anlam kazandıracak ve GKA Suriyeli çocukların Türkiye'de zorunlu eğitimi erişiminin ve tamamlamasını etkileyen faktörlerin analizi ile elde edilen bulguları zenginleştirecek şekilde ODKÇ ile ilgili sorunların ciddiyeti ve kapsamını gözler önüne seren nicel analizi tamamlama amacını gütmektedir.

Nitel araştırma ve veri toplama yöntemleri genellikle temsil niteliğini haiz değildir ve böyle bir iddiada da bulunmamaktadır. Bu raporda nitel analiz, nicel analizin bulgularının arkasındaki farklı olası etkenleri açıklayacak şekilde nicel verileri tamamlamayı amaçlamıştır ve bu doğrultuda mevcut nicel veriler de kullanılmıştır. Yapılacak herhangi bir genelleme (varsa) ancak, araştırma örneklem nüfusuna atfen yapılacak "dâhili genelleme" olabilecektir ve Türkiye'deki genel GKA Suriyeli çocuklara şamil olmayacaktır. Nitel analiz, çocukların eğitimini etkileyen bir dizi faktörü saptamayı amaçlamış olup, tüm sorunları bütün GKA Suriyeli çocukların eşit olarak yaşadığını veya söz konusu sorunların onların hepsi için aynı şekilde geçerli olduğunu iddia etmemektedir. Aksine, farklı çocuk/ebeveyn kategorileri arasındaki farklılaşma ve çeşitlilikler, her türlü uç durumlar vb. nitel kısım boyunca açıkça belirtilmiştir.

Nitel araştırmada, GKA Suriyeli çocuklar okulu terk etme riski altında olanlar (5. ve 7. Boyut) ve okul dışında olan çocuklar (3. ve 6. Boyut) olarak iki kategoriye ayrılıp bunlara yönelik engellerin genel düzeyde analiz edilmesine odaklanılmaktadır. Ayrıca nitel araştırma, birden fazla mağduriyet yaşamış okul dışı kalmış çocuklara yönelik olarak UNICEF'in özel ilgi alanları ve öncelikleri doğrultusunda

50 Kümelendirme derecesi, izleme çalışmasına göre değişkenlik göstermektedir ancak genel olarak bu tür hane araştırmalarında kümelendirme derecesi aynı olmaktadır. Zira bir il, bölge veya ülkenin genelinde hanelerin tek tek rastgele şekilde seçilmesi mümkün değildir. Tek tek ilçelerin (veya mahalle gibi diğer alt coğrafi birilerin) seçilmesi ve sonrasında bu ilçelerdeki hanelerin belirlenmesi daha verimli olacaktır. Kümelenme etkisi, aynı coğrafi birim (ilçe gibi) içerisinde yaşayan kişilerin benzer özelliklere sahip olma eğilimi ile ortaya çıkmaktadır. Örneğin, kırsal bir ilçede eğitim düzeyi düşük ailelerin yoğunlaştığı görülebilir. İstatistiksel analizde, mümkün olduğunca standart hataların düzeltilmesini sağlayan usullerle kümelenme etkileri açıklığa kavuşturulmaktadır. UNICEF'in izleme çalışmalarının dördünde maalesef ilçe düzeyinde bilgi mevcut değildir (bkz. Tablo 6'nın alt tarafı). Pek çok anket çalışmasında, ilçe dâhilinde isimlere bir standart kazandırmak amacıyla ilçe değişkeninin kaydedilmesi gerekmiştir.

belirlenmiş beş alt kategoride dört ayrı vaka çalışmasına yer vermektedir: Engeli olan çocuklar, çocuk işçiliği, kanunla ihtilaf hâlindeki çocuklar, denetimli serbestlik kapsamında olan çocuklar ve erken yaşta ve zorla evlendirilmiş çocuklar.

Nitel araştırmanın konuya özel çerçevesi, mevcut literatür ile Türkiye bağlamına göre uyarlanmış ODKÇ Girişimi'nin yönlendirmesi ışığında beş temel faktör boyutu göz önünde bulundurularak geliştirilmiştir. Bu boyutlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Sosyokültürel, beşerî sermaye ve sağlıkla ilgili faktörler (talep tarafıyla ilgili),
2. Ekonomik faktörler (talep tarafıyla ilgili),
3. Okulların idari yönetmelikleri ile ilgili faktörler (arz tarafıyla ilgili),
4. Okul imkânları, niteliği ve uygunluğu ile ilgili faktörler (arz tarafıyla ilgili).

"Yönetişim, finans ve kurumsal yapı" adlı beşinci boyut, GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını kolaylaştırıcı bir ortam kapsamında değerlendirilmekte olup Türkiye'deki eğitim yönetişiminin yönetsel tedbir analizi bakımından ayrı yapılandırılmıştır.

Konuya özel bu çerçeve, karşılaşılan engelleyici faktörler ve kısıtlar ile ilgili yeni ve kapsamlı nitel verilerin toplanmasına ve bunların nitel olarak analiz edilmesine rehberlik etmektedir. Nitel saha çalışmasının hazırlık aşamasında hazırlanmış olan faktörlere ve alt başlıklarına yönelik ön değerlendirme için Tablo 3'e bakabilirsiniz. Söz konusu boyutlar, nitel veri toplama ve analiz etme işlemlerini tamamlayacak şekilde literatür araştırmasına bağlı olarak geliştirilmiştir. Ayrıca, yönetsel tedbir analizi bölümünde nitel araştırma kapsamında söz konusu faktörler ve kısıtlar ile ilgili mevcut politikalara bakılmıştır.

3.4.1 Veri Toplama

Nitel veri toplamanın amacı, ODKÇ ile ilgili kategorilerin, faktörlerin, kısıtların ve politika değişkenlerinin daha derinlemesine bir analizini yapmak üzere yeni ve kapsamlı nitel veriler üretmektir. Veri toplamak için benimsenen asıl yöntem, yüz yüze görüşmeler ve OGG'ler gerçekleştirilmesi şeklindedir. Ancak COVID-19 küresel salgını nedeniyle hem veri toplama ekibinin hem de katılımcıların sağlığı için saha çalışmasının asıl yönteme dayalı olarak gerçekleştirilmesi bazı riskler taşımaktadır. Bu risklerin azaltılması ve veri toplama işleminin zamanında tamamlanması için uzaktan görüşme yöntemine dayalı olarak farklı bir yaklaşım benimsenmesi gerekmiştir. Bu nedenle nitel veri toplama işlemi, bu çalışma kapsamında uzaktan gerçekleştirilmiştir.

Hem okulu terk etme riski altında olanlar hem de okulu terk etmiş olan GKA Suriyeli çocuklar, bu çocukların aileleri ile yerel ve merkezi düzeyde görev yapan çok sayıda kilit bilgilendirici, görüşme yapılan katılımcılar arasında yer almıştır. Öğretmenler/rehber öğretmenler/psikolojik danışmanlar ve Suriyeli gönüllü eğitim personeli (SGEP) ile internet üzerinden odak grup görüşmeleri (OGG) gerçekleştirilmiştir. İlk başta çocuklar ve aileleri ile OGG gerçekleştirilmesi planlanmış olsa da COVID-19 küresel salgınının neden olduğu fiziksel kısıtlamalar nedeniyle GKA Suriyeli çocuklardan ve ailelerinden nitel veriler, derinlemesine görüşmeler (DG) ile toplanabilmiştir. Genel nitel analiz için toplanan nitel verilerin yanı sıra GKA Suriyeli çocuklar ve aileleri ve GKA Suriyeli çocuklar alanında uzman kilit bilgilendiriciler ile dört vaka çalışması kapsamında ek görüşmeler yapılarak ayrıca veri toplanmıştır.

Genel nitel analiz için, il veya ilçe düzeyinde görev yapan kamu görevlileri ve STK temsilcileri gibi kilit bilgilendiriciler ile de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Merkezi düzeyde gerçekleştirilen görüşmeler, büyük oranda Ankara'da bulunan ve ODKÇ ve GKA Suriyeliler konusunda kapsamlı çalışmaları olan bakanlıkların, uluslararası kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileriyle gerçekleştirilmiştir. Vaka çalışmaları için, vaka çalışmalarında çocukların oluşturduğu alt kategori çerçevesinde GKA Suriyeli çocuklar konusunda deneyimli olan kamu kurumlarının ve STK'ların temsilcileri ile yerel düzeyde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Farklı bölgelerden karşılaştırılabilir veri elde etmek ve çeşitli sorunların ve kısıtların anlaşılmasını sağlamak için altı il nitel veri toplama işleminin coğrafi kapsamına dâhil edilmiştir. İstanbul (TR1), Gaziantep (TRC11), Adana (TR6), İzmir (TR3), Bursa (TR4) ve Hatay (TR6), saha çalışmasının gerçekleştirildiği altı ildir. Bu iller, GKA Suriyeli nüfusunun yüksek olduğu iller oldukları göz önünde bulundurularak UNICEF ile yakın iş birliği dâhilinde belirlenmiştir. Bu altı ilin tamamı, 2019 yılı itibariyle en çok sayıda GKA Suriyeliye ev sahipliği yapan illerdir.[51]

Çevrim içi OGG'ler ve DG'lere yönelik soru setlerinden oluşan veri toplama araçları, farklı kategorideki katılımcılar için ayrı olarak düzenlenmiştir. Bu bağlamda çocuklara yönelik soru setleri ile ailelere yönelik soru setleri, haneler ve aileler, çocukların okullaşma deneyimleri, sosyal çevre ve GKA Suriyeli çocukların sosyal uyumları konusunda ilk elden veri elde edecek şekilde yapılandırılmıştır. Öğretmenler/rehber öğretmenler/psikolojik danışmanlar ile çevrim içi OGG'lere yönelik soru setleri ile yerel ve merkezi düzeyde kilit bilgilendiriciler ile gerçekleştirilen DG'lere yönelik soru setlerini oluşturmanın amacı, GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını engelleyen unsurlar ve kısıtlar ile ilgili olarak katılımcıların algıları ve deneyimlerinin yanı sıra mevcut eğitim önlemleri ile ilgili deneyim ve görüşlerinin ne olduğuna dair veri toplanmasıdır. Ayrıca kilit bilgilendiricilere, diğer sığınmacı çocukların eğitime erişiminin önündeki engeller konusunda görüşleri sorulmuştur. Vaka çalışmalarına yönelik soru setlerinin içerisinde ODKÇ ile ilgili bağlama özel koşulları/durumları yansıtan soruların (çalışma koşulları, engeli olma

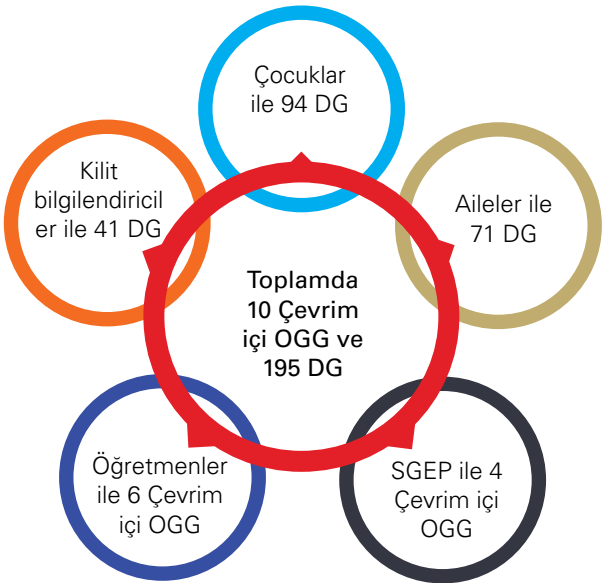

durumuna ilişkin olarak alınan sağlık hizmetleri ile ilgili deneyimler veya kanunla ihtilafa düşme durumları) yanı sıra, hane, okullaşma deneyimi ve sosyal uyum ile ilgili sorulara da yer verilmiştir. Bu ek sorularla, birden fazla dezavantajı olan çocukları olumsuz yönde etkileyecek faktörler ve kısıtların tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 7'de, görüşmeler ve odak grup görüşmeleri kapsamında yararlanılan soruların listesi yer almaktadır. Tüm soru setleri, İngilizce olarak hazırlanmış, sonrasında Türkçe ve Arapçaya tercüme edilmiştir. GKA Suriyeli çocuklar ve aileleri ile görüşmelerde Arapça soru setlerinden yararlanılmıştır.

51 https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638. İçişleri Bakanlığı (İİB) Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün (GİGM) 12 Eylül 2019 tarihinde açıkladığı sayılara göre en çok Suriyeliye ev sahipliği yapan ilk 10 il, İstanbul (548.125), Gaziantep (449.681), Hatay (438.696), Şanlıurfa (428.007), Adana (238.474), Mersin (203.533), Bursa (176.226), İzmir (146.511), Kilis (116.025) ve Konya'dır (109.127).

Tablo 7:
Soru Setleri Listesi

Genel
Yerel Düzeyde **Kilit Bilgilendiriciler** ile DG'ler
Merkezi Düzeyde **Kilit Bilgilendiriciler** ile DG'ler
Okul dışında kalmış GKA Suriyeli **çocuklar** ile DG'ler
Okul dışında kalmış GKA Suriyeli **çocukların aileleri** ile DG'ler
Okulu terk etme riski olan GKA Suriyeli **çocuklar** ile DG'ler
Okulu terk etme riski olan GKA Suriyeli **çocukların aileleri** ile DG'ler
Öğretmenler/Rehber Öğretmenler/Psikolojik Danışmanlar/SGEP ile Çevrim içi OGG'ler
Vaka Çalışması: Engeli olan Çocuklar
Engeli olan çocuklar ile çalışan **kilit bilgilendiriciler** ile DG'ler
Okul dışında kalmış, engeli olan GKA Suriyeli **çocukların aileleri** ile DG'ler
Vaka Çalışması: Çocuk İşçiliği
Çocuk işçiliği ve GKA Suriyeli çocuklar konusunda uzman **kilit bilgilendiriciler** ile DG'ler
Okul dışında kalıp çocuk işçiliği yapmış GKA Suriyeli **çocuklar** ile DG'ler
Okul dışında kalıp çocuk işçiliği yapmış GKA Suriyeli **çocukların aileleri** ile DG'ler
Vaka Çalışması: Erken Yaşta ve Zorla Evlilik
Erken yaşta ve zorla evlilik konusunda çalışan **kilit bilgilendiriciler** ile DG'ler
Okul dışında kalıp çocukken erken yaşta ve zorla evlendirilmiş GKA Suriyeli 18-23 yaş aralığındaki kadınlar ile DG'ler
Okul dışında kalıp çocukken erken yaşta ve zorla evlendirilmiş GKA Suriyeli **çocukların aileleri** ile DG'ler
Vaka Çalışması: Kanunla İhtilaf Hâlindeki Çocuklar
Kanunla ihtilaf hâlindeki çocuklar ile/konusunda çalışan **kilit bilgilendiriciler** ile DG'ler
Denetimli serbestliğe tabi ve **okul dışında kalmış** GKA Suriyeli **çocuklar** ile DG'ler

Vaka çalışmaları için planlanan ve gerçekleştirilen görüşmelere ilişkin olarak bahsedilmesi gereken bazı kısıtlamalar söz konusu olmuştur. Daha önce de belirtildiği üzere UNICEF ile yapılan anlaşma doğrultusunda, hedef gruplara yönelik koruma ilkelerine nedeniyle, engeli olan GKA Suriyeli çocuklar ile görüşme gerçekleştirilmemiştir. Sadece aileleri ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Yine koruma ilkeleri çerçevesinde, erken yaşta ve zorla evlilik vaka çalışmasına yönelik olarak okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocuklar ile yapılan görüşmelerde, 18 yaşından önce evlenmeye zorlanmış 18-23 yaş arası kişiler ile görüşme yapılmıştır. Üçüncü olarak, açık öğretime kayıt oranları oldukça düşük olduğu için açık öğretimde kaydı bulunan GKA Suriyeli çocuklar ve aileleri ile görüşme gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca, COVID-19 önlemleri nedeniyle tüm görüşmeler uzaktan gerçekleştirilmiş olsa da Adalet Bakanlığı yönetmelikleri gereği yüz yüze görüşme yapılmasını gerektirdiği için kanunla ihtilaf hâlindeki çocuklar ile derinlemesine görüşmeler, yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Son olarak, vaka çalışmalarına yönelik görüşmeler sadece belirlenen illerde gerçekleştirilmiştir:

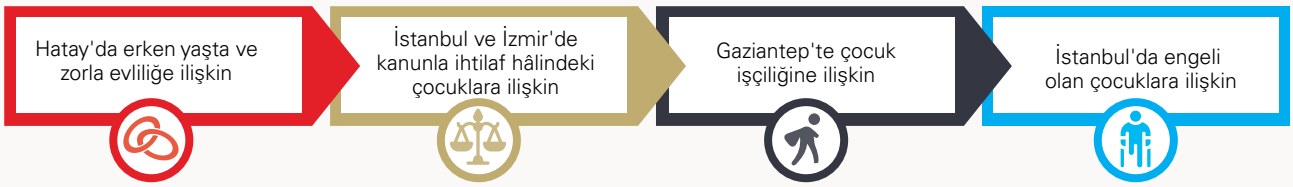

Uzaktan görüşme yöntemi doğrultusunda koruma usulleri benimsenmiş ve UNICEF, SGDD ve Adalet Bakanlığı tarafından görevlendirilen veri toplama görevlilerinin ve yetkili kişilerin verileri toplama sürecinde titizlikle uygulanmıştır. Araştırma, Değerlendirme, Veri Toplama ve Analiz Etik Standartlarına İlişkin UNICEF Usulleri'nin gerektirdiği koşullar doğrultusunda hazırlanan Onaylı Koruma Usulleri için Ek-I'e göz atabilirsiniz.[52]

Veri toplama işlemi sırasında yararlanılan materyaller, Etik İnceleme Kurulu tarafından 8 Kasım 2019 tarihinde onaylanmıştır. Veri toplama işlemi sırasında UNICEF'in Etik Usulleri'nde de bahsi geçen toplumsal veya siyasi olarak hassas konularla ilgili sorulara yer verilmemiştir. Ancak katılımcıların koruma ve etik ilkeleri ihlal eden yanıtlar vermeleri durumunda süpervizörler, veri toplama görevlileri ve yetkili kişiler bu ilkelere yönelik olarak önceden belirlenmiş adımları atmıştır. Detaylı usuller için Ek-I'e göz atabilirsiniz. Veri toplama sürecinde elde edilen tüm veriler, katılımcıların gizli kalmasını sağlamak ve veri koruma usullerinin gereğini yerine getirmek üzere anonimleştirilmiştir. Küresel bilgi güvenliği standartlarına uygun davranmak adına veri toplama sürecinde UNICEF'in Kişisel Verilerin Korunması Politikası ve Genel Veri Koruma Yönetmeliği'ne (GDPR) riayet edilmiştir. GDPR veri koruma ilkeleri doğrultusunda kişisel veriler, sınırlı erişim sağlanarak depolanmalıdır.[53]

Nitel veri toplama işlemi, Kasım 2020 ve Mart 2021'de gerçekleştirilmiştir (İllere ve hedef gruplara göre tüm görüşmelerin dağılımını görmek için bkz. Ek-J). **Gerçekleştirilen DG ve çevrim içi OGG'lerin sayısı; boyut, vaka çalışması ve hedef gruba göre aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:**

Tablo 8:
Boyutlarına göre Derinlemesine Görüşmelerin ve İnternetten Odak Grup Görüşmelerinin Sayısı

Tür	3. Boyut	4. Boyut	5. Boyut	6. Boyut	7. Boyut	KBG
Çevirim İçi OGG	2	2	2	2	2	
DG	31	7	29	29	24	25

Yapılan görüşmelerin sayılarının cinsiyete göre dağılımı, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

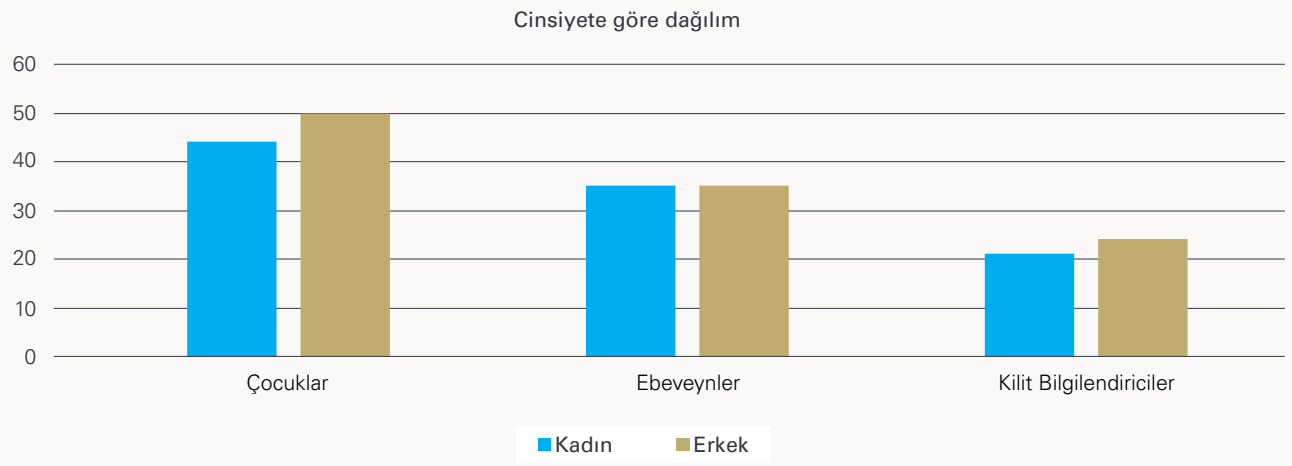

Son olarak, nitel araştırma sürecinin nitel veri toplama aşamasında kapsamlı bir literatür incelemesi yapıldığı da unutulmamalıdır. Literatürde yer verilen geçmiş çalışmalara ve raporlara ait bulguların, nitel analiz aşamasını tamamlayıcı nitelikte olduğu değerlendirilmiştir.

52 https://www.unicef.org/media/54796/file.

53 GDPR uyarınca görüşmelerden elde edilen tüm kişisel veriler, Microsoft OneDrive sisteminde depolanmış ve tüm sesli kayıtlar, koruma usulleri uygulandıktan sonra imha edilmiştir. Ayrıca toplanan veriler, güvenliğinin sağlanması ve yedeklenmesi için Microsoft SharePoint ile çalışan Mott MacDonald BT sistemine kaydedilmiştir. Bu sistemler, Cyber Essentials Plus sertifikası ve ISO 27001:2013 ile akredite edilmiştir. Sadece gizlilik sözleşmesinde bahsi geçen yetkilendirilmiş e-posta hesaplarının verilere erişimi bulunmaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için Ek I'e göz atabilirsiniz.

3.4.2 Yöntemler

Nitel araştırma yöntemleri, nitel veri toplama yöntemleri ve nitel analiz yöntemleri olmak üzere iki kategoride tanımlanabilir. Daha önce de bahsedildiği gibi nitel veri toplama araçları, derinlemesine görüşmeler ve çevrim içi odak grup görüşmelerinden oluşur. Esasında tüm bu toplantıların, katılımcıların bulunduğu yerde ve yüz yüze olacak şekilde gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ancak COVID-19 küresel salgını nedeniyle saha çalışmaları, uzaktan görüşme metodolojisi kullanılacak şekilde değiştirilmiştir. Bu metodoloji çocuklar ve ebeveynlerle yapılan telefon/video görüşmeleri, öğretmenler/rehber öğretmenler/psikolojik danışmanlarla internet üzerinden yapılan odak grup görüşmeleri ve kilit bilgilendiricilerle yapılan video konferanslarından oluşur.

Nitel analiz metodolojisi farklı aşamalardan oluşur. Bu aşamalar saha çalışması sırasında toplanan nitel veri kümelerinin derlenmesi, transkripsiyonu, çevrilmesi (gerekiyorsa) ve kodlanmasını kapsar.

Nitel veri derleme aşamasında, çevrim içi OGG'ler ve DG'ler yoluyla toplanan veriler ses kaydı yoluyla kayıt altına alınarak UNICEF Kişisel Verileri Koruma Politikası, AB Genel Veri Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'de geçerli Kişisel Verilerin Korunması Kanunu uyarınca güvenli bir elektronik ortamda saklanmıştır. Görüşme sırasında kayıt alınmasına izin verilmediği hâllerde veri toplayıcılar not alarak bu notları ayrı ayrı rapor etmiştir. Bu aşama sonrasında, ses kaydı şeklinde toplanan tüm nitel verilerin eksiksiz ve isimsiz olarak transkripsiyonu yapılmıştır. Arapça olarak gerçekleştirilmiş çevrim içi OGG'ler ve DG'ler söz konusu olduğunda ise transkriptler nitel analiz için Türkçeye çevrilmiştir.

Transkripsiyon işi tamamlandıktan sonra tüm nitel veriler MAXQDA yazılımı kullanılarak kodlanmıştır. Bu kodlama uygulaması, "verileri sistematik bir düzene sokma, bir sistemin ya da sınıfın parçası hâline getirme, kategorize etme" çabası olarak yorumlanabilir (Saldaña, J., 2009).

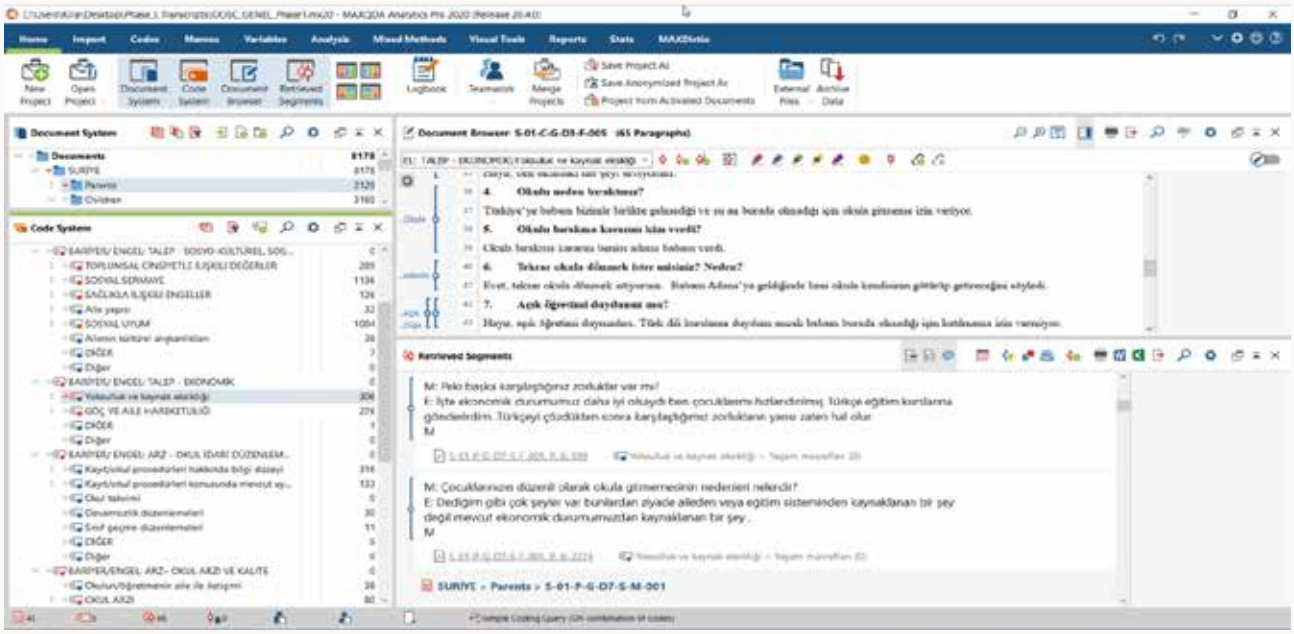

Bu çalışmadaki nitel analiz kapsamında gerçekleştirilen kodlama önceden yapılandırılmış niteliktedir ve iki döngülü nitel kodlama yöntemi kullanılmıştır. Birinci kodlama döngüsü, önceden belirlenen faktörler ve kısıtlar esas alınarak hazırlanan kod defterine göre gerçekleştirilmiştir. Kod defterinde ayrıca katılımcıların profiliyle ilgili ilave kodlar da yer almıştır. İkinci kod döngüsü sırasında ise birinci döngü kodları, yeniden büyük kategori gruplarına ayrılarak sentezlenmiştir. Bunu yaparken amaç, hâlihazırda kodlanmış olan veri kategorileri içerisinde özellikle GKA Suriyeli çocukların eğitimini etkileyen faktörlerle ilgili örüntüleri, kavramsal benzerlik/farklılıkları ve neden-sonuç ilişkilerini tespit edebilmek olmuştur.

Bu kodlama çalışması esas alınarak yapılan nitel analiz, nitel verilerin farklı kriterlere (katılımcıların profili (çocukların yaşı, cinsiyeti, yaşadıkları yer, alt kategorileri) ile faktör ve kısıt kategorileri gibi) göre gruplanarak karşılaştırılmasına yardımcı olmuştur. Böylece çocukların okulda devamsızlık yapmasına ve/veya okulu terk etmesine neden olan örüntü ve koşulların tespit edilmesini sağlayacak analitik ve sistematik, açıklayıcı bir analiz elde edilmesi amaçlanmıştır. Yönetsel tedbir analizi için de benzer bir kodlama çalışması yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı ise öğretmenler/rehber öğretmenler/psikolojik danışmanlar ile kilit bilgilendiricilerin mevcut eğitim politikası kapsamındaki tedbirlere ilişkin algıları ve deneyimlerini tespit ve analiz etmek olmuştur.

3.5 Veri Toplama ile İlgili Sınırlılıklar ve Sorunlar

Bu çalışma kapsamlı bir çalışma olup nitel veri toplama aşamasında 206 katılımcıya ulaşılmıştır. Ayrıca bu çalışmanın bulgularının söz konusu sınırlılıklarla birlikte değerlendirilmesi gerektiğinin de altını çizmek gerekir. Bu çalışmanın sınırlılıkları büyük ölçüde farklı veri kaynaklarının sınırlılıklarından kaynaklanmaktadır.

3.5.1 Nicel Veri Sınırlılıkları

Nicel verilerle ilgili başlıca beş sınırlılık mevcuttur:

- **Faktörler ve kısıtlarla ilgili göstergelerin sınırlı sayıda olması:** UNICEF izleme verisi kaynakları, GKA Suriyeli ailelere çocuklarının okul dışı kalmasının gerekçelerini sormuştur. Ayrıca 2016-17 araştırmasında okul ve ev koşulları ile çocukların engelleri hakkında daha detaylı bilgiler mevcuttur. Bununla birlikte, dört eğitim öğretim yılı (2016-2020) boyunca toplanan izleme verileri, 2017 sonrası araştırmalarda ev arka planı ile ilgili verilerinin bulunmaması nedeniyle evdeki koşullara ilişkin faktörler hakkında çok az bilgi sağlamaktadır. 2018 NSA çalışması ise ailenin geçmişi ve hane halkının sosyoekonomik koşulları, ayrıca çocuk işçiliği ve erken yaşta ve zorla evlilikle ilgili temel göstergeler konusunda son derece eksiksiz veriler sunmaktadır. Bununla birlikte, faktörlerle ilgili olarak Tablo A1'de verilen tam listeyle karşılaştırıldığında, eldeki nicel veri kaynakları çocukların okula kaydolması ve okula düzenli devam etmesinin önündeki engellere ancak kısmen değinebilmiştir. Söz konusu kaynaklar, evde ya da okulda çocukların okul dışı kalmasına etki eden nitel süreçler hakkında bilgi sunmamaktadır.
- **UNICEF İzleme Verileri'ndeki örneklem özelliklerinin muğlak olması:** UNICEF izleme araştırmaları, 2016-2017 eğitim öğretim yılı ile 2019-2020 eğitim öğretim yılı arasındaki dört eğitim öğretim yılını kapsayan çok değerli bir kaynaktır. Ancak GKA Suriyeli ailelerle yapılan her araştırma farklı illeri kapsamakta, bu da araştırmaların genellenebilirliği ve eğilim analizlerine etki etmektedir. 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim öğretim yılları için bu sorun, iller arasında kapsamı genişletmek amacıyla ayrı araştırmaların tümünün birleştirilmesiyle ele alınmıştır. Ancak kapsanan dört eğitim öğretim yılı il temelinde aynı örnekleme kapsamına sahip değildir ve bu da yıllar arasında karşılaştırılabilirliği sınırlamaktadır (bkz. Tablo 6). Bu mesele Ek-D'de daha detaylı ele alınmıştır.
- **UNICEF İzleme Verilerinde sınıf bilgisinin eksik olması:** UNICEF İzleme Verileri'ndeki bir diğer sınırlılık da okula kaydolan çocukların hangi sınıfa kaydolduğu bilgisinin yer almamasıdır. Dolayısıyla, bu veri kaynağı kullanılarak ancak temel ölçekte bir ODKÇ özeti elde edilebilir. Çocuğun yaşına uygun sınıf düzeyinde olup olmadığı bilgisi dâhil edilmemiştir.
- **Veri kapsamının sınırlılıkları:** UNICEF İzleme Verileri'ndeki örneklem özelliklerinin muğlaklığına ek olarak (yukarıda bahsedildiği üzere), 2018 NSA verileri bölgesel düzeyde değil, ancak ulusal ölçekte temsil niteliğine sahiptir. Dolayısıyla, nicel araştırma verileriyle, il düzeyinde karşılaştırma yapılabilmesi mümkün değildir.
- **MEB verilerinde öğrenci yaşı bilgisinin bulunmaması:** MEB'in GKA Suriyelilerle ilgili sunduğu veri özetleri öğrencilerin sınıf, cinsiyet ve okul tipi temelindeki sayılarını içermekte fakat Türk nüfusu için var olan öğrenci yaşı bilgilerini kapsamamaktadır. Okula kayıtlı çocukların yaşı sadece 2018 NSA verilerinde ve UNICEF'in bazı özel inceleme araştırmalarında (özellikle ŞEY'le ilgili araştırmalar) mevcuttur.
- MEB ve NSA verileri arasındaki farklar ve bunları karşılaştırma biçimimiz: İki veri seti arasında temel rakamlarda sunulan verilerde küçük farklılıklar vardır.

3.5.2 Nitel Veri Sınırlılıkları

Nitel verilerle ilgili başlıca dört sınırlılık mevcuttur:

- **Okulların/eğitim kurumlarının kapatılması:** COVID-19 küresel salgını dünya tarihindeki en büyük eğitim kesintisine sebep olmuş, küresel salgının zirve döneminde eğitim kurumlarının kısmen veya tamamen kapatılması sebebiyle 1,5 milyarı aşkın öğrenciyi etkilemiştir.[54] Bu sebeple saha çalışması esnasında kilit gruplara erişim çok fazla zaman almış ve saha çalışmasının süresinin uzamasına neden olmuştur. Alt gruplara ulaşma çabalarına rağmen ilkokullarda yaşına göre daha alt seviye bir

54 https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/08/sg_policy_brief_covid-19_and_education_august_2020.pdf.

sınıfa kaydolma olan çocukları (16 yaş üstü çocuklar), okul dışı kalmış çocukları, özel ihtiyaçları olan çocukları ve Kuran kurslarına devam eden çocukları bulup bu çocuklarla konuşmak güç olmuştur.[55]

- **Katılımcıların önceden bilgilendirilmemiş olması:** Katılımcıların arama yapılmadan önce bilgilendirilmesi için irtibat noktalarının okul müdürlerini çalışma hakkında bilgilendirmesi gerekmekteydi. Fakat çeşitli nedenlerle (okul müdürlerinin iş yükü, kendilerinin de COVID-19 geçirmesi vs.) katılımcılar önceden bilgilendirilmemiş ve bazıları çalışmaya katılmayı reddetmiştir. STK'lerin katılımcıları önceden bilgilendirmesi ve görüşme öncesi onamlarını alması sayesinde STK'lerle bağlantılı görüşmeler daha rahat geçmiştir.

- **Katılımcıların iletişim bilgilerinin eksik/yanlış olması:** Katılımcıların iletişim bilgilerinin yanlış ya da eksik olması sebebiyle gecikmeler yaşanmış ve fazladan iş yükü doğmuştur. **Aşağıdaki tablolarda, yukarıda bahsedilen sınırlılıklar nedeniyle ortaya çıkan düşük katılım oranlarının gerekçeleri yüzdelik olarak gösterilmektedir:**

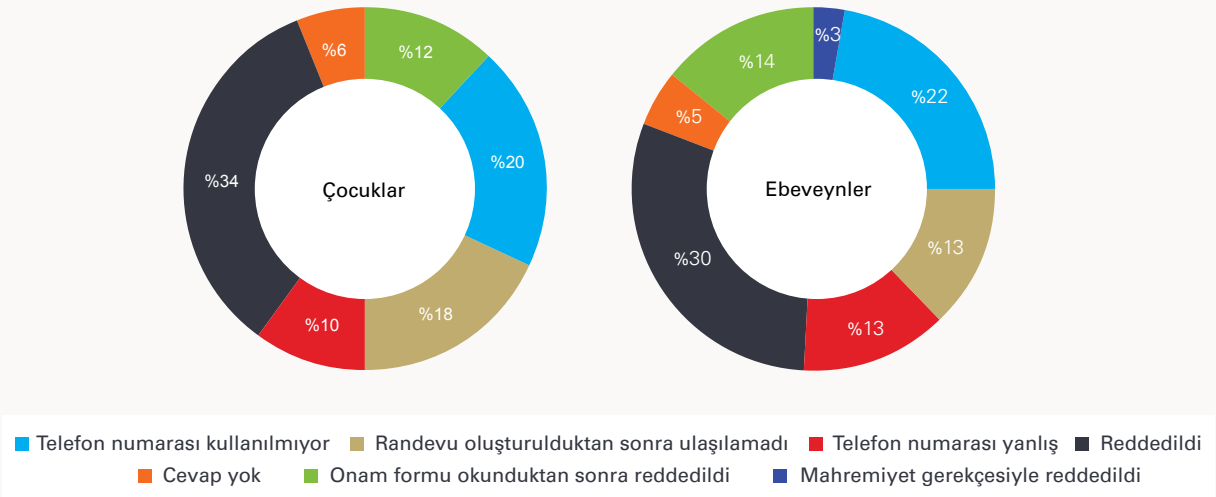

- **Sınırlı genelleme:** Nitel araştırma örneklemlerinden elde edilen sonuçların genellenebilirliği nicel örneklemlere kıyasla genellikle daha muğlak ya da daha sınırlıdır. Bu da örneklemden elde edilen sonuçların, çalışılan nüfusun tamamını yansıtmayabileceği anlamına gelir. Kısıtlardan biri örneklem büyüklüğü olabilir zira büyük bir katılımcı grubuyla zaman yoğun nitel görüşmeler yapmak genellikle mümkün olmaz. Bununla birlikte, bu kısıdın etkisi, çalışılan nüfusun ne kadar büyük olduğuna bağlıdır. Bir diğer sorun da katılımcıların rastgele seçilmemiş olması, iletişim kurulması (ya da tespit edilmesi) görece kolay olan kişilerden seçilmiş olmasıdır. Bu durum, yanıtlama oranlarının düşük olmasıyla sonuçlanabilmektedir. Bölüm 3.4'te açıklandığı üzere nitel veriler ülkenin farklı bölgelerinden büyük rakamlarda katılımcıdan toplanmıştır. Ancak, örneklem büyüklüğü ve katılımcıların rastgele seçilmemiş olması sebebiyle bu katılımcı örnekleminin her kategoride tüm GKA Suriyelileri temsil ettiği düşünülemez. Aynısı il bazındaki örneklemler için de geçerlidir: Her örneklemin okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocuklar ya da çalışan çocuklar ya da özel ihtiyaçları olan çocuklardan oluşan il evreninin tamamını temsil ettiği varsayımıyla iller arasında karşılaştırma yapılamaz. Ancak bu, eldeki bilgilerin yararsız olduğu anlamına gelmez. Sadece, bu türden örneklemle temsil derecesini ölçmenin mümkün olmadığı, dolayısıyla genelleme ya da kıyaslama yaparken dikkatli olmamız gerektiği anlamına gelir.

55 Kuran Kursu: Kuran okumak, anlamını öğrenmek, hafız olmak ve din eğitimi almak isteyen vatandaşlara verilen eğitim ve öğretim yeridir. https://hukukmusavirligi.diyanet.gov.tr/Documents/Diyanet%20%C4%B0%C5%9Fleri%20Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Kur%27an%20E%C4%9Fitim%20ve%20%C3%96%C4%9Fretimine%20Y%C3%B6nelik%20Kurslar%20ile%20%C3%96%C4%9Frenci%20Yurt%20ve%20Pansiyonlar%C4%B1%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi.pdf.

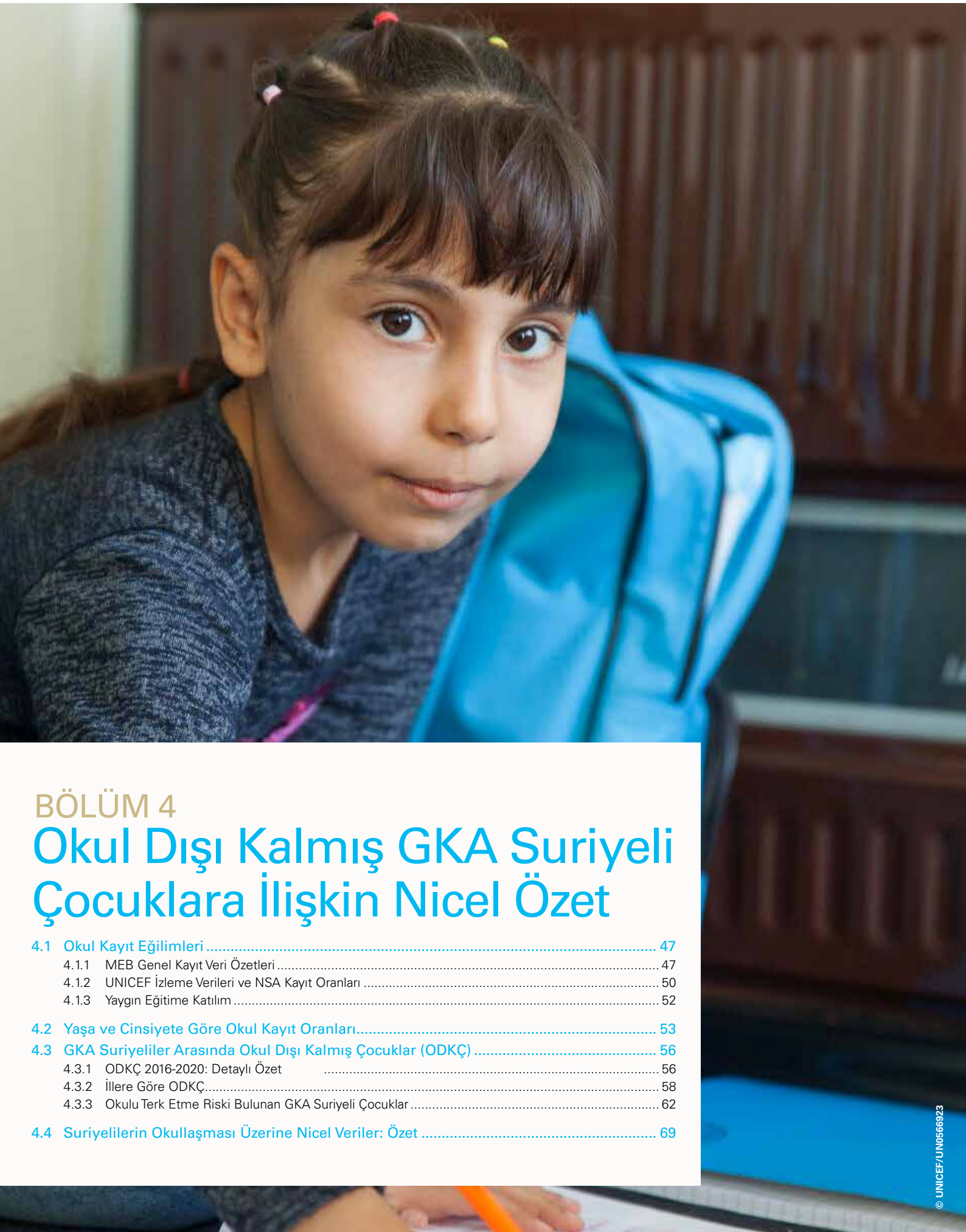

BÖLÜM 4

Okul Dışı Kalmış GKA Suriyeli Çocuklara İlişkin Nicel Özet

4.1 Okul Kayıt Eğilimleri 47
4.1.1 MEB Genel Kayıt Veri Özetleri 47
4.1.2 UNICEF İzleme Verileri ve NSA Kayıt Oranları 50
4.1.3 Yaygın Eğitime Katılım 52
4.2 Yaşa ve Cinsiyete Göre Okul Kayıt Oranları 53
4.3 GKA Suriyeliler Arasında Okul Dışı Kalmış Çocuklar (ODKÇ) 56
4.3.1 ODKÇ 2016-2020: Detaylı Özet 56
4.3.2 İllere Göre ODKÇ 58
4.3.3 Okulu Terk Etme Riski Bulunan GKA Suriyeli Çocuklar 62
4.4 Suriyelilerin Okullaşması Üzerine Nicel Veriler: Özet 69

© UNICEF/UN0566923

Analiz, Suriyeli çocukların eğitimine ilişkin nicel verilerle başlamaktadır. Bölüm 3.4'te açıklandığı üzere 2014'ten beri çok çeşitli veri kaynakları elde edilmiş olup MEB'in resmî okul kayıt özetleri ve GKA Suriyeli ailelere ilişkin örneklem temelli araştırmalar da bu kaynaklara dâhildir (bkz. Tablo 6). Okula kayıtla ilgili başlıca sonuçlar ve eğilimleri ve resmî OOSCI çerçevesi kapsamında yer alan 7B'yi (Okul Dışında Kalmanın 7 Boyutu) açıklamak için bu bilgiler kullanılmıştır. Bu bölümde ayrıca yaş grubu, cinsiyet ve bölgeye göre yapılan karşılaştırmalara yer verilmiş, GKA Suriyeli çalışma evreniyle ilgili başka konular da ele alınmıştır.

4.1 Okul Kayıt Eğilimleri

4.1.1 MEB Genel Kayıt Veri Özetleri

Şekil 11'de, MEB'in yıllık özetleri esas alınarak 2014-2015 eğitim öğretim yılından 2019-2020 eğitim öğretim yılına kadar, okul çağında olan (5-17 yaş) tüm GKA Suriyeli çocuklar arasındaki okula kayıt rakamlarının özeti verilmiştir. MEB istatistikleri sadece örgün eğitimi kapsamaktadır. Örgün eğitim Türkiye'deki resmî okullar (TRO), geçici eğitim merkezleri (GEM'ler) ve açık öğretim okulları olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Şekil 11'deki çubuk grafiğinde 5-17 yaşındaki GKA Suriyeli çocukların toplam nüfusu dört kategoriye bölünmüştür: TRO'ya kayıtlı olanlar, GEM'lere kayıtlı olanlar, açık öğretime kayıtlı olanlar ve okul dışı olanlar. Örneğin, **2016-2017 eğitim öğretim yılında 5-17 yaşındaki GKA Suriyeli çocuklardan 202.000'i Türkiye'deki resmî okullara (TRO), 291.000'i geçici eğitim merkezlerine (GEM) kaydolmuş, 340.000'i ise okul dışı kalmıştır.**

ŞEKİL 11:
ODKÇ Yüzdesi ile 5-17 Yaş Arası GKA Okula Kayıtlı ve Kayıtsız Suriyeli Çocukların Sayılarının Ham Toplamları, 2014-2020

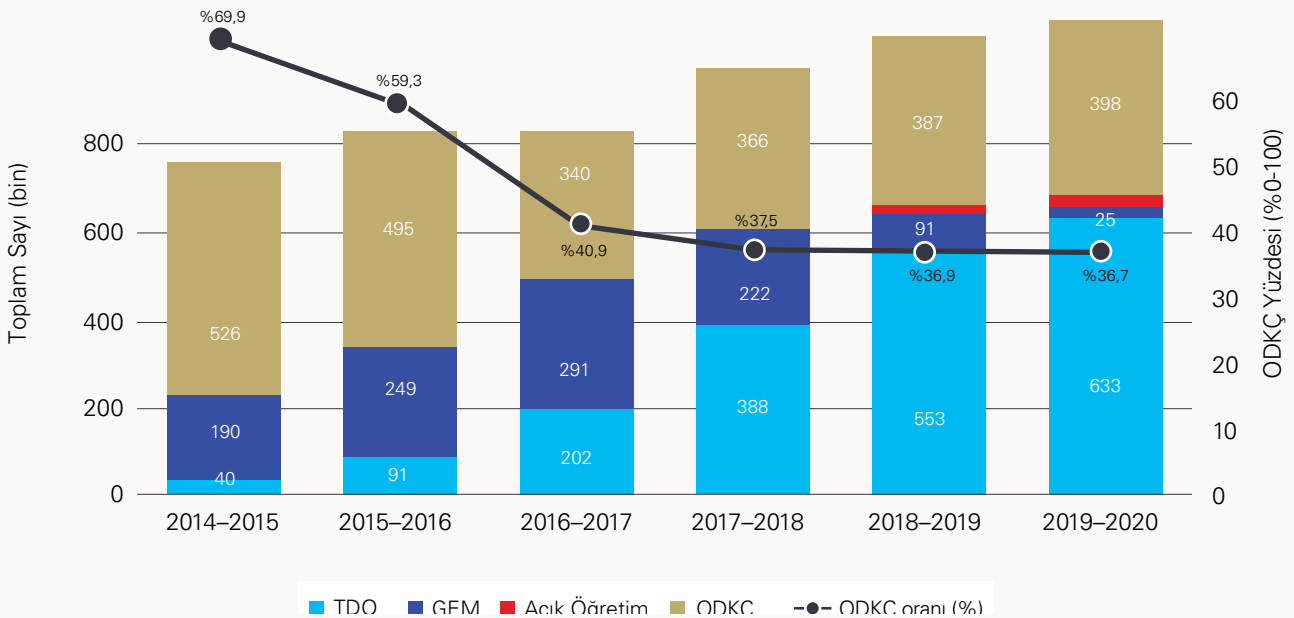

Veri Kaynağı: MEB, çeşitli yıllar.

GKA okula kayıtlı ve kayıtsız Suriyeli çocukların sayılarının ham toplamlarına ek olarak, Şekil 11'de okula kayıtlı olmayan 5-17 yaş arası tüm GKA Suriyeli çocukların yüzdesi de[56] (siyah çizgi, Şekil 11'in sağ tarafındaki ODKÇ ölçeği) verilmiştir. Bu yüzdeler Şekil 11'de, ODKÇ yüzdesini gösteren siyah çizgi üzerindeki her bir noktanın hemen sağında belirtilmiştir. Yine 2016-2017 eğitim öğretim yılını örnek verecek olursak, 5-17 yaş arası okul dışı olan GKA 340.000 Suriyeli çocuk %40'ın biraz üzerinde bir ODKÇ oranına (ya da yüzdesine) denk gelmektedir. Bu oran, ODKÇ sayısının ham toplamının (340.000) GKA 5-17 yaş arası toplam Suriyeli sayısına (833.000) bölünmesiyle hesaplanmıştır. MEB'in bu verileri sadece 5-17 yaş arası için yığma veri formatında sağladığı, dolayısıyla okula kayıt ve ODKÇ verilerini belirli yaş gruplarına göre detaylandırmanın mümkün olmadığını yeniden belirtmek gerekir.

Şekil 11'den çıkan dört temel sonuç vardır. Birincisi, GKA okula kayıtlı toplam Suriyeli sayısı önemli ölçüde artış göstermiş, 2014-2015 eğitim öğretim yılında 200.000'in biraz üzerindeyken 2019-2020 eğitim öğretim yılında hemen hemen 700.000'e çıkmıştır. Okula kayıtlardaki bu artış, GKA Suriyeli aile nüfusunun artmaya devam etmesinden kaynaklanmıştır. İkincisi, GEM'den TRO'lara geçiş neredeyse tamamlanmıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılında okula kayıtlı tüm GKA Suriyelilerin sadece %17'si kadarı bir TRO'ya kayıtlı iken 2019-2020 eğitim öğretim yılında okula kayıtlı GKA Suriyeli çocukların %95'inden fazlası resmî okul sisteminde yer almıştır.

Üçüncüsü, MEB kayıt verilerine göre, okula kaydolmayan GKA Suriyelilerin yüzdesi çarpıcı bir düşüş göstermiştir. 2014-2015 eğitim öğretim yılında 5-17 yaş arasındakilerin yaklaşık %70'i okul dışıydı (bkz. siyah çizgi). 2019-2020 eğitim öğretim yılında ise ODKÇ oranı %37'nin altında olmuştur.

Şekil 11'deki dördüncü temel sonuç aynı zamanda bu çalışmadaki en anlamlı sonuçtur: **Son yıllarda GKA Suriyeli çocuklar arasında ODKÇ oranı dengelenmiş olmakla birlikte hâlâ oldukça yüksektir.** 2016-2017, 2017-2018, 2018-2019 ve 2019-2020 eğitim yıllarında okul dışı kalan GKA Suriyeli çocuk sayısı kabaca 350.000-400.000 arası, diğer bir deyişle 5-17 yaşındaki tüm çocukların %40'ının biraz altında olmuştur. Ancak oranların gösterdiği bu dengelenme resmin tamamını ortaya koymamaktadır. Zira GKA toplam Suriyeli nüfusu arttıkça okula kayıtlı GKA Suriyeli çocukların ham toplamları da artmaya devam etmektedir. Diğer bir deyişle, GKA Suriyeli nüfusundaki artış, hizmet sunumundaki diğer sorunların yanı sıra, GKA Suriyeli çocuklar için okul alanı sağlama ihtiyacının da artması anlamına gelmektedir.

Kutu 1:
Veri Kaynakları Karşılaştırmaları

GKA Suriyeliler arasında ODKÇ'lere ilişkin bu özetin amaçlarından biri, mevcut tüm verileri dikkate alarak kapsamlı bir bilgilendirme sağlamaktır. Tablo 9'da okula kaydolma ve ODKÇ oranlarını ölçmek için kullanılan veri kaynaklarının güçlü yönleri ve sınırlılıklarının kısa bir özeti sunulmuştur. Ek B'de ise diğer detaylar verilmiştir. Bu özetten çıkarılacak temel sonuç, bu çalışma kapsamında gerekli veri analiz faaliyetlerinin tamamı için yeterli tek bir veri kaynağı bulunmamasıdır. Farklı analiz amaçları için mevcut olan en uygun veri kaynağından faydalanılmıştır.

Tablo 9:
Veri Kaynağına Göre Güçlü Yönler ve Sınırlılıklar

Veri kaynağı	Güçlü Yönler	Sınırlılıklar
MEB	Altı yıllık veri Tutarlı ölçüm Tüm sığınmacı öğrencileri kapsayan nüfus temelli özet	Verilerin yaşa ve düzeye göre ayrıştırılmamış olması Okula hiç kaydolmamış çocukların tespit edilememesi Okula kaydolmama gerekçeleri hakkında bilgi bulunmaması
UNICEF İzleme Verileri	Okulu terk edenler ve hiç kaydolmayanların tespit edilebilmesi Dört yıllık süreyi kapsayan birden çok araştırma Çocuklar ve aileler hakkında arka plan bilgisi Okul bırakma/hiç kaydolmama gerekçeleri	Belirsiz örneklem çerçevesi Kamplardaki GKA Suriyelilerin dâhil edilmemesi Araştırmaların çoğunda hâlihazırda kaydolunan sınıf düzeyin belli olmaması
NSA (2018)	Çok detaylı arka plan bilgileri Belirli bir nüfusla birlikte ulusal ölçekte örneklem sığınmacı kamplarındaki GKA Suriyeliler dâhil edilmiş	Sadece bir yıllık veriler Okula kaydolmama gerekçeleri hakkında bilgi bulunmaması

56 Türkiye'de okul öncesi eğitim (5 yaş) zorunlu olmadığı için, 5-17 yaş grubu ODKÇ yaş aralığına tam olarak karşılık gelmemektedir. Bununla birlikte, bu rakam için kullanılan MEB verileri yaşa göre ayrıştırılmamış, onun yerine "okul çağındaki" 5-17 yaş arası GKA Suriyeliler esas alınmıştır.

Bununla birlikte, son yıllarda (2017-2020) GKA Suriyeli aile akını yavaşlamış, fakat ODKÇ oranının azaltılması bakımından pek fazla bir değişiklik görülmemiştir (yüzde olarak).

Bu çalışmanın amaçlarından biri de son yıllarda ODKÇ oranlarının dengelenmiş olmasının temel sebeplerini anlamaktır. Aşağıda yer alan Bölüm 5'te bir kez daha ele alınan faktör analiziyle ilgili temel sorular bunlardır.

Şekil 12'de, resmî MEB istatistikleri uyarınca, GKA Suriyelilerin (tüm yaş grupları) eğitim kademesi ve yılına göre toplam okula kayıt rakamları özetlenmiş, böylece gerçekleşen ilerleme hakkında farklı bir perspektif sunulmaya çalışılmıştır. Düzeye göre olan dağılım, son yıllarda GKA Suriyeliler arasında okula kayıt bakımından önemli bir değişim yaşandığını göstermektedir. Bu değişim, ortaokul kayıtlarındaki artış ve ilkokul ile ortaokul arasındaki kayıtların kademeli olarak eşitlenmesidir. Örneğin, 2016-2017 eğitim öğretim yılında ilkokula giden GKA Suriyeli çocuk sayısı (134.000), ortaokula gidenlerin sayısından (43.000) üç kat fazlaydı. Fakat 2019-2020 yılında ilkokul öğrencilerinin ortaokul öğrencilerine oranı düşerek 1,5'in biraz üstünde olmuştur (367.000:243.000). Ayrıca bu dönemde liseye kayıtlı GKA Suriyeli çocuk sayısında da istikrarlı bir büyüme görülmüş, söz konusu sayı 18.000'den 70.000'e çıkmıştır. Ancak, bu düzeyde GKA Suriyelileri okula kaydedebilmek ve 4+4+4 sistemindeki üç düzeyin hepsinde okula kayıt oranları bakımından görece bir denkliğe ulaşabilmek için hâlâ yapılacak çok iş vardır.

Tablo 10:
Eğitim öğretim Yılı, Düzeyi ve Sistemine Göre Okula Kayıtlı GKA Suriyeli Çocuk Sayısı (2016-2020)

Eğitim öğretim yılı ve düzeyi:		Okul sistemine göre:					
		Genel Eğitim	Özel Eğitim	Din Öğretimi	Mesleki Eğitim	Özel okul (toplam)	Toplam
2016–2017	İlkokul	133.214	140			1.319	134.673
	Ortaokul	30.707	19	11.488		1.053	43.267
	Lise	3.429	45	8.543	4.816	1.235	18.068
	Toplam	167.350	2014	20.031	4.816	3.607	196.008
2017–2018	İlkokul	247.197	284			1.759	249.240
	Ortaokul	65.926	33	28.096		1.398	95.453
	Lise	5.159	86	17.449	8.284	1.768	32.746
	Toplam	318.282	403	45.545	8.284	4.925	377,439
2018–2019	İlkokul	336.958	444			2.800	340.202
	Ortaokul	114.916	61	46.496		2.397	168.870
	Lise	7.343	147	28.053	12.509	2.935	50.987
	Toplam	459.217	652	74.549	12.509	8.132	555.059
2019–2020	İlkokul	362.923	598			3.648	367.169
	Ortaokul	174.502	104	65.636		3.443	243.685
	Lise	10.907	161	38.864	16.416	3.942	70.290
	Toplam	548.332	863	104.500	16.416	11.033	681.144

Kaynak: MEB Verileri, (2016-2020).

Şekil 12:
Okul seviyesi ve yıllara göre GKA Suriyeli Çocukların Okula Kayıt Durumu, 2016-2020[57]

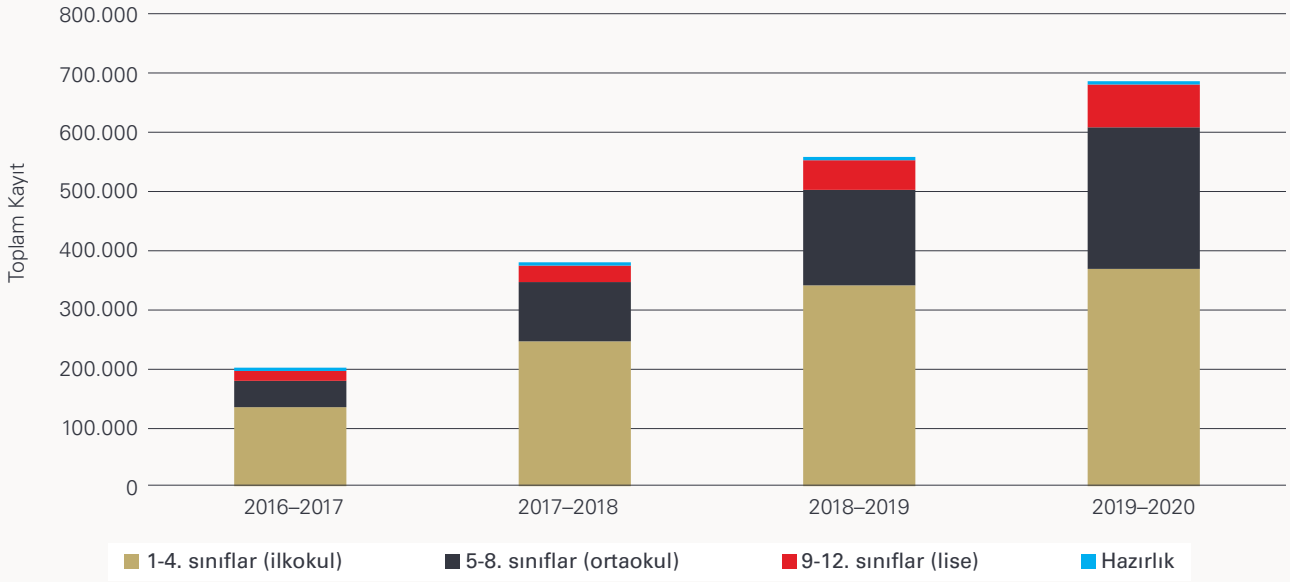

Veri Kaynağı: MEB, çeşitli yıllar.

Özetle, Şekil 11 ve 12'de verilen rakamlar, ODKÇ'lere ilişkin nicel özet için faydalı bir başlangıç noktası sunmaktadır. Geri kalan bölümlerde ise bu resmi daha detaylı bir şekilde gözler önüne sermek için gereken diğer veri kaynakları da dâhil edilmiştir. Böylece Bölüm 5'te faktörler ve kısıtlara ilişkin karışık yöntemlerin incelenmesi için gerekli zemin hazırlanmıştır.

4.1.2 UNICEF İzleme Verileri ve NSA Kayıt Oranları

Nicel analizin amaçlarından biri, temel ODKÇ göstergelerine ilişkin kapsamlı bir özet sunmaktır. Bu sayede, mevcut tüm verilerden faydalanılmaktadır. Bunlar MEB'in okul nüfusu verileri, UNICEF'in örneklem gruplarıyla gerçekleştirdiği çeşitli izleme araştırmalarının verileri ve son olarak NSA (2018) örneklemi olmak üzere önemli miktarda veriyi kapsar. Her veri kaynağının kendi güçlü yönleri ve sınırlılıkları vardır (bkz. yukarıdaki Kutu 2). Ek-B'de ise veri kaynaklarının daha detaylı bir değerlendirmesi verilmiş ve kaynakların karşılaştırılması yapılmıştır.

Bu arka plan analizine dayanılarak hazırlanan Şekil 11'deki MEB kaynaklı eğilim özeti, GKA Suriyeli çocuklar arasında ODKÇ'lere ilişkin genel bir özet sağlanması açısından en iyi veri kaynağıdır. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi, MEB özeti altı yıllık karşılaştırılabilir verileri kapsar, bu da kesin bir eğilim tespit edilmesini sağlar. Ayrıca bu rakamlar hem kamplarda yaşayan hem de kamp dışı ailelerden, okula devam eden ve okul dışı (nüfusa kayıtlı) GKA Suriyeli çocuk nüfusunu (örneklemler yerine) esas alır.

Bununla birlikte, çeşitli UNICEF İzleme Verileri ile NSA'nın örneklem temelli kaynakları, MEB ulusal kayıt dosyalarının içermediği bilgileri içerir (bkz. Kutu 2). ODKÇ'yi daha detaylı açıklamak ve ailelerin çocuklarının okul dışı olmasıyla ilgili sunduğu gerekçeleri değerlendirmek açısından bu ek bilgiler kritik önem taşır. Dolayısıyla, bu ek (MEB dışı) veri kaynaklarının Suriyeli nüfus hakkında sağladığı verilerin ne derece doğru olduğunu belirlemek de önemlidir. UNICEF İzleme Verilerini toplama çalışmalarına pek çok kaynak yatırımı yapılmıştır, fakat bugüne kadar, bu veri kaynaklarının, kayıt oranları gibi temel çıktıları elde edebilmek için diğer kaynaklarla nasıl karşılaştırılabileceğine dair kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır.

57 Hazırlık sınıfı Türkiye'de bazı Anadolu liselerinde ve bazı özel okullarda yoğun dil eğitimiyle geçen ilk senedir. Sekizinci sınıftan yani ortaokuldan mezun olan öğrencilere tam gün dil eğitimi ve temel derslerin eğitiminin verildiği sınıftır.

Şekil 13'te 5-17 yaş arası GKA Suriyeli çocukların genel kayıt oranı kullanılarak bu karşılaştırmanın basit bir özeti sunulmuştur. Ek-B'de ise daha detaylı bir şekil verilmiştir (Şekil B1). 5-17 yaş aralığındaki ağırlıklı ortalama basit bir nedenle kullanılmıştır. Bu neden, GKA Suriyeli (ve diğer sığınmacı) çocuklarla ilgili MEB verilerinin sunulma şeklidir. Bu sonuçlar, farklı veri kaynakları arasında genel olarak uyuşma derecesinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Örneğin, 2018-2019 eğitim öğretim yılında 5-17 yaş arası GKA Suriyeliler arasındaki resmî MEB kayıt oranı %61,3 olmuştur (ayrıca bkz. Şekil 8). Yapılan dört UNICEF izleme araştırmasında aynı grubun ortalama kayıt oranı %58,8 çıkarken GKA Suriyelilere dair 2018 NSA çalışmasından çıkan ortalama %60,3 olmuştur.

Şekil 13:
Veri Kaynağına ve Sınıfa Göre 5-17 Yaş Arası GKA Suriyeli Çocukların Okul Kayıt Oranları

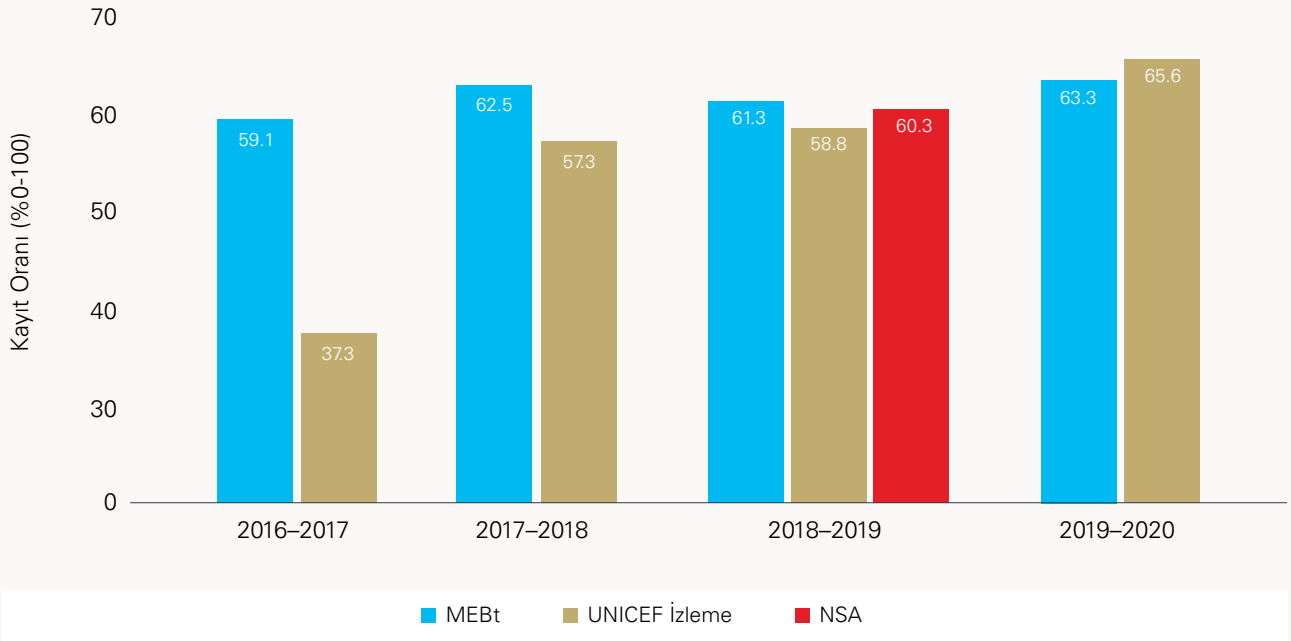

Veri kaynağı: MEB (çeşitli yıllar); UNICEF İzleme Verileri (çeşitli yıllar); NSA (2018).
Notlar: Veri kaynağı ve yıla göre örneklem büyüklükleri: UNICEF İzleme 2016-17 (11.445), 2017-18 (34.997), 2018-19 (42.778), 2019-20 (10.777); NSA 2018-19 (3.612).

2017-2018 ve 2019-2020 eğitim yıllarında MEB ile izleme verisi kaynaklarında belirtilen kayıt oranları karşılaştırıldığında yine yüksek derecede uyuşma olduğu görülmektedir. Bunun tek istisnası 2016-2017 eğitim öğretim yılıdır. Söz konusu yılda %59,1 olan MEB kayıt oranı, UNICEF izleme örnekleminin ortalamasından (%37,3) çok daha yüksektir. Bu farklılığın en olası açıklaması, söz konusu yılda UNICEF İzleme Verileri için yapılan örneklem seçimidir: Örneklem oluşturulurken GKA Suriyeliler arasında okul kayıt oranları en düşük olan bazı iller seçilmiştir (bkz. Tablo 6 ve aşağıda yer alan Bölüm 4.3'teki Şanlıurfa sonuçları).

GKA Suriyeli çocukların kayıt oranları hakkında sağlanan ek bilgilere ilaveten, Şekil 13'teki temel bulgu da veri kaynakları arasındaki tutarlılığın (özellikle 2018-2019 ve 2019-2020 eğitim yıllarında), örneklem temelli araştırmaların analizin diğer boyutlarına dâhil edilmesine imkân sağlamıştır. Bununla birlikte, aşağıdaki bölümlerde 2018 NSA verileri UNICEF İzleme Verilerinden daha fazla dikkat çekmiştir.

4.1.3 Yaygın Eğitime Katılım

GKA Suriyeli çocuklara ilişkin resmî MEB istatistikleri, tabiatı gereği örgün öğretime kayıtla ilgilidir. Ancak, örgün öğretime geçiş yapan savunmasız durumdaki grupların taleplerini karşılama konusunda yaygın öğretim de önemli rol oynamaktadır. GKA Suriyeli çocukların yaygın eğitime katılımı hakkında iki veri kaynağı mevcuttur. Bunların ilki, MEB'in farklı program türleri için sunduğu veri özetlerini esas alır. İkincisi ise 2016 ile 2020 yılları arasında gerçekleştirilen UNICEF izleme verisi araştırmalarını kapsar.

Şekil 14, 2018, 2019 ve 2020 yıllarında yaygın eğitime kayıtla ilgili MEB verileri ile başlar. MEB veri özetleri, hem yaygın hem sargın eğitim kategorilerindeki çeşitli programları kapsar. Yaygın öğretim, Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP) ve GKA Suriyeli çocukları hedef alan diğer "telafi" sınıfları gibi akredite programları ifade eder. Şekil 14'te ayrıca, okula devam eden çocuklara ev ödevi desteği sunan ya da akredite olmayan Türkçe ve diğer "telafi" sınıflarıyla (okula kayıtlı olan ya da olmayan) çocuklara yardımcı olan sargın programlar da gösterilmiştir.

Şekil 14:
Program Türüne Göre Yaygın Eğitime Katılanların Sayısı, 2018-2020

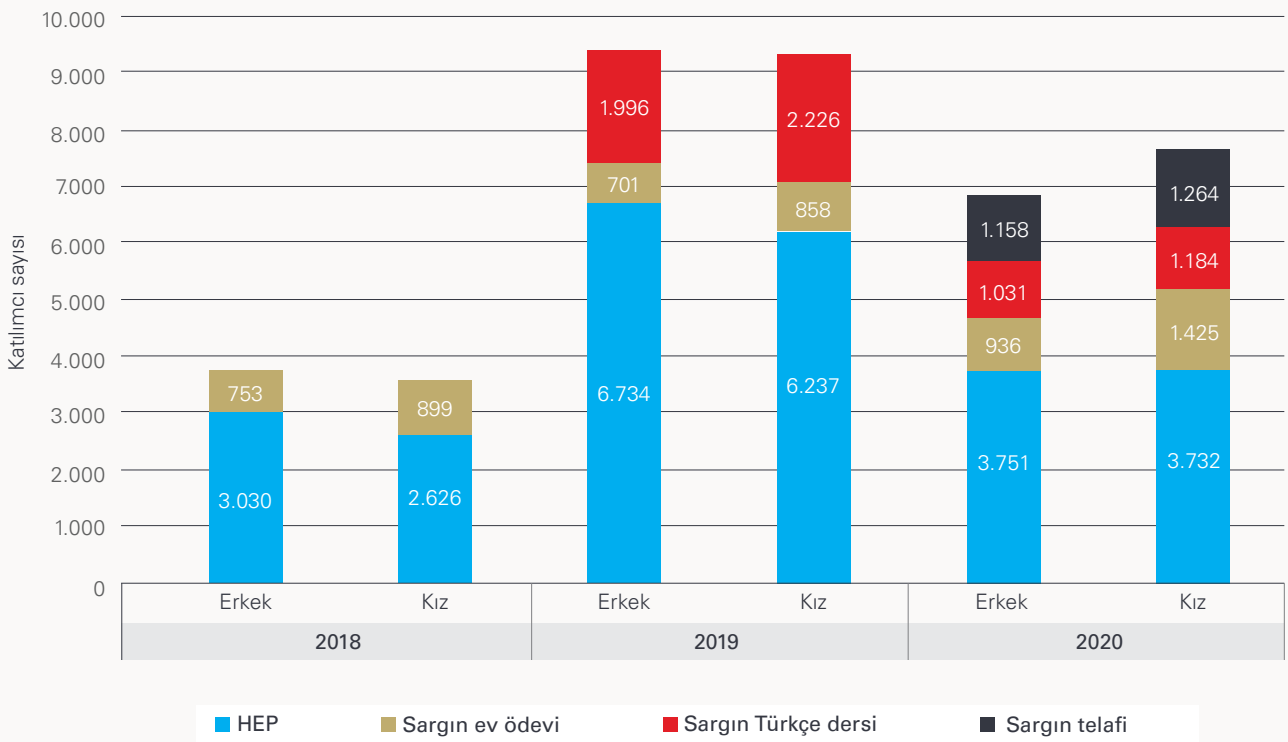

Veri kaynağı: MEB, çeşitli yıllar.

Şekil 14'teki rakamlar, 2018 ile 2019 yılları arasında yaygın öğretimde önemli büyüme yaşandığını göstermektedir. Bunun başlıca sebebi HEP'in genişletilmesi, sonrasında da COVID-19 nedeniyle 2020 yılında eğitime katılımda yaşanan düşüştür.

Yaygın eğitime katılım hakkındaki araştırma verisi kaynakları Ek-D'de verilen Şekil D1'de özetlenmiştir. 2016-2017 eğitim öğretim yılında toplanan UNICEF İzleme Verilerinde GKA Suriyeli çocukların önemli bir kısmının yaygın eğitim seçeneğine kayıtlı olduğu beyan edilmiştir: Kayıtlı çocukların %11'i "yaygın" eğitime, bir diğer %4'lük kısmı ise Arapça okullara kayıtlıdır (Ek-D, Şekil D1). Yaygın eğitim seçenekleri arasında en yaygın olanlar Kuran dersi veren okullar ve Türkçe dil merkezleridir. Yaygın eğitime katılım, 2016-2017 eğitim öğretim yılında yaşı büyük çocuklar arasında daha fazla görülmüştür. Bununla birlikte, söz konusu araştırma yapılırken 14-17 yaş arasında kayıt oranının çok düşük olduğu da belirtilmelidir (%20'nin altında).

Ancak MEB'in 2019 yılında 9 ilde yürüttüğü saha araştırmasına gelince ortaya çok farklı bir hikâye çıkmaktadır: Okula kayıtlı GKA Suriyeli çocukların sadece yaklaşık %2'si "diğer" okul türüne devam ettiğini belirtmiştir (Ek-D'deki Şekil D1). "Diğer" için verilen seçenekler incelendiğinde (ham verilerden), çeşitli yanıtlar arasında verilen en yaygın yanıtın "kreş" olduğu, onu da "STK okulları", "Türkçe dersleri", "Libya okulları" ve "engeli olanlara yönelik okullar"ın izlediği görülmüştür.

Şekil 14'teki MEB verilerini GKA Suriyeli ailelerin araştırmaya verdikleri yanıtlarla karşılaştırırken yaşanan güçlüklerden biri, araştırmalarda bahsi geçen yaygın eğitime katılımın akredite programlar dâhilinde olup olmadığının tespit edilememesidir. Ayrıca, araştırma verisi yüzdelerini esas alarak genel kayıt toplamlarını ölçmek de güçtür. Bunun sebebi çalışmanın örneklem çerçevesindeki, özellikle de görece daha yoksul illerde toplanan 2016 izleme verilerindeki muğlaklıklardır (bkz. Bölüm 3.3.2'de ele alınan örneklem sınırlılıkları).

Şekil 14'te verilen MEB istatistikleri, 2019 yılında yaygın eğitime katılan 5-17 yaş arası GKA Suriyeli çocukların %2'den az olduğunu, bu yüzdenin de 2020 yılında %1,5'in altına düştüğünü göstermektedir. Bununla birlikte, Şekil 14'teki özette, GKA Suriyelilere sunulan yaygın eğitim imkânlarının tamamı görülememektedir. Örneğin, MEB verileri ayrıca, 2019 yılında 6-17 yaş arası yaklaşık 25.000 çocuğun halk eğitim merkezlerinde (HEM'ler) yabancılara yönelik Türkçe derslerine katıldığını göstermektedir. Bu rakam Şekil 11'deki toplamlara eklendiğinde, 2019 yılında yaklaşık 45.000 GKA Suriyeli çocuğun (toplam nüfusun %4'ü) bir eğitim programına devam ettiği anlaşılır. Ayrıca genel ve mesleki-teknik derslerin sunulduğu başka programların da GKA Suriyeli çocuklara ulaşıyor olması muhtemeldir (UNICEF, 2019).

4.2 Yaşa ve Cinsiyete Göre Okul Kayıt Oranları

Bu bölümde, Suriyeli çocukların okula katılımı daha detaylı kıyaslamalarla analiz edilmeye devam edilmiştir. Şekil 15, en güncel iki araştırmadan (2018 NSA (15a) ve 2019 UNICEF izleme araştırması (15b)) elde edilen, yaşa ve cinsiyete göre okul kayıt verileriyle başlamaktadır. Ayrıca dört eğitim öğretim yılının tamamı boyunca yaşa göre ayrıştırılmış "küresel" kayıt oranları da araştırma verileriyle birlikte Ek-D'deki Şekil D2'de sunulmuştur.

Bu özetteki üç sonuç dikkat çekicidir. Bunların ilki, yaşa göre gözlemlenen örüntünün tüm araştırmalarda neredeyse birebir aynı olmasıdır (Şekil 15 ve D2). Kayıt oranı 5 yaş arasında düşük olup 8-10 yaş aralığında istikrara ulaşana kadar hızlı bir artış göstermekte, ardından 10-11 yaştan 17 yaşa kadar giderek azalmaktadır.

İkincisi, ODKÇ'nin büyük bir bölümü en küçük (5-6 yaş) ile en büyük (14-17 yaş) yaş grupları arasındadır. En son araştırma yıllarında 7-11 yaşların kayıt oranları %80-90 aralığında olmakla birlikte, 12 yaştan sonra hızla düşmektedir. Daha küçük GKA Suriyelilere gelince, 5-6 yaş çocukların kayıt oranlarının düşük olması, bazı yerleşim yerlerinde okul öncesi eğitim kurumlarının fiziki mekanlarının sınırlı olduğunu ve belki de ebeveynlerin çocukların ilkokula geç başlamasını tercih ettiğini işaret etmektedir.[58]

58 UNESCO İstatistik Enstitüsü (UIS) verilerine göre (data.uis.unesco.org), çatışma döneminden (2010/2011) önce Suriye'de okul öncesine kayıt oranı düşüktür(%10,6): Okul öncesi eğitime kayıtlı toplam çocuk sayısı, ilkokul birinci sınıftaki çocuk sayısının yaklaşık %40'ına denktir. Ayrıca Suriye'de ilkokula kayıtların net oranı da (UIS verilerine göre) neredeyse %100'dür. Bu rakamlar, okul öncesi imkânının çok yaygın olmadığını ve Suriye'deki çocukların çatışma öncesi dönemde ilkokul birinci sınıfa zamanında (resmî giriş yaşı 6'dır) başlama eğiliminde olduğunu gösterir.

Şekil 15:
Yaş, Cinsiyet, NSA (2018) ve UNICEF 2019-2020 İzleme Araştırmalarına Göre Okul Kayıt Oranları

NSA (2018-2019)

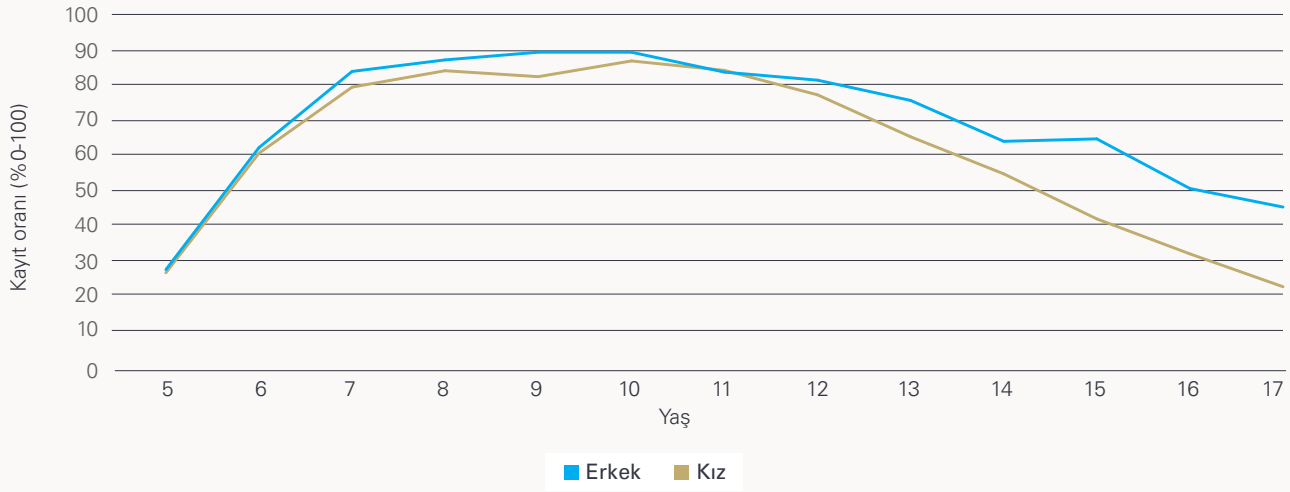

(b) UNICEF İzleme Araştırması (2019–2020)

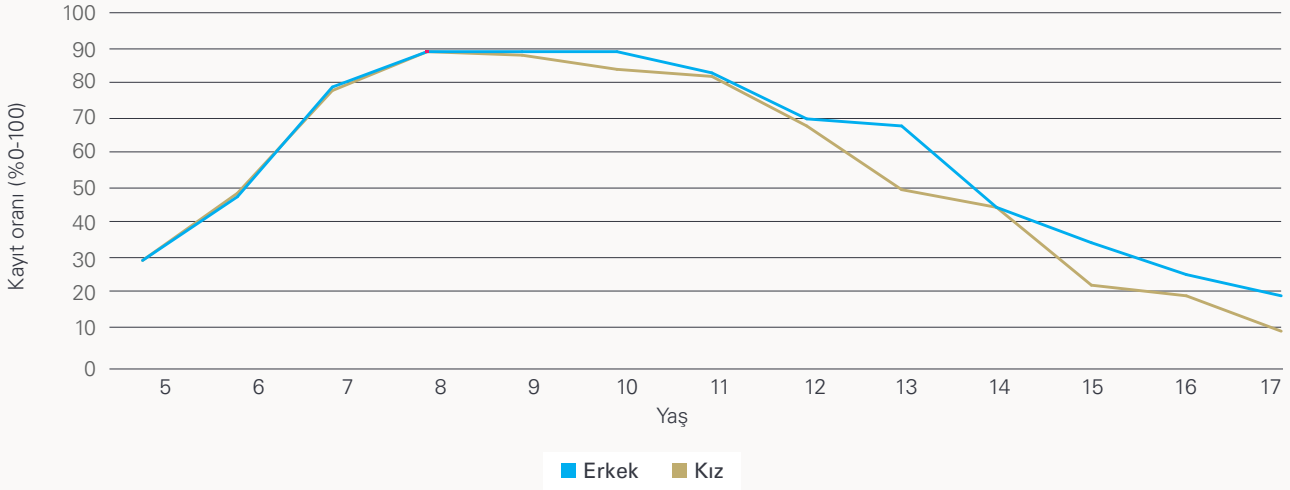

Veri kaynağı: NSA (2018) ve UNICEF İzleme Araştırması (2019d).
Notlar: Veri kaynağı ve yıla göre örneklem büyüklükleri: UNICEF İzleme 2019-20 (10.777); NSA 2018-19 (3.612).

Üçüncüsü, GKA Suriyeli çocuklar arasında kız çocuklarının okula kaydı bakımından bariz bir avantaj mevcuttur. Kayıt oranları 12 yaşına kadar kız ve erkek çocukları arasında görece eşitken 12 yaşından sonra kız çocuklarına lehine dönmeye başlamaktadır. 2018 NSA araştırmasında 5-17 yaş arası kız çocuklarının %62,4'ü okula kayıtlıyken erkek çocukların %58,4'ü kayıtlıdır. Bununla birlikte son araştırmaların ikisinde de (NSA ve UNICEF izleme) büyük yaş gruplarında ciddi ölçüde daha büyük farklar söz konusudur. Bu durum özellikle 15-17 yaş arasında dikkat çekicidir. NSA'ya göre mevzubahis yaş grubunda, kız çocuklarının okula kaydolma olasılığı erkek çocuklarına kıyasla yüzde 10 daha fazladır. Bu fark UNICEF izleme araştırmasında daha da büyüktür.

Şekil 15'te verilen son NSA ve UNICEF izleme araştırmaları kıyaslaması (Ek-D Şekil D2'de verilen küresel özette sunulan dört yıllık verilerle birlikte) okul kayıtlarında olumlu bir değişim olduğunu gösterir. Fakat farklı örneklem yaklaşımlarına göre (ve farklı illerde, bkz. Tablo 6 ve Bölüm 3.3.2'te ele alınan konu) yapılan araştırmalar kıyaslanırken çok dikkatli olunmalıdır. Şekil 11'de MEB verilerine göre sunulan küresel özet, 2014-2015 ve 2019-2020 eğitim yılları arasında okul dışı kalan çocukların azaltılması konusunda ciddi bir iyileşme yaşandığını göstermektedir. Bununla birlikte en son yıllarda kayıt ve ODKÇ oranları bir dengeye kavuşmuştur. MEB özetlerinde örneklem grupları esas alınmadığı ve kayıt oranları her yıl aynı prosedür takip edilerek hesaplandığı için, eğilim analizi bakımından en kesin bilgi kaynağı budur.

Yaşı daha büyük ergenler arasında okula kayıt bakımından kız çocuklarının avantajlı olması önemli bir sonuçtur. UNICEF, izleme verilerine (ve veri toplama aşamasına) dair incelemesinde, araştırma örneklemlerinde yaşı büyük GKA Suriyeli çocukların (özellikle kız çocukları) daha az olduğuna işaret etmiştir. Bu sorun, UNICEF'in yaşa ve cinsiyete göre izleme örneklemi oluşturma sürecine dair detaylı bir incelemeyle birlikte Ek-C'de ayrıca ele alınmış, GKA Suriyeli nüfusuna ilişkin ulusal rakamlarla (2017 yılından) kıyaslanmış, 2019-2020 UNICEF izleme araştırması kapsamında Güneydoğu illerinde cinsiyete göre yapılan başka karşılaştırmalara da yer verilmiştir (Ek-C'deki Şekil C3). Daha sonra yürütülen izleme araştırmalarında yaşı büyük çocukların yeterince temsil edilmediğine, 2018-2019 döneminde ise (2019-2020 döneminde değil) yaşı büyük kız çocuklarının erkek çocuklarına kıyasla önemli ölçüde yetersiz temsil edildiğine dair birtakım deliller mevcuttur. Fakat yaşa ve cinsiyete göre incelenen kayıt örüntüleri hem UNICEF izleme araştırmasında hem NSA veri kaynaklarında son derece benzerdir. Dolayısıyla yaşı büyük çocuklar arasında okula kayıt bakımından kız çocuklarının avantajlı olduğu sonucu gayet tutarlıdır.

GKA Suriyeli kız çocuklarının erkek çocuklara kıyasla kayıt oranının daha yüksek olmasının açıklayan etkenlerden biri, ŞEY Programı olabilir: Kız çocuklarına verilen tutar erkek çocuklarına kıyasla daha fazladır.

Tablo 11'de, 2018 NSA verilerini esas alan düzeltilmiş net okullaşma oranı (DNOO)[59] ve brüt kayıt oranları (BOO) ile birlikte GKA Suriyeli çocukların kayıt oranlarına ilişkin ek bir özet sunulmaktadır.[60] DNOO ve BOO göstergeleri ancak NSA 2018 verileriyle hesaplanabilir zira MEB'in sunduğu kayıt toplamları okul düzeyine göre ayrıştırılmamış ve UNICEF'in en kapsamlı izleme verisi araştırmalarında da (2018-2020 yıllarından) okulda olduğu bildirilen çocukların hâlihazırda devam ettiği sınıf düzeyi ölçülmemiştir.[61] NSA verileri geçerli sınıf bilgisini kapsamakta olup kamplarda ve kamp dışında yaşayan GKA Suriyeli çocukları kapsayan bir ulusal örneklem çerçevesini esas almıştır.

Tablo 11:
Eğitim Düzeyine Göre Brüt ve (Uyarlanmış) Net Okul Kayıt Oranlarının Özeti, NSA 2018

Eğitim Düzeyi:	Brüt okullaşma oranı (BOO):			Düzeltilmiş net okullaşma oranı (DNOO):		
	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek
Okul öncesi	37.6	32.9	43.4	26.2	23.2	29.8
İlkokul	110.1	112.3	108.1	76.2	75.7	76.7
Ortaokul	50.8	52.9	48.8	39.7	41.7	37.7
Lise	17.1	19.1	15.3	13.9	17.3	11.2
5-17 geneli	61.7	63.4	60.1	44.8	45.9	43.7

Veri kaynağı: NSA (2018).
Notlar: Veri kaynağı ve yıla göre örneklem büyüklükleri: NSA 2018-19 (3.612).

Tablo 11'deki rakamlar, GKA Suriyeli çocukların genel kayıt profiline ilişkin sağlam bir özet sunar. Bu özet, yaş ve cinsiyete göre hazırlanan özetleri ve yukarıda sunulan genel kayıt toplamlarını tamamlayıcı niteliktedir. Beş yaş grubunu okul öncesine kaydetmek için hâlâ yapılacak çok iş olup yüksek BOO rakamlarının sebebi (DNOO ile kıyaslandığında), ilkokul yerine okul öncesinde olan 6 yaşındaki çocuklardır. İlkokulda da bambaşka bir durum söz konusudur: Ortaokul çağında olmasına rağmen hâlâ ilkokulda olan çocukların sayısının yüksek olması nedeniyle brüt okullaşma oranı 100'ün üzerindedir. İlkokul için 76,2'lik düzeltilmiş net okullaşma oranı, 6-9 yaş aralığındaki pek çok çocuğun ilkokulda olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bununla birlikte ilkokula geç başlama ya da hiç başlamama olasılığı olan bir grup da mevcuttur. Ortaokul ve lise düzeylerine ilişkin başlıca bulgu, kayıt oranının, özellikle lise düzeyinde, dünya genelinden çok uzak olduğu ve kız çocuklarının bu sınıflara kaydolma olasılığının erkek çocuklara kıyasla daha yüksek olduğudur.

59 Düzeltilmiş net okullaşma oranı, daha yüksek eğitim düzeyindeki çocukların sayımının yaşlarına uygun düzeyde yapılmasını sağlar. Örneğin, ortaokula kayıtlı çocuklar, Düzeltilmiş net okullaşma oranı hesabında ilkokulda sayılmıştır. Bu uyarlamadan etkilenen GKA Suriyeli çocuk sayısı çok azdır.

60 GKA Suriye nüfusu resmî raporu (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2019) gibi resmi NSA veri raporlarında kayıt oranı yerine Brüt ve Net Devamlılık oranı (ya da orantısı) kullanılır. Bölüm 3.3.3'te ele alındığı üzere, okula kayıt ve devamlılık ölçütleri birebir aynıdır. Dolayısıyla tutarlılığı sağlamak için Tablo 5'te de BOO ve DNOO kullanılmıştır.

61 Örneğin Brüt okullaşma oranı (BOO) hesaplaması için, belli bir düzeydeki (ilkokul gibi) öğrenci sayısının toplanması ve bu toplamın ilgili yaş aralığındaki (Türkiye'de ilkokul için 6-9) çocuk nüfusu toplamına bölünmesi gerekir. UNICEF İzleme Verileri'nin çoğu, okula kayıtlı çocukların hâlihazırdaki sınıf düzeyini bilgisini kapsamaz, dolayısıyla bu araştırmalarda sınıf ve düzey tespiti yapmak mümkün değildir.

4.3 GKA Suriyeliler Arasında Okul Dışı Kalmış Çocuklar (ODKÇ)

Önceki bölümlerde verilen veri özetlerinde genel kayıt ile ODKÇ oranlarındaki birtakım önemli eğilimlere ek olarak yaş ve cinsiyete göre karşılaştırmalar da tespit edilmiştir. **Bu bölümde, ODKÇ ile ilgili resmî çerçeveyi oluşturan farklı boyutlar üç alt bölüme ayrılarak ele alınmıştır:**

1. Alt kategoriler ve eğilim ayrıntılarıyla beraber ODKÇ,
2. İllere göre ODKÇ,
3. ODKÇ'nin okulu terk etme riskiyle ilişkili boyutlar.

4.3.1 ODKÇ 2016-2020: Detaylı Özet

Yaşı büyük çocuklar arasında okula kayıt oranının hesaba katıldığı ve okula geç başlama (ilkokula geç başlayan çocuklar) ile ilişkili düzeltmelerin yapıldığı, okul dışı kalmış çocuklarla ilgili detaylı özet, GKA Suriyeli çocuklar analizinin kritik parçalarından biridir. Bu özet tipine ilişkin en iyi veriler 2018 NSA'da mevcuttur. 2018 NSA tüm GKA Suriyeli haneleri kapsamakta olup yaşı büyük çocukların okula kayıt durumunu belirlemek ve okula geç başlayan çocuklar ile ilişkili düzeltmeleri yapmak için gerekli göstergeleri sağlar. Son yıllarda yürütülen UNICEF izleme araştırmalarının örneklem kapsamının iyi olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, daha önce de belirtildiği gibi bu araştırmalar çocukların hâlihazırda hangi sınıfa kayıtlı olduğu bilgisini içermemektedir. Yine de ODKÇ'ler ile ilgili resmî boyutları özetlemek için bu bilgilerden faydalanılabilir fakat 2018 NSA verileri kadar kesin olmadıklarını belirtmek gerekir.

NSA 2018'den elde edilen detaylı ODKÇ özeti Şekil 16'da sunulmuştur. Ek-D Şekil D4'te ise 2016-2017 UNICEF İzleme Verilerinden elde edilen ODKÇ özeti sunulmuş olup bu özet çeşitli izleme verisi araştırmaları arasında en detaylı olanıdır. 2017-2018, 2018-2019 ve 2019-2020 eğitim yıllarına ait diğer UNICEF İzleme Verileri ise başka referans noktaları sunmak amacıyla Ek-D Şekil D5'te verilmiştir.

Şekil 16:
5-17 Yaş Arası Okul Dışı Kalmış GKA Suriyeli Çocuklar, 2018 NSA

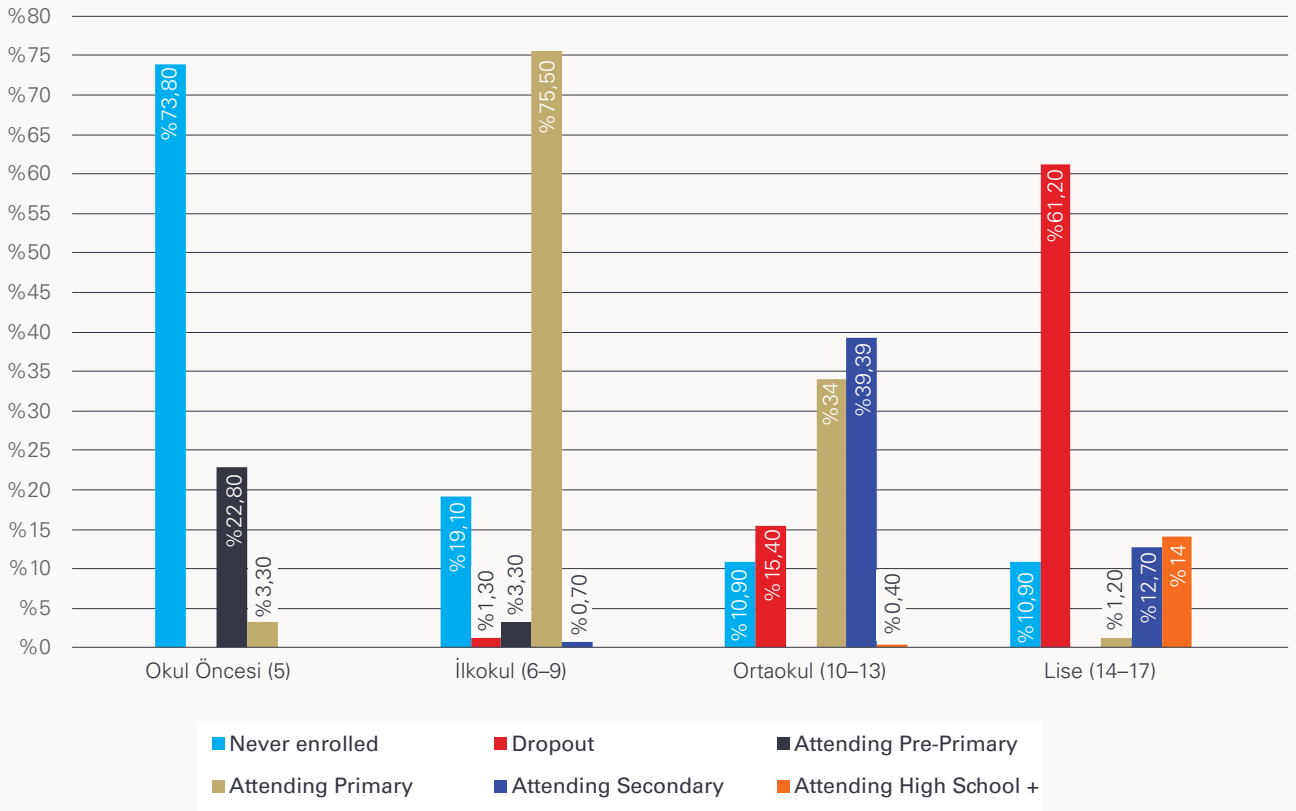

Veri kaynağı: NSA (2018).
Notlar: Veri kaynağı ve yıla göre örneklem büyüklükleri: NSA 2018-19 (3.612).

Şekil 16 okul dışı kalmakla ilişkili temel ODKÇ boyutlarını kapsar (1, 2, 3 ve 6 sayılı boyutlar, bkz. Bölüm 3.1). 1. Boyut beş yaşındaki çocuklarla ilgili olup Türkiye'de okul öncesi düzeyi zorunlu olmadığı için teknik olarak ODKÇ çerçevesi içerisinde yer almaz. 2018-2019 eğitim öğretim yılında 5 yaşındaki GKA Suriyeli çocukların çoğu okula gitmemiştir. 5 yaşındaki çocukların okul öncesi eğitime kaydolma oranı düşük olup hâlihazırda ilkokula başlamış olanların oranı da azdır (%3.7).

OOSCI çerçevesinin 2. Boyutu ilkokul çağındaki çocuklarla ilgilidir. GKA Suriyeli çocuklar arasında 6-9 yaş arası çocukların kayda değer bir bölümü okula kaydolmamıştır. Bu durumun bu çocukların okula geç başlamasıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır (bkz. yukarıdaki Şekil 15). 6-9 yaş çocuklar arasında okul öncesine kayıtlı küçük bir grup bulunmaktadır. Bu grup, normal okul öncesi yaşını aşmış olduğundan, teknik olarak okul dışı olarak sayılır. Geri kalan çocuklar ise (ilgili toplam nüfusun %76,2'sine tekabül eder) ya ilkokula ya da ortaokula kayıtlıdır. Bu rakam ise Tablo 11'de sunulan düzeltilmiş net okullaşma oranına (DNOO) tekabül eder.

2018 NSA'ya göre 10-13 yaş arası çocukların yaklaşık %26'sı okul dışıdır. Bu ODKÇ'lerin büyük çoğunluğu okulu terk etmiştir. Bununla birlikte, bu çocukların okula en son Suriye'de mi yoksa Türkiye'de mi kayıtlı olduğunu NSA'ya bakarak tespit etmek mümkün değildir. 2016-2017 UNICEF İzleme Verilerinde ise çocukların okula en son hangi ülkede devam ettiğini belirlemek mümkündür. Ek-D Şekil D4'te verilen sonuçlar, 2016-2017 araştırmasında artık okula kayıtlı olmayan çocukların çoğunun okula en son Türkiye'de değil, Suriye'de devam ettiğini gösterir. Bu, okulu terk edenlerin (daha önce yürütülen bu UNICEF izleme araştırması sırasında), Türkiye'de okula kaydolup da okulda kalamayan çocuklardan ziyade Türkiye'de okula hiç kaydolamamış veya kaydolmaya çalışmamış çocuklar olduğunu göstermesi bakımından önemli bir sonuçtur. Ne yazık ki diğer izleme verisi araştırmalarından (ya da NSA'dan) bu düzeyde bir detay elde etmek mümkün değildir.

Şekil 16'daki önemli sonuçlardan biri de 10-13 yaş çocuklar arasında neredeyse ortaokul (veya lise) sınıflarına kayıtlı çocuk oranı (%39,6) kadar çocuğun ilkokul sınıflarına kayıtlı olduğudur (%34). Bu sonuç, yukarıda Şekil 12'de verilen okul düzeyine göre genel kayıt oranları ve ilkokulda %100'ün üzerinde olan brüt okullaşma oranı (Tablo 11) ile uyumludur. Bu "yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma" (yani yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma) sorunu ayrıca okulu terk etme riski ile de ilişkilidir. Bu da ODKÇ'nin boyutları arasında yer alan bir konu olup Bölüm 4.3c'de tekrar ele alınmıştır. Teknik olarak, büyük yaşlarda okula kaydolan çocuklar da OOSCI çerçevesinde okul dışı sayılır ama bu çerçeve yerel adaptasyon ve esneklik imkânı sağlar. Bu, aşağıda toplam ODKÇ rakamlarını özetlerken faydalı olacaktır.

Son boyut (6) ise lise çağındaki çocukları kapsar ve Türkiye çalışmasına zorunlu 4+4+4 eğitim sistemi sebebiyle eklenmiştir. 2018 NSA sırasında 14-17 yaş arası okula devam eden çocuk sayısının çok az olması şaşırtıcı değildir zira okula kayıtlı çocukların yarısı, aslında olması gereken lise düzeyi yerine ortaokula gitmektedir. Çocukların birçoğu okula ilk kez kaydolduktan sonra okulu terk etmiştir (%61,4). Yine daha önce yürütülen UNICEF araştırmasından elde edilen veriler, yaşı büyük çocuklar arasında Türkiye'de bir okulu terk eden çocuk oranının görece daha az olduğunu işaret eder (Şekil D4). En büyük yaş grubu ile ilgili temel mesaj, çok az çocuğun Türkiye'de okula başladığı ve okula devam eden çocukların ise kendi sınıflarına uygun yaşı aşkın olduğu yönündedir.

Farklı sınıflandırma stratejileri esas alınarak belirlenen toplam ODKÇ sayısı tahminlerinin detaylı değerlendirmesi Şekil 17 ile son bulur. Tüm ODKÇ'ler sayılırken (resmî OOSCI çerçevesinde belirtilen yaşı büyük çocuklar da dâhil) toplam sayılar son derece yüksek çıkmıştır: 2018 NSA dönemi için yaklaşık 600.000 çocuk; diğer bir ifadeyle, 5-17 yaş arası tüm GKA Suriyeli çocukların yaklaşık %60'ı. Fakat bu sayı, filtreler uygulanınca daha gerçekçi bir rakama düşmektedir. Bu kapsamda, okula kayıtlı yaşı büyük çocuklar, okula devam eden çocuklar olarak sayılmış ("Yaş haddini aşan çocuk yok") ve okul öncesi zorunlu olmadığı için teknik olarak ODKÇ çerçevesine girmeyen 5 yaş grubu çocuklar sayımdan düşülmüştür ("Yaş haddini aşan çocuk yok, okul öncesi yok").

Şekil 17'deki son düzeltme ile de 5 yaş grubu dâhil olmak üzere mevcut ODKÇ'lerin gelecekte okula kaydolma oranları düzeltilmiştir. Örneğin 2018 NSA veri toplama döneminde 8 ile 9 yaş arası GKA Suriyelilerin kabaca %90'ı okula devam etmekteydi (yukarıdaki Şekil 15). Yaşı küçük çocukların okula "geç" kayıt oranını kabaca tahmin etmek için, yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma olan çocukların kayıt oranı kullanılabilir.[62] Bu durumda, NSA veri toplama sırasında okul dışı olan 5-7 yaş arası GKA Suriyelilerin, nihayetinde bu daha büyük yaş gruplarıyla aynı oranda okula başlayacağı varsayılırsa, okula geç başlama düzeltmesi ile toplam ODKÇ sayısı daha da düşer ("Yaş haddini aşan çocuk yok, okula nihaî kayıt").

62 OOSCI Çerçevesi, okula geç başlama oranlarını esas alarak bu türden bir düzeltme imkânı sağlar. Ayrıca "17 yaşında okula başlaması beklenen çocuk yüzdesi"ni de kapsayan uyarlanmış ODKÇ oranlarını hesaplayabilmek için gerekli bir Excel tablosu sunar. Bu tablo, Şekil 15'te yapılan düzeltmenin farklı bir versiyonudur. Hesaplama için ihtiyaç duyulan ham verilere erişim sağlanamadığı için, 2018 NSA verilerini kullanarak OOSCI tablosu yaklaşımından faydalanmak mümkündür.

Şekil 17:
Sınıflandırma Stratejisine Göre Okul Dışı Kalmış GKA Suriyeli Çocukların Tahmini Toplam Sayısı

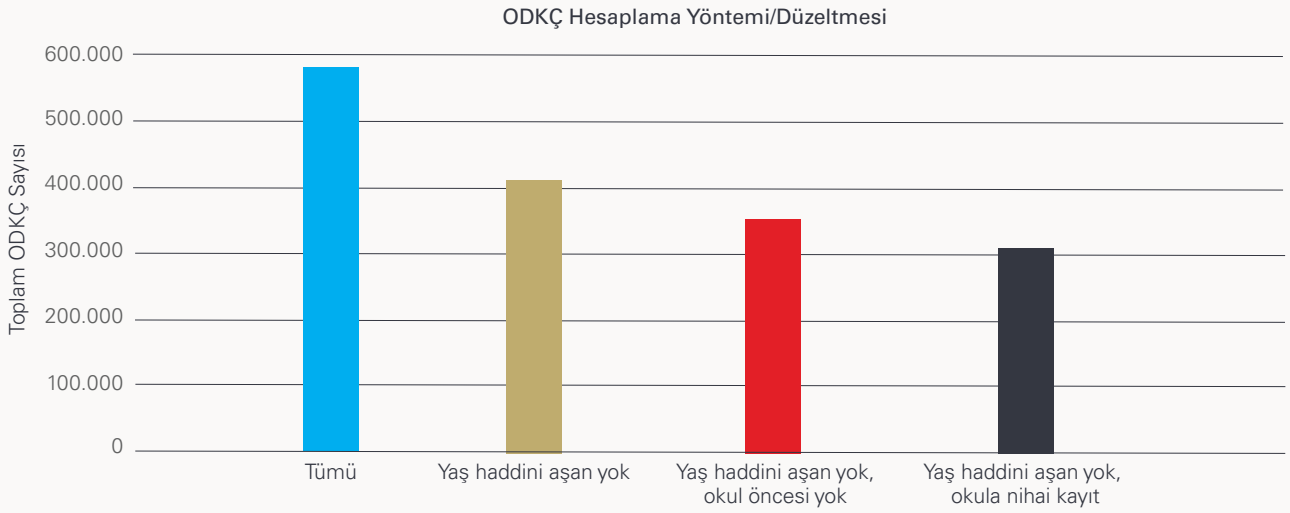

Veri kaynağı: NSA (2018).

Şekil 17'nin en sağındaki yeşil çubuk, Türkiye'deki GKA Suriyeliler için en gerçekçi ODKÇ ölçümünü yansıtır. Bütün düzeltmelerin uygulandığı bu rakam esas alınırsa, ODKÇ yüzdesi 2018-2019 eğitim öğretim yılı için yaklaşık %30'dur. Bu da 2018-2019 eğitim öğretim yılı için resmî MEB verilerinin işaret ettiği ortalama %37'lik orana (Şekil 11) göre önemli bir gelişmedir. Bunun başlıca sebebi, yine, okula nihaî kayıt düzeltmesidir. Filtre uygulanmış ölçüme göre 2018-2019 döneminde okul dışı kalan yaklaşık 310.000 kişilik bu GKA Suriyeli çocuklar kimlerdir? Bunların yaklaşık üçte ikisi (%60), çoğu bir noktada okula başlamış olan (büyük olasılıkla Suriye'de) ama hâlihazırda Türkiye'de okula kayıtlı olmayan 14-17 yaş grubu çocuklardır. Geri kalanı ise yine okulu terk etmiş, genellikle ilkokul ve (özellikle) ortaokul çağındaki çocuklardır. Bununla birlikte, bu yaş grupları arasında Türk okullarından ayrılan okulu terk etmiş çocuk oranı, 14-17 yaş grubundakilerden kesinlikle daha fazladır. Ayrıca ne Suriye'de ne Türkiye'de hiçbir zaman okula gitmeyecek, görece küçük bir çocuk grubu da bu gruba dâhildir.

4.3.2 İllere Göre ODKÇ

Bölüm 4.3.1'de yer verilmiş olan okul dışı kalmış çocuklara dair küresel özetler bu çalışmanın en önemli bulgularından bazılarını içermektedir. Ancak ODKÇ örüntülerinin iller arasında değişim göstermesi kuvvetle muhtemeldir ve ODKÇ sorununun özellikle şiddetli olduğu alanların belirlenmesi faydalı olacaktır. OOSCI boyutlarını kullanarak iller bazında ODKÇ tahminlerinin yapılması yalnızca UNICEF'in izleme verileriyle mümkün olabilir; zira 2018 NSA (Nüfus ve Sağlık Araştırması) verileri bölgelere göre düzenlenmiştir ve bunlar üzerinden illere özgü rakamları elde etmek mümkün değildir. UNICEF'in izleme verilerine dayanmak ise kısmen problemlidir çünkü GKA Suriyeli çocukların bir ile özgü örneklemesinin söz konusu ilin tamamını temsil edip etmediğini doğrulamak mümkün değildir. Yaptığımız şekilde bölümlere ayırarak hazırlanan bir özet için elde bulunan tek bilgi kaynağı da budur.

Kutu 3:
GKA Suriyelilerin İllere Göre Okul Kayıt Oranları

GKA Suriyelilerin okullaşma deneyimlerinin iller üzerinden kıyaslanması öncelikli alanların belirlenmesini mümkün kılmakta, bu da MEB için ve ortak programlama yapılması için fayda sağlamaktadır. Şekil 12, 2019-2020 öğretim yılı için MEB'in sağladığı değiştirilmiş brüt okullaşma oranı (BOO) göstergesinin özetini vermektedir. Şekil 18'de verilen 14 il, okul çağındaki GKA Suriyeli nüfusunun yaklaşık %90'ına ev sahipliği yapmaktadır. Sonuçlar en yüksek brüt okullaşma oranının Ankara'da olduğunu göstermektedir; bunun sebebi diğer illerden Ankara'daki okullara gidip gelen öğrencilerin varlığı olabilir. Ancak geriye kalan illerde görülen rakamlar, GKA Suriyelilerin dünya çapında eğitime katılımlarının sağlanması için daha yapılacak çok iş olduğunu göstermektedir. Bu durum özellikle Mardin, Şanlıurfa ve Adana'da gözlenmektedir; bu illerdeki GKA Suriyeli çocukların yarısından azı okula gitmektedir (her eğitim düzeyinde).

Şekil 18:
5-17 Yaş Arası GKA Suriyeli Çocuklar Arasında İllere Göre Brüt Okullaşma Oranı (BOO), Ekim

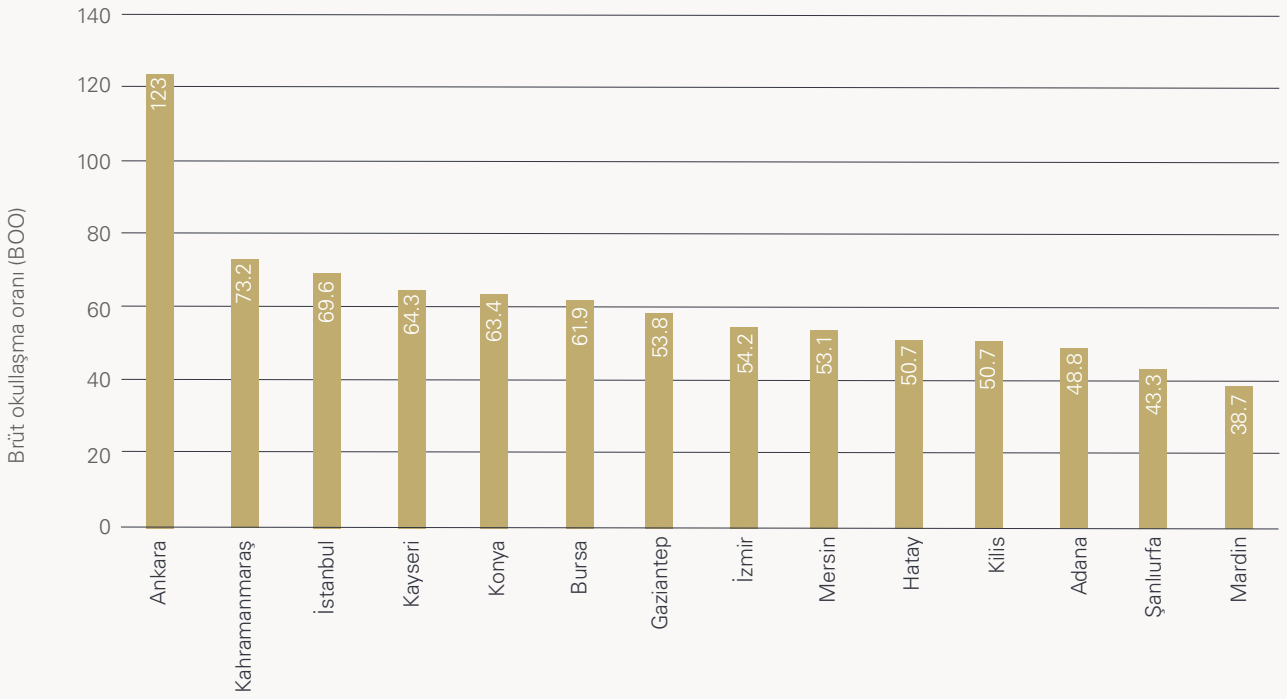

Veri kaynağı: MEB.

Şekil 19, GKA Suriyeli nüfusunun en yüksek olduğu şu dört il için yapılan basit bir ODKÇ ölçümü özetini temsil etmektedir: İstanbul, Gaziantep, Hatay ve Kilis. En son verilen il (Kilis) esasen ülkedeki GKA Suriyelilerin en fazla sayıda bulunduğu dokuzuncu ildir fakat buradaki Suriyeli nüfusun varlığı ilin demografik kompozisyonunu Türkiye'deki tüm diğer illerden daha fazla dönüştürmüştür: Şu an Kilis nüfusunun %81'ini GKA Suriyeliler oluşturmaktadır (MEB'in Aralık 2019 verilerine göre). Gösterilen ODKÇ özetleri bu ilin verilerini bulunduran en son UNICEF öğretim yılı izleme araştırmasından alınmıştır (2018-2019 veya 2019-2020).

Şekil 19:
Dört İlde 5-17 Yaş Arası GKA Suriyeli Çocuklara Yönelik Okul Dışı Kalmış Çocuklar (ODKÇ) Özeti, UNICEF İzleme Verileri

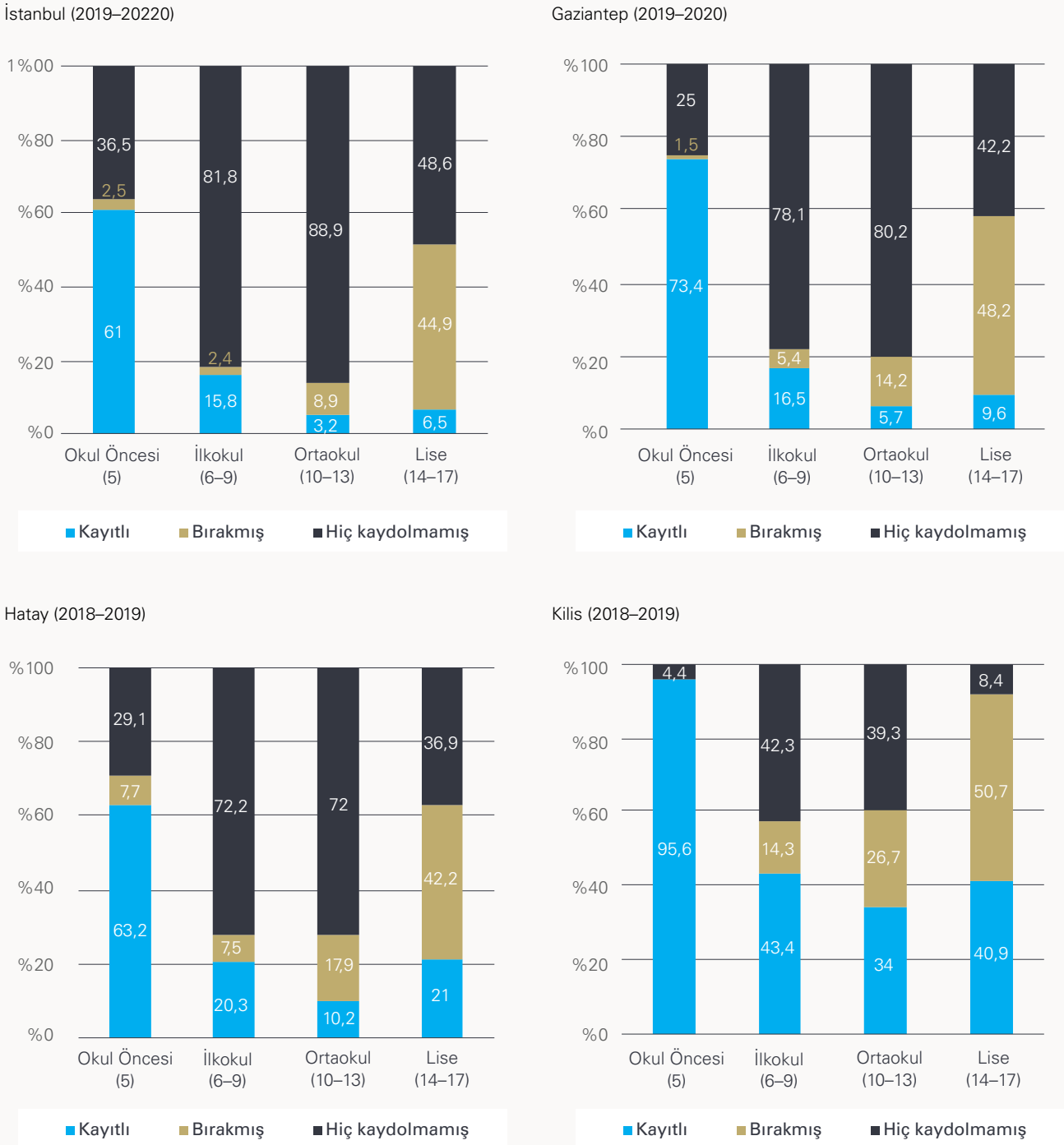

Veri Kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (2018-2020).
Notlar: İllere ve yıllara göre örneklem büyüklükleri: İstanbul (1.001); Gaziantep (1.412); Hatay (4.523); Kilis (1.224).

İstanbul, Gaziantep ve Hatay illerinin ODKÇ rakamları kısmen benzerdir (İstanbul ortalamasının en yüksek olmasıyla beraber). Ayrıca bu iller, NSA verilerine (Şekil 16) ve en son UNICEF İzleme Verilerine (bkz. Ek-D'deki Şekil D4) göre GKA Suriyeli çocuklara ait ülke çapındaki ODKÇ özetleriyle benzerlik göstermektedir. Ancak, hiç kaydolmamış veya okulu terk etmiş çocuk oranının çok daha yüksek olması ve dolayısıyla kaydolan çocukların yüzdesinin çok daha az olmasıyla Kilis ilinin özeti bunlara kıyasla çok farklıdır (2018-2019 UNICEF izleme araştırmasına göre). Yukarıda verilen Kutu 3, MEB'in 2019-2020 öğretim yılı verilerine göre değiştirilmiş brüt okullaşma oranına[63] dayanarak iller arasında yapılan bir başka kıyaslamayı göstermektedir. Bu özet, Kilis'teki kayıt oranının nispeten düşük olduğunu doğrulamakta ve tüm GKA Suriyeli çocukların okula kazandırılması için yapılacak daha çok iş olan başka illere de işaret etmektedir.

Bu bölümde yer alan analiz dört temel boyuttan her biri için toplam ODKÇ'nin iller arasındaki paylaşımının bir özetiyle sonuçlanmaktadır (Tablo 11). Verilen rakamlar, 24 ildeki 5-17 yaş arası 52.000 GKA Suriyeliyi kapsayan 2018-2019 ve 2019-2020 izleme araştırmalarından alınmıştır. Özet, GKA Suriyeli çocukların okul dışı kalma ihtimalleri açısından "en kritik yerleri" il bazında -ilaveten- ele almakta; fakat oranlardan ziyade ham rakamlara odaklanmaktadır. Örneğin okul dışı kalmış çocuk sayısının en yüksek olduğu il İstanbul olmakla birlikte, İstanbul'un ODKÇ oranı çok sayıda GKA Suriyelinin ikamet ettiği diğer illere kıyasla düşüktür (bkz. Yukarıda verilen Şekil 19a). Tablo 12'de yer alan dört boyutun tamamı üzerinden bakıldığında toplam GKA Suriyeli ODKÇ sayısının %16'sı İstanbul'dadır (en sağdaki sütun); bu oran 70.000 çocuğa tekabül etmektedir. Bu oranı sırasıyla Hatay (%12.4), Şanlıurfa (%10.9) ve Gaziantep (%10.6) izlemektedir. Hepsinin toplamına bakıldığında, Tablo 11'deki dört il UNICEF izleme araştırmalarında tespit edilen tüm ODKÇ'lerin aşağı yukarı yarısına ev sahipliği yapmaktadır.[64] İkinci il grubu (Kilis, Adana, Mersin ve İzmir) ise toplamın %30'una ev sahipliği yapmaktadır.

Tablo 12:
İllere ve ODKÇ Boyutuna Göre Okul Dışı Kalmış Toplam Suriyeli Çocukların Yüzdesi, 2018-2020 Sosyal Yardım Araştırmaları

İl:	Boyuta Göre:			Tüm Boyutlar
	2. Boyut (6-9 yaş)	3. Boyut (10-13 yaş)	6. Boyut (14-17 yaş)	Tüm Boyutlar (2.B, 3.B ve 6.B):
İstanbul	12,2	16,5	17,7	15,9
Hatay	12,3	12,4	13,6	12,9
Şanlıurfa	10,1	9,1	12,1	10,7
Gaziantep	11,7	9,1	11,0	10,6
Kilis	13,4	8,7	5,8	8,7
Adana	9,5	9,4	7,3	8,5
Mersin	6,0	7,9	6,4	6,7
İzmir	5,4	8,8	6,0	6,6
Diğer iller	19,4	18,1	20,1	19,7
	=%100,0	=%100,0	=%100,0	=%100,0
Cinsiyete göre toplam (%):				
Kız çocuk	46,9	44,0	39,7	43,2
Erkek çocuk	53,1	56,0	60,3	56,8
	=%100,0	=%100,0	=%100,0	=%100,0

Veri Kaynağı: MEB ve UNICEF İzleme Verileri sosyal araştırmaları, 2018-2019 ve 2019-2020 öğretim yılları.
Notlar: İllere göre örneklem büyüklükleri: İstanbul (1.412); Hatay (4.523); Şanlıurfa (1.453); Gaziantep (1.412); Kilis (1.224); Adana (887); Mersin (979); İzmir (2.485).

63 BOO rakamı açıklanmamıştır fakat büyük olasılıkla her bir ilde okula kaydolan 5-17 yaş arası çocukların sayısını alıp bu sayıyı 5-17 yaş aralığındaki toplam nüfusa bölerek elde edilmiştir. Bu değiştirilmiş bir brüt okullaşma oranıdır çünkü eğitim düzeylerini ayrıştırmamaktadır; ayrıca doğru bir brüt okullaşma oranı elde edilmesi için 17 yaş üzeri çocukların da dâhil edilmesi gerekir.

64 Sosyal araştırmalar GKA Suriyelilerin en fazla bulunduğu illeri kapsamakla birlikte her ilde yapılmadıklarından, Tablo 8'deki rakamlar Türkiye'deki GKA Suriyeli ODKÇ yüzdesine tam olarak karşılık gelmemektedir. Ancak, sosyal araştırma verilerindeki toplam rakamlar arasındaki farklar ve genel toplamdaki fark muhtemelen çok büyük olmayacaktır zira sosyal araştırmalara dâhil edilmeyen illerde nispeten az sayıda GKA Suriyeli bulunmaktadır.

Her bir ildeki ODKÇ sayıları eğitim düzeyine (veya ODKÇ boyutu) göre kısmen değişiklik göstermektedir. Boyutlar arasındaki değişim her bir ildeki farklı ODKÇ oranlarını ve aynı zamanda farklı nüfus profillerini yansıtmaktadır. Örneğin Kilis'teki genç ODKÇ yoğunluğu büyük ihtimalle bu ildeki (ya da izleme araştırmalarındaki) GKA Suriyelilerin yoğunluğunu yansıtmaktadır . Kilis küçük bir il olmakla beraber ülkedeki ilkokul çağında okul dışı kalmış tüm GKA Suriyeli çocukların %13,4'üne ev sahipliği yapmaktadır. Tablo 11 ODKÇ'nin cinsiyete göre özetini sunmaktadır. Dört ODKÇ boyutunun tamamında, kız çocukları toplam ODKÇ nüfusunun %43,2'sini oluştururken erkek çocukları %56,8'ini oluşturmaktadır. Bu oranlar daha önce verilmiş olan yaşa ve cinsiyete göre kayıt özetleriyle (örn. Şekil 15) tutarlıdır. Ayrıca **okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocukların çoğunluğunu, erkek çocuklarının oluşturduğunu** doğrulamaktadır.

İller üzerinden yapılan kıyaslamalar ODKÇ programlaması için ilave bir kılavuz niteliğindedir. Bölüm 4.3.1'de verilen, yaş grubu ve kaydolmama kategorisi üzerinden ODKÇ konusuna daha detaylı bir bakış sunan özet ile tutarlı olmalarının yanı sıra, illere dair özetler; yüksek ODKÇ oranları olan illeri ve çok (ham) sayıda okul dışı kalmış çocuk bulunan illeri tespit etmektedir. Başlıca bulgu, **okul dışı kalmış GKA Suriyeli nüfusunun büyük bir bölümünün nispeten az sayıda ilde bulunuyor olmasıdır.** Bununla birlikte, işe programlama açısından bakarsak, mevcut durumu çözmek için yapılması gereken müdahale şekilleri büyük ihtimalle ilden ile farklılık gösterecektir (Özellikle İstanbul ve Kilis gibi yerler kıyaslandığında). Bu sebeple, altta yatan faktörleri ve kısıtları analiz etmek çok önemlidir (bkz. Bölüm 5 ve 6) ve bu sorgulama seyrinin iller arasındaki farklılıkları ve diğer bağlamsal farklılıkları hesaba katması gerekmektedir.

4.3.3 Okulu Terk Etme Riski Bulunan GKA Suriyeli Çocuklar

Bölüm 3.1'de açıklandığı üzere, resmî Okul Dışı Kalmış Çocuklar çerçevesinde yer alan kategorilerden biri de okulu terk etme riskiyle ilgilidir. Ölçüm yapılması en zor olan kategori budur zira mevcut bir sonuca değil (okul dışında olmak gibi), gelecekte ortaya çıkabilecek potansiyel bir sonuca dayanmaktadır. Ayrıca bu risk kategorisinde alınabilecek resmî rehberlik sınırlıdır; ODKÇ çalışmalarındaki tartışmaların çoğu hâlihazırda okuduğu sınıf için olması gereken yaşın çok üstünde olan çocuklara odaklanmaktadır (UNICEF-UIS, 2015).

Okulu terk etme riski konusu için iki veri kaynağı dâhil edilmiştir. İlki MEB'in erişime açtığı ve son dört öğretim yılını (2016-2017 ila 2019-2020 arası) kapsayan devamsızlık verilerini içermektedir. Bu bilgiler her bir yıl yapılan devamsızlık sayısı için dört kategori oluşturmak üzere kullanılmıştır: 0-9 gün, 10-19 gün, 20-29 gün ve 30 veya daha fazla gün devamsızlık. Şekil 20, sınıfa ve öğretim yılına göre 20 veya daha fazla gün devamsızlığı bulunan öğrenci yüzdesinin bir özetini vermektedir. 2016-2017, 2017-2018 ve 2018-2019 öğretim yıllarındaki devamsızlık rakamları sınıflar bazında oldukça yakındır; göze çarpan tek fark ise 2018-2019 öğretim yılında 10-12. sınıflardaki devamsızlık rakamlarında önceki iki yıla kıyasla küçük bir azalma görülmüş olmasıdır. Bununla birlikte, muhtemelen COVID-19 küresel salgınından ötürü, 2019-2020 yılında tüm sınıflardaki rakamlar önemli ölçüde düşmüştür. Dolayısıyla bu sonuçlar COVID öncesi dönemdeki yılların 20+ devamsızlık oranlarında kayda değer herhangi bir eğilimi göstermemektedir. Ancak 2019-2020 öğretim yılının devamsızlık rakamlarında görülen ciddi düşüşten ötürü bu bölüm 2018-2019 yılının devamsızlık verilerine odaklanacaktır.

Şekil 20:
Sınıfına ve Ders Yılına Göre 20 veya Daha Fazla Gün Okula Gitmemiş GKA Suriyeli Öğrencilerin Yüzdesi

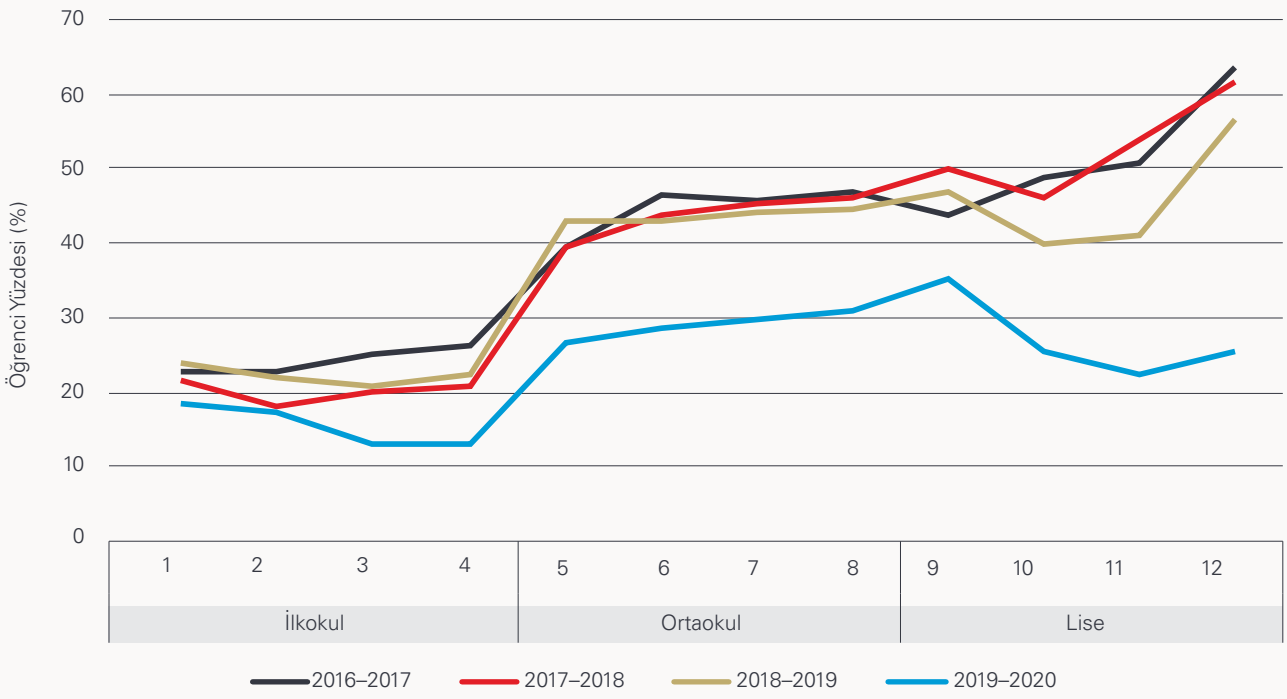

Veri kaynağı: MEB Verileri (2016-2020).

Şekil 21, 2018-2019 öğretim yılındaki devamsızlıklara dair daha detaylı bir özet sunmaktadır. Rakamlar, 2019-2020 öğretim yılı boyunca GKA Suriyeli çocukların oldukça büyük bir bölümünün 30 veya daha fazla gün okula gitmediğini göstermektedir. Bu durum ortaokul düzeyindeki sınıflar için (lisenin 9. sınıfı da bunlara dâhil edilmek üzere) özellikle geçerlidir; öğrencilerin %30'undan fazlasının 30'dan fazla gün devamsızlığı bulunmaktadır. 30 veya daha fazla gün devamsızlık yapma durumu lise düzeyindeki sınıflarda git gide azalmaktadır; ancak bu eğilim, 20-29 gün devamsızlığı bulunan öğrencilerin payındaki yükselmeyle kısmen dengelenmektedir.

Şekil 21:
Sınıfına Göre 20-29 veya 30 veya Daha Fazla Gün Okula Gitmemiş GKA Suriyeli Öğrencilerin Yüzdesi, 2018-2019 Eğitim öğretim Yılı

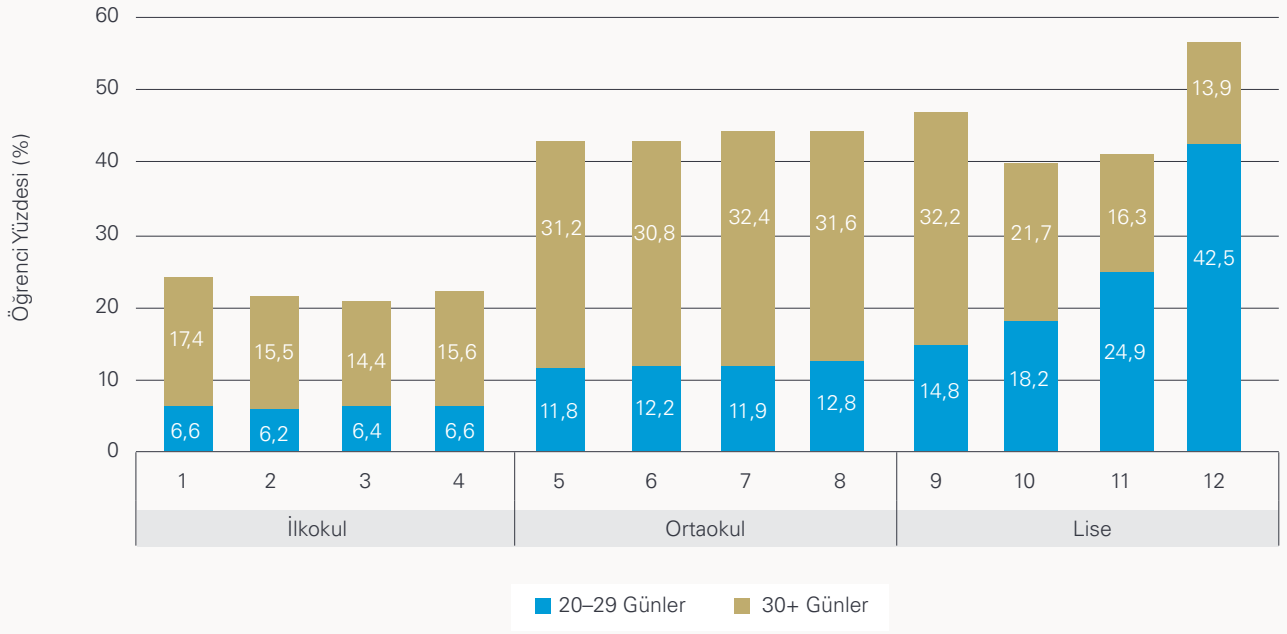

Veri kaynağı: MEB Verileri (2018-2019).

Şekil 22, kız ve erkek çocuklarının devamsızlık oranları arasında bir kıyaslama yaparak 2018-2019 öğretim yılında görülen devamsızlıkların özetini vermeye devam etmektedir. Kız çocuklarının ve erkek çocuklarının devamsızlık oranları ilkokul düzeyinde benzer olmakla birlikte, erkek çocuklarının ortaokul düzeyinde 30+ gün devamsızlık yapma eğilimlerinin daha yüksek olduğu görünmektedir. Lisenin 9. sınıfında bu fark oldukça büyüktür; 30+ gün devamsızlık yapan kız çocuklarının oranı %28 iken erkek çocuklarının oranı %38'dir. 10-12. sınıflarda ise bu fark kısmen azalmaktadır.

Şekil 22:
Cinsiyete ve Sınıfa Göre 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılında 30 Gün veya Daha Fazla Okula Gitmemiş GKA Suriyeli Öğrencilerin Yüzdesi

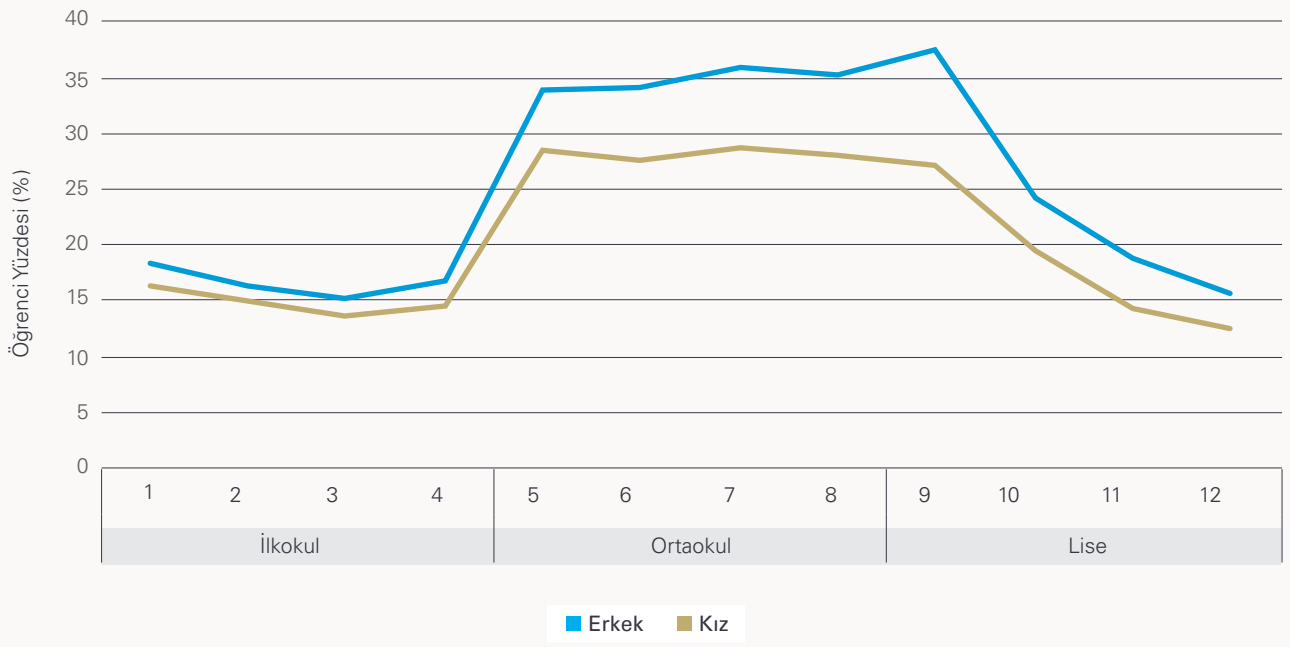

Veri kaynağı: MEB Verileri (2018-2019).

Devamsızlık konusunda iller arasında kayda değer bir fark bulunmaktadır. Şekil 23, GKA Suriyeli çocukların en fazla okula kayıt oranlarının bulunduğu 20 ilde 2018-2019 öğretim yılı boyunca 20+ veya 30+ gün devamsızlık yapmış olan ortaokul ve lise öğrencilerinin (toplam) yüzdesini vermektedir. Dört ilde (Antalya, Osmaniye, Kilis ve Hatay) 30 veya daha fazla gün devamsızlığı bulunan ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin oranı yüzde 20'nin altındadır. Ancak bir diğer tarafta da 30 veya daha fazla gün devamsızlık oranları %35 veya üstü olan dört il bulunmaktadır (Konya, Kayseri, Şanlıurfa ve Adana). Ham rakamlar açısından, 30+ gün devamsızlığı bulunan ortaokul ve lise öğrencilerinin toplam sayısının aşağı yukarı yarısına sahip olan beş il bulunmaktadır: Ankara (4.386), Adana (5.506), Şanlıurfa (5.882), Gaziantep (6.783) ve İstanbul (9,182). Son olarak, 30+ gün devamsızlığı bulunan ortaokul ve lise öğrencilerinin il bazındaki ortalamaları kız ve erkek çocukları arasında fazla değişiklik göstermemektedir (Ek-D'deki Şekil D6). Tüm şehirlerde erkek çocuklarının 30 ve daha fazla gün devamsızlık yapma eğilimi kız çocuklarına kıyasla daha yüksektir; aradaki fark çoğu zaman yaklaşık %3-5 civarındadır. Yalnızca üç ilde bu fark %5'in üstündedir (Kocaeli, Kahramanmaraş ve Şanlıurfa).

Şekil 23:
GKA Suriyelilerin Kayıt Oranlarının En Fazla Olduğu 20 İlde 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılında 20+ veya 30+ Gün Okula Gitmemiş Ortaokul ve Lise Seviyesindeki GKA Suriyeli Öğrencilerin Yüzdesi

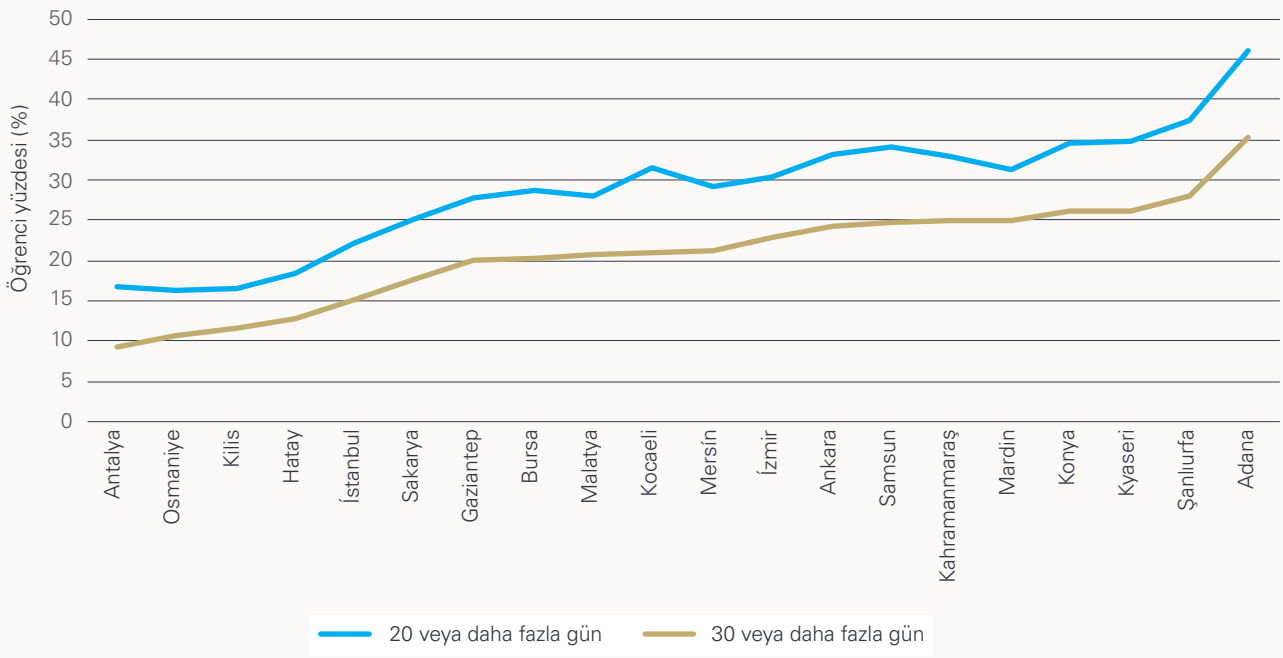

Veri kaynağı: MEB Verileri.

Sonuç itibariyle, MEB'in devamsızlık verileri GKA Suriyeli öğrencilerin büyük bir bölümünün kırılganlık düzeyinin yüksek olduğunu açıkça göstermektedir. Devamsızlık ile okulu erken bırakma arasındaki bağlantı tespit edilememektedir; dolayısıyla okulu terk etme riski bulunan çocukların yüzdesini tahmin etmek ve bunu önceki bölümlerde geliştirilmiş olan ODKÇ özetlerine eklemek mümkün değildir. Nispeten küçük yaştaki GKA Suriyelilerin yüksek oranda devamsızlık yapmış olmaları bile okulu terk etmelerine sebep olmayabilir. Bununla birlikte, bir yılda görülen 30+ gün devamsızlık en az %15 oranında ders kaybını temsil etmektedir (200 günlük bir öğretim yılında). Dolayısıyla, okulu terk etme durumuyla doğrudan ilişkisinden bağımsız olarak devamsızlık verileri, GKA Suriyeli öğrenci nüfusunun büyük bir bölümünün okulla ilişkilenmesindeki bir soruna işaret etmektedir. Daha büyük yaştaki GKA Suriyeli öğrenciler söz konusu olduğunda ise, sık görülen bu devamsızlıklar eğitim sisteminden kısa bir süre içinde kopacaklarının sinyalini veriyor olabilir.

Okulu terk etme riski konusundaki ikinci bilgi kaynağı ise UNICEF'in 2017-2018 ve 2018-2019 öğretim yılları sırasında ŞEY (Şartlı Eğitim Yardımı) programı katılımcıları üzerine yaptığı izleme verilerinden geliyor. Bu verilerin bir avantajı GKA Suriyeli çocukların sınıflara göre yaş bilgilerini barındırması; bu da okudukları sınıf için yaşları büyük olan çocukların belirlenmesini mümkün kılıyor. UNICEF İzleme Verileri ayrıca MEB'in Şekil 20-23'te verilen özetine tamamlayıcı nitelikte olan devamsızlık bilgileri içeriyor. Bununla birlikte şunu unutmamak gerekir ki; ŞEY Programı izleme verilerinin okul kaydı yapılmış GKA Suriyeli çocukların büyük bir bölümünü kapsıyor olması tüm GKA Suriyeli öğrencileri temsil ettiği anlamına gelmemektedir. Şekil 24 ve 25, ilkokul (Şekil 24) ve ortaokul (Şekil 25) düzeyindeki sınıflara göre yaş durumlarının özetiyle başlamaktadır. Ek-D'de bulunan Şekil D7 lise düzeyindeki 9. ve 11. sınıfları göstermektedir. Orada bulunan üç şekilde de yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma durumuna dair açık bir örüntü gözlenmektedir. Yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolan GKA Suriyeli çocukların yüzdesi 1. ila 5. sınıflar arasında artmaktayken, 5. sınıftan sonra azalmaya başlamaktadır. Örneğin 2018-2019 öğretim yılında 1. sınıf öğrencilerinin yaklaşık %75'i 5-7 yaş arasında iken, 5. sınıf öğrencilerinin %60'ından azı 9-11 yaşlarındadır. Ancak bu eğilim daha üst sınıflarda tersine dönmektedir: 7. sınıfta okuyan GKA Suriyeli öğrencilerin %65'i 11-13 yaşlarında iken (2018-2019 öğretim yılında), 9. sınıf öğrencilerinin %70'inden fazlası 13-15 yaş aralığındadır (Şekil D7).

Şekil 24:
İlkokul 1. ve 3. Sınıflara Göre Öğrenci Yaşı Oranları, UNICEF 2017-2019 İzleme Verileri

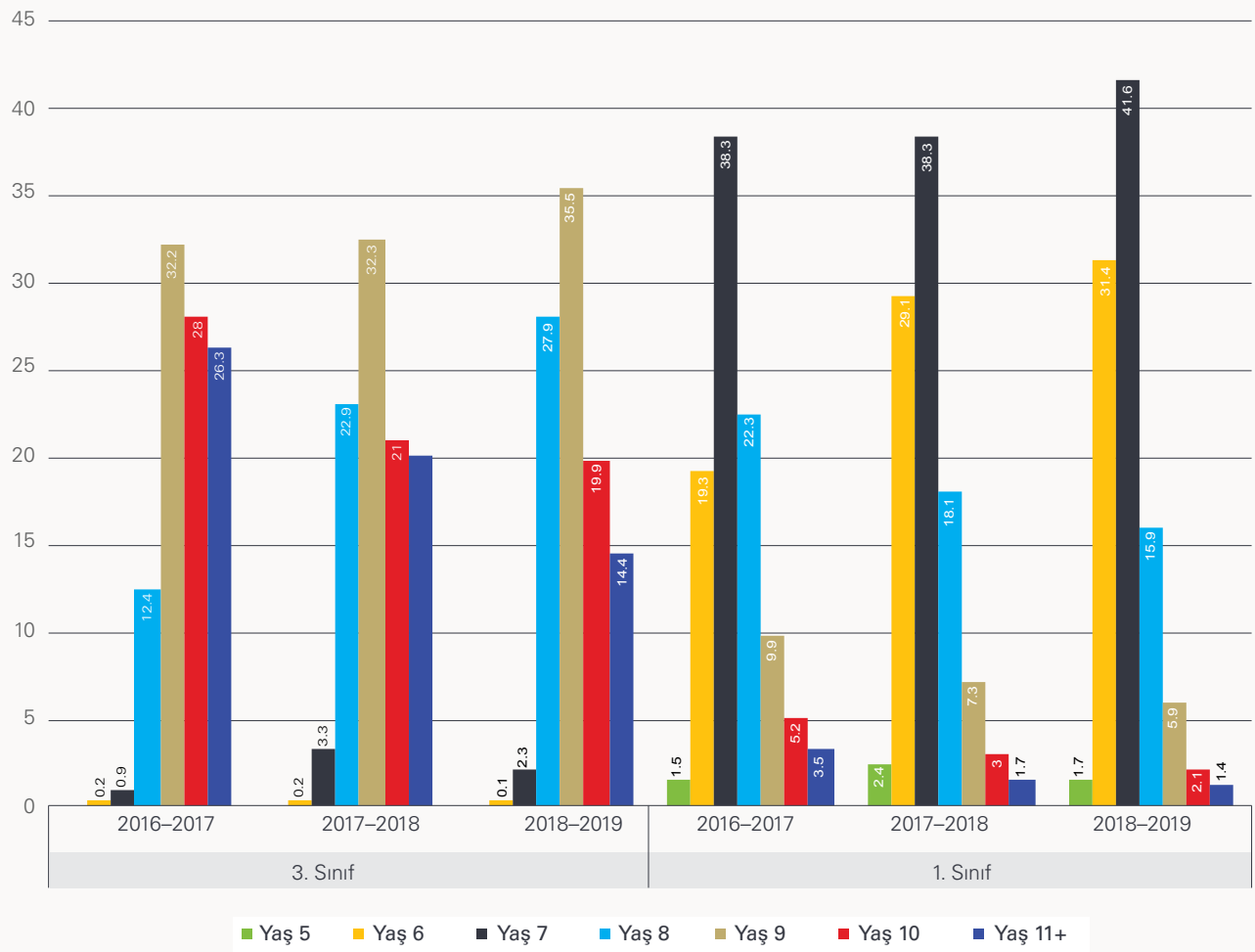

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri, çeşitli yıllar.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016-2017 (73.640); 2017-2018 (34.997); 2018-2019 (315.802); 2019-2020 (390.335).

Şekil 25:
Ortaokul 5. ve 7. Sınıflara Göre Öğrenci Yaşı Oranları, UNICEF 2017-2019 İzleme Verileri

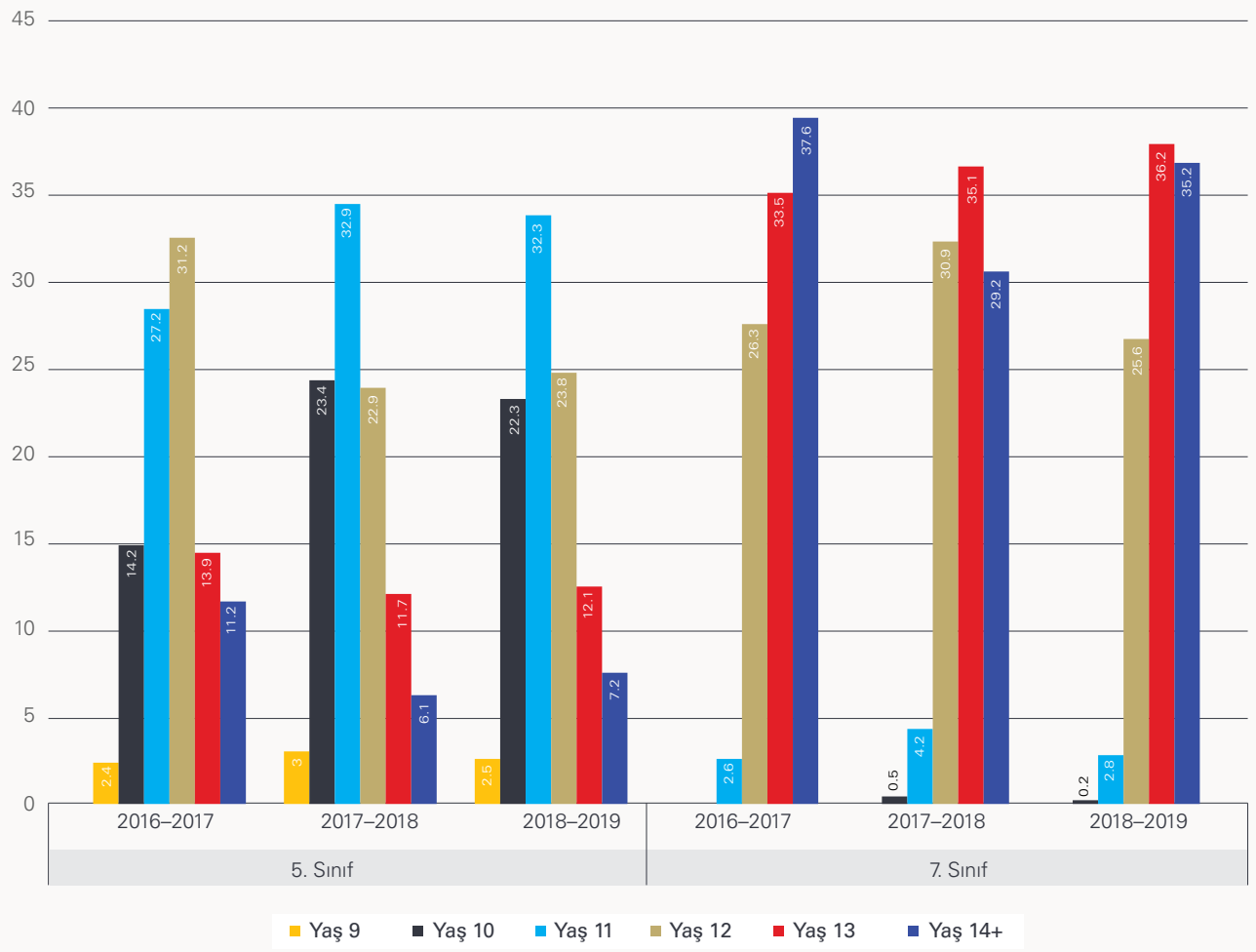

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (çeşitli yıllar).
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016-2017 (73.640); 2017-2018 (34.997); 2018-2019 (315.802); 2019-2020 (390.335).

Sınıflardaki rakamlara göre bu üç yaş aralığında görülen ikinci eğilim ilk eğilimle paraleldir: 2017-2018 ve 2018-2019 yılları arasındaki yaş/sınıf profili ilkokul düzeyindeki sınıflarda iyiye giderken lise düzeyindeki sınıflarda kötüye gitmektedir (yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma yaşayan daha fazla çocuk bulunmaktadır). Daha üst sınıflara kaydolan yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma yaşayan çocuk sayısının daha fazla olması, nispeten ileri yaştaki çocukların daha yüksek oranda okula devam ettiklerini veya daha önceden başlayamadıkları eğitimlerine sonradan başladıklarını göstermektedir. Bir taraftan da bu durum, **yaş-sınıf uyumunu azaltmaktadır.**

ŞEY katılımcıları arasından toplanan UNICEF İzleme Verileri aynı zamanda devamsızlığa dair bilgiler de içermektedir. Şekil 26, en son izleme verilerine (2018-2019) dayanarak sınıfa göre risk etkenlerini yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma ve devamsızlık oranlarını bir araya getirerek özetlemektedir. Şekil 26, MEB nüfusundaki devamsızlıkları gösterirken yukarıdaki Şekil 21 ile aynı stratejiyi izlemektedir; yüksek devamsızlık veya yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma için mavi renk, çok yüksek düzeyler ise için sarı ve siyah renk kullanılmıştır. Yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma faktörü için; okuduğu sınıftayken olması gereken resmî yaştan iki yaş büyük olan öğrenciler (öğretim yılının başlangıcında) mavi ile kodlanmış (hafif risk), 3 veya 4+ yaş büyük olan öğrenciler ise sırasıyla sarı ve siyah renkleriyle kodlanmıştır. Devamsızlıklar için; öğretim yılının bir ayında 4 veya daha fazla gün özürsüz devamsızlık yapmış olan öğrenciler mavi tonda, 2 ay ve 3+ ay içinde 4+ gün devamsızlığı olanlar ise sırasıyla sarı ve siyah renklerle gösterilmiştir.

Şekil 26'da göze çarpan ilk sonuca göre, yaşa ve devamsızlığa bağlı okulu terk etme riski, orta düzeydeki sınıflarda (geç ilkokul ve ortaokul), erken ilkokul veya lise düzeyindeki sınıflara kıyasla genel olarak daha yüksektir. Bu durum muhtemelen GKA Suriyelileri ilkokula kazandırma konusunda son zamanlarda kaydedilen ilerlemeyi yansıtmaktadır. 9. ve 11. sınıflarda yaşla ilgili riskin daha düşük olmasının sebebi ise muhtemelen bu sınıflara ulaşmadan önce okulu terk etmelerin git gide artmasıdır (Özellikle 11. sınıf için geçerlidir). 4-9. sınıflarda, yaşı sınıfına göre olması gerekenin 3 yaş veya daha üzerinde olan öğrencilerin oranları (yaklaşık %30) oldukça yüksektir. Bu durum, öğretim yılını bitirdiklerinde genelde 16 yaşın üzerinde olduklarından üzerlerinde okulu terk etmeye yönelik daha büyük bir baskı olmasının muhtemel olduğu anlamına gelmektedir.

Şekil 26:
Yaşına Göre Daha Alt Seviye Bir Sınıfa Kaydolma ve 4'ten Fazla Özürsüz Devamsızlık Yapılan Ay Sayısına Göre Okul Terki Riski Altındaki Öğrencilerin Yüzdesi, UNICEF 2018-2019 İzleme Verileri

(a) Yaşına Göre Daha Alt Seviye Bir Sınıfa Kaydolma

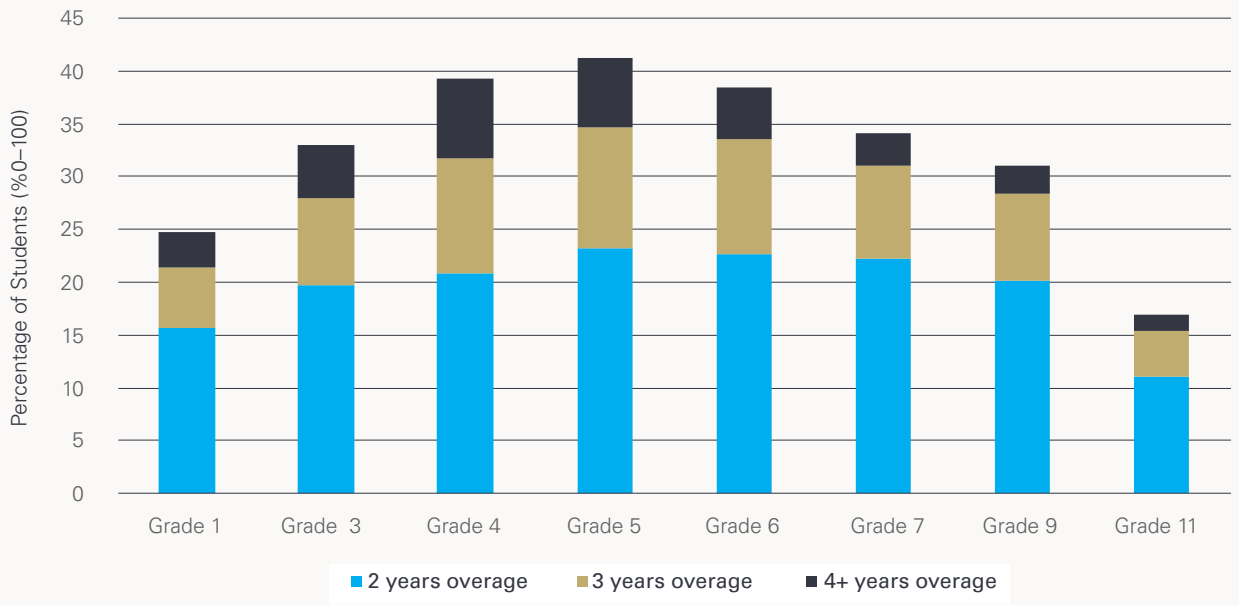

(b) Devamsızlık

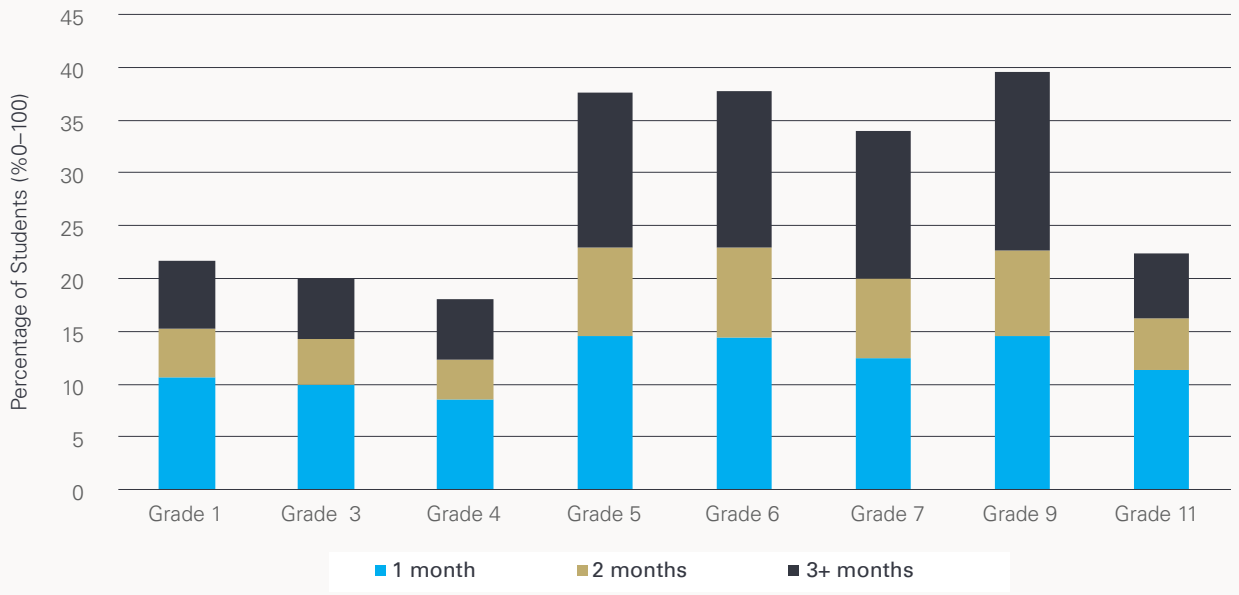

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri, 2019.
Notlar: 2018-2019 UNICEF İzleme Verileri'ndeki örneklem büyüklüğü 315.802'dir.

Özürsüz devamsızlıklara dair UNICEF İzleme Verileri, 1., 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin yalnızca yaklaşık %20 'sinin en az bir ay içinde 4+ gün devamsızlık yaptıklarını göstermektedir. Örneğin 1. sınıftaki çocukların yaklaşık %10'u bir ayda 4+ gün, %5'i 2 ayda 4 veya daha fazla gün, %6'sı 3 veya daha fazla ayda 4 veya daha fazla gün devamsızlık yapmıştır. Toplama bakıldığında (%21) bu durum en az bir ay içinde 4 veya daha fazla gün devamsızlık yapma yüzdesini yansıtmaktadır (%21). 5 ila 9. sınıflarda kayıtlara geçen devamsızlıklar ise hızla yükselmektedir. 9. sınıfa bakıldığında; çocukların %15'i bir ayda 4+ gün, %8'i iki ayda 4+ gün ve %15'ten fazlası 3 veya daha fazla ayda 4+ gün devamsızlık yapmıştır. Bu da 1. sınıf öğrencilerinin yaklaşık %20'lik oranına kıyasla 9. sınıf öğrencilerinin neredeyse %40'ının en az bir ay 4+ gün devamsızlık yaptığı anlamına gelmektedir.

Şekil 26'daki devamsızlık özetinde görülen önemli bir sonuç, sınıf üzerinden gözlenen örüntünün MEB'in devamsızlık verilerine dayanan örüntüyle epey benzeşiyor olmasıdır. Devamsızlıklar ilkokul düzeyindeki sınıflarda daha az yaygın iken, ortaokul düzeyinde ve lisenin 9. sınıfında büyük ölçüde artmakta, daha üst sınıflarda ise tekrar düşüşe geçmektedir.

Okulu terk etme ihtimaline yönelik potansiyel öngörü sağlayan risk etkenlerine dair veriler, özellikle 5. (ortaokulda okulu terk etme riski) ve 7. (lise) boyutlarda olmak üzere pek çok GKA Suriyeli çocuğun eğitime katılım konusundaki kırılganlığını açıkça göstermektedir. Şekil 26'daki nicel özet bu problemin kapsamını anlamaya yönelik veriler sunmaktadır; faktörlere dair nitel veriler (Bölüm 5'te) ise risk altındaki GKA Suriyeli çocuklarla yapılan görüşmelere dayalı olarak verilen daha fazla detayla konuyu destekleyecektir.

4.4 Suriyelilerin Okullaşması Üzerine Nicel Veriler: Özet

MEB ve onun UNICEF gibi gelişim ortakları, Türkiye'deki GKA Suriyeliler (ve diğer sığınmacılar) üzerine nicel veriler toplayarak duruma özgü bir tablo çizmek için çok fazla zaman ve emek harcadı. Bu çalışmalara MEB'in resmî okula kayıt istatistikleri, UNICEF'in dokuz adet izleme araştırması ve Nüfus ve Sağlık Araştırması dâhildir. Bu bilgilerin kullanımıyla GKA Suriyeli ODKÇ'lerle ilgili problemin kapsamına dair eksiksiz bir resim çizmek mümkün değildir. Bu da görülen sonuçların altında yatan faktörleri açıklayacak daha detaylı ve birleştirilmiş analiz yöntemleri için zemin hazırlayacaktır. **Nicel özetin başlıca bulgusu, Suriyeli** sığınmacı **krizinin ilk yıllarından (2013-2015) itibaren okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocuk yüzdesinin büyük ölçüde azaldığı fakat bu ilerleme oranının son yıllarda sabit bir düzeyde devam ettiğidir.** MEB'in okula kayıt istatistikleri 5-17 yaş arası GKA Suriyelilerin %70'inden fazlasının 2014-2015 öğretim yılında okul dışı kalmış olduğunu göstermektedir; bu oran son yıllarda %40'ın altına düşmüştür. Bununla birlikte, ODKÇ oranı 2016 ve 2020 yılları arasında oldukça düşük bir miktarda iyiye gitmiştir. **ODKÇ oranını azaltma konusunda son yıllarda önemli kazanımların elde edilememiş olması; bu çocukların, özellikle de Türkiye'ye gelmeye devam eden savunmasız durumdaki GKA Suriyeli ailelerin çocuklarının okula kazandırılmasının önündeki zorluklara işaret etmektedir.** Bu noktada iki dizi etken öne çıkmaktadır. İlk olarak, GKA Suriyeli çocukların eğitiminin önünde talep tarafındaki baskılarla ilişkili dirençli faktörlerin bulunması ihtimali yüksektir. İkincisi de GKA Suriyelilerin okula kayıt oranlarının son yıllarda sabit bir düzeyde seyretmesinin GKA Suriyeli öğrencilerin geçici eğitim merkezlerinden (GEM'ler) Türkiye'deki resmî okullara (TRO'lar) geçiş dönemine denk gelmiş olmasıdır. Bu da resmî okullardaki kayıt, dil uyumlanması ve sosyal entegrasyon ile ilişkili engelleyici faktörlerin artmasına yol açmaktadır. Yineleyelim; bu meseleler sonraki bölümlerde çok daha detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

Ayrıca yaşa ve cinsiyete bağlı eğilimler de nicel verilerin merkezinde bulunmakta ve daha fazla analiz yapılabilmesi ve yönetsel tedbirlerin alınması için kritik noktaların belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Yaş konusunda üç bulgu öne çıkmaktadır. Birincisi, okul öncesi eğitim seçenekleri sınırlı olmakla birlikte GKA Suriyeli aileler çocuklarını okula geç kaydettirmeyi tercih etmektedir; bu da 5-6 yaş çocukların büyük bir yüzdesinin okula gitmediği anlamına gelmektedir. İkincisi, 7-11 yaş arası GKA Suriyeli çocukların kayıt oranları %80-90 aralığındadır, dolayısıyla küçük yaştaki GKA Suriyeli çocukların büyük bir bölümünün Türkiye'de okula kaydolduğunu göz önünde bulundurmak önemlidir. Ancak, bu çocukların ergenlik çağına girmeleriyle birlikte kayıt oranları hızla düşmektedir.

ODKÇ dağılımı dört öğretim düzeyi arasında kayda değer ölçüde değişim göstermektedir. Okul öncesi ve ilkokul çağında olup okula gitmeyen çocukların neredeyse tamamı bir noktada kaydolmaktadır; bu çocukların çok küçük bir kısmı (yaklaşık %1) hâlihazırda okulu terk etmiş durumdadır. Ortaokul ve lise çağındaki çocuklar söz konusu olduğunda ise ODKÇ yapısı çok farklıdır. Nispeten büyük yaşta olan bu çocukların %11'i hiç okula girmemiş; fakat büyük bir çoğunluğu (özellikle lise çağındakiler) okula kaydolup daha sonra bırakmıştır. **Okulu terk eden çocukların büyük bir kısmının Suriye'de okula başlayıp Türkiye'ye geldikten sonra devam edemeyen çocuklar olduğu görülmektedir.**

Cinsiyet açısından en önemli bulgu ise 10 yaşın üstündeki GKA Suriyeli çocuklar arasında kız çocuklarının okula kaydolma ihtimalinin erkek çocuklarından çok daha yüksek olduğudur. Bu sonuç farklı veri kaynaklarında görülmektedir (UNICEF izleme, NSA). Bu bulgu, erkek çocuklarının okula kaydolma ihtimalinin neden daha düşük olduğuna ilişkin daha derin bir sorgulama yapılmasının gerekliliğine işaret etmektedir (bkz. Bölüm 5 ve 6'da yer alan faktör analizleri). Bununla birlikte, okul dışı kalmış kız ve erkek çocuklarının yüksek sayısı ve okul dışı kalma sebeplerinin cinsiyete göre büyük ölçüde değişmesi, analizin buradan sonra gelen nitel ve politik kısımlarında da cinsiyet temasının dikkate alınması gerekliliğini açıkça göstermektedir.

Son olarak, resmî OOSCI (Okul Dışı Kalmış Çocuklar İçin Küresel Girişim) çerçevesine dayanan detaylı ODKÇ özetleri, GKA Suriyelilerde görülen en son eğilimlere ve ODKÇ sorununun genel kapsamına dair ilave bir kılavuz niteliği taşımaktadır. Okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocukların sayısını anlamak için iki önemli düzenlemeye ihtiyaç vardır. İlk olarak, -oldukça yaygın olan- okul kayıtlarında yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma meselesi bulunmaktadır: Ortaokul çağında olup okula kaydolan GKA Suriyeli çocukların neredeyse yarısı ilkokul düzeyindeki sınıflarda okumaktadır. Bu çocuklar bu araştırmadaki ODKÇ sayısına dâhil edilmemiştir fakat yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma ile ilişkili çeşitli problemlerin varlığı (uyum sorunları, okulu terk etme riski, vs.) göz önüne alındığında bir noktada bu konunun üzerine düşülmesi gerekliliği aşikardır. İkinci konu, okul dışı kalmış 5-7 yaşlarındaki çocukların nihaî olarak okula girmeleri sayesinde kayıt durumunun düzelerek ODKÇ rakamlarının (ve oranlarının) büyük ölçüde düşmesidir. Ancak bu durum, bu çocukların zamanında kaydolmamalarının bir sorun teşkil etmediği anlamına gelmemektedir; okul öncesi ve geç kayıt ile ilgili çözülmesi gereken meselelerin varlığı aşikardır. Ancak nihaî kaydolma oranı, 5-7 yaş arasındaki GKA Suriyeliler arasındaki "gerçek" ODKÇ oranı olarak kabul edilecek olursa %30'a yakındır.

Okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocukların çoğu lise çağındadır; bu yaş grubundakilerden Türkiye'de okulu terk edenlerin sayısı nispeten azdır (örn. Türkiye'de hiç okula kaydolmayanlar). Sayıca bunu takip eden en kalabalık yaş grubu 10-13 yaş aralığıdır; bu gruptaki ODKÇ'ler Türkiye'de hiç okula kaydolmamış olan ve Türkiye'deki bir okulu terk etmiş olan öğrencilerden oluşmaktadır. İlkokul çağındaki çocukların (6-9) ise neredeyse hepsi ilkokul veya okul öncesi eğitimi almaktadır veya nihaî olarak ilkokula girme ihtimalleri yüksektir (örn. geç kayıt). Ayrıca resmî OOSCI çerçevesi kategorilerinin tamamı okulu terk etme riski altındaki çocuklardan oluşmaktadır. Geç yaşta kayıt ve devamsızlık sıklığına bakıldığında, lise eğitimini tamamlamadan okulu terk etme riski altında olan ortaokul ve lise öğrencisi çocukların oranı epey yüksektir (%20 veya daha fazla).

Sonuç itibariyle, GKA Suriyeliler arasındaki ODKÇ'lerin analiz edilmesi ve bu problemin zaman içinde nasıl bir gelişim gösterdiğinin anlaşılması için gereken ilk adım, OOSCI boyutuna göre kayıt, ODKÇ sayı ve oranları ve ayrıca yaş aralığı, cinsiyet ve bölgelerin detaylı özetlerinin gösterilmesidir. Ancak bu da yeterli değildir; ODKÇ'nin nicel özetlerinde eksik olan şey, söz konusu oranların neden yaş ve cinsiyete göre değiştiğini anlamaktır. Bir sonraki bölüm bu konuya odaklanmaktadır.

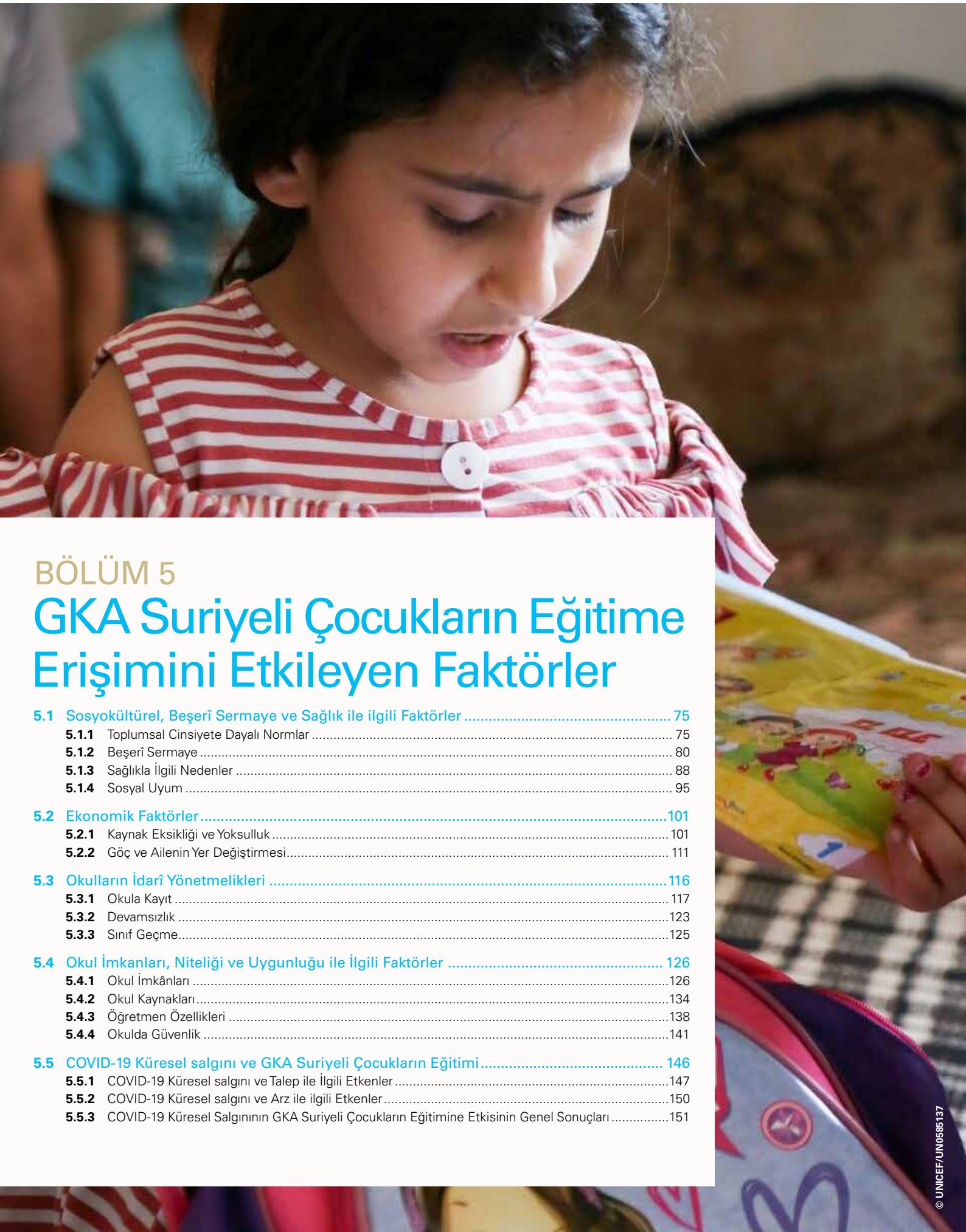

BÖLÜM 5

GKA Suriyeli Çocukların Eğitime Erişimini Etkileyen Faktörler

5.1 Sosyokültürel, Beşerî Sermaye ve Sağlık ile ilgili Faktörler 75
5.1.1 Toplumsal Cinsiyete Dayalı Normlar 75
5.1.2 Beşerî Sermaye 80
5.1.3 Sağlıkla İlgili Nedenler 88
5.1.4 Sosyal Uyum 95

5.2 Ekonomik Faktörler 101
5.2.1 Kaynak Eksikliği ve Yoksulluk 101
5.2.2 Göç ve Ailenin Yer Değiştirmesi 111

5.3 Okulların İdarî Yönetmelikleri 116
5.3.1 Okula Kayıt 117
5.3.2 Devamsızlık 123
5.3.3 Sınıf Geçme 125

5.4 Okul İmkanları, Niteliği ve Uygunluğu ile İlgili Faktörler 126
5.4.1 Okul İmkânları 126
5.4.2 Okul Kaynakları 134
5.4.3 Öğretmen Özellikleri 138
5.4.4 Okulda Güvenlik 141

5.5 COVID-19 Küresel salgını ve GKA Suriyeli Çocukların Eğitimi 146
5.5.1 COVID-19 Küresel salgını ve Talep ile İlgili Etkenler 147
5.5.2 COVID-19 Küresel salgını ve Arz ile ilgili Etkenler 150
5.5.3 COVID-19 Küresel Salgınının GKA Suriyeli Çocukların Eğitimine Etkisinin Genel Sonuçları 151

© UNICEF/UN0585137

Çocukların neden okula gitmediğinin anlaşılması, ODKÇ Girişimi için asli bir unsurdur. Çocukların okula gitmesini etkileyen faktörlerin ve kısıtların özellikle çocukların ve ailelerin deneyimleri ve algıları doğrultusunda açıklanmasıyla birlikte bu analiz, nicel ve nitel verilerin kanıta dayalı faaliyetlere dönüştürülmesi işini kolaylaştırabilecektir. Burada nihai hedef, Bölüm 7'de gösterildiği üzere politikalar ve uygulamalar ile ilgili eksikliklerin etkin şekilde ele alınmasını sağlayacak birtakım yönetsel tedbirlerin belirlenmesidir. Bu da ancak, güncel nicel ve nitel veriler ışığında Bölüm 4'te bahsi geçen ODKÇ sayılarının nedenleri ile ilgili doğru bir teşhis koyarak mümkün olabilir.

Bu bölümde, Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını etkileyebilecek çeşitli etkenlerin analiz edilmesi amacıyla büyük miktarda güncel ve ilk elden veriler ortaya konulup buna okulu terk etme riskinin ortaya çıkmasına neden olabilecek faktörler tespit edilmiştir. Bu noktada ana bilgi kaynağı, 2020 yılının sonunda ve 2021 yılının başında bu çalışma için toplanan ve GKA Suriyeli çocuklar, aileleri ve merkezi ve yerel düzeyde görev yapan kilit bilgilendiriciler ile derinlemesine görüşmeler ve öğretmenler ile Suriyeli Gönüllü Eğitim Personeli (SGEP) ile gerçekleştirilen çevrim içi odak grup görüşmelerinin de dâhil olduğu güncel nitel verilerdir. Nitel veriler, nicel verilerin bulgularına ilişkin olası açıklamaları sunacak şekilde, büyük oranda Bölüm 4'te yer verilen kaynaklardan alınmış nicel veriler ile mümkün olduğunca çoğaltılmıştır.

Bu noktada, bu bölümde sunulan GKA Suriyeli çocukların eğitime erişimine etki eden faktörlerin Türkiye'deki tüm GKA Suriyeli çocuklara genellenemeyeceğini belirtmek önemlidir. Bunun nedeni, bu çalışma için analiz edilen nitel verilerin, yalnızca okulu terk etme riski altında olan veya görüşmelerin yapıldığı sırada okul dışında olan Suriyeli çocuklardan ve GKA Suriyeli nüfusunun bir kesiminden toplanmış olmasıdır. Ayrıca nitel analiz, çalışma örnekleminde yer alan kişilerin algı ve deneyimlerini ortaya koymaktadır ki bu da herhangi bir genelleme yapılmasını engelleyen bir diğer faktördür. Bununla beraber nitel veriler, her bir GKA Suriyeli çocuğu eşit şekilde etkilemeyen, ancak yine de GKA Suriyeli çocukların eğitim olanaklarını engelleyebilecek olan faktörlerin küresel bir haritasını çıkarmaya çok yardımcı olmuştur.

Bölüm 5, küresel ODKÇ Girişimi (UNICEF, 2015) tarafından geliştirilen, Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların bağlamına uygun hâle getirilen ve çocukların eğitime erişimine etki eden faktörlerin ve kısıtların analiz edilmesini amaçlayan bir çerçeve doğrultusunda yapılandırılmıştır. Nitel veri toplama ve nitel analiz işlemleri, GKA Suriyeli çocukların eğitime erişimini engellemesi muhtemel talep ve arz taraflı etkenler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların okul dışında kalmasına ilişkin çok boyutlu nedenlerin analiz edilmesine yol gösterecek bulgusal bir yol haritası olarak bu çalışmanın başında hazırlanmış olan muhtemel faktörler ile ilgili ön değerlendirmeye (bkz. A Eki'ndeki Tablo A1) dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

İşin talep tarafı ile ilgili etkenler; sosyokültürel, beşerî sermaye ve sağlıkla ilgili etkenler (Bölüm 5.1) ve ekonomik etkenler (Bölüm 5.2) olmak üzere çeşitli kategorilere ayrılmıştır. İşin arz tarafı ile ilgili etkenler, okulların idari düzenlemeleri (Bölüm 5.3) ile okul imkânları ve niteliği (Bölüm 5.4) şeklinde gruplara ayrılmıştır. Ayrıca nitel saha araştırmasında COVID-19 küresel salgınına özel sorulara yer verilmemiştir. Zira araştırma, salgın ortaya çıkmadan önce hazırlanmıştır. Ancak nitel verilere bakıldığında salgının GKA Suriyeli çocukların eğitimine yönelik etkileri de ortaya çıkmıştır. Bunlar, Bölüm 5.5'te analiz edilmiş ve hem talep hem arz tarafı ile ilgili etkenlere yer verilmiştir. Türkiye'de eğitim sisteminin yönetişim, finans ve kurumsal yapısı, GKA Suriyeli çocukların eğitimini kolaylaştıracak bir ortam kapsamında tanımlanmakta ve Yönetsel Tedbir Analizi başlıklı Bölüm 6'da ayrı olarak analiz edilmektedir.

GKA Suriyeli çocukların okula gitmesini engelleyen unsurlar ile ilgili mümkün olduğunca detaylı bilgi vermek ve okul dışında kalmanın boyutlarını göz önünde bulundurarak bu faktörlerin okul dışında ve risk altında bulunan farklı yaş gruplarındaki GKA Suriyeli çocuklar ile örtüşmesini (Türkiye'deki bağlama uyarlanarak) sağlamaktır. Ayrıca, söz konusu etkenler analiz edilerek bu etkenlerin cinsiyet açısından kız ve erkek çocuklarına yönelik farklı etkilerine dikkat çekilmesi amaçlanmaktadır. Muhtemelen faktörlerin sayısı düşünüldüğünde bunun iddialı bir hedef olduğu söylenebilir. Ancak mevcut nicel verilerle harmanlanan nitel verilerin analizi, çalışma örneklemindeki görüşmeciler ve kilit bilgilendiricilerin algıları ve deneyimleri temelinde, GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını etkileyen çeşitli faktörlerin hem nedenlerini hem sonuçlarını ortaya çıkaracak etkenler arasındaki bağlantıları gözler önüne sererek bu hedeflere ulaşılmasına yardımcı olacaktır.

Bölüm 5'te yer verilen analiz, şu şekilde yapılandırılmıştır: Her bir alt bölümde, öncelikle belirlenen bileşenler doğrultusunda talep veya arz taraflı her bir faktör analiz edilmektedir. Farklı etkenler kapsamında başka bileşenler ile ilişkilerin olduğu tespit edilen bu analizde, söz konusu etkenler ile muhtemel faktörler arasındaki muhtemel bağlantılara dikkat çekmek ve bunlara atıfta bulunmak üzere çapraz referans sisteminden yararlanılmaktadır. Etkenlere ilişkin her bir bileşenin analizi sonucunda belirlenen belli başlı faktörlerin özeti sunulmaktadır. Bu özet içerisinde, okul dışında kalmanın boyutları doğrultusunda oluşturulmuş bir faktör haritası/tablosu da

bulunmaktadır. Yıldız (*) işaretleri, söz konusu faktörün belli bir boyutta bulunan çocukların durumu ile ne kadar ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin kimlik belgesinin olmaması, okul dışında kalmış çocukların eğitimi için bir engel teşkil ediyorsa, bunun 3. ve 6. Boyutta bulunan çocukların durumu ile ilişkisi bulunduğu değerlendirilmektedir. Bir faktörün, okul dışında kalma boyutlarından herhangi biri ile ilişkisinin olmadığı görüldüğü takdirde kutucuk boş bırakılmaktadır. Her faktör için konulmuş yıldız işaretinin sayısı, okul dışında kalma durumunun farklı boyutlarında olan GKA Suriyeli çocukların eğitimi açısından engel oluşturan unsurların mevcut nitel veriler yoluyla belirlenmiş şiddetini/ağırlığını göstermektedir. Bir yıldız, söz konusu faktörün belli bir boyutta bulunan çocuklara etkisinin düşük olduğunu, iki yıldız orta düzeyde olduğunu, üç yıldız ise etkisinin büyük olduğunu göstermektedir. Örneğin yaşından küçük sınıfa kaydolma durumu, ilkokul çağında ve risk altında bulunan 6-9 yaş arası (4. Boyut) çocuklar için düşük bir risk teşkil ederken ortaokul çağında ve risk altında bulunan çocuklar (10-13 yaş arası) için yüksek bir risk teşkil etmektedir. Bu da ilkokul çağındaki çocukların yaşlarından küçük sınıfa kaydolmaları nedeniyle okulu terk etme ihtimallerinin daha az ancak diğer grupta bulunan çocukların, yaşlarından küçük bir sınıfa kaydoldukları zaman okulu terk etme ihtimallerinin daha fazla olduğu anlamına gelmektedir. Son olarak yıldız işareti, belirlenen faktörlerin okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocukların "tamamı" için aynı derecede etkisi olduğu anlamına gelmemektedir. Yıldız işareti, söz konusu faktörün diğer boyutlara oranla bu çocukları etkileme ihtimalinin daha fazla olduğu veya hâlihazırda daha fazla etkilemiş olduğu anlamına gelmektedir.

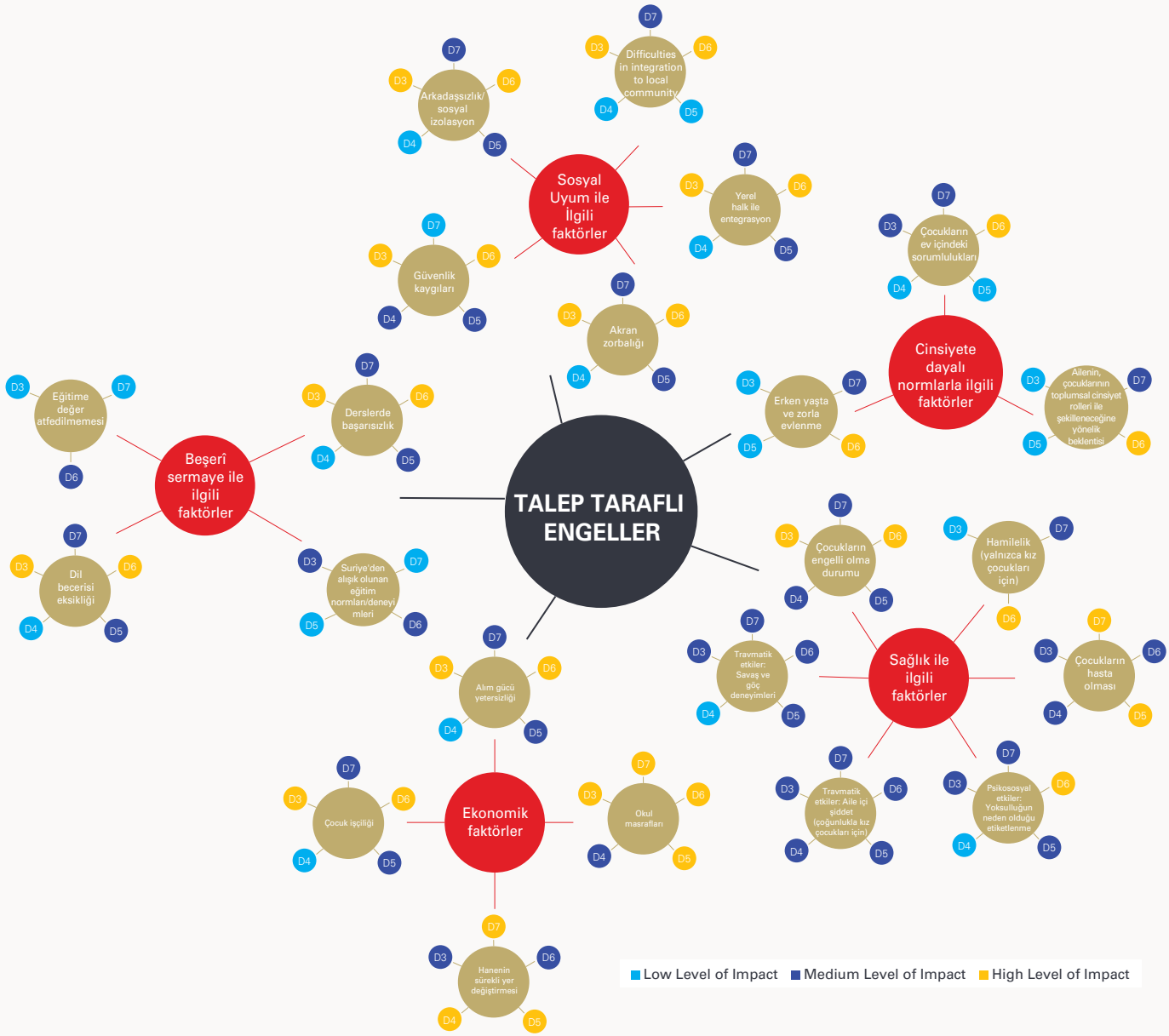

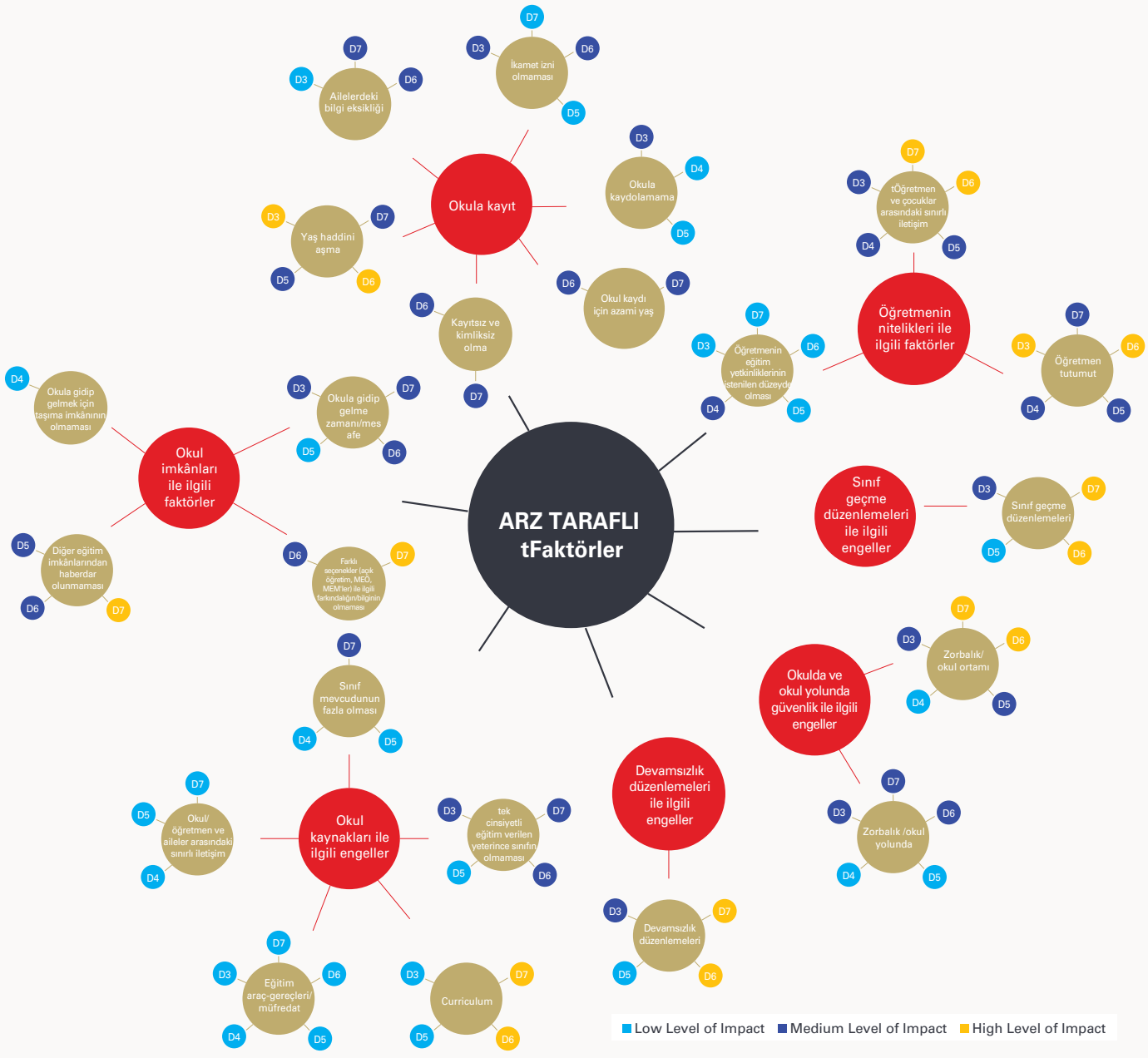
ARZ TARAFLI tFaktörler
Okula kayıt
Ailelerdeki bilgi eksikliği
İkamet izni olmaması
Okula kaydolamama
Yaş haddini aşma
Okul kaydı için azami yaş
Kayıtsız ve kimliksiz olma
Öğretmenin nitelikleri ile ilgili faktörler
tÖğretmen ve çocuklar arasındaki sınırlı iletişim
Öğretmenin eğitim yetkinliklerinin istenilen düzeyde olması
Öğretmen tutumu
Okul imkânları ile ilgili faktörler
Okula gidip gelmek için taşıma imkânının olmaması
Okula gidip gelme zamanı/mesafe
Diğer eğitim imkânlarından haberdar olunmaması
Farklı seçenekler (açık öğretim, MEB, MEM'ler) ile ilgili farkındalığın/bilginin olmaması
Sınıf geçme düzenlemeleri ile ilgili engeller
Sınıf geçme düzenlemeleri
Okulda ve okul yolunda güvenlik ile ilgili engeller
Zorbalık/ okul ortamı
Zorbalık /okul yolunda
Sınıf mevcudunun fazla olması
Okul kaynakları ile ilgili engeller
Okul/ öğretmen ve aileler arasındaki sınırlı iletişim
tek cinsiyetli eğitim verilen yeterince sınıfın olmaması
Eğitim araç-gereçleri/ müfredat
Curriculum
Devamsızlık düzenlemeleri ile ilgili engeller
Devamsızlık düzenlemeleri
Low Level of Impact
Medium Level of Impact
High Level of Impact

5.1 Sosyokültürel, Beşerî Sermaye ve Sağlık ile ilgili Faktörler

Sosyokültürel, beşerî sermaye ve sağlık ile ilgili etkenler, çocukların eğitimi ile ilgili talep taraflı etkenleri kapsamaktadır. Bu bölümde toplumsal cinsiyet rollerinin, çocuğun evde üstlendiği sorumlulukların, erken yaşta ve zorla evlendirilme durumu ile şekillenen çocuklarının geleceği ile ilgili ailelerin beklentileri açısından GKA Suriyeli çocukların eğitimleri üzerinde farklı etkileri olabilecek *toplumsal cinsiyete dayalı normların* oynadığı rol ile ilgili sosyokültürel etkenler analiz edilmektedir.

Beşerî sermaye, kişinin hayatındaki bilgi, beceri ve yeteneklerin toplamı olarak düşünülebilir[65] ve GKA Suriyeli çocukların ve ailelerinin beşerî sermayesinin az olması, çocukların eğitime erişiminin önünde bir engel oluşturabilmektedir. Bu nedenle beşerî sermaye ile ilgili etkenler, farklı bileşenler (eğitime verilen değer, dil, derslerde başarı ve Suriyelilerin eğitim normları/geçmişleri) ile ilişkili olarak analiz edilmektedir.

Sağlık ile ilgili etkenlerde engeli olma durumu, kronik rahatsızlık, psikososyal deneyimler ve travmaların GKA Suriyeli çocukların eğitimine yönelik etkileri değerlendirilmektedir.

Son olarak bu bölümde, GKA Suriyeli çocukların arkadaşlığı, yerel halk ile bütünleşmesi, yerel halkın kendilerine yönelik tutumları ve onların yerel halka yönelik tutumları, güvenlik endişeleri ve akran zorbalığı gibi *sosyal uyum* konusunun farklı yönlerine ağırlık verilmektedir.

Analiz; bu rapor için toplanan nitel veriler, UNICEF'in izleme verilerinden elde edilen nicel veriler ve 2018 tarihli NSA ışığında gerçekleştirilmiştir.

5.1.1 Toplumsal Cinsiyete Dayalı Normlar

Nitel verilere bakarak GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını (çoğunlukla olumsuz yönde) etkileyebilecek toplumsal cinsiyete dayalı bazı normların belirlenmesi mümkündür. Bu bölümde, GKA Suriyeli ailelerin genel olarak çocuklarından beklentileri ile toplumsal cinsiyete dayalı normların yanı sıra ev işleri ile erken ve zorla evlilik arasındaki ilişki analiz edilmektedir.

Nitel verilere bakıldığında GKA Suriyeli ailelerin çocuklarından beklentilerinin genellikle onların mutluluğu olduğu görülmektedir. Çocuklarının hayatlarını ve geleceklerini garanti altına almaları için okumaları gerektiğini ve çocuklarından okumaları dışında hiçbir beklentileri olamayacağını dile getiren GKA Suriyeli aileler bulunmaktadır.

Ancak çoğunlukla hanelerin yaşadığı ekonomik sorunlar nedeniyle ailelerin beklentilerinin, toplumsal cinsiyete dayalı roller ile şekillendiğini görmek mümkündür. Bu konuyla ilgili olarak GKA Suriyeli ailelerin genel eğiliminden, yaşça büyük erkek çocuklarından aile bütçesine katkı sağlamak üzere (bazen de kardeşleri okula gidebilsin diye) ev dışında çalışmalarının beklendiği, kız çocuklarının ev dışında çalışmasının uygun görülmediği ve farklı oranlarda da olsa ev işlerine yardımcı olduklarından dolayı liseye kadar okumaya devam edebildikleri ve yaşça küçük erkek çocuklarının da eğitimlerine devam edebildikleri anlaşılmaktadır. Bu konuda bazı farklılıklar da gözlemlenmiştir. Örneğin nitel verilere bakıldığında, kız çocukları ile ilgili güvenlik endişeleri veya kız çocuklarının ev işlerinden dolayı okula gidememeleri nedeniyle sadece erkek çocuklarının okula gönderildiği vakalar olduğu görülmüştür.

Nitel veriler, GKA Suriyeli çocukların ev içi sorumluluklarının genel çerçevede anlaşılmasını sağlamaktadır. Nitel verilere bakıldığında evdeki iş bölümü anlamında net bir ayrım olduğu görülmektedir. Kız çocukları, daha ziyade temizlik, yemek yapma ve annelerine yardımcı olma gibi işlerle uğraşırken erkek çocukları küçük çaplı alışverişleri yapma, markete veya pazara gitme gibi ev dışı işlerden sorumlu hâle getirilmiştir. Nitel verilere bakıldığında söz konusu iş bölümünün, toplumsal cinsiyete dayalı rollerden veya güvenlik endişelerinden kaynaklandığı görülmüştür. Nitel verilere bakıldığında, ev içi sorumluluğu olmadığını ifade eden çok az sayıda kız çocuğunun olduğu görülmüştür.

65 https://www.unicef.org/globalinsight/human-capital.

> **"Aileler oğullarını, ailelerine maddi destek sağlayabilmeleri için okuldan alıyorlar. Öte yandan kızlar, oğullar kadar aileye maddi destek sağlamaları beklenmediği için okullara gidiyorlar. Örneğin, aileler için oğullar sanayide çalışıp ailelerine maddi destek sağlayabilir, çünkü sanayide çalışmak kız çocukları için uygun görülmüyor. Ortak kültürel düşünce biçimi, aileler okul ve yaşam masraflarına güç yetiremediği için oğulların işte çalışmaları, kızların okumaları yönündedir."** (SGEP, İzmir)

Kız çocuklarının olmadığı hanelerde erkek çocuklarının ev işlerine yardımcı olduğu beyan edilmiştir. GKA Suriyeli çocuklarının hemen hemen hiçbiri, ev içi sorumluluklarının olmasından dolayı şikayetçi olmamıştır. Çocukların ev işlerine ayırdığı zaman, günde yarım saat ile altı saat arasında değişmektedir. Bu işler, çocuklara anne-babaları (çoğunlukla anneleri) tarafından verilmektedir ancak bazı durumlarda çocukların kendilerinin ev işlerinde sorumluluk üstlendiği veya bu konuda kendi başlarına karar aldıkları görülmüştür. Ayrıca, GKA Suriyeli kız ve erkek çocuklarının ev yapımı ürün üretimi konusunda ailelerini yardımcı oldukları durumlar da söz konusu olmuştur.

Ev içi sorumluluklar söz konusu olduğunda kız çocukları açısından okul dışında kalma ve okulu terk etme riski altında olma ihtimalleri arasında pek büyük bir fark gözlenmemiştir. GKA Suriyeli kız çocukları ve ailelerinin neredeyse tamamı, çocukların evde birtakım görevler üstlendiğini ifade etmiştir. Ancak, ev işlerine ayrılan zaman ve sorumlu olunan işler bakımından bazı farklar görülmektedir. Bu açıdan, okul dışında kalmış GKA Suriyeli kız çocuklarının, ev işlerine daha çok zaman harcadıkları (günde 4-6 saat) ve kardeşlerine veya engeli olan kişilere veya anneleri hamile oldukları veya dışarıda çalıştıkları zaman onlara bakma gibi konularda daha fazla sorumluluk üstlendikleri gözlemlenmiştir.

Babanın vefat ettiği, evi terk ettiği veya başka bir ülkede olduğu sadece tek ebeveynli hanelerin de olduğu gözlemlenmiştir. Bu konuda bazı GKA Suriyeli aileler, ev işlerinde annelerine yardımcı olmaları için kız çocuklarından okulu terk etmeyi istediklerini ifade etmişlerdir. Okul dışında kalmış GKA Suriyeli kız çocukları ile ilgili gözlemlerden biri ise ev işlerinde sorumluluk üstlenenlerin genellikle yaşı büyük kız çocukları olduğu ve bu kız çocuklarının bazen kardeşlerinden de yardım isteyerek bir gündelikçi gibi iş yaptıklarıdır.

> **"En büyük kızım ve diğer kızım, kendileri okumak istemediler. Büyük olan çalışmaya başladı. Küçük olan bana yardım etsin diye okulu terk etsin istedim. Ev işlerine tek başıma yetişemiyordum."**
> (Anne, 4. Boyut, Bursa)

Okul dışında kalmış GKA Suriyeli erkek çocukları açısından çalışma durumlarının, ev işleri konusunda belirleyici bir etken olduğu görülmüştür (Ayrıca bkz. Bölüm 5.2.1 Kaynak Eksikliği ve Yoksulluk). Çalışma örneklemi içerisinde, dışarıda çalıştığı için ev işi yapmadığını ve aileye katkısının maddi konularla sınırlı olduğunu ifade eden pek çok GKA Suriyeli erkek çocuk yer almıştır. bazı GKA Suriyeli erkek çocukları ise çalışmadıkları hafta sonlarında ev işlerine yardımcı olduklarını ifade etmişlerdir.

Okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocuklar bağlamında, okul ile ev içi sorumluluklar arasında nasıl bir denge kurulduğu çoğu zaman nitel verilere bakarak anlaşılabilmektedir. Bazı GKA Suriyeli aileler, çocuklarının "ev ödevlerini bitirdikten sonra" veya "ev ödevleri olmadığı zamanlarda" kendilerine yardımcı olduklarından bahsetmiştir. Ayrıca bazı GKA Suriyeli çocuklar, okula gittikleri için kendi eşyalarını toplamak dışında ev işlerine karışmadıklarını ifade etmiştir. Ancak, örneğin yeni bir kardeşin dünyaya gelmesi sonucunda çocukların ev işlerine daha fazla katkı vermesinin gerektiği durumlarda ev içi sorumlulukların, okulda devamsızlığa neden olduğu gözlemlenebilmektedir.

> **Hayır. Günde 10 saat kafede çalıştığım için ev işi yapmıyorum."** (Erkek çocuğu, 3. Boyut, Hatay)
>
> **"Cumartesi ve Pazar iş yok. O zaman günde üç-dört saat yardım ediyorum. Yorucu değil."**
> (Erkek çocuğu, 3. Boyut, İstanbul)

Nitel veriler, GKA Suriyeli kız çocuklarının özellikle ortaokuldan sonra eğitim görme imkânlarını etkileyebilecek *toplumsal cinsiyete dayalı* birtakım faktörlerden olduğunu göstermektedir. Bu faktörlerden biri kız çocukların ergenlik dönemi ile değişmeye başlayan fiziksel görüntüsüdür. Pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen muhafazakâr ailelerin büyüyüp ergenlik dönemine girdikleri zaman kız çocuklarını okula göndermekten kaçındıklarını ifade etmektedir. Ortaokul bittikten sonra veya bazı durumlarda bitmeden önce kız çocuklarının, eğitim haklarından mahrum bırakıldıkları ifade edilmiştir.

Bu konuda diğer faktörlerle ilişkili ikinci etken de kültürel normlardır. Çalışma örneklemindeki pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen/SGEP, 14-15 yaşını geçmiş kız çocuklarının okumasının uygun olmadığı görüşüne dayalı muhafazakâr kültürel normların, GKA Suriyeli kız çocuklarının okulu terk etmesinin yaygın bir nedeni olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu tür kültürel normların, bazı GKA Suriyeliler tarafından olumlu bulunduğu ifade edilmiştir. Bu durum, kız çocuklarını belli bir yaştan sonra okula göndermemeye yönelik bir "mahalle baskısı" oluşturabilmektedir. Nitel veriler, bu tür kültürel normların kaynağının genellikle kız çocuklarının babası ve (yaşça büyük) erkek kardeşleri gibi evin erkek üyeleri olduğunu göstermektedir.

> **"Ayrıca kız çocukları, büyüdüler diye okula gönderilmiyor. Aile, kız çocuklarının fazla büyüdüğünü düşünüyor. Kız eğer yaşıtlarından biraz daha fazla büyük görünüyorsa başarılı olmalı, dersleri iyi olmalı diye düşünülüyor. Böylelikle ailesi, ortaokuldan mezun olmasına izin veriyor."** (Kilit bilgilendirici, İzmir)
>
> **"Daha önce devamsızlık yapmıyordum. Ama erkek kardeşim doğduktan sonra devamsızlık yapmaya başladım."** (Kız çocuğu, 5. Boyut, İstanbul)

Nitel verilere bakıldığında bu tür kültürel normların, bazı faktörlerden kaynakladığı iddia edilmiştir. Örneğin kız çocuklarını okula gönderme oranının, ortaöğretim çağındaki GKA Suriyeliler arasında düşük olduğu ifade edilmiştir. Bazen, 14-15 yaşından sonra çocukların, aileleri tarafından artık çocuk olarak değil, genç yetişkin olarak görüldükleri ve hayatlarında farklı roller üstlendikleri belirtilmiştir. Ayrıca GKA Suriyeli ailelerin veya çocuklarının bazılarının dini inançları, çocukların eğitimini engelleyebilecek kültürel normlardan biri olarak ifade edilmiştir. Bu tür kültürel normların, GKA Suriyelilerin Suriye'den geldikleri bölgeye göre değişiklik gösterebileceğine dair bazı ifadeler görülmüştür.

Son olarak kültürel normların belki de en önemli etkisinin, erken yaşta ve zorla evlilik konusunda olduğu gözlemlenmiştir. Türk Medeni Kanunu'nun 124. maddesi ve Evlendirme Yönetmeliği uyarınca ebeveynlerinin veya bakım sorumlusunun rızası doğrultusunda hem erkekler hem de kadınlar için Türkiye'de yasal evlilik yaşı, 2002 yılından bu yana 17'dir. Kanun'da, "olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple" hâkimin, 16 yaşında evlenmeye de izin verebileceği ifade edilmektedir. Resmî nikahla birlikte olacak şekilde veya tek başına bir evlilik şekli olarak dini evlilikler yaygın olsa da sadece resmî nikahlar yasal kabul edilmektedir.

NSA 2018 Suriyeli Göçmen Örneklemi, GKA Suriyeli 12 yaş ve üstü tüm bireyler arasında erken evliliğin yaygınlığına dair nicel veriler sağlamaktadır. Şekil 27, erken yaşta evliliğin başta kız çocukları olmak üzere GKA Suriyeli çocuklar arasında yaygın olduğunu göstermektedir. 12-14 yaş arasında ve evli olan neredeyse hiçbir kız çocuğu bulunmazken 15 yaşındaki kız çocuklarının evlilik oranı %6,5'tir. Ancak bu oran, 16-20 yaş arasında hızlı bir artış göstermektedir. 16 yaşındakilerin %20,5'i, 17 yaşındakilerin %36,9'u ve 18 yaşındakilerin %65,9'u, evli olduklarını bildirmişlerdir. Erkek çocukları arasında bu oran, 20 yaşındakiler için %26,1 olup erkek çocukları, 15 değil 17 yaşında evlenmeye başlamaktadır. Ayrıca, NSA 2018 Suriyeli Göçmen Örneklemi'ne göre 20-24 yaş arası GKA Suriyeli kadınlar arasında 18 yaşından önce evlenme oranı %44,8 ve 15 yaşından önce evlenme oranı ise %9,2'dir (1993-2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları, Türkiye'de Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilik Verilerinin Analizi).

Şekil 27:
Yaşa (12-20) ve Cinsiyete Göre Evli Olan GKA Suriyeli Çocukların Yüzdesi

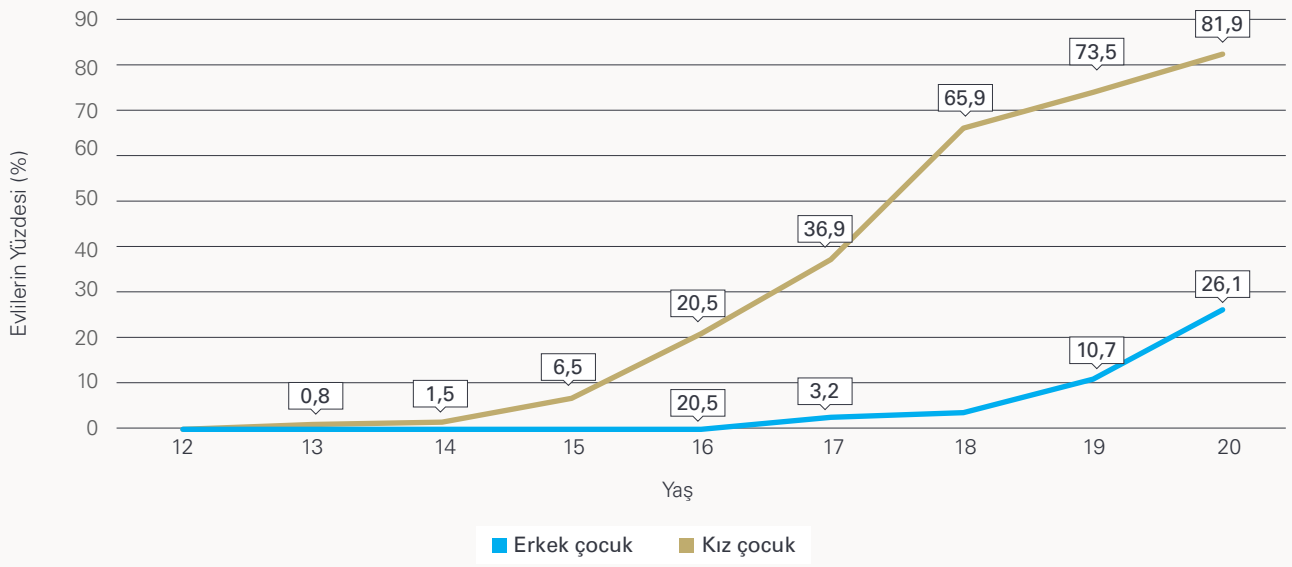

Kaynak: NSA (2018).
Notlar: 2018 NSA'daki örneklem büyüklüğü 2.198'dir.

Nitel veriler, özellikle GKA Suriyeli kız çocukları için toplumsal cinsiyete dayalı normlar ve erken evlilik arasındaki ilişki bakımından bazı delilleri ortaya koymaktadır. Pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen/SGEP, özellikle lise seviyesinde erken evlilik vakalarına tanık olduklarını ifade etmişlerdir. Bu evliliklerin çoğunun yasal olmadığı ancak bazı erken evlilikler ile ilgili olarak gerekli kurumlara ihbarlar yapılıp (çoğu nişanlanma aşamasında) aileler ve çocuklar, bunun yasal yaptırımları konusunda uyarılsa da evlilik kararından dönmenin mümkün olmadığı ifade edilmiştir.

Nitel verilere bakıldığında erken yaşta ve zorla evliliklerin birbiriyle ilişkili bazı nedenlerinin tespit edilmesi mümkündür. Bu nedenlerden ilki, genel kültürel normlar ile ilgilidir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler/SGEP, başta akraba evliliği olmak üzere bazı GKA Suriyeli haneler arasında erken yaşta evliliğin norm sayılabilecek kadar yaygın olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda "evlilik yaşının", bu haneler arasında bir hayli düşük olduğu belirtilmiştir. Erken yaşta evliliğin bir başka nedeni de, anne-babanın da erken yaşta evlenmiş olması ve çocuklarının erken evlenmesini normal görmeleridir. Çocukların erken evlenmesinin üçüncü nedeni ise ailelerin çocuklarını belli bir yaştan sonra genç yetişkin olarak görmeye başlamalarıdır.

Nitel verilere bakıldığında tüm bu etkenlerin, sadece aileler tarafından benimsenmediği, bazı durumlarda çocukların da bunlara razı olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, aileleri rıza göstermese de erken yaşta evlenmek istemiş olan çocuklar bulunmaktadır. Ayrıca akademik başarısızlık, kız çocuklarının erken evlenmesini kolaylaştırabilecek bir başka neden olarak dile getirilmiştir.

GKA Suriyeli kız çocuklarının bazılarının, kendilerini derslerde başarılı hissetmedikleri, eğitim alanında istikballerini parlak görmedikleri ve bu çocukların veya ailelerinin, okumaktansa evlenebilecekleri düşüncesiyle çocukların okula gitmesini sağlamak için çaba sarf etmediği, nitel verilerden görülmektedir. Benzer bir sorun, eğitimine ara vermiş GKA Suriyeli kız çocukları için de söz konusu olmuştur. Nitel veriler, bazı durumlarda kız çocuklarının eğitimlerine ara verdiklerinde kültürel normlar ve eğilimler sonucu erken evlenmeleri nedeniyle okula dönme ihtimallerinin azaldığını göstermektedir.

> "Kamptaydık. Birçok Suriyeli arkadaşı vardı. Onlarla takılıyordu. Sonra evlenmek istedi. Çok uğraştım ama kızı (evlenmemeye) ikna edemedim. Evlendi, üç çocuğu oldu. 3 yıl İstanbul'da çalıştı. Geriye dönüp baktığında para da biriktiremedi. Okul konusunda zorlayamadım çünkü ikna olmuyordu." (Baba, 7. Boyut, Adana)

Erken yaşta ve zorla evlilik ile ilgili dile getirilen son neden ise yeterli ekonomik kaynaklara sahip olmayan hanelerde çocuk sayısının fazla olmasıdır. Nitel çalışma örnekleminde yer alan GKA Suriyeli çocukların veya ailelerinin hiçbiri, ekonomik etkenlerin erken ve zorla evlilik için bir etken olduğunu ifade etmese de bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler/SGEP, bazı GKA Suriyeli ailelerin çok sayıda çocuğu olduğunu ve bu çocukların erken yaşta evlenmelerinin, evde bakıma muhtaç kişi sayısını ve aileye getirdikleri maddi yükü azaltacağını düşündüklerini ifade etmiştir (bkz. Bölüm 5.2. Ekonomik Faktörler).

Nitel veriler, erken yaşta ve zorla evliliğe neden olan tüm bu etkenlerin, GKA Suriyeli çocuklar açısından ağır sonuçları olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlardan biri (neredeyse doğrudan etkilerinden biri), okulu terk etmektir. 2018 tarihli NSA'dan elde edilen nitel veriler, bunun ne kadar ağır bir sonucu olduğunu göstermektedir. Zira 12-17 yaş arasında ve evli olan GKA Suriyeli çocuklardan bir tanesi bile, 2018-2019 eğitim öğretim yılında okula gitmemiştir. Nitel veriler, eğitimlerine devam etmek isteseler dahi nişanlılıktan hamileliğe kadar erken evliliğin birçok aşamasında çocukların, babalarından veya nişanlılarından gördükleri baskılar veya evlilik yasal bir evlilikse evlilik ile ilgili yasal koşullar gibi etkenler nedeniyle (diplomalarını dahi almadan) okulu terk etmek zorunda kaldıklarını göstermektedir. Nitel veriler, bazı durumlarda öğretmenler, okul yöneticileri veya sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin müdahalesinin, erken evliliklerin önüne geçilmesini sağlayabileceğini ancak bazı durumlarda bunun dahi işe yaramadığını göstermektedir.

Evli olanlar, mevzuat doğrultusunda otomatik olarak açık öğretim okullarına yönlendirildiği için bu aşamada açık öğretim, çocuklar için bir alternatif gibi görünmektedir. Çalışma örnekleminde, kız çocuklarını açık öğretime yönlendirdiklerini ifade eden bazı SGEP'ler yer almaktadır (daha ayrıntılı bilgi için Bölüm 5.4.1: Okul İmkanları ve Erken ve Zorla Evlilikler ile ilgili Vaka Çalışması).

> **"İki aylık nişanlıyım ve şu anda babam, okula gitmemi veya evden çıkmamı bile istemiyor."** (Kız çocuğu, 6. Boyut, Hatay)
>
> **"Suriyeliler, 15-16 yaşındaki kız çocuklarını evlendiriyor. Kendi memleketlerinde erken evlendiriyorlar. Yasal evlilik diye bir şey de yok. Bir öğrencinin evleneceğini öğrendik. Ona engel olduk. Kız, okumak istiyordu. Şimdi okula gidiyor."** (Kilit bilgilendirici, Bursa)

Bir Faktör Olarak Toplumsal Cinsiyete Dayalı Normlar

Sosyokültürel etkenlerden biri olan toplumsal cinsiyete dayalı normlar, GKA Suriyeli çocuklar açısından en belirleyici etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan analizler, GKA Suriyeli ailelerin çocukları ile ilgili en önemli beklentilerinin eğitim almaları şeklinde olduğunu göstermektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı normlar, çocukların ev içi sorumlulukları (kız çocukları, ev işleri konusunda daha fazla sorumluluk üstlenirken erkek çocukları daha çok ev dışında sorumluluklar üstlenmektedir) söz konusu olduğunda belirgin hâle gelse de çoğu çocuğun, ev işlerine fazla zaman harcamadıklarını ve bu işlerin kendilerine olumsuz bir etkisinin olmadığını ifade ettiği düşünüldüğünde bu sorumlulukların bir engel teşkil etmediği görülmektedir.

Ancak ekonomik sıkıntılar, aile büyüklüğü ve hane üyelerinin sağlık durumu gibi ev işlerinin çocukların eğitimine daha fazla etki etmesine ve cinsiyet ile yaşa bağlı bir etkinin ortaya çıkmasına neden olacak talep konulu etkenler de söz konusudur. Bazı durumlarda yaşı daha büyük kız çocuklarının, ev içinde daha fazla sorumluluk üstlendiği, erkek çocukların ise çalışmaya başlayıp okula devamsızlık yaptığı veya okulu terk ettiği görülebilmektedir. Toplumsal cinsiyet normları bakımından, özellikle lise çağındaki kız çocukları için erken yaşta ve zorla evlilik, büyük bir sorundur. Yapılan analizler, okulun çocukları erken yaşta istenmeyen evliliklere karşı koruma mekanizması görevi görmesi nedeniyle okula gitmeyen kız çocuklarının erken evlenme ihtimalinin daha fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 13:
Toplumsal Cinsiyete Dayalı Normlar ile İlgili Faktörler

Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Ailenin, çocuklarının toplumsal cinsiyet rolleri ile şekilleneceğine yönelik beklentisi	*		*	***	**
Çocukların ev içindeki sorumlulukları	**	*	*	***	**
Erken yaşta ve zorla evlenme	*		*	***	**

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

5.1.2 Beşerî Sermaye

Beşerî sermaye, UNICEF tarafından "bireylerin kişisel olarak mutlu olmak ve gelişmiş iş imkânlarından yararlanmak üzere edindiği bilgi, beceri ve yetenek toplamı" olarak tanımlanmaktadır.[66] Bu bağlamda eğitim, beşerî sermayeye yatırımın yapmanın tek yolu değildir ancak beşerî sermayenin yetersiz olması, eğitime devam etme ihtimalini azaltan bir etken olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu bölümde GKA Suriyeli çocukların eğitiminde oynadığı rolü tespit etmek üzere eğitimin değeri, dil becerileri, okul derslerinde başarı ve Suriyelilerin eğitim normları/geçmişleri gibi farklı etkenler kapsamında beşerî sermaye analiz edilmektedir.

Nitel veriler, GKA Suriyeli aileler ile çocuklarının eğitime verdiği değerin bir hayli yüksek olduğunu göstermektedir. Çalışma örnekleminde yer alan GKA Suriyeli aileler ile hem okulu terk etme riski altında olan hem de okulu terk etmiş olan çocukların büyük bir kısmı, eğitim konusuna olumlu yaklaştıklarını, eğitimi sadece önemli değil, gerekli bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu yaklaşım büyük oranda ailelerin, çocuklarının daha iyi ve konforlu bir hayatları ve iyi/daha iyi işleri olmasını istedikleri daha iyi bir gelecek hayali ile ilgilidir. Zira Bu anlamda eğitim, diploma alma ve meslek edinme aracı olarak değerlendirilmiştir.

GKA Suriyeli çocukların bazıları daha iyi, daha az yorucu ve daha saygın bir iş bulmaları, hedeflerine ulaşmaları ve sık sık "çocukların kendilerini kurtarması" şeklinde ifade edilen bağımsız bir hayat sürebilmeleri için ailelerinin kendilerinin eğitimine destek verdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca çocukların kültürlü olması için de eğitimin gerekli olduğu ifade edilmiştir. GKA Suriyeli hem kız hem erkek çocukları; hayatı daha iyi kavramaları, kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri, daha bilgili, daha sorumlu ve daha aydın olmaları, sadece kendilerine değil, ileride çocuklarına ve toplumdaki diğer insanlara da faydalı olabilmeleri için ailelerinin (anne ve babalarının) eğitimin önemini vurguladıklarını belirtmişlerdir.

Farklı ailelerin çarpıcı şekilde yaygın olarak kullandıkları bir ifade de "eğitimin bir fener" olduğu şeklindedir. GKA Suriyeli ailelerin bazıları, çocukları eğitim alsın ve geleceklerini kazansın diye Suriye'den Türkiye'ye geldiklerini belirtmişlerdir.

> **"Hayallerine ulaşmak istiyorsan okuyacaksın derler. Okumak istiyorlar."**
> (Kız çocuğu, 5. Boyut, İstanbul)

Eğitime verilen değer bakımından GKA Suriyeli ailelerin eğitim düzeyi, çocukların devamlılık ve okulu terk etme oranları açısından bir gösterge kabul edilebilir. NSA 2018 Suriye Göçmen Örneklemi, GKA Suriyeli çocukların ailelerinin eğitim düzeyine ilişkin bazı nicel veriler sağlamaktadır. Şekil 28, GKA Suriyeli çocukların annelerinin %18'inin, babalarının da %10'unun hiç eğitim görmediğini göstermektedir. Bu noktada en büyük fark, ilkokuldan mezuniyet ile ilgilidir. GKA Suriyeli annelerin sadece yaklaşık %37'si ilkokul sonrası okula devam etmiş olup bu oran, GKA Suriyeli babalar arasında yaklaşık %40'tır. GKA Suriyeli babaların çoğu, % 17 ile "bilmiyorum/bilgi yok" kategorisinde yer almıştır.

66 https://www.unicef.org/globalinsight/human-capital.

Şekil 28:
5-17 Yaş Arası GKA Suriyeli Çocukların Ailelerinin Eğitim Düzeyleri

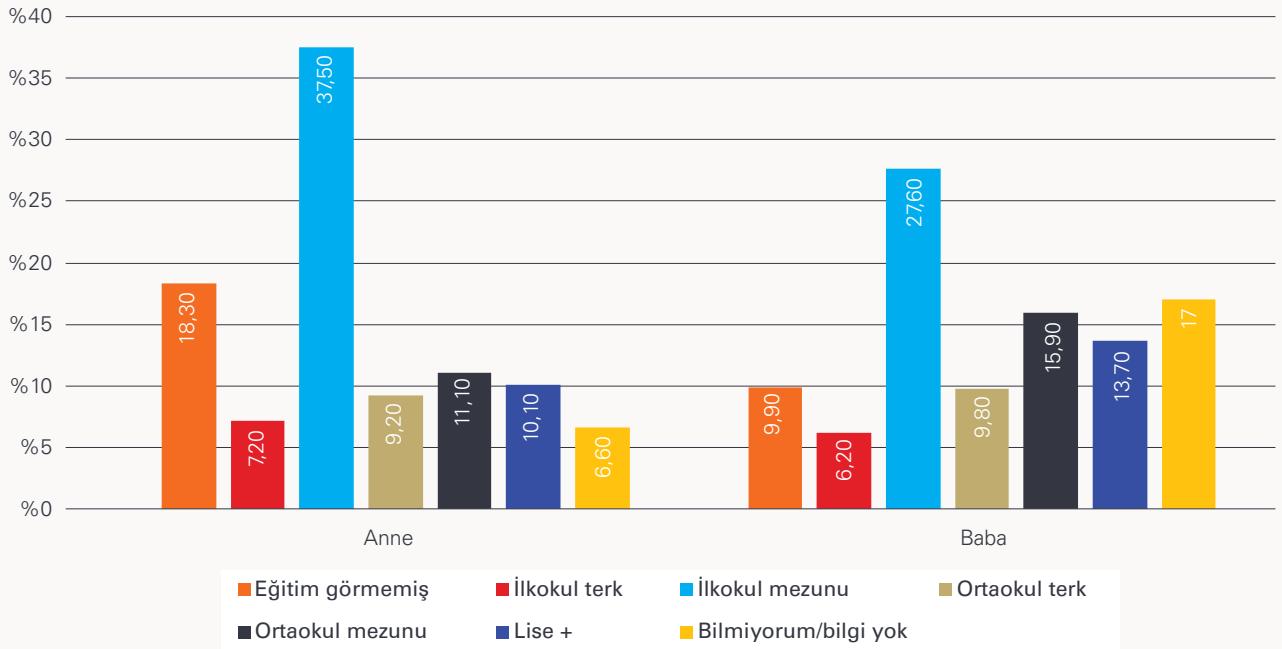

Kaynak: NS (2018).
Notlar: 2018 NSA'daki örneklem büyüklüğü 3.612'dir.

© UNICEF/UN0613062/Karacan

Şekil 29'da, ailelerin eğitim düzeylerine göre devamlılık oranlarının karşılaştırması ile genel örneklem ve hem kız hem erkek çocuklarına (5-17 yaş arası) yönelik ayrı ayrı sonuçlara yer verilmektedir. Şekil 29'dan, ailelerin eğitim düzeyi ile çocukların devamlılık oranları arasında net olumlu bir ilişki olduğu görülebilmektedir. Örneğin anne-babası "hiç eğitim görmemiş" olan 5-17 yaş arası çocukların sadece %55'i okula giderken, annesi ortaokul veya daha üst seviye bir okula gitmiş olanların %80'i ve babası ortaokula veya daha üst seviye bir okula gitmiş olanların %76'sı okula gitmektedir. Genel örneklem açısından eğitim ile ailenin eğitim almış olması arasındaki ilişki (veya bağlantı), babanın eğitim almış olmasına kıyasla annenin eğitim almış olmasıyla daha güçlü hâle gelmektedir. Ancak kız çocuklarının, babalarının eğitim durumundan bilhassa etkilendiklerine dair kanıtlar bulunmaktadır: Babaları hiç eğitim görmemiş kız çocuklarının sadece %48'i okula giderken bu oran, babaları ortaokul veya daha üst seviye bir okula gitmiş kız çocukları arasında %80'in üzerindedir. "Hiç eğitim görmemiş" kategorisi haricinde erkek ve kız çocuklarına yönelik sonuçlar, annelerinin eğitim durumu ile ilişkisi bakımından son derece benzerdir. 2018 tarihli NSA bulguları, ailesinin eğitim düzeyi düşük olan GKA Suriyeli çocukların okula gitme ihtimallerinin daha az olduğunu göstermektedir.

Şekil 29:
Ailelerinin Eğitim Düzeyine Göre 5-17 Yaş Arası GKA Suriyeli Çocukların Okula Kayıt Oranları

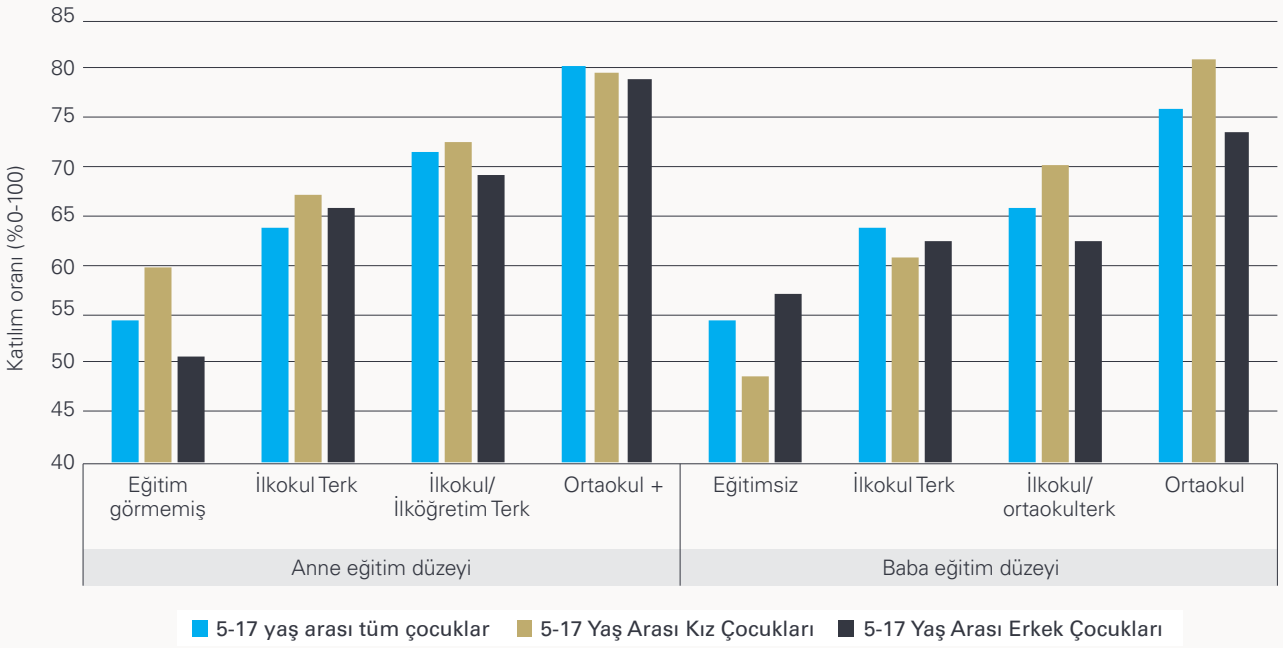

Kaynak: NSA (2018).
Notlar: 2018 NSA'daki örneklem büyüklüğü 3.612'dir.

Nitel veriler, ailelerin eğitimli olması durumunda çocuklarını eğitim görmeleri konusunda teşvik ettiklerini ve desteklediklerini doğrulamaktadır. Ancak nitel veriler, eğitim düzeyi düşük olan veya hiç eğitim görmemiş olan bazı ailelerin de çocuklarını okula gönderme konusunda istekli olduğunu, çünkü kendilerinin geçmişte yararlanamadığı eğitim imkânlarından onların yararlanıp "kendileri gibi" olmamalarını arzu ettiklerini göstermektedir. Bu bulgu, ailenin eğitim düzeyi dışında okula gitme oranlarının GKA Suriyeli çocuklar arasında neden düşük olduğunu açıklayabilecek başka etkenlerin de olduğunu göstermektedir.

> "Çocukları niye okula göndermiyorsun diye soruyorlar. Buna ancak birden fazla işte çalışırsam gücüm yeter. Ben okulu bitiremedim ama çocuklarım bitirsin istiyorum. Yarın bir gün babamız bizi okula göndermedi demesinler."
> (Baba, 5. Boyut Gaziantep)

Çocuğunun eğitim görmesi konusunda olumlu yaklaşımı olan okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocukların ailelerinin bazıları, çocuklarını tekrar okula göndermeyi istediklerini, hatta çocukların okulu kendilerinin bırakmak istediği bazı durumlarda çocuklarını tekrar okula göndermek için zorladıklarını ifade etmişlerdir. GKA Suriyeli ailelerin eğitime yaklaşımının yanı sıra çocukların okul ve eğitim ile ilgili algılarının da devamsızlık ve okulu terk etme konusunda bir etken olduğu görülmektedir. Nitel veriler, okulu terk etme riski altında olan ve bırakmış olan GKA Suriyeli çocuklarının çoğunun eğitim konusunda bir hayli olumlu bir yaklaşıma sahip olduğunu göstermektedir. Çok sayıda çocuk okuma ve yazmayı öğrenmek, Türkçe konuşmak, kendilerini geliştirebilmek, meslek sahibi olmak, saygın bir hayat sürmek, hayat ile ilgili bilgi sahip olmak ve hayallerini gerçekleştirmek açısından eğitimin önemli olduğunu ifade etmiştir. İleride hangi mesleği icra etmek istedikleri sorulduğunda son derece çeşitli cevaplar alınmıştır. Doktor, avukat, polis, eczacı, öğretmen (anasınıfı, beden eğitimi veya matematik), hafız, mühendis, göz doktoru, asker, aktör, dişçi, mucit, bilim insanı, stil danışmanı, elektronik mühendisi ve ressam gibi meslekler dile getirilmişlerdir.

> **"Petrol mühendisi olmak istiyorum. Bence eğitim çok önemli. Arkadaşlarımı okulu terk ettiğini görüyorum. Hayat, onlar için daha zor hâle geliyor. Ama ben çalışıp mühendis olursam hayatım daha kolay olur. Sıradan bir işçi olmam. Daha iyi maaşım ve daha iyi bir hayatım olur."** (Erkek çocuğu, 7. Boyut, İstanbul)

Eğitime verilen değer bakımından çalışma örnekleminden elde edilen nitel veriler, çocukların farklı risk altında veya okul dışında olmasına veya cinsiyete bağlı olarak bir farklılık göstermemektedir. Bu durum, okulu terk etme veya devamsızlık hâlinin eğitime verilen değeri doğrudan yansıtmayabileceğini, ekonomik etkenler/koşullar veya Türkiye'deki resmî makamlara kayıt gibi sorunların da bu konuda rol oynayabileceğini göstermektedir (bkz. Bölüm 5.2. Ekonomik Faktörler ve Bölüm 5.3 Okulların İdari Düzenlemeleri).

Ekonomik Faktörler adlı Bölüm 5.2'de tartışılacağı üzere okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocukların (3. ve 6. Boyut) ailelerinin çoğu (nitel çalışma örnekleminde yer alanlar), çocuklarını okula göndermek istemelerine rağmen göndermeme gerekçesi olarak ekonomik sorunları göstermektedir.

Bununla birlikte, GKA Suriyeli çocuklar arasında eğitime değer vermediklerini ifade eden küçük bir grup da bulunmaktadır. Bu bağlamda ifade edilen görüşlerden biri, "okuldan hoşlanmama/okulu sevmeme" şeklindedir. Çalışma örneklemindeki GKA Suriyeli ailelerinin bazıları, çocuklarının okuma yazma öğrenmek istemediklerini veya ders çalışmaktan sıkıldıkları veya derslerle ilgilenmedikleri gerekçesiyle okula gitmemekte ısrarcı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu tür durumlarla ilgili olarak bazı kilit bilgilendiriciler, okula gitmeyen kardeşlerin diğer çocuklara kötü örnek olduklarını veya çocuklar okula gitmek istemese de ailelerin çocukları okula gönderme konusunda ısrarcı olmadıklarını dile getirmiştir.

Çocukların eğitime değer vermemesinin bir başka nedeni de eğitimin yararlı olduğuna inanmamalarıdır. Bazı kilit bilgilendiriciler, GKA Suriyeli çocukların diploma aldıktan sonra dahi iş bulma konusunda hiç ümitleri olmadığı bazı durumlarla karşılaştıklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda eğitimin faydalı olduğuna inanmamanın, bazı GKA Suriyeli çocukların okula gitmek yerine ekonomik unsurlar nedeniyle iş gücü piyasasına yönelmesine neden olduğu gözlemlenmiştir.

Eğitime verilen değer ile ilgili son unsur, okulu terk etme kararını veren kişinin kendisidir. Nitel veriler, çoğu zaman aileleri karşı çıkmasına rağmen okulu terk etme kararını verenin GKA Suriyeli çocuklar olduğunu göstermektedir. Erkek çocuklarının ekonomik faktörler nedeniyle okulu terk etmesinin en önemli nedeninin, çalışmak olduğu görülmektedir (bkz. Bölüm 5.2 Ekonomik Faktörler).

> **"Erkek çocuğu:** Hayır, [okulu terk etmeye] kendim karar verdim.
>
> **Görüşmeyi yapan:** Annen ya da baban ne dedi?
>
> **Erkek çocuğu:** Beni zorlamadılar. Ben kendim karar verdim. Ben çalışacağım dedim.
>
> **Görüşmeyi yapan:** Sen istedin yani?
>
> **Erkek çocuğu:** Evet
>
> **Görüşmeyi yapan:** Ailen bu konuda nasıl tepki gösterdi?
>
> **Erkek çocuğu:** Tamam dediler. Ama ben onların durumunu anlıyorum. Çünkü babam evde oturuyor. Yiyecek yemeğimiz yoktu. Ta ki o güne kadar. Okulda öğle yemeği vakti açtım.
>
> **Görüşmeyi yapan:** Anladım. Çalışmaya başlayınca evdeki durum daha rahatladı mı?
>
> **Erkek çocuğu:** Biraz daha iyi oldu. (Erkek çocuğu, 3. Boyut, İstanbul).
>
> **"Okulu terk ettim. Ailem, Türkçe öğreneyim, okula gideyim diye beni ikna etmeye çalıştı ama ben hep hayır dedim. Çünkü kendimi hazır hissetmedim."** (Kız çocuğu, 6. Boyut, İstanbul)

GKA Suriyeli çocuklar ve aileleri için önemi bir beşerî sermaye bileşeni de dil becerisidir. Nitel veriler, eksikliği GKA Suriyeli çocukların eğitimi önünde potansiyel bir engel teşkil eden dil becerileri konusunda, hanedeki Türkçe seviyesi ve Türkçe bilen hane üyeleri, Türkçe bilmenin çocuklar için avantajları ve yetersiz Türkçe dil becerisinin çocuklar için sonuçları açısından zengin kanıtlar sunmaktadır.

Çalışma örnekleminin sınırları dâhilinde nitel veriler, iyi derecede Türkçe bilen hane üyeleri konusunda GKA üç tür Suriyeli hane bulunduğuna işaret etmektedir. Okul dışında kalmış çocukların (3. ve 6. Boyut) olduğu haneler başta olmak üzere bazı hanelerde hiçbir hane üyesi, Türkçe konuşma konusunda yetkin değildir. Bu tür hanelerde bazı aileler, Türkiye'ye yeni geldikleri için çocuklarının daha yeni Türkçe konuşmaya başladığını ifade ederken bazı aileler, kendilerinin de Türkçe dil eğitimi almak istediklerini söylemiştir.

İkinci kategoride yer alan hanelerde ise hanede herkesin farklı yetkinlik düzeylerinde de olsa Türkçe konuşabildiği ifade edilmiştir. Bu grupta yer alan GKA Suriyeli çocukların ve ailelerinin çoğu, çocuklarının Türkçeyi genellikle okulda ve dil kurslarında öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Ailelerin ise Türkçeyi çocuklarından, çevreden (arkadaşlar, komşular), iş yerinde veya halk eğitim merkezleri gibi kurumların verdiği dil kurslarında öğrendiği beyan edilmiştir. Ana dili Türkçe olan bazı Türkmen-Suriyeli haneler ve bazı Kürt kökenli Suriyeliler, Suriye'deyken bile Arapça öğrenmeleri için çocuklarını dil okuluna gönderdiklerini ve Türkiye'ye geldikten sonra da Türkçe öğrenmeleri için çocuklarını okula gönderdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca bu kategoride yer alan ailelerin çok küçük bir kısmı, Türkiye'de doğan çocuklarının sadece Türkçe bildiklerini ifade etmiştir.

> **"(Türkçeyi) Çocuklarımdan öğrendim. Onların dersleri için öğrendim ve hiçbir zorlukla karşılaşmadım. Ev ödevlerini yaparken öğrendim. Oğlum birinci sınıfa giderken harfleri öğrenmeye başladım. Sonra A1 düzeyinde kursa gittim. Arapçaya benziyor. O kadar da zor değil."** (Anne, 7. Boyut, Bursa)
>
> **"Küçük çocuklarımın hepsi Türkçe biliyor. Büyük oğlum biraz biliyor. Kendini kurtaracak kadar. Ben de öğrendim. Kursa gittim. İki gün önce sınavım vardı."** (Anne, 7. Boyut, Adana)

Üçüncü kategoride bulunan GKA Suriyeli hanelerde tek Türkçe konuşanlar çocuklardır. Bu aileler, evde Arapça konuşmaktadır. Bu kategoride yer alan bazı GKA Suriyeli aileler, yeterli kaynaklara sahip olmaları durumunda Türkçe öğrenmek istediklerini ifade etmiştir.

Nitel çalışma örnekleminde yer alan katılımcılar, Türkçe bilmenin avantajları ile ilgili bazı örnekler vermiştir. GKA Suriyeli çocuklar ve aileleri, Türkçe bilmenin özellikle kamu dairelerinde, hastanelerde ve eczanelerde, sokakta veya dükkanlarda insanlarla iletişim kurma, iş arama/bulma ve iş yerinde bu imkândan yararlanma, karşılaştıkları sorunları çözme, arkadaşlarıyla iletişim kurma, toplumdan dışlanmama ve kardeşlerine derslerinde yardımcı olma anlamında hayatlarını önemli ölçüde kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Ayrıca Türkçe bilmenin bir avantajının da eğitimle ilgili olduğu ifade edilmiştir. bazı GKA Suriyeli çocuklar, Türkçe konuşabilmenin öğretmenleriyle iletişimlerini kolaylaştırdığını, dersleri daha iyi takip etmelerini ve ders içeriğini daha iyi anlamalarını sağladığını ve okulda arkadaş edinme konusunda kendilerine yardımcı olduğunu söylemişlerdir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, Türkçe bilen çocukların uyum sürecinin daha kolay olduğunu, eğitim sistemine ve okul ortamına iyi entegre olabildiklerini ve derslerinde bir hayli başarılı olduklarını belirtmiştir.

> **"Örneğin son iki yılda en iyi öğrencim, Suriyeli bir kız çocuğu. Türkçeyi gayet iyi konuşuyorlar. Yani, soyadlarına bakmasam Suriyeli oldukları anlayamazdım. Türkçeyi çok iyi öğrendiler. Çünkü bu insanlar, "artık Türkiye'deyiz. Türkiye'de yaşıyoruz. Burada kalacağız" diye düşünüyorlar."** (Öğretmen, 5. Boyut, İzmir)
>
> **"Türkçeyi burada öğrenmiş olan o öğrencilerden biri, ilkokulda bizim resmî törenlerimizde sunucu olarak görev aldı. Türkçesi mükemmeldi. Bunlar bizim için olumlu şeyler."** (Kilit bilgilendirici, Bursa)

Özellikle sadece çocukların Türkçe bildiği hanelerde Türkçe bilmenin, okula gitme anlamında çocuklar için dezavantaj olabileceği gözlemlenmiştir. Nitel verilere bakıldığında okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocukların hane üyelerine "tercümanlık" yaptıkları pek çok örneğe rastlanmaktadır. Türkçe iletişim kurabilen çocukların, hastanelere veya kamu kurumlarına giderken ailelerine eşlik ettiği veya

ev sahipleri veya komşular ile iletişim kurduğu pek çok örnekle karşılaşılmıştır.

> **Üç büyük oğlum Türkçe biliyor. Ev sahibi geldiği zaman onlar konuşuyor. Hastaneye gittiğimizde onlar tercümanlık yapıyor. Türk biri kapımıza geldiği zaman ne istediklerini onlar anlıyor. Ben Türkçe bilmiyorum. Dil bilmek, günlük hayatta faydalı oluyor."**
> (Anne, 3. Boyut, İstanbul)

Nitel veriler, yetersiz Türkçe dil becerisinin farklı eğitim aşamalarında bulunan GKA Suriyeli çocuklar için bazı olumsuz sonuçları olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlardan bazıları, birbirini dışlayan nitelikte olmayıp ilerleyen bölümlerde farklı başlıklar altında ele alınacaktır.

Kendilerini iyi ifade edemedikleri, okulda diğer çocuklarla iletişim kuramadıkları veya sosyalleşemedikleri veya arkadaş edinemedikleri için okulda ve okul dışında sosyal uyum konusunda sorun yaşamaları, bu sonuçlardan biridir (bkz. Bölüm 5.1.4 Sosyal Uyum).

Öğretmenlerin ve nitel çalışma örnekleminde yer alan GKA Suriyeli öğrencilerin bahsettiği ikinci olumsuz sonuç, dil becerisi eksiliği nedeniyle okulda zorbalığa maruz kalmalarıdır (bkz. Bölüm 5.4.4 Okulda Güvenlik). Bir başka olumsuz sonucu da yetersiz Türkçe dil becerisi nedeniyle çocukların yaşından daha küçük sınıflara yerleştirilmeleridir (bkz. Bölüm 5.3.1 Okula Kayıt).

Dersleri veya öğretmenin anlattıklarını takip edemedikleri veya evde kendilerine yardımcı olacak biri olmadığı için ders başarısının düşük olması, bir başka olumsuz sonuçtur (bkz. dersler başarısızlık bölümü). GKA Suriyeli çocukların eğitimi açısından önemli bir etken olarak bazı öğretmenler, Türkçe bilmedikleri için çocukların aileleri ile iletişim kurmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Türkçe konuşma konusunda yetkin olmamaktan kaynaklanan tüm bu etkenlerin, GKA Suriyeli çocukların okulu terk etme riskini artırdığı görülmüştür. UNICEF İzleme Verileri (2019), GKA Suriyeli ailelerin çocuklarının okula gitmemelerinin en önemli nedenlerinden birinin dil olduğunu göstermektedir. Şekil 30'da tüm yaş gruplarında ve her iki cinsiyette de dilin, okula erişim konusunda bir engel oluşturduğu ve en çok 10-13 yaş arası GKA Suriyeli erkek çocukları ile 14-17 yaş arası GKA Suriyeli kız çocuklarını etkilediği görülmektedir. Nitel veriler de benzer sonuçlara işaret etmektedir. Buna göre Türkçe bilmedikleri için okulu terk edenler genellikle 14-17 yaş arası okul dışında kalmış (6. Boyut) GKA Suriyeli kız çocuklarından oluşmaktadır. Nitel verilerden elde edilen olumlu bir gözlem de okul dışında kalmış çocukların Türkçe öğrenmeleri durumunda okula dönmek istemeleridir.

Şekil 30:
Okula "Türkçe Dil Seviyesi" Nedeniyle Gitmediğini Söyleyen GKA Suriyeli Ailelerin Yaşa ve Cinsiyete Göre Çocuklarının Yüzdesi

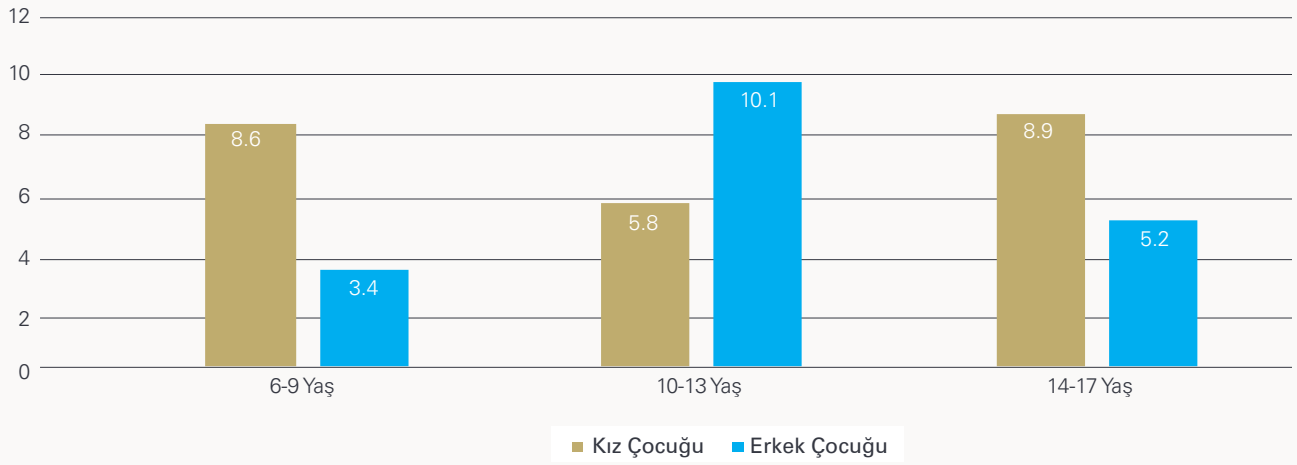

Kaynak: UNICEF İzleme Verileri (2019).
Notlar: 2018 NSA'daki örneklem büyüklüğü 3.612'dir

Çocukların beşerî sermayesinin önemli bir yönü de okula devamlılığı etkileyebilen ve okulu terk etmeye neden olabilen bir faktör olarak derslerdeki başarı düzeyidir. Nitel veriler, ailelerinin ve öğretmenlerin de belirttiği üzere bazı GKA Suriyeli çocukların derslerde son derece başarılı olduklarını göstermektedir. Nitel çalışma örneklemindeki kilit bilgilendiricilerin ve öğretmenlerin ifadelerinden, başarı düzeyini attıran bazı etkenler tespit edilebilmektedir.

Bu etkenlerden biri, iyi derecede Türkçe bilmektir. Bunun, çocukların okula düzenli olarak gitmesini ve derslerde başarılı olmasını sağladığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda bazı öğretmenler, Türkiye'de doğup ilkokulu burada bitiren çocukların, daha sonraki eğitim yaşamlarında da bir hayli başarılı olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca çalışma örneklemindeki GKA Türkmen-Suriyeli çocuklar, Türkçe bilmenin başarıları açısından bir etken olduğunu dile getirmiştir.

Bu konuda bir başka etken de GKA Suriyeli ailelerin eğitim düzeyidir. Zira, eğitimli ailesi olan çocukların, derslerde daha başarılı olduklarından bahsedilmiştir. Nitel verilere bakıldığında derslerde başarılı olan çocukların, devamsızlık ve okulu terk etme oranlarının daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. Bazı kilit bilgilendiriciler, derslerde başarılı olduklarında çocukların okulu terk etme ihtimallerinin azaldığını ifade etmiştir.

Son olarak nitel çalışma örneklemde yer alan pek çok GKA Suriyeli ailenin, çocuklarının okuldaki başarısının okul yönetimi ve öğretmenler tarafından takdir edilmesinden son derece memnun oldukları görülmüştür. Aileler, öğretmenlerin veya okul yöneticilerinin başarılarından dolayı çocuklarını övdüklerinde ve başarılarının farkında olduklarında çocukların ve ailelerin daha motive olduğunu ve okul, öğretmenler ve dersler ile daha yakın bir bağ kurduklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bu başarıların dikkate alınması, devamsızlık ve okulu terk etme oranlarının düşük olmasının nedenlerinden biri olarak görülebilir.

> **"Geçen yıl en başarılı öğrencimiz, 6. sınıfta okuyan Suriyeli bir öğrenciydi. Başarı açısından da gayet iyiler. Sınıf birincisi olanlar var."** (Kilit bilgilendirici, İzmir)
>
> **"Hiç zorluk yaşamıyorlar. Çocuklarımın dersleri gayet iyi. En küçükleri, mesele okulda müdür ve öğretmenler tarafından övülüyor.."** (Baba, 5. boyut, Gaziantep)

Çalışma örnekleminde, derslerde başarı düzeyi düşük olduğu belirtilen bazı GKA Suriyeli çocuklar mevcuttu. Nitel verilere bakılarak derslerde başarısız olmaya ilişkin birtakım nedenler tespit edilebilir. En önemli sorunlardan birinin, yetersiz Türkçe dil becerisi olduğu dile getirilmiştir. bazı GKA Suriyeli çocuklar ve aileleri, yeterli düzeyde Türkçe öğrenemedikleri için çocukların okulda başarılı olamadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle bazı öğretmenler ve SGEP, günlük işlerini halledecek kadar Türkçe bilmenin müfredatı yakalamaya ve ders içeriğini kavramaya yetmediğini ifade etmiştir.

Ayrıca bu konuyla ilgili olarak, Türkçe bilinmesine rağmen evde yeterli kaynak veya destek olmaması, GKA Suriyeli aileler tarafından çocukların derslerde daha başarısız olmasına neden olan bir etken olarak dile getirilmiştir. bazı GKA Suriyeli çocukların belirttiği üzere derslerde başarısız olunmasının bir nedeni de okulda sene kaybı yaşanması ve yaşından küçük sınıflara yerleştirilmedir.

Birkaç yıl okula gidemedikleri zaman yerleştirildikleri bir üst sınıfın ders yükünü kaldırmanın kendileri için bir hayli zor olduğunu ve sınıfı geçseler bile üst sınıflarda zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Derslerde başarısız olunmasının son bir nedeninin de çocukların kişisel özellikleri olduğu hem GKA Suriyeli aileler hem de öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Bu bağlamda çocuklardan bazılarının, başarısızlık hissi ile başa çıkma konusunda daha dirençsiz olduğu ve derslerde başarısız oldukları için daha kolay pes ettikleri düşünülmüştür. Kendi çocukları hakkında "eğitim konusunda isteksiz" ifadesini kullanan bazı GKA Suriyeli aileler bulunmaktadır. Düşük akademik performansa etki eden son bir etkenin de Bölüm 5.5'te analiz edildiği üzere COVID-19 küresel salgını sırasında okullaşma konusunda yaşanan sıkıntılar ile ilgili olduğundan bahsedilmiştir.

> **"Suriye'deyken çok gençtim. Buraya geldikten sonra 2. sınıfa kaydoldum. Sınıftaki herkes 1. sınıfı bitirmişti ve ben 2. sınıfa başladığımda onlara yetişemedim. Öğrenemedim. 3. sınıfa geçtim ama bir şeyler öğrenemedim. Öğretmenim de bir şey öğrenemediğimi söyledi."** (Erkek çocuğu, 3. Boyut, İstanbul)

Nitel verilere bakıldığında akademik başarısızlığın sıklıkla bahsedilen bir sonucu da devamsızlık ve okulu terk etme durumudur. Nitel veriler, derslerde başarısız olan pek çok GKA Suriyeli çocuğun kolaylıkla okuldan ve eğitimden uzaklaştığını ve ekonomik sorunlar gibi nedenlerden dolayı

çocuk işçi olarak çalıştıklarını veya erken yaşta evlendiklerini göstermektedir. Diğer yandan nitel veriler, derslerde başarılı olunmasının GKA Suriyeli çocukların devamsızlık ve okulu terk etme oranlarını azaltma ihtimali olduğunu da göstermektedir.

> **"Suriye'deki eğitimin, geçim kaynağı sorunlarının çözümüne bir katkısı olmadı. Eğitimin önemini çok bilmiyorduk. Kendi iş yerimiz vardı. Çalışmayı eğitime tercih ediyorduk."** (Baba, 5. Boyut, Gaziantep)

Beşerî sermayenin son bileşeni, Suriye'deki eğitim normları/deneyimleri ve bunların Türkiye'deki GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarına erişimi kolaylaştırması veya engellemesi yolunda oynadığı roldür. Bu konuda, GKA Suriyeli ailelerin eskiden Suriye'de yaşadıkları bölgenin ve kırsal/kentsel alanlarda yaşamalarına bağlı olarak görülen sosyoekonomik farklılıkların, bir etken olduğu ifade edilmiştir. Öğretmenlerden bazıları, Suriye'nin kırsal kesimlerinden gelen bazı ailelerin kentsel kesimlerden gelenlere oranla kız çocuklarının eğitimi konusunda daha muhafazakâr olduklarını ve eğitim düzeylerinin daha düşük olduğunu belirtmiştir. Suriye'deki eğitim normları ve deneyimleri ile ilgili ikinci bir konu da Suriye'de eğitimin 6. sınıftan sonra zorunlu olmaması şeklinde gözlenmiştir.[67] Bu bağlamda bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, Türkiye'deki 12 yıllık zorunlu eğitim sistemi konusunda bazı GKA Suriyeli ailelerin yeterince bilinçli ve bilgi sahibi olmadığını ve çocukların temel eğitimi tamamladıktan sonra liseye gitmek yerine çalışmayı düşündüğünü ifade etmişlerdir. Benzer şekilde GKA Suriyeli ailelerin, Türkiye'deki meslek okulları veya mesleki eğitim merkezleri gibi farklı okul seçenekleri konusunda pek bilgi sahibi olmadıkları ve bunun da GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını kısıtlayan bir etken olduğu dile getirilmiştir. Bu etkenlerin her ikisinin de erken yaşta ve zorla evliliğe veya çocuk işçiliğine yönelik sonuçlar doğurduğu ifade edilmiştir.

Beşerî Sermaye ile İlgili Faktörler

Talep tarafı ile ilgili bir faktör olarak beşerî sermayenin farklı unsurları bulunmaktadır. Beşerî sermaye ile ilgili oldukça olumlu gözlemlerden biri hem GKA Suriyeli ailelerin hem de çocuklarının eğitime verdiği değerdir. Nitel çalışma örneklemindeki katılımcıların neredeyse hiçbiri, çocukları için eğitimin önemli olduğunu inkâr etmemiş ve eğitimin ve okula gitmenin faydaları ile ilgili oldukça geniş bir bakış açısı sunmuşlardır. Bu durum, GKA Suriyeli çocuklar içerisinde devamsızlık ve okulu terk etme vakalarının eğitime değer vermemekten değil başka nedenlerden kaynaklandığını düşündürmektedir. Bu nedenler arasında dil engeli ön plana çıkmaktadır. Yetersiz Türkçe dil becerisinin, devamsızlık ve okulu terk etme konusunda GKA Suriyeli çocuklar üzerinde etkisi olduğu yapılan analizlerde net şekilde görülmektedir.

Bu noktada, çocukların Türkiye'ye geliş yılı bakımından farklılıklar gözlemlenebilmektedir. Türkiye'de daha fazla zaman geçirmiş veya Türkiye'de doğmuş çocukların, Türkçe konuşma konusunda yetkin olma imkânları daha fazladır. Hanede Türkçe konuşan insan sayısı, dil geliştirme faaliyetlerine katılım, yerel halk ile bütünleşme düzeyi ve çocukların okullaşma deneyimleri gibi dil becerisini etkileyen talep taraflı etkenler söz konusudur. Nitel analize bakıldığında Türkçe konusunda iyi olmayan GKA Suriyeli çocukların, okuldan yararlanma anlamında çeşitli sorunlarla karşılaşabildiği net bir şekilde görülmektedir. Bu çocuklar, okulda iletişim sorunları ve derslerde başarısızlık gibi sorunlarla karşılaşırken bu durumun, devamsızlığa ve okulu terk etmeye neden olduğu gözlemlenmektedir. Suriyelilerin alışık olduğu eğitim normları ve deneyimlerinin, okul dışı kalmış çocukları daha fazla etkilediği görülmektedir. Zira bu etkenler, ailelerin eğitim sistemi ve okullaşma seçenekleri ile ilgili farkındalık düzeyini etkilemektedir.

67 Suriye'de altı yıl ilköğretim ve altı yıl ortaöğretim olmak üzere iki döngüden oluşan 12 yıllık bir ilk ve ortaöğretim sistemi uygulanmaktadır (UNESCO-IBE, 2011). Ülkede zorunlu eğitim dokuz yıldır (1-9. sınıflar).

Tablo 14:
Beşerî Sermaye ile İlgili Faktörler

Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Eğitime değer atfedilmemesi	*			**	*
Dil becerisi eksikliği	***	*	**	***	**
Derslerde başarısızlık	***	*	**	***	**
Suriye'den alışık olunan eğitim normları/deneyimleri	**		*	**	*

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

5.1.3 Sağlıkla İlgili Nedenler

Sağlıkla ilgili çeşitli sebepler, GKA Suriyeli çocukların okula gitmesine engel olan talep taraflı bir faktör olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu bölümde, nitel veriler ışığında, UNICEF'in mevcut nicel izleme verileri ile zenginleştirilmiş engeli olma durumu, kronik rahatsızlık, psikososyal etkiler, travmatik deneyimler ve hamilelik gibi sağlıkla ilgili nedenler ele alınmaktadır.

Dünya geneline baktığımızda engeli olan bireylere karşı ayrımcılık, bir hayli yaygın olan toplumsal bir sorundur. Engeli olan çocuklar açısından eğitim hakkından yoksun olma, engeli olma durumlarının ağır bir sonucu olabilmektedir. UNICEF İzleme Verileri, Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların engeli olma durumu ile ilgili kavrayış sağlamaktadır. Şekil 31'de sıralanan sorunlardan birine sahip olduğunu dile getiren GKA Suriyeli çocukların genel engeli olma oranı, UNICEF İzleme verilerinin toplandığı 2017 yılında yaklaşık %8 olmuştur.

Ancak, çocukların engeli olma durumlarını anketlerle tespit etme konusunda üç açıdan zorluklar bulunmaktadır. İlk olarak engeli olma durumu, bazıları anket katılımcıları tarafından engel olarak görülmeyen çeşitli sorunlar olarak karşımıza çıktığı için eksik beyan edilebilmektedir. İkinci olarak engeli olma durumunun tanımında, engeli olma durumunun mahiyeti ve şiddetine yer verilmektedir. Bu konuda, UNICEF'in izleme verilerinde her zaman detaylı bilgilere rastlanamamıştır. Son olarak, engeli olma durumları konusunda en çok bilginin yer aldığı ancak ülkedeki daha yoksul bölgelerden bazılarının kapsam dâhiline alındığı 2017 tarihli araştırma başta olmak üzere İzleme Verileri'nin örneklem kapsamı bakımından muhtemel sınırlılıklar söz konusudur. Çocukların engeli olma durumu ile ilgili olarak 2018 tarihli NSA'da maalesef herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Şekil 31:
Türüne ve Yaş Grubuna Göre Engeli Olan Çocukların Yüzdesi

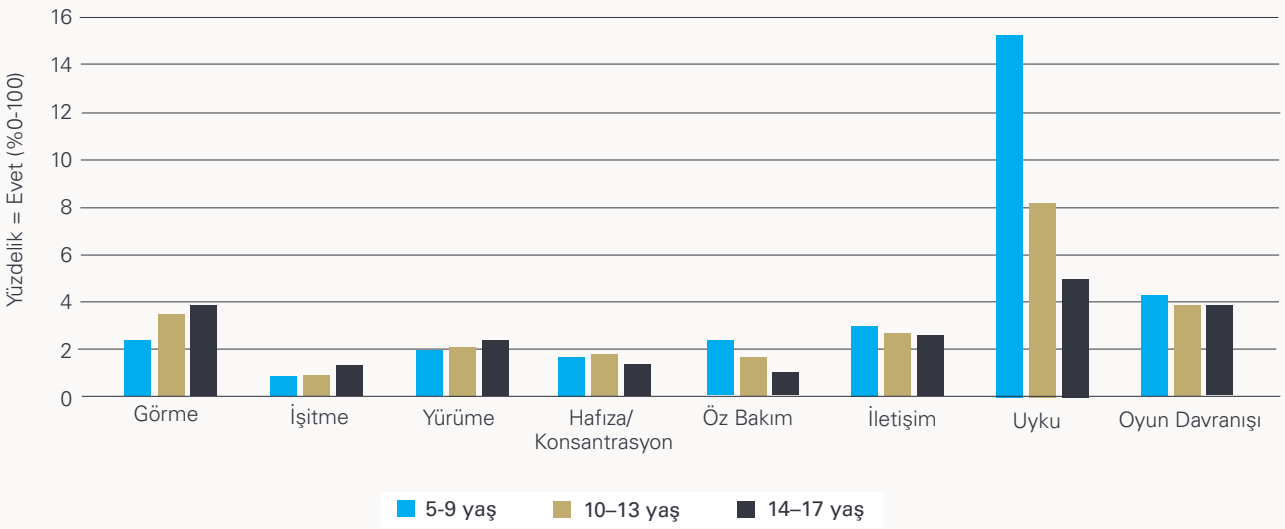

Veri Kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (2017).
Notlar: UNICEF 2017 İzleme verilerindeki örneklem büyüklüğü 11.445'tir.

GKA Suriyeli çocuklar arasında engeli olma durumunun yaygınlığı ve türleri açısından asıl sorulması gereken soru, engeli olma durumunun okula kayıt (ve devamlılık) durumunu nasıl etkilediğidir. Türkiye'de engeli olan GKA Suriyeli çocuklar konusunda UNICEF İzleme Verilerine bakıldığında GKA Suriyeli ailelerin yaklaşık %1,8 ila %3,6'sının, çocuklarını okula kaydettirmeme nedeni olarak çocuklarının engeli olmasını gerekçe gösterdiği görülmektedir (Şekil 32).

Şekil 32:
Engeli Olma Durumu Nedeniyle Çocuklarının Okula Gitmediğini Söyleyen GKA Suriyeli Ailelerin Yüzdesi

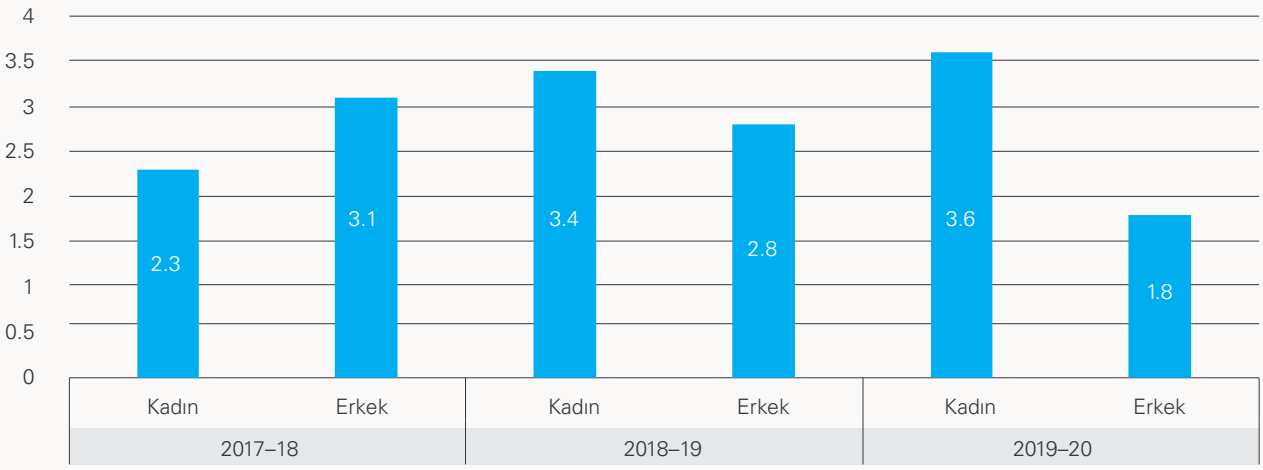

Kaynak: UNICEF İzleme Verileri.
Notlar: Veri kaynağı ve yıla göre örneklem büyüklükleri: UNICEF İzleme 2017-18 (34.997), 2018-19 (42.778), 2019-20 (10.777).

Şekil 33'te, engeli olduğunu ifade eden çocukların yaş gruplarına göre yapılan karşılaştırmaların çoğunda okula gitme ihtimalinin önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. Örneğin, 2018-2019 eğitim öğretim yılına ilişkin UNICEF İzleme Verilerine göre engeli olmayan 10-13 yaş arası çocukların yaklaşık %91'inin okul kaydı bulunurken engeli olan çocuklarda bu oran yaklaşık %79'dur. Ayrıca nitel veriler, engeli olan çocukların okula hiç kaydolmadığı ve bu durumun nitel çalışma örnekleminde yer alan engelsiz çocuklar arasında nadiren bildirildiği örnekler olduğunu göstermektedir.

Şekil 33:
Engeli Olan ve Olmayan GKA Suriyeli Çocukların Okula Kayıt Oranları

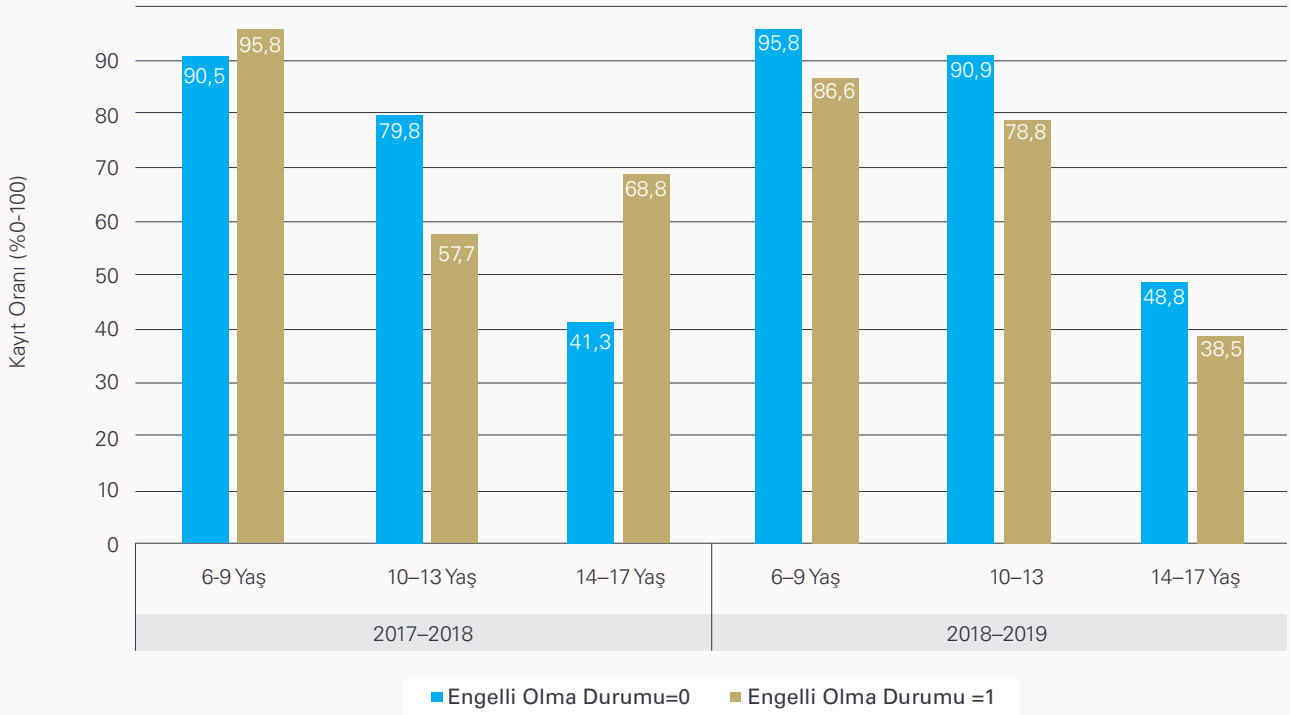

Kaynak: UNICEF İzleme Verileri.
Notlar: Veri kaynağı ve yıla göre örneklem büyüklükleri: UNICEF İzleme 2017-18 (34.997), 2018-19 (42.778).

Şekil 34'teki UNICEF İzleme Verilerine bakılarak engel türüne göre kayıt oranları karşılaştırıldığında işitme, yürüme, öz bakım ve iletişim sorunları olan 6-13 yaş arası çocukların, okula kayıt yaptırma ihtimalinin daha düşük olduğu gözlemlenebilmektedir. Yaşça daha büyük çocuklar (14-17 yaş arası) için işitme ve öz bakım sorunlarının, kayıt oranlarının çok daha düşük olmasına yol açtığı görülmektedir.

Şekil 34:
Engeli Olan Çocukların Engel Türüne ve Yaş Grubuna Göre Okul Kayıt Oranları

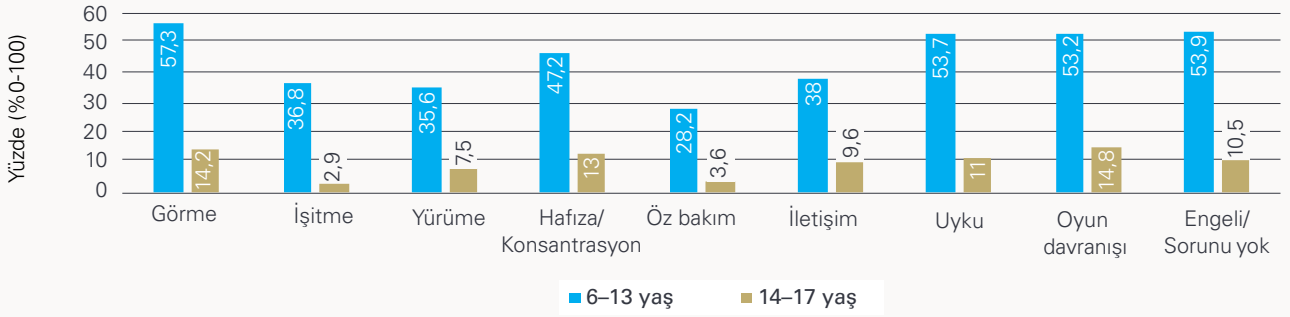

Veri Kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (2017).
Notlar: UNICEF 2016-17 İzleme Verilerinde örneklem büyüklüğü 11.445'tir.

Nitel veriler, engeli olmayan GKA Suriyeli çocuklar ile karşılaştırıldığında okul kayıt oranlarının düşük olmasını açıklayabilecek şekilde engeli olan GKA Suriyeli çocukların eğitim durumlarına ilişkin bazı yönlerin aydınlatılmasını sağlamaktadır. Nitel verilere bakıldığında engeli nedeniyle okula gidemediğini veya kayıt yaptıramadığını ifade eden bazı GKA Suriyeli çocukların olduğu görülmektedir. Söz konusu engellilik halleri, görme bozuklukları, zihinsel engeller, ortopedik engeller, konuşma bozuklukları veya birden fazla engeli olma durumu olarak belirtilmiştir. Engeli olma durumunun nedenleri konusunda bazı kilit bilgilendiriciler, sağlıksız doğumların gerçekleşmesine neden olan hamilelik döneminde yetersiz beslenme veya gerekli fiziksel ortamın olmaması, annelerin Suriye'de maruz kaldığı savaş koşulları ve akraba evliliği gibi nedenlerden bahsetmiştir.

> **"16 yaşındaki kızımı okula kaydettirmedik çünkü bacağından sakat. Okula hiç gitmedi."** (Anne, 6. Boyut, İstanbul)
>
> **"Bölgeden bölgeye değişiyor. Engeli olup okula giden Suriyeli hemen hemen hiç görmedim. Engelli olma durumunun şiddetine göre belki çocukları okula gönderiyorlardır. Ama fiziksel engeli olup okula giden bir çocuk görmedim. Ama düşük düzeyde otizm veya Down sendromlu bir çocuğun okula gittiğini gördüm. Ama çok düşük seviyelerde olduğunu söyleyebilirim. Eğitim imkânlarına erişimlerinin olmadığını söyleyebilirim."** (Kilit bilgilendirici, Hatay)

Nitel veriler, engeli olan GKA Suriyeli çocukların okula kaydettirilmeme nedenlerine ilişkin bazı kanıtlar da sunmaktadır.

Nitel çalışma örneklemindeki bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler/SGEP, GKA Suriyeli ailelerin engeli olan çocuklarını okula kaydettirme işlemleri konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığını dile getirmiştir. Bu bağlamda rehberlik ve araştırma merkezleri (RAM), özel eğitim okulları, çocukların okulda akranlarıyla birlikte eğitim aldıkları özel eğitim sınıfları veya kapsayıcı eğitim sınıflarında eğitim görme imkânları konusunda ailelerin yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığı ifade edilmiştir.

İkinci sorunun da dil yetersizliği sorunu olduğu dile getirilmiştir. Türkçe dil yetersizliği sorununun, hem mevcut hizmetlerden yararlanma (RAM personeli ile iletişim kurma veya eğitim ile ilgili bildirim alınması için gerekli işlemlerin takibinin yapılması) hem de engeli olan bazı GKA Suriyeli çocukların Türkçe öğrenme konusunda yaşadığı sıkıntılar bakımından ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. Ancak, Göç İdaresi Başkanlığı tarafından görevlendirilen tercümanlar ve MEB tarafından görevlendirilen SGEP'ler aracılığı ile dile dayalı iletişim sorunları giderilmeye çalışılmaktadır.

Üçüncü neden de engeli olan GKA Suriyeli çocukların okula kaydedilmesinde bazı zorluklar yaşanmasıdır. Bir SGEP, özel eğitim okullarına kayıt yapılması gerektiğini gerekçe göstererek bir okul yönetiminin, engeli olan çocukların kaydını yapmadığına dair bir örnek vermiştir. Ancak özel eğitim okullarının olmaması veya uzak mesafelerde olması, bu çocukların hiçbir okula kayıt yaptıramaması sonucunu doğurmuştur. Bu durumun önlenebilmesi için adres kayıt işlemleri tamamlandığında sorun büyük ölçüde giderilmiş olacaktır.

Kilit bilgilendiricilerden bazıları, engeli olan GKA Suriyeli çocukların okul kaydının yaptırılması için özel bir çaba sarf edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aileler, RAM'lar, okullar ve destek unsurları (sahada görev yapan STK temsilcileri gibi) arasında etkin bir iş birliği sağlandığında engeli olan bazı GKA Suriyeli çocukların okul kaydı yaptırılabilmiştir. Nitel veriler, engeli olup eğitim sistemine entegre olan ve gerekli imkânlar ve destek sağlandığında derslerinde son derece başarılı olan GKA Suriyeli çocuklara bazı örnekler de sunmaktadır.

Bununla birlikte bazı GKA Suriyeli aileler, engeli olan çocuklarının okulda sorunlar yaşadığını ifade etmiştir. Bazı okulların fiziksel koşullarının yetersiz olması, okulda zorbalık (çocukların engeli ile okulda alay edilmesi) ve çocukların okula devamlılığı anlamında teşvik edici veya caydırıcı olabilecek bir unsur olarak öğretmenlerin engeli olan çocuklara yönelik tutumu, bu sorunlar arasında yer almaktadır.

> **"Engeli olan oğlum sorunlar yaşadı. Okulda 'Sen topalsın' diyenler oldu. Üzgün ve gergin hissediyordu. Engeli olan çocuğumun okulda daha fazla zorluk yaşadığını söyleyebilirim. Sürekli okulu terk etmek istiyordu. Okulda ayrımcılığa uğruyordu. Ama öğretmeninin hatırına devam etmeye ikna oldu."** (Baba, 4. Boyut, Gaziantep)

Son bir gözlem şu yöndedir: Bazı durumlarda hane üyelerinden herhangi birinin engeli olma durumu, engeli olan kendileri olmasa bile GKA Suriyeli çocukların okula devamlılık ve okulu terk etme durumlarını olumsuz yönde etkileyen bir etken olabilmektedir. Nitel verilere bakıldığında hanelerinde bir veya birden fazla (üç kadar) engeli olan çocuk veya yetişkin olduğunu belirten GKA Suriyeli aileler bulunmakta olup bu hanelerdeki çocuklardan bazıları, engeli olan

kardeşlerine/anne-babalarına bakmak durumunda kalmıştır. Bu da devamsızlığa veya okulu terk etmelerine neden olabilmektedir. Başta erkek çocukları olmak üzere çocukların, evin en önemli gelir sağlayıcısının engeli nedeniyle okulu terk edip çalışmak zorunda kaldığı durumlar söz konusu olmuştur (bkz. Bölüm 5.2.1 Kaynak Eksikliği ve Yoksulluk).

GKA Suriyeli çocukların kronik rahatsızlıkları, eğitime erişimlerini etkileyen bir başka faktördür. Bu durum, çoğunlukla özürsüz olarak devamsızlık yapma ve bazen de okulu terk etme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. UNICEF İzleme Verilerine bakıldığında ŞEY'den yararlanan tüm çocukların %58'inin, düzenli şekilde okula gidememe gerekçesi olarak kronik rahatsızlıklarını öne sürdükleri görülmektedir (UNICEF İzleme Verileri, 2018d). Nitel veriler, GKA Suriyeli çocukların böbrek sorunları, kalp hastalıkları, Akdeniz anemisi, obezite veya çeşitli ağrı türleri gibi kronik veya akut rahatsızlıklar nedeniyle okula gidemediği durumların olduğunu göstermektedir. Nitel çalışma örneklemindeki bu çocukların ve ailelerinin hemen hemen hepsi, sık sık hastaneye yatmak ve tedavi görmek durumunda kaldıklarını ve bu durumun, düzenli olarak okula gitme konusunda engel teşkil ettiğini ifade etmişlerdir. GKA Suriyeli çocukların okula gidebildiği dönemlerde bile okulda özel destek almalarını gerektiren enfeksiyon, kanama veya idrarını tutamama gibi bazı sağlık sorunları yaşadığı belirtilmiştir.

Hanelerinde engeli olan kişilerin bulunduğu GKA Suriyeli çocuklara benzer olarak kendileri hasta olmayan ancak hanelerinde hasta biri bulunan bazı GKA Suriyeli çocukların da okula gitme konusunda zorluklarla karşılaştığı gözlemlenmiştir. Nitel veriler, bu durumun bazı nedenlerine işaret etmektedir.

Bu nedenlerden biri, evdeki sağlık sorunlarının GKA Suriyeli hanelere ekonomik açıdan ek yük getirmesidir. Bu yük, bazen altından kalkılamayacak kadar büyük olabilir veya eve gelir getiren asıl kişinin sağlık sorunları gelir kaybına neden olabilmektedir. Bu durumlarda annelerin çalışmaması veya ailede hasta olan kişiye bakmak zorunda kalması nedeniyle aile bütçesine katkı sağlamak veya sağlıkla ilgili masrafları karşılamak için başta yaşı büyük erkek çocukları olmak üzere bazı çocukların okulu terk etmek ve çalışmaya başlamak zorunda kaldıkları görülmüştür (Ayrıca bkz. Bölüm 5.2.1 Kaynak Eksikliği ve Yoksulluk).

İkinci olarak GKA Suriyeli çocukların, okula gittikleri dönemlerde bile Türkçe dil becerileri veya fiziksel destekleri nedeniyle hane halkının hasta bireylerine hastaneye kadar ya da evde bakım ihtiyacı nedeniyle evde eşlik etmeleri gerekebilmektedir.

Üçüncü olarak GKA Suriyeli çocukların bir kısmının, sözgelimi kanser gibi ciddi sağlık sorunlarının olması durumunda aileden birinin hastalığından derslerini etkileyecek şekilde psikolojik olarak olumsuz etkilendikleri beyan edilmiştir. Son olarak, ailede hasta biri olduğunda GKA Suriyeli ailelerin, çocuklarının eğitim ihtiyaçlarını ve okula gitme durumlarını gerektiği gibi takip edemediği ifade edilmiştir. Dolayısıyla GKA Suriyeli çocukların bir kısmının, hanelerinde hastalık olması nedeniyle okula gitmediğini veya düzensiz şekilde gittiğini, bir kısmının da okulu terk etmek zorunda kaldığını gözlemlemek mümkündür.

© UNICEF/UN0585100

GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını etkileyen sağlıkla ilgili bir diğer etken de psikososyal etkiler olarak nitelendirilmektedir ve bu etkiler, yoksulluk damgası ve iş gücü faaliyetlerine katılım gibi iki gruba ayrılabilmektedir. Hanedeki ekonomik zorlukların iyi bilinmesi, çocukların sahip olmak isteyeceği birçok günlük gereksinimden yoksun kalması ya da ailelerinin/ağabeylerinin haneye ekonomik katkı sağlama çabalarına tanık olmaları bakımından, nitel verilerde GKA Suriyeli çocukların yoksulluğun olumsuz etkilerini (yoksulluk damgası) hissettiği bazı durumlar söz konusu olmuştur. Bu anlamda bazı kilit bilgilendiriciler, GKA Suriyeli çocukların, farklı gelir düzeyinden çocukların bulunduğu bir yer olarak okul ortamında imkânları daha iyi olan akranları ile bir araya geldiklerinde bu tür şeyleri hissetmeye devam edebileceğini belirtmişlerdir. Nitel verilere bakıldığında, yoksulluğun görünür göstergeleri olarak kıyafet veya yiyecek konusunda yoksunluğa bağlı olarak okulda zorbalık örnekleriyle karşılaşılmaktadır (bkz. Bölüm 5.4.4. Okulda Güvenlik). Okul ortamında mahcup veya hüsrana uğramış gibi hissedilmesi, GKA Suriyeli çocukların okul ve eğitim konusunda motivasyon düzeyini düşüren bir etken olabilmektedir.

Nitel verilerde, çocuk işçiliğine bağlı bazı psikososyal etkilere de rastlanmıştır. GKA Suriyeli çocukların, en ağır koşullarda çocuk işçiliği yaptığına dair örneklere nitel verilerde rastlanmasa da çalışmanın, GKA Suriyeli çocuklara psikolojik ve fiziksel açıdan önemli ölçüde etki ettiği ortadadır. pek çok GKA Suriyeli aile ve çalışan çocukları, çocukların kendilerini son derece yorgun hissettiğini, uzun çalışma saatleri olduğunu ve işverenlerin kötü muamelesine maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Çocuk işçiliğinin ağır sonuçlarından biri de eğitimle bağın zayıflamasıdır. Bunun, çalışmak üzere okulu terk eden çocukların okula dönmesini çok zorlaştırdığı dile getirilmiştir (bkz. Çocuk İşçiliğine İlişkin Vaka Çalışması).

> **“Biz çocukken babamız işe gidiyor mu, para kazanıyor mu, bilmezdik. Ama bugünün çocukları her şeyin farkında. Ekonomik sorunlarımızın farkındalar. Bu durumlardan etkileniyorlar.”** (Baba, 4. Boyut, Gaziantep)
>
> **“İşverenimiz, bizim eğitimden bahsetmemizi istemiyor. Bir keresinde arkadaşımla okulla ilgili sohbet ederken işveren gelip bana vurmuştu.”** (Erkek çocuğu, 3. Boyut, İstanbul)

Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler/SGEP, GKA Suriyeli çocukların bir kısmının Suriye’deki savaş koşulları, göç veya aile içi şiddet sonucunda yaşadıkları travmatik deneyimler nedeniyle psikolojik olarak yıpranmış, içe dönük, korkmuş, çekingen ve utangaç olduklarını belirtmiştir. GKA Suriyeli çocukların ve ailelerinin nitel çalışma örnekleminde yer alan söylemlerinden de anlaşılacağı üzere GKA Suriyeli çocukların bazıları, yaşamlarının çok erken bir evresinde yıkıcı savaş koşullarına tanıklık etmiş, sevdiklerini veya aile fertlerini kaybetmiş ve zor koşullar altında yaşam mücadelesi vermek ve göç etmek zorunda kalmıştır.

Bu tür kötü deneyimlerin, Suriye’de doğup şimdi ortaokul veya lise çağında olanlar başta olmak üzere GKA Suriyeli çocukların bazılarında travmaya neden olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca çocukların, göç ettikleri tarihte küçük oldukları veya Türkiye’de doğdukları durumlarda bile, bunlardan bazılarının, aile fertlerinin yaşamış olduğu travmalara maruz kaldıkları dile getirilmiştir. Bazı kilit bilgilendiriciler, savaş ile ilgili bu tür travmaların göç ve yeni bir ülkede yeni bir hayata başlama durumlarıyla birlikte şiddetlendiğini ve pek çok GKA Suriyeli hanenin, göç ettikten sonra sosyal hayat veya eğitim yerine hayatta kalmaya öncelik vermek zorunda kaldığını ifade etmiştir.

Özellikle GKA Suriyeli çocuklara yönelik sistematik psikososyal destek mekanizmalarının sınırlı olması ve GKA Suriyeli ailelerin bu konuda bir talepte bulunmaması sonucunda travma yaşamış çocukların, eğitim haklarından yoksun kaldıkları veya okulda başarısız oldukları gözlemlenmiştir.

> **“Burada savaş yok. Suriye’de savaş vardı. Kendimi güvende hissediyorum. Parkaları ve denizi seviyorum. Yaz havası hoşuma gidiyor.”** (Erkek çocuğu, 6. Boyut, Bursa)
>
> **“Öğrencilerimden biri, ilk hafta okula gidip sonra bütün yarı dönem devamsızlık yapmıştı. Okula geri döndü. O dönem ne oldu diye sorduğumda babasının savaşta hayatını kaybettiğini söyledi. Anne-baba olmayınca devamsızlık oldu. Okula döndüğünde ben bütün harfleri öğretme sürecini tamamlamıştım. Onunla görüştüğümde kendini çok eksik hissettiğini gördüm. Tabi bazı harfler konusunda eksikleri oldu ancak arayı kısa sürede kapatmamıza rağmen başkalarından geri kaldığı için kendini kötü hissediyordu. Sonra okula gelmeyi bıraktı.”** (Öğretmen, 4. Boyut, Gaziantep)

Nitel verilere bakıldığında travmatik deneyimlerin bir nedeninin de aile içi şiddet olduğu görülmektedir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, bazı GKA Suriyeli öğrencilerinin evde babalarından fiziksel şiddet gördüğünü veya akrabaları tarafından taciz edildiğini dile getirmiştir. Aynı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, ilgili kamu kurumları ile iş birliğinde bulunarak bu çocukların okula gitmeye devam etmesinin sağlandığını, bunun da şiddet uygulayan kişiler ile ilgili şikâyette bulunmalarına yardımcı olarak veya kız çocukları için koruma ve sığınma desteği sağlayarak gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. Aile içi şiddet vakalarına müdahale mekanizmaları olmadığında başta kız çocukları olmak üzere GKA Suriyeli çocukların, sadece eğitim haklarından değil, aynı zamanda fiziksel ve psikolojik dokunulmazlıklarından da mahrum kaldıkları net bir şekilde görülmektedir. Bu bağlamda bir kurum olarak okul, pek çok açıdan GKA Suriyeli çocukların hayatlarını kurtaran önemli bir koruma ve müdahale mekanizması olarak işlev görmektedir.

Sağlık sorunları nedeniyle okulu terk etme durumunun son bileşeni ise hamileliktir. Hamilelik, lise çağında olanlar başta olmak üzere GKA Suriyeli kız çocuklarının eğitim görme şanslarını etkilemektedir. Nitel çalışma örnekleminde yer alan bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, erken yaşta ve zorla evlilik sonucunda sınıflarında hamile GKA Suriyeli öğrencilerin olduğunu ifade etmişlerdir. Açık bir şekilde hamilelik, belli bir aşamadan sonra öğrencilerin okula devam etmesini fiziksel ve yasal olarak imkânsız hâle getiren bir etkendir. Buna karşın öğretmenlerden biri, resmî evlilik yapmadıkları için doğum yaptıktan sonra sınavlara girmek üzere okula geri dönen GKA Suriyeli öğrencilerinin olduğunu ifade etmiştir. Resmî evlilikler söz konusu olduğunda çocuklar, yönetmeliklere göre otomatik olarak açık öğretim okullarına yönlendirilmektedir (bkz. yukarıdaki Bölüm 5.4.1. Okul İmkanları).

Sağlıkla İlgili Faktörler

Nitel veriler, sağlık ile ilgili etkenlerin Suriyeli çocukların eğitimi üzerinde etkisi olan bir faktör oluşturduğunu göstermektedir. Bu noktada en önemli faktör, engeli olma durumudur. Bu durum, çocukların okula hiç kayıt yaptırmamasının veya belli bir noktadan sonra okulu terk etmesinin en önemli nedeni olarak görülmektedir. Engeli olma durumuna kıyasla kronik rahatsızlık, çocukların okula devamsızlığı (çoğu özürsüz devamsızlık) bakımından önemli bir etken olarak ön plana çıkmaktadır.

Ayrıca engeli olma ve kronik rahatsızlık durumlarının, okula gitme ihtimali anlamında sadece bir çocuğu değil, hanedeki diğer çocukları da etkilediği gözlemlenmiştir. Engeli olma durumu ve kronik rahatsızlık, yaşı daha büyük erkek ve kız çocukları başta olmak üzere bazen diğer çocukların üstlenmesi gereken ve bu nedenle okula gitme durumlarını etkileyen ek ekonomik maliyetler veya bakım sorumluluklarını da beraberinde getirmektedir.

Sağlık ile ilgili bir başka faktörün de GKA Suriyeli çocuklar arasında gözle görülür durumda olan yoksulluğun psikososyal etkileri olduğu görülmektedir. Bu faktör, genel olarak tek başına etki edecek kadar büyük olmasa da diğer faktörlerle bir araya geldiğinde çocukların okula gitme durumlarını etkilemektedir. Nitel veriler içerisinde, en ağır çocuk işçiliği vakalarına maruz kalmış çocuklara yönelik örnekler bulunmamıştır. Ancak çocuk işçiliği hem fiziksel hem fizyolojik olarak zorlayıcı nitelikte olup çocukların bu konuda karşılaştığı riskler aşağıdaki bölümde ekonomik faktörler kapsamında değerlendirmeye alınmıştır.

Sağlık ile ilgili etkenler kapsamında savaş ve göç tecrübesi sonucunda hissedilen travmatik etkilerin, yaşı büyük çocukları daha çok etkilediği görülmektedir. Nitel verilere bakıldığında aile içi şiddet in de GKA Suriyeli kız çocukları için bir engel olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan okulların çocukları koruma mekanizması olarak görev üstlenmesi oldukça önemlidir. 14-17 yaş arası kız çocukları için okulu da bırakmalarına neden olan hamileliğin, çok özgün bir sorun olduğu görülmektedir.

Tablo 15:
Sağlık ile İlgili Faktörler

Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Çocukların engeli olma durumu	***	**	**	***	**
Çocukların kronik rahatsızlığının olması	**	**	***	**	***
psikososyal etkiler: Yoksulluğun neden olduğu etiketlenme	**	*	**	***	**
Travmatik etkiler: Savaş ve göç deneyimleri	**	*	**	**	**
Travmatik etkiler: Aile içi şiddet (çoğunlukla kız çocukları için)	**	**	**	**	**
Hamilelik (yalnızca kız çocukları için)	*			***	**

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

5.1.4 Sosyal Uyum

Toplumdan soyutlanma durumlarının asgari düzeye düşürülüp yerel halk ile diyalog ve etkileşim imkânlarını attırarak genel kapsamda GKA Suriyeli nüfusun, dar kapsamda ise GKA Suriyeli çocukların sosyal uyumlarının sağlanması, çocukların eğitim şanslarını arttırması muhtemel bir etkendir. Nitel veriler, GKA Suriyeli çocukların akranları ile sosyal etkileşim düzeyi ve etkileşimin kurulmasını etkileyen etkenler, sosyal hayata katılım açısından yerel halk ile bütünleşme düzeyi, yerel (ev sahibi) halk ile GKA Suriyeli nüfusun birbirine yönelik tutumları, güvenlik endişeleri, akran zorbalığı ve okul yolunda zorbalık gibi çeşitli konularda deliller sunmaktadır.

Nitel çalışma örnekleminde yer alan GKA Suriyeli çocukların akranları ile etkileşimi konusunda nitel veriler, çocukların arkadaşı olanlar ve arkadaşı olmayanlar veya çok az arkadaşı olanlar olarak ikiye ayrıldığını göstermektedir. Birinci kategoride yer alan çocuklar konusunda GKA Suriyeli çocuklar ve aileleri, çocukların pek çok arkadaşı olduğunu ve çocuklarının bu arkadaşlarıyla okulda, dil kursunda, mahallede ve iş yerinde tanıştığını ifade etmişlerdir. Kuzen veya komşu gibi tanıdıkları insanlar aracılığıyla da arkadaş edinildiğinden bahsedilmiştir. Bu kategoride yer alan çocukların arkadaşları, sadece GKA Suriyeli çocuklardan oluşmamaktadır. Türk çocukları ile arkadaşlıklar ve bazı durumlarda sadece Türk çocukları ile olan arkadaşlıklar da söz konusudur. Arkadaşlar arasında konuşulan dilin Türkçe, Arapça, Kürtçe ve nadiren de olsa İngilizce olduğu ifade edilmiştir. Çocukların, GKA Suriyeli arkadaşları ile Arapça veya Türkçe, Türk arkadaşları ile Türkçe konuşmayı tercih ettiklerini görmek mümkündür.

Arkadaş edinmenin, GKA Suriyeli çocukların duygusal sağlığı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu, nitel verilerden anlaşılmaktadır. Hem çocuklar hem de aileleri, akranlarıyla iletişim kurma konusunda sıkıntı yaşamadıklarını, Türkçeyi arkadaşlarından öğrendiklerini ve arkadaşlarının kendilerine yardımcı olduğunu belirtmiştir. Bu çocuklara arkadaşlarıyla ne tür faaliyetlerde bulundukları sorulduğunda oyun oynamak (dışarıda veya evde), top/futbol oynamak, bisiklete binmek, birlikte ders çalışmak veya ev ödevi yapmak, parka veya birbirlerinin evine gitmek, konuşmak/sohbet etmek, gezinmek, bir şeyler yemek (tatlı veya öğle yemeği), yüzmeye ve deniz kenarına gitmek, resim yapmak veya telefonla oynamak gibi cevaplar ön plana çıkmaktadır.

> **"Mahallede, okulda tanıştığım pek çok Suriyeli ve Türk arkadaşım var. Suriyeliler ile Arapça, Türkler ile Türkçe konuşuyorum. Bir araya geldiğimiz zaman herkes anlasın diye Türkçe konuşuyoruz."** (Erkek çocuğu, Boyut, İzmir)
>
> **"İki Türk arkadaşım var. Okulda tanıştık. Üç yıl aynı sınıfta okuduk. Birbirimizin evine gidiyoruz. Dışarıda geziniyoruz, ev ödevleri konusunda birbirimize yardımcı oluyoruz. Şimdi liseye geçtik. Okullar değişti. Artık dışarıda buluşuyoruz. Arkadaşlarımla bir sorunum yok. Suriyeli arkadaşım yok."**
> (Erkek çocuğu, 7. Boyut, Adana)

Nitel çalışma örneklemindeki GKA Suriyeli öğrencilerin ve ailelerinin ifadelerinden, akranları ile sosyalleşme ve uzun süreli arkadaşlıklar kurma açısından okulun (veya dil kursunun) önemli bir yer olduğu anlaşılmaktadır. Çok şey paylaştıkları, birbirlerine yeni oyunlar öğrettikleri ve aralarında iletişim kurabildikleri için çocukların okula gitme motivasyonlarının artmasıyla birlikte okulda arkadaş edinmenin ve onlarla zaman geçirmenin, çocuklar açısından oldukça faydalı olduğu, bazı GKA Suriyeli aileler tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca arkadaşlarıyla ders çalışma veya birlikte ev ödevi yapma gibi okul ile ilişkili faaliyetlerde bulunduğunu ifade eden çocuklar, özellikle Türkçe konuşma becerisini arttırma bakımından örgün eğitimi tamamlayıcı nitelikte olan akranlarla iletişim kurarak öğrenme konusunda örnekler vermiştir. Bazı kilit bilgilendiriciler, çocukların sosyal hayatında okulun oynadığı rolün altını çizerken okulların kapalı olduğu COVID-19 salgın döneminde bile okul tesislerinin (bahçeleri veya EBA destek birimleri) çocuklara arkadaşlarıyla zaman geçirme ve sosyalleşme imkânı sağladığını dile getirmiştir (bkz. Bölüm 5.5. COVID-19 Küresel Salgını).

GKA Suriyeli çocuklara ilişkin ikinci kategori ise neredeyse hiç arkadaşı olmayan çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocuklar, bir ya da iki arkadaşları olduğunu ve bunların da genellikle akrabalarının çocukları olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çocukların, çoğunlukla okul dışında kaldıkları görülmektedir ancak okulda hiç arkadaşı olmadığını ifade eden ve risk altında bulunan çocuklar da vardır. Nitel verilere bakıldığında arkadaşı olmama durumunun birtakım nedenleri olduğu tespit edilebilmektedir. En önemli nedeni ise evde kalıp dışarı çıkmamaktır. Okul dışında kalmış bazı Suriyeli çocuklar güvenlik endişeleri, babalarının veya ailelerinin izin vermemesi, yapacak ev işlerinin olması (kardeşlerine bakmak gibi) ve ekonomik imkânsızlıklar nedeniyle tek başlarına evden çıkmadıklarını ve ev dışında zaman geçirmediklerini ifade etmiştir.

Arkadaşı olmamanın ikinci önemli nedeninin ise dil engeli olduğu beyan edilmiştir. pek çok GKA Suriyeli çocuk ve ailesi, diğer çocuklarla Türkçe iletişim kuramadıkları için yeni arkadaş edinme konusunda zorluk yaşadıklarını dile getirmiştir.

Üçüncü nedeni ise GKA Suriyeli çocukların, diğer çocukların kendilerini sevmediği düşüncesidir. Bu çocukların bazıları, (Türk) çocuklarla tanışsalar bile onların kendileriyle arkadaşlık kurmak istemediklerini ve tekrar karşılaştıklarında kendilerini görmezden geldiklerini issetmişlerdir.

Belki de üçüncü nedene bir tepki olarak ortaya çıkmış olan dördüncü neden ise GKA Suriyeli çocukların, hayatlarında yeni insanlar olmasını istememeleri veya kültürel farklılıklar nedeniyle yeni insanlarla aynı ortamda kendilerini rahat hissetmedikleri gerekçesiyle kendilerinin yeni arkadaş edinmek istememeleridir.

> **"Arkadaş edinme konusunda bir sıkıntı yok ama dışarı tek çıkmıyoruz. Zamanımı 17 yaşındaki kız kardeşimle birlikte geçiriyorum."** (Kız çocuğu, 3. Boyut, Adana)
>
> **"Dışarıda zaman geçirmiyorum. Bazen annem pazara götürüyor. Ama dışarı çıkıp kendi başıma oyun oynamıyorum. Parka gitmek istiyorum. Deniz kenarına gitmek istiyorum ama gidemiyorum çünkü Türkler, kötü davranıyor."** (Kız çocuğu, 3. Boyut, Bursa)

© UNICEF/UN0622704/Özseven

Beşinci nedeni, GKA Suriyeli çocukların okullaşma deneyimleri ile ilgilidir. Okul dışında kalmış bazı GKA Suriyeli çocuklar, okula gitmedikleri için arkadaş edinemediklerini ifade etmiştir. Ayrıca, diğer öğrencilerin zorbalık gibi olumsuz tutumları nedeniyle okulda bile arkadaş edinemediklerini ifade eden bazı öğrenciler olmuştur.

Arkadaş edinememenin altıncı nedeni, çocukların Türkiye'ye veya yaşadıkları şehre yeni gelmiş olmalarıdır. Bu konuyla ilgili son neden ise, çocuk işçiliği ile ilgilidir. Pek çok çocuk, çalıştıkları için arkadaş edinmeye veya arkadaşlarıyla vakit geçirmeye vakitleri olmadığını ifade etmiştir.

GKA Suriyeli çocukların arkadaşı olmamasının çeşitli sonuçları olduğu, nitel verilere bakılarak anlaşılabilmektedir. Psikolojik olarak baskı altında hissetme, dışlanmış hissetme, diğer çocuklardan uzak durarak kendini korumaya çalışma, sosyal ortamlarda veya okulda kendini rahat hissetmeme ve diğer çocuklarla hiçbir şekilde iletişim kuramama gibi sonuçları bulunmaktadır. Bütün bu sonuçların, çocukların okula gitmediği durumlarda daha da şiddetlendiği görülmektedir. Bu bağlamda GKA Suriyeli çocukların okula kayıt ve devamlılık oranlarının arttırılması, onların mutluluğu ve sosyal uyumu açısından bir hayli önemli görünmektedir.

Sosyal uyumun bir başka bileşeni ise GKA Suriyeli çocukların yerel halk ile bütünleşme düzeyi, yani sosyal hayata katılım ve yerel halk ile irtibat kurma düzeyidir. GKA Suriyeli çocuklara ve ailelerine, yaşadıkları şehir ile ilgili duyguları sorulduğunda yaklaşık olarak yarısı, olumlu duygular beslediklerini ifade etmiştir. Bu duyguların, Türkiye'ye yerleşmiş olmaktan ve Türkiye'de yaşamaya alışmış olmaktan kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Ailelerden bazıları, Suriye'deki yaşam koşullarına kıyasla çocuklarının Türkiye'de kendilerini daha özgür, daha rahat ve daha güvende hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu grupta yer alan hanelerin, yerel halk ile irtibat ve ilişki kurdukları ve aynı şehir veya mahaller içerisinde yıllardır birlikte yaşadıkları gözlemlenmektedir.

GKA bir grup Suriyeli çocuk ve ailesi de Türkiye'de veya ikamet ettikleri şehirde yaşama konusunda ihtiyatlı ve kendilerini güvende hissetmeme gibi endişelere sahip olduklarını dile getirmiştir. Bu kişilerin, yerel halk ile temasının çok az olduğu, tanıdıklarından ve alışkanlıklarından oluşan küçük bir çevre içerisinde yaşadıkları ve şehrin büyük bir kısmına erişimlerinin olmadığı gözlemlenmiştir. Bu kategoride yer alan pek çok GKA Suriyeli çocuğun, çalışmadıkları sürece evden pek çıkmadıkları dile getirilmiştir. Evden çıksalar bile bu ayda birkaç kez gerçekleşmekte ve çoğu zaman kendilerine, aile fertlerinden biri eşlik etmektedir.

Bu kategoride yer alan çocuklar ile ilgili olarak komşuların tutumları gibi endişeler nedeniyle ailelerin, çocuklarının yerel halk ile etkileşimde bulunması konusunda ihtiyatlı davrandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, GKA Suriyeli hanelerin yerel halk ile ilişki kurmak istedikleri zaman iletişime nereden başlayacaklarını bilemedikleri görülmüştür. Bazı kilit bilgilendiriciler, aileler hâlihazırda GKA Suriyeli nüfusun olduğu mahallelerde yaşamaya başladıkça yerel halk ile bütünleşme ihtimalinin daha da azaldığını ifade etmişlerdir.

> **"Doğruyu söylemek gerekirse, çocuklarım dışarı çıkmıyor. Büyük kızım zaten çalışıyor. İşten eve, evden işe gidip geliyor. Evde duran diğer kızım, bana ev işlerinde yardımcı oluyor. İşler bitince televizyon izliyor. Dışarı çıkmıyorlar. Ufaklıkları bazen dışarı çıkarırsam çıkıyorlar. Onlar da okuldan eve evden okula gidiyorlar. Şehri gördük desem yalan olur. 5 yıldır burada yaşıyorum ama şehri görmedim."**
> (Anne, 5. Boyut, Bursa)

Nitel veriler, GKA Suriyeli çocukların ve ailelerinin çoğunun, şehirdeki sosyal faaliyetler hakkında bilgilendirilmediğini göstermektedir. Çocuklar, şehirde pek faaliyet olmadığını ve faaliyetlerden okulda haberdar olduklarını ve faaliyetlere bu şekilde katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu anlamda, çocukların eğitim almalarının yanı sıra akranlarıyla sosyalleşmeleri için de okulların çok önemli olduğu görülmektedir.

Çocuklara boş zamanlarında ne yaptıkları sorulduğunda en yaygın olarak dile getirilen cevaplar kardeşleriyle oynamak veya arkadaşlarıyla evin önünde oynamak, resim çizmek, müzik dinlemek, televizyon izlemek, kitap okumak, telefonda veya internette zaman geçirmek, ev ödevlerini yapmak, annelerine yardım etmek, yemek yapmak, dikiş öğrenmek, uyumak ve ibadet etmek şeklinde olmuştur.

Açık havada gerçekleştirilen faaliyetler ise genellikle aile fertleriyle (akraba ziyareti, akrabaların düğününe gitmek veya aileyle parka veya pikniğe gitmek gibi) veya mahalledeki arkadaşlarla (futbol oynamak gibi) birlikte gerçekleştirilen faaliyetlerden oluşmaktadır.

Bazı çocuklar, Kuran kursuna veya cuma namazı için camiye gittiklerinden söz etmiş olup az sayıda çocuk (sekizden az) ise alışveriş merkezine veya parka, spor tesislerine,

konserlere/festivallere veya bazı derneklerin düzenlendiği etkinliklere gittiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla pek çok GKA Suriyeli çocuğun ve ailesinin futbol maçları, sinema, konser, gençlik merkezi vs. gibi birlikte gerçekleştirilebilecek sosyal faaliyetlere katılım konusunda hiçbir örnek vermediği gözlenmiştir.

Nitel veriler, GKA Suriyeli ailelerin şehre yerleşmiş olduklarını hissetseler bile şehirdeki sosyal hayata erişimlerinin nispeten sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda okul, çocuklar için sosyalleşme ve akranlarıyla sosyal ve kültürel faaliyetlere katılma imkânı sağlaması açısından önem kazanmaktadır.

Sosyal uyumun bir başka yönü de *yerel halkın GKA Suriyeli nüfusa yönelik tutumları ve GKA Suriyeli nüfusun yerel halka yönelik tutumlarıdır.* Bu noktada, nitel çalışma örneklemindeki GKA Suriyeli çocukların ve ailelerinin ifadelerinden yola çıkarak üç türlü algının söz konusu olduğu söylenebilir.

İlk olarak bazı GKA Suriyeli aileler ve çocukları, yerel halkın yaklaşımı konusunda son derece olumlu görüşlere sahiptir. Bu kategoride yer alan GKA Suriyeli ailelerin çoğu, Türkiye'de hoş karşılandıklarını ve iyi ağırlandıklarını düşünerek yerel halka şükran duyduklarını dile getirmiştir. Pek çok aile ve çocuk, komşularının GKA Suriyeli çocukları sevdiğini, onlara kendi çocuklarından farklı muamelede bulunmadıklarını, çocukların evin dışında kendilerini rahat hissettiklerini (örneğin, sokakta oynarken), mahallede tanındıklarını ve korunduklarını, taşındıkları zaman komşuların kendilerine yardımcı olduğunu (örneğin, karşılık beklemeden mobilya desteği) ve hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadıklarını ifade etmiştir. Yine bu kategoride yer alan katılımcılar, özellikle yaşadıkları mahallede yerel halk ile çok az (sadece ilk geldikleri zaman) sorun yaşadıklarını veya ciddi hiçbir sorun yaşamadıklarını dile getirmiştir.

> **"İlk geldiğimizden çok daha iyi olduğunu söyleyebilirim. Artık herkes bize karşı saygılı. Kimseyle bir sorunumuz yok. Onlar bizden memnun, biz de onlardan memnunuz. Suriyeli olduğumuz için kimse bize olumsuz davranmıyor. Ev sahibimizle iyi ilişkilerimiz var. Biz seviliyoruz mahallede. 2013'ten beri aynı mahallede yaşıyoruz."**
> (Anne, 5. Boyut, Gaziantep)

Bu bağlamda, Türkiye'de veya belli bir mahallede/şehirde geçirilen zamanın etkili bir etken olduğu görülmektedir. bazı GKA Suriyeli aileler, birkaç yıldır (4-8 yıl) aynı mahallede yaşadıklarını ve yerel halk ile karşılıklı saygı çerçevesinde iletişim kurdukça ilişkilerinin yıllar içerisinde daha iyi bir hâl aldığını ifade etmiştir.

Yerel halk ile olumlu ilişkiler kurulmasını kolaylaştıran bir diğer etken ise GKA Suriyeli ailelerin ve çocuklarının yerel halk ile rahatlıkla iletişim kurmasını sağlayan dildir. Bu kategoride yer alan GKA Suriyeli çocukların, büyük oranda okula gittiği (4., 5. ve 7. Boyut) gözlemlenmiştir. Bu durum, yerel halk ile olumlu ilişkilerin ve çocukların yerel halk ile bütünleşmesinin, çocukların okula gitme ihtimalini arttırdığını göstermektedir.

İkinci kategoride ise yerel halka yaklaşımları konusunda kayıtsız olan GKA Suriyeli aileler ve çocuklar yer almaktadır. Bu kategoride yer alanların önemli bir özelliği, çoğunlukla sorun yaşamamak adına yerel halk ile ilişkilerini bir hayli sınırlı düzeyde tutmalarıdır. Bu bağlamda bazı GKA Suriyeli aileler, ilişkilerinin sokakta birbirine selam vermekten ibaret olduğunu, yerel halk ile pek uyum sağlayamadıklarını ve bu nedenle yerel halk ile herhangi bir sorun yaşamadıklarını dile getirmiştir. Bu durumun, bir çeşit kendini koruma mekanizması olduğu görülmektedir.

> **"Kimseyle görüşmüyoruz. Kendi başımıza yaşıyoruz. Kimseyle bir sorunumuz yok."**
> (Anne, 6. Boyut, İstanbul)
>
> **"Bir sorun olduğunu hissetmedim. Halk ile iç içe değiliz."** (Baba, 6. Boyut, Bursa)

Nitel çalışma örneklemindeki üçüncü kategoride ise yerel halkla bütünleşmede bazı sorunlar yaşayanlar yer almaktadır. Çocuklara karşı tahammülsüz olunması (örneğin dışarıda oyun oynarken), Suriyeli çocuklarla araya mesafe koyulması veya Suriyeli çocukların bulunduğu çevrede rahatsız hissedilmesi, bu sorunlara örnek olarak gösterilmiştir.

Bu tür sorunların yaşanmasının nedenleri konusunda nitel çalışma örneklemindeki bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, GKA Suriyeli nüfusa karşı ev sahibi toplumda kültürel ve etnik köken temelinde oluşan önyargılara ve GKA Suriyeli nüfusa sağlanan desteklerin toplumda yol açtığı yanlış algılamalara işaret etmiştir. Bu kategorideki

GKA Suriyeli aileler, bu tür tutumlar nedeniyle çocuklarının dışarı çıkmasına müsaade etmemekte, bu durum da GKA Suriyeli çocukların aileleri tarafından okula gönderilmesi olasılığını azaltmaktadır.

Nitel verilere bakıldığında akran zorbalığı, yerel çocukların hoş olmayan tutumlarına örnek olarak ortaya çıkmıştır. Çalışma örneklemindeki bazı GKA Suriyeli aileler, çocuklarını mahalledeki diğer çocukların sokakta zaman zaman rahatsız ettiğini belirtmiştir. Dil engeli nedeniyle iletişim olmaması veya GKA Suriyeli nüfusa yönelik önyargıların, akran zorbalığının nedenlerinden bazıları olduğu dile getirilmiştir. Bu tür tutumların, GKA Suriyeli çocuklar arasında korku ve güvensizlik hissi yarattığı ve dışarı çıkmaktansa genellikle evde kalıp yerel halk ile aralarına mesafe koymalarına neden olduğu ifade edilmiştir. Nitel verilere bakıldığında akran zorbalığı gibi hareketlerin, okula gitme konusunda bazı GKA Suriyeli çocukların cesaretini kırdığı ve okulu terk etmelerine sebep olduğu görülmektedir.

Akran zorbalığı okul yolunda ve okulda vuku bulabilmektedir. Okulda akran zorbalığı Bölüm 5.4.4'te incelenmektedir. Okul yolunda zorbalık toplum ve GKA Suriyeli öğrenciler arasındaki ilişkiye atıfta bulunmaktadır. Şekil 35'te gösterildiği gibi, ŞEY'den yararlanan GKA Suriyeli çocuklar arasında okul yolunda zorbalık, gözdağı verme ve şiddet vakaları yaşadığını beyan edenlerin sayısı kayda değerdir. UNICEF İzleme Verilerine göre okul yolunda yaşanan zorbalık, lise düzeyindeki GKA Suriyeli çocuklardan (14-17 yaşlarında) ziyade ortaokul düzeyindekiler (10-13 yaşlarında) için bir sorun teşkil etmektedir.

Şekil 36, okul yolunda yaşanan zorbalığa erkek çocukların kız çocuklarından daha fazla maruz kaldığını göstermektedir. İlkokul düzeyinde yaşanan zorbalık vakalarının nispeten az oluşunu açıklayacak bir etken, ilkokulların evlerle aynı civarda bulunması olabilir. Bu konu, 5.4.1. Okul İmkanları bölümünde okul konumuyla ilişkili olarak tartışılmaktadır.

Şekil 35:
Yaş Gruplarına Göre ŞEY'den Yararlanan GKA Suriyeli Çocukların Beyan Ettiği Okul Yolunda Yaşanan Zorbalık, Gözdağı Verme ve Şiddet Vakaları (%)

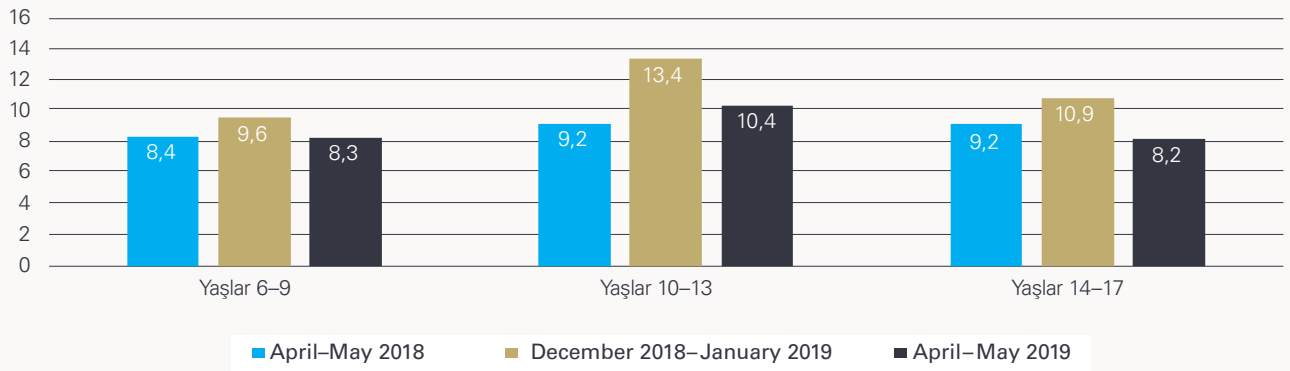

Kaynak: UNICEF İzleme Verileri (çeşitli yıllar).
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2017-2018 (34.997); 2018-2019 (315.802).

Şekil 36:
Cinsiyete Göre ŞEY'den Yararlanan GKA Suriyeli Çocukların Beyan Ettiği Okul Yolunda Yaşanan Zorbalık, Gözdağı Verme ve Şiddet Vakaları (%)

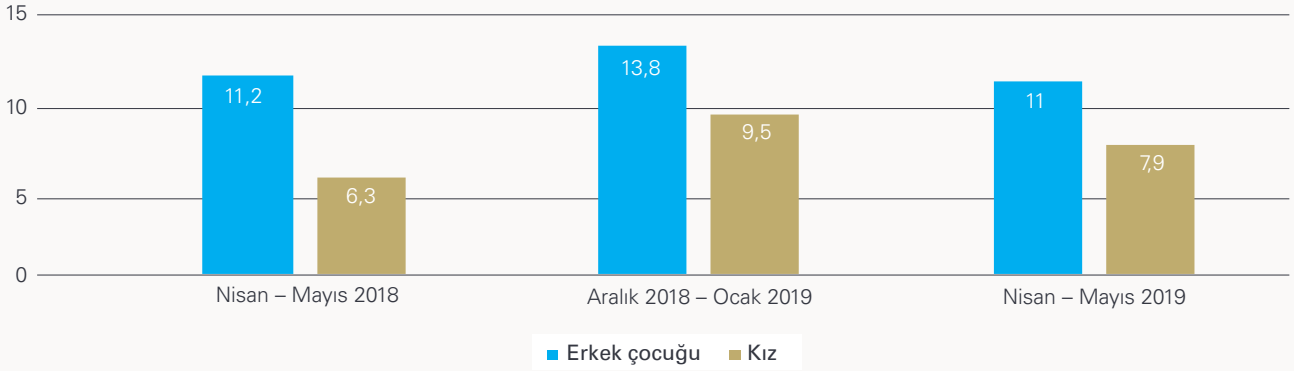

Kaynak: UNICEF İzleme Verileri (çeşitli yıllar).
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2017-2018 (34.997); 2018-2019 (315.802).

Nitel veriler aynı zamanda okul yolunda yaşanan zorbalığın karakteristik özellikleri açısından da ilave bilgiler vermektedir. GKA Suriyeli çocuklar, takip etme veya sözlü/fiziksel saldırı/taciz şeklinde yaşadıkları birtakım zorbalık türlerini beyan etmiştir. Ayrıca bu çocukların ifadelerine göre, zorbaların genelde yerel topluluğun yetişkin veya çocuk üyeleri olduğu gözlenebilmektedir. Nitel verilere göre öğrencilerin zorba olduğu bazı durumlarda okuldaki sorunların okul sınırları dışına taşacak noktaya gelebildiği görülmektedir. Okuldaki öğrencilerin aynı mahallede yaşıyor olabileceğinden ötürü zorbalık vakalarının okul dışında tekrarlanma ihtimalinin yüksek olduğu beyan edilmiştir. Okul yolunda/dışında yaşanan zorbalık vakaları okul yönetiminin yetki alanının dışında kalıyor olsa da bu vakaların yaşanıyor olması, çocukların okul dışındaki güvenliklerinin sağlanmasına yardımcı olması açısından okuldaki zorbalığın ortadan kaldırılmasının önemini vurgulamaktadır.

Okul yolundaki zorbalığa dair belirtilebilecek son bir gözlem de okulun bulunduğu konum/semt ile ilgilidir. Görüşme yapılan bazı kilit bilgilendiriciler, okulun sosyal olarak dezavantajlı bir bölgede bulunmasının GKA Suriyeli çocukların okul yolundaki güvenlikleri hususunda endişelere yol açabildiğini; bunun da söz konusu semtlerdeki yerel dinamiklerin yarattığı gerginliklerden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Ayrıca, 5.4.1. Okul İmkanları bölümünde okulun konumuyla ilgili tartışıldığı üzere, okul yolu uzadıkça GKA Suriyeli çocukların yolda zorbalığa maruz kalma ihtimalleri de artmaktadır.

Nitel verilerin gösterdiği üzere okul yolunda gerçekleşen zorbalık vakaları, özellikle kız çocukları ve onların ebeveynleri olmak üzere çoğu zaman çocuklarda güvensizlik duygusu yaratmaktadır. Bu durum da çocukların okul yolunda takip edilme veya saldırıya uğrama korkusundan ötürü devamsızlık yapmalarına veya okulu terk etmelerine sebep olabilmektedir.

> **"Dışarıda Roman çocuklar var ve okuldan sonra bizimle boğuşuyorlar. Bizim okulumuzdan değiller. Okul bana dışarıdan daha güvenli geliyor."** (Erkek çocuk, 5. Boyut, İzmir)
>
> **"Okulu sevmiyordum. Diyarbakır'da okurken biri beni okuldan eve takip etti. Çok korktum. Ağladım. Okula gitmek istemedim."**
> (Kız çocuk, 5. Boyut, Gaziantep)

PIKTES kapsamında sığınmacı ve Türk öğrenciler ile velilerin sosyal uyumuna katkı sağlamak amacı ile, sosyal etkinlikler, kültür ve sanat alanında yarışmalar, spor alanında turnuvalar gibi sosyal uyum etkinlikleri yapılmaktadır. PIKTES'in sonuna kadar (Ekim 2022) toplamda 100.000 yabancı uyruklu ve Türk öğrenci ile 50.000 sığınmacı ve Türk veliye sosyal uyum etkinlikleri yapılacaktır. Ayrıca, PIKTES ve Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri GM iş birliği ile sosyal uyum rehberlik etkinlikleri programı ve sosyal duygusal becerileri geliştirme programı hazırlanmaktadır.

Sosyal Uyum ile İlgili Faktörler

Yapılan analizler, yıllar içerisinde bu konuda gelişme kaydedilmiş olmasına rağmen sosyal uyumun, GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânları üzerinde önemli bir etkisi olan bir faktör olabildiğini göstermektedir. Sosyal uyum düzeyi ile ilgili olarak nitel analizde, çalışma örneklemindeki GKA Suriyeli hanelerin, ülkeye yerleşip toplumla, yerel halkla ve eğitim sistemiyle daha iyi bütünleşmiş olanlar ve sosyal uyum ile ilgili farklı alanlarda hâlen sorunlar yaşayanlar ve endişe taşıyanlar olarak ikiye ayrıldığı ifade edilmiştir. İkinci kategoride yer alanların çoğu, okul dışında kalmış erkek ve kız öğrencilerdir. Bu öğrencilerin sosyal alanda uyum gösterememe veya sınırlı derecede uyum gösterme gibi nedenler ve arkadaşlarının olmaması, yerel halkla bütünleşme konusunda yaşanan sorunlar ve akran zorbalığı gibi faktörler sonucunda etkilendiği gözlemlenmektedir.

Bu faktörlerin tamamının, sebep bakımından birbiriyle ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, yerel halkla sorunlar yaşanması veya yerel halk ile ilgili kaygılar taşınması, güvenlik açısından endişelere neden olmaktadır. Bu durum, çocukların mahalle gibi daha yakın çevrelerde toplumdan soyutlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu tür etkiler, eğitimden yararlanma imkânları da dâhil olmak üzere çocukların hareket alanlarını daraltmaktadır.

Tablo 16:
Sosyal Uyum ile İlgili Faktörler

Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Arkadaşsızlık/sosyal izolasyon	***	*	**	***	**
Yerel halk ile entegrasyon	***	*	*	***	**
Yerel halkın olumsuz tutumları	***	*	**	***	**
Güvenlik kaygıları	***	**	**	***	*
Akran zorbalığı	***	*	**	***	**
Okul yolunda zorbalık	**	*	**	**	**

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

5.2 Ekonomik Faktörler

Ekonomik faktörler, GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânları açısından önemli derecede belirleyici faktörlerdir. Bu bölümde ekonomik faktörler, kaynak eksikliği ve yoksulluk olarak iki kategoride ele alınmıştır. Bu bağlamda alım gücü yetersizliği, okul masrafları ve çocuk işçiliği ile göç ve ailenin yer değiştirmesi gibi konular da kapsam dâhiline girmektedir. İki kategoride yer alan ekonomik etkenlerin analizi, 2018 tarihli NSA'dan elde edilen nicel veriler ile UNICEF İzleme Verileri ve bu çalışma için toplanmış olan nitel veriler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Ayrıca IFRC, Türk Kızılay (2021) ve WFP gibi farklı kaynaklardan edinilen güncel veriler de analize dâhil edilmiştir.

5.2.1 Kaynak Eksikliği ve Yoksulluk

Nitel saha araştırması, GKA Suriyeli çocukların eğitimi konusunda kaynak eksikliği ve buna bağlı yoksulluğun ciddi bir engel teşkil ettiğini göstermektedir. Bu bölümde nitel verilerden elde edilen farklı ekonomik faktörler, GKA Suriyeli çocukların okula devamlılık ve okulu terk etme oranlarına etkisi bakımından analiz edilirken bu analiz, çoğu UNICEF İzleme Verilerinden oluşan nitel verilerle de desteklenmiştir GKA Suriyeli hanelerde ücretli çalışma ve gelir düzeyi, alım gücü yetersizliğinin üstesinden gelme konusunda yaşanan zorluklar, okul masraflarının geçim masrafları içerisindeki payı, bu etkenler arasında yer almaktadır. Bu etkenler, bazı çocukları çalışmak zorunda bırakabilmekte ve eğitim görme şanslarını azaltabilmektedir. Bu bölümde hem okul dışında kalmış hem de risk altında bulunan GKA Suriyeli çocukların eğitimi için bir engel oluşturan ekonomik faktörler sonucunda çocuk işçiliğine yönelme durumuna ilişkin analitik bir tartışma imkânı sağlamaktadır.

Nitel çalışma örnekleminde yer alan GKA Suriyeli hanelerin alım gücü yetersizliğinin üstesinden gelmek üzere başvurduğu en önemli gelir kaynağı, ücretli çalışmadır. SUY ve ŞEY nakit desteği veya yurt dışındaki aile fertlerinden sınırlı düzeyde mali destek aldığını ifade eden katılımcılar da olmuştur. Asıl gelir getiren kişinin kim olduğu, risk altında ve okul dışında kalmış çocukların hanelerinde değişiklik göstermektedir. Risk altındaki çocukların hanelerinin çoğunda babanın, eve gelir sağlayan kişi olduğu, bazen de annenin destekte bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu hanelerde gündelik (haftada veya ayda bir) çalışan veya evde oturup ailesinin ev yapımı mamul üretimine yardımcı olan erkek çocukları ile yaşı daha büyük ve evli olan erkek çocuklarının, zaman zaman eve asıl gelir getiren kişiye destek oldukları görülmüştür. Okul dışında kalmış çocukların (3. ve 6. Boyut) haneleri düşünüldüğünde resim tamamen değişmektedir. Bu hanelerde hastalık, engeli olma durumu,

yaşlılık veya iş bulamama nedeniyle babaların çalışmadığı gözlemlenmiştir. Bu durumda ailede yaşça büyük olan erkek çocukları, eve gelir sağlayan kişi görevini üstlenirken bazen amca, bazen de daha sınırlı bir düzeyde olmak üzere anne veya kız çocukları da aile bütçesine katkı sağlamaktadır. Bu kategoride yer alan erkek çocuklarının bazıları babaları çalışsa bile çalışarak aile bütçesine katkı sağlamaktadır. Yine de 2018 NSA Suriyeli Göçmen Örneklemi'nde görüldüğü üzere annelerin istihdam düzeyi bir hayli düşüktür. Anket çalışmasının gerçekleştirildiği anda GKA Suriyeli kadınların sadece %9'unun, ücretli bir işte çalıştığı görülmüştür.

Nitel çalışma örnekleminde aileye gelir getiren esas kişilerin (babaların), genellikle restoran, inşaat, tekstil atölyesi veya tarım sektörü gibi düşük vasıflı işlerde veya hamal, kâğıt/plastik toplayıcısı, sütçü veya boyacı olarak çalıştığı gözlemlenmiştir. Bazı durumlarda terzi, tamirci, elektrikçi veya marangoz gibi zanaat gerektiren işlerde çalıştıkları da görülmektedir. Çalışma örneklemi içerisinde nadir olsa da annelerin ev temizlikçisi, öğretmen ve tekstil işçisi olarak veya evden üretim yaparak çalıştığı da görülmüştür. Çocukların (çoğunlukla okul dışında kalmış çocukların) yaptığı iş türleri değişkenlik göstermektedir. Bu konuya bu bölümün sonunda daha ayrıntılı olarak değinilecektir.

Ücretli çalışma sonucu elde edilen gelirin, son derece düşük düzeylerde olduğu görülmektedir. UNICEF İzleme Verileri (2017), hanelerin aylık ortalama gelir düzeyinin yaklaşık 1200 TL olduğunu gösterirken 2018 tarihli UNICEF İzleme Verileri bunun 1800 TL olduğunu göstermektedir. Nitel çalışma örnekleminde yer alan haneler arasında ücretli işin günlük, haftalık veya aylık bazda gelir getirdiği görülmüş olup bu işlerin çoğunda gelir miktarının, aylık asgari ücret tutarını aşmadığı beyan edilmiştir.[68] Ayrıca, askıya alınmasına rağmen SUY'dan yararlandığını söyleyen haneler olmuştur[69] (SUY ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için Yönetsel Tedbir Analizi başlıklı Bölüm 6'ya bakabilirsiniz).[70] Son bir gelir kaynağının da hane veya yurt dışında yaşayan aile fertlerinin sağladığı maddi destek olduğu dile getirilmiştir. Ancak bunun ne düzenli ne de miktar olarak yeterli olduğu söylenebilir.

Nitel veriler, ücretli çalışma imkânlarının hanelere asıl gelir sağlayan kişiler açısından birtakım etkenlerle kısıtlandığını göstermektedir. Öncelikle, büyük oranda gündelik, mevsimlik veya yarı zamanları işler olduğu için gelirin düzenli, sabit veya sürdürülebilir olacağına dair bir garanti söz konusu değildi. İkinci olarak, bazı katılımcıların da ifade ettiği üzere maaşın işveren tarafından ödeneceğinin garantisi yoktu. Üçüncü olarak ise pek çok katılımcı yaş, hastalık veya kimlik kartı olmaması gibi nedenlerle iş bulmanın zor olduğundan bahsetmiştir. Görüşme yapılan bazı kişiler, COVID-19 salgını nedeniyle işlerinden olduklarını ve ailelerinin hiçbir geliri olmadığını ifade etmiştir. Tüm bu etkenlerin, GKA Suriyeli hanelerin aylık masraflarını karşılama gücünü ciddi ölçüde etkilediği görülmüştür. TÜRK-İŞ tarafından açıklanan açlık sınırı (2718 TL) ve yoksulluk sınırı (8856,31 TL) düşünüldüğünde,[71] çalışma örnekleminde yer alan ve çocukları okul dışında kalmış ve okul dışında kalma riskiyle karşı karşıya olan pek çok ailenin, açlık sınırının olmasa da yoksulluk sınırının altında yaşadığı görülmektedir. Hatta WFP (2020), Türkiye'de kayıtlı olan sığınmacıların %49'unun (yaklaşık 2 milyon kişi) Dünya Bankası'nın belirlediği yoksulluk sınırının altında bulunduğunu tahmin ederken bu oran, 2019 yılında yapılan bir önceki izleme çalışmasından bu yana %3 artış göstermiştir.

Bu tür ekonomik faktörlerin, nitel çalışma örneklemindeki haneler için bazı aylık harcamaların yapılmasını bir hayli zorlaştırdığı gözlemlenebilmektedir. UNICEF İzleme Verileri, ŞEY'den yararlanan hanelerin yaklaşık %80'inin, aylık harcamalarının aylık gelirlerini aştığını göstermektedir (UNICEF İzleme Verileri, 2019e). Durumun daha da kötüye gittiği görülmektedir. Zira nitel saha araştırmasına katılan pek çok kişi, geçim maliyetinin çok yüksek olduğunu ve aylık gelir ile gider arasındaki farkın, son 1,5 - 2 yılda (2018'den bu yana) daha da açıldığını ifade etmiştir. Katılımcıların karşılamakta en çok zorlandıklarını ifade ettiği maliyet kalemi ise barınma yani kira maliyeti olmuştur. Kira masraflarının yüksek olduğu ve zamanla artış gösterdiği algısı mevcuttu. Elektrik, su, doğalgaz/ısınma, internet, gıda, çocuklara yönelik giyim ve okul masrafları, hastaneye/doktora gidildiğinde ortaya çıkanlar dâhil olmak üzere sağlık ve bakım ile ilgili masraflar, bebeklere ve yaşlılara yönelik ilaç ve çocuk bezi masrafları diğer harcama kalemlerini oluşturmaktaydı.

68 Nisan 2021 itibariyle net asgari ücret, 2825 TL'dir. https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/asgari-ucret/asgari-ucret-2021.

69 Kızılaykart, Türk Kızılayı'nın düzenlemesiyle faaliyet gösteren nakit temelli insani bir platformdur. Farklı konularla ilgili insani yardım programları, farklı paydaşların ve fon sağlayıcılarının katılımı ile Kızılaykart Platformu üzerinden uygulamaya koyulabilmektedir. Kızılaykart platformunda tanımlanmış programlar çerçevesinde yararlanıcı ödeme listesine göre düzenli ödemeler yapılmaktadır (https://platform.kizilaykart.org).

70 06/04/2021 itibariyle geçerli olan miktar https://ec.europa.eu/echo/essn_en.

71 TÜRK-İŞ'in Şubat 2021 tarihli araştırmasında açlık sınırı, "dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapması gereken gıda harcaması" şeklinde tanımlanırken yoksulluk sınırı ise "gıda harcaması ile giyim, konut (kira, elektrik, su, yakıt), ulaşım, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer aylık harcamalar" şeklinde tanımlanmıştır. Erişim adresi: http://www.turkis.org.tr/SUBAT-2021-ACLIK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d488756.

Bu masrafların çoğunun, hanelerin iki özelliği nedeniyle katlandığı gözlemlenmiştir. Hane mevcudunun yüksek olması ve engeli veya kronik rahatsızlığı (diyabet, kalp hastalığı vs.) olan çocuklar veya yaşlılar başta olmak üzere hanede bulunanların sağlık durumu ve bakım ihtiyaçları, bu masrafları katlamaktadır. 2018 NSA Suriyeli Göçmen Örneklem raporunda (HUIPS, 2019), Türkiye'de GKA Suriyeli hanelerin ortalama altı kişiden oluştuğu dile getirilirken raporun nitel çalışma örneklemi, bu bulguyu doğrulamaktadır. Zira hanelerin %41,6'sı, yedi veya daha fazla kişiden oluşurken %18,5'inde ise altı veya daha fazla çocuk bulunmaktaydı (Şekil 37). Nitel veriler de ailelerde çocuk sayısının fazla olmasının yanı sıra bazı aile fertlerini kaybetmiş yakın akrabalar ile birlikte yaşamanın, kalabalık haneler için bir etken olduğunu göstermektedir.

Şekil 37:
5-17 Yaş Arası Çocuğun Olduğu Hanelerde Hane Üyesi Sayısı ve Bu Hanelerdeki Çocuk Sayısı, (2018 NSA)

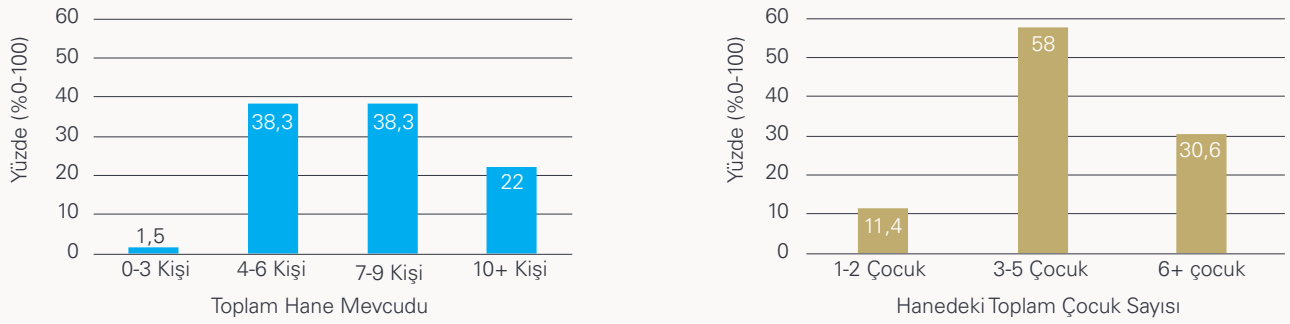

Veri kaynağı: NSA (2018).
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2017-2018 (34.997); 2018-2019 (315.802).

Nitel çalışma örneklemindeki pek çok hanede harcamalar, geliri aşmaktaydı. Borç almak, giderleri fazla olan haneler için önemli bir başa çıkma mekanizması olarak karşımıza çıkmaktaydı. Ayrıca IFRC ve Türk Kızılayı'nın raporlarına göre (2021) COVID-19 salgını sırasında borçlanma düzeyi, çarpıcı şekilde yükselmiş olup borcu olan hanelerin yüzdesi, ŞEY'den yararlanmayanlar için %83,8, ŞEY'den yararlananlar için %80,9 olmuştur. Aynı raporda, ailenin kriz yaşadığı dönemlerde en sık başvurulan başa çıkma mekanizmasının, eğitim (%23,5) ve sağlık masraflarını (%16,2) azaltmak olduğu görülürken hanelerin %6,2'si çocuklarını okuldan almıştır (IFRC ve Türk Kızılayı, 2021). Bu çalışmaya ait nitel veriler, benzer mekanizmalara dikkat çekmektedir. Nitel çalışma örnekleminde yer alan pek çok aile ve çocuk, yakın çevrelerinden borç para aldıklarını veya ev sahiplerine borçlu olduklarını ifade etmişlerdir. Hanelerin faturalarını ödeyemediği ve bunun sonucunda hizmet kesintisi (örneğin, elektrik) yaşadıkları veya bazı hayati harcama kalemlerini yapamadıkları (örneğin, yakacak odun) ve bunun sonucunda çocuklar da dâhil olmak üzere hanede bulunan herkes için yaşam koşullarının son derece güçleştiği durumlar da söz konusudur.

Alım gücü yetersizliği ile ilgili önemli bir bileşenin de giyim ve okul masrafları dâhil olmak üzere çocukların ihtiyaçlarına ilişkin masraflar olduğu dile getirilmiştir. Görüşme yapılan ailelerin önemli bir kısmı, çocuklarının özellikle kıyafet ve cep harçlığı gibi taleplerine güçlerinin yetmediğini ve çocuklarına sadece yılda bir kez veya bayramlarda kıyafet alabildiklerini ifade etmiştir. Bu bağlamda okulla ilgili masrafların, nitel ve nicel verilere göre okul dışında kalmış ve kalma riski altında olan çocuklar açısından gözle görülür bir engel olduğu gözlemlenmektedir. Aşağıdaki kısımda daha detaylı belirtildiği üzere nicel veriler, okul masraflarının çocukların okul dışında kalmasının (3. ve 6. Boyut) nedeni olarak ne sıklıkta dile getirildiğinin anlaşılmasını sağlarken nitel veriler ise okul masraflarının, özellikle risk altında bulunan çocuklar (4., 5., ve 7. Boyut) için nasıl bir engel oluşturduğunu ve ailelerin bu engel ile nasıl baş ettiklerini ve okul masraflarını karşılayamamanın nasıl sonuçları olabileceğini göstermektedir.

2019 UNICEF izleme anketinde okul dışında kalmış çocuğu olan GKA Suriyeli ailelerin neredeyse %15'i, okul masraflarının bir engel teşkil ettiğini ifade etmiştir. Üç eğitim öğretim yılına ait bu veriler, okul dışında kalmış neredeyse tüm yaş grupları için okul masraflarının yıllar içerisinde arttığını göstermektedir (Şekil 38).

Şekil 38:
Eğitim öğretim Yıllarına Göre "Okul Masrafları" Nedeniyle Çocuklarının Okula Gitmediğini Söyleyen GKA Suriyeli Ailelerin Yüzdesi

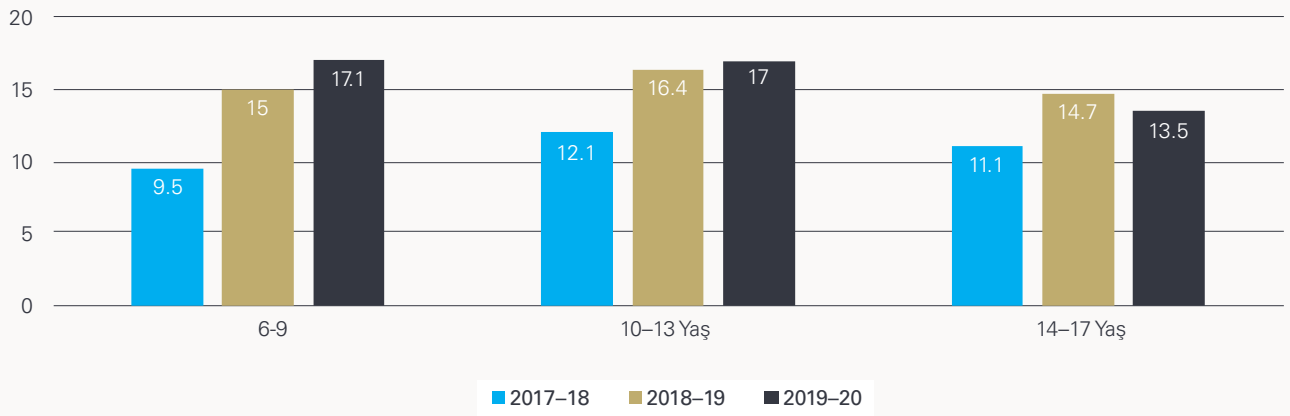

Veri Kaynağı: UNICEF İzleme Verileri 2017-2019.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2017-2018 (34.997); 2018-2019 (42.778); 2019-2020 (10.777).

Türkiye'de resmî okullarda eğitim (ve kayıt) ücretsizdir. Ders kitapları MEB tarafından tüm öğrencilere ücretsiz şekilde dağıtılmaktadır. 2. ila 12. sınıflar arası için "ek kaynak destek paketi"ne MEB internet sitesinden erişilebilmektedir[72] ve öğrencilerden MEB tarafından tavsiye edilmeyen kitapları satın almaları istenememektedir. Yine de nitel çalışma örneklemindeki bazı muhataplar, çocukların okula gitmesi sonucu doğrudan veya dolaylı olarak ortaya çıkan başka masraflardan söz etmiştir. Okul kıyafetleri, ek eğitim araç-gereçleri, kırtasiye, okula gidip gelme, öğle yemeği, giyim, cep harçlığı, kutlama/etkinlik veya okula katkı/bağış gibi masraf kalemleri olduğundan bahsedilmiştir.

GKA Suriyeli ailelerin beyanlarına göre çocuk başına yaptıkları ortalama eğitim giderleri (Şekil 39), UNICEF İzleme Verilerine göre ayda yaklaşık 70 TL (8 dolar), UNICEF 2018-2019 İzleme anketine göre ise ayda 78 TL'dir (9 dolar) (öğle yemeği masrafı hariç).[73] Hanelerin toplam geliri ile kıyaslandığında aynı veriler, toplam gelirin çocuk başına % 4 ila %6'sının eğitime harcandığını göstermektedir. Nitel veriler de hanelerde genelde okul çağında olan birden fazla çocuk olduğunu doğrulamıştır. Bu durum, hanenin aylık masrafları içerisinde eğitimin payını arttıran bir etkendir. Ayrıca UNICEF İzleme çalışmasından elde edilen nicel veriler (çeşitli yıllara ait), aylık eğitim masraflarının özellikle lise döneminde arttığını gösterirken bu masrafların, GEM'lere oranla resmî okullarda daha fazla olduğu görülmektedir. GKA Suriyeli çocukların resmî okullara geçmesi adına GEM'lerin Haziran 2020 itibariyle kapatıldığı göz önüne alınacak olursa GKA Suriyeli aileler için okul masraflarında bir artış olmasının beklenmesi mümkündür.

72 http://yardimcikaynaklar.meb.gov.tr/#/.
73 Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının 16 Temmuz 2021 tarihli döviz kuru temel alınmıştır.

Şekil 39:
Okul Düzeyi ve Kurum Türüne Göre Geçen Ayki Ortalama Eğitim Masrafı (Çocuk Başına)

(a) UNICEF 2017 İzleme Verileri

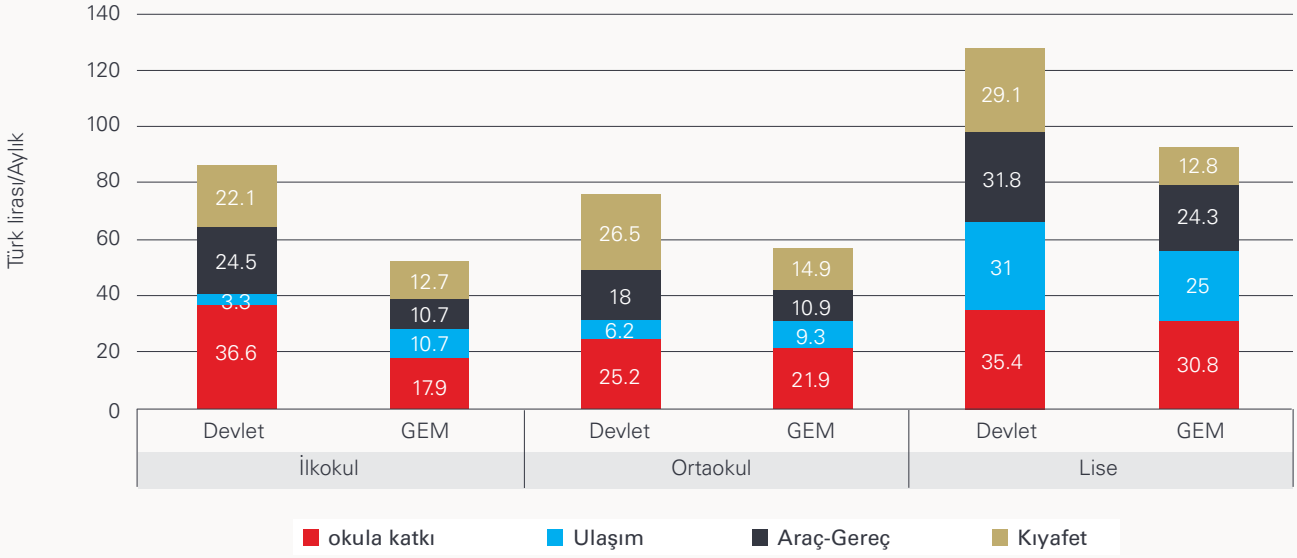

(b) UNICEF İzleme Verileri (2018-2019)

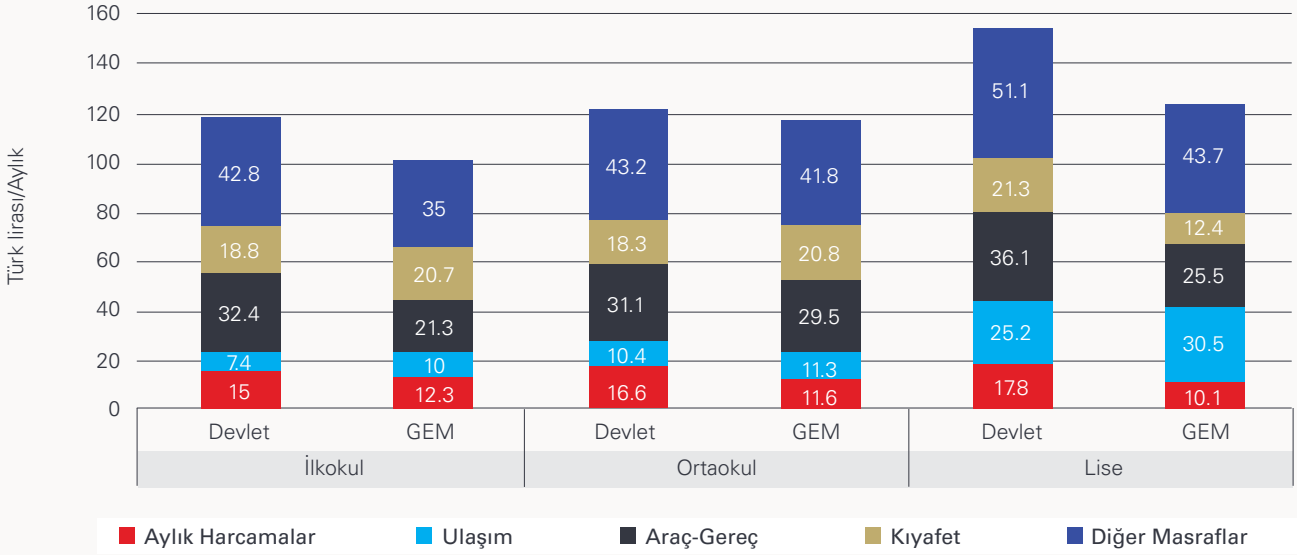

Veri Kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (2017-2019).
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016-2017 (11.445); 2018-2019 (42.778).

Nitel verilere bakılıp düzenli geçim masraflarını karşılama konusunda yaşadıkları sıkıntılar düşünüldüğünde GKA Suriyeli ailelerin, okul masraflarını başa çıkmaları gereken ek bir harcama kalemi olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Çocuklarını okula göndermeye devam etmelerine rağmen ailelerin ek araç-gereç veya kırtasiye gibi gerekli harcama kalemlerini karşılayamadıkları ve bu tür kalemleri karşılamak zorunda kaldıklarında borç aldıkları ifade edilmiştir. Ayrıca fiziksel olarak nispeten uzak okullara kayıtlı çocuklar için okula gidip gelme masrafının, özellikle İstanbul, Bursa ve Adana gibi büyük şehirlerde ek bir mali yük getirdiğinden bahsedilmiştir. Bu illerde çocuklar, okula gitmek için birden fazla vasıta kullanmak durumundadır (bkz. Bölüm 5.4.1 Okul İmkanları). Nicel veriler, ulaşım masraflarının lise seviyesindeki çocuklar için daha önemli bir sorun olduğunu göstermektedir (Şekil 37).

Nitel veriler, özellikle risk altında bulunan çocuklar bakımından alım gücü yetersizliği ile birlikte okul masraflarının bazı sonuçları olduğunu göstermektedir.

Görüşme yapılan bazı öğretmenler/SGEP'ler, ailelerin ek eğitim gereksinimlerini karşılayamadıklarında çocukların sınıfta öğrendiklerini evde uygulayamadıkları için derslerden geri kalabildiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla bunun, çocukların okul başarısını olumsuz yönde etkileyen bir etken olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin/SGEP'lerin bahsettiği bir başka sonuç, akran zorbalığıdır. Bu durum, özellikle uygun kıyafetleri olmadığı için okuldaki diğer çocuklar tarafından küçük düşürülmeleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunun durum, çocukların okul ortamını sevmemesine neden olmaktadır (bkz. Bölüm 5.4.4. Okulda Güvenlik). Nitel verilerden elde edilen üçüncü bir sonuç da sadece kaynak yetersizliği nedeniyle değil, aynı zamanda bir yandan okula gidip bir yandan çalışmanın sonucunda da risk altındaki çocukların ekonomik imkânsızlıklar nedeniyle daha fazla devamsızlık yapmasıdır. Bu durum, (çoğunun) okulu terk edip aile bütçesine katkı sağlamak üzere çalışmaya başlamasına neden olabilmektedir. Okul masrafları ve alım gücü yetersizliği yüzünden aileler, çocuklarını okula göndermemiştir veya bazı ailelerin dile getirdiği üzere aile sadece sınırlı sayıda çocuğun okul masraflarını karşılayabilmektedir. Bu durumda hanede yer alan diğer çocuklar, eğitim haklarından mahrum kalmaktadır.

Risk altındaki çocukların ailelerinin çoğu, okul masrafları da dâhil olmak üzere ekonomik imkânsızlıklardan şikayetçi olsa da eğitimin faydalarına inanmaları ve daha fazla kaynakları olsa çocuklarının okula devam etmesi konusunda hiçbir tereddüt duymayacaklarını dile getirmiş olmaları önemli bir noktadır. Eğitime yönelik benzer şekilde olumlu bir yaklaşım, okumanın kendilerini ileride diploma sahibi yapacağını veya daha fazla iş imkânları sağlayacağını ifade eden risk altında ve okul dışında kalmış çocukların ifadelerinde de gözlemlenebilmektedir. Ancak nitel veriler, bu ailelerin ve çocukların zaman zaman eğitim ve ekonomik endişeler arasında seçim yapmak zorunda kaldığını ve bunun sonucunda ekonomik yoksunluğun çocuk işçiliği gibi ağır sonuçlarıyla karşılaşabildiklerini göstermektedir.

> **"Paramız olsa çocukları okula göndermeyi çok isteriz. Masraflar yüzünden gönderemiyorum. Okul iyidir. Mesela, ben oğlumun doktor olmasını isterim. Dışarıda çalışmak ona bir şey kazandırmaz, bir şey öğretmez. Çocuk yoruluyor."** (Anne, 3. Boyut, İstanbul)

Çocuk işçiliği, çok boyutlu bir meseledir. Aşağıdaki kısımda çocuk işçiliği konusu, yaş ve cinsiyete göre yaygınlığının yanı sıra UNICEF İzleme Verilerinden elde edilen nitel ve nicel veriler doğrultusunda risk altında bulunan ve okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânları ile çocuk işçiliği arasındaki ilişki bakımından ele alınmıştır (bkz. Çocuk İşçiliği Vaka Çalışması).

Çocukların okula gitmeme gerekçesinin "çalışmaları" olduğunun sıklıkla dile getirildiği UNICEF 2019 izleme verileri, bu konuda iki önemli noktaya değinmektedir. İlk olarak çocuk işçiliğinin yaygınlığı yaş ilerledikçe artarken bu durum, 10-13 yaş arası çocuklara oranla 14-17 yaş arası GKA Suriyeli çocukları daha fazla etkilemektedir. Ayrıca UNICEF İzleme verileri, haftalık çalışma saatlerinin yaş ilerledikçe arttığını göstermektedir (UNICEF İzleme Verileri, 2019). İkinci olarak çocuk işçiliği, tüm yaş gruplarında erkek çocukları arasında kız çocuklarına oranla daha yaygındır (Şekil 40). Bu konuyla ilgili ilave edilebilecek üçüncü önemli bir husus da nitel verilere bakılarak gözlemlenebilmektedir. Çocuk işçiliği, genellikle okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocuklara yönelik bir durum olarak değerlendirilmesine rağmen risk altında bulunan GKA Suriyeli çocukların eğitim görmesine yönelik riskleri arttıran bir etkendir.

Şekil 40:
GKA Suriyeli Ailelerin, Çocuklarının Okul Dışında Kalma Nedeni Olarak "Çalışmalarını" Gösterdikleri Cevapların Yaşa ve Cinsiyete göre Dağılımı

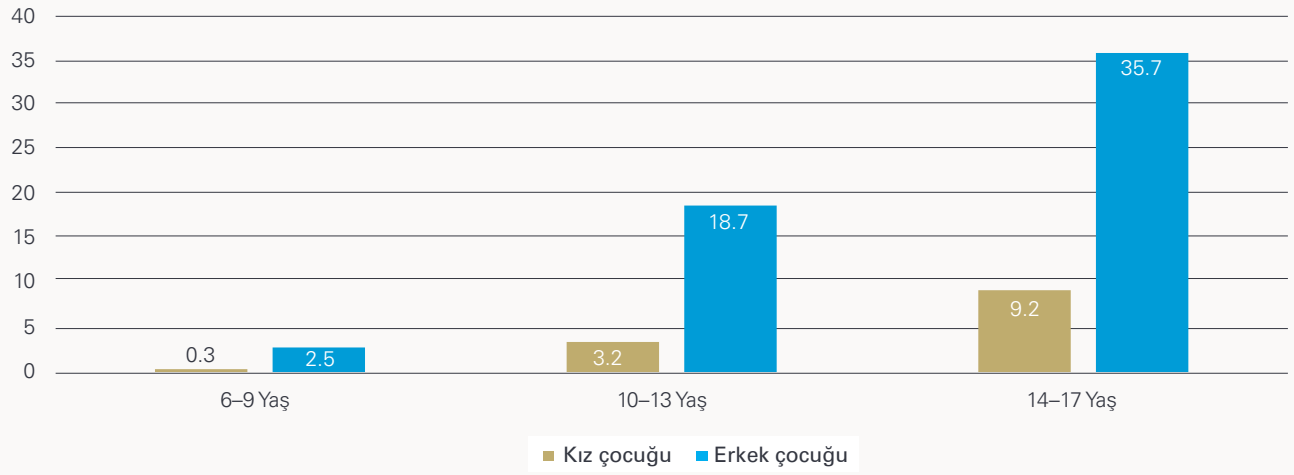

Veri Kaynağı: UNICEF İzleme Verileri 2019.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2018-2019 (42.778).

Şekil 41:
14-17 Yaş Arası Çocuklar Arasında Okul Dışında Kalma Nedeni Olarak "Çalışmanın" Gösterildiği Cevapların Eğitim öğretim Yılına ve Cinsiyete Dağılımı

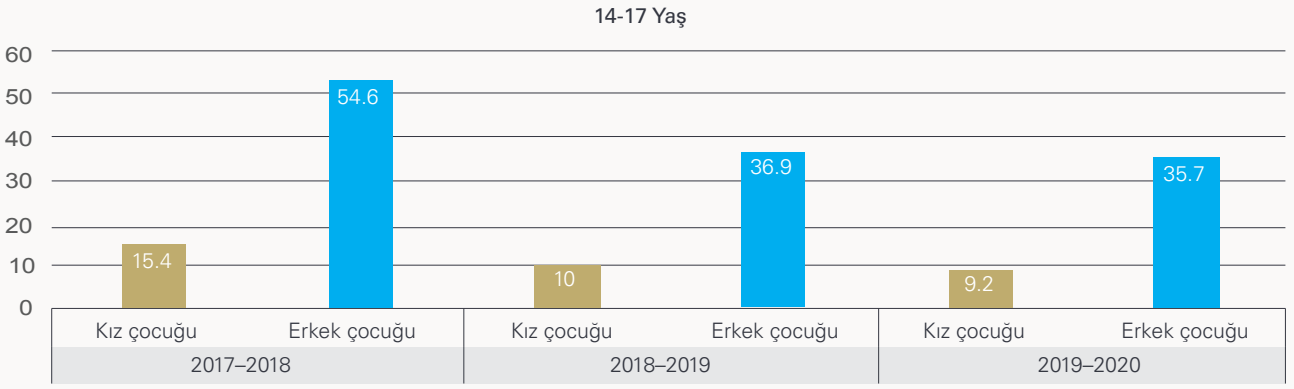

Veri Kaynağı: UNICEF İzleme Verileri 2017-2019.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2017-2018 (34.997); 2018-2019 (42.778); 2019-2020 (10.777).

Nitel veriler, çocuk işçiliğinin bu özellikleri ile ilgili gözlemleri destekler niteliktedir. Kilit bilgilendiricilerden bazıları, çocuk işçiliğinin yaş ilerledikçe arttığına ve GKA Suriyeli çocukların ortaokul (özellikle 6. ve 7. sınıftan itibaren) düzeyinde devamsızlık oranlarının arttığına ve lise düzeyindeki pek çok GKA Suriyeli çocuğun ekonomik sorunlar, yoksulluk ve ailelerine destek olma ihtiyacı nedeniyle okulu tamamen terk ettiğine dikkat çekmiştir. Bölüm 4'te yer verilen nitel veri analizi, devamsızlık oranlarının ortaokul düzeyinde arttığını gösterirken bu bulgu, liseye başlamadan önce okulu terk etme oranlarının neden bu kadar yüksek olduğunu da açıklamaktadır.

Nitel çalışma örnekleminde yer alan kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler/SGEP, bu durumun cinsiyete göre farklılık gösterdiğinden sık sık bahsetmiştir. Kültürel normlar ve ev işleri nedeniyle önemli ölçüde daha az çalışacakları düşünüldüğü için lise seviyesinde GKA Suriyeli kız çocukları, okula daha düzenli ve daha uzun süre gitmektedir ve aileler de kız çocuklarının dışarıda çalışmaları yerine eğitim görmelerini tercih etmektedir. Bu katılımcılar, erkek çocukları için durumun farklı olduğunu dile getirmiştir. Erkek çocukları, aile bütçesine destek olmak üzere daha çok çalışmakta olup kız çocuklarına kıyasla daha çeşitlilik arz eden işlerde (sanayi bölgeleri gibi) istihdam edilmektedir veya çalışmak üzere daha uzak yerlere (tarım arazileri gibi) özgürce seyahat edebilmektedir.

UNICEF İzleme Verilerinden (2017) elde edilen bulgular, çocuk işçiliği bakımından cinsiyet farkı olduğuna dair tamamlayıcı nitelikte veriler sağlamaktadır. GKA Suriyeli kız çocuklarının okula gitme ihtimalleri daha fazla olmasına rağmen yine de ev işleriyle iştigal etmektedirler. Bu da erkek çocuklarının ev dışında gelir getirici faaliyetlerde bulunduğu bir ortamda aileye ücretsiz ancak ciddi bir katkı niteliğindedir (UNICEF İzleme Veriler, 2017) (Şekil 42).

Şekil 42:
Yaş ve Cinsiyete Göre Çocuk Yaşta Çalışma Faaliyetleri

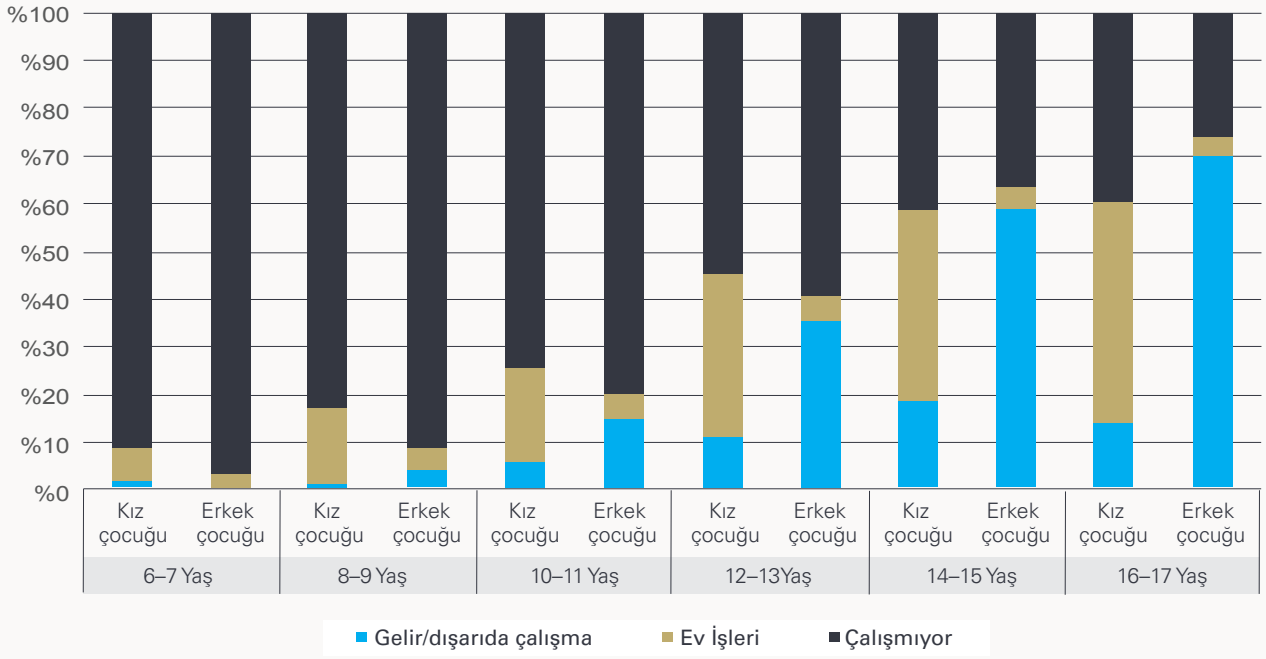

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (2017).
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016-2017 (11.445).

Nitel veriler, çocuk işçiliği uygulamalarının mahiyetine yönelik genel bir bakış açısı sunmaktadır. Yapılan gözleme göre ilk olarak çocuklar ancak kayıt dışı işlerde çalışabildiği için çalıştıkları bu işler, ancak kalıcı olmaktan ziyade gündelik iş niteliğindeydi. İkinci olarak çocukların çalıştıkları yerler, genellikle yaşadıkları şehirde baskın olan sektörlerdi. Bu anlamda nitel veriler, çocukların sanayi bölgelerindeki imalat, tekstil, ayakkabı veya mobilya firmalarında getir-götür işleri yapabildiğini ve tercüman, araba tamircisi, şoför, terzi veya küçük dükkanlarda hizmet personeli olarak istihdam edilebildiğini veya tarım sektöründe iş bulabildiğini göstermektedir. Ayrıca nitel çalışma örnekleminde, kâğıt/plastik/hurda toplayan veya pazarda plastik poşet, su veya tatlı satan çocuklar da bulunmaktaydı.

> **"Okusaydım diplomam olurdu. Belki daha iyi bir işim olurdu. Eğitim önemli ama işi bıraksam geçinemem. Kızılaykart var ama o ancak kiraya yetiyor."** (Erkek çocuğu, 6. Boyut, Bursa)
>
> **"Annem ve babam, okumamı istedi. Ama çalışmam lazımdı. Babam çalışamadığı için okulu terk edip çalışmaya başladım. Kardeşlerimi okula göndermek istiyorlar."** (Erkek çocuğu, 3. Boyut, İstanbul)

Nitel veriler, çocuk işçiliğinin nedenleri hakkında bir fikir vermektedir. En çok bahsi geçen neden ise *ekonomik imkânsızlıklar* ve aile bütçesine katkıda bulunma *isteği olmuştur*. Geçim masraflarının yüksektir, haneler kalabalıktır ve eve gelir getiren asıl kişilerin (genellikle babalar) gelir düzeyi bir hayli düşük ve düzensizdir. Bu nedenlerle, nitel çalışma örnekleminde yer alan pek çok aile ve çocuk, çocukların aile bütçesine katkı yapmaması durumunda eve gelir getiren tek bir kişinin katkısıyla evin geçindirilemeyeceğini ifade etmiştir. Masrafların kış mevsiminde artması nedeniyle çocukların eğitimlerine devam etme ihtimallerinin, çalışmaları gerektiğinden azaldığı görülmüştür. Benzer şekilde bazı aileler, birden fazla çocuğun eğitim masraflarını karşılayamadıklarını ve yaşça büyük çocukların, kardeşlerinin masraflarını karşılamak üzere çalıştığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla nitel çalışma örnekleminde, okula daha önceden kayıt yaptırmış olsalar da çalışan çocukların, aile bütçesine katkı sağlamak üzere çalışmak için okulu terk etmek durumunda kaldıkları gözlemlenebilmektedir.

Nitel verilerden elde edilen çarpıcı bir bulgu da okul dışında kalmış pek çok GKA Suriyeli çocuğun, aile bütçesine katkı sağlama görevini kendilerinin üstlenmiş olmasıdır. Ailelerine yardımcı olmak üzere çalışmaya başlamalarının kendi kararları olduğu belirtilmiştir. Bu durum, çocuk işçiliğinin ikinci önemli nedeni ile yakından ilişkilidir. O neden de anne-babaların eve gelir getiren esas kişi olma durumları ve bunu sağlayamamalarıdır. Daha önce de gözlemlendiği üzere aileye gelir getiren esas kişilerin gelir elde etme biçimlerinin çoğu, gündelik ve düzensiz nitelikte olup bu kişiler, dil becerilerinin olmaması veya yaşları nedeniyle iş bulmakta zorluk çekmektedir. Ayrıca nitel verilere bakıldığında yaşlılık, fiziksel engeller, fıtık, ortopedik rahatsızlıklar, kalp hastalıkları, ameliyat geçirmiş olma gibi sağlık sorunlarının, haneye gelir getiren kişilerin (anne-babanın) çalışmasını imkânsız hâle getirmese de zorlaştırdığı görülmüştür. Bu tür durumlarda çalışma örnekleminde yer alan kız çocuklarından bazıları, sağlık sorunları nedeniyle anne-babalarının çalışmasına izin veremediklerini ve kâğıt toplamaya veya bahçelerde meyve toplamaya çıktılarını dile getirmiştir. Bu kategoride çocuk işçiliğine ilişkin başka bir faktör ise tek ebeveynli bir hanede yaşanması şeklinde gözlenmiştir. Bazı hanelerde hapiste oldukları, vefat ettikleri (özellikle savaş nedeniyle) veya boşandıkları/ayrı yaşadıkları için babaların bulunmadığı görülmektedir.

Tüm bu faktörlerin önemli bir sonucu, hanenin yaşça büyük erkek çocuklarının ana geçim kaynağı rolünü üstlenmek zorunda kalması ve bunun da onları okuldan uzak tutan bir faktör olmasıdır. Bu faktörlerden bazıları anne-babanın düzensiz çalışması, sağlık sorunları nedeniyle işsiz veya çalışamayacak durumda olması ve annelerin kültürel normlar veya ev işleri nedeniyle ev dışında gelir getirecek faaliyetlere katılmaması gibi etkenlerdir.

Bazı katılımcılar, çocuk işçiliğinin üçüncü nedeninin, işverenlerin talepleri olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler/SGEP, bazı işverenlerin veya aracıların üretim maliyetlerini azaltmak için çocuk işçiliğine başvurduğunu, zira çocuk işçiliğinin ücret (düşük), ek maliyetler (kayıt dışı çalışma, böylelikle sosyal sigorta primi yatırmaya gerek olmaması) ve çalışma saatleri (gün veya gece boyu veya tatillerde iş gücünden yararlanma imkânı) bakımından esnek bir uygulama olduğunu dile getirmiştir. GKA Suriyeli hanelerin karşılaştığı ekonomik sorunlar ile ilişkili olarak yukarıdaki bölümde bahsi geçen tüm etkenler düşünüldüğünde böyle bir talebin kendi arzını yarattığı görülmektedir. Ücretli iş uygulaması, tüm hanenin yararına olacak ve kaçırılamayacak iş imkânları nedeniyle çocukların okuldan kopmalarına neden olabilmektedir.

> **"Çocuk işçiliği ucuzdur ve bu, okullaşma anlamında ciddi bir sorundur. Zira işverenler bunu tercih etmektedir. İşverenler bunu tercih ettiği için aileler, çocuklarının çalışmasına izin vermektedir. Tarla sahipleri, tarlalarında çalışacak tarım işçilerini birileri aracılığıyla işe almak istemektedir. Bu aracılar, daha ucuz ve daha az maliyetli olduğu için işçi olarak çocukları tercih etmektedir."** (Kadın, Kilit bilgilendirici, Adana)

Nitel verilere bakıldığında okula kayıt sırasında veya okulda karşılaşılan sorunların, çocuk işçiliğinin dördüncü nedeni olduğu görülmektedir. Nitel çalışma örnekleminde yer alan okul dışında kalmış bazı çocuklar ve aileleri, kimlik numarası olmaması ve yaşının geçmiş olması gibi nedenlerden ötürü çocukların okullara kaydı hususunun, çocuklarının çalışmasına neden olduğunu dile getirmiştir (bkz. Bölüm 5.3.1 Okula Kayıt). Ayrıca risk altında ve GKA bulunan Suriyeli çocukların, okul ortamında sorun yaşadığına dair örneklere rastlanmıştır. Akademik başarısızlık, diğer öğrencilerle sorunlar veya dil engeli nedeniyle uyum sorunu yaşanması, bahsi geçen

sorunlar arasında yer almaktadır (bkz. Bölüm 5.1.2 Beşerî Sermaye). Sonuç olarak nitel verilerden de anlaşıldığı üzere çocukların ekonomik nedenlerin dışında nedenlerle okulu terk ettiği durumlarda bile iş gücü piyasasında kendilerine yer bulmalarının yüksek ihtimal olduğu görülmüştür.

Nitel çalışma örnekleminde yer alan bazı çocuklar, çalışmalarının nedeni olarak *bir meslek kolunda ilerleme kaydetme isteklerinden* bahsetmiştir. Bu tür durumlarda çalışmanın, eğitime tercih edilebildiği ve bunun sonucunda çocukların okulu terk ettiği görülebilmektedir. Diğer bir çarpıcı sonuç da çocuklar çalışmaya başlayıp eğitime ara verdiklerinde çalışma koşulları, çalışma saatleri veya işverenlerin tutumu gibi nedenlerle okula geri dönmelerinin çok zor hâle gelmesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

> **"Bir mesleğim olsun diye çalışmaya karar verdim. İşi öğrenince çalışmaya devam ettim. Aslında babam, işverenime çalışırken okumam konusunda ne düşündüğünü sormamı istemişti. Ama ben buna gerek yok dedim. Bu işyerinde haftada beş gün çalışıyorum. Ne zaman okula gidebilirim ki?"** (Erkek çocuğu, 6. Boyut, Bursa)

Yaş ve cinsiyete bağlı özelliklerinin yanı sıra çocuk işçiliğinin üçüncü önemli özelliği de nitel verilere bakıldığında net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Çocuk işçiliği, genellikle okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocuklar ile ilişkili olarak ele alınan bir konu olsa da *hem ortaokul hem lise çağında bulunan risk altındaki GKA Suriyeli çocukların eğitimi açısından da aynı derecede önemli etkilere* sahiptir. Nitel veriler, risk altında bulunanlar ile okul dışında kalmış çocukların çalışma biçimleri arasında bazı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Risk altında bulunan pek çok çocuk, eğitim öğretim yılı boyunca veya tatillerde ara sıra (iş olunca) çalışmaktadır. Bu çocuklar, tam zamanlı çalışmaktan ziyade yarı zamanlı ve aileleriyle birlikte (evde veya mevsimlik tarım işçisi olarak ev dışında) veya iş yerlerinde çalışmakta olup genellikle haneye esas gelir getiren kişiler değil, ek gelir kaynağı sağlayan kişilerdi.

Nitel verilere bakıldığında çalışmanın risk altında ve GKA Suriyeli çocukların eğitimine yönelik en önemli etkisinin, artan devamsızlık oranları olduğu ve bunun çocuklar açısından başka sorunları da beraberinde getirdiği görülmektedir (bkz. Bölüm 5.3.2 Devamsızlık Düzenlemeleri). Pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen/SGEP, örnekler vererek çalışan çocukların okula geç kaldığını, genellikle fiziksel olarak yorgun olduğunu, ders sırasında uyuyakaldığını, sadece bazı derslere girip geri kalanlara girmediğini ve sınavları kaçırdığını ifade etmiştir. Bu tür etkenlerin, risk altındaki çocukların ders başarısına olumsuz etki etmekle kalmayıp çocukların okul ve diğer öğrenciler ile duygusal bağlarının da gevşemesine sebep olabildiği ifade edilmektedir. Katılımcılar, risk altındaki çocuklar için hem eğitim hem çalışmanın birlikte götürülmesinin çok zor hâle geldiğini ve bunun sonucunda çocukların çoğunun, işi bırakmaktansa okulu terk etmeye karar verdiklerini dile getirmiştir.

> **"Derste uyuyan öğrenciler biliyorum. Böyle olunca çocuğun çalıştığını anlıyorum. Bir öğrenci, sınıfa girer girmez uyumaya başlıyordu. Sonradan, bütün gece fırında çalıştığını öğrendim."** (SGEP, Hatay)

Son olarak nitel veriler, COVID-19 küresel salgınının risk altında çocukların çalışma ve okulu terk etme ihtimalini arttırdığını ortaya çıkarmıştır. Bazı kilit bilgilendiriciler, okulların kapalı olduğu ve çevrim içi/uzaktan eğitime geçildiği salgın döneminde risk altında bulunan çocukların daha düzenli olarak çalışmaya başladığını ifade etmiştir. Bazı öğretmenler/SGEP, bu çocukların salgından sonra okula dönme ihtimalinin çok daha az olması nedeniyle ciddi derecede endişeli olup ailelerin ve çocukların okula gitme konusunda ikna edilmesi için daha çok çaba sarf edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Dolayısıyla çocuk işçiliğine karşı mücadelede, çocuk işçiliğinin farklı yönlerinin yanı sıra risk altında bulunan ve okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocuklara yönelik etkilerini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Ekonomik Faktörler: Kaynak Yetersizliği ve Yoksulluk

Nitel veriler, kaynak yetersizliği ve yoksulluğun, tüm faktörler arasında en yaygın ve ciddi ekonomik faktörler olarak öne çıktığını, GKA Suriyeli çocukların okula devamı ve okul kaydı üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Hane gelirleri büyük ölçüde babanın çalışmasına bağlı olduğu ve hanelerde kişi sayısı genellikle yüksek olduğu için, yüksek geçim giderleri, çoğunlukla çalışarak aile bütçesine katkıda bulunması beklenen erkek çocukların okuldan kopmasına neden olabilmektedir.

Yüksek geçim giderleri, babanın çalışamadığı durumlarda daha da ciddi bir faktöre dönüşmekte, böylece bazı çocukların çalışmaması neredeyse bütünüyle olanaksız hâle gelmektedir. Dolayısıyla, çocuk işçiliği, okul dışı kalmış daha büyük erkek çocuklar (10-13 ve 14-17 yaş grupları) açısından bir engel olarak kendini gösterebilmekte, aynı zamanda her iki yaş grubunda da risk altındaki çocukları etkilemektedir. Okulla ilgili masraflar da gerek okul dışı çocuklar gerekse risk altındaki çocuklar açısından hem kız hem erkek çocukları etkileyen bir diğer ekonomik faktördür. Okulla ilgili masraflar, özellikle ortaokul ve lise çağındaki çocuklar söz konusu olduğunda, ulaşım giderlerinin de eklenmesiyle daha da artmaktadır. Hanelerin başka ekonomik sorunları da tabloya eklenince, çoğu zaman erkek çocuklar çalışmak ve küçük kardeşlerinin okula devamını olanaklı kılmak için okulu terk etmektedir.

Tablo 17:
Ekonomik Faktörler: Kaynak Yetersizliği ve Yoksulluk

Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Alım gücü yetersizliği	***	*	**	***	**
Okul masrafları	***	**	***	***	***
Çocuk işçiliği	***	*	**	***	**

* işaretlerinin sayısı, faktörün etki şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

5.2.2 Göç ve Ailenin Yer Değiştirmesi

Göç ve ailenin yer değiştirmesi, çocukların eğitim olanakları üzerinde olumsuz etki yaratabilen, birbiriyle bağlantılı iki etmendir. Yer değiştirme, çocuk ile okul ortamı arasındaki ilişkinin kesintiye uğraması riskini taşımakta, hem öğrenme kayıplarına ve düşük akademik performansa, hem de okul dışı kalmaya yol açarak, çocukların düzenli eğitim alma olanaklarını ciddi ölçüde azaltmaktadır. Bu bölümde, nitel çalışma örneklemindeki GKA Suriyeli hanelerin göç geçmişi ve Türkiye içerisindeki yer değiştirme pratikleri analiz edilmektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse, çoğunlukla nitel verilerden yola çıkılarak, ailelerin yer değiştirme örüntüleri (daha önce yaşadıkları şehirler, şehir değiştirme nedenleri, şehir/ülke değiştirmeye dönük gerekçeleri ve gelecek planları, mevsimlik yer değiştirme hareketleri) Türkiye'deki GKA Suriyeli çocukların eğitimi önünde bu yer değiştirme hareketlerinin bir faktör olarak etkisini belirlemek amacıyla açığa çıkartılacaktır.

Şekil 43'te, Türkiye'deki GKA Suriyeli nüfusunun yıllara göre değişimini gösteren GİGM istatistikleri yer almaktadır.[74] Grafiğe göre, 2013 ile 2017 arasında Türkiye'ye gelen Suriyelilerin sayısı 3,4 milyondan fazladır. Bu ise GKA Suriyeli nüfusun büyük bölümünün, 2021 itibarıyla dört ila sekiz yıldır Türkiye'de yaşadığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu olgudan yola çıkılarak, bu nüfusun Türkiye'de ekonomik açıdan daha yerleşik olduğu ve Türk eğitim sistemine erişime ilişkin prosedürler de dâhil olmak üzere, ülkedeki resmî prosedürler hakkında bilgi sahibi olduğu söylenebilecektir.

74 https://en.goc.gov.tr/temporary-protection27.

Şekil 43:
Yıllara Göre GKA Suriyelilerin Türkiye'deki Dağılımı

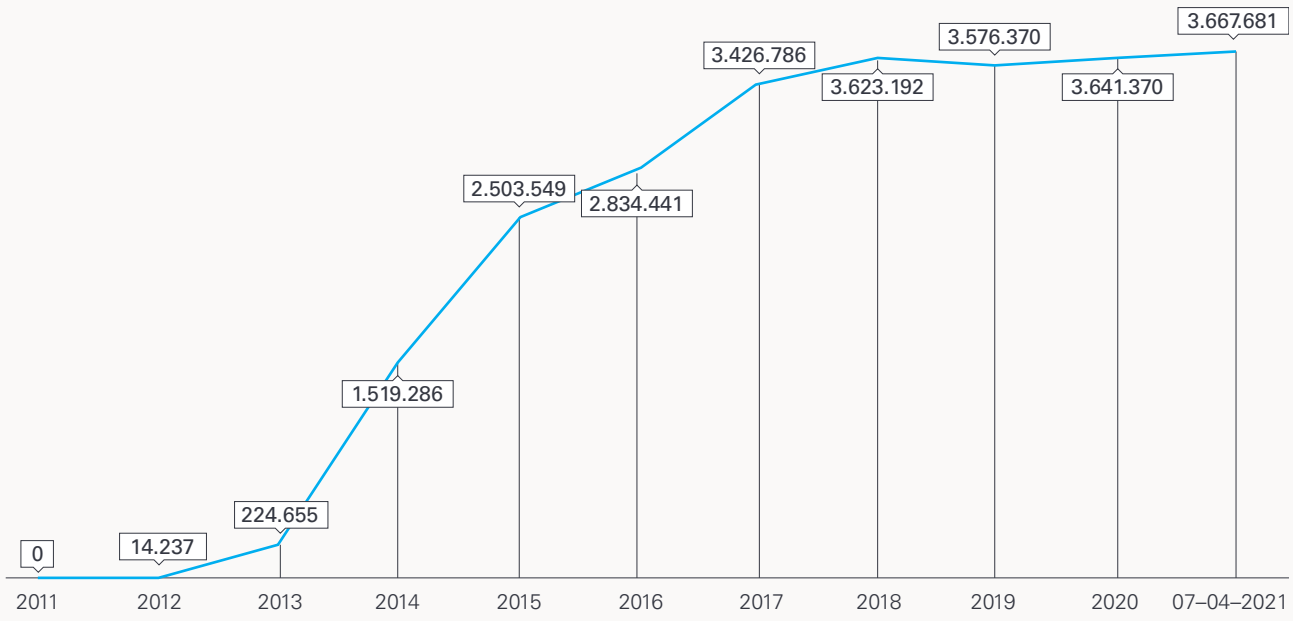

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (7 Nisan 2021).

Bu rapor kapsamındaki nitel çalışma örneklemine giren Suriyeli GKA hanelerin Türkiye'ye varış yıllarına bakıldığında (Şekil 44 ve Şekil 45), Türkiye'de geçirdikleri süre uzadıkça çocukların okullaşma oranının da yükseldiği görülebilmektedir. Şekil 44'e göre, 10-13 yaş aralığındaki okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocukların (3. Boyut) ailelerinin neredeyse yarısı 2019 ve sonrasındaki üç yıl içinde Türkiye'ye gelmiştir. Buradan, göçü takip eden ilk yıllarda çocukların okul dışı kalması olasılığının daha yüksek olduğu sonucuna varılabilmektedir. Şekil 45 de risk altındaki çocuk sayısının, varış yılına göre giderek düştüğünü göstererek yine bu bulguyu desteklemektedir.

© UNICEF/UN0454199

Şekil 44:
Türkiye'ye Geliş Yılı (Okul Dışı Kalmış Çocuğu Olan GKA Suriyeli Haneler)

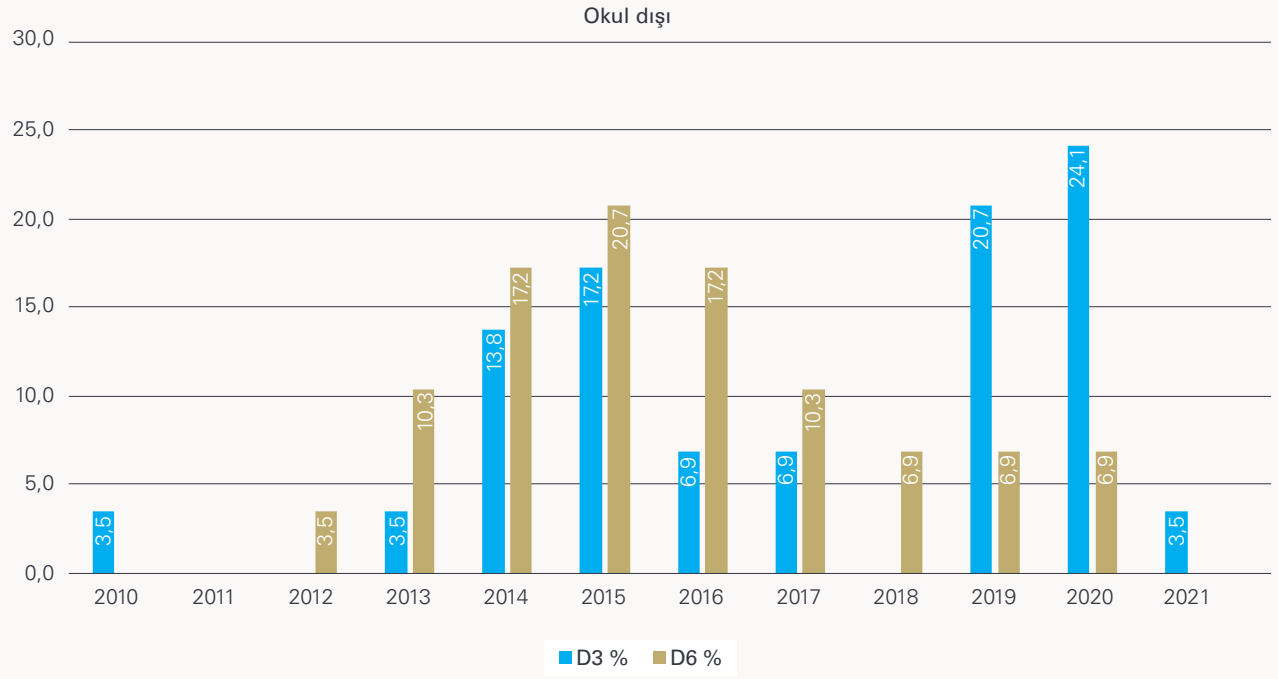

Şekil 45:
Türkiye'ye Geliş Yılı (Risk Altında Çocuğu Olan GKA Suriyeli Haneler)

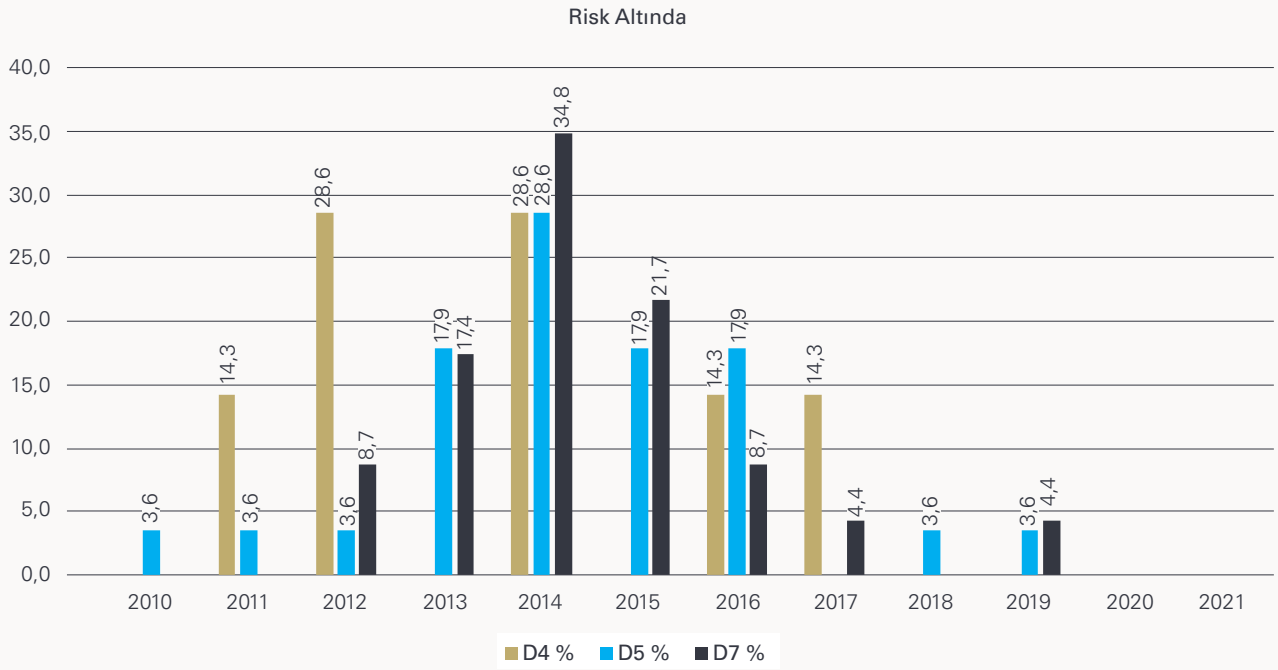

Nitel veriler, Türkiye'ye göçün temel örüntüleri söz konusu olduğunda, iki farklı hane tipinin mevcut olduğunu göstermektedir: doğrudan Türkiye'ye gelmiş olanlar ve ikinci ya da üçüncü bir hedef ülke üzerinden gelmiş olanlar. Nitel verilere göre, ikinci kategoriye girenlerde, çocuklar daha önce Suriye ve Türkiye dışındaki ülkelerde de eğitim almış olabilmektedir. Çalışma örnekleminde yer alan GKA Suriyeli çocuklar ve ebeveynlerinin neredeyse yarısı, Türkiye'de bugüne dek yalnızca ilk varış şehrinde yaşamış olduklarını belirtirken, geri kalan yarısı ise görüşme tarihi itibarıyla yaşadıkları şehre gelmeden önce başka şehirlerde de (Şanlıurfa, Diyarbakır, Nevşehir, Kilis, Hatay, Ankara,

Mersin, İstanbul vb.) yaşadıklarını belirtmiştir. Buradan yola çıkılarak, nitel verilerdeki kolayca fark edilebilen bir örüntüye açıklık getirilebilmektedir: Türkiye sınırları içinde yüksek oranda yer değiştirme. Çalışma örneklemindeki ailelerin daha önce yaşadıkları şehirlerin sayısı iki ile dört arasında değişmekte olup, önceki şehirlerde ortalama kalış süreleri ise iki yıl civarında gerçekleşmiştir.

Çalışma örnekleminde yer alan, Türkiye'de birden fazla şehirde yaşamış GKA Suriyeli çocuklar ile ebeveynleri, ülke içinde yer değiştirme nedenleri konusunda, birbiriyle bağlantılı çeşitli etmenler bildirmişlerdir. En sık belirtilen neden, varış şehrinde aile üyelerinin, akrabalarının veya arkadaşlarının bulunmasıydı. Tüm aile üyelerinin Türkiye'ye aynı anda gelmediği ve ülke içinde de her zaman birlikte yer değiştirmedikleri görülmektedir. Bu nedenle, ailenin büyük erkek çocuğu, büyük kız çocuğu, babası veya damadı gibi ülkeye daha önce gelmiş aile üyelerinin yaşadığı şehrin de aileler açısından yer değiştirme nedeni olabildiği anlaşılmaktadır. Ek olarak, farklı şehirlerde yaşayan amca ve dayılar, hala ve teyzeler ya da büyük anne-babalar gibi akrabalar da şehri ve ortamını/koşullarını daha iyi bildikleri algısı dolayısıyla hedef şehirde alışıldık bir topluluğun içinde yer alma hissi verdiği ve taşınacak ailelerin gözünde bir güvenlik algısı yaratabildiği için çekim etkisi yapan bir etkene dönüşebilmektedir. Bazı durumlarda, Türkiye'den başka ülkeye göç eden diğer aile üyelerinin geride bıraktığı barınma alanını kullanmak için de aileler yer değiştirebilmektedir.

İfade edilen ikinci baskın neden, hedef şehirde iş olanaklarının bulunduğu algısıdır. Bu tür durumlarda genellikle, bulundukları şehirde iş bulmakta güçlük çeken veya iş olanaklarının sınırlılığını gören haneler, başka şehirlerde iş aramaya itilmektedir. Hanelerin, kimi durumlarda başka şehirlerdeki iş olanaklarına yönelik kendi algıları çerçevesinde yer değiştirmeye kararı verdiği belirtilmiştir. Başka bazı durumlarda ise bir aile üyesinin başka şehirde iş bulması sonucunda hep birlikte yer değiştirme kararı verilmektedir. Bunun yanında, aile üyelerinin arkadaşlar ve akrabalar gibi ilişki ağları da başka bir şehirdeki iş olanakları hakkında haneyi haberdar edebilmiştir. İş olanaklarıyla bağlı tüm bu faktörler nedeniyle, ailelerin başka şehirlere taşındığı belirtilmiştir.

Nitel verilerin ortaya koyduğu üçüncü önemli yer değiştirme nedeni ise daha düşük geçim giderleridir. Çalışma örneklemindeki pek çok GKA Suriyeli ebeveyn ve çocuk, daha önce yaşadıkları şehirlerin, kira ve ısınma maliyetleri başta olmak üzere, geçim giderleri açısından pahalı olduğunu ifade etmiştir. Bunun sonucunda, bazı ailelerin İstanbul, Ankara ve İzmir gibi şehirlerden, orada hayatın daha ucuz ve kolay olduğu yönünde bir algıya sahip olunan Adana, Bursa ve Hatay gibi başka şehirlere taşındığı görülmektedir.

Katılımcılar, bu üç ana nedene ek olarak, başka şehre taşınma nedenleri arasında "çadır kent"in kapatılması, devlet kararları ve sağlık sorunlarını da dile getirmişlerdir. Öte yandan, katılımcılardan hiçbirinin, çocukların eğitim ihtiyacını veya sosyal gerginlik ile ilgili sorunları bir taşınma nedeni olarak ifade etmediği dikkat çekmektedir.

© UNICEF/UN0613067/Karacan

Nitel örneklemde yer alan GKA Suriyeli hanelerin gelecek planları ve şehir değiştirme nedenleri masaya yatırıldığında üç farklı örüntüyle karşılaşılmaktadır. GKA Suriyeli hanelerin büyük kısmının, başka şehirlerdeki aile üyeleri veya tanıdıklardan davet geldiğinde bile artık şehir değiştirmeyi planlamadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların pek çoğu, bulundukları şehri sevdiklerini, orada rahat hissettiklerini, tedavi hizmeti alabildiklerini, akraba ve arkadaşlarından oluşan bir topluluğa sahip olduklarını ve artık şehir değiştirmek istemediklerini ifade etmiştir. Çalışma örnekleminde yer alan görece az sayıdaki katılımcı, iş olanakları veya sağlık sorunları (ameliyat olmak veya tedavi almak için) nedeniyle şehir değiştirme planı yaptığını beyan etmiştir. İkinci örüntü, Suriye'ye geri dönme beklentisini ifade eden haneler ve ebeveynlerle ilgilidir. Nitel veriler içinde bu örüntüye dâhil kişilerin sayısı yüksek olmasa da Suriye'ye geri dönen ailelerle karşılaşmış bazı kilit bilgilendiriciler olmuştur.

Nitel verilerin ortaya koyduğu üçüncü güçlü örüntü, Almanya, Hollanda, Kanada ve Lübnan gibi başka ülkelere göç etme veya yerleşme beklentisine ilişkindir. Bu şekilde yanıt veren katılımcılardan bazıları hâlihazırda UNHCR'ye başvuruda bulunmuş olduklarını, bazıları da söz konusu ülkelerde yakın akraba ya da aile üyelerinin bulunduğunu ifade etmiştir. Bu beklentinin, 3. Boyut (10-13 yaş) ve 3. Boyut (14-17 yaş) içerisinde yer alan GKA Suriyeli çocuklarla ebeveynler arasında daha yaygın olduğu görülmektedir. Nitel veriler, ağırlıklı olarak Türkiye'de yaşadıkları ekonomik güçlüklerden (bkz. Bölüm 5.2.1 Kaynak Yetersizliği ve Yoksulluk) ve buna eşlik eden çocuk işçiliği olgusundan kaynaklanmak üzere, bu çocukların Türk eğitim sisteminden faydalanamadığını göstermektedir. Sonuç olarak gerek bu çocukların kendileri gerekse ebeveynlerinde, özellikle çocukların refahı düşünülerek, başka bir ülkeye yerleşme isteğinin geliştiği görülmektedir. Söz konusu ebeveynlerin bir kısmı, Avrupa veya Kuzey Amerika'da çocuklarının hem daha iyi ekonomik koşullar ve yaşam koşullarına, hem de daha iyi eğitim olanaklarına kavuşacağını dile getirmektedir. Çocukların kendileri de başka ülkelerde dil öğrenerek veya daha iyi eğitim alarak daha iyi bir geleceğe sahip olabilecekleri ümidine sahipti. Ancak, bir kilit bilgilendirici tarafından dile getirildiği üzere, başka bir ülkeye yerleştirilme olanağından, GKA Suriyeli ailelerin/bireylerin ancak küçük bir bölümü yararlanabilecek ve buna ilişkin prosedür de ancak uzun bir süre sonunda tamamlanabilecektir. Bu açıdan, GKA Suriyeli aileler ile çocukların bu yöndeki beklentilerinin, okullaşma konusunda herhangi bir kopuş yaratmaması gerektiği vurgulanmaktadır.

> **"Büyük oğlum, Türkiye'de yaşamak zor olduğu ve çok fazla yorulduğu için yurtdışına gitmek istiyor."** (Anne, 3. Boyut, İstanbul)
>
> **"Ailem eğitimi önemsiyor, ama başka bir ülkeye taşınacağımız için, orada her şey farklı olacak. Okula orada gideceğiz. Gelecek için eğitim önemli."** (Erkek Çocuk, 6. Boyut, Bursa)

Ailelerin yer değiştirmesinde bir diğer önemli boyut da asıl olarak tarımsal iş gücü talebinden kaynaklanmak üzere, *mevsimlik yer değiştirmedir*. Bazı kilit bilgilendiriciler, ailelerin mevsimlik yer değiştirme hareketlerinin, devletçe alınan önlemlere karşın, çocukların eğitimini ciddi ölçüde etkilediğini belirtmiştir. Bu etkilerin bazıları, çocukların sosyal uyum ve okul uyumu sorunları, eğitimin kesintiye uğraması ve akademik başarıda düşüş bağlamında ifade edilmiştir.

Bunların tümü birlikte değerlendirildiğinde, ailelerin yer değiştirme hareketlerinin çocuk eğitim olanakları üzerindeki bir dizi etkisini, nitel verilerde de görmek mümkündür. *Birinci sonuç*, okula düzenli devam etmeyen çocukların, okul idareleri ve öğretmenler tarafından takibinde yaşanan güçlüklerdir. Pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen, yüksek yer değiştirme oranının, çocuklar ve ailelerine ulaşma olanaklarını kısıtladığını, birçok durumda da başka şehre geçtikleri için adreslerinde bulunamadıklarını belirtmiştir. Çocukların okul kayıt durumunu MEB e-Okul sisteminden takip etmek mümkün olmakla birlikte, aile yer değiştirmelerinin *ikinci sonucu*, bu sistemden yararlanmanın güçleşmesidir. GKA Suriyeli aileler şehir değiştirdiğinde, aynı zamanda oturma izinlerini de bu şehirlere nakletmeleri, ayrıca çocuklarını yeni şehirde okula nakletmeleri gerekmektedir. İkametgahın başka bir şehre nakledilmesine ilişkin resmî süreçte yaşanan güçlüklerin, çocukların yeni şehirlerde okula kaydedilmesinde önemli gecikmelere yol açan bir etmene dönüştüğü görülmüştür. Aile yer değiştirmelerinin *üçüncü ve son sonucu* ise, çocukların Türk resmî kurumlarına kaydettirilmemesidir. Buna bağlı olarak, çalışma örnekleminde, henüz kimlik kartı almadıklarını beyan eden GKA Suriyeli çocuklar yer almıştır (çoğunluğu son iki yıl içinde Türkiye'ye gelenlerden oluşmak üzere). Aile yer değiştirmelerinin getirdiği sonuçlardan bu son ikisi, çocukların okul kaydıyla bağlantılı olarak, aşağıdaki Bölüm 5.3'te (Okulların İdari Yönetmelikleri) daha ayrıntılı şekilde ele alınmaktadır.

Ekonomik Faktörler: Göç ve Ailenin Yer Değiştirmesi

Ekonomik faktörlerden bir diğeri, GKA Suriyeli hanelerin göç ve yer değiştirme hareketleriyle ilgilidir. Gözlemlere göre, hanelerin Türkiye'de geçirdiği süre ne kadar uzunsa, çocukların okula devamı da o kadar artma eğilimindedir. Ancak, hanelerin ortaya koyduğu yüksek yer değiştirme düzeyi, özellikle Türkiye'ye son dönemde gelmiş haneleri etkilemek üzere, çocukların eğitimi açısından bir dizi engeli de beraberinde getirmektedir. Haneler, çoğunlukla iş bulmak, yaşam giderlerini düşürmek ve farklı şehirlerdeki arkadaşları ile akrabalarının sosyal çevrelerinden yararlanmak gibi ekonomik nedenlerle yer değiştirmektedir. Oturma iznini farklı şehre nakletmekte ailenin güçlük yaşaması durumunda, söz konusu yer değiştirme hareketleri, GKA Suriyeli çocukların eğitim olanaklarını etkilemektedir.

Ek olarak, özellikle yer değiştirme konusunda ailelerin yetkili kurumlara bilgi vermediği durumlarda, e-Okul sistemine kayıtlı çocukların okullar tarafından takip edilmesi de güçleşmektedir. Ailenin yer değiştirmesinden tüm çocukların eşit düzeyde etkilendiği anlaşılmaktadır: Okul dışı kalmış çocuklar okul dışı kalmaya devam etmekte, risk altındaki çocuklar ise ilave güçlüklerle karşılaşabilmekte, böylece çocukların hedef şehirde eğitime devam etme olanağı riske girmektedir.

Tablo 18:
Ekonomik Faktörler: Göç ve Ailenin Yer Değiştirmesi

Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Hanenin sürekli yer değiştirmesi	**	***	***	**	***

* işaretlerinin sayısı, faktörün etki şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

5.3 Okulların İdarî Yönetmelikleri

Literatürde, GKA Suriyeli çocukların eğitim olanaklarını etkileyen arz odaklı faktörlerden biri, okulların idari yönetmelikleridir. Bu başlık altında ilk olarak GKA Suriyeli hanelerin farkındalık düzeyini, okul kayıt prosedürleri/belgelerini, okulların çocuğu kaydetmediği durumları, büyük yaşta okul kaydını (yaş/sınıf uyumsuzluğu) ve azami okul kayıt yaşını içine alan okula kayıt boyutu incelenecektir. Ek olarak, devamsızlık ve sınıf geçme de yine okulların idari yönetmelikleri başlığı altında değerlendirilecektir. Bu bölümde, ağırlıklı olarak bu çalışma için toplanan nitel verilerin yanı sıra UNICEF İzleme Verileri'nin sunduğu mevcut nicel verilere de dayanılarak, Türkiye'de okulların idari yönetmeliklerine ilişkin bu üç boyutla bağlantılı uygulama ve sonuçlar analiz edilecek, bunların GKA Suriyeli çocuklarda eğitim olanaklarını ne şekilde etkilediği belirlenecektir.

5.3.1 Okula Kayıt

Türkiye'de bulunan tüm GKA Suriyeli çocuklar, resmî okullara kaydolma hakkına sahip olup, geçici eğitim merkezlerinden (GEM) TRO'lara nakilleri Eylül 2020 itibarıyla tamamlanmıştır. Okul kayıt prosedürleri uyarınca, diğer tüm çocuklara yönelik kayıt prosedürlerine benzer şekilde, GKA Suriyeli velilerin şu üç farklı belgeyi sunması gerekmektedir: Türk makamlarına kayıt yapıldığını gösterir belge (oturma izni, geçici koruma kimlik kartı veya yabancı kimlik kartı), çocuğun geçmiş eğitim durumunu gösterir belge; ikamet kâğıdı. Öte yandan, nitel veriler, okul kayıt şartları kapsamında, GKA Suriyeli ailelerin okul kayıt prosedürlerine yönelik farkındalık düzeyi ve kayıt için gerekli belgelerin mevcudiyeti şeklinde sıralanan iki soruna işaret etmektedir.

Nitel verilere göre, GKA Suriyeli ebeveynler ile çocukların yaklaşık dörtte biri, okul kayıt prosedürleri hakkında yeterli bilgi sahibi değildi. Bazı katılımcılar, okul kaydının ilk adımı olarak Türk makamlarına kayıt yaptırmış olma gerekliliğinin farkında olduklarını, ancak okul kaydına ilişkin diğer ayrıntılar konusunda pek az bilgi sahibi olduklarını belirtmektedirler. Yine aynı grup içerisinde, uzun mesai saatleri nedeniyle prosedürleri araştırmak için zaman ayıramadığını belirten katılımcılar mevcuttur. Bu sınıfa giren katılımcılarda, annelerin babalara kıyasla daha az bilgi sahibi olduğu, ancak farkındalık düzeyi açısından yaş grupları arasında herhangi bir farklılığın bulunmadığı görülmüştür.

Nitel çalışma örneklemi kapsamındaki geri kalan GKA Suriyeli ebeveynler ile çocukların çoğunluğu ise, olumlu bir bulgu olarak, okul kayıt prosedürleri hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmiştir. En fazla öne çıkan *bilgi kaynağının* ise aile yakın çevresi ile okullar olduğu ifade edilmektedir. Aile yakın çevresinde akrabalar, komşular ve yakındaki öğretmenler bilgi sağlamaktadır. Ek olarak, bazı ebeveynler, prosedürleri öğrendiklerinde başka ebeveynlere de bilgi verdiklerini ya da okul kaydı konusunda yardım ettiklerini ifade etmektedir. Katılımcılar, okulların bilgi kaynağı olarak kullanılması konusunda ise, ebeveynlerden veya ailenin büyük çocuklarından birinin okula giderek prosedürler hakkında bilgi aldığını, gerekli belgelerin okul idareleri tarafından kendilerine açıklandığını söylemektedir. Bu noktada, mahalle muhtarlarının da ebeveynleri okula yönlendirme yolunda önemli rol oynadığı ifade edilmektedir. Bunun yanında, sayısı az olmakla birlikte, okul kayıt prosedürleri için interneti bilgi kaynağı olarak kullandığını belirten GKA Suriyeli ebeveynler ile çocuklar da mevcuttur. Son olarak, bazı kilit bilgilendiriciler, okul kayıt prosedürlerine yönelik farkındalığın artmasında, uluslararası destek mekanizmalarının ve bu mekanizmalarda yer alan görevliler ile STK'ların da rol oynadığına işaret etmektedir.

Ancak, okul kayıt prosedürlerinden haberdar olmak, GKA Suriyeli çocukların okula kaydolacağı anlamına gelmemektedir. Kayıt için gerekli resmî belgelerin bulunmaması, GKA Suriyeli çocuklarının eğitimi önünde ciddi bir engel olarak görülmüştür. Nitel veriler, bu noktada belli başlı üç soruna işaret etmektedir: Türk makamlarına *kayıt yaptırıldığına dair belgelerin bulunmaması* (kimlik kartları), ailenin yer değiştirmesi nedeniyle *ikamet kâğıdı edinmekte karşılaşılan güçlükler* ve *çocukların geçmiş eğitim durumunu gösterir belgelerin bulunmaması* ile ilgili sorunlar.

© UNICEF/UN0585138

Türk makamlarına kaydolmak, geçici koruma prosedürleri açısından önemli bir yükümlülüktür ve aralarında eğitimin de bulunduğu çeşitli kamu hizmetlerine erişiminin yasal dayanağını oluşturmaktadır. NSA 2018 verilerine göre, 5-17 yaş grubundaki GKA Suriyeli çocukların %96'sı kimlik kartına sahiptir. Ancak, Türkiye'ye geliş yılına göre bakıldığında, bu sorunun temelde bir geçiş süreciyle bağlantılı olduğu, tüm çocukların bu kartı edinebildiği, ancak sürecin zaman aldığı görülmektedir. Yine NSA 2018 verilerine göre, 2011 veya öncesinde Türkiye'ye gelmiş kişilerin %100'ü kayıt kimlik kartına sahipken, bu oranın 2012 ve 2013'te gelenlerde %99,2'ye, 2014 ve 2015'te gelenlerde %97,2'ye, 2016 ve 2017'de gelenlerde %93,6'ya indiği, 2018'de gelenlerde ise %60,2'de kaldığı görülmektedir. Türkiye'ye yönelik ilk Suriyeli göç dalgasının ortaya çıktığı 2011 yılından bu yana 10 yıl geçmiş olduğu ve iyi yapılandırılmış bir resmî kayıt sistemi kurulduğu hâlde, UNICEF İzleme verileri, GKA Suriyeli çocukların eğitimi önünde en sık karşılaşılan engelin hâlen kayıtla ilgili sorunlar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, özellikle 6-9 ve 10-13 yaş gruplarında kendini göstermekte, okul dışı kalma nedenlerinin yüzdesi cinsinden ölçülen nicel veriler de zaman içinde bu sorunun önemli ölçüde azaldığına dair herhangi bir bulgu sunmamaktadır (Şekil 46).

Şekil 46:
Okul Dışında Kalma Nedeni Olarak "Kayıt Kimlik Kartının" Gösterildiği Cevapların Eğitim öğretim Yılına ve Cinsiyete Göre Oranı

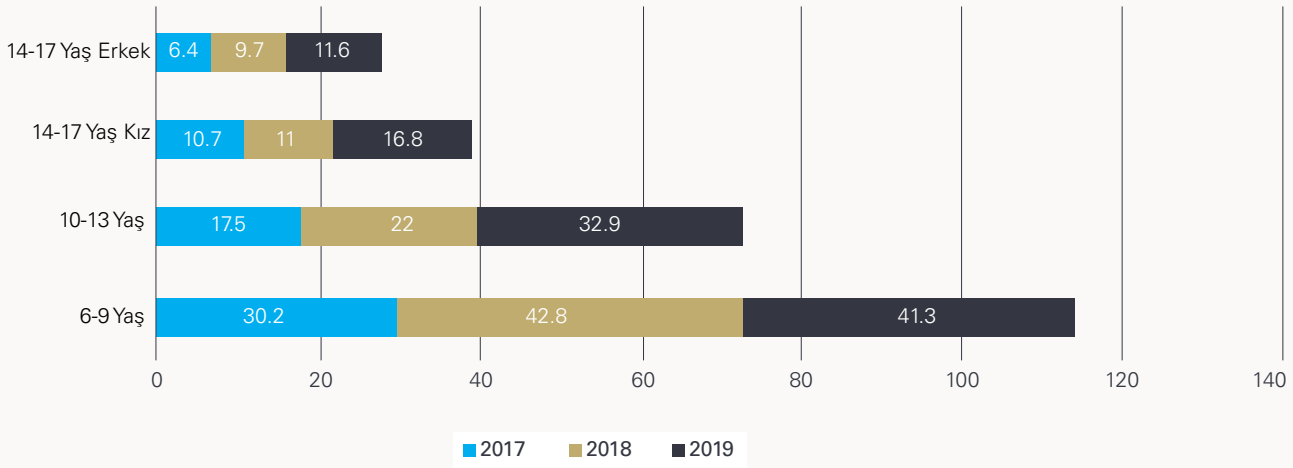

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri, 2017-2019.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016-2017 (11.445); 2017-2018 (34.997); 2018-2019 (42.778).

Nitel veriler, *çocukların kayıt kimlik kartına sahip olmamasının*, 10-13 yaş grubu başta olmak üzere (3. Boyut), okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocukların önünde engel teşkil ettiği bulgusunu açık bir şekilde desteklemekte, bu kategoride görüşme yapılan çocuklar ve ebeveynlerin bu sorunu sayısız örnekte dile getirdiği görülmektedir. Aynı zamanda, Türkiye'ye görece geç (son 1-2 yıl içinde) gelmiş hanelerin üyeleri başta olmak üzere, yüksek yaş grubunda da (14-17) bunun yine yaygın bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. Türk makamlarına kaydolmamanın nedenleri arasında ebeveynlerin tereddüdü ve bilgi eksikliği de yer alabiliyor olmakla birlikte, kilit bilgilendiriciler ile öğretmenler/SGEP tarafından dile getirildiği üzere, nitel veriler, kimlik kartı almamanın bazı prosedürler/yapısal nedenlerinin de bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bazı illerde, kimlik kartı almaya yönelik yeni kayıt işlemlerinin bir süredir dondurulduğu ve Türk makamlarına kaydolmak için ailelerin başka şehirlere yönlendirildiği belirtilmektedir. Ek olarak, bazı durumlarda kayıt işlemlerinin uzun sürebildiği beyan edilmiştir. İşlemler için beklenen sürede çocukların yaşlarının ilerlediği, sonunda kimlik kartlarını aldıklarında bile azami okul yaşı gibi nedenlerle okul dışı kalmaya devam ettikleri ya da yaşıtlarına göre daha alt sınıflara yerleştirildikleri ifade edilmiştir.

> **"İskenderun'a 1,5 yıl önce geldik... Annem bizi okula kaydettirmek istedi, ama kimlik kartı istediler. Kimlik kartım olmadığından, ceza yememek için dışarı çıkmıyorum."**
> (Erkek, 3. Boyut3. Boyut, Hatay)

Eğitim sistemi, henüz kimlik kartı bulunmayan GKA Suriyeli çocukların okula kaydını kolaylaştırma yönünde bir seçenek sunmaktadır. Henüz belgelerini almamış çocuklar, evrakını teslim edene kadar derslere katılabilmiştir. Her ne kadar nitel örneklemde bu durumda olan fazla GKA Suriyeli çocuk olmasa da bu tür bir önlemin, henüz kimlik kartı olmayan GKA Suriyeli çocukların okul kayıtlarını artırmak için değerli bir seçenek sunduğu belirtilmiştir. Yine de sınırlı sayıdaki durumda, nitel örneklemde yer alan kimi kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler/SGEP, gerekli evrak olmaksızın öğrenci kabul edilmesinin, eğitimlerine devam etmemeleri riskine sebep olabileceğine işaret etmiştir.

> **"Aslında Bursa'ya geldiğimizde bilmiyorduk. Numarası 99 ile başlayan bir kimlik kartımız yoktu. Okul idaresi, (oğlumun) çok zeki olduğunu fark ederek çocukları kaydetti. Resmî kayıtları yoktu ama en önemlisi, artık (oğlum) okula gidebiliyordu. Kimlik kartlarını aldığımızda da çocuklar resmî olarak kaydedildi."** (Anne, 7. Boyut, Bursa)

Nitel verilere göre, çocukların okula kaydında kendini gösteren ikinci bir faktörün de ailenin yer değiştirmesinden kaynaklanan ikamet kâğıdı ile ilgili güçlüklerdir (ayrıca bkz. Bölüm 5.3.2 Ailenin Yer Değiştirmesi). İkamet, özellikle ülkede temel eğitim seviyesindeki tüm çocuklar için ilk ve ortaokullar açısından, Türk eğitim sisteminin işleyişinde önemli yer tutmaktadır. Adrese dayalı okul kaydı, temel eğitim seviyesindeki çocukların kendi muhitlerindeki okullara kaydolmasını sağlamaktadır. Ek olarak, MEB'in merkezî e-Okul bilgi sistemi de adrese dayalı kayıtlar aracılığıyla okul yaşı gelen çocukların tespit edilmesine imkân vermektedir. GKA Suriyeli aileler, Türkiye içinde başka bir şehre taşındıklarında, ikamet kayıtlarını da taşındıkları şehre almak zorundadır. Ancak sonrasında çocuklar e-Okul sistemi üzerinden takip edilebilmekte ve varış şehrindeki bir okula yerleştirilebilmektedir. Çocukların liseye yerleştirilmesi merkezi bir sınav sistemi yoluyla gerçekleştirilmekte olup, söz konusu sınava katılmayan öğrenciler il/bölge öğrenci yerleştirme ve nakil komiteleri tarafından liselere yerleştirilmektedir.

Tüm Türk vatandaşları için aynı yükümlülük geçerli olmakla birlikte, çalışma örneklemindeki bazı GKA Suriyeli ebeveynlerin ifadeleri, bazı durumlarda bu tip ikamet nakillerinin güç olduğunu ve daha uzun sürebildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, çocukların yeni şehirde okula kaydında gecikmeler yaratabilmekte, bu durum okul terkiyle bile sonuçlanabilmektedir. Karşılaşılan güçlüklere dair örnek olarak, bazı GKA Suriyeli ebeveynler, nakil işlemleri hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıklarını (hem oturma izni hem okul kaydı açısından, hangi kuruma başvurulacağı ve benzer konularda) veya tekrar önceki şehre gidip işlem yapmalarının istendiğini belirtmektedirler. Liseler için il/bölge öğrenci yerleştirme ve nakil komitelerinin zamanlı desteği çocukların kaydını kolaylaştırmıştır. Oturma izinlerinin nakline ilişkin güçlükler, tüm GKA Suriyeli çocuklar için bir engel teşkil edebilmekte, ancak yeni bir şehre taşınmadan önce hâlihazırda okula devam edenlerde (4, 5 ve 7. Boyut) bu engel daha belirgin hâle gelebilmektedir.

Okula kayıt yaptırmaya etki eden üçüncü faktör, çocukların geçmiş eğitim durumunu gösterir belgelerin bulunmamasıyla ilgilidir. Okullar, çocukların uygun sınıfa kaydını sağlamak için, daha önce mezun olunan/tamamlanan okulları/sınıfları gösteren kayıtları istemektedir. Nitel veriler, bazı durumlarda GKA Suriyeli ebeveynlerin bu kayıtları sunamaması nedeniyle çocukların okula kaydedilmeyebildiğini göstermektedir. Kimi kilit bilgilendiriciler ile öğretmenler de resmî belge bulunmadığında, geçici koruma sistemine tabi çocukların kimlik kartlarındaki isim ve yaş bilgilerinin hatalı olabildiğine (ebeveyn beyanına dayalı) veya kimlik kartlarının geçersiz olabildiğine (kimlik kartı son geçerlilik tarihinin sona ermesi vb.), bunun da okul kaydını engelleyebildiğine işaret etmektedir. Okula dışı kalma riskini en aza indirmek isteyen MEB, geçtiğimiz dönemde (2019) yeni bir seviye belirleme ve denklik uygulaması başlatmıştır. Çocukların geçmiş eğitim durumunu gösterir belgelerin ebeveynler tarafından sunulamadığı hallerde, MEB İl Millî Eğitim Müdürlüklerine bağlı İlçe Eğitim Komisyonları, ebeveynlerle görüşüp çocuğu sözlü ve yazılı testlerden geçirerek, çocuğun yerleştirilmesi gereken sınıfı belirlemektedir. Çalışma örnekleminde yer alan ve bazıları söz konusu komisyonlarda da görev alan çok sayıda kilit bilgilendirici ve öğretmen, bu mekanizmayı, GKA Suriyeli çocukların okula kaydını kolaylaştırıcı bir etmen olarak değerlendirmektedir. Yine de bu mekanizmanın hayata geçirilmesinde kendini gösterebilecek aksaklıklar nedeniyle çocukların okul kaydının gecikebileceği ve çocukların buna bağlı olarak okul dışı kalabileceği bildirilmektedir.

Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların okula kaydedilmesine yönelik bir yasal çerçeve mevcut olmasına rağmen, nitel verilerde, bazen farklılaşan bazı uygulamalara dair örnekler de görülmüştür. Bu anlamda kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, adres temelli okul kayıt sisteminin çocukların resmî okullara gitmesini kolaylaştırdığını belirtmiştir. Yine de nitel

verilerdeki bazı sınırlı durumlarda GKA Suriyeli ebeveynler, çocuklarını ikamet adreslerine daha yakın yerlere nakil almak istediklerinde bunu başaramamış ya da okullar çocuklarını yaşlarından dolayı kaydetmemiştir. Var olduğunda kayıtlardaki bu tür zorluklar, okulların sınırlı kapasitesi veya yetersiz okul kaynakları gibi bir dizi nedenden kaynaklanabilmektedir.

Bazı katılımcılar, okullarda öğrenci sayısının yüksek ve sınıfların kalabalık olmasının, GKA Suriyeli çocukların bazı okullara kaydolmasını sınırlayabildiğini belirtmiştir. Bu anlamda, bazı katılımcılar, meselenin GKA Suriyeli nüfusuna yönelik önyargılarla ilişkilendirilmesi yerine, okulların fiili sınırlamalarının dikkate alınmasını önermiştir. Özellikle GKA Suriyeli sayısının yüksek olduğu illerde ve özellikle de okul sayısının daha az olduğu ilçelerde, GKA Suriyeli çocukların okullar arasında daha dengeli bir biçimde dağıtılmasına öncelik verilmesi önerilmiştir. İlaveten, GKA Suriyeli çocukların Türkçe dil bilgisine sahip olmaması, ebeveynler ve okul idareleri arasında dil engeli dolayısıyla etkili iletişimin bulunmaması (ayrıca bkz. Bölüm 5.1.2 Beşerî Sermaye) ve çocukların engellilik halleri (ayrıca bkz. Bölüm 5.1.3 Sağlıkla İlgili Nedenler) de okul kayıt aşaması ile ilgili bazı endişeler bağlamında zikredilmiştir.

Uygulama boşlukları ve farklılaşan uygulamalardan kaçınmak için nitel verilerin gösterdiği olumlu bir husus, MEB il ve bölge müdürlüklerinin, prosedürlerin uygun şekilde hayata geçirilmesine yönelik önemli bir rol oynadığının belirtilmesidir. Bu şekilde, GKA Suriyeli çocukların okullara kaydındaki olası sorunlar giderilebilmektedir.

Tüm gerekli belgeler temin edilip GKA Suriyeli çocuklar okula kaydedildiğinde bile yine okul kaydı bağlamında ele alınması gereken önemli bir mesele varlığını *sürdürmektedir: yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma*. NSA Bölüm 4'te yer alan ve 2018 verilerine dayanan Şekil 14'e göre, 10-13 yaş aralığında bulunan GKA Suriyeli çocukların %50'si ortaokul yerine ilkokula kaydedilmektedir. Benzer şekilde 14-17 yaş aralığındakilerde lise yerine ortaokul kaydedilenlerin oranı %12, ilkokula kaydedilenlerin oranı %3 olmaktadır. Bölüm 4'teki Şekil 24, 4'üncü ve 9'uncu sınıflar arasında yer alan öğrencilerin önemli bir bölümünün (yaklaşık %30), sınıf arkadaşlarından en az üç yaş daha büyük olduğunu göstermektedir. Nitel veriler de nicel verilerdeki bu bulguyu desteklemekte, özellikle 10-13 yaş grubunda yer alan GKA Suriyeli çocuklar (5. Boyut) ile velileri tarafından, yaşlarından daha alt sınıflara yerleştirilenlere dair örnekler bildirilmektedir.

Nitel veriler, çocukların yaşından küçük sınıflara kaydedilmesine yol açan nedenlerden bazılarını ve bunun sonuçlarını, ayrıca aileden kaynaklanan okul dışı kalma nedenlerini (bilgi eksikliği, ekonomik sıkıntılar, çocuk işçiliği vb.) belirlemeye yardım etmektedir. Yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolmadaki risk etmenlerinden biri, daha önce de belirtilmiş olan uzun kayıt prosedürleri ile kayıt işlemlerinde ya da kimlik kartlarının ve ikamet nakil belgelerinin edinilmesinde yaşanan gecikmelerdir. Bu sorunlar, işlemler tamamlanırken beklemesi gereken GKA Suriyeli çocukların eğitiminde boşluklar doğurabilmektedir.

Nitel çalışma örnekleminde ebeveynler, çocuklar, kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler tarafından daha sık dile getirilen bir diğer neden, dille bağlantılı sorunlardır. Katılımcıların ortak tespiti, Türkçe yetkinliği bulunmayan çocukların, ortaokul çağında olsalar bile bazen ilkokula yerleştirildiği yönündedir (10 yaşındaki bir çocuğun, 6 yaş sınıfına yerleştirilmesi gibi).

Nitel veriler, geç yaşta okul kaydının, çocuklar açısından okul terki riskini artırdığını göstermektedir. Nitel çalışma örneklemindeki Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler/ SGEP, çocukların geç yaşta okula kaydedilmesine ilişkin kaygıları beyan etmiştir. Kendilerinden daha küçük yaşta çocuklarla birlikte eğitim gören GKA Suriyeli kız ve erkek çocukların, motivasyon eksikliği, değersizlik hissi ve utanç hissi gibi psikolojik etkilere, yaş farkı ya da fiziksel görünüm nedeniyle zorbalığa, alt yaş gruplarından çocuklarla arkadaşlık ve iletişim kuramama nedeniyle uyum sorunlarına, ayrıca eğitimdeki kesintiler nedeniyle düşük akademik başarıya maruz kaldığının gözlendiği belirtilmiştir. Çocukların, bunlara bağlı olarak okul ortamına dönük isteksizlik ve sonucunda düzensiz devam veya devamsızlık, nihayetinde okul terki riskiyle karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir. Ek olarak, genellikle farklı yaş gruplarının karma eğitim gördüğü uyum sınıflarında da bu tip sorunların yaşanabildiği bildirilmektedir. Yaş-sınıf uyumunun göz ardı edilmesinin; okul başarısının düşmemesi veya okul terklerinin önüne geçmesi açısından bazı durumlarda gerekli olduğu görülmektedir.

> **"Benim 12 yaşındaki kızım okula gitmek istemiyor. Bir süre gitmek istedi, ama artık istemiyor. Gaziantep'e geldikten sonra onu 5'inci sınıfa yazdırdım. Okul idaresi, Türkçesi zayıf olduğu için onu 2'nci sınıfa göndermek istedi. Bu yüzden artık okula gitmek istemiyor."**
> (Baba, 5. Boyut, Gaziantep)

Yaşından daha düşük sınıflara yerleştirilen çocuklar açısından bir diğer risk de azami okul yaşının dışında kalmaktır. Bölüm 2.4.3'te (Kayıt Yönetmelikleri) belirtilmiş olduğu gibi, Türkiye'de okula kayıt için üst yaş sınırı tüm çocuklar için ortaokullarda 14 ve liselerde 18'dir (ilköğretimi tamamlamış olma şartına ek olarak). Buna göre, azami okul yaşını tamamlayana kadar ilkokul, ortaokul veya liseyi bitiremeyen çocuklara yönelik bazı yönetmelikler mevcuttur.[75] Nitel verilerde, resmî işlemlerin (kayıt/ kimlik kartı, ikamet nakli veya seviye belirleme sınavı) tamamlanmasını beklerken azami okul yaşını aşabilen çocuklar ve yaşından küçük sınıflara yerleştirilmeye ilişkin bazı kaygılar yer almaktadır. Bazı GKA Suriyeli çocukların, Meslek Eğitim Merkezleri ya da açık öğretim konusunda bilgi sahibi olmadıkları için okul dışı kalma riskinin daha ciddi olarak yaşayabildiği belirtilmiştir (ayrıca bkz. Bölüm 5.4.1 Okul İmkânları).

Başka bir bakış açısından, nitel çalışma örneklemindeki bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler tarafından bahsedilen bir konu, belli bir süre için okuldan uzak kalan çocukların kendi yaş grupları ile birlikte kaydedilmeleridir (örneğin çocuk 7. sınıfta okulu terk etmiş, üç yıl boyunca okul dışı kalmış ve 7. sınıf yerine 10. sınıftan okula tekrar başlamıştır). Bazı durumlarda bu hususun, GKA Suriyeli çocukların müfredatı takip etmesini zorlaştırabildiği, ancak bu zorluklar nedeniyle okul başarısının düşmesi veya okul terklerinin yaşanmasının önüne geçmek için bazı önlemler alındığı belirtilmiştir.

Politika düzeyinde, Yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma nedeniyle oluşabilecek riskler, bazı önlem ve girişimlerle önlenmeye çalışılmaktadır. MEB, ülkedeki tüm çocukların kendi yaş gruplarındaki akranları ile birlikte eğitim almasına öncelik vermektedir. Bu bağlamda, GKA Suriyeli çocukların okul sistemine uyumunu sağlamak üzere, MEB ve UNICEF gibi farklı kurumlar tarafından veya PIKTES projesi kapsamında telafi eğitimi, takviye eğitimi veya hızlandırılmış eğitim programları gibi yönetsel tedbirler uygulanmaktadır (Ayrıca bkz. Bölüm 6 Yönetsel Tedbir Analizi).

75 Bu çocuklar, ilkokul düzeyinde yaygın eğitime yönlendirilebilmekte, ortaokulda kendilerine iki okul yılı ek süre tanınmakta ve bu sürenin sonunda da açık ortaokullara yönlendirme yapılmaktadır. Lise seviyesinde ise 22 yaştan itibaren açık liseye yönlendirildikleri görülmektedir.

Okula Kayıtla İlgili Faktörler

Okulların İdarî Yönetmelikleri kapsamında ele alınması gereken okula kayıt konusu, GKA Suriyeli çocuklara özgü engelleyici faktörler içermektedir. Nitel analizin ortay koyduğu olumlu gözlemlerden biri, GKA Suriyeli ebeveynlerin büyük bölümünün okul kayıt prosedürleri hakkında bilgilendirilmiş olması ve okullar ile yerel çevrenin de bilgiyi yayma konusunda faydalı olmasıdır. Bununla birlikte, Türkiye'ye son dönemde gelmiş olanlar başta olmak üzere, okul kayıt prosedürleri hakkında bilgisi bulunmayan (veya yanlış bilgi sahibi olan) ebeveynler hâlen mevcuttur.

Okulların İdarî Yönetmeliklerine ilişkin önemli bir faktör, kimlik kartları, ikamet izni veya yabancı tanıtma belgesinin[76] olmaması ve çocukların geçmiş eğitim kayıtlarından oluşan resmî okul kayıt belgelerinin temin edilemeyebilesidir. Kimlik kartları konusunda olumlu bir gözlem, 2018 öncesinde Türkiye'ye gelmiş çocukların neredeyse tamamının kimlik kartına sahip olmasıdır. Ancak, kimlik kartı bulunmayan çocuklar, kimlik edinme işlemleri boyunca okul dışı kalabilmektedir. Bu sorun, özellikle 6-9 ve 10-13 yaş grupları açısından bir okul dışı kalma nedeni olarak kendini göstermektedir.

İkametgâh nakli konusunda yaşanan güçlükler de GKA Suriyeli çocuklar açısından çok benzer bir engel teşkil etmektedir. Özellikle yeni bir şehre taşınmadan önce okula gitmekte olan çocuklar, bu sorun nedeniyle okul dışı kalabilmekte veya yaşlarından daha alt sınıflara yerleştirilebilmektedir.

Çocukların geçmiş eğitim kayıtlarının mevcut olmaması soruna çözüm getirmek üzere seviye belirleme mekanizmasının uygulamaya konmuş olması olumludur.

Bazı durumlarda GKA Suriyeli çocukların TRO'ya kaydolmada zorluklarla karşılaşmalarına rağmen, nitel analiz sonuçlarına göre kayıtlar, özellikle ilk ve ortaokul seviyesinde genel olarak iyi işlemektedir. GKA Suriyeli çocukların okula kaydı gerçekleştikten sonra ise okul terkinin önde gelen potansiyel nedenlerinden birinin, ortalama kayıt yaşı veya yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma olduğu görülmekte, bu durumdan en çok her iki cinsiyetten 10-13 yaş grubundaki çocuklar etkilenmektedir. Bu yaş grubundaki çocuklar, ortaokul yerine ilkokula yerleştirilebilmektedir. Azami okul kayıt yaşı da ortaokullarda 14 yaş üstü çocukların, liselerde ise 18 yaş üstü çocukların örgün öğretim olanaklarını olumsuz etkileyebilmiştir.

Tablo 19:
Okul Kaydı ile İlgili Faktörler

Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Ailelerin bilgi eksikliği	***	**	*	***	*
Kayıt ve kimlik kartı olmaması	***			***	
İkamet izni olmaması	**	**	**	**	***
Okula kaydolamama	**	*	*	**	*
Yaş haddini aşma	**	*	***	**	
Okul kaydı için azami yaş	***		***	***	**

* işaretlerinin sayısı, faktörün etki şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

76 Yabancı tanıtma belgesi: AÇIKLAMA YAZILACAK.

5.3.2 Devamsızlık

Devamsızlıklar okul dışı kalmaya katkıda bulunabilmektedir. Bölüm 4'te yer alan ve MEB verilerine dayanan Şekil 18'e göre, GKA Suriyeli çocukların kayda değer bir bölümü, 2019-2010 okul yılında (küresel salgın öncesi) en az 30 gün devamsızlık yapmıştır. Bu durum ortaokullarda (ayrıca liselerin 9'uncu sınıflarında) kendini daha fazla göstermiş, bu seviyede öğrencilerin %30'dan fazlası, 30 günün üzerinde devamsızlık yapmıştır. Bölüm 4'teki Şekil 24'te de devamsızlığın ilkokulda daha az gerçekleştiği, ortaokuldan itibaren, lise 9'uncu sınıfa kadar önemli ölçüde arttığı, ardından tekrar azaldığı görülmektedir.

Dolayısıyla, devamsızlık verileri, 5. Boyut (ortaokul) ve 7. Boyut (lise) okul terki riski altındakiler başta olmak üzere, pek çok GKA Suriyeli çocuk açısından okul katılımının savunmasız durumdaki olduğunu göstermektedir. Devamsızlık durumları cinsiyetler açısından değerlendirildiğinde, nicel verilere göre, ilkokulda kız ve erkek çocuklar benzer oranlara sahipken (2018-2019 için), ortaokulda erkek çocuklar 30 günden fazla devamsızlık yapmaya daha yatkındır. Lise 9'uncu sınıfta cinsiyetler arası fark oldukça büyümekte, ancak 10 ile 12'nci sınıfları arasında tekrar kapanmaktadır.

Nitel veriler de ilkokulda devamsızlığın daha az görüldüğü, ayrıca erkeklerin kız çocuklarına göre daha fazla devamsızlık yapma eğiliminde olduğu yönündeki nicel verileri destekleyici bazı kanıtlar sağlamaktadır. Nitel veriler, ayrıca devamsızlığın veya düzensiz devam durumunun nedenleri ve sonuçlarında da bir miktar ışık tutarak nicel verileri bir çerçeveye oturtmaktadır. Nitel verilere göre, en fazla dile getirilen devamsızlık nedeni, hanenin ekonomik engelleri ve buna eşlik eden çocuk işçiliğidir.

Pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen, çalışan GKA Suriyeli çocuklar, okuldan çok işyerinin zaman programına göre hareket etmek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle, bazı çocuklar, işyerindeki koşullara bağlı olarak haftanın bazı günlerinde veya günün belli saatlerinde okula gidememiştir. Ek olarak, çocukların öne çıkan devamsızlık dönemlerini belirlerken, mevsimlik etkilere de dikkat çekilmektedir. Örnek olarak, tarım işlerinin başladığı Nisan ve Mayıs ayları öne çıkmaktadır. Çocukların mevsimlik işçiliğin bağlı devamsızlıklar, ilin bölgesel/sektörel özelliklerine ya da ekonomik etkinlikler doğrultusunda ailenin yer değiştirmesine göre şekillenmektedir. Devamsızlığın ikinci bir nedeni de çocukların okuldaki düşük akademik performansıdır. Nitel çalışma örnekleminde yer alan bazı GKA Suriyeli çocuklar, okulda öğrenme güçlüğü çektiklerini ve bu konuda destek alamadıklarını, bu nedenle okula gitmeyi istemediklerini ifade etmektedir.

İfade edilen üçüncü bir neden de okul uyumuna bağlı sorunlardır. Bazı kilit bilgilendiricilere göre, çocuklar okuldaki arkadaş çevresinde ne kadar fazla sorunla karşılaşır ve okulla, öğretmenlerle ya da ebeveynleriyle iletişimde ne kadar sıkıntı çekerse, okulla bağları da o ölçüde zayıflamaktadır. Dile getirilen bir başka neden de devamsızlık ve devamsızlığın getirdiği sonuçların, GKA Suriyeli aileler tarafından bilinmemesidir.

Diğer işlevlere bakıldığında, tüm öğrencilerin devam durumunun takibinde e-Okul ve Elektronik Mesleki Eğitim

© UNICEF/UN0444859

Merkezi Sistemi (e-MESEM) eğitim bilgi sisteminin kullanıldığı görülmektedir. Bir kilit bilgilendiriciye göre, bu tür bir mekanizma, okul düzeyinde iyi işlev görmüş, öğrencilerin devam durumunu takip etmeyi ve devamsızlık hâlinde önlem alma olanağını okullara sunmuştur.

Bu çerçevede, okullar, adrese uyarı yazıları göndererek okul devam çocukları düzenli bir biçimde takip edebilmekte, okul devam şartları hakkında velileri bilgilendirebilmekte, ayrıca devamsızlık durumlarının bildirimi ve gerekli mekanizmaların harekete geçirilmesinde MEB İlçe Müdürlükleri ile eşgüdüm hâlinde çalışabilmektedir. Ancak, nitel veriler, küresel salgın döneminde alınan önlemlerin, devam durumunu takip konusunda kimi aksaklıklar yarattığını göstermektedir (ayrıca bkz. Bölüm 5.5 COVID-19 Küresel Salgını).

Kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, ek olarak, diğer tüm öğrencilere olduğu gibi GKA Suriyeli çocuklara da uygulanan sınıf geçme düzenlemeleriyle bağlantılı olan devamsızlığın ve düzensiz devamın ciddi sonuçlarına da işaret etmektedir. Bölüm 2.4.4'te belirtildiği gibi, yüksek seviyede özürsüz devamsızlığın yönetmelikten kaynaklanan bir sonucu, sınıf tekrarı olmaktadır. NSA 2018 verilerine göre, 2018-2019 eğitim öğretim yılında okula kayıtlı olan GKA Suriyeli çocukların %8,6'sı sınıf tekrarı statüsünde yer almıştır (2018-2018 eğitim öğretim yılındaki sınıflarını tekrar etmişlerdir.). Nitel veriler, pek çok durumda bazı GKA Suriyeli ortaokul (5. Boyut) ve lise (7. Boyut) öğrencilerinin, yüksek devamsızlık hâlinde sınıf tekrarı yapmak zorunda kaldığını da göstermektedir. Ek olarak, yüksek devamsızlığın, öğrencilerin akademik başarısını da düşürdüğü beyan edilmiştir.

UNICEF İzleme Verileri'ne göre, yıl içinde 30 günü aşan devamsızlık, öğrenme süresinin en az %15'inin kaybedilmesi anlamına gelmektedir (200 günlük eğitim öğretim yılı için). Nitel çalışma örnekleminde yer alan katılımcılar da bu tür bir potansiyel öğrenme kaybından bahsetmiş, düzensiz devamlılık sergileyen GKA Suriyeli çocukların okula ve eğitime yabancılaşabildiğini, derslere ek olarak sınavları da kaçırdığını, sınıf geçmek için gerekli akademik başarı kıstaslarını karşılayamadığını ifade etmektedir. Dolayısıyla, devamsızlığın getirdiği sonuçlardan birinin de akademik başarıda düşüş, buna bağlı sınıf tekrarı ve nihayetinde okul terki olduğu dile getirilmiştir.

Devamsızlık ile İlgili Faktörler

MEB ilköğretim ve ortaöğretim yönetmeliklerinin ikinci bir bileşeni de ilköğretim ve ortaöğretime kayıtlı tüm çocuklar için eşit şekilde geçerli olan devamsızlıktır. Hem nicel hem de nitel veriler, devamsızlığın, özellikle 5. Boyutta (ilköğretim çağı) ve 7. Boyutta (lise çağı) okulu terk etme riski altında olan GKA Suriyeli çocukları etkilediğini göstermektedir. Devamsızlık, erkek çocuklarda kız çocuklarına göre daha yaygın görülmektedir.

Tablo 20:
Devamsızlık ile İlgili Faktörler

Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Devamsızlık	**		***	**	***

* işaretlerinin sayısı, faktörün etki şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

5.3.3 Sınıf Geçme

Bölüm 2.4.4'te özetlenmiş olduğu gibi, farklı eğitim seviyeleri için farklı sınıf geçme düzenlemeleri uygulanmakta, bu düzenlemelerde özürsüz devamsızlık ile akademik başarı birlikte değerlendirilmektedir. Yönetmelikteki sınıf geçme düzenlemeleri, Türk vatandaşları ve GKA Suriyeli çocuklar için eşit şekilde olmak üzere tüm öğrencilere uygulanmaktadır. Nitel veriler, farklı eğitim seviyelerinde sınıf geçme düzenlemelerinin uygulanmasıyla ilgili bazı kanıtlar sunmaktadır.

İlkokul seviyesinde, ilgili Yönetmelikte[77] de ifade edildiği gibi, öğrenci velisi tarafından talep edilmediği sürece, sınıf tekrarının tercih edilmeyen bir uygulama olduğu nitel verilerde görülmektedir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve ilkokul öğretmenleri, yıl boyunca sadece bir gün okula gelmiş öğrenciler için bile, düşük akademik başarı nedeniyle veli tarafından talep edilmemesi hâlinde, ilkokulda sınıf tekrarının pek fazla görülmediğini ifade etmektedir.

Nitel örneklemde yer alan bazı ilkokul öğretmenleri bu esneklikten dolayı kaygılarını ifade etmiş ve öğrencilerin gelecekteki akademik uyumunun, sınıf tekrarı yapılmamasından olumsuz etkileneceğini, daha üst sınıflarda buna bağlı okul terkinin ortaya çıkabileceğini belirtmiştir.

Nitel veriler, *ortaokul* seviyesinde devam şartının, sınıf geçmede akademik başarı şartına göre daha önemli rol oynadığını göstermektedir. Görüşülen bazı kilit bilgilendiriciler, ortaokullarda yüksek devamsızlık sınıf tekrarına yol açabilirken, akademik performans değerlendirmesinin ise öğretmenler kurulu kararına bırakıldığını, bu kurulların ise genellikle öğrencilerin sınıf geçmesine karar verdiğini belirtmektedir. Bu tür bir uygulamaya, sınıf tekrarı ile çocukları eğitimden soğutmamak ve okulda kalmalarını sağlamak adına yer verildiği ifade edilmiştir.

Liselerde ise devam şartı diğer okul seviyelerine göre daha sıkıdır (özürsüz 10 gün) ve devamsızlığa bağlı sınıf tekrarıyla daha sık karşılaşılmaktadır. İlgili Yönetmelikteki[78] sınıf geçme sistemi, akademik başarı açısından, başarısız olunan derslerin sınavlarına alt sınıflarla birlikte tekrar girme şartıyla (6 derse kadar) sınıf geçmeye izin vermektedir. Dolayısıyla, liderlerde akademik başarı şartlarının, devamsızlık şartlarına kıyasla daha az sınıf tekrarına neden olduğu bildirilmektedir.

Bununla birlikte, liselerde sınıf tekrarına tüm öğrenciler için sadece bir kez izin verilmekte ve ikinci kez sınıfı geçemeyen öğrenciler, devam şartının bulunmadığı açık liseye ya da mesleki eğitim merkezlerine yönlendirilmektedir. Açık liseler ile mesleki eğitim merkezlerinin GKA Suriyeli çocuklara yönelik olanakları ve sınırlılıkları, Bölüm 5.4.1 Okul İmkânları'nda daha ayrıntılı olarak masaya yatırılmıştır.

Sınıf Geçme ile İlgili Faktörler

Sınıf geçme yönetmeliği, okulların idari yönetmeliklerinin üçüncü bileşeni olarak, 10-13 ve 14-17 yaş gruplarında yer alan risk altındaki GKA Suriyeli çocuklar açısından engel teşkil edebilmektedir. Sınıf tekrarları, açık ortaokul veya liselere nakil ile sonuçlanabilmektedir.

Tablo 21:
Sınıf Geçme ile İlgili Faktörler

Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Sınıf geçme düzenlemeleri	**		***	**	***

* işaretlerinin sayısı, faktörün etki şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

77 26.07.2014 tarihli Resmî Gazete. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5.

78 28/10/2016 tarihli, 29871 sayılı Resmî Gazete. https://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_11/03111224_ooky.pdf.

5.4 Okul İmkanları, Niteliği ve Uygunluğu ile İlgili Faktörler

Okul seçeneklerinin mevcut olmasına ve okulların kaynakları ile kalitesine atıfta bulunan okul imkânları ve öğrenme ortamına ait bir bileşen olarak, GKA Suriyeli çocukların eğitiminde arza ilişkin etkenlerin önemli bir boyutunu teşkil etmektedir.

Dolayısıyla, bu bölümde, *okul imkânları* (okulların, okul öncesi eğitimin, açık öğretim okullarının, mesleki eğitim merkezlerinin ve diğer eğitim etkinliklerinin mevcudiyeti ve uzaklığı/ulaşım süresi), *okul kaynakları* (okulun/öğretmenin velilerle iletişimi, okulun fiziki koşulları, sınıf mevcutları, karma eğitim, okula ulaşım, öğrenme materyalleri/müfredat), *öğretmen etkisi* (öğretmenin çocuklarla iletişimi, öğretmenin tutumu, öğretmenin beceri ve yeterlikleri) ve *okul güvenliği* (okulda zorbalık ortamı ve okul yolunda zorbalık) şeklinde sıralanan dört bileşen incelenecektir.

Bu bileşenlerin, GKA Suriyeli çocukların eğitimini etkileyen faktörler olarak analizi, gerek bu çalışma için toplanan nitel verileri, gerekse ağırlıklı olarak MEB istatistikleri, NSA 2018 ve UNICEF İzleme Verilerinden derlenmiş nicel verileri kapsamına almaktadır.

5.4.1 Okul İmkânları

MEB Örgün Eğitim İstatistikleri (2019-2020) (Şekil 47), Türkiye'de okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise seviyelerinde toplam 68.589 resmî okul ile özel okulun bulunduğunu, bu okullara 16,6 milyon öğrencinin devam ettiğini (açık öğretimdeki öğrenciler de dâhil olmak üzere), GKA Suriyeli öğrenci sayısının ise 700.000'e yakın olduğunu göstermektedir. Tablo 22'de görüldüğü gibi, GKA Suriyeli çocukların büyük kısmı ilkokulda genel eğitim okullarına kaydolurken, ortaokul ve lise seviyelerinde imam hatip okullarına ve mesleki okullara kaydolanların önemli sayıya ulaştığını ortaya koymaktadır.

Şekil 47:
Türkiye'deki Okul Sayısı (2019-2020)

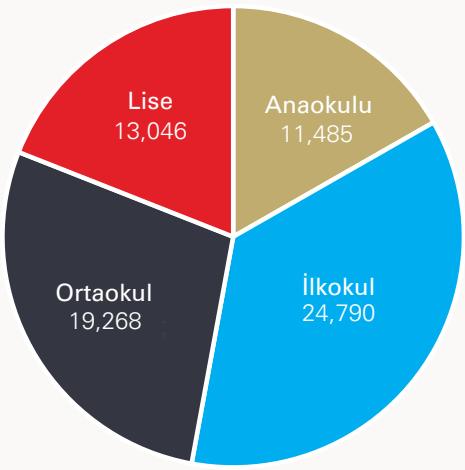

Kaynak: MEB Ulusal İstatistikleri (2019-2020).

Veriler, GKA Suriyeli nüfusun liselerde imam hatip okullarına rağbet ettiğini (tüm kayıtlar içinde %55,3), ortaokullarda da bu oranın %27 olduğunu göstermektedir. Liselerde meslek liseleri (%23,4) ikinci tercih olurken, onu genel liseler (%15,5) takip etmektedir. Bunun yanında, 2019-2020 itibarıyla açık öğretimde kayıtlı 26.000 GKA Suriyeli çocuk mevcuttur. Son olarak, Tablo 13, tüm eğitim seviyelerinde GKA Suriyeli çocukların çok küçük bir kısmının (sadece %1,6) özel okullara kayıtlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 22:
Okul Türüne Göre GKA Suriyeli Öğrencilerin Dağılımı (Açık Öğretim Hariç)

Okul yılı ve seviyesi:		Okul türüne göre					
		Genel	Özel Eğitim	İmam Hatip Okulları	Mesleki	Özel Okul (toplam)	Toplam
2016–2017	İlkokul	133.214	140	----	----	1.319	134.673
	Ortaokul	30.707	19	11.488	----	1.053	43.267
	Lise	3.429	45	8.543	4.816	1.235	18.068
	Toplam	167.350	204	20.031	4.816	3.607	196.008
2017–2018	İlkokul	247.197	284	----	----	1.759	249.240
	Ortaokul	65.926	33	28.096	----	1.398	95.453
	Lise	5.159	86	17.449	8.284	1.768	32.746
	Toplam	318.282	403	45.545	8.284	4.925	377.439
2018–2019	İlkokul	336.958	444	----	----	2.800	340.202
	Ortaokul	114.916	61	46.496	----	2.397	168.870
	Lise	7.343	147	28.053	12.509	2.935	50.987
	Toplam	459.217	652	74.549	12.509	8.132	555.059
2019–2020	İlkokul	362.923	598	----	----	3.648	367.169
	Ortaokul	174.502	104	65.636	----	3.443	243.685
	Lise	10.907	161	38.864	16.416	3.942	70.290
	Toplam	548.332	863	104.500	16.416	11.033	681.144

Kaynak: MEB Verileri (2016-2020).

Bu rakamlar, Türkiye'deki okul imkânlarının, GKA Suriyeli çocuklar açısından bir dizi seçenek sunduğunu göstermektedir. Okul imkânlarının bir ek boyutu olan okulun konumu ve okula ulaşım süresi, genel olarak okullaşmanın önünde bir engele dönüşebilmektedir. Okul ile ikamet yeri arasındaki mesafeye bağlı olarak ulaşım ihtiyacı baş göstermekte, bu ise ilave maliyet ve güvenlik gibi başka kaygıları beraberinde getirmektedir. Nitel veriler, okul uzaklığı hakkında kimi kanıtlar sunmaktadır. Okulun evlerine çok yakın olduğunu (3-15 dakik yürüme mesafesi) belirten nitel çalışma örneklemindeki GKA Suriyeli çocuklar ve ebeveynler, ağırlıklı olarak ilkokul ve ortaokulda yer alırken, okulun eve uzak olduğunu (bazı durumlarda 40-60 dakika yürüme mesafesi veya taşıt zorunluluğu) belirtenlerin çoğunluğunu ise 10-13 yaş arası okul dışı çocuklar (3. Boyut) ile 10-13 ve 14-17 yaş arası risk altındaki çocuklar (5. Boyut ve 7. Boyut) oluşturmuştur. Dolayısıyla, mesafeye ilişkin sorunların ortaokul ve lise eğitim seviyelerinde daha yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

Nitel çalışma örnekleminde yer alan pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen, okul ile ev arasındaki mesafenin, çocukların okula erişimi önünde zorluk oluşturan bir etmene dönüştüğünü kabul etmektedir. Okulların uzak mesafelerde yer almasını çeşitli nedenlere bağlamaktadırlar. Nitel verilerin ortaya koyduğu nedenlerden biri, şehrin büyüklüğüdür. Adrese dayalı okul kayıt sistemi, çocukların kayıtlı ikametgahlarına yakın okullara kaydedilmesini sağlamak için tasarlanmış olduğu hâlde, bazı durumlarda GKA Suriyeli hanelerin, resmî adreslerinden farklı ilçelerde yaşadığı ve çocukların da resmî adreslerine göre okula gitmek zorunda kaldıkları görülmektedir.

İkinci olarak, GKA Suriyeli çocuklar ile ebeveynlerin okul türü tercihleri de okula erişimi etkilemektedir. Tablo 13'te görüldüğü gibi, GKA Suriyeli çocuklar ile ebeveynleri, lisede daha çok imam hatip okullarını tercih etmektedir. Ancak, Türkiye'de bulunan 9.161 devlet lisesinin sadece 1.650'si imam hatip okuludur (MEB Örgün Eğitim İstatistikleri, 2019-2020). Bu durumda, tercih edilen okullar her ilçe veya mahallede bulunmayabilmekte, böylece GKA Suriyeli çocuklar da evlerine uzak okullara kaydolabilmektedir. Dolayısıyla, okul uzaklığının ilkokul seviyesinde sorun teşkil etmediği, ancak ortaokuldan itibaren ve özellikle lise seviyesinde Suriyeli çocukların okullaşması önünde engel hâline gelebildiği anlaşılmaktadır. Okulun uzakta bulunmasının ise çocuklarda yorgunluğa yol açtığı ve özellikle kız çocuklarında düzensiz devama ve nihayetinde okul terkine neden olabildiği ifade edilmiştir.

Okulun konumu bağlamında dikkat edilmesi gereken bir konu da okula ulaşım olanaklarının mevcudiyetidir. Nitel veriler, GKA Suriyeli çocukların okullaşma oranını yükseltmek üzere yürütülen PIKTES projesi ve UNICEF tarafından HEP'e veya MEB İl Müdürlüklerinin tekil girişimlerine verilen destekler gibi bazı ulaşım desteklerinin zaten mevcut olduğunu ortaya koymaktadır. Nitel çalışma örnekleminde yer alan pek çok katılımcı, okula (veya dil kursuna) güvenli ulaşım olanağı sunan bu destekleri takdirle karşıladıklarını beyan etmektedir. Yine de nitel çalışma örneklemindeki bazı kilit bilgilendiriciler, söz konusu desteklerin her ilçede mevcut olmayabileceği bilgisi vermekte ve bazı GKA Suriyeli ebeveynler de okul servislerinden yararlanmak için belli mesafe/kilometre sınırlarının koyulabildiğini, bazı okul servislerinin belli ilçe ve mahallelere gitmediğini belirtmektedir.

Okula ulaşımla ilgili olarak, okul servisinin bulunmadığı durumlara ilişkin bazı ciddi kaygılar dile getirilmektedir. Nitel verilere göre, ulaşım hizmeti bulunmadığında GKA Suriyeli aileler açısından çocukların güvenliği ve ulaşım maliyetleri şeklinde sıralanan iki mesele baş göstermektedir. Daha büyük ve kalabalık şehirlerdeki GKA Suriyeli ebeveynler, özellikle kız çocuklarını evden uzak okullara gönderme konusunda zorbalık ve sosyal ortama güvensizlik gibi güvenlik kaygılarını dile getirmektedir. Bazı durumlarda, GKA Suriyeli çocuklar da okul yolunda yalnız olduklarında korkuya kapıldıklarını, bir ebeveynlerinin de kendileriyle birlikte gelmesini tercih ettiklerini söylemektedir. Ancak, annelerin evdeki daha küçük çocuklarla ilgilenmesi gerektiği için bu her zaman mümkün olmamaktadır. Çocukların taşıt içerisinde yalnız seyahat etmesi konusunda da kız çocukları açısından benzer güvenlik kaygıları dile getirilmektedir.

İkinci olarak, okul servisi bulunmadığında, bazı GKA Suriyeli çocuklar ve ebeveynleri, okula minibüs veya otobüsle gitmek gerektiğini aktarmaktadır. Büyük şehirlerde, bu çocuklardan bazılarının okula gitmek için iki vasıta değiştirmek zorunda olduğu belirtilmiştir. Okula ulaşmak için harcanan ilave sürenin yanı sıra, ailelerin maruz kaldığı okul ulaşım maliyetleri de önemli bir sorun olarak öne çıkarılmaktadır.

Nitel verilerde, bazı GKA Suriyeli ebeveynler, söz konusu maliyetleri karşılayamadıkları için çocuklarını okulu terk etmek zorunda kaldığını beyan etmektedir. Ulaşım maliyetlerinin karşılanamadığı ve çocukların eğitime devam ettiği durumlarda ise çocuk yürümek zorunda kalmakta (kimi zaman bisikletle okula gitmekte), bu ise çocuklar açısından okullaşma sorunsalını arttırmaktadır.

Bazı GKA Suriyeli çocuklar ise okula ulaşımda yaşanan güçlükler nedeniyle düzenli devam edemediklerini beyan etmektedir.

> **"Okul çok uzak. Okula gidip gelirken ikişer vasıta değiştiriyorlar. Bu da çok pahalıya mal oluyor."** (Baba. 7. Boyut, Bursa)
>
> **"Okul, yürüyerek gitmek için çok uzak. Kırk dakika boyunca yürüyordum. Evin yakınında okul yok. Service verecek paramız da yok."** (Erkek Çocuğu, 7. Boyut, Adana)

Okul Öncesi

Zorunlu okul öncesi programına yönelik pilot çalışma için hazırlıklar devam ediyor olmakla birlikte, Mayıs 2021 itibarıyla Türkiye'de okul öncesi eğitim henüz zorunlu değildir. Okul imkânları söz konusu olduğunda, MEB Millî Eğitim İstatistikleri'ne (2019-2020) göre, 25.640'ı resmî ve 6.914'ü özel olmak üzere, ülkede toplam 32.554 okul öncesi eğitim kurumu mevcuttur. Okul öncesi çağdaki çocuklar da ŞEY desteklerinin kapsamına girdiği hâlde, okul öncesi eğitimin GKA Suriyeli nüfusta yaygın olmadığı görülmektedir. NSA 2018 verilerine göre, 5 yaşındaki GKA Suriyeli çocukların yalnızca %22,8'i okul öncesi eğitim almaktadır. (Bölüm 4'teki Şekil 16). Nitel veri toplama süresince okul öncesi eğitim seçeneklerine odaklanılmamış olsa da belirtilen kaygılardan biri, özel okullarda okul öncesi eğitim seçeneklerinin yüksek maliyetli olmasıdır ve bu da özellikle hanede ekonomik sıkıntılar mevcut olduğunda, GKA Suriyeli çocukların okul öncesi eğitime erişimini engelleyebilmiştir (Ekonomik Faktörler hakkında bkz. Bölüm 5.2.1).

Açık Öğretim

Bölüm 2.4.1'de hâlihazırda ifade edildiği üzere, Türk eğitim sistemi, ortaokul ve lise seviyesinde açık öğretim olanağı da sunmakta (14 yaş ve sonrası için) ve GKA Suriyeli çocuklar bu seçenekten yararlanabilmektedir. Açık öğretime kayıt, veliler ve/veya çocukların tercihine bağlı olabilmektedir. Diğer tüm öğrencilerle aynı şekilde, GKA Suriyeli çocuklar, ilköğretim 4. sınıfı tamamladığını belgelendirenler, yetişkinler ikinci kademe eğitimi başarı belgesi olanlar ve

okula, mecburi ilköğretim çağı dışına çıkmış olanlar; açık öğretim okullarına başvuru yapabilirler.

Bölüm 4'teki Şekil 11, 2018-2019 okul yılı itibarıyla açık öğretimde 18.000 GKA Suriyelinin bulunduğunu, 2019-2020'de ise bu sayının 26.000'e yükseldiğini göstermektedir. Bu sayılar, 5-17 yaş grubundaki GKA Suriyeli çocukların sırasıyla %1,7 ve %2,4'üne, ayrıca aynı yaş grubunda 2018-2019 ve 2019-2020 okul yıllarında bir okula kayıtlı olan GKA Suriyeli çocukların da sırasıyla %2,7 ve %3,8'ine karşılık gelmektedir. Nicel veriler, açık öğretime kayıt yaptırmış GKA Suriyeli çocukların sayısının, bir artış eğilimi sergilemekle birlikte gerek toplam GKA Suriyeli nüfusu gerekse okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocuklar arasında düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Nitel veriler, bu bulguyu bazı açıklamalar getirmemize yardım etmektedir. Nedenlerden birinin, GKA Suriyeli nüfusta açık öğretime ilişkin düşük farkındalık düzeyi olduğu gözlemlenirken, nitel çalışma örnekleminde yer alan GKA Suriyeli çocuklar ve ebeveynlerin yarıdan fazlası, açık öğretimi hiç duymadığını belirtmektedir. Bu noktada, 10-13 ve 14-17 yaş gruplarındaki okul dışı kalmış çocuklar ile ebeveynleri (3. ve 6. Boyut) de dâhil olmak üzere, katılımcıların diğer yarısı açık öğretimi duyduklarını ifade etmiş olsa da sistem ya da başvuru yapılacak yer hakkında yeterince bilgi sahibi olmamak gibi, bu seçenekten yararlanmalarını önleyen etmenlere işaret etmektedir.

Ek olarak, nitel verilerde, kimlik kartının bulunmaması, ikamet kâğıdının nakledilmesi ihtiyacı ve geçmiş eğitim kayıtlarının bulunmaması gibi resmî okullara kayıt yaptırmaya engel olan bazı nedenlerin, açık öğretim için de geçerli olduğu görülmektedir. Bunun yanında, bazı katılımcılar, açık dersleri takip etmek için internet ve elektronik ekipmanlar gibi kolaylaştırıcı fizikî koşullara sahip olmadıklarını ifade etmektedir.

Açık öğretimden haberdar olanlar, bu alanda bilgi kaynakları olarak okul idarelerine, öğretmenlere, çocukların kendilerine, komşulara ve Kızılay yetkililerine işaret etmektedir. Nitel çalışma örnekleminde pek sık dile getirilmemiş olmakla birlikte, umut verici gözlemlerden biri, bazı katılımcıların çocukları veya kardeşlerinin açık öğretimden mezun olmuş, diploma almış ve üniversite eğitimine devam etmiş olmasıdır.

Nitel çalışma örnekleminde yer alan kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler/SGEP, GKA Suriyeli çocuklara yönelik açık öğretim olanaklarındaki bazı kısıtları yansıtan bazı durumlara örnekler vermiştir. Bazı ifadeler, GKA Suriyeli çocukların otomatik olarak açık öğretime yönlendirilmesinin, bu okulların tamamlanacağı anlamına gelmediğini ortaya sermektedir.

İlk olarak, öğretmenler/SGEP, bazı durumlarda, özellikle de 8'inci sınıf sonrasında, 12 yıllık eğitimin zorunlu olduğunu

ve aksi hâlde bazı yaptırımlar uygulandığını, açık öğretime kayıt yaptırılması hâlinde bu yükümlülüğün yerine getirilmiş sayıldığını bilen GKA Suriyeli ebeveynlerin, sadece bu amaçla çocuklarını açık öğretime kaydettirebildiğini ileri sürmektedir. Ancak, katılımcıların gözlemlerine göre, yüz yüze ve düzenli olmadığı için çocuklar açık öğretimi sevmemekte, açık öğretimden kaçınmaktadır.

İkinci olarak, açık öğretim desteklerinin erişilebilirliği ve mevcudiyetine ilişkin sorunlar dile getirilmektedir. Bazı öğretmenler/SGEP, GKA Suriyeli nüfusun bir kısmının halk eğitim merkezlerinde yer alan açık öğretim irtibat noktalarından uzakta oturabildiğini, bir kısım GKA Suriyeli ebeveyn ve çocukların da kolay iletişim kuramadığını belirtmiştir. GKA Suriyeli çocukların sistemin tam farkında olmadığı ve şartları yeterince bilmediği (kredi sistemi, eğitim materyallerinin nasıl teslim edileceği vb.) de ifade edilmiştir.

Açık öğretimde yer alan GKA Suriyeli çocukların akademik performansını etkileyebilen üçüncü bir neden de Türkçe dil seviyesidir. Bazı kilit bilgilendiricilere göre, örgün eğitim okullarında engel olarak kendini gösteren Türkçe dil becerileri eksikliği, açık öğretimde da başarının önünde engel teşkil etmektedir. Bu açıdan, Arapça dilinde eğitim materyallerinin bulunmaması, yabancılara yönelik öğrenme materyallerinin hazırlanması ve/veya açık öğretim sisteminde farklı bir öğretim veya performans ölçüm sisteminin geliştirilmesi ihtiyacı gibi özel bazı kaygılar ifade edilmektedir.

> **"[Fiziki olarak] okul ve bir sosyal ortam bulunmadığı için, belli dönemlerde ders çalışıp sınavlara giriyorsunuz. Türk öğrencilerin bile zorluk çektiği şartlarda, GKA Suriyeli çocuklar başarılı olamayacaktır. Ek olarak, dili bilmemektedirler. Dili bilmeyen bir kişinin sınavı geçmesi ya da çoktan seçmeli sorulara yanıt vermesi mümkün olamaz. Gerçekten de açık öğretimden mezun olmuş herhangi bir yabancı görmedim."** (Kilit bilgilendirici. İstanbul)

Nitel veriler, açık öğretim bağlamında bir başka önemli olguya daha işaret etmektedir: açık öğretim ile çocuk işçiliği, toplumsal cinsiyete dayalı normlar ve din eğitimi arasındaki ilişki.

İlk olarak, nitel verilere göre, çocuk işçiliği, örgün eğitimdeki gibi açık öğretimin önünde de aynı düzeyde engel teşkil etmektedir. Nitel çalışma örneklemindeki bazı kilit bilgilendiriciler ve SGEP, çalışmak zorunda oldukları için okulu terk etmiş GKA Suriyeli çocukların, iş koşulları ve mesai saatleri gibi nedenlerle, muhtemelen açık öğretime de düzenli olarak devam edemeyeceğini ifade etmektedir. Bu açıdan, ebeveynlerin çocuklara açık öğretim önerdiği, ancak çocukların bunu kabul etmeyerek çalışmayı yeğlediğinin belirtildiği durumlar nitel verilerde mevcuttur. Ek olarak, bazı kilit bilgilendiriciler, bazı GKA çalışan Suriyeli çocukların, açık öğretimi yalnızca örgün eğitim okullarını bırakmak için bahane olarak kullanabildiğini belirtmiştir.

İkinci olarak, nitel çalışma örnekleminde yer alan bazı SGEP, kız çocuklarının eğitim almasında açık öğretimin rolüne değinmektedir. Velilerin açık öğretim seçeneği hakkında daha fazla bilgi sahibi olması hâlinde, bazı GKA Suriyeli kız çocukların eğitimini tamamlayabileceği ifade edilmektedir. Açık öğretim, bu açıdan kız çocuklarının eğitim alması yönünde bir olanak olarak değerlendirilmektedir. Ancak, açık öğretimi GKA Suriyeli kız çocukları için "en uygun seçenek" olarak gören SGEP de mevcuttur. Bu anlamda, örgün okullara devam etmek birincil seçenek olsa da okullaşmalarının ailedeki toplumsal cinsiyet normları gibi talep yönlü faktörlerden olumsuz etkilendiği durumlarda, açık öğretimin GKA Suriyeli kız çocuklarına eğitim almaları için ikinci bir şans sağladığı değerlendirilmektedir.

Nitel verilerden açığa çıkan üçüncü bir öğe de din eğitimidir. Bazı kilit bilgilendiriciler, GKA Suriyeli çocukların, Arapça derslerde daha iyi notlar alacaklarına inandıkları için açık öğretim imam hatip okullarını tercih ettiği bilgisini vermektedir. Ek olarak, çocuklarını okula göndermek istemeyen Kuran kursları gibi diğer eğitim seçeneklerini tercih eden bazı ebeveynlerin de din eğitimi veren açık öğretim kurumlarından yararlanabileceği ifade edilmektedir.

Son olarak, üniversite giriş sınavlarının da çocukları açık öğretime nakletme nedenleri arasında yer aldığı belirtilmektedir. Bir kilit bilgilendirici, örgün eğitim gören bazı GKA Suriyeli çocukların, üniversite sınavına çalışmak için daha fazla zaman ayırabilmek üzere 12'nci sınıfta açık liseye geçiş yaptığı bilgisini vermektedir.

Mesleki Eğitim Merkezleri

GKA Suriyeli çocuklara yönelik bir diğer örgün eğitim seçeneği de Aralık 2016'dan itibaren zorunlu eğitim çerçevesine dâhil edilmiş[79] olan ve MEB'in Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı olarak işlev gören mesleki eğitim merkezleridir (MEM). MEB Örgün Eğitim İstatistikleri'ne (2019-2020) göre, MEM'ler bünyesinde 187.257 kişi eğitim almaktadır.

Nitel veriler, bir okul seçeneği olarak MEM'lerin pek fazla bilinmediğini, GKA Suriyeli ebeveynler ve çocukların yaklaşık yarısının bu seçeneği daha önce hiç duymadıkları yönünde beyanda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Nüfusun geri kalan yarısı ise MEM'lerden haberdardır ve meslek edinme yeri olarak görülen bu merkezlerde eğitim alan çocuklar mevcuttur. MEM'lerden haberdar olan katılımcılar, MEM'lere kaydolmamak için bazı gerekçeler de beyan etmektedir. Okul dışı kalmış bazı GKA Suriyeli çocuklar ile ebeveynleri (3. ve 6. Boyut), çalıştıkları işler nedeniyle MEM'lere devam etme olanaklarının bulunmadığını, ayrıca kimlik kartları bulunmadığı için kaydolamadıklarını veya başvuruda bulundukları hâlde henüz yanıt alamadıklarını beyan etmektedir. Bazı kilit bilgilendiriciler da GKA Suriyeli ebeveynlerin nakit desteği alma hakkını kaybetme korkusuyla çocuklarını MEM'lere kaydettirmekten zaman zaman kaçınabildiğini ifade etmektedir. MEM'lere kayıt, nakit desteği hakkını hiçbir şekilde etkilemediği için, bu durum da bir yanlış bilgi örneği teşkil etmektedir.

Bazı kilit bilgilendiriciler, MEM'lerin kayıt şartlarına ilişkin bazı sorunlardan söz etmektedir. Bu şartlar, GKA Suriyeli çocukların lehine kolaylaştırılmış durumdadır. Genel olarak, çocukların ortaokul diplomasına sahip olması istenirken, bu şartı karşılamayan GKA Suriyeli çocuklar da geldikleri yerde ortaokuldan mezun olduklarını beyan etmeleri hâlinde MEM'e kaydolabilmektedir. Ek olarak, A1 veya A2 Türkçe dil sertifikası şartı da Haziran 2021 itibarıyla kaldırılmış bulunmaktadır. 2021-2022 eğitim öğretim yılından itibaren 30.06.2021 tarih ve 16 sayılı talim terbiye kurulu kararı ile mesleki eğitim merkezi (GKA öğrenciler için) haftalık ders çizelgesi uygulamaya konulmuştur.

MEM'lere devam eden çocuklara, eğitimleri süresince asgari ücretin %30'undan az olmamak üzere ücret ödenmektedir. Bu durum onlara, meslek edinmeleri yoluyla iş bulma olanağı sağlamaktadır. MEM'lerde herhangi bir kayıt dönemi bulunmamakta ve yıl içinde çocuklar her an kaydedilebilmektedir. Dolayısıyla, bazı kilit bilgilendiriciler, MEM'leri GKA Suriyeli çocuklar ve en çok da çalışan ve ortaokul ya da lise seviyesinde okulu terk etmiş çocuklar için elverişli bir seçenek olarak görmektedir.

Ancak, GKA Suriyeli çocuklar için tanınan esnekliklere karşın, uygulamada MEM'lere çocukları çekme ve kaydolmalarını sağlama konusunda sorunlar bulunduğunu dile getiren kilit bilgilendiriciler de vardır. İlk olarak, GKA Suriyeli çocukların, çalışan çocuklar başta olmak üzere, dil sertifikası kıstaslarını karşılayamadıkları, çünkü çalışmak zorunda oldukları ve bu gelirlerini yitirmek istemedikleri için dil kurslarına katılamadıkları dile getirilmektedir. Ancak, 2021-2022 eğitim öğretim yılından itibaren dil gerekliliği kaldırılarak, GKA Suriyeli çocukların MEM'lere erişimi kolaylaştırılmıştır.

İkinci olarak, MEM'lerde çocuklara ödeme yapılıyor olmakla birlikte, bazı çocukların hala piyasada çalışmayı tercih ettiği belirtilmektedir. Örneğin bazıları aynı zamanda okumak ve çalışmanın zor olacağını veya mevsimsel tarım işi faaliyetlerinde çalışabildiklerini belirtmektedir.

Son olarak, bazı kilit bilgilendiricilere göre, MEM'lerin ve işyerlerinin konumu, kız çocukları başta olmak üzere çocuklar açısından kaygı yaratabilmekte, ebeveynler, ancak taşıt kullanarak erişilebilecek uzak yerlere çocukları göndermek istememektedir. Tüm bu etmenler bir arada değerlendirildiğinde, bazı kilit bilgilendiriciler, okullar ve alanda çalışan diğer destek aktörleri tarafından GKA Suriyeli çocuklara daha fazla destek sunulması ihtiyacına dikkat çekmektedir.

Diğer Eğitim Programları ve Etkinlikleri

Bölüm 2.7'de görüldüğü gibi, okul dışı kalmış veya risk altında bulunan GKA Suriyeli çocuklara, Türk makamları ile uluslararası kuruluşlar ve STK'lar arasında yürütülen iş birliği çerçevesinde, Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP), Türkçe dil kursları (TDK), telafi ve destek eğitimleri gibi çeşitli başka eğitim olanakları da sunulmaktadır. Bazıları okullarda, bazıları ise Halk Eğitim Merkezleri (HEM) gibi okul dışı ortamlarda yürütülen bu uygulamalar, çocukların kamu okullarına geçişini desteklemeyi ve eğitim sistemine entegrasyonlarını kolaylaştırmak üzere Türkçe dil becerileri gibi yetkinlikleri kazanmalarını amaçlamaktadır. Örneğin MEB tarafından yürütülen PIKTES Projesi kapsamında yaklaşık 550.000 öğrenciye Türkçe Dil Eğitimi, 41.000 öğrenciye Destekleme Eğitimi, 64.000 öğrenciye ise Telafi Eğitimi verilmiştir. Ayrıca PIKTES kapsamında hiç okul öncesi eğitim almamış ilkokul 1. Sınıfa başlayacak 63.000 GKA Suriyeli çocuğa yaz dönemi erken çocukluk eğitimi verilmiştir.

79 https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161209-5.htm.

Okul çocuklarına dersleri kapsamında sunulan ve öğrenme kayıplarını telafi etme amacını taşıyan olanaklardan biri, UNICEF ile Kilis Belediyesi/Yoksulluk ve İşsizlik ile Mücadele Derneği (YİMD) ve Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi ortalığıyla Mayıs 2018'de Kilis'te ve Ocak 2021'de Şanlıurfa'da başlatılan Hobart ve William Smith (HWS) etkinliğidir. Toplamda 4.051 Suriyeli ve Türk çocuk, bu iki ilde HWS'den faydalanmıştır.

Bölüm 4'te yer alan ve MEB verilerine dayanan Şekil 14, hem farklı eğitim programlarının çeşitliliğini hem de bu programlara devam eden Suriyeli çocukların sayısında yıldan yıla gerçekleşen artışı ortaya koymaktadır. 2020 yılında, muhtemelen COVID-19 küresel salgınının etkisiyle bir miktar düşüş yaşanmıştır. Örnek olarak, iki farklı yaş grubundaki (10-12 ve 13-17) HEP öğrencilerinin toplam sayısı, Ekim 2020 itibarıyla 23.954 (11.425 kız ve 12.529 erkek) olmuştur (UNICEF HEP İstatistikleri, 2020).

Nitel çalışma örnekleminde yer alan pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen, bu programları takdir ettiklerini beyan etmekte ve ilkokullar ile ortaokullarda bilgi denkliği sağlayarak, ayrıca Türkçe öğreterek çocukların eğitim olanaklarını destekleme açısından bu programların son derece faydalı olduğunu belirtmektedir. Ek olarak, bazı katılımcılar, bu tür programların, çalışan çocuklara eğitim olanakları sunma açısından özellikle önem taşıdığı, eğitime devam edip diploma alma yolunda onları teşvik ettiği görüşündedir.

Dahası, aynı katılımcılar, çalışan çocuklara yönelik olarak Halk Eğitim Merkezlerinde başlatılmış akşam kurslarından örnekler sunmaktadır. Son olarak, kimi katılımcılar da HEP gibi programların, Türkçe öğrenme konusunda çocuklara yardım ettiğini, okullardaki uyum sınıflarında bunun hayli güç olduğunu beyan etmektedir.

Nitel saha araştırmasında, ayrıca söz konusu alternatif eğitim programlarına yönelik farkındalık düzeyi ile çocukları bu programlara gönderme ya da göndermeme nedenleri de sorgulanmıştır. Çalışma örnekleminde yer alan GKA Suriyeli ebeveynler ile çocukların yaklaşık yarısının, alternatif eğitim olanaklarını hiç duymadığını belirtmesi, yararlanıcılar arasında bir farkındalık eksikliğine işaret etmektedir. Bazı kilit bilgilendiriciler, pek çok farklı eğitim olanağının mevcut olduğunu, ancak GKA Suriyeli çocuklar ile ebeveynleri bunlara çekmek ve yönlendirmek için daha fazla çaba harcanması gerektiğini ifade etmektedir.

Bazı SGEP de HEP gibi kimi programların hem iyi bilinmediği hem de her yerde sunulmadığı, dolayısıyla daha geniş ölçekte tanıtılması gerektiği gözlemini paylaşmaktadır. Nitel verilerde, GKA Suriyeli çocuklar ile ebeveynlerin bu olanaklar hakkında bilgilenmesi hâlinde ciddi bir talebin doğduğuna dair kanıtlar yer almaktadır.

> **"HEP hakkında çok az kişinin bilgisi var. Ne yazık ki tüm ilçelerde uygulanmıyor. Fatih'te varsa Gaziosmanpaşa'da yok. Program hakkında bir bilgilendirme kampanyası da yürütülmüyor. Elbette tanıdıklarımızı bir şekilde bilgilendiriyoruz, ama biz kaç kişiye ulaşabiliriz ki? Programı hiç duymamış çok sayıda insan var."** (SGEP, İstanbul)

GKA Suriyeli çocuklar ve ebeveynlerin diğer yarısı ise Türkçe dil kurslarından (ve daha düşük ölçüde de olsa HEP'ten) haberdar olduklarını, kendilerinin veya bazı aile üyelerinin bu kurslara katıldığını belirtmektedir. Kimi katılımcılar, bu eğitim olanaklarının tam adı veya hizmet sağlayıcılarını bilmiyor olmakla birlikte, bazılarının halk eğitim merkezi, UNICEF, Kızılay ve kurslarla bağlantılı okullardan haberdar olduğu görülmektedir. Çalışma örnekleminde, bu programlardan haberdar olan, ancak kimlik kartının bulunmaması, çocukların isteksizliği, ekonomik kaynakların yetersizliği ve başvuruya henüz yanıt verilmemesi gibi nedenlerle kayıt yaptıramayan GKA Suriyeli çocuklar ve ebeveynler de mevcuttur.

Bu alternatif eğitim programlarının uygulanışı hakkında dile getirilen son bir mesele de telafi eğitimi uygulamalarına dairdir. Özellikle Türkçe becerilerinin kazanılması açısından telafi eğitiminin faydalarına inanan bazı kilit bilgilendiriciler, düzenlenen ilave ders saatlerinin çocuklara kimi zaman aşırı yük bindirebildiğini ve tüm etkinliklere tam katılım sergilemelerini engellediğini ifade etmektedir. Özel bir örnekte, 11-14 yaş grubunda yer alan ve her sabah normal derslerini işleyen çocuklara ağırlıklı olarak Türkçeden oluşan öğleden sonra dersleri verilmiş, hafta sonlarında da ilave kurslar düzenlenmiştir. Bu örneği dile getiren katılımcı, başlangıçta iyi işleyen bu düzenin, öğrenciye fazla yük bindirmesi nedeniyle nihayetinde, özellikle hafta sonlarında devamsızlıkla sonuçlandığını beyan etmektedir.

Okul İmkânları ile İlgili Faktörler

Okul imkânlarıyla ilgili etmenler hakkında çok olumlu bir gözlem, geçici eğitim merkezlerinden resmî okullara geçiş sırasında GKA Suriyeli çocuklara yönelik okul seçeneklerinin çeşitliliğinin mevcut olmasıdır. Nicel veriler, GKA Suriyeli çocukların her türden (genel, imam hatip ve mesleki) resmî okula kaydının istikrarlı bir şekilde yükseldiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, GKA Suriyeli çocuklar ve/veya ebeveynlerinin birinci tercihi, özellikle Arapça dil becerilerinin getirdiği avantaj çerçevesinde, imam hatip okulları gibi görülebilmektedir.

Okul imkânlarına ilişkin öne çıkan faktörlerden biri, ortaokuldan itibaren başladığı gözlenen okul uzaklığı şeklinde ortaya çıkmıştır. Sorun, liselerde ve kız çocukları için daha da önemli hâle gelmektedir. Belli mesafedeki okullara servisin bulunmadığı durumların, çocuklara ilişkin maliyet ve güvenlik kaygılarıyla birleştiği, böylece devamsızlığa, düzensiz devama veya hatta okul terkine neden olabildiği görülmüştür.

Analiz, GKA Suriyeli çocukların eğitimini etkileyen faktörlerden birinin, açık öğretim ve mesleki eğitim merkezleri gibi alternatif okul seçenekleri hakkında bilgi eksikliğini göstermektedir. Ortaokul ve lise öğrencileri, belli koşullarda otomatik olarak açık öğretime yönlendiriliyor olmakla birlikte, bu seçeneğin GKA Suriyeli çocuklara pek cazip gelmediği anlaşılmaktadır. Nitel verilerden, açık öğretimdeki düşük kayıt oranının, bu okulların var olduğundan haberdar olunmamasına, dil engellerine ve doğası gereği açık öğretimin yüz yüze eğitimden farklı olmasına bağlı olduğu görülmektedir. mesleki eğitim merkezleri de özellikle okul dışı kalmış ve risk altında bulunan GKA Suriyeli çocuklar açısından elverişli bir eğitim seçeneği sunmakta, ancak bu merkezlerin varlığına ilişkin bilgi eksikliğinin, GKA Suriyeli çocuklar ile ebeveynler arasında çok yüksek noktaya ulaştığı görülmektedir.

Nitel analiz, Türkçe dil kursları ile telafi eğitimleri başta olmak üzere, alternatif eğitim programlarının, GKA Suriyeli çocuklara yönelik eğitim olanakları üzerindeki olumlu etkisini de ortaya koymaktadır. Söz konusu eğitim etkinliklerinin bilinmemesi veya sınırlı mevcudiyeti, özellikle okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocukların eğitim olanaklarını sınırlayabilecek kaygı unsurları olarak değerlendirilebilir.

Tablo 23:
Okul İmkanları ile İlgili Faktörler

Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Okula gidip gelme zamanı/mesafe	**	*	**	**	**
Okula gidip gelmek için taşıma imkânının olmaması		*	**		***
Farklı okul seçenekleri ile ilgili farkındalığın/bilginin az olması	***		*	***	*
Diğer eğitim imkânlarından haberdar olunmaması	***	*	*	***	*

* işaretlerinin sayısı, faktörün etki şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

5.4.2 Okul Kaynakları

GKA Suriyeli çocukların eğitimini etkileyen faktörlerden birinin de okul kaynakları ile ilgili olup olmadığını incelemek amacıyla bu bölümde, okullar/öğretmenlerin ebeveynlerle iletişimi, okulların fiziksel koşulları, sınıf büyüklüğü, karma sınıflar ve eğitim materyalleri/müfredat gibi, okul kaynaklarıyla ilgili faktörler analiz edilmiştir.

Okul idarecileri ve öğretmenlerin ebeveynlerle sağlıklı iletişim kurması, GKA Suriyeli çocukların, özellikle de risk altındaki çocukların okula düzensiz devam etmesini, devam etmemesini ve okulu terk etmesini önleme konusunda etkili bir rol oynayabilir. Bu bağlamda, nitel çalışma örnekleminde iki sınıf GKA Suriyeli ebeveyn bulunmaktaydı. Bunlardan biri, okul idarelerinin ebeveynlerin taleplerine karşı gayet iyi yardımcı olduğunu ve çocukları destekleyip sorunlarını çözmeye çalıştıklarını belirten GKA Suriyeli ebeveyn ve çocuklardı. Diğer taraftan bazı GKA Suriyeli ebeveynler, okul idaresi ve öğretmenlerle iletişimde engellerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu kategorideki bazı ebeveynler, fikirlerini, taleplerini veya çocuklarının ihtiyaçlarını okullara tam olarak aksettiremediklerini ifade etmiştir.

> **"Hiçbir sorun yaşamadık. Oğlum okulu seviyor. Öğretmenleriyle ve arkadaşlarıyla iyi anlaşıyor. Hem okul idaresi hem öğretmenler çocuğumuzla ilgili beklentilerimizi öğrenmeye çalışıyordu. Mutlaka bizim fikrimize de başvuruyorlardı."** (Baba, 5. Boyut, Gaziantep)

Genel olarak, nitel verilerden iletişimin iki yönü tespit edilebilir. Bazı örneklerde, okulu terk etme riski bulunan GKA Suriyeli öğrencileri tespit edip bu duruma engel olmak ya da çocukların okula kaydolmasını sağlamak için önceden aktif bir şekilde tedbir alan aktörler, okullar olmaktaydı. Bazen de GKA Suriyeli ebeveynler ya da çocukların okulla ve okul ortamıyla ilgili sorunlarını iletmek için okul idaresiyle iletişime geçtiği belirtilmiştir.

Nitel veriler, idarecileri, öğretmenleri ve okul danışmanlarıyla okulların, GKA Suriyeli ebeveynlerle iletişim sağlamak için yoğun çaba sarf ettiğini ortaya koymaktadır. Nitel verilerde, okul idarelerinin bu bağlamda okul kaynaklarını seferber etmek için kullandığı birtakım yöntemlerinin bulunduğu belirtilmiştir. Bu yöntemlerden birinin, öğrencilerin okula devamlılığını ve okuldaki durumunu takip etmek ve buna göre, gerektiğinde ebeveynlere ulaşmak olduğuna işaret edilmiştir. Bu bakımdan, nitel veriler farklı aktörlerin, yani okul idarecileri, öğretmenler ve rehber öğretmenlerin ebeveynlerle iletişim konusunda önemli rolü olduğunu göstermektedir. Çocuğun devamsızlık yapması durumunda söz konusu aktörlerin evleri ziyaret ederek ebeveynleri ilgili prosedürler (şartlı nakit yardımının şartları dâhil) hakkında bilgilendirdikleri ve çocuğu okula davet ederek okula uyumu konusunda rehberlik sağladıkları beyan edilmiştir.

Nitel verilere göre, öğrencilerin okulda karşılaşabilecekleri sorunlarla ilgili olarak; söz konusu sorunların sebeplerini araştırıp çözmek amacıyla okullar, rehberlik sistemleri ve rehber öğretmenler gibi iç mekanizmalarını faaliyete geçirmiştir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, rehber öğretmenlerin aynı zamanda ev ziyaretleri yaparak ya da ebeveynlerle iletişime geçerek onların sorunlarını dinleyen, bu sorunlara çözüm bulmaya çalışan, öğrencileri ve ebeveynleri başka eğitim/okullaşma seçenekleri hakkında bilgilendiren ve gerekirse bu seçeneklere yönlendiren kaynak kişi görevi de gördüğünü belirtmiştir. Rehber öğretmenlere ek olarak sınıf öğretmenlerinin de ebeveynlerle iletişim konusunda önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Zira sınıf öğretmenlerinin, rehber öğretmenlere kıyasla, öğrencilerin durumu hakkında daha fazla bilgi sahibi olduğu düşünülmektedir.

Nitel verilerde öğretmenlerin ev ziyaretleri yaparak çocuklara eğitim materyalleri götürdüğü ve ebeveynlere çocuklarının akademik gelişimi hakkında bilgi verdiği örneklere de rastlanmıştır. Ebeveynler ayrıca, çocukların okuldaki güvenliği için alınan kişisel tedbirler konusunda güven duydukları aktörler arasında okul müdürlerinin de yer aldığından bahsedilmiştir.

Nitel verilerde, okul idarelerinin ebeveynlerle iletişimde sık başvurduğu bir diğer yöntemin de veli-öğretmen toplantıları olduğu belirtilmiştir. Okulda düzenlenen veli-öğretmen toplantılarının, GKA Suriyeli aileleri çocuklarını eğitim süreçlerine dâhil etmenin (sadece akademik başarı bakımından değil, aynı zamanda ebeveynlerin farkındalığını artırmak ve çocukların sorunlarına birlikte çözüm bulmak bakımından da) etkili bir yolu olduğu beyan edilmiştir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, bu bakımdan, ayrı gruplar hâlinde düzenlenen veli-öğretmen toplantılarının, öğrencilerle ilgili gözlemlenen sorunların ebeveynlerine iletilmesi, ebeveynlerin alınacak tedbirler konusunda bilgilendirilmesi, ebeveynlere hem sorunlarını hem de ihtiyaçları ve taleplerini ifade edebilecekleri bir alan sağlanması, son olarak da bu sorunları birlikte aşmaya yönelik projeler geliştirilmesi açısından oldukça faydalı olduğunu beyan etmiştir. GKA Suriyeli ebeveynleri iş birliği kurulacak ve deneyimleri dinlenecek aktörler olarak görmenin de ebeveynleri güçlendirdiği beyan edilmiştir. Ayrıca bu sayede okula ve okul idaresine karşı olumlu tutum takınmalarının sağlandığı ve okul eğitim

sistemine daha iyi entegre olmalarının kolaylaştırıldığı, böylece okulu terk etme oranlarını düşüren bir mekanizma rolü oynadıkları da ifade edilmiştir.

Son bir iletişim yönteminin de "WhatsApp grupları" gibi bilgi paylaşımı için oluşturulan ortamlar olduğu beyan edilmiştir. Bu grupların okullardaki tüm GKA Suriyeli çocuklar ile onların ebeveynlerini ders bazında kapsadığı gözlenmiştir. Ayrıca SGEP'in de dâhil edilmesiyle çocukları ve/veya velilerini okul toplantıları ve okulla ilgili haberler konusunda bilgilendirmenin mümkün olduğu anlaşılmıştır. Bu grupların aynı zamanda, GKA Suriyeli ağından faydalanarak grup üyesi olmayan çok sayıdaki veliye de bilgilerin ulaştırılmasını sağlayan bir araç görevi gördüğü beyan edilmiştir.

Okulların GKA Suriyeli velilerle iletişimi konusundaki bazı endişeler ise bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenlerin ifadelerinden tespit edilebilir. Sorunlardan birinin, GKA Suriyeli velilere ulaşılamaması ya da velilerin, çocuklarının eğitim sürecine yeterince dâhil edilememesi olduğu belirtilmiştir. Bu bakımdan, tüm çabalarına rağmen (yazı göndermek ve genel duyuru yapmak gibi) ebeveynlere ulaşma konusunda güçlük yaşadığını dile getiren bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler olmuştur.

Velilerle iletişim kurulamamasının önemli sonuçlarından birinin, çocukların okula devam etmemesinin veya okulu terk etmesinin sebeplerini belirleyememek olduğu, nitel çalışma örneklemindeki bazı kilit bilgilendiriciler tarafından beyan edilmiştir. İlaveten, Türkçe dil seviyesinin de velilerle iletişim kurma konusunda endişe uyandırdığı işaret edilmiştir. Nitel veriler de veliler ile okul idarecileri arasındaki dil bariyerinin aşılmasına yönelik uygulamalar yapıldığını göstermektedir. Okullarla sözlü iletişime gelince; ebeveynlerin çeviri konusunda kendilerine yardımcı olabilecek akrabaları veya SGEP gibi başka kişilerin yardımından faydalandığı belirtilmiştir.

Nitel verilerde, okulların bu konuda geliştirdiği etkili uygulamalar da mevcuttu (Okul Aile Birliğine GKA Suriyeli bir veli ya da Arapça konuşan bir öğretmen almak, duyuru ve bildirileri Arapça dilinde de hazırlamak ve GKA Suriyeli ağlarına gayriresmî yollarla ulaşmak gibi).

> **"Veliler eğitimin önemli bacaklarından biridir. Veli isterse öğrenci eğitime katılabilir. Ne var ki velilere ulaşamıyoruz, onlarla konuşamıyoruz. Devamsızlık sorununun temel sebeplerine inemememizin sebebi bu. Evde istismar var mı, tespit edemiyoruz."** (Öğretmen, 7. Boyut, Bursa)

Nitel veriler, okul idarecileri ile veliler arasındaki sağlıklı ve kapsayıcı bir iletişimin çeşitli iyileşmeler sağlayarak, okulu terk etme riski altındaki GKA Suriyeli çocukların okulda kalma olasılığını artırdığını göstermektedir. Nitel verilere bakılırsa, iletişimin olumlu sonuçlarından biri de çocukların motivasyonda görülen artıştır. Bu noktada, öğretmenlerin çocukların eğitimsel gelişimini takdir ederek bu takdir duygularını velilerle paylaşmasının çocukları olumlu etkilediğini ve eğitim konusundaki motivasyonlarını artırdığını belirten bazı GKA Suriyeli veliler olmuştur.

İkinci olarak, kurulan iletişim sonucunda velilerin okul süreçleriyle ilgili bilgisi ne kadar artarsa çocuklarının gelişimini o kadar iyi takip edebildikleri, bunun sonucunda onları okulda tuttukları beyan edilmiştir. Bir öğretmen, bu durumun özellikle lise düzeyi için geçerli olduğunu, çünkü iletişimsizlik ve bilgisizlik sebebiyle velilerin yeterli bilgi sahibi olmaması hâlinde, bu kademedeki öğrencilerin, ailelerini okul süreçleri ve okuldaki durumları hakkında manipüle edebildiğini işaret etmiştir. Son olarak da okul ile veliler arasındaki iletişimin ve bunun sonucunda ortaya çıkabilecek iş birliğinin, GKA Suriyeli çocukların okulda ya da okulla ilgili karşılaşabileceği sorunlara yönelik çözümler bulma sürecini kolaylaştırdığı ifade edilmiştir.

> **"Annemle babam okulla konuşmuş. Öğretmenim onlara derslerde ne kadar başarılı olduğumu anlatmış. O yüzden beni seviyorlar. Eğitim almamı ve derslerime çalışmamı gerçekten istiyorlar. Tabii babam 'okursan kendin için okursun' diyor. Bir meslek sahibi olmamı istiyor."** (Erkek çocuğu, 5. Boyut, Gaziantep)

Okul idarecilerinin ve öğretmenlerin velilerle iletişimi COVID-19 küresel salgını sırasında daha da önemli hâle gelmiştir. Nitel verilerde, küresel salgın sırasında okulların çocuklarla iletişim sıklığının azaldığını beyan eden veliler ve çocuklar olmuştur. İletişim ve küresel salgın arasındaki ilişki Bölüm 5.5 Küresel Salgın Faktörü'nde daha detaylı şekilde ele alınmıştır.

Nitel verilere bakılırsa, okulların fiziksel koşullarının mülakatlarda GKA Suriyeli çocuklar ve veliler tarafından dile getirilmediği, dolayısıyla çok büyük bir sorun teşkil etmediği anlaşılmaktadır. Bu, genellikle bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler tarafından dile getirilen bir meseledir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenlerin, okulların fiziksel koşulları (teknolojik ekipmanlar ve altyapı, sınıflar, engeli olan öğrencilerin ihtiyaçları dâhil olmak üzere öğrenciler için sağlanan fiziksel ortam (tekerlekli sandalye rampaları gibi) ve finansal kaynaklar) hakkında olumlu konuştuğu görülmüştür.

Bununla birlikte, okullarda çalışmayan asansörler ve teknolojik ekipman eksikleri (akıllı tahta ve bilgisayar gibi) gibi birtakım fiziksel kısıtlar bulunduğuna işaret eden kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler de olmuştur. Bu konuda ilginç bir örnek vermek gerekirse; Bursa'da bazı okul binalarının deprem riski nedeniyle yıkılması gerektiği için iki farklı okulun öğrencilerinin aynı okul binasını paylaşmak zorunda kalmasından bahsedilebilir.

Okulların fiziksel koşullarının önemli bir bileşeni de sınıf büyüklüğüdür. Sınıf büyüklüğü farklı eğitim düzeylerinde sınıf başına düşen öğrenci sayısına göre ölçülür. Bölüm 2.4.2'deki Tablo 4'te verilen MEB Millî Eğitim İstatistikleri'ne (2019-2020) göre, ilkokullarda ortalama sınıf büyüklüğü 21,5 öğrenciden, ortaokulda 24,5 öğrenciden, lisede ise 29,3 öğrenciden oluşur. Bununla birlikte, nitel çalışma örneklemindeki bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, belli il ve ilçelerde, belli okul türlerinde (örn. Anadolu liseleri) ve belli sınıf düzeylerinde (9., 11. ve 12. sınıf gibi) sınıf başına düşen öğrenci sayısının artabildiğini belirtmiştir. Bu durum da bazı hallerde GKA Suriyeli çocukların okula kaydolma imkânını azaltabilir.

Nitel veriler içerisinde, GKA Suriyeli çocuklar ve velilerin sınıf büyüklüğü hakkında dile getirdiği belli bir şikâyet bulunmamaktadır. Hatta okula kaydolan GKA Suriyeli çocuklar sınıf büyüklüğünü artırsa bile (örneğin bazı iller/okullarda 40 öğrenciye kadar çıkabilir) okulların bu çocukları taşıma kapasitesi bulunduğunu ifade eden kilit bilgilendiriciler da mevcuttur. Yine de nitel çalışma örneklemindeki bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler sınıf büyüklüğü konusunda birtakım nedenlerle oldukça endişeliydi.

Örneğin bazı kilit bilgilendiriciler, okul sayısının yeterli olmaması ve dolayısıyla okullardaki öğrenci nüfusunun yüksek olması sebebiyle GKA Suriyeli çocuklara bir kota ayrılamadığını, kısacası bu çocukların bu okullara kabul edilmediğini ifade etmiştir. Bu durumun özellikle henüz kimlik kartı almamış, ancak okula kaydolmaya çalışan GKA Suriyeli çocuklar için geçerli olduğu belirtilmiştir.

> **"İkamet izni ve kaydı olmayan öğrencilerden bahsediyorum. Onların yaşadığı sorun bu. Bu çocukları kabul edecek hiçbir yer, hiçbir okul yok. Mesela bu çocuklar bana misafir öğrenci olarak gelse şahsen ben alamam. Çünkü 9. sınıflarımda şu an 55 öğrenci var. Sadece Türk öğrencilerin sayısından bahsediyorum."**
> (Kilit bilgilendirici, Erkek, Genel Lise, İstanbul)

Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, okul tedarik malzemelerinin sayısını artırmanın ve GKA Suriyeli çocukların farklı okullara dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlamanın, bu çocukların okula kaydolmasına yardımcı olacağına inanmaktadır. Kalabalık sınıfların GKA Suriyeli öğrenciler açısından sonuçlarına gelince, bazı kilit bilgilendiriciler belli sınıflardaki yoğunluğu engellemek ve GKA Suriyeli öğrencilerin dil ve kültüre entegrasyonunu sağlamak amacıyla bu öğrencilerin sınıflara orantılı bir şekilde dağıtılmasına yönelik uygulamalara işaret etmiştir. Son olarak GKA Suriyeli çocukların kalabalık sınıflara yerleştirilmesinin, zaman ve fiziksel alan kısıtları nedeniyle öğretmenlerin ihtiyaçlarına yanıt verememesi riskini oluşturabileceği beyan edilmiştir.

Nitel veriler, ortaokul ve lise seviyelerinde karma sınıfların özellikle GKA Suriyeli kız çocuklar açısından okul dışı kalma sebeplerinden biri olabileceğini göstermektedir. Bunun sebebi, ailelerde baskın olan tutucu toplumsal cinsiyet normları ve geçmişte ailelerin karma olmayan sınıfları deneyimlemiş olmasıdır. Nitel veri örnekleminde yer alan veli ve çocukların hiçbiri bu konuda açıkça bir şikâyet dile getirmemiş olmakla birlikte, bazı GKA Suriyeli velilerin karma sınıflar nedeniyle kız çocuklarını okula göndermemeyi tercih ettiklerini ifade eden bazı öğretmenler ve özellikle SGEP mevcuttur. Çünkü karma sınıflarda kız çocuklar erkek çocukların yanında oturabilmekte, onlarla konuşabilmekte ve oyun oynayabilmektedir.

Bu tercih sonucunda kız çocuklarının bazı bölgelerde ihtiyaç ve talepler doğrultusunda açılan kız Anadolu imam hatip liselerine gönderildiği, genel okullara kayıtlı olmaları hâlinde ise okulu terk etmelerinin istendiği ya da okula hiç gönderilmedikleri, dolayısıyla GKA Suriyeli çocukların eğitim seçeneklerinin kısıtlandığı beyan edilmiştir. İlaveten, imam hatip okullarının çoğu karmadır.

Okul kaynaklarının bir diğer boyutu olan eğitim materyalleri ile ilgili olarak; nitel veriler iki temel meseleyi işaret eder: müfredat ve Türkçe dil seviyesi. Nitel çalışma örnekleminde yer alan bazı SGEP, Türk resmî okullarındaki kimya, fizik ve fen gibi bazı derslerin müfredatının Suriye'deki müfredata kıyasla farklı olduğunu ve özellikle ortaokul ve lise düzeylerindeki GKA Suriyeli çocuklar için genel olarak daha zor olduğunu ifade etmiştir. Buna ilaveten, bazı öğretmenler de edebiyat gibi bazı derslerin bu çocuklara zor geldiğini düşünmektedir.

Müfredat meselesi, birbiriyle ilişkili iki dil sorunuyla bağlantılıdır. Bunlardan biri, bazı GKA Suriyeli çocukların Türk dilinde hiç yetkin olmadığının, bu sebeple ders içeriğini eğitim materyallerinden takip etme şansının sınırlı olduğunun belirtilmesidir.

İkinci olarak GKA Suriyeli çocukların Türkçede yetkin olduğu hâllerde dahi bazı sorunlar yaşandığı beyan edilmiştir. Bu sorunlar, çocukların anadillerinden başka bir dilde eğitim alması, dolayısıyla okuduklarını anlama kapasitelerinin sınırlanmasından kaynaklanabilmektedir. Bu sorunların edebiyat, sosyal bilimler ve kimya gibi derslerde daha fazla yaşandığından bahsedilmiştir. Bazı çocuklar, günlük yaşamda kullandıkları Türkçe bilgileri bu derslerde öğretilen kavramlardan ve dil bilgisinden farklı olduğu için zorluk yaşamaktadır. Özellikle bu tür durumlarda geçerli olmak üzere, Türkçe dil seviyesinin yeterli olmamasından kaynaklı sorunun önemli boyutlarından biri de şudur: Aile fertleri içerisinde Türkçede yetkin olan kişi sayısı sınırlı olduğu için çocukların, eğitim materyallerinden ya da öğretmenden iyi anlayamadıkları ders konularında evdekilerden yardım alması kolay olmamaktadır.

Buna ilaveten; MEB tarafından sağlananların, yani ders kitapları ve ilave kaynak destek paket kitapçıklarının dışında okulların GKA Suriyeli çocukların eğitimine destek olmak için sunduğu ekstra eğitim materyalleri ve kaynakların hane halkı için ek masraf yarattığı, ailenin bu masrafları karşılamasının kolay olmadığı belirtilmiştir. Kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler açık öğretimle ilgili olarak da benzer problemlere işaret etmiştir. Bu tür eğitim ortamlarının doğası gereği, açık öğretimde Türkçe anlama becerilerinin daha iyi olması gerekebilmektedir.

Bu sorunların bazı GKA Suriyeli çocuklar açısından öğrenme kayıplarına yol açtığı belirtilmiştir. Çünkü bu problemler söz konusu çocukların sınıf içinde derse katılımlarını ve öğretmenleriyle ders konuları hakkında kurdukları iletişimi de sınırlandırmaktadır. Bazı öğretmenler, yabancılar için hazırlanan özel eğitim materyallerinin ve uygulamalı öğretim uygulamalarına bağlı olarak daha interaktif bir hâl alan ders içeriklerinin GKA Suriyeli çocuklara eğitim materyallerini ve içeriklerini daha iyi anlayabilmeleri açısından önemli ölçüde yardımcı olabileceğini ifade etmiştir.

© UNICEF/UN0450022/Feyzioglu

Okul Kaynakları ile İlgili Faktörler

Okulun kaynakları ve kalite faktörünün ikinci bileşeni olan okul kaynakları ile ilgili olarak; her yaş grubundan GKA Suriyeli çocuklarının eğitimini etkileyen en büyük faktör, okul idarecileri ile öğretmenlerin GKA Suriyeli ebeveynlerle iletişiminin sınırlı olmasıdır. Sınıfların kalabalık olması, öğretmenlerin daha fazla dikkat göstermesine ihtiyaç duyan bazı GKA Suriyeli çocukların eğitimini olumsuz etkileyebilmektedir. Bununla birlikte, okulların fiziksel koşulları ve sınıf büyüklükleri, bu çocukların eğitimi önünde engel teşkil etmiyor gibi görünmektedir.

Diğer taraftan, görünüşe bakılırsa karma sınıflar, ebeveynlerin, çocukları (özellikle de ortaokul ve lise düzeyindeki kız çocukları) için tercih ettikleri okul türleri üzerinde etkili olmaktadır. Bu mesele dil bariyeri ve bir ölçüde de müfredat içeriği ile birlikte ele alındığında, eğitim materyallerinin de engel teşkil ettiği gözlenmektedir. Bu engelin, özellikle de ders konuları ilerlemeye başlayınca, dil becerileri az olan ortaokul ve lise düzeylerindeki bazı GKA Suriyeli çocukları etkilediği anlaşılmaktadır.

Tablo 24:
Okul Kaynakları ile İlgili Faktörler

Gözlemlenen faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
	D3	D4	D5	D6	D7
Okul/öğretmen ve aileler arasındaki sınırlı iletişim	**	***	***	**	***
Okulların fiziksel koşullarının yeterli olmaması					
Sınıf mevcudunun fazla olması	*	*	*	*	*
Tek cinsiyetli eğitim verilen yeterince sınıfın olmaması	**		*	**	**
Eğitim araç*gereçleri/müfredat	**	*	**	**	**

* sayısı, faktörlerin etkisinin şiddetini/ağırlığını gösterir.

5.4.3 Öğretmen Özellikleri

Öğretmenler çoğunlukla, okuldaki çocukların iyi olma hâlini temin edecek baş aktörlerdir. Nitel veriler gösterir ki kilit bilgilendiricilerin ve öğretmenlerin birçoğu, GKA Suriyeli çocuklar ile eğitim/okul arasında güçlü bağlar kurmak suretiyle bu çocukların eğitime entegrasyonunu sağlayacak baş aktörler olarak öğretmenlerin (sınıf öğretmenleri, rehber öğretmenler, branş öğretmenleri ve okul idarecileri) önemli bir rol oynadığını kabul etmektedir. GKA Suriyeli çocukların okul dışında kalması ve yabancılaşması sorunlarının aşılabilmesi noktasında öğretmenlerin niteliklerinin önemi de vurgulanmıştır. Öğretmenler çocukların potansiyelini keşfedip destek olacak, eğitim sürecinde çocukları takdir ve teşvik edecek, kendilerini ifade etmelerine izin verecek ve çocukların okulla bağ kurmasını sağlamak amacıyla onlara ilgi ve alaka gösterecek aracılar olarak görülmektedir.

Dilleri, kültürleri ve ekonomik durumlarından bağımsız olarak çocuklara kucak açılması ve onların ev, okul ve toplum içerisindeki sorunlarına ve durumlarına alaka gösterilmesi de GKA Suriyeli çocukların eğitime entegrasyonu bakımından önemli bileşenler olarak değerlendirilmiştir.

Buna ilaveten öğretmenlerin destekleyici ve cesaretlendirici olması, çocuklarla (özellikle ergenlerle) ve onların hassasiyetleriyle empati kurup sempati göstermesi, ihtiyaçlarını anlayıp karşılamaya çalışması ve çocuklarla yaşanabilecek çatışma ve gerilimlerden kaçınıp çocukların kendi aralarındaki çatışmaları önlemesi gibi özelliklerin, çocukların eğitim ve okul konusunda olumlu anlamda motive edilmesi ve devamsızlık ve okul bırakma risklerinin engellenmesi bakımından faydalı olacağı ifade edilmiştir.

Nitel veriler, GKA Suriyeli çocuklar ve velilerin öğretmenler hakkında büyük ölçüde olumlu algıları olduğunu göstermektedir. Bazı GKA Suriyeli çocuklar öğretmenlerle herhangi bir sorun yaşamadıklarını, öğretmenlerini sevdiklerini, öğretmenlerinin alakasını hissettiklerini, eğitimleri konusunda öğretmenlerinin yardıma hazır olup çaba sarf ettiğini, kendilerine karşı nazik ve saygılı davrandığını, kendilerini takdir ettiğini düşündüklerini ve öğretmenlerinden yana herhangi bir ayrımcılıkla karşılaşmadıklarını ifade etmiştir.

Aynı şekilde bazı GKA Suriyeli ebeveynler de öğretmenlerin yardıma hazır bir tutum içinde olduğunu, hatta çocukları için eve kitaplar getirdiklerini, çocukların hem evde hem okulda karşılaştığı sorunlar konusunda ebeveynlere destek olduklarını ve çocuklara yönelik olumlu tutum gösterdiklerini dile getirmiştir. Buna ilaveten, bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler de GKA Suriyeli çocuklara yönelik olumlu yaklaşımların GKA Suriyeli çocuklar ve velileri tarafından iyi karşılandığının ve olumlu tepki aldığının altını çizmiştir.

Daha az oranda olmakla birlikte, nitel çalışma örneklemi içerisinde çocukların öğretmenlerle iletişimde sorunlar yaşadığını ifade eden GKA Suriyeli veliler ve çocuklar da olmuştur.

Nitel verilere göre, öğretmenler ile GKA Suriyeli çocuklar arasındaki iletişim sınırlılığının her iki tarafın da dil konusunda yaşadığı yetersizliklerden kaynaklandığı görülmektedir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, bazı hâllerde öğretmenlerin çocuklarla iletişim kurabilmesi için, GKA Suriyeli çocukların Türkçe dil bariyerini aşması gerektiğini ifade etmiştir. Bu ise öğretmenlerin sınıflarındaki GKA Suriyeli çocuk sayısına bağlı olarak ya da genel olarak sınıftaki öğrenci nüfusunun fazla olması nedeniyle her zaman kolay olmamaktadır. Buna ilaveten bazı öğretmenler, sığınmacı öğrencilerin bulunduğu kültürlerarası eğitim ortamlarını etkili yönetebilecek şekilde kendilerini geliştirebilmeleri için daha fazla mesleki eğitime ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekmiştir.

Öğretmenle yaşanan iletişim sınırlılığının birtakım sorunlara sebep olduğu beyan edilmiştir. Örneğin, Türkçe dil yeterliliği problemi nedeniyle yaşanan iletişim sınırlılığının GKA Suriyeli çocuklara yönelik bazı önyargılara neden olduğu ifade edilmiştir.

Bazı okullarda SGEP bulunmasının ve bu öğretmenler ile diğer öğretmenler arasındaki iş birliğinin, çocuklarla sağlıklı iletişim kurulması açısından oldukça faydalı ve yardımcı olduğu beyan edilmiştir. Bazı örneklerde ise öğretmenler dil bariyerinin aşıldığı durumlardan bahsetmiştir. Bu örneklerde, yerleşik nüfus arasında Arapça kullanımının yaygın olduğu Hatay gibi bazı illerde dille bağlantılı avantajlar öğretmenlerin işine yaramıştır.

Öğretmenler hakkındaki görüşlerin bir diğer boyutu ise öğretmenlerin okulda GKA Suriyeli çocuklara yönelik takındığı tutumlara ilişkin algılardır. Nitel çalışma örneklemindeki bazı GKA Suriyeli aileler, çocuklarının öğretmenlerinden bazen sınırlı ilgi gördüğünü belirtirken, , aynı zamanda öğretmenlerin; , aileler, sağlıklı okul çevresi ve çocukların iyiliği için çatışma çözümü ve arabuluculukta öncülüğünün önemini vurgulamıştır.

© UNICEF/UN0443806/Ergen

Öğretmenlerin bakış açısından değerlendirilecek olursa; bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler kendi eğitimsel deneyimlerini özellikle lise düzeyindeki GKA Suriyeli çocuklara tam destek verecek düzeyde görmediklerini belirtmişleridir. Bu bağlamda, bazı öğretmenler kendilerini geliştirme planlarından bahsetmiş ve öğretmenlere yönelik seminerler gibi mesleki gelişim faaliyetlerinin nicelik açısından değil nitelik açısından geliştirilmesi ihtiyacıyla ilgili endişelerini ifade etmiştir. Bu faaliyetlerin öğretmenlere sınıflarında çok sayıdaki GKA Suriyeli çocukla ilgilenebilmelerini ya da eğitim faaliyetleri yoluyla öğrencilerin öğrenme kapasitelerini geliştirmeleri için iyi bir donanım sağlayacağını belirtmişlerdir. Aşağıdaki tablo, Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğünün öğretmenlerin eğitim yeterliliklerini artırmaya yönelik projelerinden bazılarını sunmaktadır.**

Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğünün öğretmenlerin eğitimsel yeterliliklerini artırmaya yönelik projelerinden bazıları

- Sınıfında Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmenlerinin Eğitimi Projesi
- Kapsayıcı Eğitim Öğretmen Eğitimi Modülü Projesi
- Kapsayıcı Eğitim Öğretmen Eğitimi Modülü Öğretmen Eğitimleri Projesi
- Kapsayıcı Eğitim Öğretmen Eğitimi Modülü Projesi Yönetici Eğitimleri
- Kapsayıcı Eğitim Bağlamında Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenlerinin Rehberlik Becerilerinin Geliştirilmesi Projesi
- Kapsayıcı Eğitim Bağlamında Okul Yöneticilerinin Mesleki Gelişim Projesi
- Kapsayıcı Eğitim Bağlamında Türkçenin İkinci Dil Olarak Öğretilmesine Yönelik Öğretmen Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi

Öğretmenin Özellikleri ile İlgili Faktörler

Öğretmen özelliklerinin temel olarak öğretmenlerin GKA Suriyeli çocuklar ile iletişimindeki sınırlılıklar sebebiyle bir engel teşkil ettiği gözlenmiştir; bunun sebebi öğrencilerin Türkçe dil becerilerinden yoksunluğu olabilmektedir.

Nitel analiz sonuçlarına göre, öğretmenin çocuklar ile sağlıklı iletişim içinde olması ve takdir ve ilgi göstermek gibi olumlu tutumlar sergilemesi çocukların eğitime yönelik motivasyonlarını önemli ölçüde arttırmaktadır. Öğrencilerle iletişimde yaşanan zorluklar ise ergenlik çağında daha hassas olmalarından ötürü nispeten büyük yaş gruplarına mensup çocuklar için daha büyük bir engel oluşturabilmektedir. Öğretmenlerin sığınmacı öğrencilerin de olduğu sınıflarla ilgilenmekte karşı karşıya kaldıkları zorlukların, çocuk ve aileler açısından devamsızlık veya okul terklerine neden olan önemli bir faktör olarak gözükmemiştir. Bununla birlikte nitel çalışma örneklemindeki birçok öğretmen bizzat, GKA Suriyeli çocuklarla daha fazla ilgilenme ve dil engelini aşmak açısından mesleki gelişim ihtiyaçları olduğunu belirtmektedir.

Tablo 25:
Öğretmenin Özellikleri ile İlgili Faktörler

Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Öğretmen ve çocuklar arasındaki sınırlı iletişim	**	*	**	***	**
Öğretmenlerin tutumu	***	*	**	***	**
Öğretmenlerin eğitim yetkinlikler- i sığınmacı çocuklarla olan deneyim eksikliği	*	*	*	*	*

* işaretinin sayısı söz konusu faktörlerin etkilerinin şiddetini/ağırlığını göstermektedir.

5.4.4 Okulda Güvenlik

Hem nicel hem de nitel veriler okulda güvenlik konusunun hâlihazırda okula kayıtlı GKA Suriyeli çocuklar için büyük bir endişe kaynağı olduğunu göstermektedir. Çocukların güvenliğine yönelik ciddi tehditlerden biri okulda ve okul ortamında zorbalık olarak görünmektedir. Zorbalığın farklı biçimler alabildiği ve GKA Suriyeli çocuklar için devamsızlık ve okulu terk etme gibi ciddi sonuçlara yol açtığı gözlenmiştir. Bu bölümde, nicel ve nitel verilerin ışığında, GKA Suriyeli çocukların okul ortamında ve okul yolundaki güvenlikleriyle ilgili meseleler analiz edilmektedir. Bu analiz; güvenlik tehdidinin boyutunu, sebeplerini, türlerini, sonuçlarını ve onunla başa çıkma mekanizmalarını gösterecek şekilde yapılmıştır.

Üç dalga hâlinde ortaya konan UNICEF İzleme Verilerinden alınan nicel verilere göre; zorbalık, göz dağı verme ve şiddet uygulama biçimlerinde ortaya çıkan güvenlik tehditleri ŞEY'den yararlanan GKA Suriyeli çocuklar arasında yaygın olarak görülmektedir. Okul dışı kalmış 10-17 yaş arası GKA Suriyeli çocukların önemli bir kısmı (yaklaşık %7-8) okula gitmeme sebebi olarak zorbalığı ve güvensizliği göstermiştir. Şekil 48'de görüldüğü gibi, görüşülen çocukların yaklaşık %85'i okulda "hiç" veya "nadiren" zorbalıkla karşılaştığını belirtirken, geri kalan %11-12'si "bazen" ve %4-6'sı "çok sık" zorbalık gördüğünü beyan etmiştir.

Şekil 48:
Yaşa ve Cinsiyete Göre Okullarda Yaşanan ve Öğrencilerin Beyan Ettiği Zorbalık Vakalarının Sıklığı

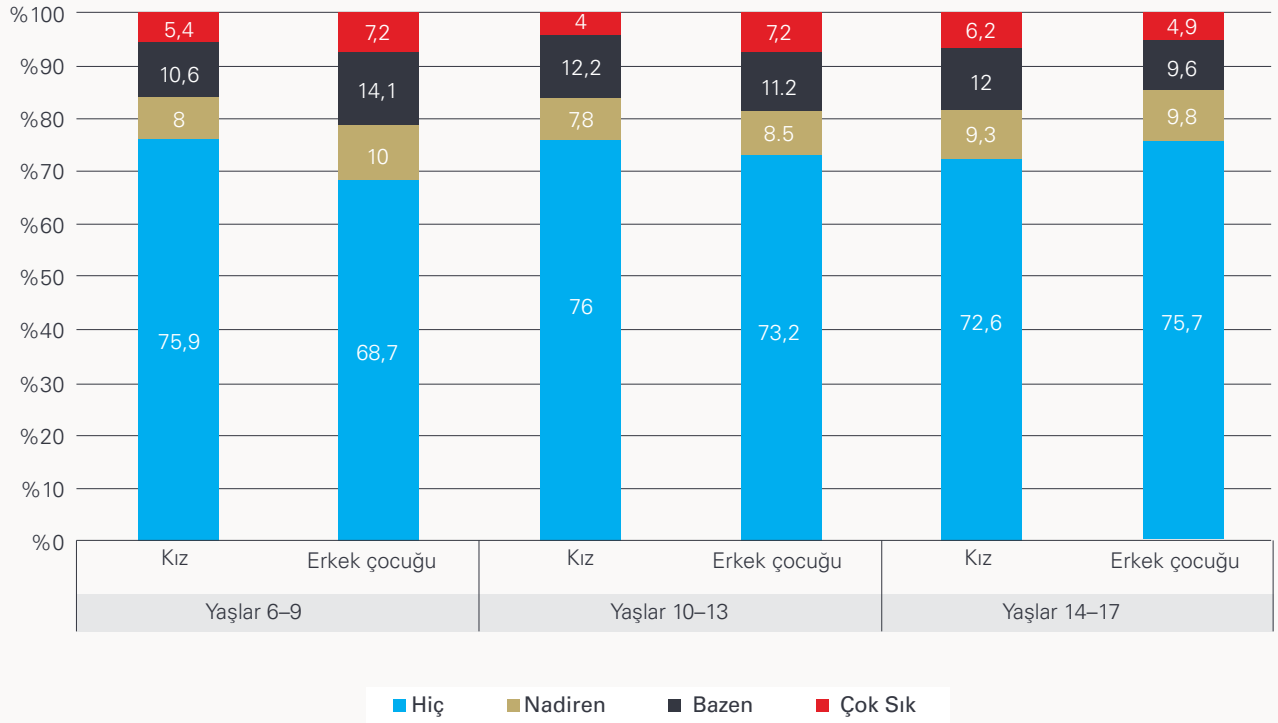

Kaynak: UNICEF İzleme Verileri 2018-2019.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2018-2019 (42.778).

Şekil 49 güvenlik tehditlerini yaş gruplarına göre daha detaylı bir şekilde göstermektedir. Buna göre, güvensizlik 6-9 ve 10-13 yaş grubu için 14-17 yaş grubuna kıyasla daha önemli bir meseledir. Ayrıca 10-13 ve 14-17 yaş gruplarında yıllar içerisinde zorbalık vakalarında hafif bir düşüş olduğu gözlenmektedir. Şekil 50 ise zorbalık, göz dağı verme ve şiddet vakalarının sayısını cinsiyet dağılımına göre göstermektedir. Buna göre, tüm yaş gruplarındaki kız çocuklarının zorbalık vakalarını beyan etme ihtimali erkek çocuklarına kıyasla daha düşüktür; ancak, her iki cinsiyet grubunun zorbalık görme eğilimleri benzer düzeydedir (UNICEF İzleme Verileri, 2020).

Şekil 49:
Okullarda Yaşanan Yaş Gruplarına Göre ŞEY'den Yararlanan GKA Suriyeli Çocukların Beyan Ettiği Zorbalık, Gözdağı Verme ve Şiddet Vakaları (%)

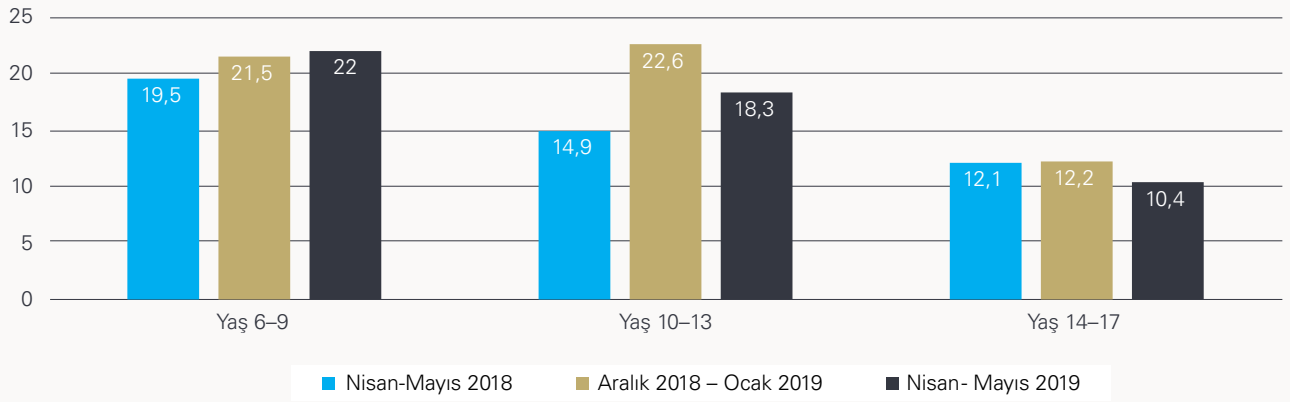

Kaynak: UNICEF İzleme Verileri (farklı yıllar).
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2017-2018 (315.802); 2018-2019 (390.335).

Şekil 50:
Cinsiyete Göre ŞEY'den Yararlanan GKA Suriyeli Çocukların Beyan Ettiği Okullarda Yaşanan Zorbalık, Gözdağı Verme ve Şiddet Vakaları (%)

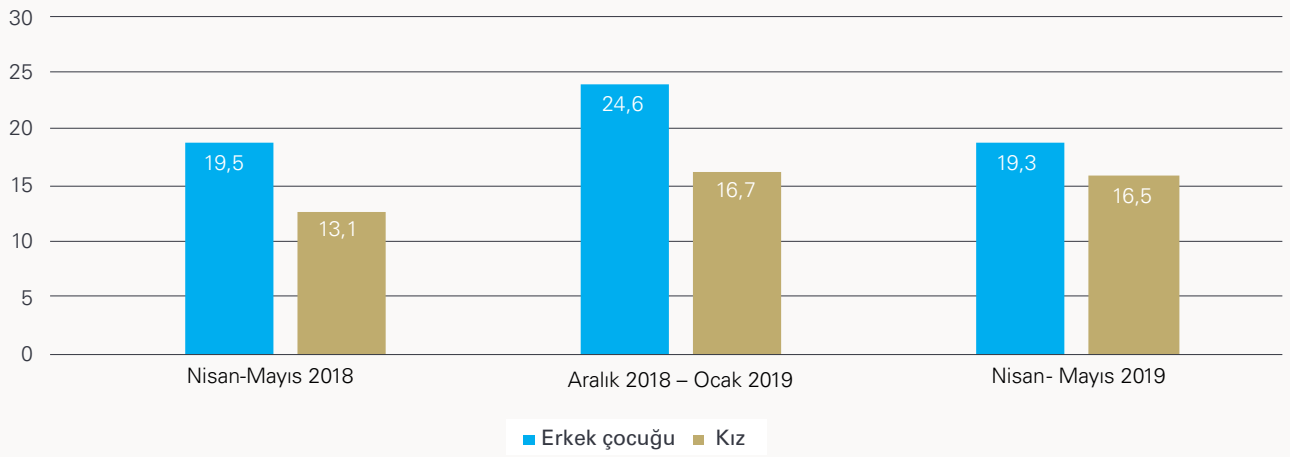

Kaynak: UNICEF İzleme Verileri (farklı yıllar).
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2017-2018 (315.802); 2018-2019 (390.335).

Bilhassa zorbalık konusunda, güvenlik tehditlerinin boyutu açısından nitel veriler de kanıt sunmaktadır. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler tarafından beyan edilenlere göre, zorbalıkla karşılaşma durumu nispeten küçük yaştaki GKA Suriyeli çocuklarda daha yaygındır; genellikle 3. ve 4. sınıflarda başlamakta ve ortaokulda artmaktadır ve kız çocuklarına nazaran erkek çocuklarını daha fazla etkilemektedir. Dikkat çeken bir başka gözlem ise okul dışı kalmış 14-17 yaşlarındaki pek çok GKA Suriyeli çocuğun (6. Boyut) okula gittikleri zamanlarda yaşadıkları çeşitli zorbalık vakalarını beyan etmiş olmalarıdır.

Okullardaki zorbalığın boyutuna dair bazı kilit bilgilendiricilerin ve öğretmenlerin belirttiğine göre, zorbalık sistematik bir durum değildir ve bazı bölgelerde daha fazla ortaya çıkabilmektedir. Bunun yanında, özellikle GKA Suriyeli çocuklara yönelik bir tehdit olmaktan ziyade okul ortamındaki tüm çocukları etkileyen bir durumdur. Okullardaki zorbalık boyutuna dair son bir gözlem ise vakaların yalnızca Türk öğrencilerden GKA Suriyeli çocuklara yönelik olarak gerçekleşmediği, zorbalık vakalarının farklı GKA Suriyeli çocuk grupları arasında da çatışma ve kavga şeklinde ortaya çıkabildiğidir. Bu vakaların uyum sınıflarındaki öğrenci dağılımına bağlı olarak, örneğin, Arapça konuşan, Kürtçe konuşan ve Türkmen GKA Suriyeli çocuklar arasında ve GKA Suriyeli çocuklardan Türk öğrencilere yönelik de ortaya çıkabileceği görülebilmektedir.

Okulda görülen zorbalığın sebeplerinden bazıları nitel veriler üzerinden ortaya çıkabilmektedir. Nitel veri örneklerine göre, hem bazı GKA Suriyeli çocuklar ve ebeveynler hem de bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler zorbalığın birden fazla sebebi olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu sebeplerden biri dil engeline bağlı iletişim problemi olarak beyan edilmiştir. Pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmenin belirttiğine göre, çocukların dil engeli sebebiyle kendilerini iyi ifade edememeleri ve düzgün Türkçe konuşamamaları ya da kelimeleri yanlış telaffuz etmeleri okuldaki diğer öğrencilerden olumsuz tepkiler almalarına yol açabilmektedir. Bununla alakalı bir konu olarak, dil becerilerinin eksikliğinden kaynaklanan düşük okul başarısının da (örneğin tüm sınıfın önünde yapılan sözlü sınavlarda) diğer öğrencilerin bu çocuklara karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergilemelerine sebep olduğu beyan edilmiştir.

Buna ilaveten, okul kaydında yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma sebebiyle aynı sınıftaki öğrencilerin farklı yaşlarda olmalarının da bazı zorbalık vakalarına sebep olabildiği beyan edilmiştir.

Çocukların fiziksel görünümleri ve giyim tarzları(ekonomik sebeplerle) ve engeli olma durumları da diğer zorbalığa maruz kalma sebepleri arasında gösterilmiştir. Son olarak beyan edilen sebep ise daha geniş ve yapısal bir duruma işaret etmektedir.

Nitel verilere göre, ev sahibi topluluk üyeleri arasında toplumsal düzeyde üretilen Suriyeli karşıtı düşünceler de çocukların okuldaki tutum ve davranışlarına yansıyabilmektedir. Pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmenin belirttiğine göre, sosyal önyargılar ve medyanın yaydığı

© UNICEF/UN0447570/Noorani

asparagas haberler ile evlerde bu tarz düşüncelerin yeniden üretilmesi GKA Suriyeli çocukların okul ortamında dışlanmalarına yol açabilmektedir.

Nitel veriler, nitel çalışma örneklemine katılanların beyan ettiği okul ortamındaki bazı zorbalık türlerinin belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Bunlar arasında, sözlü zorbalık (örneğin sözlü rahatsız etme, isim takma, taklit etme/alay etme ve sosyal zorbalık (örneğin kasten akran grubundan dışlama) bulunmaktadır. Şiddet içeren hareketler veya gruplar arasında gerçekleşen kavgalar biçimindeki bazı fiziksel zorbalık vakaları da beyan edilmiştir.

İlginç bir şekilde, nitel verilerde hiçbir siber zorbalık vakası açığa çıkmamıştır. Bunun sebebi Suriyeli hanelerin düşük ekonomik düzeyi ve GKA Suriyeli çocukların teknolojik cihazlara erişiminin sınırlı olması olabilir.

Tüm farklı zorbalık vakalarının GKA Suriyeli çocuklar için ciddi sonuçlar doğurduğu beyan edilmiştir. Her şeyden önce, nitel verilerin gösterdiği üzere bu çocuklar korku, zorlanma, üzüntü, yalnızlık, kendini savunma ve/veya çaresizlik gibi duygular yaşamalarından ötürü bu vakalardan psikolojik olarak etkilenmişlerdir; hatta kimi zaman psikolojik destek almaları gerekmiştir. Bazen de kendilerine bu sıkıntıları yaşatan çocuklara veya okula karşı olumsuz duygular geliştirmeye veya okula gitmek yerine çalışmaları gerektiği şeklinde argümanlar üretmeye başlamışlardır.

Zorbalıkla en pratik başa çıkma mekanizması ya kendini izole etmek ya da okuldaki diğer GKA Suriyeli çocuklardan oluşan kendi arkadaş grubunu kurarak sadece bu grup içerisinde sosyalleşmek olarak bildirildiği görülmektedir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, böyle davranışların bu çocukların okul ortamına entegre edilmesi karşısında engeller yarattığını belirtmişlerdir.

Nitel veriler, çocukların okuldaki zorbalıkla baş edemeyeceklerini hissetmelerinin iki ciddi sonucu olabileceğini göstermektedir: devamsızlığın artması ve okulu terk etme. Nitel çalışma örnekleminde, ebeveynlerinin bilgisi dâhilinde veya dışında okulda zorbalığa maruz kalan çocuklarının okula gitmek istemediğini belirten GKA Suriyeli aileler olmuştur.

İkinci olarak, zorbalığı ortadan kaldırmak için hiçbir çözüm geliştirilemediği durumlarda çocukların kendileri veya ebeveynlerinin okulu terk yönünde karar aldığı bazı örnekler de nitel verilerde görülmüştür. Şunu belirtmek de önemlidir: Devamsızlığın ve okulu terk etmenin bir sebebi olarak zorbalık, öğrencinin dil engelinden veya çalışmak zorunda olmasından kaynaklanan düşük okul başarısı gibi etkenlerle bir arada gözlemlenebilir.

> “Bugün ziyaret ettiğim aileden buna benzer bir tepki aldım. Ailenin soruna dair endişeleri vardı: ‘Evet, çocuk ilkokuldayken bu sorunun biraz üstesinden gelebiliyorduk. Çocuklar fiziksel olarak fazla güçlü değillerdi. Dolayısıyla kızımı okula gönderebiliyordum. Ama şimdi ortaokul çağında. Akranları büyüdü ve gelişti. Kızım şimdi zorbalığa maruz kaldığında fiziksel olarak daha fazla acı çekiyor. Yarın bir gün liseye başladığında bu kızı okula nasıl göndereceğiz?’” (KBK, Kadın, Adana)

> “Akran zorbalığı çok sık karşılaştığımız bir durum. Ne yazık ki çocuklar bu konuda epey acımasızlar. ‘Suriyelisin sen. Neden ülkenden kaçtın?’ Bir çocuktan duymayı beklemeyeceğiniz ağırlıkta şeyler söylüyorlar çünkü evde ebeveynlerinin konuşmalarından duyduklarını okula taşıyorlar. Akran zorbalığı çocukların okul dışında kalmalarında çok büyük bir etken. Çocuklar katiyen okula gitmek istemiyorlar. Okulu terk ediyorlar ve onları geri döndürmek çok zor bir hâl alıyor.” (KBK, Kadın, İzmir)

Nitel veriler aynı zamanda çocukları okulda zorbalığa maruz kaldığında GKA Suriyeli ebeveynlerin kullandıkları *mekanizmalara* dair bilgiler vermektedir. Bazı GKA Suriyeli aileler, zorbalık vakalarıyla ilgili okul yönetimini bilgilendirdiklerini ve bu sorunların giderilmesi için yardım istediklerini belirtmiştir. Bunun bir sonucu olarak kimi durumlarda okul yönetimlerinin, çocuklarının okulda güvende olduğuna dair ebeveynleri temin etmek amacıyla okuldaki zorbalığa karşı bazı tedbirler aldığı gözlenmiştir

> “10 tane çocuk oğlumun yolunu kesip dövmüş. Birkaç defa oldu bu. ... Sonra 15 gün kadar okula göndermedim. Duydum ki okul müdürü oğlumun neden okula gelmediğini sormuş, ben de gidip durumu izah ettim. Sağ olsun, müdür dedi ki: ‘Sen çocuğu okula yolluyorsun, sorumluluğunu ben alıyorum. Onun sorumluluğu bende... Korkma, gerekirse okuldan eve kadar eşlik ederim oğluna.’ Ondan sonra oğlum okula düzenli bir şekilde gitmeye başladı.” (Baba. 7. Boyut, Adana)

Zorbalıkla ilgili son bir gözlemse zorbalığın GKA Suriyeli çocukların üzerindeki etkilerinin her zaman görünür olmadığıdır. Nitel verilerin gösterdiği üzere, çocuklarla yaşadıkları zorbalığa dair konuşmak ve yarattığı olumsuz etkilerin üstesinden gelmek için ebeveynlerin ve öğretmenlerin özellikli çaba göstermeleri gerekebilmektedir. Bazı okulların rehberlik hizmetleri vasıtasıyla bu tür olanakları başlattığından bahsedilmiştir. Bu anlamda ebeveynlere destek ve rehberlik sağlanması önerilmiştir. Amaç yalnızca çocukların okula gitmeye isteksizliklerinin ve bunun getirdiği devamsızlık yapma veya okulu terk etme durumlarının sebeplerini daha iyi anlamak değil, aynı zamanda gelecekte zorbalık vakalarının önüne daha iyi geçebilmektir.

> "Toplumdaki Suriyeli algısı, bazı aile ve çocukların bakış açıları farklı olabilir. Bunu önlemek için rehberlik hizmetimiz aracılığıyla faaliyetler başlattık. Küçük hadiseler dışında okulumuzda bu tür sorunlarla neredeyse hiç karşılaşmadık. Ama bunları duyuyor ve görüyoruz maalesef. Toplumdaki insanların Suriyeli çocuklar ve Suriyeli ailelere yönelik bakış açısı burada, biliyorsunuz, biraz farklı. Bunlar Suriyeli çocukları okuldan bir şekilde soğutabilir." (Kilit bilgilendirici, Hatay)

Okulda Güvenlik ile İlgili Faktörler

Okul imkânı ve okul kalitesinin dördüncü öğesi olan okulda güvenlik meselesi, çoğunlukla zorbalık biçiminde kendisini göstermekte ve açık bir şekilde her cinsten ve tüm yaş gruplarından çocuklar için bir engel teşkil etmektedir. Okulda zorbalığa maruz kalmanın düzensiz devamlılık, devamsızlık ve düşük okul başarısı ya da çalışma zorunluluğu gibi diğer etkenlerle birleştiğinde de okulu terk etme ihtimali yaratabileceği gözlemlenmiştir.

Tablo 26:
Okulda ve Okul Yolunda Güvenlik ile İlgili Faktörler

Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
	3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Zorbalık/okul ortamı	***	***	***	***	***

* işaretinin sayısı söz konusu faktörlerin etkilerinin şiddetini/ağırlığını göstermektedir.

5.5 COVID-19 Küresel salgını ve GKA Suriyeli Çocukların Eğitimi

2020'nin başında beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan COVID-19 salgını dünya çapında hayatın her alanında birtakım olumsuz etkileri de beraberinde getirmiş; eğitim de bir istisna olmamıştır. Dünyanın her tarafında çocuklar ve ebeveynleri küresel salgının eğitim sistemlerinin düzenli işleyişi üzerinde yarattığı zorluklara göğüs germek ve bunlarla baş etmek zorunda kalmıştır. Pek çok ülkedeki duruma benzer bir şekilde, Türkiye'de eğitim alanında getirilen ilk tedbir 16 Mart 2020'de okulların kapatılması olmuştur. Bu tarihten itibaren küresel salgının ülkedeki gidişatına göre okullar dönem dönem kısmen açılmış veya kapatılmıştır. Mart 2020'den Eylül 2021'e kadar tüm düzeylerde eğitim uzaktan sağlanmaya başlanmış ve Bölüm 2.4'te özetlendiği gibi uzaktan eğitimin sağlanması için altyapının geliştirilmesi amacıyla birtakım tedbirler uygulanmıştır.

Bu bölümde, COVID-19 küresel salgınının özellikle uzaktan eğitim döneminde Türkiye'deki GKA Suriyeli çocukların eğitimi üzerindeki etkileri, bu çalışma için toplanan nitel verilerin ışığında analiz edilmiştir. Çalışmanın saha araştırması küresel salgının başlangıcından önce tasarlanmıştır ve küresel salgının etkilerine özgü sorular içermemektedir. Bununla birlikte, saha araştırması küresel salgının ilk yılında yürütüldüğünden, GKA Suriyeli çocukların ve ebeveynlerinin, kilit bilgilendiricilerin ve öğretmenlerin/Suriyeli gönüllü eğitim personelinin (SGEP) küresel salgının eğitim üzerinde yarattığı şartlarla ilişkili deneyimleri nitel verilere kaçınılmaz olarak yansımıştır. Dolayısıyla, küresel salgın başladığında hâlihazırda okula gitmekte olanlar başta olmak üzere Türkiye'deki GKA Suriyeli çocukların (4, 5 ve 7. Boyut) eğitimiyle ilgili olarak küresel salgının ilk yılı üzerine kısa bir analiz yapmak için yeterince zengin nitel veri elde edilmiştir. Nitel verilerin ortaya koyduğu ilk gözlem, nitel çalışma örneklemine dâhil edilen, tüm eğitim düzeylerinden risk altındaki tüm GKA Suriyeli çocukların ve ebeveynlerinin yüz yüze eğitimden uzaktan eğitime geçiş konusundan haberdar olduğudur. Bununla birlikte nitel veriler de bazı GKA Suriyeli çocukların, hem risk altındaki diğer bazı GKA Suriyeli çocuklarla hem de okullarındaki Türk öğrencilerle kıyaslandıklarında, uzaktan eğitim uygulamasından tam olarak faydalanamadığı beyan edilmiştir. Örneğin Gaziantep'teki nitel örnekleme dâhil olan ilkokul öğretmenlerinden biri, küresel salgının tüm çocukların eğitimini etkilediğini fakat GKA Suriyeli çocukları daha fazla etkilediğini belirtmişlerdir. Tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de savunmasız durumdaki grupların bu durumdan daha fazla etkilendiği görülmüştür. Bu öğretmen, ekipman veya internetin olmaması gibi bu bölümde etraflıca ele alınan çeşitli sebeplerden dolayı, GKA Suriyeli öğrencilerin çevrim içi derse katılmalarında engeller gözlemlemiştir.

Risk altındaki GKA Suriyeli çocuklar arasında çevrim içi derslere oldukça düzenli bir şekilde katılabildiğini belirten olsa da çocukların derslere düzgün ve düzenli bir şekilde katılamadığını veya dersleri düzgün ve düzenli şekilde takip edemediğini beyan eden başka çocuklar ve ebeveynleri de olmuştur. Aşağıda, çocukların küresel salgın sürecindeki uzaktan eğitim deneyimleri risk altındaki her iki grup (katılabilenler ve katılamayanlar) için analiz edilmiştir. Bu analizde, çocukların uzaktan eğitim sürecinde farklı deneyimler yaşamalarının sebepleri ve sonuçları arz tarafındaki ve talep tarafındaki etkenler üzerinden kategorilendirilmiştir.

© UNICEF/UN0459245/Ergen

5.5.1 COVID-19 Küresel salgını ve Talep ile İlgili Etkenler

Nitel çalışma örnekleminde yer alan farklı gruplardan katılımcıların tümü, uzaktan eğitime katılamamanın veya düzenli takip edememenin başlıca sebebi olarak ekonomik etkenleri göstermişlerdir. Ekonomik etkenlerin teknik ekipman eksikliğine ve hane gelirlerinin düşüşüyle birlikte geri gelen çocuk işçiliğine bağlı bir etkisi olduğu gözlenmiştir.

Bilgisayar, tablet, akıllı telefon, televizyon ve internet bağlantısı gibi teknik ekipman uzaktan eğitim için olmazsa olmaz bir gereklilik olduğundan, bunların eksikliği uzaktan eğitimden faydalanamamanın doğrudan bir sebebi olarak görülebilir. Nitel çalışma örnekleminde yer alan risk altındaki GKA Suriyeli çocukların ve ebeveynlerinin büyük bir çoğunluğu evlerinde gerekli teknolojik ekipmanın bulunmadığını belirtmiştir. Bu ifade, 5.2.1. Kaynak Eksikliği Bölümünde detaylı bir şekilde anlatıldığı üzere söz konusu hanelerin ekonomik faktör seviyelerini yansıtmaktadır.

Pek çok durumda, hanede yalnızca bir (veya en fazla iki) cep telefonunun bulunduğu, onun da çoğu zaman baba tarafından kullanıldığı ve genellikle de cihazın internet erişiminin bulunmadığı gözlemiştir. Nitel çalışma örnekleminde yer alan yalnızca tek bir çocuk bilgisayarı olduğunu, fakat o da bozulduğundan beri dersleri takip edemediğini söylemiştir. Bölüm 5.2.1'de bahsedildiği gibi, GKA Suriyeli ailelerin çok sayıda çocuk sahibi olması dolayısıyla hanede birden fazla öğrencinin bulunmasının ekipman eksikliğini çok daha ciddi bir engel hâline getirdiği gözlenmiştir. Bazı kilit bilgilendiricilerin de ifade ettiği üzere, MEB ihtiyaç sahibi çocuklara okul yönetimleri aracılığıyla ekipman ve internet desteği sağlamıştır.

> "Tabletim olmadığı için çevrim içi dersleri takip edemedim. Eğitimime devam edebilmek için okulların yeniden açılmasını bekliyorum. Okulu çok çok seviyorum."
> (Kız çocuğu, 5. Boyut, İzmir)
>
> "Şu an koronavirüs yüzünden okula gidemiyorum ve çevrim içi dersleri de takip edemiyorum çünkü evde bir tane telefon var, onu da babam işe giderken yanında götürüyor. Önceden her gün gittiğim okulum koronavirüs yüzünden kapandı."
> (Erkek çocuğu, 5. Boyut, Hatay)

Ekipman eksikliği sonucunda GKA Suriyeli çocuklar ya derslere hiç katılamamış ya da katılsalar bile dersleri düzenli olarak takip edememişlerdir. İkinci durumda devamlılığın düzensiz olmasının sebebi olarak ekipmanın (genellikle akıllı telefon) dersleri takip etmesi gereken kardeşler arasında dönüşümlü kullanılıyor olması gösterilmiştir. Belirtilen bir diğer sebep de tek mobil cihazın sahibi olan ebeveynin evden çıkmak durumda kalmasıyla derse katılımın kesintiye uğruyor olmasıdır. Dersleri takip edebilmenin bir başka yolunun da çocukların uzaktan eğitime katılabilmesi için komşuların internet bağlantısını kullanması olarak ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, bazı çocukların eğitimlerine devam edebilmek için internet bağlantısına ve teknolojik ekipmana sahip olan yakın akrabalarının yanına gönderildiği ifade edilmiştir.

Bu noktadaki önemli gözlemlerden biri, uzaktan eğitimi takip edemeyen risk altındaki GKA Suriyeli çocuklardan bazılarının küresel salgından önce okula düzenli olarak devam ettiklerini belirtmiş olmalarıdır. Bu tarz vakalar, ekipman eksikliğinin önceden okula düzenli olarak devam etmekte olan çocukların gelecekteki eğitim alma imkânlarına ket vuracak etkileri olduğunu açık bir biçimde göstermektedir.

> "Oğlan kuaförde çalışmaya başladı. Uzaktan eğitim için yeterli ekipmanımız yok. Okullar kapanınca işte bu kuaförde çalışmaya başladı. Dizüstü bilgisayar veya tablet alamadık. 'Meslek öğrenmiş olur' dedik."
> (Baba, 5. Boyut, Gaziantep)
>
> "Çevrim içi dersleri takip ediyordum ama bilgisayarım bozuldu. Tamir ettiremedim. O yüzden çalışmaya başladım. Yeni bilgisayarlar çok pahalı." (Erkek çocuğu, 5. Boyut, Gaziantep)
>
> "Evet, iş olduğunda bazen bir döşeme dükkanında çalışıyorum. Patronum Türk, iş olduğunda beni çağırıyor. Patronum okumamı istiyor, okula gitmeme karşı değil. Korona günlerinde düzenli olarak çalışıyorum çünkü okul yok. Koronadan önce okul çıkışında işe giderdim. Hem okumayı hem de çalışmayı seviyorum." (Erkek çocuğu, 5. Boyut, İzmir)

Nitel verilerden, küresel salgın sürecinde GKA Suriyeli çocukların gelecekteki eğitim alma imkânlarını olumsuz etkileyen bir başka etkenin de gelir azalması olduğu gözlenmiştir. Pek çok çocuk ve ebeveyn, haneye gelir getiren kişilerin (baba veya çalışan çocuklar) küresel salgın sürecinde işlerini kaybettiklerini belirtmiştir. Gelirlerdeki düşüşün nitel çalışma örneklemindeki haneler arasında görülen iki yönlü sonucu olmuştur. Gözlendiği üzere, bir yandan uzaktan eğitime dâhil olmak için ihtiyaç duyulan ekipmanları alma imkânını kısıtlamış; diğer yandan da küresel salgın süresince gelirin belli bir düzeyde kalmasını sağlayabilmek için ekstra baskı yaratmıştır. İkinci etken, 10-13 yaşlarındaki risk altında GKA Suriyeli erkek çocukları başta olmak üzere çocuk işçiliği vakalarının artmasına sebep olmuştur (5. Boyut). Bu konuda, çalışma örnekleminde bulunan bazı öğretmenler/SGEP'ler bu çocuklara dair endişelerini dile getirmiş; küresel salgından sonra onları okula geri döndürmek için daha fazla çaba sarf etmek gerekeceğini ifade etmişlerdir.

Risk altındaki GKA Suriyeli çocukların gelecekteki eğitim imkânlarını olumsuz etkileyen talep tarafındaki bir başka faktör ise, özellikle kız çocukları için, hanedeki ev içi sorumluluklarının artmasıdır. Küresel salgından önce okula gitmekte olan bu çocuklara küresel salgın sürecinde daha fazla ev içi sorumluluk verildiği, bu sebeple de uzaktan eğitim faaliyetlerine katılım düzeylerinin azaldığı belirtilmiştir. Bu noktada, özellikle kapanma dönemlerinde olmak üzere küresel salgın süresince evde kalan hane üyesi sayısının yüksek olmasının, risk altındaki GKA Suriyeli kız çocukları daha fazla etkilediği ve uzaktan eğitime katılma şanslarını kısıtladığı gözlenmiştir. UNICEF küresel salgının olumsuz etkilerinden ötürü erken yaşta evlilik riskinin artması ihtimalini mücadele edilmesi gereken bir durum olarak öne çıkarmıştır. UNICEF, küresel salgın sebebiyle "okulların kapanması, ekonomik baskı oluşması, hizmetlerde aksama yaşanması, hamilelik ve ebeveynlerin vefat etmesi durumlarının, en savunmasız durumdaki kız çocuklarının erken yaşta ve zorla evlendirilme riskini arttırdığı yönünde uyarıda bulunmuştur."[80]

Nitel veriler ayrıca COVID-19 küresel salgınının GKA Suriyeli çocuklarda sosyo-duygusal stres yarattığını; böylelikle çocukların esenliklerini ve okula ve topluma entegrasyonlarını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Küresel salgının çocukların okul dışında sosyalleşme olanaklarını kısıtladığı da nitel verilerden anlaşılabilmektedir. Ayrıca bu çocukların sosyalleşme imkânlarının küresel salgından önce de kısıtlı olduğu daha önce 5.1.4 Sosyal Uyum Bölümünde gösterilmiştir. Küresel salgından önce dışarı çıkma, arkadaşlarıyla oynama veya ev ödevi yapma şansı olan GKA Suriyeli çocukların beşerî ve fiziksel çevrelerinden koptukları görülmüştür. Bu durum özellikle küresel salgının ilk aylarında çocukların dışarı çıkmasına engel olan sokağa çıkma yasağı dönemleri için geçerlidir.

Küresel salgının risk altındaki GKA Suriyeli çocukların eğitimi üzerindeki etkileri, bir talep tarafı etkeni olan beşerî sermaye üzerinden değerlendirildiğinde, nitel veriler, Türkçe konuşma becerilerinin eksikliği ve ebeveynlerden destek görmeme durumunun iki önemli engel olarak karşımıza çıktığına işaret etmektedir. Bunların ise, uzaktan eğitimden faydalanma şanslarını kısıtladığı gözlenmiştir.

Bazı kilit bilgilendiricilerin ve öğretmenlerin belirttiğine göre, teknik gereksinimlerin (ekipman ve EBA sistemine kayıt) bulunduğu durumlarda bile, Türkçe konuşma becerileri düşük olan bazı GKA Suriyeli çocuklar dersleri ve müfredat içeriklerini doğru düzgün takip edememiş ve hatta bir noktada çevrim içi derslere katılmayı bırakmışlardır. Bu durum özellikle nispeten küçük yaş gruplarındaki çocuklar için, yani ilkokul ve ortaokul öğrencileri için sorun yaratmıştır (4 ve 5. Boyut). Ayrıca bazı GKA Suriyeli ebeveynler küresel salgın sürecinde çocuklarının uzaktan eğitim sistemi üzerinden Türkçe öğrenemediklerini belirtmiştir.

Beşerî sermayeyle ilişkili bir diğer sorunun da çocukların ebeveynlerinden destek alamaması olduğu gözlenmiştir. Nitel çalışma örnekleminde yer alan bazı GKA Suriyeli çocuklar okuldayken ders içerikleriyle ilgili bir soruları olduğunda arkadaşlarından destek alabildiklerini fakat bunun küresel salgınla birlikte imkânsız hâle geldiğini belirtmiştir. Ayrıca bazı ebeveynler, çocuklarının ilerlemelerini veya çevrim içi derslere katılım düzeylerini takip etmenin onlar için imkânsız hâle geldiğini ve bu süreçte çocuklarına destek olamadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla çocukların uzaktan eğitim deneyimlerinde daha ziyade yalnız kalmış oldukları görülmektedir; bu durumun da çocukların okul başarısını düşüren bir etken olma ihtimali yüksektir.

80 https://www.unicef.org/Türkiye/en/press-releases/10-million-additional-girls-risk-child-marriage-due-covid-19.

COVID-19 Küresel salgını ve Talep ile ilgili Faktörler

COVID-19 küresel salgını, Mart 2020'den beri Türkiye'deki eğitim sağlama koşulları üzerinde etkili bir etken olmuş; milyonlarca öğrenciyi, ebeveyni ve eğitim personelini etkilemiştir. Küresel salgın süresince çocukların uzaktan eğitime erişim ve katılımının etkileyen bazı faktörler, nitel verilerden saptanabilmiştir. Genel olarak küresel salgının olumsuz etkileri hâlihazırda eğitimine devam etmekte olan risk altındaki GKA Suriyeli çocuklarda (4, 5 ve 7. Boyut) daha net bir biçimde gözlenebilmektedir, zira bu kategorideki çocukların hepsi uzaktan eğitime verimli bir şekilde uyum sağlayabilmiş değildir. Bunun sonucunda pek çok GKA Suriyeli çocuğun uzaktan eğitimi takip edemediği veya eğitime erişimlerinin sınırlı ve düzensiz olduğu beyan edilmiştir.

Nitel verilerden, bu anlamda tüm yaş gruplarından risk altındaki GKA Suriyeli çocuklar için en büyük engelin ekipman eksikliği olduğu görülmüştür. Buna ilaveten, küresel salgın sırasında haneye gelir getiren kişilerin gelirlerinin azalması da hanede belli bir gelir düzeyini koruyabilmek için çocuk işçiliğine daha fazla bağımlı hâle gelinmesine sebep olmuş görünmektedir.

10-13 yaşlarında risk altındaki erkek çocuklarının küresel salgın yüzünden iş piyasasına girmeye daha eğilimli oldukları görülebilmektedir. Bu onların küresel salgından sonraki eğitim hayatlarını da olumsuz etkileme ihtimali yüksek olan bir etkendir. Risk altındaki kız çocuklarının uzaktan eğitime düzenli katılmalarına engel olan unsur ise artan ev içi sorumluluklar olmuştur.

Nitel çalışma örneklemindeki tüm çocukların sosyo-duygusal stres yaşadıkları ve böylelikle esenliklerinin ve sosyal uyum şanslarının kısıtlandığı gözlenmiştir. Türkçe konuşma becerilerinin eksikliği ise bu çocuklar için çevrim içi derslerin verimliliğini azaltan ve onların devamlılık düzeylerini düşüren bir sebep olmuştur.

Tablo 27:
COVID-19 Küresel Salgını ve Talep ile İlgili Faktörler

Alan	Gözlemlenen faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
		3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Ekonomik faktörler	Ekipman ve internetin erişiminin bulunmaması		***	***		***
	Gelir kaybı	**	**	***	**	***
	Çocuk işçiliği	**		***	**	***
Sosyokültürel faktörler	Evdeki sorumlulukların artması	**	**	***	**	***
Sosyal uyum	Sosyo-duygusal stres	**	***	***	**	***
Beşerî sermaye	Aileden destek görmeme		**	**		**

* işaretinin sayısı söz konusu faktörlerin etkilerinin şiddetini/ağırlığını göstermektedir.

5.5.2 COVID-19 Küresel salgını ve Arz ile ilgili Etkenler

Nitel veri aynı zamanda arz tarafındaki faktörlere de işaret etmektedir. Bunlar COVID-19 küresel salgınının, risk altındaki GKA Suriyeli çocukların gelecekteki eğitim imkânları üzerindeki etkilerini belirleyen faktörlerdir. Eğitim küresel salgının ilk yılında uzaktan eğitim yoluyla sağlanmıştır. Uzaktan eğitimin altyapısı, MEB'in dijital portalı olan ve internet sitesi ve mobil uygulama hâlinde çalışan EBA tarafından sağlanmıştır. Buna ilaveten EBA TV kanalları da hem okul öncesi, ilkokul ve ortaokul düzeyinde hem de ortaöğretim için hazırlanan dersleri yayınlamıştır. Ayrıca bazı öğretmenler, öğrencilere materyal göndermek ve onların ödevlerini teslim almak üzere Zoom gibi platformları ve ayrıca oluşturdukları WhatsApp gruplarını kullandıklarını belirtmişlerdir.

Nitel çalışma örnekleminde yer alan bazı GKA Suriyeli çocuklar ve ebeveynler EBA sistemine erişmekte birtakım güçlükler yaşadıklarını beyan etmiştir. Örneğin EBA sisteminin kendi cep telefonlarında çalışmadığını veya kendi televizyonlarında EBA kanallarının bulunmadığını söylemişlerdir. Buna ilaveten, bazı SGEP'lerin belirttiğine göre, farklı sınıfların ders programlarının zaman zaman çakışması sebebiyle farklı sınıflarda okuyan ve teknik ekipmana kısıtlı erişimi olan birden fazla çocuğun bulunduğu hanelerdeki bazı GKA Suriyeli çocuklar dersleri takip edememiştir.

EBA sistemine erişimde güçlük yaşanmasının bir başka sebebi olarak çevrim içi eğitim sisteminin gerektirdiği teknik bilginin eksik kalması gösterilmiştir. Bazı ebeveynler sistemi nasıl kullanacaklarına dair öğretmenler tarafından bilgilendirildiklerini belirtseler de şifreyle ilgili sorunlar yaşamak gibi birtakım güçlüklerle karşılaştıklarını söyleyenler de bulunmaktadır. Risk altındaki bazı GKA Suriyeli çocuklar, okul sisteme giriş bilgilerini vermiş olsa da sistemi telefonda nasıl kullanacaklarını bilmediklerini ifade etmişlerdir.

Bazı öğretmenlere göre bu tarz zorluklar yaşanmasının bir sebebi de çocukların veya ebeveynlerin uzaktan eğitim için kullanılan Zoom gibi bir yazılımı kullanacak becerilerinin olmaması, talimatları kolaylıkla yerine getirememeleri ve dil becerilerinin eksik olması olmuştur. Dolayısıyla bazı Suriyeli gönüllü eğitim personelinin (SGEP) belirttiği gibi, GKA Suriyeli çocuklar ve ebeveynleri küresel salgın süresince uzaktan eğitimi kullanma yöntemlerine dair teknik desteğe ihtiyaç duymuştur.

Nitel veriler aynı zamanda risk altındaki GKA Suriyeli çocukların ve ebeveynlerin EBA destek hizmetlerine dair pek bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Bu destek hizmetlerinin arasında MEB ve Kızılay tarafından kurulmuş olan, okullarda bulunan EBA destek noktaları ve gezici EBA destek noktaları bulunmaktadır. Bir kilit bilgilendiricinin belirttiği üzere, genelde dil engelinden ötürü çoğu ebeveyn MEB'in uzaktan eğitim destek hizmetlerini yeterince takip edememiştir.

Eğitim materyalleri konusunda ise bazı GKA Suriyeli çocuklar, bunları öğretmenlerinden aldıklarını belirtmişlerdir. Ancak, bazı durumlarda materyallerin ebeveynler tarafından teslim alınmadığı belirtilmiştir.

Yine nitel verilerin gösterdiği üzere, yalnızca okullardaki yüz yüze eğitim değil, aynı zamanda telafi dersleri, dil dersleri, uyum dersleri, spor dersleri gibi GKA Suriyeli çocuklar için yapılan tüm diğer eğitim faaliyetleri de küresel salgından olumsuz etkilenmiştir. Etkilenen eğitim kurumlarından biri de öğrencilere teorik dersler vermenin yanı sıra onları kimi iş yerlerine çırak öğrenci olarak yerleştiren mesleki eğitim merkezleri (MEM'ler) olmuştur. Bazı teorik derslerin uzaktan eğitim yöntemine uyarlanabildiği fakat çocukların çevrim içi derslere katılımlarının beklenenden düşük olduğu ifade edilmiştir.

Buna ilaveten, kilit bilgilendiricilerden biri teknik ve mesleki eğitim okullarının öğrenci bilgi sisteminin (e-MESEM) EBA'ya entegre edilmemiş olduğunu, bunun da uzaktan eğitimin uygulanmasında bazı sorunlar yarattığını belirtmiştir. Kimi kilit bilgilendiriciler ve SGEP küresel salgından ötürü çıraklık uygulamasına dair bazı endişelerini ifade etmiştir. Bazı iş yerlerinin küresel salgın sırasında kapanmak zorunda kalmaları dolayısıyla yeni çırak kabul edemeyeceklerini belirttikleri ya da bazı öğrencilerin iş sözleşmelerini feshettikleri belirtilmiştir. Böylelikle, GKA Suriyeli çocuklar için aynı zamanda finansal destek de sağlayan bu elverişli eğitim seçeneğinin uygulaması küresel salgın sürecinde bir şekilde kısıtlı kalmıştır.

COVID-19 Küresel Salgını ve Arz ile İlgili Faktörler

Salgın döneminde işin arz tarafıyla ilgili etkenler bakımından EBA sistemine erişim konusunda yaşanan sıkıntılar, önemli bir sorun olarak görülmüştür. Bu bağlamda aileler ve çocukları, yazılım kullanma veya sisteme giriş yapma işlemleri gibi uzaktan eğitimin gerektirdiği düzenlemeler konusunda teknik desteğe ihtiyaç duymuştur.

EBA destek noktaları ile ilgili bilgi eksikliğinin, uzaktan eğitime katılımı azaltan bir etken olduğu gözlemlenmiştir. Mesleki eğitim merkezleri gibi eğitim kurumlarında çıraklık eğitimi gibi yüz yüze faaliyetlerin sekteye uğraması, GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını da azaltmıştır.

Risk altında ve GKA Suriyeli çocukların uzaktan eğitime düzenli katılamamaları dolayısıyla öğrenimleri ile ilgili yaşadıkları kayıplar ve ders başarılarının düşme riski, GKA ve okul dışında kalmış Suriyeli çocukların hâlihazırda hissettikleri kırılganlıkların devam etmesi, salgın sonrası dönemde okulu terk etme riskinin artması ve bu risklerin üstesinden gelmek için daha çok çaba sarf edilmesinin gerekmesi, COVID-19 küresel salgınının ilk yıl itibariyle GKA Suriyeli çocukların eğitimine yönelik olası bir etkisi olmuştur.

Tablo 28:
COVID-19 Küresel Salgını ve Arz ile İlgili Faktörler

Alan	Gözlemlenen faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
		3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Okul imkânları	EBA'ya erişim sorunları		**	**		**
	Uzaktan eğitim için teknik destek alamama		**	**		**
	EBA destek noktaları ile ilgili bilgi eksikliği		***	***		***
	MEM'lerde çıraklık eğitimlerinin kesintiye uğraması			***		**
Okul kaynakları	Eğitim araç-gereçleri		*	*		*

* sayısı, faktörlerin şiddetini/ağırlığını ifade etmektedir.

5.5.3 COVID-19 Küresel Salgınının GKA Suriyeli Çocukların Eğitimine Etkisinin Genel Sonuçları

Nitel veriler, geçtiğimiz iki bölümde bahsi geçen zorluklar nedeniyle COVID-19 küresel salgınının, GKA Suriyeli çocukların eğitimi açısından bazı acil ve uzun vadeli sonuçları olduğunu göstermektedir.

Olası sonuçlardan biri, risk altında ve GKA Suriyeli çocukların eğitimde yaşadığı kayıplar ve ders başarılarının düşmesidir. pek çok GKA Suriyeli çocuk ve ailesi, uzaktan eğitimi takip edemediklerini ifade etmiştir. Dersleri çevrim içi olarak takip edebilen öğrencilerin, dersi takip etmelerini zorlaştıran küçük veya kırılmış telefon kullanmaları nedeniyle dersi anlama konusunda ciddi sıkıntılar çektikleri, çevrim içi eğitimden hoşlanmadıkları, sınıfta yüz yüze eğitimi tercih ettikleri, ödevlerini çevrim içi olarak hazırlayıp sunamadıkları veya devamlılık kuralı olmadığı için çevrim içi eğitimi ciddiye almadıkları ve salgın döneminde son yarı yıl pek çaba sarf etmeden sınıflarını geçtikleri beyan edilmiştir.

Nitel çalışma örneklemindeki bazı aileler ile pek çok öğretmen, eğitimde yaşanan kayıpları ilerleyen yıllarda telafi etmenin çok zor olduğunu, zira çocukların okula uyumunun zor olacağını ve sınıflara geri dönebildiklerinde zamana ihtiyaçları olacağını ifade etmişlerdir.

COVID-19 salgınının bir başka sonucu da ilk yılda oluşan şartlar ve alınan önlemlerin, Türkiye'deki tüm çocukların eğitimi üzerinde etki yapması olmuştur. Bazı kilit bilgilendiriciler, kayıtların aksadığını, yüz yüze eğitime ara verildiği ve bunun GKA çocukların eğitime katılmakta ek engeller oluşturduğunu beyan etmiştir.

Salgının GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarına yönelik en ağır sonucunun ise salgından sonra ortaya çıkabilecek okulu terk etme durumu olduğu ifade edilmiştir. Pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen, salgın sırasında uzaktan eğitime düzenli erişim sağlayamayan çocukların okula gitme motivasyonlarını kaybetmelerinden endişe ettiklerini dile getirmiştir.

BÖLÜM 6

Yönetsel Tedbir Analizi

6.1 Sosyal ve Ekonomik Destek 154
6.1.1 Mali Destek 154
6.1.2 Ayni Destek 156
6.2 Eğitim Desteği 158
6.3 Sosyal Uyum Desteği 165
6.4 Eğitim Yönetişimi 166
6.5 COVID-19 Salgın Döneminde Destek 171

© UNICEF/ UN0526718

GKA Suriyeli çocukların okula kayıt ve devamsızlık oranlarını etkileyen faktörlerin nicel ve nitel analizleri ile söz konusu faktörlerin belirlenmesinin ardından bu bölümde, Türkiye'de karşılaşılan bu engelleyici faktörleri ortadan kaldırmak üzere geliştirilen ve uygulanan mevcut yönetsel tedbirlere ağırlık verilmektedir. Bölüm 6 eğitim politikalarında öncelikleri eğitim politikalarının geliştirilmesi süreci ve uygulanması bakımından sosyoekonomik destek (mali ve ayni destek), eğitim desteği (hem okula giden hem okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocuklar ile öğretmenler, okul yöneticileri ve SGEP için), sosyal uyum desteği ve eğitim yönetişimi şeklinde dört kısma ayrılmıştır. Yönetsel tedbir analizi, mevcut yönetsel tedbirler ile ilgili verilerin yanı sıra bu çalışmanın amaçları doğrultusunda toplanmış nitel veriler ışığında gerçekleştirilmiştir.

6.1 Sosyal ve Ekonomik Destek

Bölüm 5.2.1'de bahsedildiği üzere GKA Suriyeli çocukların eğitimini etkileyen en büyük faktörlerden biri, kaynak yetersizliği ve yoksulluktur. Hane nüfusunun ve hanedeki çocuk sayısının fazla olması ile birlikte GKA Suriyeli hanelerin ekonomik imkânsızlıkları, özellikle yaşı daha büyük çocukların (genellikle erkek çocukların) gelir getiren işlerde görev alması nedeniyle çocukların düzensiz şekilde okula gitmesine veya devamsızlık yapmasına ve okulu terk etmesine neden olmaktadır. Ayrıca okul masraflarının da engel teşkil ettiği tespit edilmiştir. Bu sorunlara çözüm olması için Türkiye'de GKA Suriyeli çocuklara ve ailelerine yönelik birtakım mali ve ayni destek mekanizmaları hayata geçirilmiştir.

6.1.1 Mali Destek

Hanelere yardımcı olunması ve temel masraflarının karşılanıp eğitim görmeye devam etmelerinin sağlanması adına Türkiye'de GKA Suriyeli ve diğer sığınmacı topluluklara yönelik olarak uygulanan şartlı ve şartsız mali destek programları bulunmaktadır. Sosyal Uyum Yardımı (SUY) ve Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY), bunlar arasından örnek verilebilecek iki önemli programdır.

Kızılaykart platformu kapsamında yürütülen bir nakit destek programı olarak Sosyal Uyum Yardımı (SUY), temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda kendilerine yardımcı olunması için gerekli koşulları karşılayan sığınmacılara şartsız bir şekilde aylık olarak verilmek üzere 2016 yılında başlatılmış bir programdır (IFRC ve Türk Kızılayı, 2021). Program, Avrupa Birliği tarafından finanse edilirken Türk Kızılayı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) tarafından birlikte uygulanmaktadır. Nisan 2021 tarihi itibariyle SUY Programı, 323,464 hanede 1,827,385 sığınmacıya ulaşmış ve kendilerine 1,6 milyon avroluk sosyal destekte bulunmuştur (Türk Kızılayı, 2021a).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bir programı olan Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY), Avrupa Birliği'nin desteğiyle 2017 yılında GKA Suriyeli ve diğer sığınmacı hanelere sağlanmıştır. Sosyal destek programı olarak ŞEY'in amacı, aylık şartlı nakit desteğinde bulunarak çocukların okullara kaydolmasını ve gitmeye devam etmesini teşvik etmektir. Ayrıca ŞEY Programı'nın sığınmacılara yönelik çocuk koruma bileşeni, düzenli şekilde okula gitmelerini sağlamak üzere tamamlayıcı çocuk koruma hizmetlerine ilişkin olarak kimliklerinin tespit edilmesi, değerlendirilmesi ve yönlendirilmesi için en savunmasız durumdaki durumdaki sığınmacı çocuklara destek sağlamaktadır. Programın üçüncü fazının, AB'nin ek 81,5 milyon avro hibe desteği ile 2022 yılının Mayıs ayına kadar sürmesi planlanmaktadır. Program; AB, ABD Dış İşleri Bakanlığı ve Norveç Hükûmeti tarafından finanse edilirken Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Türk Kızılayı ve UNICEF tarafından birlikte uygulanmaktadır.[81] Mart 2021 tarihi itibariyle ŞEY Programı'nın ulaştığı toplam çocuk sayısı 685.977 olup bu çocukların %46,8'si ilkokula, %38,3'ü ortaokula, %11,2'si liseye, %3'ü ise anaokuluna gitmektedir. HEP'e katılan 4.386 çocuğa da şartlı nakit desteğinde bulunulmaktadır.[82]

81 https://www.unicef.org/Türkiye/en/press-releases/unicef-and-eu-announce-third-phase-conditional-cash-transfer-education-ccte.

82 Kızılaykart Programları, Aylık ŞEY Programı Bilgilendirme Grafiği, Mart 2021.

Ayrıca programdan yararlanmaya hakkı olduğunu ispatlayan GKA Suriyeli haneler, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Sosyal ve Ekonomik Desteği'nden (SED), Türk Kızılay'ın kira veya gıda gibi günlük masraflardan için verdiği desteklerden veya Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) gibi çeşitli sivil toplum kuruluşlarının veya belediyelerin sağladığı nakit desteklerinden yararlanabilmektedir. Nitel veriler, az sayıda da olsa bazı Okul-Aile Birliklerinin veya öğretmenler ile halkın bireysel çabalarının sonucunda GKA Suriyeli hanelere yönelik mali destek veya istihdam imkânlarının arandığını ve sağlandığını göstermektedir.

Bu çalışma özelinde toplanan nitel veriler, GKA Suriyeli ailelerin ve kilit bilgilendiriciler ile öğretmenlerin/SGEP'in mali destek seçenekleri ve mekanizmaları ile ilgili algıları hakkında bilgiler sağlamaktadır. Bu konuya yönelik ilk gözlem, başta Kızılaykart ve ŞEY ödemeleri olmak üzere tüm mali desteklerin, sadece okul kayıt oranlarını arttırmakla kalmayıp GKA Suriyeli çocukların okula düzenli olarak gitmesini teşvik etme anlamında da faydalı olduğu değerlendirilmektedir. Nitel çalışma örnekleminde yer alan pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen, ailelerin çocuklarını nakit destek alabilmek için okula gönderdiğini ve bunu, nakit destek programları için ibraz edilmek üzere okuldan not dökümü isteyen öğrenci sayısından anlayabildiklerini ifade etmiştir. Ayrıca düzensiz şekilde okula gitme veya devamsızlık yapma durumunda çocukların, cep telefonu veya hane ziyaretleri ile takip edildiği beyan edilmiştir. Bu ödemelerin ikinci bir faydasının da çocuk işçiliğini ve az da olsa erken yaşta evlilikleri önlemeye yönelik etkisi olduğu ifade edilmiştir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, bu nakit destek programlarının diğer sığınmacı çocukları da kapsamasının çok olumlu bir gelişme olduğunu ifade etmiştir.

> **"Kızılaykart, çocukların eğitimi bakımından en büyük yardımcımız. Bu destek kesilirse çocukları okula göndermem mümkün değil. Yoksa hepimiz çalışmak zorunda kalırız.**
> **10 yaşında çocuk bile aile bütçesine katkı sağlamak için çalışmak zorunda kalır. Şu anda Kızılaykart, okula giden1 iki çocuğun çalışması durumunda kazanacağı geliri karşılıyor. Çocukları bu sayede okula gönderebiliyoruz."**
> (Baba, 6. Boyut, Adana)

> **"Çok kız öğrencim oldu. Biri, çok çalışkan ve zekiydi. Bir gün bana: "Okulu terk etmek zorundayım, çünkü maddi olarak babama yardımcı olmam lazım. Çalışmam lazım. Babamın her şeyi almaya gücü yetmiyor" dedi. Bunun üzerine kıza maddi destek sağlandı ve okulunu bitirmeyi başardı".**
> (SGEP, İzmir)

İkinci olarak, GKA Suriyeli hanelerin mali destek seçenekleri ile ilgili farkındalık düzeyinin yüksek olduğu gözlemlenmiş ve bu farkındalığın yıllar içerisinde arttığı görülmüştür. Bu hanelerin Türk Kızılayı, UNICEF veya Kaymakamlıklar gibi farklı kurumlar tarafından broşür dağıtarak, seminer ve toplantı düzenleyerek ve/veya hane ziyaretleri yapılarak bilgilendirildiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte bazı aileler, bu destek mekanizmaları hakkında bilgi sahibi olmadıkları ve bunlarla ilgili bilgilerinin, Türk makamlarına kayıt işlemlerinden ibaret olduğunu dile getirmiştir. Bazı kilit bilgilendiriciler, hanelerin bu destek mekanizmalarına ilişkin koşullar ile ilgili olarak bazen yanlış bilgilere sahip olabildiğini (örneğin, çocuklarını mesleki eğitim merkezlerine kaydetmeleri durumunda destek alamayacaklarını düşünmeleri), bunun da çocukların eğitim görme şansını olumsuz yönde etkilediğini ifade etmiştir.

Nitel verilere dair üçüncü gözlem ise ailelere ödenen nakit destek miktarı ile ilgilidir. ŞEY Programı Değerlendirme Raporu'nun (AIR, 2020) bulgularından biri destekleyen nitel veriler, çeşitli katılımcıların bu miktarı yeterli bulmadığını göstermektedir. Bu miktarın, ailelerin ve çocukların ŞEY ödemesi yerine çocuk işçiliğini tercih eder hâle gelmesini engelleyecek kadar yüksek olması gerektiği ifade edilmiştir.

> **"Türk devleti, ailenin çocuğu işe göndermemesi için okuyan çocuğa maddi olarak destek olmalı.1 Şu anda ayda 60 TL destek veriliyor. Bu miktar, bir çocuk için neye yeter? Çalışan çocuklar günde 12 saat çalışıyor. O yüzden çocukların çalışmasını engelleyecek önlemler alınmalı. Çalışan çocuk, bir şey öğrenmiyor. Eğitim alamıyor".**
> (Baba, 5. Boyut, Gaziantep)

Dördüncü olarak, okul dışında kalma durumunun çok boyutlu bir sorun olarak düşünülmesi gerektiği gözlemlenmiştir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, okula kayıt oranlarının arttırılması ve devamsızlık oranlarının azaltılması anlamında nakit desteğinin etkili olduğunu ancak GKA Suriyeli çocukların okulu terk etmesinin tek nedeninin ekonomik nedenler olmadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda çocukların okula gitmesini sağlamaya yönelik politikaların, beşerî sermaye veya sosyokültürel faktörler gibi çeşitli faktörler arasındaki etkileşimi dikkate alması gerektiği dile getirilmiştir. Bunun için okul dışında kalmış çocuklar mümkünse vaka temelinde ilerlenerek sorunun kökenine inmek gerekmektedir.

Son bir gözlemse ekonomik desteğin GKA Suriyeli haneleri ve çocuklarının eğitimi için kritik öneme sahip olduğu düşünülse de bu tedbirlerin yapısal ekonomik ve sosyal entegrasyon sorunlarına yönelik kapsam ve mali kapasitelerindeki bazı sınırlamalar nedeniyle geçici çözümler olarak algılandığıdır. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, bu tedbirlerin hanelere sadece temel ihtiyaçlarını karşılama anlamında kısmen destek olabildiğini ancak genel olarak GKA Suriyeli nüfus için istihdam ve insan onuruna yaraşır iş imkânlarını oluşturup özelde kadınların özellikle ev işi üretim ile ekonomik olarak üretken faaliyetlerde bulunması desteklenerek sorunun daha kolay çözülebileceğini ifade etmişlerdir. Bu anlamda GKA Suriyeli kadınların istihdamının hedeflenmesi, bir politika seçeneği olarak ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca GKA Suriyeli nüfusun güvenceli ve kayıtlı işlerde istihdam edilerek iş gücü piyasasına katılımı, ev sahibi toplum ile sosyal yönden daha iyi bütünleşmelerini sağlayacak bir politika seçeneği olarak önerilmiştir.

6.1.2 Ayni Destek

Türkiye'de şartlı ve şartsız nakit destek programlarının yanı sıra GKA Suriyeli çocukların okul masraflarını azaltmak üzere verilen birtakım ayni destekler de vardır. Bu ayni destek programları genellikle, çeşitli aktörlerin desteğiyle birlikte MEB tarafından uygulanmaktadır. Örneğin okula ulaşım konusunda Avrupa Birliği Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı'nın (FRIT) İzleme Raporu'nda, ulaşım hizmetleri için kayıt yaptıran GKA Suriyeli çocuk ve genç sayısının, Mart 2020 itibariyle 51,423 olduğu ifade edilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2020d). Ayrıca, 2020 yılında telafi eğitimi gören 260 öğrenci ile takviye eğitimi gören 820 öğrenci, Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES) kapsamında sunulan ulaşım hizmetinden yararlanmıştır (Tuğrul, 2019). Ayrıca kırtasiye, okul yemeği, okul kıyafetleri, günlük kıyafetler ve ayakkabılar, tıbbi ürünler (gözlük veya işitme cihazı, tablet ve internet, ek eğitim materyalleri, okullara giriş sınavlarına yönelik ders kitapları), psikososyal destek setleri, ev gereçleri, hijyen malzemeleri veya temizlik malzemeleri gibi çocukların okula gitmesini etkileyen pek çok araç-gereç, sadece MEB ve PIKTES tarafından değil, aynı zamanda çeşitli sivil toplum kuruluşları, belediyeler, özel sektör, uluslararası kuruluşlar veya hayırsever vatandaşlar veya öğretmenler tarafından da sağlanmaktadır. Örneğin, Kentte Yaşayan Mültecilere Destek Projesi çerçevesinde Türk Kızılayı tarafından kentlerde ve kamplarda yaşayan GKA 636.400 Suriyeliye ayni destekte bulunulmuştur (Türk Kızılayı, 2021b). Çoğu durumda, ayni destek sağlayan farklı aktörler arasında iş birliği ve eşgüdüm olduğu gözlemlenmektedir. Ayni destek, sadece okula giden çocuklara değil, dil kurslarına veya diğer eğitim faaliyetlerine katılanlara da verilmektedir.

Pek çok kilit bilgilendirici, öğretmen ve SGEP, GKA Suriyeli çocukların eğitimi için verilen ayni desteklerin olumlu

© UNICEF/UN0450022/Feyzioglu

faydalarına dikkat çekmiştir. Bu anlamda okula ulaşım, kırtasiye veya kıyafet gibi bazı ayni desteklerin, çocukların okula gitme motivasyonunu arttırdığı ve kaynak yetersizliği nedeniyle devamsızlık yapma ve kayıt yaptırmama oranlarını azalttığı beyan edilmiştir. Bu bağlamda bazı öğretmenler, ayni destek neticesinde çocuklarına kendilerine daha fazla güvendiklerini, kaynak yetersizliği ve yoksulluk nedeniyle okulda görülen eşitsizlik/ayrımcılık gibi durumların ortadan kaldırılabildiğini ve çocukların, kaynak yetersizliği nedeniyle artık okula gitmeme gibi bir gerekçe gösteremeyeceğini ifade etmiştir. Bazı ayni desteklerin, çocuklara içinde bulundukları olumsuz yaşam koşullarının ortadan kaldırılmasını sağlayacak şekilde destek vererek okula gitmelerine dolaylı yoldan katkı sağladığı dile getirilmiştir. Ayrıca ayni desteğin, çocuk işçiliğini önleyecek şekilde bazı okul masraflarını karşılama konusunda yardımcı olduğu dile getirilmiştir. Özellikle engeli olan çocukların eğitimi konusunda tıbbi malzeme veya okula ulaşım desteği verilmesinin, çocukların okula gitmesine önemli ölçüde destek olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca ayni desteği önemli bir faydası da okulların GKA Suriyeli ailelere daha cazip gelmesini sağlaması ve okul yöneticilerine çocukların eğitimi konusunda aileler ile irtibata ve iletişime geçme imkânı tanımasıdır.

> **“Okula gitmelerini sağlamak için bu çocuklara bot, kaban, kırtasiye ve çanta verdik. Bunlardan her bir öğrenciye verdik. Bu bile, çocukların okula gitme şevkini arttırdı. Okula gitme arzusunu arttırdı. Bazıları, kabanı veya botu olmadığı için kışın okula gitmek istemiyor. Utanıyorlar çünkü. Arkadaşları gibi defteri ve kalemliği yok diye utanıyorlar.”** (Kilit bilgilendirici, Bursa)
>
> **“Elimde (malzeme dolu) çantayla evlerine gittim. Sonraki hafta çocuklar okula gelmeye başladı.”** (Öğretmen, Ortaokul, İzmir)
>
> **“Hayır. Okulda çok mutluydum. Bana okulda kitaplar, defterler ve kıyafetler veriyorlardı.”** (Kız çocuğu, 3. Boyut, Bursa)

Nitel veriler, ayni destek verilmesi konusunda üç açıdan endişe duyulduğunu göstermektedir. İlk endişe kaynağı, ayni desteklerin olumlu sonuçlarının sürdürülebilirliği ile ilgilidir. Bazı kilit bilgilendiriciler, okullarda ayni destek dağıtımı yapıldığı zaman bunun çocuklar ve aileler tarafından büyük bir ilgi ile karşılandığını ancak bazı durumlarda destek bittikten sonra çocuklara erişilemediğini ifade etmiştir.

Bu konuyla ilgili ikinci endişe kaynağı, COVID-19 salgın döneminde özellikle okula ulaşım ve teknolojik ekipman bakımından ayni desteğin verilmemesine yönelik algı ile ilgilidir. bazı GKA Suriyeli aileler, okul masraflarının her geçen gün arttığını ve okula ulaşım bedellerinin altından kalkamayacakları bir harcama kalemi olduğunu ifade etmiştir. Bazıları da okulda çok sayıda çocuk olduğunu ve çocukların salgın döneminde tablet veya internet erişimi sağlanmasına yönelik beklentilerinin her zaman gerçekleşmediğini ifade etmiştir.

Ayni destek ile ilgili son endişe kaynağı ise GKA Suriyeli çocukların, sosyoekonomik açıdan aynı dezavantajlara sahip diğer çocuklardan daha fazla destek aldığı algısı ile ilgilidir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, ev sahibi toplumun çocukları ve ebeveynleri ya da diğer sığınmacıların çocuklarının bu tür bir algıya sahip olmalarının bir sonucu olarak okulda bazı çatışmaların yaşandığını veya şikâyetlerde bulunulduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin, GKA Suriyeli çocuklar haricinde diğer çocuklara da bazı destek malzemelerinden verilmesi yönündeki taleplerine rağmen buna izin verilmemiştir. Ayrıca, ev sahibi topluma mensup aileler arasında bu tür bir desteğe ihtiyacı olmayan GKA Suriyeli hanelerin de bu destekten yararlandığı gibi bir algı söz konusudur. Bu bağlamda bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, özellikle okullarda ayni yardımların dağıtılmasına yönelik mekanizmanın, GKA Suriyeli çocuklar ile aileleri arasında herhangi bir ihtilafa ve olumsuz algıya yol açmayacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini, bu desteğin sadece okullarda değil, ihtilafları önlemek adına hanelerde de verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Yapılan bazı yardımların yalnızca GKA Suriyeli çocuklara yapılması, sosyal uyumu olumsuz yönde etkileyen bir faktör olduğu için PIKTES gibi bakanlıkça yürütülen projelerde ayni destek mekanizmaları hem Suriyeli hem de Türk sosyoekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilere yönelik olarak uygulanmıştır.

> "İki yıl önce UNICEF veya diğer yerlerden kırtasiye takımı geldi. Elbette sadece Suriyeli çocuklara geldi. Suriyeli çocukları çağırdık ve bunları dağıttık. Sınıfa gittiğimizde Suriyeli öğrencilerden biri, bir Türk öğrenciye:" "Size hiçbir şey vermiyorlar. Devlet sizi sevmiyor mu?" diye soruyordu. Bu durum, arkadaşları arasında hoş karşılanmadı ancak tabi ne yapabiliriz? Suriyeli öğrencilere geldiği için biz de mecburen onlara dağıttık. Ama bazı Türk öğrencilerimizin de Suriyeli öğrenciler kadar bunlara ihtiyacı var."
> (Kilit bilgilendirici, İzmir)

6.2 Eğitim Desteği

GKA Suriyeli çocukların eğitiminin önündeki en önemli iki engelin, Yetersiz Türkçe dil becerisi ve derslerde başarısızlık olduğu Beşerî Sermaye başlıklı Bölüm 5.1.2'de dile getirilmiştir. Bu engellerin her ikisinin de okula kayıt yaptırmış olan veya okul dışında kalmış olan GKA Suriyeli çocuklara yönelik olumsuz etkileri gözlenmiştir. Geçici eğitim merkezlerinden resmî okullara geçmelerini ve Türk eğitim sistemine entegre olmalarını kolaylaştırmak amacıyla GKA Suriyeli çocuklara (ve diğer sığınmacı çocuklara) yönelik çeşitli eğitim destekleri geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Bu yardım faaliyetlerinin çoğu, çeşitli aktörlerle iş birliği içerisinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmektedir.

Eğitime destek konusunda en önemli çerçeve, AB tarafından finanse edilen ve MEB tarafından Türkiye'nin 26 ilinde uygulanan Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi'nin (PIKTES)'dir. Bu projenin amacı, GKA Suriyeli çocukları eğitime sistemine daha iyi entegre etme çalışmalarında MEB'e destek olarak GKA Suriyeli öğrencilerin eğitime erişim oranlarını arttırmak, eğitim kurumlarının ve personelinin idari kapasitesini iyileştirmek, sosyal uyumu artırmak ve sunulan eğitim hizmetlerinin niteliğini geliştirmektir (Avrupa Komisyonu, 2020d). Bu başlıklar altında PIKTES kapsamında uygulanan belli başlı faaliyetlerden bazıları şunlardır:

- Türkçe Dil Eğitimi
- Arapça Dil Eğitimi
- Destekleme Eğitimi
- Erken Çocukluk Eğitimi
- Sosyal Uyum Faaliyetleri
- Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri
- Kırtasiye Desteği (Her yıl yaklaşık 1 milyon GKA Suriyeli ve Türk Öğrenciye)
- Okullara materyal ve donatım desteği
- Okullara Akıllı Tahta Desteği (27.200 Akıllı Tahta)
- Okula Taşıma Hizmeti (114.201 öğrenci)
- Materyal Desteği (2.873.016 adet kitap dağıtımı)
- Mesleki ve Teknik Eğitim Bursu
- Beslenme Hizmeti (15.920 anaokulu öğrencisine)
- Okullarda Temizlik ve Güvenlik Personeli İstihdamı (3020 temizlik görevlisi ve 1580 güvenlik görevlisi)
- Okullara Temizlik Malzemesi Desteği (8529 okula)
- EBA Destek Noktası Kurulumu
- Bilgisayar Laboratuvarı Kurulumu (709 okula)
- Kütüphane Yapımı (1754 okula)
- Prefabrik Anaokulu Yapımı (300 anaokulu, 50 özel eğitim anaokulu, 20 konteynır anaokulu)

Ayrıca UNICEF, Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP) kapsamında MEB ile, okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocukların eğitime kazandırılması amacıyla verilen Türkçe dil kursları kapsamında ise Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) ile iş birliğinde bulunmaktadır. Türkçe dil kursu, temel okuryazarlık kursu veya yabancı öğrenciler için üniversite sınavına yönelik hazırlık kursu veren sivil toplum kuruluşları, belediyeler, diğer aktörler veya bazen de okul yönetimleri/öğretmenler bulunmaktadır. Farklı bileşenleri ve müfredatları olan tüm bu eğitime destek faaliyetleri, hem hâlihazırda resmî okullara kayıt yaptırmış (uyum sınıfları ve destekleme eğitimi) hem de okul dışında kalmış (telafi eğitimi, HEP, yaygın eğitim) GKA Suriyeli çocukları hedef alarak gerçekleştirilmektedir.

Uyum sınıflarının amacı, resmî okullara kaydını yaptırmış GKA Suriyeli çocukların ders başarılarının arttırılıp iletişimlerinin güçlendirilmesi adına Türkçe dil becerilerinin ve yetkinliklerinin geliştirilmesidir. PIKTES projesi kapsamında MEB, resmî okullarda uyum sınıfları oluşturmuş ve 2019-2020 eğitim öğretim yılında 115.000 öğrenci, uyum sınıflarından yararlanmıştır (MEB ve UNICEF, 2019). Ekim 2020 tarihine kadar MEB'in 2019/15 sayılı Yönetmeliği'ne göre uyum sınıfları, en az 10 öğrenci için olmak üzere ilkokul, ortaokul ve lise seviyelerinde 3. sınıf ile 12. sınıflar arasında açılabilmektedir. Belli bir sınıfta yeteri sayıda GKA Suriyeli öğrenci yoksa aynı okuldaki bütün eğitim seviyelerine yönelik farklı sınıf düzeylerinin birlikte olduğu (Örn: 5-6. Sınıf) uyum sınıfları açılabilmektedir veya farklı okullardan çocukların katılım gösterebileceği bir bölgedeki başka bir okulda da açılabilmektedir. Uyum sınıfları, tek bir eğitim öğretim yılı için geçerli olmuş ve yıl sonunda öğrenciler yeniden kendi sınıflarına yerleştirilmiştir. COVID-19 salgının sırasında uyum sınıfları, acil önlemler kapsamında uzaktan eğitimin bir parçası olarak da uygulama konmuştur. Öncelikle Uyum için Türkçe videoları, Mart 2020 tarihi itibariyle TRT-EBA TV ve PIKTES YouTube kanallarında yayınlanmaya başlamış ve Haziran 2020 tarihinde PIKTES kapsamında "çevrim içi canlı dersler", MEB'in EBA Platformu üzerinden Türk öğretmenler tarafından verilmeye başlamıştır (Avrupa Komisyonu, 2020d). Bir önceki yıl 3-12 sınıfları arasındaki tüm sınıf düzeylerindeki Türkçe dil düzeyi yetersiz GKA Suriyeli öğrenciler uyum sınıflarına alındığı için, 2020-2021 eğitim öğretim yılı başında MEB tarafından çıkarılan 2020/7 sayılı genelge ile uyum sınıfları yalnızca ilkokul 3. Sınıf düzeyinde açılmıştır.

Nitel çalışma örnekleminde yer alan bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, uyum sınıfları konusunda olumlu görüş beyan etmiştir. Başta belli bir seviye Türkçe bilen ancak önceden okuması ve yazması olmayan GKA Suriyeli çocukların, uyum sınıflarından sonra dil becerileri konusunda gelişme kaydettiklerini ifade etmişlerdir. Ancak bazı kilit bilgilendiriciler, öğretmenler ve SGEP, bu sınıflarla ilgili birtakım endişeleri olduğunu dile getirmiştir.

Konuyla ilgili ilk endişe kaynağı, kademeli olarak resmî okullara geçilmesi gerektiğidir. Bazı SGEP'ler, GEM'lerde üç-dört yıl okuyan çocukların bir anda resmî okullara geçiş yaptığında özellikle dil becerilerinin olmaması nedeniyle bu ciddi bir uyum sorunu ile karşı karşıya kaldığını ifade etmiştir. Bu bağlamda uyum konusunun, resmî okullara geçiş yapmadan önce kademeli olarak ilerleyen bir süreç olması gerektiği düşünülmüştür.

Konuyla ilgili ilk endişe kaynağı, uyum sınıflarında farklı yaş düzeyindeki öğrencilerin bulunması ile ilgilidir. Bazı kilit bilgilendiriciler, bu tür durumlarda GKA Suriyeli çocukların kendilerinden büyük veya küçük çocuklarla birlikte uyum sınıflarında yer aldığını, bunun da öğrencilerin şevkini kırdığını ve çocuklar arasında bazı sorunlara yol açtığını dile getirmiştir.

Konuyla ilgili ikinci endişe kaynağı ise COVID-19 salgınından sonra uyum sınıfları uygulamasının uzaktan eğitim süreci ile yürütülmesi ile ilgilidir. Bazı okullar, salgın süresince sınıfları açık tutmuş ve bunun sonucunda bazı çocuklar, uygulama konusunda belirsizlik oluşacak şekilde bir sınıftan diğerine geçirilmiştir.

PIKTES kapsamında uyum sınıfları dışında ders dışı saatlerde Türkçe dil kursları açılmaktadır. PIKTES proje süresince uyum sınıflarıyla birlikte toplam 550.000 öğrenciye Türkçe Dil Eğitimi verilmiştir. Ayrıca proje kapsamında ders dışı saatlerde GKA Suriyeli öğrencilerin akademik becerilerini artırmak ve öğrenme kayıplarını telafi etmek için 41.000 öğrenciye Destekleme Eğitimi, 64.000 öğrenciye ise Telafi Eğitimi verilmiştir. Ayrıca PIKTES kapsamında hiç okul öncesi eğitim almamış ilkokul 1. Sınıfa başlayacak 63.000 GKA Suriyeli çocuğa yaz dönemi erken çocukluk eğitimi verilmiştir.

GKA Suriyeli çocukların resmî okullara entegrasyonunu desteklemeyi hedefleyen destek eğitimi de MEB tarafından okul kaydı olan çocuklara okul saatleri dışında veya hafta sonlarında verilmektedir. GKA toplam 40.000 Suriyeli çocuk, resmî okullarda verilen destek eğitiminden yararlanmıştır (MEB ve UNICEF, 2019). COVID-19 salgını nedeniyle okullar kapatılmadan önce Ekim 2019 ile Mart 2020 tarihleri arasında 18.836 öğrenci destek eğitimi almış olup bunun için 2.301 öğretmen ve 894 idari personel görevlendirilmiştir (Tuğrul, 2019). Ekim 2020 tarihi itibariyle 8. sınıf ve 12. sınıf düzeyindeki 4.967 öğrenci destek eğitimlerini almaya devam ederken (Tuğrul, 2019) geri kalan destek eğitimleri, salgın nedeniyle yüz yüze eğitime ara verilmiştir(Avrupa Komisyonu, 2020d). Ayrıca, ilkokul 3. sınıfta okuyan GKA Suriyeli öğrencilerin temel okuma yazma becerilerine sahip olmamasını telafi etmek üzere İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP) geliştirilmiştir (MEB ve UNICEF, 2019). UNICEF 2018 Faaliyet Raporu'na göre 7.684 sığınmacı, uygulandığı ilk yıl İlkokullarda Yetiştirme Programı'ndan yararlanmıştır.

Okula Kayıt İçin Destek Programı'nın (OKDP) amacı, eğitime katılım imkânlarını kısıtlayan engelleri göz önünde bulundurarak hizmetlere erişim konusunda okul dışında kalmış sığınmacı çocuklara destek olmaktır. 5-17 yaş arası GKA Suriyeli çocuklar, programın hedef grubunu oluşturmaktadır. OKDP, çocukların eğitime yönelik ihtiyaçlarını belirlemek ve çocukları yaşadıkları bölgede bulunan en uygun eğitim hizmetlerine yönlendirmek üzere kişiye özel rehberlik ve yönlendirme hizmetleri sağlamaktadır. Ayrıca OKDP, çocukların korunması amacıyla SGDD, ilgili kamu kurumları ve STK'lar ile birlikte çocuklara ve ailelerine psikolojik destek verilmesini de sağlamaktadır.

2018 yılından bu yana uygulanan Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP), okul dışında kalmış çocukların eğitim imkânlarına erişim konusunda yaşadığı sıkıntıları göz önünde bulundurarak okulda dönem kaybı olan GKA Suriyeli çocukların ve gençlerin eğitimlerine devam etmelerini amaçlamaktadır (MEB ve UNICEF, 2019). GEM'lerden resmî okullara geçen çocuklar için uygulanan telafi eğitimlerinin ilk aşamasında, GKA yaklaşık 10.000 Suriyeli çocuğa ulaşılırken ikinci aşamasında ise okul dışında kalmış GKA yaklaşık 6.000 Suriyeli çocuğa ulaşılmıştır.

10-17 yaş arası okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocukların hedef alındığı Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP), programın sosyal destek, eğitim ve materyal tedariki gibi birtakım hazırlık faaliyetlerinin ardından 2018 yılında uygulanmaya başlamıştır. UNICEF ile iş birliği içerisinde 12 ilde 76 MEB halk eğitim merkezinde uygulanmaktadır. Ekim 2019 tarihi itibariyle GKA toplam 16.176 Suriyeli çocuk (7.607 kız çocuğu, 8.596 erkek çocuğu) programdan yararlanmış (MEB ve UNICEF, 2019) ve iki yaş kategorisinde (10-12 ve 13-17) HEP'ten yararlananların toplam sayısı, Ekim 2020 tarihi itibariyle 23.954 (11.425 kız çocuğu ve 12.539 erkek çocuğu) olmuştur (UNICEF HEP İstatistikleri, 2020). HEP, her biri sekiz ay sürecek şekilde ilkokul ve ortaokul düzeylerinde gerçekleştirilmektedir. Bir değerlendirme yapıldıktan sonra HEP'te başarılı olan katılımcılara, MEB onaylı denklik belgesi verilmektedir. Bu belge, öğrencilerin örgün eğitim sistemine entegre olmasını sağlayacak şekilde eğitimlerine devam etmelerini sağlamaktadır. HEP kapsamındaki öğrencilerin aileleri, ŞEY Programına başvurma ve çocuklarının düzenli olarak okula gitmesi şartıyla aylık 75 TL nakit desteği alma hakkına sahip olup ŞEY Programı dâhilinde her dönem başında çocuk başına 250 TL ek ödeme de yapılmaktadır (UNICEF, 2021a).

Nitel veriler, okul dışında kalmış çocukların özellikle onaylı bir belge alma fırsatı elde ederek örgün eğitim sistemine tekrar entegre olmasını sağlaması bakımından HEP'in pek çok kilit bilgilendirici ve SGEP tarafından değerli bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca bazı katılımcılar, çalışan çocuklara eğitim almalarını ve diplomalı hâle gelmelerini sağlayacak şekilde eğitim imkânlarının sağlanması anlamında HEP'in bilhassa önemli olduğunu dile getirmiştir. Bu bağlamda bazı katılımcılar, çalışan çocuklar için halk eğitim merkezlerinde gece kursları verildiğine yönelik bazı örnekler paylaşmıştır. Bazı SGEP'ler tarafından HEP ile ilgili olarak dile getirilen bir sorun da program ile ilgili farkındalık seviyesinin düşük olmasıyla ilgilidir. Programın pek bilinmediği veya her yerde mevcut olmadığı ve bu nedenle daha geniş ölçekte tanıtımının yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

> **"Hızlandırılmış Eğitim Programı'ndan bahsetmek istiyorum. Türk harfleri bile yazamayan öğrencilerimiz vardı. Ancak bu programa başladıktan 4 ay sonra okuma yazmayı öğrendiler. Hem Türkçe hem Arapça öğrendiler. Bu program, son derece önemli. Bence Suriyeli çocuklar, devlet okullarına kaydolmadan önce bu programlara dâhil edilmeli. Devamsızlığı olan ve uzun bir süre okula gitmemiş olan çocuklar, bu programdan bir hayli fayda görebilir."**
> (SGEP, İstanbul)

GKA Suriyeli çocuklara sağlanan birtakım yaygın eğitim imkânları da bulunmaktadır. Örneğin UNICEF'in Yaygın Eğitim Programı kapsamında Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) ve MEB ile gençlik merkezlerinde Türkçe dil kursları ve Türk Kızılayı ile birlikte hem Türkçe hem Arapça olarak Temel Okuma Yazma kursları ve Türkçe dil kursları verilmektedir. Ayrıca MEB'e bağlı halk eğitim merkezleri (HEM), hem yetişkinlere hem de 6 yaşından itibaren çocuklara ve gençlere, HEM içerisinde veya resmî okul sınıflarında açılan, Türkçe dil dersleri de dâhil olmak üzere yaygın eğitim imkânları sağlamaktadır (MEB ve UNICEF, 2019). 2015 ile Ekim 2019 tarihleri arasında Türkçe dil kurslarına giden GKA Suriyeli çocuk ve yetişkinlerin toplam sayısı, 348.665 olup sadece Ocak-Ekim 2019 tarihleri arasında 6-12 yaş arası GKA 15.955 Suriyeli çocuk ve 13-17 yaş arası GKA 311.259 Suriyeli çocuk, HEM'lerde verilen Türkçe dil kurslarından yararlanmıştır (MEB ve UNICEF, 2019). Nitel veriler, sadece çocuklara değil GKA Suriyeli ailelere de Türkçe dil eğitimleri verilmesi bakımından yaygın eğitim faaliyetlerinin kilit bilgilendiriciler, öğretmenler ve SGEP tarafından olumlu karşılandığını göstermektedir. Aileler Türkçe bildikleri zaman, aileler ile okul yönetimi arasındaki iletişimin artmasının muhtemel olduğu ve çocuklarının derslerde kaydettiği ilerlemeyi daha iyi takip edebilecekleri dile getirilmiştir.

Eğitim konusunda ele alınması gereken son destek de *mesleki eğitim imkânları* ile ilgilidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin 11. Kalkınma Planı'nda "uluslararası koruma ve geçici koruma altındaki öğrencilerin ortaokul ve liseye geçişleri artırılacak, bu öğrenciler ilgi ve yeteneklerine göre mesleki ve teknik eğitime yönlendirilecektir" ifadesine yer verilmektedir (Madde 662.3). Ayrıca mesleki ve teknik eğitimin, GKA Suriyeli çocuklar açısından özellikle çocuk işçiliği ile mücadele anlamında pek çok paydaş tarafından önemli bir fırsat olarak görüldüğü gözlemlenmektedir. GKA Suriyeli çocukların mesleki eğitim imkânlarını destekleyen bazı girişimler de bulunmaktadır. Örneğin, mesleki ve teknik Anadolu liselerine ve mesleki eğitim merkezlerine giden öğrencilere PIKTES tarafından iki tür burs ("okula dönüş" ve "okula devam") sağlamaktadır. 2020 yılında 11.425 öğrenci (6.855'i GKA Suriyeli öğrenci, 4.570'i Türk öğrenci) bu burslardan yararlanmıştır (Tuğrul, 2019). Ayrıca, temel eğitimlerini tamamladıktan sonra farklı nedenlerle okul dışında kalmış 14-17 yaş arası tüm çocuklara (hem Türk hem GKA Suriyeli) yönelik olarak UNICEF ve MEB arasında iş birliği ile 2020 yılında Mesleki Eğitime Kazandırma (MEK) programı hayata geçirilmiştir. Program, hane ve iş yeri ziyaretleri ile okul dışı kalmış bu çocukların tespit edilmesini ve bu çocukların mesleki eğitim merkezlerine kazandırılarak eğitimlerine devam edip bir meslek öğrenerek ustalık belgesi almalarını ve isteyenlerin diploma programına kaydolarak başarılı olmaları hâlinde lise diploması almaları ve yüksek eğitim almalarını amaçlamaktadır. Ayrıca temel eğitimlerini tamamlamamış 14 yaşından küçük ODKÇ'ler de tespit edilerek listelenmekte ve her ay il millî eğitim müdürlüklerine bildirilmektedir. MEK saha ekipleri tarafından gerçekleştirilen ev ziyaretlerinde ailelere eğitim sistemimiz ve kayıt şartları hakkında bilgiler ve dokümanlar verilmektedir. İş yeri ziyaretlerinde ise çocuk işçiler tespit edilerek MEM'e yönlendirilmekte, işyeri sahiplerine ve ustalar mesleki eğitim sistemi ve devlet teşvikleri hakkında bilgiler verilmektedir.

Nitel veriler, mesleki eğitim merkezlerinin GKA Suriyeli çocukların eğitimi açısından son yıllarda ne kadar önemli olduğuna dair deliller sağlarken MEM'lerin çocuk işçiliği ile mücadele potansiyeline de dikkat çekmektedir. MEM'lere giden çocuklara, eğitimleri boyunca asgari ücretin yüzde 30'undan az olmayacak miktarda bir ücret verilmektedir. Burada amaç, meslek edinerek zanaat öğrenmeleri ve eğitim sırasında ve sonrasında kendilerine istihdam imkânı bulmalarıdır. Kilit bilgilendiricilerden biri, MEM'lerin amacının çocukların meslek edinmesini sağlamak olduğunu ve bu çocuklar işletmelerin ihtiyaçlarına göre eğitildiği için eğitimlere iştirak eden işletmelerden bu çocuklara kalıcı istihdam imkânı sağlamalarının beklendiğini ifade etmiştir.

Politika seçeneği olarak atılan önemli adımlardan biri de MEM'lerin zorunlu eğitim çerçevesine alınması olmuştur. Bu sayede çocuklar lise düzeyinde ek derslerin tamamını verdikten sonra lise diploması alabilmektedir. Ayrıca nitel veriler, GKA Suriyeli çocukların MEM'lere kayıt işlemlerinin zaman içinde kolaylaştırıldığını ancak bu işlemlerin daha da kolaylaştırılması için çaba sarf edilmesi gerektiğini göstermektedir. Öncelikle MEM'ler konusunda, çocukların yıl boyunca kaydolmasını sağlanmakta ve belli bir kayıt dönemi bulunmamaktadır. İkinci olarak MEM'lerin ana hedef grubu, 8. sınıftan sonra okulu terk etmiş çocuklar olsa da MEM'lere kayıt için gereken yaş sınırı, 18 yaş üstü gençlere de imkân sağlamak üzere kaldırılmıştır. Üçüncü olarak çocukların, MEM'lere kayıt yaptırması için

ortaokul diplomasına sahip olması gerekmektedir. Ancak ortaokul diploması ibraz edemeyen GKA Suriyeli çocuklar, geldikleri yerde ortaokulu bitirdiklerini beyan etmeleri durumunda MEM'lere kaydolabilmektedirler. Dördüncü olarak, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 30.06.2021 tarih ve 16 sayılı kararıyla, A1 Türkçe dil sertifikası koşulu kaldırılmıştır.

MEM'lerden GKA Suriyeli çocukların yararlanmasına yönelik son mesele ise öğrenciler ile iş yerleri arasında ilişki kurulması ile ilgilidir. Bazı kilit bilgilendiriciler, çocukların MEM'lere kaydolduktan sonra becerilerinin ve ilgilerinin olduğu çalışma alanlarına yönlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla öğrenciler ile öğrencilere kabul edecek işletmeler arasında ilişki kurulması, MEM'ler açısından önemli bir konudur. Zira bu ilişki, çocuklar kaydolduktan sonra bir ay içinde kurulmak durumundadır. Bazı kilit bilgilendiriciler, çırakların, eğitim süresince uygulamalı eğitimlerini alabilecekleri iş yerlerini kendilerinin bulmak zorunda kaldığını ve bunun, çıraklık eğitiminin verilmesi anlamında okul ile işverenler arasında bazı sorunlara yol açabildiğini ifade etmiştir.

Öğrencilere sağlanan eğitim desteğinin yanı sıra GKA Suriyeli çocuklar ile çalışanlar başta olmak üzere öğretmenlere ve okul yöneticilerine yönelik çeşitli *eğitime destek faaliyetlerinin* olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin PIKTES projesi, büyük oranda sığınmacı öğrencilerin eğitilmesi ve sosyal uyumlarına ilişkin sorunlarla başa çıkma becerileri geliştirilmesine yönelik eğitimlerle "eğitmenler ile öğretmenlerin eğitimine" ve "MEB idari personeline yönelik farkındalık oluşturma eğitimlerine" ağırlık vermektedir (Tuğrul, 2019). Avrupa Komisyonu'na göre (2020), bu konuda eğitim gören eğitim personelinin sayısı 177.019'dur. Türkçe dil eğitmenlerinin yabancılara Türkçe öğretimi ile ilgili bilgi ve deneyimlerini aktarması amacıyla hizmet içi ve oryantasyon eğitimleri gibi amaca özel eğitimler de düzenlenmiştir (Tuğrul, 2019). COVID-19 salgınından sonra öğretmen eğitimlerinde, uzaktan öğretim ve çevrim içi psikososyal destek konularına ağırlık verilmeye başlanmıştır. Haziran 2020 tarihinde 3.886 PIKTES öğretmenine, çocukların mutluluklarına nasıl destek olunacağı ve canlı EBA derslerinin nasıl verileceği gibi çeşitli konularda uzaktan eğitim ile ilgili internet üzerinden hizmet içi eğitim verilmiştir. Bu eğitimlerin yanı sıra uyum sınıflarına giren veya sınıflarında yabancı öğrenci olan öğretmenler için el kitapçıkları hazırlanmış ve öğretmenlere dağıtılmıştır (Tuğrul, 2019). Ayrıca PIKTES projesi sonunda (Ekim 2022) toplamda 32.500 öğretmene ve 8.700 okul yöneticisine hizmet içi eğitim verilmiş olacaktır. UNICEF'in desteğiyle birlikte 90.000 öğretmene (15.000 EÇE ve 75.000 ilkokul), çevrim içi ve karma yöntemlerle temel becerileri (temel okuryazarlık, matematiksel beceriler ve dijital beceriler) öğretme eğitimleri verilmesi planlanmaktadır. Eğitimlerde, öğretmenlerin öğrencileri izleme becerilerine ağırlık verilerek karma eğitim ortamlarında geri bildirimde bulunmaları ve okul öncesi ile ilkokul temel okuryazarlık müfredatının harmanlanmış bir formatta daha iyi aktarılması için hazırlanmaları sağlanacaktır. COVID-19 salgını boyunca program kapsamında, çevrim içi platformlardan yararlanarak ailelerin sürece katılımı ve okul-aile iş birliği sağlanacaktır. Ayrıca mevcut hizmet öncesi ve ilk hizmet içi öğretmen eğitim programları, öğretmenlerin bu temel becerileri daha iyi aktarabilmesi için dijital araçlarla takviye edilecektir.

Nitel veriler, eğitim personelinin GKA Suriyeli çocuklar ile çalışmaya hazırlanması, sorun çözme kapasitesine ve eğitimde yeni bakış açılarına sahip olmalarının sağlanması ve yabancı öğrencileri eğitme teknikleri ve modelleri konusunda eğitim almaları bakımından bu tür çalışmaların, öğretmenler ve okul yöneticileri tarafından takdirle karşılandığını göstermektedir. Sadece öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmesi değil, aynı zamanda öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin sürece katılım göstermesinin sağlanması, nitel çalışma örnekleminde yer alan pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen tarafından olumlu karşılanmıştır.

Eğitim desteği ile ilgili özel girişimlerden biri de UNICEF'in desteğiyle 2016-2017 eğitim öğretim yılından başlamak üzere *Suriyeli gönüllü eğitim personelinin (SGEP)* GKA Suriyeli çocukların eğitim süreçlerine katılması olmuştur. Başlangıçta yaklaşık 13.000 SGEP, GEM'lerde GKA Suriyeli çocuklara doğrudan eğitim vermiş ve onlara resmî okullarda da destek olmuştur. 2018 yılında MEB tarafından uygulanan "Suriyeli Gönüllü Eğitim Personeli Stratejisi" ile SGEP'in eğitim kurumlarında (veya MEB'e bağlı eğitim

kurumlarında belirlenen alanlarda) GKA Suriyeli çocuklara destek olma görevi net bir şekilde tanımlanmıştır. Öğrenciler, aileler ve öğretmenler arasındaki iletişimi kolaylaştırmak ve sosyal yardım ile danışmanlık faaliyetlerinde bulunmak üzere destek personeli olarak Ekim 2019 tarihi itibariyle Türk okullarında yaklaşık 4.500 SGEP görevlendirilmiştir (MEB ve UNICEF, 2019). Ek olarak, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü 2021 yılında, 23 ilin merkezi ilçelerinde MEM'lere en az bir SGEP ataması yapmış olup, böylece onların tercüman ve kolaylaştırıcı olarak görev üstlenmesini sağlamıştır. Özellikle ev ziyaretleri gerçekleştirilmesi için SGEP, Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF iş birliğiyle 2020'den beri uygulanan MEK Programı'nın saha ekiplerine atanmıştır. SGEP, MEM'lerdeki GKA Suriyeli çocukların kayıt oranlarını artırmak için erişim faaliyetlerine olumlu katkı sağlamıştır.[83]

Nitel çalışma örnekleminde yer alan pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen, GKA Suriyeli çocukların eğitimi açısından SGEP'in varlığını ve oynadıkları rolü değerli bulmaktadır. SGEP'in okulda oynadığı önemli bir rolün de iletişimi kolaylaştırmak olduğu dile getirilmiştir. Bu bağlamda SGEP'in, sadece okula gelen GKA Suriyeli çocuklar ile değil, aileleri ile de iletişim anlamında son derece faydalı oldukları düşünülmektedir. Bu kapsamda Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü SGEP'in yaşadığı 23 ilde merkez ilçelerde yer alan MEM'lere en az bir SGEP görevlendirerek tercüman ve kolaylaştırıcı görevlerini üstlenmelerini sağlamıştır. MEB ve UNICEF iş birliğinde 2020 yılından itibaren uygulanan MEK Programı saha ekiplerinde özellikle ev ziyaretleri için SGEP'ler görevlendirilmiş, GKA Suriyeli aileler ile iletişim ve eğitim sistemi hakkında yapılan bilgilendirme faaliyetlerine olumlu katkı sağlamışlardır. Bu anlamda SGEP'in sürece katılımının, okul ve aileler arasındaki iletişim eksikliği ve öğretmenler ile öğrenciler arasında dil engeline bağlı iletişim eksikliği (Okul Kaynakları başlıklı Bölüm 5.4.2 ve Öğretmen Nitelikleri başlıklı Bölüm 5.4.3'te tespit edildiği üzere) engellerinin kaldırılması anlamında faydalı bir yönetsel tedbir olduğu görülmektedir. Bazı öğretmenler, çocukların okuldaki diğer öğretmenlere kıyasla SGEP ile iletişim kurma konusunda kendilerini daha rahat hissedebildiğini ve SGEP'in, GKA Suriyeli çocuklara rehberlik hizmeti verilmesi anlamında oynadığı rolün önlemli olduğunu dile getirmiştir. SGEP'in oynadığı ve pek çok kilit bilgilendiricinin ve öğretmenin dile getirdiği bir başka rol de, sosyal yardım faaliyetleri ile ilgilidir. SGEP'in, okula düzensiz giden veya büyük oranda devamsızlık yapan GKA Suriyeli öğrencilere yönelik hane ziyareti gibi sosyal yardım faaliyetlerinde hayati bir rol oynadığı ve onların müdahalelerinin, çocukların okula gitmesini sağlama bakımından son derece etkili olduğu dile getirilmiştir. Bu sosyal yardım faaliyetlerinde SGEP, Arapça bilmeleri ve GKA Suriyeli nüfus ile kültürel yakınlıkları veya bütünleşmeleri nedeniyle okul ile GKA Suriyeli nüfus arasında "köprü" görevi görmektedir. Bu durum, sosyal yardım faaliyetlerinin olumlu sonuçlanma ihtimalini arttırmaktadır. Bu konuda pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen, SGEP'in olmadığı veya sayısının az olduğu okullarda SGEP sayısının arttırılabileceğini ve üstlendikleri görevin, okul ortamında sürece daha çok dâhil olmalarını sağlayacak şekilde güçlendirilebileceğini ifade ederek önerilerde bulunmuştur.

Nitel veriler, SGEP'in dile getirdiği özellikle bir soruna dikkat çekmektedir. Öğretmen olarak eğitim almış olmalarına ve SGEP içinde bazı branş öğretmenleri de olmasına rağmen GEM'lerden resmî okullara geçtikten sonra bu personelin faaliyetlerinin, okulda branş öğretmeni olarak görev yapamadıkları için kısıtlandığı ifade edilmiştir. Fizik veya kimya gibi belli dersleri takip etmekte güçlük çeken GKA Suriyeli çocuklar açısından, bu personelin uzmanlık bilgisinin faydalı olabileceği ileri sürülmüştür.

> **"Suriyeli (gönüllü) öğretmenlerin faaliyetleri kısıtlı. Aramızda pek çok öğretmen var. Fizik, kimya, matematik, coğrafya öğretmenleri var. Ancak pek çok branşta derse giremiyoruz. Suriyeli çocuklarla iletişim kanallarımız sınırlı. Bu çocukların sınavları oluyor. Anlamadıkları bir dersin sınavında başarılı olmalarının imkânı yok. Aramızda Türkçesi çok iyi olan öğretmenler var. Yeni gelen çocukların eğitiminde bu öğretmenlerden neden yararlanamıyoruz?"** (SGEP, Hatay)

83 SGEP ile ilgili 4500 sayısının kırılımı verilecek. Kızılay, MEB, SGDD. 2,500 üzerinde – şu anda – genel güncel bilgi verilecek. SDP.

6.3 Sosyal Uyum Desteği

Bölüm 5.1.4'te (Sosyal Uyum) yapılan analiz, kendini güvende hissetmeme veya yerel halkın olumsuz tutumları nedeniyle yerel halk ile bütünleşme konusunda GKA Suriyeli çocukların ve ailelerinin sorunlarla karşılaşabildiklerini ve bunun sonucunda çocukların bazı durumlarda devamsızlık yaptığını veya okulu terk ettiğini göstermektedir. Bu sorunların üstesinden gelmek üzere GKA Suriyeli çocukların ve ailelerinin Türkiye'ye sosyal açıdan uyumlarına katkı sağlayan belli girişimler bulunmaktadır.

Bu girişimlerden biri de GKA Suriyelileri desteklemek üzere uygulanan dört programdan biri olan ve Türk Kızılayı tarafından uygulanan Sosyal Uyum Faaliyetleri'dir. Bu girişimin amacı huzur içinde birlikte yaşamaya ve ev sahibi ile göçmen topluluklar arasında anlayış ve empati duygusunun geliştirilmesine katkıda bulunmak üzere Kızılay toplum merkezlerinde düzenlenen sosyal, kültürel, sportif ve gönüllü faaliyetler ile bu toplulukların bir araya getirilerek sosyal uyumun güçlendirilmesidir. Mart 2021 tarihi itibariyle 489.944 kişinin, sosyal uyum faaliyetlerinden yararlandığı beyan edilmiştir (Türk Kızılayı, 2021b).

Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB), UNICEF ile iş birliği içerisinde 2017 yılından bu yana "Sosyal Uyum ve Gençlik Katılımı" programını uygulamaktadır. 25 ilde bulunan gençlik merkezlerinde, GKA Suriyeli çocuklar ile ev sahibi topluluklar bir araya getirilerek sosyal uyumu destekleyen sosyal, kültürel, sportif, eğitici ve sanatsal faaliyetler düzenlenmektedir.

Bir başka girişim de 2018 yılında imzalanan protokol çerçevesinde MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ve İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından üstlenilmiştir. Bu doğrultuda, yasal oturma izni olan 17 yaş üstü yabancılara yönelik sekiz saatlik bir program olarak halk eğitim merkezlerinde Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi (SUYE) verilmiştir. Kilit bilgilendiricilerden birine göre program kapsamında beş ayda 33.000 yabancıya ulaşılmıştır.

Nitel veriler, resmî okullara kayıtlı GKA Suriyeli çocuklara özel oryantasyon programlarının Türkiye'de var olmadığını göstermektedir ancak bazı kilit bilgilendiriciler, okullardaki öğrenci kulüplerinden okulda sosyal uyumu teşvik edecek bir araç olarak yararlanılabileceğini ifade etmiştir. Nitel verilere bakıldığında sosyal uyum projelerine bir örnek de AB'nin Erasmus+ Programı çerçevesinde geliştirilen ve uygulanan projedir. Bu projede görev alan bazı öğretmenler, proje sayesinde dört Avrupa ülkesinden paydaşların, sığınmacı çocukları okul ortamına entegre etme yöntemleri geliştirip paylaşma imkânı bulduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin etkileşim ve fiziksel hareket ile kendilerini daha iyi ve daha özgür şekilde ifade edebileceği ve sınıfta birlikte olmaktan daha fazla zevk alacağı beden eğitimi veya müzik dersi gibi bazı derslerin ne kadar önemli olduğunun anlaşılmasının projenin en önemli çıktısı olduğu ifade edilmiştir.

Ayrıca UNICEF, İstanbul ve Şanlıurfa illerinde uygulanan "Eğitim ile Sosyal Uyum" pilot projesi kapsamında Maya Vakfı ile Eylül 2020 tarihinden bu yana iş birliğinde bulunmaktadır. Bu pilot proje, akran zorbalığı özelinde eğitimle sosyal uyumun sağlanmasına destek olmaktadır. Çocuğu işin merkezine koyup okul yöneticileri, öğretmenler, okul rehber öğretmenleri ve aileler ile bakım verenler de dâhil olmak üzere diğer eğitim personeli gibi çocuğun etrafındaki tüm aktörler ile iş birliğinde bulunulması, projenin temel yaklaşım şeklini oluşturmaktadır. Pilot uygulama ile ailelerin, öğrencilerin ve öğretmenlerin farkındalıklarının arttırılması, okul rehber öğretmenlerinin, sınıf öğretmenlerinin ve okul idari personelinin eğitilmesi ve sosyal uyum ve zorbalıkla mücadele konularında çocukların sınıf içi faaliyetlerde bulunması sağlanarak okulun tüm unsurları kapsam dâhiline alınacaktır.

UNICEF; okul personelinin kapasitesinin geliştirilmesi, çocuklara yönelik sınıf içi faaliyet kılavuzlarının hazırlanması ve ailelere yönelik farkındalık arttırıcı bilgilendirmelerin yapılması da dâhil olmak üzere sosyal gerginlik (zorbalık gibi) yaratan konularla mücadele bakımından MEB'e destek olmaktadır. Bu çalışma sosyal ve duygusal beceriler ile kılavuzların ve araçların geliştirilmesi amacıyla ulusal beceri çerçevesinin hazırlanmasını desteklemektedir.

Bunlara ek olarak, bu girişimlerden biri MEB tarafından PIKTES projesi kapsamında yürütülen sosyal uyum faaliyetleridir. Bu faaliyetler kapsamında GKA Suriyeli ve Türk çocuklar ile GKA Suriyeli ve Türk ailelere yönelik düzenlenmektedir. Kültürel geziler, bilim ve sanat atölyeleri, piknik, yemek, sinema, tiyatro, kamp gibi etkinliklerin yanı sıra şiir, resim, müzik yarışmaları, çeşitli spor dallarına yönelik turnuvalar PIKTES kapsamında yapılan başlıca sosyal uyum faaliyetleridir. Tüm bu faaliyetlerde GKA Suriyeliler ile Türklerin birlikte katılımına önem verilmektedir. Tüm bu faaliyetler kapsamında Ekim 2022 itibari ile 110,000 Suriyeli ve Türk öğrenci ile 50,000 GKA Suriyeli ve Türki veliye ulaşmış olacaktır.

Okul ortamında gerçekleştirilen bu tür özel faaliyetler dışında nitel veriler, GKA Suriyeli çocukların sosyal entegrasyonuna veya toplumun tüm fertleri arasında sosyal uyumun sağlanmasına yönelik faaliyetlerin, büyük oranda sivil toplum kuruluşları veya diğer kurumlar tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir. Bu tür sivil toplum kuruluşlarında görev yapan kilit bilgilendiriciler, sadece GKA Suriyeli çocuklar ile değil, aynı zamanda ev sahibi toplumdan çocuklarla karma gruplara yönelik sosyal uyum faaliyetlerinin önyargıları kırma, çocuklar arasında empati duygusu oluşturma ve ileride diğer çocuklarla bu tür gönüllü faaliyetleri sürdürmelerini sağlayacak uzun vadeli faaliyetlere katılmalarını sağlama anlamında son derece etkili olduğunu ifade etmiştir.

6.4 Eğitim Yönetişimi

Yönetsel tedbir analizinin üçüncü unsuru, Türkiye'de GKA Suriyeli çocuklara yönelik eğitim politikalarının daha makro düzeyde gözden geçirilmesi ile ilgilidir. Bu bağlamda politika öncelikleri, politika geliştirme ve uygulama gibi eğitim yönetişiminin farklı bileşenleri, nitel veriler ışığında analiz edilmiştir.

MEB'in Kilit Öneme Sahip Yönetsel Tedbirlerinin Özeti

Türkiye'deki Kilit Öneme Sahip Politika Gelişmeleri: Suriyeli Sığınmacıların Ulusal Eğitim Sistemine Entegre Edilmesi

2014

Geçici eğitim merkezlerinin (GEM) açılması
Geçici koruma altındaki (GKA) Suriyeli çocukların eski okul kayıtlarının tanınması sürecinin tamamlanması.

Geçici eğitim merkezlerinin (GEM) açılması
Geçici koruma altındaki (GKA)
Suriyeli çocukların eski okul kayıtlarının tanınması sürecinin tamamlanması.

2015

Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki devlet okullarına kayıt sürecinin başlaması.

2016

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü çatısı altında Acil Durumlarda Eğitim (ADE) ve Göç Daire Başkanlığının kurulması. Daire Başkanlığının, ADE planlaması ve yönetimi ile göç konularından sorumlu hâle getirilmesi

AB'nin finans ettiği ve MEB'in uyguladığı Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi'nin (PIKTES) uygulanmaya başlaması.
tüm GKA çocukların, Türkiye'deki devlet okullarına kaydolmaları için gereken okul öncesi ve ilkokul birinci sınıf eğitimine başlaması.

2017

GKA Suriyeli çocuklara destek olmak üzere Türkçe öğretmenlerinin ve okul rehberlerinin istihdam edilmesi GKA çocuklara yönelik PSD programları ile ilgili olarak Türk öğretmenlerin kapasitesinin geliştirilmesi

Ulusal şartlı eğitim yardımı programının, Suriyeli ve diğer sığınmacı çocukları kapsayacak şekilde genişletilmesi.

2018

Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP), Türkçe ve Temel Okuryazarlık & Matematik programlarının başlatılması.

2019

Türkçe konuşma becerilerini geliştirmek üzere PIKTES kapsamında uyum sınıflarının açılması.
Prefabrik sınıfların inşa edilmesi.

2020

Tüm GEM'lerin kapatılması ve Suriyeli öğrencilerin resmî okullara yönlendirilmesi.

Kaynak: (UNICEF, 2021b).

Türkiye'de bulunan GKA Suriyeli çocukların eğitimi başlıklı Bölüm 2.7'de değinildiği üzere bu çocuklara yönelik politika öncelikleri, kendilerine geçici eğitim merkezlerinde eğitim verilmesi aşamasından resmî okullara entegre edilmelerine doğru uzanan bir süreçte yıllar içerisinde evrim geçirmiştir. Kilit bilgilendiricilerin ve öğretmenlerin/SGEP'in, geçici eğitim merkezlerinde eğitim verilmesi sürecinin GKA Suriyeli nüfusun Türkiye'de uzun süre kalmayacağı düşüncesinin bir sonucu olduğunu düşündüğü, nitel verilerden anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Suriyeliler Türkiye'ye yönelik akını başladığında Türkiye, tüm çocukları eğitim sistemine dâhil edebilecek yeterli hazırlığa sahip olmamıştır. Ancak pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen/SGEP, GKA Suriyeli çocukların zaman içerisinde uzun vadeli bir bakış açısıyla politika önceliği hâline geldiğini ve bu öngörü ile geleceğe dönük planlamayla birlikte resmî okullara entegrasyonlarının 2016 yılında başladığını ifade etmiştir. Nitel veriler, entegrasyonun pek çok kilit bilgilendirici ve öğretmen/SGEP tarafından olumlu karşılandığını göstermektedir. Bu bağlamda üç konuda endişeler dile getirilmiştir. Birincisi, politikaların yavaş ilerlemesi, ikincisi ise politikaların uygulanmasına ilişkin bölümde değinileceği üzere politikaların sahada uygulanması bakımından bazı engellerle karşılaşılması ile ilgilidir Konuyla ilgili üçüncü endişe kaynağı, MEB'in strateji planı çerçevesinde dile getirilmiştir. Bu planda, GKA Suriyeli çocukların eğitimine yönelik özel bir başlığa yer verilmemiştir. Bu durum, okul dışında kalma mevzusu ile ilgili politikaların, GKA Suriyeli çocuklara özel ağırlık verilmeden Türkiye'de tüm çocukları kapsayacak şekilde genel bir niteliğe sahip olduğunun düşünüldüğü anlamına gelmektedir. Bunun, GKA Suriyeli çocuklar ile ilgili tüm politikaların (resmî okullara entegrasyonları gibi), PIKTES projesi kapsamında MEB'e bağlı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından yürütüldüğüne yönelik algının bir sonucu olduğu ifade edilmiştir.

GKA Suriyeli çocukların eğitimi alanında politika geliştirilmesi bakımından kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler/SGEP, mevcut yasal çerçevenin (Yönetsel Tedbirler başlıklı Bölüm 2.7.2'de özetlendiği üzere) iyi hazırlanmış bir çerçeve olduğuna ve GKA Suriyeli çocukların eğitime sistemine katılmasını sağlayacak fırsatlar sağladığına inanmaktadır.

Özellikle GKA Suriyeli çocukların okul kaydının yapılması için Türk makamlarında yapması gereken işlemlerden başlayarak farklı kamu kuruluşları arasında eşgüdüm sağlanması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Politika geliştirme mekanizmasının ne kadar kapsayıcı olduğu soruşturulduğunda politika geliştirme sisteminin katılımcı nitelikte olduğunu ifade eden bazı kilit bilgilendirici ve öğretmene rastlanmıştır. Bu katılımcılar, politikaları geliştiren tarafların GKA Suriyeli çocuklar ile ilgili olarak sahada doğrudan mesai veren farklı aktörlerden veri ve bilgi talep ettiğini, saha deneyimleri ile ilgili bilgi edinmek ve okul dışında kalmanın nedenlerini tespite etmek üzere anketler düzenlediğini ve belli konularda geri bildirim almak amacıyla sahada çalışanlarla toplantılar düzenlediğini ifade etmiştir. Bazı kilit bilgilendiriciler, kendilerinin de veri toplayıp merkez ile paylaştığını dile getirirken bazı yönetmelikler de sahada belirlenen ve sürekli değişen ihtiyaçlar doğrultusunda değiştirilmiştir.

Nitel çalışma örnekleminde bulunan başka bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler/SGEP, deneyim ve geri bildirimlerinin GKA Suriyeli çocukların eğitimi hakkındaki politika yapımına katkı sağlayacağını belirtmiştir. Dolayısıyla nitel veriler, öğretmenler/SGEP ve okul yöneticileri gibi kilit önemdeki yararlanıcı ve paydaşların dâhil edilmesinin, politika oluşturma süreçlerini güçlendireceğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca endişelerini beyan eden bazı kilit bilgilendiriciler, bazı durumlarda yönetmeliklerin aynı ilin farklı ilçelerindeki okulların farklılıkları veya farklı okul türleri arasındaki farklılıkları hesaba katamadığını ifade etmiştir. Bu anlamda, tüm okullar için aynı standart yönetmeliklerin uygulandığı ancak benzer sonuç üretme kapasitesinin sınırlı olduğu, zira farklı girdi seviyelerinden aynı sonuçları üretmelerinin beklendiği dile getirilmiştir. Bu nedenle sahada çalışan görevlilerin katılımı olmadan politikaların uygulamada işe yarayıp yaramayacağını öngörmenin mümkün olmadığı ifade edilmiştir.

Türkiye'de GKA Suriyeli çocuklara yönelik eğitim politikasının uygulanması bakımından nitel veriler, birtakım unsurlara işaret etmektedir. GKA Suriyeli çocukların izlenmesi/takip edilmesi, uygulamada iş birliğine yönelik girişimler, projeye dayalı hizmet sunumu ve politika sonuçlarının takibi ve izlenmesi ve yetki kullanımına yönelik uygulama sorunları, bu unsurlar arasında yer almaktadır.

Politikaların uygulanmasına yönelik ilk sorun, GKA Suriyeli çocukların izlenmesi/takip edilmesi ile ilgilidir. Nitel çalışma örnekleminde yer alan pek çok kilit bilgilendirici, GKA Suriyeli çocuklara yönelik verileri takip etmenin bazen oldukça güç olduğunu, zira aynı anda yürürlüğe konan farklı bilgi sistemleri olduğunu ancak bunların genellikle entegre şekilde çalışmadığını ifade etmiştir. GKA Suriyeli çocukların sisteme dâhil edilmesi, Türk makamlarında kayıtları yapıldıktan ve kendilerine Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından bir kimlik numarası verildikten sonra gerçekleşmektedir. Bazı kilit bilgilendiriciler, Türk makamlarına kayıt yaptırdıktan sonra GKA Suriyeli ailelerin, çocuklarını okula kaydettirmek için ilçe eğitim müdürlüğüne başvuruda bulunmak zorunda olduğunu ifade etmiştir. Başvurdukları anda çocukların kaydı, MEB'in e-Okul sistemi üzerinden işleme alınmaktadır. 2021 yılının mart ayı itibariyle GKA 763,456 Suriyeli çocuk, e-Okul sistemine kaydolmuştur (MEB, 2021).

Kutu 5:
YÖBİS ve e-Okul

Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi (YÖBİS), geçici eğitim merkezlerinden (GEM) kayıtlı sığınmacı öğrenciler ile ilgili demografik ve eğitimsel verilerin ve Suriyeli Geçici Eğitim Personelinin (SGEP) niteliğini arttıracak bir eğitim yönetim bilgi sistemi (EYBS) MEB tarafından 2014 yılında geliştirilmiş ve 2015 yılında hizmete girmiştir. YÖBİS'e, MEB'in EYB sistemi ile ilgili kısıtlılıklar nedeniyle ihtiyaç duyulmuştur. Sistemin kimlik numarası 98 ile başlayan yabancı çocukları ekleme özelliğinin olmaması ve sisteme eklenemediği için çocukların GEM'ler ile bağlantısının kurulamaması, bu kısıtlılıklar arasında yer almaktaydı. Ayrıca e-Okul sistemi, Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (BSYBS) ile bağlantılı olup bu sistem için kalıcı ikamet adresleri ve 98 ile başlayan kimlik numaraları gibi çeşitli ailevi bilgilerin sağlanması gerekmektedir. BSYBS vasıtasıyla, MEB'in e-Okul sisteminden (resmî okullara yönelik) ve YÖBİS'ten alınan veriler ışığında ŞEY ile ilgili devamlılık koşuluna uyulup uyulmadığı takip edilmektedir. YÖBİS, sadece okula kayıt ve devamlılık imkânı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Suriyeli ve diğer sığınmacı çocukların aldıkları eğitimin takip edilmesini ve tescillenmesini de sağlamıştır. YÖBİS'ten sadece öğrenciler ile ilgili veri toplamak, izlemek ve bildirimde bulunmak için değil, aynı zamanda SGEP'in aylık ödemelerini almaları için gereken verileri sağlamak amacıyla da yararlanılmaktadır (3RP, 2020a).

Genel olarak bakıldığında nitel veriler, bu kayıt sistemi dâhilinde okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocukların gerçek sayısını belirleme konusunda bazı sıkıntılar olabileceğini göstermektedir. e-Okul sisteminde, Türkiye'de hiçbir okula kaydolmamış tüm yaş gruplarındaki GKA Suriyeli çocuklara ilişkin veri yer almaması, bu sıkıntılardan biri olarak ifade edilmiştir. Bölüm 5.3.1'de (Kayıt Düzenlemeleri) bir sorun olarak tespit edildiği üzere kimlik kartı olmayan GKA Suriyeli çocukların çoğu, temel eğitim düzeyinde okul kaydı yaptıramadıkları zaman okul dışında kalmaktadır. Nitel veriler, bazı durumlarda Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün okul çağındaki bazı çocukları tespit edebildiğini ve Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğünden özellikle sosyal yardım faaliyetleri konusunda çocukların durumunu soruşturmasını isteyebildiğini göstermektedir.

e-Okul sistemi, risk altında ve GKA Suriyeli çocukların tespiti açısından işlevsel bir sistem olarak görülmektedir. GKA Suriyeli çocuklar da dâhil olmak üzere tüm öğrencilere ait devamlılık verileri, e-Okul sisteminden elde edilmektedir. Adreslerine ihtar yazısı göndererek, telefonla arayarak veya hane ziyaretlerinde bulunarak devamsızlık sınırını aşan öğrencileri takip etmekten sorumlu kişiler, okul yönetimleridir. Çocuklarının okula gitmesini sağlamayan aileler için öngörülen bazı yaptırımlar da söz konusudur ancak bu yaptırımların ne kadar uygulandığı takip edilememektedir.

Nitel verilere bakıldığında bu konuda iki sorun karşımıza çıkmaktadır. Bazı kilit bilgilendiriciler, farklı aktörlerin uyguladığı projeler sayesinde ulaşılan GKA Suriyeli çocuklar ile ilgili verilerin dağınık olduğunu ve bazen bunlara ulaşmanın zor olduğunu dile getirmiştir. Politikaların uygulanması amacıyla veri toplanması ile ilgili olarak dile getirilen son bir sorun da her türlü verinin toplanamamasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, örneğin okulda zorbalık konusunda geçerlidir. Bunun, bazı konularda varsayımlara değil, kanıta dayalı şekilde politika geliştirme imkânını kısıtlayan bir etken olduğu ifade edilmiştir.

GKA Suriyeli çocukların mevcut bilgi sistemleri ile takip edilmesine yönelik endişeler, okul dışında kalmış çocukların ve neden okulda dışında kaldıklarının ve düzenli olarak okula gitmeyen veya devamsızlık yapan risk altında çocukların neden okula gitmediklerinin tespit edilmesi açısından sosyal yardım faaliyetlerinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu anlamda nitel veriler, devamsızlık yapan çocukların okula gitmesinin sağlanması bakımından GKA Suriyeli haneler ile temas kurup onlara destek verenin genellikle okullar olduğunu göstermektedir. Okul dışında kalmış çocuklar konusunda nitel veriler, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları da dâhil olmak üzere pek çok farklı aktörün sosyal yardım faaliyetlerine katılabileceğini göstermektedir. Bazı kilit bilgilendiriciler, çocukların okula gitmesini engelleyen nedenlerin tespit edilmesi anlamında sosyal yardım faaliyetlerinin son derece etkili olduğunu ve ilgili kurumlar ile aktörlerin iş birliğinde bulunarak müdahale etmesiyle bu sorunların üstesinden gelmeye yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Ancak nitel veriler, çocukların takip edilmesi ve okula gitmeleri için teşviklerde bulunulması konusunda yeterli çalışmanın yapılmadığı örneklere dikkat çekmektedir.

Politikaların uygulanmasına ilişkin ikinci husus, uygulamada iş birliği ile ilgilidir. Bölüm 3 ve 4'te yapılan analizden, GKA Suriyeli çocukların eğitiminin çok boyutlu bir konu olduğu ve bazen eğitim politikasına ilişkin sınırların ötesine geçtiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda iş birliğine ihtiyaç olduğu, daha da aşikâr hâle gelmiştir. Bölüm 2.7.2'de bahsedildiği üzere GKA Suriyeli çocukların eğitimine ilişkin planlama, uygulama, izleme ve raporlama faaliyetlerinden sorumlu eşgüdüm birimi olarak Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü çatısı

Kutu 6:
Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP)

Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP), Suriye krizine cevaben insani yardım ve kalkınma paydaşlarına yönelik olarak 2015 yılından bu yana uygulanan stratejik bir eşgüdüm, planlama, savunuculuk, fon toplama ve programlama platformu olarak işlev görmektedir. Tek bir bölge planından oluşurken Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'ı kapsayan beş ülke bölümünü içermektedir. 3RP'nin birbiriyle bağlantılı iki bileşeni bulunmaktadır. Sığınmacı **bileşeni**, sığınmacıların korunması ve insani yardım ihtiyaçları ile ilgili olup **dayanıklılık bileşeni** ise ulusal aktörlerin kapasitesinin güçlendirilmesi amacıyla sorunlardan etkilenen bireylerin, toplulukların ve kurumların dayanıklı hâle getirilmesi, istikrar kazanması ve gelişim ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgilidir. 3RP paydaşları, Suriyelilerin sağlık, eğitim, istihdam ve sosyal hizmetler de dâhil olmak üzere ulusal sistemlere erişimlerinin mümkün olduğunca artırılmasına destek olmak üzere hükûmetler ve diğer paydaşlar ile iş birliğinde bulunmaya devam etmektedir. 3RP paydaşlarının desteği sayesinde Türkiye'de 2020-2021 eğitim öğretim yılında 768.000'den fazla sığınmacı çocuk örgün eğitim sistemine dâhil olmuş ve 671.274 çocuk Şartlı Eğitim Yardımı'ndan yararlanmıştır ve ayda yaklaşık 4.000 öğrenci okullara ücretsiz olarak taşınmıştır (3RP, 2020b; 2020c).

altında 2016 yılında Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı kurulmuştur ancak MEB'deki diğer daire başkanlıklarının da farklı uygulama aşamalarında gözetim yetkisi bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gibi bazı merkezi idari birimler de politika uygulamalarının farklı aşamalarına iştirak etmektedir. Ayrıca uygulama aşamasına Avrupa Birliği, UNICEF ve UNHCR gibi uluslararası kuruluşlar veya bazı ulusal ve uluslararası STK'lar üst düzeyde katılım göstermektedir.

İş birliği uygulamalarına ilişkin üçüncü gözlem ise sivil toplum kuruluşlarının politika uygulama sürecine katılımı ile ilgilidir. Pek çok kilit bilgilendirici, GKA Suriyeli çocukların eğitimi konusunda kamu kurumları ve STK'lar arasında iş birliği sağlanmasını, karşılıklı olarak birbirine bağımlı olma meselesi olarak tanımlamıştır. Bazı durumlarda STK'ların, GKA Suriyeli nüfusa daha rahat ulaşabildiği ancak daha fazla adım atılması için kamu kurumlarının desteğine ihtiyaç duydukları ifade edilmiştir. Tam tersi misafir söz konusu olduğunda kamu kurumları da belli hizmetlerin verilmesi ve farklı vakalar ile ilgili olarak kamu kurumlarında bulunan dosyaların takip edilmesi bakımından STK'ların desteğine ihtiyaç duyabilmektedir. Bu bağlamda nitel veriler, STK'ların GKA Suriyeli çocukların eğitimi konusunda Türkçe dil kurslarının açılması gibi çeşitli girişimleri söz konusu olduğunda MEB'in bu girişimlerin niteliğini ve MEB müfredatına uygunluğunu teminat altına almasının zor hâle geldiğini göstermektedir. Dolayısıyla eğitim alanında iş birliğinin, GKA Suriyeli çocukların eğitimi için başka faaliyet önerilerinde bulunmak isteyen taraflarla protokol yapılarak düzenlendiği belirtilmiştir.

Uygulamada iş birliğine yönelik olarak GKA Suriyeli çocukların eğitimi konusunda MEB veya ASHB gibi farklı kamu kurumları ile iş birliğinde bulunma kapasiteleri kapsamında UNICEF gibi uluslararası kuruluşların yürüttüğü iş birliği ve eşgüdüm faaliyetlerinin, birçok kilit bilgilendirici tarafından takdirle karşılandığı gözlemlenmiştir.

© UNICEF/UN0566902/Karacan

Politikaların uygulamasına ilişkin üçüncü unsur, GKA Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili yönetsel tedbirler konusunda projeye dayalı hizmet sunumu ile ilgilidir. Bu noktada GKA Suriyeli çocuklara yönelik eğitim politikasının birçok bileşeninin, daha önce bu bölümde bahsedildiği üzere projeler aracılığıyla uygulandığı gözlemlenmiştir. Bu durum; Türkçe dil kurslarıyla dil engelinin ortadan kaldırılması, mesleki eğitim ile çocuk işçiliği ile mücadele edilmesi veya yaygın eğitim programları ile çocukların eğitim imkânlarının geliştirilmesi gibi belli konular veya politikalar kapsamında kurumlar ve kuruluşlar arasında iş birliği sağlanmasını gerektirmektedir. Genel olarak bu tür çalışmalar, iş birliği anlamında takdirle karşılanmıştır. Ancak bazı kilit bilgilendiriciler, eğitim hizmetlerinin projeler temel alınarak verilmesinin bazen birbiriyle pek bağlantısı olmayan farklı aktörlerin uyguladığı ve aynı kamu kurumu veya uluslararası kuruluşun çatısı altında dahi benzer projelerle çakışmalara neden olduğuna dair endişelerini dile getirmiştir. Burada asıl endişe konusu, tüm projelerde aynı hedef gruba yani GKA Suriyeli çocuklara ulaşmaya çalışılmasıdır. Bazı durumlarda bu tür çalışmaların çoğaltılması, kaynakların verimsiz şekilde kullanımına neden olabilmektedir. Örneğin, farklı kurumlar aynı çocuklara burs imkânı sağlayabilmekte veya belli bir zaman dilimi içerisinde bir ilde birbirine çok benzer projeler uygulanabilmektedir. Bu konuda bazı kilit bilgilendiriciler, kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlayacak şekilde, farklı aktörler tarafından uygulananlar başta olmak üzere, projelerin ve proje sonuçlarının takip edilmesi ve izlenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. MEB'in saha birimlerinin farklı aktörlerle iş birliği içinde yürüttüğü projelerden elde edilen veriler ışığında aylık, üç aylık veya altı aylık raporlar hazırlandığı ve verilerin, MEB'in ilgili genel müdürlüklerinde saklandığı bazı kilit bilgilendiriciler tarafından ifade edilmiş olsa da böylesine proje bazlı bir raporlama sistemine ilgili tüm aktörlerin erişimi olmayabileceğinden verilere ulaşılması bazen zor hâle gelmiştir. Ayrıca proje uygulanmadan önce ve uygulandıktan sonra izleme ve takip faaliyetleri ile projelerin amaç ve hedeflerinin, sahadaki ihtiyaçlara uygunluğunun denetlenmesi önerilmiştir.

Politikaların uygulanmasına ilişkin son meselenin, yetki kullanımına yönelik uygulama farklılıkları olduğu ifade edilmiştir. Bazı kilit bilgilendiriciler ve öğretmenler, bu hususta "uygulamada insan etkeninin rol oynamasına" dikkat çekmiştir. Bazı durumlarda bazı yönetmeliklere ilişkin farklı yorumlar olduğu gözlemlenmiştir.

Kutu 7:
23 Mart 2020 – 18 Haziran 2021 (MEB, 2021a)

- EBA, 23,8 milyar kez tıklanmıştır (ziyaret edilmiştir).
- 12.182 ders videosu ve 1.049 müfredat dışı video çekilmiştir.
- EBA telefon uygulaması, 34,1 milyon kez indirilmiştir.
- 300 milyon canlı ders anlatımı yapılmıştır.

6.5 COVID-19 Salgın Döneminde Destek

MEB, Şubat 2020'nin ilk günlerinden itibaren COVID-19 salgınından nasıl korunacakları konusunda öğrencilerin, ailelerin ve öğretmenlerin farkındalığını arttırmaya ağırlık vermiştir. O dönem, okulların yakın zaman içerisinde kapatılmak zorunda kalacağı öngörülmüş ve MEB, uzaktan eğitim altyapısına ve bu eğitimin nasıl verileceğine odaklanmıştır.

Okullar kapandıktan bir hafta sonra, yani 23 Mart 2020 tarihinde devlet televizyonunda TRT EBA Anaokulu programının da yayımlandığı TRT EBA TV-İlkokul, TRT EBA TV-Ortaokul, TRT EBA TV-Lise gibi üç kanal yayın yapmaya başlamış olup bu kanallar hâlen yayın hayatına devam etmektedir. 29 Haziran 2020 tarihinde ise TRT EBA TV'de yaz okulu dersleri başlamıştır. TRT'nin çevrim içi platformu (internet sitesi ve cep telefonu uygulaması) (TRT İzle) üzerinden öğrencilere, üç kanalda yayınlanan dersleri istedikleri zaman izleme imkânı tanınmış ve böylelikle kendi hızlarında öğrenmeleri sağlanmıştır. Ancak bu hizmetten yararlanmak için teknolojik cihazlar (bilgisayar, tablet ve akıllı telefon gibi) ve internet bağlantısı gerekmektedir. Eğitimin sürdürüldüğü üçüncü platform ise, 2011 yılından bu yana yararlanılmakta olan EBA'dır (MEB'in dijital eğitim portalı).

Müfredata dayalı videoların yanı sıra belgesel, etkinlik ve test gibi hem öğretmenler hem öğrenciler için başka imkânlar ve kaynaklar da hizmete sunulmuştur. Okullar kapandıktan sonra portalın içeriği, önemli ölçüde zenginleştirilmiştir. Bu çevrim içi platform, canlı ders yapılmasına imkân tanımıştır. 13 Nisan 2020 tarihinde 8. ve 12. sınıf öğrencilerine yönelik dersler yapılmaya başlanmıştır. 27 Nisan 2020 tarihinde 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10. ve 11. sınıf öğrencileri için eş zamanlı olarak uzaktan eğitim sistemine geçilmiştir. Farklı sınıf düzeylerinin günlük ders programları, EBA'nın ayırdığı saatler içerisinde (08- 22 arası) Pazartesi'den Cumartesi'ye kadar süren canlı dersler olarak yeniden düzenlenmiştir.

MEB, 16 Ekim 2020 tarihinde ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik olarak EBA'ya etkileşimli ders kitapları yüklemiştir. Bu platformu kullanmak için teknolojik cihazlar ve internet bağlantısı gerektiği için öğrencilere, 23 Mart 2020 tarihinden itibaren çevrim içi eğitim için 8 GB internet paketi ücretsiz olarak sağlanmıştır. Ekim 2020 tarihinde MEB, teknolojik cihazlara ve internet erişimine sahip olmayan öğrenciler için 81 ildeki okullarda ve kurumlarda EBA destek noktaları oluşturmaya başlamıştır. 2 Nisan 2021 tarihi itibariyle Türkiye genelinde 15.248 EBA Destek Noktası ve 190 EBA Mobil Destek Noktası bulunmaktadır (MEB, 2021a). Bu merkezlerin yanı sıra Ekim 2020 tarihinde öğrencilere tablet bilgisayar dağıtılmaya başlanmış olup 2 Nisan 2021 tarihi itibariyle öğrencilere aylık 25 GB internet kotalı toplam 586.245 tablet bilgisayar dağıtılmıştır. Dağıtımlar, MEB'in veriye dayalı stratejisi ve ailenin gelir düzeyi, okul çağındaki kardeş sayısı, özel eğitim ihtiyaçları ve öğrencilerin ders başarısı gibi kriterler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Yukarıda bahsi geçen bu önlemlerin dışında 1 Nisan 2020 tarihinde öğrenciler ve aileler için MEB İletişim Merkezi (444 0 632) kurulmuştur. Özel eğitim okullarına giden ve kapsayıcı eğitime tabi öğrencilere yönelik olarak 24 Nisan 2020 tarihinde bir cep telefonu uygulaması işler hâle getirilmiştir.

BÖLÜM 7

Yönetsel Tedbir Önerileri

© UNICEF/UN0577642/Ölçer

Bu rapor, Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların eğitimine yönelik etkenlerin varlığı ve karşılıklı etkileri ile ilgili kapsamlı bir genel değerlendirme sunmaktadır. Bu amaç doğrultusunda UNICEF İzleme Verileri, MEB ve NSA 2018 gibi kaynaklardan elde edilen çeşitli nitel veriler, okul dışında kalma durumunun boyutlarını tespit etmek üzere Bölüm 4'te analiz edilmiştir. Bölüm 5, GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânlarına ilişkin talep ve arz temelli etkenlerin nedenleri ve sonuçları ile birlikte okul dışında kalma durumunun ardında yatan değişkenleri ortaya koyup tartışarak nicel analizi bu çalışmaya özel olarak toplanan nitel verilerle tamamlamaktadır. Bölüm 6 ise eğitime yönelik olarak alınan mevcut yönetsel tedbirlere ve eğitim yönetişimine ilişkin analizi bu değerlendirme ile bir araya getirip Bölüm 2'de yer verilen politikaların ve Türkiye'deki fiili uygulama ile ilgili nitel verilerin bir özetini sunmaktadır.

Böylesine çok boyutlu ve kanıta dayalı bir analiz, Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların eğitimine etki eden çeşitli faktörler ile kısıtların tespit edilmesini sağlamıştır. Bunlar, işin talep tarafı ve arz tarafı ile ilgili faktörlerin yanı sıra COVID-19 salgınının eğitime yönelik etkileri bakımından da sınıflandırılmıştır. Analiz yapılırken Okul Dışında Kalmış Çocuklar Küresel Girişimi'nin Faaliyet Kılavuzu'na (UNICEF, 2015) bağlı kalınıp bunu Türkiye'de bulunan GKA Suriyeli çocukların durumuna uyarlayarak eğitim yönetişimi ve politikaları ile ilgili olarak ortamı kolaylaştıran etkenler de tespit edilmiştir. Bu faaliyet sonucunda, Türkiye'de bulunan GKA Suriyeli çocukların eğitiminin önündeki engellerin aşılması adına bazı önemli gözlemlerde bulunulması ve nitel ve nicel analiz ve politika önerilerine yönelik bazı bulguların ortaya konulması mümkün olmuştur.

Bu noktada ilk önemli gözlem, GKA Suriyeli nüfusun bazı nedenlerden ötürü homojen bir grup olmadığı şeklindedir. Suriye'den göç etme koşulları, hane nüfusunun fazlalığı, ekonomik kaynaklarının yetersiz olması ve çoğunun ana dilinin Arapça olması gibi ortak özellikleri olduğu gözlemlenmesine rağmen geçmiş deneyimleri veya Türkiye'deki yeni yaşamları bakımından bazı farklılıklar bulunmaktadır. Dolayısıyla, GKA Suriyeli çocukların eğitiminin önündeki bu engeller göz önünde bulundurulurken farklı GKA Suriyeli grupların karşılaştığı bu engellerin ardında farklı değişkenlerin olabileceği unutulmadan genelleme yapmaktan kaçınılmalıdır. Örneğin Türkiye'ye geliş zamanının, GKA Suriyeli haneler arasında sosyal uyum düzeyini tespit etme anlamında önemli bir değişken olduğu veya tek ebeveynli hane gibi özelliklerin, çocukların eğitimi konusunda çocuk işçiliği gibi bazı engellerin şiddetini artırabildiği görülmektedir.

Konuyla ilgili ikinci gözlem ise ODKÇ oranları, cinsiyet ve yaş grubuna göre önemli ölçüde değişiklik gösterdiği için birtakım engellerin tüm çocukları eşit şekilde etkilemediği şeklindedir. Bu bağlamda söz konusu engellerin okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocuklar ve risk altında ve GKA bulunan Suriyeli çocuklar; coğrafi bölge ve farklı yaş gruplarından (6-9, 10-13 ve 14-17 yaş arası) GKA Suriyeli erkek ve kız çocuklarına etkilerinin çeşitlilik gösterdiği dikkate alınmalıdır. Örneğin erken yaşta ve zorla evliliklerin, 14-17 yaş arası kız çocuklarının eğitimi açısından önemli bir engel olduğu görülmektedir. Çocuk işçiliği ise 14-17 yaş arası erkek çocukları açısından daha önemli, 10-13 yaş arası erkek çocukları için ise daha ikincil nitelikte bir engeldir. Kimlik kartının olmaması gibi sorunlar, okul dışında kalmış çocukların okula kaydı bakımından engel teşkil ederken öğretmenler/okul yöneticileri ile aileler arasında iletişimin sınırlı olması, okulu terk etme riski olan çocuklar açısından bir engel olarak görülmektedir. Nitel veriler, büyük ölçüde nitel saha çalışmasında yer alan altı ilin tamamının büyükşehir olması nedeniyle önemli bir farklılık göstermese de coğrafi konum açısından bazı farklılıkların olduğu gözlemlenebilmektedir. Alım gücü yetersizliği (ekonomik faktörler), okula gidip gelme mesafesinin fazla olması veya güvenlik endişesi gibi bazı faktörler, bu illerin büyüklüğü, nüfusu ve ekonomik standartlarına bağlı olarak sorun teşkil etmektedir.

Konuyla ilgili üçüncü gözlem ise, söz konusu faktörlerden hemen hemen hiçbirinin çocukların eğitim imkânlarını tek başına etkileyen unsurlar olmadıkları, çoğu zaman birden fazla engelin bu konuda soruna yol açtığı şeklindedir. Bir başka deyişle pek çok GKA Suriyeli çocuk, birden fazla risk ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu riskler, belli bir faktöre ne kadar önem atfedilmesi gerektiğini ve bunun çocuğun okula devam etmesine veya okulu terk etmesine ne kadar etki ettiğini belirlerken düşünülmesi gereken çeşitli etkenlerin üstesinden gelmeyi zorlaştırmaktadır. Hem talep hem arz tarafıyla ilgili faktörlerin çoğu, birbirinin nedeni veya sonucu olmaları bakımından birbirleriyle ilişkilidir. Bu durum, söz konusu engelleri aşmaya yönelik yönetsel tedbirleri belirlemeden önce bağıntısal ve çok boyutlu bir inceleme yapılmasını gerektirmektedir. Örneğin dil engelinin, çocukların yaşamını sosyal uyum, okulda zorbalık veya ders başarısı gibi pek çok yönden etkilediği gözlemlenmektedir.

Çocuklar, Türkçe bilseler de ekonomik engeller veya sağlıkla ilgili engeller nedeniyle devamsızlık yapabilmekte veya okulu terk edebilmektedir.

Konuyla ilgili son gözlem de hayatın tek bir yönü ile ilgili olmamaları ve hayatın farklı alanlarına sirayet etmeleri bakımından karşılaşılan engellerden bazılarının daha sistematik, yapısal veya döngüsel nitelikte olduğu şeklindedir. Bunun sonucunda nitel analizde gözlemlenen bazı etkenlerin döngüsel şekilde, okul dışında kalma durumunun nedeni ve/veya sonucu olabileceği görülmüştür. Çocuk işçiliği, erken yaşta ve zorla evlenme ve kanunla ihtilaf hâlindeki çocuklar, bu anlamda örnek olarak gösterilebilir. Bu etkenler, kısıt şeklinde daha iyi ifade edilebilir. Zira bu etkenler, çocukların eğitimi ile iki yönlü ilişkisi bulunan pek çok etkinin sonucudur. Örneğin çocuklar, iş gücü piyasasında gelir getirici faaliyetlerde bulunmaları gerektiğinden okula gitmeyebilmekte veya okul bırakmış çocuklar, kendisini iş gücü piyasasında bulabilmektedir. Bu durumda eğitimin veya okulun çocukları bu tür sorunların olumsuz etkilerinden koruma kapasitesi daha belirgin hâle gelmektedir.

Bu gözlemler ışığında GKA Suriyeli çocukların eğitimine ilişkin faktörler ve kısıtlara yönelik belli başlı bulgular, aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

Bu konuda elde edilen ilk bulgu, Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların kayıt oranlarının zaman içerisinde arttığı ve okul dışında kalma oranlarının azaldığı şeklindedir. Bu durum, işin talep ve arz tarafı ile ilgili engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak politika düzeyinde yapılan pek çok girişimin, GKA Suriyeli çocukların okul dışında kalma oranlarının 2014-2015 eğitim öğretim yılında %69,6'dan 2019-2020 eğitim öğretim yılında %36,7'ye düşmesinde etkili olduğu anlamına gelmektedir. GKA Suriyeli çocukların GEM'lerden resmî okullara geçişi de bu sonuca katkı sağlayacak şekilde başarılı olmuştur. Bununla birlikte nicel ve nitel analizler, daha giderilmesi gereken eksiklikler olduğunu göstermektedir. Zira, son üç eğitim öğretim yılına bakıldığında 5-17 yaş arası okul dışında kalmış GKA Suriyeli çocukların oranının %36-37 civarında sabit kaldığı görülmektedir. Ayrıca GKA Suriyeli çocukların kayıt ve okul dışında kalma oranları, yaş grupları bakımından oldukça dengesizdir. 2018 tarihli NSA verileri, 6-9 yaş arası çocukların okul kayıt oranlarının nispeten yüksek (%76,2) olduğunu ancak 10-13 yaş arası çocukların okul dışında kalma oranlarının hızlı bir şekilde arttığını (%26) ve 2018 tarihinde NSA yapıldığı sırada 14-17 yaş arası GKA Suriyeli çocuklarının diğer kademelere göre daha az bir kısmının okula gittiklerini, %61,4'ünün ise kaydolduktan sonra okulu terk ettiklerini göstermektedir. Bu oranlar, GKA Suriyeli çocukların okul dışında kalma durumlarının başta 14-17 yaş grubu olmak üzere 10-13 yaş grubu için de daha büyük bir sorun olduğunu göstermektedir. Ayrıca, COVID-19 salgınının olumsuz etkileri sonucunda salgından önce okula giden GKA Suriyeli çocuklar, salgından sonra okul dışında kalma tehlikesiyle karşılaşmışlardır. Suriye'de 2011 yılı öncesindeki okullaşma oranları şu anda Türkiye'de okula kayıtlı olan GKA Suriyeliler ile karşılaştırıldığında okul öncesi net okullaşma oranı %10,64 iken, Türkiye'de 2021 yılındaki geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin okul öncesi net okullaşma oranı 22,8% dir.

Bu genel değerlendirme, Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların okula devam etmelerini ve okulu terk etmelerini sağlayabilen bağlama özel faktörler olduğunu göstermektedir. Nitel veri analizi, talep ile ilgili faktörlerin (pek çok etkeni etkileyen ve pek çok etkenden etkilenen daha yapısal sorunlar olarak nitelendirilebilecek ekonomik faktörler ve sosyal uyumu etkileyen faktörler) en çok karşılaşılan faktörler olduğunu göstermektedir.

Ekonomik faktörler, GKA Suriyeli çocukların okula kaydolması ve devam etmesi konusunda doğrudan ve dolaylı olarak belirleyici olduğu ve özellikle 14-17 yaş arası çocukların okulu terk etmesine neden olduğu görülmektedir. Bu anlamda GKA Suriyeli hanelerde nüfusunun fazla olması, eve gelir getiren tek kişinin olması (genellikle baba) ve alım gücü yetersizliği gibi diğer etkenler de düşünüldüğünde ekonomik faktörler, sadece okul masraflarını karşılayamamanın ötesine geçmektedir. Dil becerilerinin olmaması, derslerde başarısız olunması veya okulda zorbalıkla karşılaşılması gibi işin talep ve arz tarafı ile ilgili diğer faktörler ile birlikte düşünüldüğünde ekonomik faktörlerin, eğitim yerine çalışmayı tercih edecek şekilde çocukları okuldan kopardığı gözlemlenmektedir. Böylelikle eğitim hakkından mahrum kalan yaşı daha büyük çocuklar (çoğunlukla erkek çocukları), alım gücü yetersizliği karşısında sadece aile bütçesine katkı sağlamakla kalmayıp aynı zamanda kendilerinden küçük kardeşlerinin okula gitmesine de yardımcı olmaktadır. Bu anlamda, sadece GKA Suriyeli hanelere yönelik sığınmacılar için Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) gibi nakit yardımının ve ayni desteklerin devam etmesi ve arttırılması değil, aynı zamanda çeşitli eğitim imkânları ve fırsatları yaratıp farkındalık oluşturarak ekonomik engellerin aşılması, geleceğe yönelik olarak önemli hâle gelmektedir.

© UNICEF/UN0504199/Ekemen

GKA Suriyeli çocukların eğitimini etkileyen önemli faktörlerden biri de GKA Suriyeli hanelerin sosyal uyum düzeyleri ile ilgilidir. Yerel halk ile daha iyi bütünleşmiş ve daha iyi ilişkileri olduğu görülen haneler bulunmaktadır. Bunun gözlenen en önemli nedeni, Türkiye'de uzun süre geçirmiş olmaları ve Türkiye'ye uyum sağlamalarına yönelik yönetsel tedbirlerdir. Ancak ülkeye yeni gelmiş bazı GKA Suriyeli haneler, sosyal uyum anlamında sorunlarla karşılaşırken bu sorunların, sadece esenliklerini değil, aynı zamanda Türkiye'de GKA Suriyeli çocukların eğitim şanslarını da etkilediği görülmektedir. Dolayısıyla arkadaşsızlık/sosyal izolasyon, yerel halk ile bütünleşememe ve güvenlik endişeleri gibi sorunlar, GKA Suriyeli çocukların eğitim alma şanslarını ciddi ölçüde sınırlandırmaktadır. Bu faktörler, okulun sosyal uyumu kolaylaştırma anlamında rol oynayabileceği düşünüldüğünde çocukların okula gitmesine yönelik önlemler alarak aşılabilecektir. Dolayısıyla, sosyal uyum politikalarının yanı sıra okulların ve öğretmenlerin de bu engellerin aşılması adına önemli bir rol oynamaları için güçlendirilmesi ve sosyalleşme, akranlardan bir şeyler öğrenme ve birlikte yaşama kültürü geliştirme imkânlarının oluşturulması gerekmektedir.

İşin talep tarafı ile ilgili faktörlerin ardından arz tarafı ile ilgili olarak en çok karşılaşılan faktörler arasında kimlik belgesinin/ikamet izninin olmaması ve çocukların okul kaydının yapılamaması gibi okulların idari düzenlemelerine yönelik engeller ile özellikle okul yönetimleri/öğretmenler ve GKA Suriyeli aileler ile öğretmenler ve GKA Suriyeli öğrenciler arasında iletişimin sınırlı olması gibi engeller bulunduğu gözlemlenmektedir. Kayıt düzenlemeleri (Türkiye'deki kurumlarda resmî kaydının olması esasına dayalı olarak) ve sınıf yerleştirme sisteminin, özellikle Türkiye'ye yeni gelmiş GKA Suriyeli hanelerde çocukların eğitime erişimini etkilediği görülmektedir. Okula giden GKA Suriyeli çocuklar düşünüldüğünde, sosyal uyum düzeyinin düşük olduğunu da gösterdiği gözlemlenen okulda zorbalık vakaları dışında en çok karşılaşılan sorun, GKA Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim sürecine sınırlı düzeyde katılım göstermesidir. Bu durum, okul yönetimleri/öğretmenler ile aileler arasındaki iletişimin sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Eğitim sisteminin, okulların ve okul yöneticilerinin/öğretmenlerin kapasitesini geliştirmeye yönelik politikalarla işin arz tarafı ile ilgili faktörlerin üstüne gidilmesi, GKA Suriyeli çocukların eğitim haklarından yararlanmalarına önemli ölçüde yardımcı olacaktır.

Bu çalışmanın bulgularına bağlı olarak Türkiye'de bulunan GKA Suriyeli çocuklara yönelik eğitim imkânlarının arttırılması, okula kayıt oranlarının arttırılması ve bu çocukların okul dışında kalma durumlarının en düşük seviyeye çekilmesine katkı sağlaması açısından kendilerine yardımcı olmak üzere eğitim politikalarını belirleyen paydaşlara yönelik kanıta dayalı birtakım yönetsel tedbir önerilerinde bulunmak mümkündür. Aşağıda bahsi geçen yönetsel tedbir önerileri, Türkiye'de bulunan GKA Suriyeli çocukların eğitimine ilişkin olarak daha önceki bölümlerde yer alan genel analiz doğrultusunda tespit edilmiş en önemli faktörler ve kısıtlar göz önünde bulundurularak taslak hâline getirilmiştir. Sonrasında bu faktörlere yönelik öneriler, Türkiye'de bulunan GKA Suriyeli çocukların eğitim görmesini etkileyen faktörlerin ele alınması amacıyla geliştirilen yönetsel tedbir önerileri ile güçlendirilmiş makro politikalara atıfta bulunarak farklı politika kategorilerine ayrılmıştır. Önerilerin politikaların ve yönetsel tedbirlerin, GKA Suriyeli çocukların daha iyi bir geleceğe kavuşması için politika geliştirme, uygulama ve izleme aşamalarında gerekli kaynakları bir araya getirmek üzere kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve özel sektör de dâhil olmak üzere çeşitli politika aktörlerinin aktif iş birliğinde bulunmasını ve eşgüdüm sağlamasını gerektirdiği unutulmamalıdır. Aşağıda bahsi geçen yönetsel tedbir önerilerine yönelik politika alanları; farkındalık oluşturma ve bilgilendirme, sosyoekonomik entegrasyon, beceri gelişimi, kapasite geliştirme, veri toplama, izleme ve sosyal yardım ve savunuculuk ve birlikte hareket etme şeklinde sıralanabilir.

Farkındalık Oluşturma ve Bilgilendirme

Yapılan analiz, GKA Suriyeli ailelerin çocuklarının Türkiye'de yararlanabileceği eğitim imkânları konusunda temel düzeyde bilgi sahibi olduğunu gösterse de okul seçeneklerinin çeşitliliği ve okula kayıt işlemleri ile ilgili farkındalık artırmaya ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Örneğin, özel eğitim, mesleki eğitim merkezleri veya açık öğretim veya Türkçe dil kursu veya Hızlandırılmış Eğitim Programı gibi eğitime destek niteliğinde diğer faaliyetler konusunda bilgi eksikliği bulunmaktadır. Ayrıca GKA Suriyeli hanelerin edindiği tüm bilgilerin doğru olmadığını da gözlemlemek mümkündür. Bu durum, okul seçenekleri ve işlemleri ile ilgili birtakım yanlış bilgilendirmeden/yanlış algılamadan anlaşılmaktadır. Dolayısıyla GKA Suriyeli hanelerin eğitim imkânları ile ilgili farkındalık ve bilgi düzeylerin artırılması, çocukların farklı okul seçeneklerine erişmesini ve engeli olan çocukların eğitimi konusunda karşılaşılan sorunların giderilmesini sağlayacaktır. Bu farkındalık ve bilgilendirme faaliyetleri çocukların ev içindeki sorumluluklarının fazlalığı, erken yaşta ve zorla evlilik ve çocuk işçiliği ile ilgili sorunlardan bazılarının da giderilmesine katkı sunacaktır.

Yönetsel Tedbir Önerisi: GKA Suriyeli hanelerin eğitim imkânları ve okul seçenekleri ile ilgili farkındalık düzeylerinin artırılması ve bu konuda daha fazla bilgi paylaşılması.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- Kız çocuklarının eğitimi başta olmak üzere çocuklar için eğitimin önemine ilişkin farkındalık artırıcı faaliyetlerin ve bilgilendirme kampanyalarının düzenlenmesi.
- Tüm GKA Suriyeli çocuklara yönelik erken yaşta eğitim imkânlarının tanıtılması amacıyla okul öncesi eğitim ile ilgili bilgilendirmelerin yaygınlaştırılması.
- Meslek okulları/MEM'ler ve açık öğretim seçenekleri ile ilgili bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerini yaygınlaştırma uygulamasına devam edilmesi.
- Türkçe dil kursları ve Hızlandırılmış Eğitim Programı gibi çocuklara yönelik diğer eğitim faaliyetleri ile ilgili bilgilendirmelerin yaygınlaştırılması.
- RAM'lara erişim ve bunlarda yapılacak işlemler de dâhil olmak üzere engeli olan çocuklara yönelik okul seçenekleri ve kayıt işlemleri konusunda ailelerin bilgilendirilmesi.
- Farkındalık oluşturma ve bilgilendirme faaliyetleri için okul binaları, gençlik merkezleri, HEM'ler ve Kızılay toplum merkezleri, GKA Suriyeli nüfusun iletişim ağları gibi çeşitli yöntem ve araçlardan yararlanılması ve okul seçenekleri ile kayıt işlemleri ile ilgili olarak yüz yüze toplantılar, hane ziyaretleri, sosyal medya kanalları, internet siteleri ve Türkçe ve Arapça hazırlanmış broşürlerden yararlanılması.
- Farkındalık oluşturma ve bilgilendirme faaliyetleri için SGEP, okul yöneticileri/öğretmenleri, STK temsilcileri, muhtarlar ve ilgili diğer yerel aktörlerden yararlanılmaya devam edilmesi.
- İleride uzaktan eğitime devam edilmesi durumunda uzaktan eğitim yöntemleri ve EBA destek noktaları ile ilgili bilgi paylaşımında bulunulması ve bu konuyla ilgili kılavuzlar hazırlanması.

Sosyoekonomik Entegrasyon

Türkiye'de bulunan GKA Suriyeli nüfusun sosyoekonomik yönden entegrasyonunun artırılması, çocukların eğitimi konusunda sosyal uyum ve alım gücünün yetersizliği ile ilgili olarak edilen birtakım engellerin aşılması için çare gibi görünmektedir. Arkadaşsızlık/ sosyal izolasyon, yerel halk ile bütünleşme sorunları, yerel halkın olumsuz tavrı ve zorbalık gibi sosyal uyumun farklı unsurlarının, hanenin entegrasyon düzeyine bağlı olarak GKA Suriyeli çocukları farklı oranlarda da olsa olumsuz etkilediği gözlemlenmektedir. Bu tür olumsuz etkilerin, çocukların engeli olma durumu ve psikososyal etkiler/travmalar gibi sağlıkla ilgili sorunlar neticesinde ortaya çıktığı görülmektedir. Ekonomik faktörlerin ise 14-17 yaş arası erkek çocukları açısından okul masrafları, kaynak yetersizliği, yoksulluk ve benzeri nedenlerle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu tür unsurlar, çocukların COVID-19 salgın döneminde uzaktan eğitime erişimini engellemiştir. Dolayısıyla aşağıda sıralanmış olan tedbir önerileri, farklı seviyelerde görülen sosyal uyum ve ekonomik durum ile ilgili faktörleri göz önünde bulunduracak şekilde düzenlenmiştir.

Yönetsel Tedbir Önerisi: Sosyal uyum imkânlarının arttırılması ve GKA Suriyeliler ile ülke genelindeki/yerel düzeydeki topluluklar arasında etkileşimin, katılımın ve karşılıklı anlayışın desteklenmesi.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- Farklı paydaşların desteğiyle birlikte GKA Suriyeli çocuklarla Türk çocukların bir araya getirilmesi ve GKA Suriyeli çocukların mahalle/ilçe/il düzeyinde sosyal hayata (örn; futbol maçlarına, sinema salonlarına, konserlere, kent turlarına vs.) katılımı için kolaylaştırıcı faaliyetler düzenlenmesi.
- Çocukların bir araya getirilmesi ve kendilerini özgürce ifade edip karşılıklı öğrenme imkânlarının geliştirilmesi amacıyla okullarda kolaylaştırıcı faaliyetlerin (sosyal, kültürel, müfredat dışı, medya okuryazarlığı vs.) düzenlenmesi.
- Engeli olan çocukların yaşadığı zorluklar ile ilgili farkındalığın arttırılması amacıyla okullarda kolaylaştırıcı faaliyetler düzenlenmesi.
- Toplumun farklı kesimleri arasındaki sosyal uyumun ilerletilmesi adına aileler için mahallelerde/ilçelerde sosyal/kültürel faaliyetler (yemek yapma, el işi, piknik vs.) düzenlenmesi.
- Sosyal uyumun teşvik edilmesi amacıyla okullarda düzenlenen müfredat dışı faaliyetlerde değerler eğitimine veya kültürler arası eğitime ağırlık verilmesi.
- Çocukların ve ailelerin ildeki kültürel/sosyal faaliyetlerle ilgili bilgilere (çoğunlukla ücretsiz) Arapça olarak da erişmelerini sağlayacak platformlar (çevrim içi, radyo, yerel TV, sosyal medya, afişler vb.) oluşturulması veya geliştirilmesi.
- Okullarda bulunan öğrenci kulüpleri, toplum merkezleri, gençlik merkezleri vb. gibi yerlerin potansiyellerden daha iyi yararlanılması ve çocukları bir araya getirecek mekanların sayısının arttırılması.
- Çocukların psikososyal etkilerin ve travmaların üstesinden gelmesine ve bunlarla baş etmelerine yardımcı olmak üzere kendilerine, ailelerine ve öğretmenlerine/SGEP'e yönelik psikososyal destek hizmetlerinin sürdürülmesi.

© UNICEF/ UN0526716

Yönetsel Tedbir Önerisi: Çocukların okul masraflarının asgari düzeye çekilmesi ve bu konuda kendilerine katkıda bulunup hanelerin ekonomik dayanıklılığının arttırılması için GKA Suriyeli hanelere yönelik ŞEY gibi nakdi ve ayni destek mekanizmalarının sürdürülmesi.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- Şartlı Eğitim Yardımı'nın (ŞEY) dış değerlendirmede vurgulanan kritik rolü dikkate alınarak, GKA Suriyeli çocuklar için ŞEY'in devamı ve geliştirilmesi.
- Geçim maliyetindeki (enflasyon, COVID-19 kısıtlamaları, iş imkânlarının azalması vs.) artışlar doğrultusunda hem SUY hem de ŞEY meblağlarının gözden geçirilmesi ve ona göre düzenlenmesi.
- Çocukların kaydının, ailelerinin yaşadıkları yere yakın okullara/MEM'lere yapılması.
- GKA Suriyeli nüfusun en yoğun olduğu illerde okul ulaşım hizmetlerinin verilmeye devam edilmesi.
- Çocuklara ayni eğitim desteğinin verilmeye devam edilmesi.
- Okullarda ücretsiz öğle yemeği/yemek yardım programlarının uygulanması
- Çocukların geçim ve eğitim masraflarının azaltılması adına GKA Suriyeli çocuklar için yatılı okul açılmasının gündeme alınması ve bu bağlamda yasal değişiklikler yapılması.
- Uzaktan eğitim konusunda tablet, bilgisayar, internet erişimi, ders kitabı, defter ve kırtasiye gibi ihtiyaçları olan GKA Suriyeli çocukların tespit edilmesi ve nesnel ve şeffaf kriterler doğrultusunda adil bir şekilde araç-gereç desteğinin sağlanması.
- Nakdi veya ayni sosyal desteklerin devamı için fon oluşturmak üzere özel sektör, yerel yönetimler ve STK'lar da dâhil olmak üzere ilgili tüm paydaşların teşvik edilmesi ve harekete geçirilmesi.

Beceri Gelişimi

Yapılan analiz, işin hem arz hem talep tarafı ile ilgili etkenler olarak dil becerisi (çocuklar ve aileleri bakımından) veya iletişim ve/veya kültürler arası/kapsayıcı eğitim becerileri (öğretmenler, SGEP ve okul yöneticileri bakımından) gibi belli becerilerin olmamasının veya sınırlı düzeyde olmasının, GKA Suriyeli çocukların eğitim devamlılığını azalttığını göstermektedir. Ayrıca COVID-19 salgını döneminde uzaktan eğitime erişim ve eğitimin uygulanmasına ilişkin beceri eksikliği, ilerleme kaydedilmesi gereken yeni alanlar ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda beceri geliştirme faaliyetleri (sadece çocuklar ve aileleri için değil, aynı zamanda, nitel verilerde kendilerinin dillendirdiği gibi, öğretmenler/SGEP ve okul yöneticileri için de), bazı faktörlerin ortaya çıkardığı olumsuz etkileri azaltabilecek niteliktedir. Zira bu faktörlerin, çocukların eğitimi açısından birden fazla risk doğurduğu gözlemlenmektedir. Örneğin Yetersiz Türkçe dil becerisi, sadece derslerde başarısız olunmasına değil, aynı zamanda okulda zorbalığa, öğretmenler ile çocuklar arasında iletişim eksikliğine veya uzaktan eğitimde derslerin takip edilememesine neden olabilmektedir. Aşağıdaki kısımda yer verilen beceri gelişimine yönelik yönetsel tedbir önerileri, üç hedef grup için (GKA Suriyeli çocuklar, aileleri ve öğretmenler/SGEP/okul yöneticileri) ayrı olarak kategorilere ayrılmıştır.

Yönetsel Tedbir Önerisi: GKA Suriyeli çocukların Türkçe dil becerilerinin ve derslerde öğrenme becerilerinin geliştirilmesine destek olmaya devam edilmesi.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- Çocuklara yönelik Türkçe dil kurslarının devam ettirilmesi.
- Türkçe dil kurslarının hem hafta sonları hem hafta içi günün farklı saatlerinde verilmesi
- Teknolojik destek ve uzaktan eğitim yöntemleri doğrultusunda Türkçe dil kurslarına yönelik esnek eğitim seçeneklerinin sunulması.
- Okul düzeyindeki ihtiyaçlar doğrultusunda okul yöneticileri tarafından karar verilmek üzere çocuklara yönelik destek ve telafi eğitim programlarına devam edilmesi.
- COVID-19 salgını nedeniyle eğitimde kayıplar yaşanmaması için yetiştirme programlarının düzenlenmesi.
- Gerekirse Arapça olmak üzere uzaktan eğitim uygulamaları ve gereksinimleri konusunda çocuklara daha fazla teknik destek sağlanması.

Yönetsel Tedbir Önerisi: GKA Suriyeli ailelerin beceri gelişiminin desteklenmesi.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- Yaşadıkları bölgelere yakın yerlerde başta anneler olmak üzere ailelere/bakım verenlere Türkçe dil eğitimi verilmesi ve bu eğitimlerin sayısının arttırılması.
- Ailelere/bakım verenlere ücretsiz Türkçe dil eğitim araç-gereci ve kırtasiye malzemeleri sağlanması
- Türkçe dil kurslarında ailelere çocuk bakım hizmetlerinin sağlanması.
- Gerekirse Arapça olmak üzere uzaktan eğitim uygulamaları konusunda çocuklara daha fazla teknik destek sağlanması.
- Salgın süresince ve sonrasında çocuklarının sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimlerine nasıl destek olacakları konusunda ailelere yönelik el kitapçıklarının/kılavuzların hazırlanması ve dağıtılması.

Yönetsel Tedbir Önerisi: Öğretmenlerin/SGEP'in beceri gelişiminin desteklenmesi.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- GKA Suriyeli çocukların desteklenmesi ve yönlendirilmesi ve eğitim seminerleri ve destek materyalleri ile ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak adım atılması bakımından becerilerini geliştirme ihtiyaçları konusunda öğretmenler/SGEP'ler arasında ihtiyaç analizlerinin gerçekleştirilmesi.
- Öğretmenlere, okul yöneticilerine ve SGEP'e yönelik etkin iletişim becerileri, kültürler arası ve kapsayıcı eğitim yöntemleri ve zorbalıkla mücadele konularında hizmet içi eğitim verilmesi.
- Her bir GKA Suriyeli öğrencinin psikolojik ve sosyal gelişimini, ders performanslarını ve devamlılık durumlarını görüşmek üzere daha sık bir araya gelmeleri ve buna göre hareket etmeleri konusunda şube öğretmenler kurullarındaki öğretmenlerin teşvik edilmesi.
- Eğitim personelinin öğrenci velileri ile tanışmak ve kendi öğrencilerinin yaşam koşullarını, yaşam tarzlarını ve ailelerini gözlemlemek üzere en az bir veya iki haneyi ziyaret etmesi.
- Aile içi şiddet ve çocuk işçiliği vakalarını nasıl tespit edebilecekleri ve bu vakalara nasıl müdahale edebilecekleri konusunda öğretmenlerin/SGEP'in ve okul yönetimlerinin bilgilendirilmesi ve eğitilmesi.
- Eğitim personelinin sadece çocukların eğitimi ile ilgili kurallar ve düzenlemeler değil, GKA Suriyeli olarak Türkiye'de yaşama ile ilgili kurallar ve düzenlemeler (kayıt, sosyal yardım, başka ile taşınma, okul çağını geçmiş bireylere yönelik mesleki eğitimler) konusunda da eğitilmesi.
- Salgın süresince ve sonrasında çocuklarının sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimlerine nasıl destek olacakları konusunda öğretmenlere/SGEP'e yönelik el kitapçıklarının/kılavuzların hazırlanması ve dağıtılması.
- Farkındalık oluşturma faaliyetlerine sadece öğretmenlerin değil, aynı zamanda temizlik, güvenlik ve okul servis personeli gibi diğer kişilerin de katılımının sağlanması.

© UNICEF/UN0578202/Ölçer

Kapasite Geliştirme

Arz tarafındaki etkenlerin, yani okul idaresiyle ilgili yönetmelikler, okul imkânları ve okul kalitesinin analizine bakıldığında, GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânları önünde bu etkenlerden kaynaklanan bazı engeller olduğu görülür. Bu engellerin ortadan kaldırılması için ise kapasite geliştirmeye yönelik belirli çalışmalar gereklidir. Bu çalışmalar özellikle, okulların GKA Suriyeli çocukların Türk resmî okullarında daha ektin bir eğitim alabilecekleri şekilde geliştirilmesini kapsar. İlk olarak, GKA Suriyeli çocukların okula kaydolmasını etkileyen faktörler, yani kayıt belgesi, kimlik kartı ve ikamet belgelerinin bulunmaması nedeniyle çocukların okul tarafından kaydedilememesi, yaşına göre daha alt seviye bir sınıfa kaydolma, okula geliş gidiş süresi/mesafe ve okul yolunda karşılaşılan zorbalıklar hedef alınabilir. Bunun için GKA Suriyeli çocukların okula kaydını kolaylaştıracak kapasite geliştirme girişimlerinde bulunulması gerekir. İkincisi, GKA Suriyeli velileri çocuklarının eğitim sürecine dâhil etmeye yönelik yeni araçlar/yöntemler geliştirmek suretiyle okullar ile veliler arasındaki iletişimin güçlendirilmesi gerekmektedir. Üçüncüsü, akademik performansın düşük olması gibi eğitim ve öğretimle ilgili tespit edilen faktörler, COVID-19'dan kaynaklı sorunlar, ileri yaşta okula kayıttan kaynaklanan öğrenme sorunları ile eğitim materyalleri ve müfredat hedef alınabilir. Bunun için okullardaki eğitim/öğretim kapasitelerinin daha da geliştirilmesi gerekir. Son olarak ise, yapılan analiz, bir önleme ve müdahale mekanizması olarak okulları güçlendirmenin, erken yaşta ve zorla evlilik, çocuğun engelinin olması ve çocuk işçiliği gibi bazı kısıtlardan kaynaklanan belli faktörlerin ortadan kaldırılmasına yardımcı olacağını göstermektedir.

Yönetsel Tedbir Önerisi: GKA Suriyeli çocukların okula kaydının kolaylaştırılması.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- Kural ve yönetmeliklerin GKA Suriyeli çocukların eğitiminde gerektiği gibi ve birörnek şekilde uygulanmasını sağlamak.
- Kimlik kartı, ikamet izni ve yabancı tanıtma belgesi bulunmayan çocuklar için okula kayıt iş ve işlemlerinin hızlandırılmasını sağlamak.
- Özellikle ortaokul ve lise düzeyindeki çocuklar için geçerli olmak üzere, çocukların yaşadıkları yere en yakın mesafedeki okullara/MEM'lere kaydını sağlamak.
- Resmî nedenlerle çocukların okula kaydının yapılamaması hâlinde okul idaresinin velilere etkin rehberlik sunmasını sağlamak.
- Sınıf belirleme testlerinin, il veya ilçe düzeyinde olmasa da bölgesel olarak daha sık ve düzenli aralıklarla yapılması.Teste katılabilmek için oluşan ulaşım masrafı gibi ek masraflar için yardım sağlanması.
- Çocuğun yüksek yararını düşünerek sınıf yerleşimi (bir öğrencinin belli bir sınıfa yerleştirilmesi ya da adaptasyon veya destek sınıfına kaydedilmesi) konusunda nihai kararın okul idarelerine bırakılması.

Yönetsel Tedbir Önerisi: GKA Suriyeli velileri çocuklarının eğitim süreçlerini etkin bir şekilde dâhil edecek mekanizmalar geliştirilmesi.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- Velilere ulaşmak ve iletişim kurmak için dil engelinin üstesinden gelinmesini sağlayacak mekanizmalar geliştirmek (-okul aile birliğine bazı GKA Suriyeli velileri dâhil olmalarının teşvik etmek, gerektiğinde bilgilendirmeleri/duyuruları Arapça olarak da hazırlamak vs.).
- Velilere ulaşmak için GKA Suriyeli nüfusun iletişim ağlarından yararlanmak.
- Suriyeli veliler ve onların çocuklarıyla toplantılar ve sosyal aktiviteler düzenlemek.
- Okullarda hem öğrencilere hem de öğretmenlere destek olmak için SGEP sayısını artırma amacıyla kaynak toplamak ve bu kaynakları illerin ihtiyacına göre dağıtmak.
- SGEP'i her okuldaki GKA Suriyeli öğrenci nüfusuna ve okulun ihtiyaçlarına uygun şekilde dağıtmak.
- Dil engelini aşabilmek için ev ziyaretleri yapma konusunda SGEP'lerin rolünü güçlendirmek ve genişletmek.

Yönetsel Tedbir Önerisi: Okullarda eğitim/öğretim kapasitesinin daha da geliştirilmesi.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- Yabancılar için Türkçe dilinde destekleyici eğitim materyallerinin üretimi/dağıtımına devam etmek.
- Öğretimde uygulamalı yöntemlerin ve fiziksel/bilimsel faaliyetlerin (küçük öğrenme grupları, kâğıt üzerine yazılı çözümler vs.) teşvik edilmesi.
- Öğrenci özelinde, öğrenme düzeylerini etkin bir şekilde değerlendirebilmek için izleme-değerlendirme yapılması.
- Okulu erken bırakma (özellikle lise düzeyinde) durumunu önlemek için devam oranlarını izlemeye yönelik sistem ve mekanizmaları güçlendirmek.
- Erken uyarı sistemleri, farklı okul düzeylerinde telafi amaçlı sürekli eğitim programları vs. gibi akademik destek programları geliştirip uygulamak ve akademik olarak başarılı olamayan öğrenciler için alternatif eğitim yolları/farklı okul seçenekleri hakkında rehberlik sunmak.

- COVID-19 küresel salgını sonrası çocukların okula güvenli bir şekilde dönmesini sağlamak. Çocukların öğrenim kayıplarını giderecek telafi dersleri sunmak ve çocuklara mümkün olan yüz yüze, uzaktan ve karışık eğitim modelleriyle destek olmak.
- Çocukların özel yetenekleri ve başarılarının öğretmenleri ve okul idaresi tarafından takdir edilip desteklenmesini sağlayacak araçlar geliştirmek.
- COVID-19 küresel salgını sonrası öğretmenlerin okula güvenli bir şekilde dönmesini sağlamak. Çocukların öğrenim kayıplarını telafi etmeleri ve eğitim süreçlerinde dijital eğitim araçlarını daha etkin kullanmaları konusunda öğretmenlere destek olmak.

Yönetsel Tedbir Önerisi: Okulda zorbalıkla mücadele ve zorbalığın ortadan kaldırılması.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- Okulda zorbalığı merkezî düzeyde önlemeye yönelik strateji ve önlemler geliştirilip uygulanması.
- Zorbalık vakalarında okul düzeyinde uygulanacak mekanizmalar geliştirilmesi ve uygulanması.
- Okul idarecileri, rehber öğretmenler ve zorbalığa maruz bırakılan çocukların velileri arasında iş birliği sağlanarak çocukların zorbalığın olumsuz etkilerinin üstesinden gelmesine yardımcı olunması.

Yönetsel Tedbir Önerisi: Bir önleme ve müdahale mekanizması olarak okulların güçlendirilmesi.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- Aile içi şiddete maruz bırakılma ya da erken yaşta ve zorla evlendirilme riski altında olan çocukların tespit edilerek bu konuda önlem alınmasına yönelik mekanizmalar geliştirilmesi.
- Okul düzeninin engeli olan çocuklara uygun olması için okullara yönelik hâlihazırda mevcut olan yönetmeliklerin uygulanmasını sağlamak.
- Çocuk işçiliği vakalarının tespit edilmesini sağlayacak mekanizmalar geliştirmek ve yasal çalışma yaşındaki çocukların okula gitmesini sağlayacak tedbirler almak.
- Kanun dışı durumların tespitine yönelik tedbir alınması gereken durumlar için ilgili kamu kuruluşları ile okullar arasındaki ilişkileri güçlendirmek.

© UNICEF/UN0585023

Veri Toplama, İzleme ve Alan taraması

Güvenli ve düzenli olarak veri toplama ve veri mevcudiyeti, Türkiye'deki GKA Suriyeli çocuklar için kanıta dayalı ve hedefe yönelik eğitim politikaları geliştirilmesi açısından elzemdir. Aynı zamanda politikaları daha da geliştirme noktasındaki ilerlemenin izlenmesi ve okulu terk etme ya da okul dışı kalma riski altındaki GKA Suriyeli çocuklara ulaşılması bakımından da son derece önemlidir. Bu çalışmada sunulan analizde, Türkiye'de GKA Suriyeli çocuklar hakkındaki bazı veri çeşitlerinin sınırlı olmasına işaret edilmiştir. Bu sınırlı veriler çoğunlukla, hane halkının çok fazla taşınması, ileri yaşta okula kayıt ve engeli olan çocukların eğitime erişiminin önündeki engellerin ortadan kaldırılması ile ilgilidir.

Yönetsel Tedbir Önerisi: GKA Suriyeli çocuklar hakkında güvenilir ve düzenli olarak veri toplanması ve bu verilerin paylaşılması.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- Okul dışı kalan çocukları tespit ederek okula kaydolmalarını teşvik edecek alan taraması etkinliklerine devam edilmesi.
- Genel olarak GKA Suriyeli çocukları, özelde ise okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocukları izleyebilmeye yönelik farklı bilgi sistemlerinin entegrasyonunu sağlamak.
- Özellikle lise düzeyinde olmak üzere okulu erken bırakma vakalarını önlemek için devamlılık oranlarını izleme mekanizmaları ile ilgili sistemleri güçlendirmek.
- Kronik hastalığı olan çocukların farklı eğitim ihtiyaçlarına destek olarak dönem boyu yaşadıkları öğrenim kayıplarını telafi etmek için bu çocukların okullar tarafından takip edilmesi.
- YÖBİS'in e-Okul sistemi gibi geliştirilerek okul dışı kalmış çocukların kayıt işlemlerinin takibini sağlamak.
- GKA Suriyeli çocuklar hakkında veri ve bilgi paylaşımı için kapsamlı ve açık bir platform geliştirilmesi.
- GKA Suriyeli çocukların eğitimiyle ilgili yürütülen farklı projelerin sonuçlarının paylaşılması ve bunlara erişilebilirliğin sağlanması.
- GKA Suriyeli çocuklarla ilgili farklı eğitim kategorileri hakkındaki veriler esas alınarak daha hedefe yönelik ve kanıta dayalı yönetsel tedbirler ve projeler geliştirilmesi.

Savunuculuk ve Toplu Eylem

Bu analiz şunu göstermiştir: Türkiye'deki GKA Suriyeli çocukların eğitime erişim ve devamlılığını kısıtlayabilen, erken yaşta ve zorla evlilik, çocuk işçiliği ve engeli olan çocukların eğitime erişim zorluğu gibi birtakım kısıtlar mevcuttur. Bu kısıtlar eğitim politikası ve idaresinin yetkinliğini aşmakta, farklı politika alanları ve politika aktörleri arasında iş birliği ve toplu eylem ihtiyacını doğurmaktadır. Ayrıca güvenlikle ilgili endişeler, akran zorbalığı, nüfus kaydı/kimlik kartı ve ikamet belgesinin bulunmaması, çocukların ev içindeki sorumlulukları gibi eğitime engel olan etkenlerin makro açıdan hedef alınması gerekmektedir. Makro düzeydeki politika savunuculuğu, bu kısıtların aşılabilmesi için başka çalışmaların ve iş birliği çabalarına duyulan ihtiyacın politika ajandasına dâhil edilmesine yardımcı olacaktır.

Yönetsel Tedbir Önerisi: GKA Suriyeli çocukların eğitimi önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik politika savunuculuk girişimlerinin artırılması.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- Okul öncesi eğitimin teşvik edilmesinin devamı ve GKA Suriyeli çocukların okul öncesi eğitim kurumlarına kaydının teşvik edilmesi.
- GKA Suriyeli çocukların okuldaki (eğitimle ilgili) başarı hikâyelerinin toplanması ve eğitim temsilcileri ya da teşvikçileri olarak bu hikâyelerin yayılması.
- Hanedeki hem kadın hem erkek üyeleri hedef almak suretiyle, resmî evliliğin yasal şartları hakkında bilgilendirme kampanyaları düzenlenmesi.
- Özel olarak erken yaşta ve zorla evliliklerin ortadan kaldırılmasını hedef alan başka politika aktörlerinin girişimlerinin desteklenmesi.
- Türkiye'de çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasını hedef alan başka politika aktörlerinin girişimlerinin desteklenmesi.
- GKA Suriyeli çocuklar için meslek eğitimi ve açık öğretim seçeneklerinin teşvik edilmesi.
- Yasal önlemler ve teftişler yoluyla işverenleri çocuk işçi çalıştırmaktan vazgeçirmeye yönelik çalışmalar geliştirilmesi.
- Türkiye'de nüfusa kaydolma, kimlik kartı ve ikamet izni alma süreçlerinin uzun sürmesinin GKA Suriyeli çocukların eğitim imkânları üzerindeki olumsuz etkileri konusunda yetkili kamu kuruluşlarının farkındalığının artırılması.

Yönetsel Tedbir Önerisi: DGKA Suriyeli çocukların eğitimi önündeki engellerin ortadan kaldırılması için toplu eylemler geliştirilmesi ve bunlara katılım gösterilmesi.

Önerilen Yönetsel Tedbir Eylemleri:

- Erken yaşta ve zorla evlilikle ilgili yasal yaptırımların ve denetimlerin artırılması.
- Çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik tedbirlerin ve yaptırımlarının artırılması.
- Türk yetkili dairelerinde nüfus kayıt ve ikamet değişikliği işlemlerini hızlandırmak için kamu kuruluşları içerisindeki ve arasındaki bilgi akış sürecini basitleştirmek.
- Kamu hizmeti sunan kişilerin (hastane, karakol vs. gibi) Türkçe bilmeyen ailelere yardımcı olabilmek için başvurabileceği devlet dairelerinde çeviri hizmetlerinin güçlendirilmesi
- Eğitimle ilgili politikaların hazırlanması ve uygulanması aşamalarında, tüm ilgili aktörler, merkez ve il düzeyindeki kamu kuruluşları, yerel yönetimler (özellikle belediyeler), devlet dışı aktörler, özel sektör, uluslararası kuruluşlar arasında iş birliğinin sürdürülmesi ve teşvik edilmesi.
- Okul dışı kalmış çocukların sayımında ilgili politika ve uygulama aktörleri arasında koordinasyonu ve kolektif hareket edilmesini sağlayacak mekanizmaların kurumsallaştırılması.
- Günlük olarak sahada GKA Suriyeli çocuklarla çalışan kişilerin deneyimleri ve geribildirimleri esas alınarak daha kapsayıcı politika hazırlama ve uygulama süreçlerinin teşvik edilmesi.

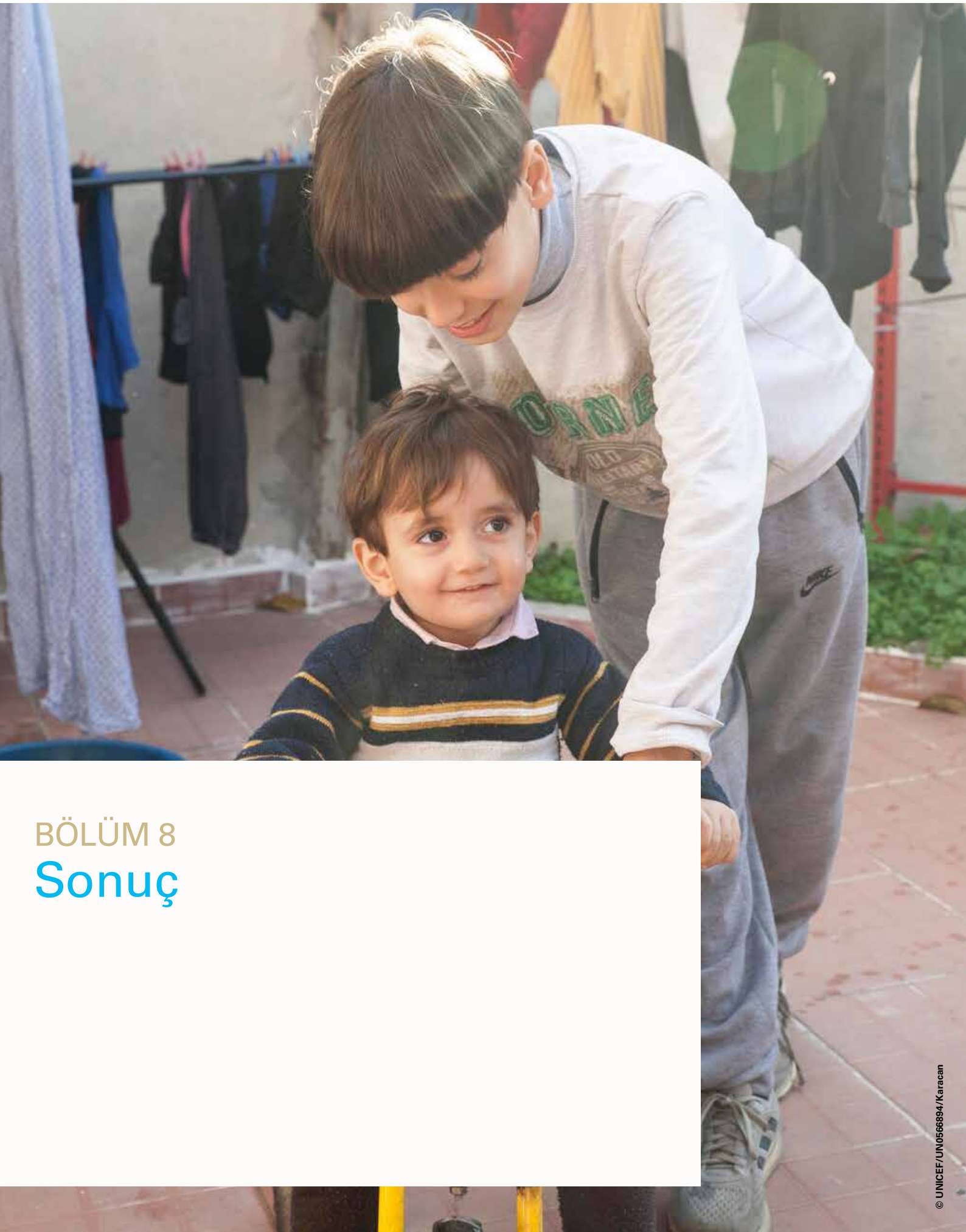

BÖLÜM 8

Sonuç

© UNICEF/UN0566894/Karacan

Türkiye, dünyada en fazla sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkedir. Ülkede hâlihazırda ikamet eden bir milyonu aşkın GKA Suriyeli çocuk bulunmaktadır. Suriyeli sığınmacı krizi Türkiye hükûmetine, özellikle çok sayıda savunmasız durumdaki çocuğun eğitim ihtiyaçlarını karşılamak konusunda büyük bir sorumluluk yüklemiştir. Bu çalışmada GKA Suriyeli çocuklar arasında okul dışı kalan çocuklara (ODKÇ) ilişkin detaylı bir analiz sunulmuştur. Bu analizin asıl amacı, Türkiye'deki eğitim paydaşlarına, ODKÇ sayısının azaltılmasında kullanılabilecek "uygulanabilir" bulgular ve tavsiyeler sunmaktır.

Çalışma başlıca üç bölüme ayrılmıştır. **İlk bölümde**, UNICEF-UNESCO'nun ODKÇ girişimi tarafından hazırlanan ODKÇ ile ilgili resmî boyutlar esas alınarak (UNICEF, 2015), okul dışı kalan çocuklarla ilgili görülen son eğilimleri açıklamak için kapsamlı nicel verilerden faydalanılmıştır. Bu veriler, UNICEF'İN 2016-2020 döneminde destek verdiği izleme verisi araştırmalarını, tüm ülkeyi temsil edecek nitelikte GKA Suriyeli hanelerden oluşan bir alt örneklem grubunu kapsayan 2018 NSA verileri ile MEB'in GKA Suriyeli çocukların okula kaydıyla ilgili resmî verilerini içerir. ODKÇ ile ilgili nicel genel bilgilerden çıkarılan **ana bulgu**, okul dışı kalmış 5-17 yaş arası GKA Suriyeli çocuk sayısının ve yüzdesinin 2014-2015 öğretim yılından beri önemli bir düşüş gösterdiğidir. Örneğin, 2014-2015 döneminde 5-17 yaş arası okul dışı kalmış 526.000 Suriyeli çocuk bulunmaktaydı. Bu rakam, bu yaş grubundaki tüm çocukların yaklaşık %70'ine tekabül ediyordu. 2019-2020 dönemine gelindiğiyse, Türkiye'de yaşayan 5-17 yaş arası GKA Suriyeli çocuk sayısında yaklaşık %40'lık bir artış yaşanmasına rağmen, okul dışı kalmış çocuk sayısı 400.000'e, yani toplam çocuk sayısının yaklaşık %37'sine düşmüştür. Diğer bir ifadeyle, yalnız beş yıllık bir sürede okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocuk yüzdesi yarı yarıya azalmıştır.

Bununla birlikte, okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocuk sayısındaki düşüşe dair açık deliller bulunmasına rağmen, nicel özetten elde edilen **ikinci ana bulgu**, bu konudaki ilerleme oranının son yıllarda yavaşlamış olmasıdır. Sonuç olarak ODKÇ olarak sınıflandırılan çocuk yüzdesi, toplam grubun %40 oranının biraz altında sabit kalmıştır. Ayrıca nicel veri özetleri göstermiştir ki okula kayıtlı GKA Suriyeli çocuklar arasında, okudukları sınıfa göre aşırı ileri yaşta olan (3 ya da daha ileri yaşta) ya da son eğitim yıllarında 30 günden fazla devamsızlık yapmış olan büyük bir grup mevcuttur. Diğer bir ifadeyle, eğitim sisteminin dışında kalmış çok sayıdaki çocuğa ek olarak, okula kayıtlı GKA Suriyeli çocuklar arasındaki büyük bir grup da ortaokul ve hatta ilkokulu bitirmeden okulu terk etme riski altındadır.

Nicel özetten anlaşılacağı üzere, okul çağındaki tüm GKA Suriyeli çocukların okula gitmesini sağlamak için yapılacak çok iş vardır. Nicel veriler tek başına, **bu çocukların neden okul dışı kaldığını** açıklamakta yetersizdir. Raporun **ikinci bölümünün** esas amacı bu soruyu yanıtlamak olmuştur. Söz konusu bölümde, GKA Suriyeli çocukların eğitimi önündeki engeller kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Bu analiz hem nicel hem de nitel veri kaynaklarını içermekle birlikte, başlıca bilgi kaynağı (ve Suriyeli çocuklar arasındaki ODKÇ sorunu hakkındaki bilgi tabanına bu çalışmanın başlıca katkısı), ülke genelinde GKA Suriyeli çocuklar, onların aileleri ve diğer kilit bilgilendiriciler ile yürütülen, son derece kapsamlı, nitel veri toplama süreci olmuştur.

Faktör analizinden elde edilen veriler burada özetlenemeyecek kadar kapsamlıdır. Bununla birlikte, buradan çıkarılacak esas sonuç, GKA Suriyeli çocukların okula kayıt durumlarını etkileyen çok çeşitli engellere maruz kaldığıdır. Bu faktörler, hane halkının yoksulluğu ve çocuğun çalışmasına duyulan ihtiyaç (çocuğun okuldan çekilmesine sebep olan veya Türkiye'ye geldiklerinde okula kaydolmalarına engel olan bir etken) gibi talep yönlü etkenleri kapsar. Ayrıca, okula kayıt ve Türk Resmî okullarında (TRO) GKA Suriyeli çocukların özel ihtiyaçlarını karşılayacak ve kayıtlı çocukları okulda tutacak gerekli düzenlemelerin yapılması ile ilgili, arz yönlü sorunlar da mevcuttur. Bu talep ve arz yönündeki kategorilerin her biri altında sayısız başka etkenler de mevcuttur. faktör analizinin vurguladığı üzere, söz konusu faktörler cinsiyet, yaş grubu ve ODKÇ kategorisine (okul dışı kalmış ya da okulu terk etme riski altında) göre de değişiklik göstermektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, ODKÇ sorununu açıklayıp anlamaktan ziyade bu çocukların okumasını sağlayacak yöntemler bulmaya odaklanılmıştır. On dörtten fazla politika tavsiyesi hazırlanmış, bu tavsiyelerin her biri, çalışmanın ikinci bölümünde sunulan faktör analizinde verilen kategoriler kullanılarak ilgili faktörle eşlenmiştir.

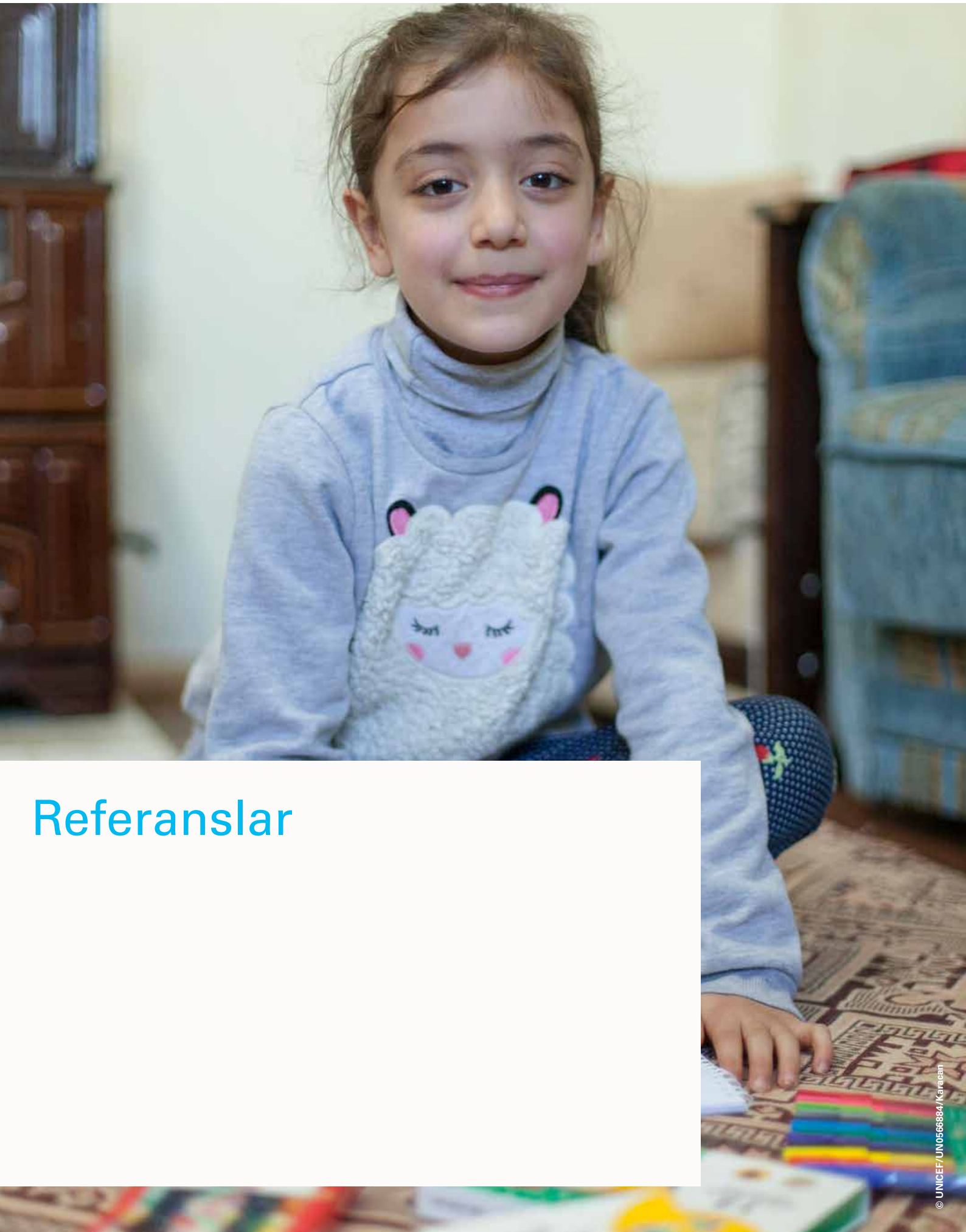

Referanslar

© UNICEF/UN0566884/Karaçan

3RP. (2021). *2020 Faaliyet Raporu*, http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2021/06/3RP_Annual_Report_2020.pdf.

3RP. (2020a). *Türkiye'deki Kamu Kurumlarına Destek, 3RP 2018-2019.*

3RP. (2020b). *www.3RPSyriacrisis.org.* 27 Temmuz 2021 tarihinde http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2020/06/brochure_final.pdf adresinden alındı.

AÇSHB. (2019a). *2019-2023 Stratejik Planı.* AÇSHB http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/HIP8i+ACSHB_2019-2023_Stratejik_Plan.pdf.

AÇSHB. (2019b). *2018 Yılı Faaliyet Raporu.* Strateji Geliştirme Başkanlığı, http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/Rql2i+ACSHB_2018_FAALIYET_RAPORU.pdf.

AÇSHB. (2020). *2019 Yılı Faaliyet Raporu,* https://ailevecalisma.gov.tr/media/49934/acshb_2019_yili_faaliyet_raporu.pdf.

AÇSHB. (2021). *2020 Yılı Faaliyet Raporu.* Retrieved from https://ailevecalisma.gov.tr/media/73627/2020-faaliyet-raporu.pdf. adresinden alındı.

AIR. (2020). *Türkiye'deki Suriyelilere ve Diğer Mültecilere Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Program Değerlendirmesi, Nihai Değerlendirme Raporu, Yazarlar: Hannah Ring, Victoria Rothbard, David Seidenfeld, Francesca Stuer ve Kevin Kamto.* Amerikan Araştırma Enstitüleri.

Akyüz, B., Aksoy, D., Madra, A., & Polat, E. (2018). *). Suriyeli Çocukların Millî Eğitim Sistemine Entegrasyonuna İlişkin Ulusal Politikanın Değerlendirilmesi.* UNCESCO, https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000266069.

Avrupa Komisyonu (2019). *Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı'na İlişkin Üçüncü Faaliyet Raporu,* https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/com_2019_174_f1_communication_from_commission_to_inst_en_v5_p1_1016762.pdf.

Avrupa Komisyonu (2020a). *Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı'na İlişkin Dördüncü Faaliyet Raporu,* https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/fourth_annual_report_on_the_facility_for_refugees_in_Türkiye.pdf.

Avrupa Komisyonu (2020b). *AB Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı: Taahhüt edilen/karar verilen, sözleşmesi ve ödemesi yapılan projelerin listesi* Avrupa Komisyonu, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/facility_table.pdf.

Avrupa Komisyonu (2020c). *Mali Yardım Programı Sonuç Çerçevesi İzleme Raporu,* https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/201022_fmr.pdf.

Avrupa Komisyonu (2020d). *Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı'na İlişkin Üçüncü Faaliyet Raporu* Brüksel: Avrupa Komisyonu.

Brugha, M., Hollow, D., Pacitto, J., Gladwell, C., Dhillon, P., & Ashlee, A. (2021). Türkiye: A Case History of Education Provision for Refugees from 2011 to 2019. (Türkiye: 2011'den 2019'a Mültecilere Sağlanan Eğitim Hizmetlerinin Bir Tarihçesi) Birleşik Krallık: Jigsaw Consult.

HUIPS. (2019). *2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Suriyeli Göçmen Örneklemi.* Ankara, Türkiye: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK.

İnsan Hakları İzleme Örgütü (2016). *Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı çocukların eğitimine yönelik engeller.* İnsan Hakları İzleme Örgütü.

IFRC, & Türk Kızılayı (2021). *COVID-19 döneminde nakit desteği, Türkiye'de yaşayan mültecilere yönelik etkiler, Bulgular: Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Başvuru Sahiplerine Yönelik Yardım Dağıtımı Sonrası İzleme Anketi (10. Tur).* Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu ve Türk Kızılayı.

İmamoğlu, Z. (2020). *Türkiye›de Ekonomik Görünüm, Bilgi Notu.* TÜSİAD, https://www.rtib.org/cms-uploads/1585918167697Mart-Ayi-Ekonomi-RaporuTusiad.pdf.pdf.

Kaya, A. (2020). *Türkiye'de Suriyeli Göçü ve Belediye Deneyimleri: Kapsayıcı Sosyal Hizmet Uygulamaları* (Cilt Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi- 11). Ankara: SKL International AB, http://www.reslogproject.org/wp-content/uploads/2020/12/reslog_KIT_belediye_hizmetleri_TR_ONLINE_2-1.pdf.

Kızıl, Ö., & Dönmez, C. (2017). *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Sağlanan Eğitim Hizmetleri ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bağlamında Bazı Sorunların Değerlendirilmesi. Uluslararası Eğitim, Teknoloji ve Bilimsel Araştırmalar Dergisi (4), 207-239.*

Kalkınma Bakanlığı . (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu, Çocuk Çalışma Grubu Raporu.* Ankara, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/Cocuk_ve_GenclikOzellhtisasKomisyonuCocukCalismaGrubuRaporu.pdf.

İİB. (2021, 1 Nisan). *Geçici Koruma*. https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 adresinden alınmıştır

MEB. (2015). *2015-2019 Stratejik Planı*. Ankara http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf.

MEB. (2017). *Öğretmen Strateji Belgesi (2017-2023)* https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_05/25170118_Teacher_Strategy_Paper_2017-2023.pdf.

MEB. (2019a). *Milli Eğitim Bakanlığı 2019–2023 Stratejik Planı* https://www.meb.gov.tr/stratejik_plan.

MEB. (2019b). *Türkiye'nin 2023 Eğitim Vizyonu* https://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_VIZYON_ENG.pdf.

MEB. (2018-2019). *MEB Ulusal Eğitim İstatistikleri*. Ankara, Türkiye: Ulusal İstatistikler Programı https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf.

MEB. (2021b). *Mart İnternet Bülteni*. Retrieved 8 Nisan 2021, tarihinde https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_03/18104635_Mart_internet_bulteni_.pdf. adresinden alındı.

MEB and UNICEF. (2019). *Türkiye'de Geçici Koruma Altında Bulunan Çocukların Eğitimi: İstatistik Raporu, Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF*.

MEB (2018-19). *MEB Ulusal Eğitim İstatistikleri* Ankara, Türkiye: Resmi İstatistik Programı http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/04144812_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2019_2020.pdf.

MEB. (2020b, 17 Aralık). 500.000 Tablet Bilgisayar Dağıtımının İkinci Fazındayız. 8 Nisan, 2021, tarihinde http://www.meb.gov.tr/500000-tablet-bilgisayar-dagitiminin-ikinci-fazindayiz/haber/22182/tr adresinden alındı.

MEB. (2021a, 5 Nisan). *Sayılarla Uzaktan Eğitim*. 8 Nisan, 2021, tarihinde http://yegitek.meb.gov.tr/www/sayilarla-uzaktan-egitim/icerik/3187 adresinden alındı.

OECD. (2019a). *Türkiye Ülke Notu: Bir Bakışta Eğitim, 2019* https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_TUR.pdf.

OECD. (2019b). *Bir Bakışta Eğitim, 2019: OECD Göstergeleri* Paris: OECD Yayınevi OECD https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en.

Özçürümez, S., & İçduygu, A. (2020). *Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme: Kavramlar, Modeller ve Uygulamalar ile Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Saldaña, J. (2009). *Nitel Araştırmacılara Yönelik Kodlama El Kitapçığı*. Sage Yayınları.

Schleicher, A. (2020). *COVID-19'un Eğitime Etkisi, Bir Bakışta Eğitim çalışmasından elde edilen çıkarımlar, 2020*. https://www.oecd.org/educationthe-impact-of-covid-19-on-education-insights-education-at-a-glance-2020.pdf.

Sönmez, M. (2021, 27 Ocak). *Al-Monitor*. COVID-19 Pandemic Expands Poverty in Türkiye COVID-19 Pandemisi Türkiye'de Yoksulluğu Genişletiyor). 9 Nisan 2021 tarihinde https://www.al-monitor.com/originals/2021/01/Türkiye-pandemic-pandemic-expands-poverty-high-inflation.html#ixzz6l7LOCC1g adresinden alındı.

Tuğrul, Z. (2019, 14 Kasım). *Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi (PIKTES)*. https://globalcompactrefugees.org/article/promoting-integration-syrian-kids-turkish-education-system-piktes.

Türk Kızılayı. (2021a). *Aylık Bilgi Notu: Kızılaykart Programları*. https://platform.kizilaykart.org/tr/Doc/rapor/KIZILAYKART_B%C4%B0LG%C4%B0_NOTU_NISAN_2021_tr.pdf.

Türk Kızılayı. (2021b). *Suriye Krizine İnsani Yardım Operasyonu*. https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/march-2021-syria-crisis-humanitarian-relief-operation-10-05-2021-67242138.pdf.

TÜİK. (2020a, 9 Aralık). *TÜİK Eğitim Harcamaları İstatistikleri, 2019 Basın Bülteni: 33670*. https://turkstatweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33670.

TÜİK. Hane halkı Tüketim Harcaması, 2019 Basın Bülteni: 33593. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Tuketim-Harcamasi-2019-33593.

TÜİK. (2021a, 4 Şubat). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020 Basın Bülteni: 37210*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=The-Results-of-Address-Based-Population-Registration-System-2020-37210.

TÜİK. (2021b, 22 Mart). *İşgücü İstatistikleri, 2020 Basın Bülteni: 37484*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2020-37484.

TÜİK. (2021c, 20 Nisan). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi›ne İlişkin Sonuçlar, 2020.* https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2020-37228. 37210 adresinden alınmıştır

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı.* Strateji ve Bütçe Başkanlığı. adresinden alınmıştır https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf.

TÜSİAD. (2021). *2021 Türkiye Ekonomisi.* İstanbul: Ekonomik Araştırmalar Bölümü.

UNESCO. (2021). *Eğitim: Durma Noktasından Toparlanma Noktasına.* https://en.unesco.org/covid19/educationresponse.

UNESCO İstatistik Enstitüsü (2019). Bilgi Raporu No: 59

UNHCR. (2017). *Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler ile ilgili olarak Sıkça Sorulan Sorular.* https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2017/02/frequently_asked_questions.pdf.

UNHCR. (2019). *Türkiye Bilgi Notu: Temmuz 2019.* Ankara, Türkiye.

UNICEF. (2012). *Okul Dışı Kalmış Çocuklar İçin Küresel Girişim: Türkiye ülke çalışması:* Ankara, Türkiye.

UNICEF. (2018). *Okul Dışında Kalmış Çocuklar Girişimi'nin (OOSCI) Biçimsel Değerlendirmesi, Ankara, Türkiye, Değerlendirme Ofisi.*

UNICEF. (2019a). *Türkiye'deki sığınmacı çocukların durumuna genel bakış: Özet rapor* Ankara, Türkiye.

UNICEF. (2019b). *Türkiye'deki Çocukların Durumuna İlişkin Güncel Analiz (ön taslak).* Ankara, Türkiye.

UNICEF. (2019c). *Okul Dışında Kalmış Çocuklara (ODKÇ) Küresel Bir Bakış: Okul Dışında Kalmış Mülteci Çocuklar Çalıştayı (powerpoint).*

UNICEF. (2020). *HEP İstatistikleri.*

UNICEF. (2021a). *Suriyelilere ve Diğer Mültecilere Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY).* https://www.unicef.org/Türkiye/media/11731/file.

UNICEF. (2021b). *Türkiye'de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Çocuklara Yönelik Eğitim Desteğinin Belgelendirilmesi- Nihai Rapor Ankara.*

UNICEF İzleme Verileri. (2017a). *2016-2017 eğitim öğretim yılında sekiz ilde gerçekleştirilen veri toplama işlemi.*

UNICEF İzleme Verileri. (2017b). *2018-2019 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilen veri toplama işlemi*

UNICEF İzleme Verileri. (2018a). *2017-2018 eğitim öğretim yılında altı ilde gerçekleştirilen veri toplama işlemi.*

UNICEF İzleme Verileri. (2018b). *2019-2020 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilen veri toplama işlemi.*

UNICEF İzleme Verileri. (2018c). *2018-2019 eğitim öğretim yılında yedi ilde gerçekleştirilen veri toplama işlemi.*

UNICEF İzleme Verileri. (2018d). 2018-2019 *eğitim öğretim yılında gerçekleştirilen veri toplama işlemi.*

UNICEF İzleme Verileri. (2019a). *2017-2018 eğitim öğretim yılında on beş ilde gerçekleştirilen veri toplama işlemi.*

UNICEF İzleme Verileri. (2019b). *2018-2019 eğitim öğretim yılında altı ilde gerçekleştirilen veri toplama işlemi.*

UNICEF İzleme Verileri. (2019c). *2018-2019 eğitim öğretim yılında dokuz ilde gerçekleştirilen veri toplama işlemi.*

UNICEF İzleme Verileri. (2019d). *2019-2020 eğitim öğretim yılında dokuz ilde gerçekleştirilen veri toplama işlemi.*

UNICEF İzleme Verileri. (2020). 2019-2020 *eğitim öğretim yılında gerçekleştirilen veri toplama işlemi.*

UNICEF-UIS. (2015). *Okul Dışında Kalmış Çocuklar Girişimi Faaliyet Kitapçığı.* New York.

WFP. (2020). *Kapsamlı Zarar Görebilirlik İzleme Çalışması (CVME), 4. Tur.* WFP Türkiye Country Office.

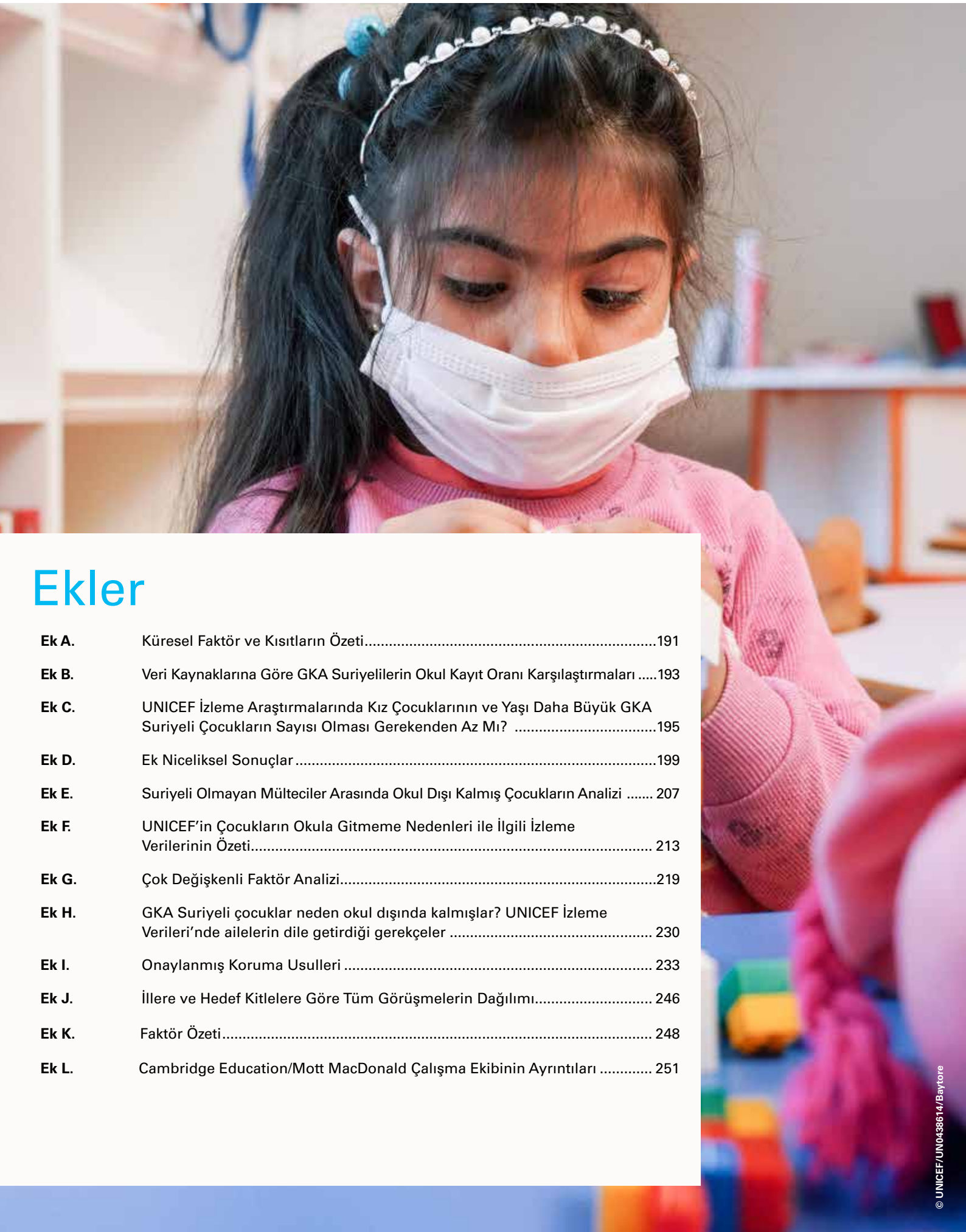

Ekler

Ek A. Küresel Faktör ve Kısıtların Özeti 191

Ek B. Veri Kaynaklarına Göre GKA Suriyelilerin Okul Kayıt Oranı Karşılaştırmaları 193

Ek C. UNICEF İzleme Araştırmalarında Kız Çocuklarının ve Yaşı Daha Büyük GKA Suriyeli Çocukların Sayısı Olması Gerekenden Az Mı? 195

Ek D. Ek Niceliksel Sonuçlar 199

Ek E. Suriyeli Olmayan Mülteciler Arasında Okul Dışı Kalmış Çocukların Analizi 207

Ek F. UNICEF'in Çocukların Okula Gitmeme Nedenleri ile İlgili İzleme Verilerinin Özeti 213

Ek G. Çok Değişkenli Faktör Analizi 219

Ek H. GKA Suriyeli çocuklar neden okul dışında kalmışlar? UNICEF İzleme Verileri'nde ailelerin dile getirdiği gerekçeler 230

Ek I. Onaylanmış Koruma Usulleri 233

Ek J. İllere ve Hedef Kitlelere Göre Tüm Görüşmelerin Dağılımı 246

Ek K. Faktör Özeti 248

Ek L. Cambridge Education/Mott MacDonald Çalışma Ekibinin Ayrıntıları 251

© UNICEF/UN0438614/Baytore

Ek A. Küresel Faktör ve Kısıtların Özeti

ODKÇ'leri Etkileyen Faktörler	
Sosyokültürel, beşerî sermaye ve sağlıkla ilgili faktörler (Talep tarafı)	**Toplumsal cinsiyet ile ilgili değerler** • İffet, namus ve toplumsal cinsiyet ile ilgili normlar (erken yaşta ve zorla evlilikler dâhil) • Ailenin, çocuklarının geleceğinin toplumsal cinsiyet rollerine göre şekilleneceğine yönelik beklentisi • Çocukların ev içindeki sorumlulukları
	Beşerî sermaye • Dil • Eğitime değer atfedilmemesi • Derslerde başarısız olunması (akademik başarısızlık) • Önceki öğrenme yaşantısı/deneyimi

	Sağlık sorunları
	• Engeli Olma Durumu
	• Kronik Rahatsızlık
	• Psikososyal etkiler (önceki yaşam koşullarına kıyasla)
	  • Aşırı yoksulluğun neden olduğu etiketlenme durumu
	  • Farklı şekillerde çalışma deneyimi
	• Travmatik deneyimlerin psikososyal etkileri
	  • Suça sürüklenme
	  • Suç mağduru veya tanığı olma
	  • Şiddet mağduru veya tanığı olma (okulda veya okul dışında)
	  • Cinsel suç mağduru veya tanığı olma
	• Hamilelik

	Aile yapısı (ailenin büyüklüğü, evdeki anne-baba, evlatlık durumu vs.)
	Sosyal uyum • Zorbalık • Arkadaşsızlık/Sosyal izolasyon • Yerel halk ile entegrasyon • Güvenlik kaygıları
Ekonomik faktörler (Talep tarafı)	**Yoksulluk ve kaynak eksikliği** • Gıda güvenliği • Alım gücü yetersizliği • Okul masraflarını karşılayamama • Ailenin geçim kaynağı olarak çocuk işçiliğine muhtaç olması
	Göç ve ailenin yer değiştirmesi • Kayıt ve kimlik numarası ile ilgili sorunlar • Şehir değiştirme ihtiyacı

ODKÇ'leri Etkileyen Faktörler	
Okulların İdari Yönetmelikleri ile İlgili Faktörler (Arz tarafı)	Kayıt/yeni kayıt • Bilgiye erişim (aileler ve okullar) • Çocukların okula yönlendirilmesindeki eksiklikler • Okula ara veren çocukların yaşına ve sınıfına uygun şekilde yerleştirilememesi
	Okul takvimi
	Okula kaydı için azami yaş
	Devamsızlık
	Sınıf geçişi
Okul İmkanları, Niteliği ve Uygunluğu ile İlgili Faktörler (Arz tarafı)	Okul imkânları • Okulun konumu • Okul öncesi (nicelik, erişim) • Açık öğretim- örgün eğitime erişimin istenen seviyede olmaması (nicelik, erişim, uygunluk, nitelik, iş imkânları açısından) • Mesleki ve Teknik Eğitim (nicelik, erişim, uygunluk, nitelik, iş imkânları açısından)
	Okul kaynakları • Eğitim giderleri • Fiziksel koşullar (su, elektrik, yemek, tuvalet vs.) • Sınıfların kalabalıklığı • Karma sınıflar • Okula gidiş ve geliş • Eğitim materyalleri (zorluk derecesi, uygunluğu, dil vs.)
	Öğretmen • Sığınmacı çocuklarla olan çalışmalarda deneyim eksikliği • Tutum • Çocuklar ve aileleri ile iletişim (dil dâhil)
	Okulda güvenlik • Zorbalık • Okul ortamı (şiddet, disiplin sorunları, uyuşturucu madde vs.) • Toplum ile öğrenciler/aileler arasındaki ilişki
Yönetişimsel, Finansal ve Kurumsal Faktörler (Arz tarafı)	Eğitime yönelik kamu harcamaları ve bütçe tahsisi

Ek B. Veri Kaynaklarına Göre GKA Suriyelilerin Okul Kayıt Oranı Karşılaştırmaları

UNICEF İzleme Verileri, okul dışı kalmış GKA Suriyeli çocuklara ilişkin nicel analiz için önemli kaynaklardır. Bu araştırmalar dört öğretim yılını (2016-2017, 2017-2018, 2018-2019 ve 2019-2020) ve 20'den fazla ildeki 100.000'i aşkın GKA Suriyeli çocuğu kapsar. Okula katılımla ilgili sorular çocuğun okula hiç kaydolup olmadığı, kaydolduktan sonra devam edip etmediği (okulu terk etme), son aydaki okul devamlılığı ve okul türü ile ilgili bazı önemli detaylar verir.

Ayrıca çocuğun ve ailenin mevcut yaşam koşulları hakkında başka bilgiler de sunan bazı arka plan göstergeleri de mevcuttur. Son olarak da UNICEF İzleme Verileri'nde, ilgili hâllerde, ailelerden çocuklarının okul dışı olmasının sebebini belirtmeleri istenmiştir. UNICEF İzleme Verileri okul dışı olmanın sebepleri (aileye göre) ile ilgili tek nicel kaynak olduğu için, bu çalışma açısından bu son soru özellikle önemlidir.

Bununla birlikte UNICEF İzleme Verileri'nin bazı sınırlılıkları da vardır. Söz konusu verilerde belli bir grubu esas almak yerine daha ziyade veri toplama saha çalışması sırasında tespit edilen çocuklu GKA Suriyeli ailelerden oluşan kolayda örnekleme ("kartopu örnekleme") yönteminden yararlanılmıştır. Okula katılımla ilgili sorular, okula kayıtlı çocuğun mevcuttaki sınıf bilgisini içermez. Bu da belli bir okul düzeyindeki brüt okullaşma oranı gibi şeylerin hesaplanmasını imkânsız kılar. Okullaşma sorularında kullanılan sözcüklerde hafif farklılıklar olabilmekle birlikte anketlerin çoğunda aynı soru grupları kullanılmıştır. İzleme araştırması yürütmek amacıyla sığınmacı kamplarına girilmesi yasaklanmıştır, bu sebeple örneklem grubu sadece kamp dışındaki GKA Suriyeli haneleri kapsar.

UNICEF İzleme Verilerine çok fazla kaynak yatırımı yapılmıştır. Bugüne kadar, bu araştırmaların diğer veri kaynaklarıyla nasıl karşılaştırıldığına ilişkin sistemli bir değerlendirme yapılmamıştır. Bu bölümde, çeşitli UNICEF İzleme Verilerine göre okul kayıt oranları hakkında kısa bir özet sunulmuş, söz konusu veriler MEB'in resmî okul kayıt oranları, 2018 NSA ve ŞEY'den yararlanan ailelerle yürütülen Bağımsız İzleme (Bİ) araştırmaları ile karşılaştırılmıştır.

Şekil B1'de farklı UNICEF İzleme Verilerine göre 5-17 yaş arası GKA Suriyelilerin son dört öğretim yılındaki okul kayıt oranları karşılaştırılmıştır. Her öğretim yılı için 5-17 yaş arası GKA Suriyelilerin resmî (MEB) kayıt oranlarının (her sütunun sağındaki mavi noktalar) yanı sıra farklı çalışmaların mevcut olduğu 2017-2018 ve 2018-2019 dönemlerinde alan taraması araştırması örneklem ortalaması (sütunun sağındaki turuncu noktalar) verilmiştir. NSA örneklem ortalaması 2018-2019 öğretim yılına dâhil edilmiştir (yeşil nokta).

2016-2017 öğretim yılı için mevcut tek araştırma, sekiz ilde yürütülen UNICEF İzleme Verileridir. Araştırma yapılan hanelerdeki okul kayıt oranı (%37,3) MEB'in aynı yıl için verdiği resmî orandan (%59,1) çok daha düşüktür. Buna karşılık 2019-2020 öğretim yılı için mevcut tek izleme araştırma verisi UNICEF İzleme Verisi olup araştırmada 5-17 yaş arası için verilen okul kayıt oranı (%65,6) MEB'in beyan ettiği ulusal ortalamaya (%63,3) çok yakındır.

2017-2018 ve 2018-2019 eğitim yılları içinse çeşitli araştırmalar mevcut olup bu araştırmaların sonuçları araştırmalar arasında aynı öğretim yılı içerisinde ciddi farklar gösterebilmektedir. Bununla birlikte, tüm izleme araştırmalarına göre ortalama okul kayıt oranı[84] her iki yıl için de MEB'in resmî oranlarına çok yakındır. 2018-2019 döneminde alan taraması verileri ortalaması NSA kayıt oranıyla neredeyse birebir aynıdır.

2017-2018 ve 2018-2019 eğitim yılları için referans noktası olarak Bağımsız İzleme (Bİ) araştırması sonuçları da dâhil edilmiştir. Beklendiği üzere, **ŞEY yararlanıcısı en az bir çocuğun bulunduğu hanelerdeki GKA Suriyeli çocuklar arasında okul kayıt oranı tüm yıllarda MEB'in oranlarından daha yüksektir.**

84 Her öğretim yılı içerisinde farklı alan taraması araştırmalarından elde edilen ortalama hesabında, örneklem dengesinin düzeltildiği güncel bir ağırlıklandırma planı esas alınmıştır. Böylece bu ortalama, yaşa ve ile göre 2017 toplam GKA Suriyeli nüfusuna denktir (bkz. Bölüm 3.1.3'teki örneklem ve ağırlıklar açıklaması). Örneğin 2017-2018 UNICEF izleme araştırmalarında Hatay ilindeki GKA Suriyeliler tüm vakaların yaklaşık %25'ini oluştururken 2017 nüfus özetinde bu il 5-17 yaş arası tüm Suriyelilerin yalnızca yaklaşık %13'üne tekabül eder. Dolayısıyla analizde Hatay vakalarının "ağırlığı düşürülmüş", böylece vaka orantısının doğru belirlenmesi sağlanmıştır.

Şekil B1:
Veri Kaynağına Göre 5-17 Yaş arası GKA Suriyelilerin Okul Kayıt Oranları

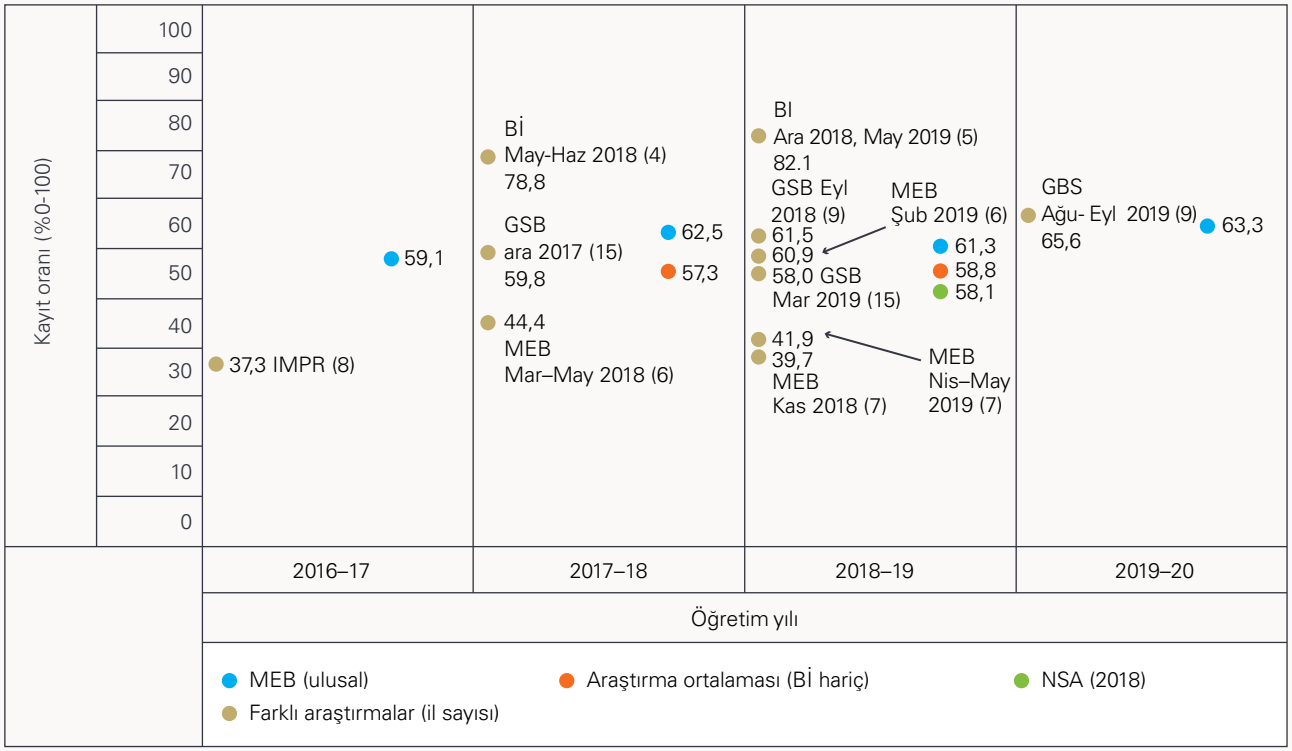

UNICEF'in ODKÇ GKA Suriyelilere ilişkin ilk analizi 2017-2018 döneminin Mart-Mayıs izleme araştırmasını (6 il), 2018-2019 dönemi içinse UNICEF İzleme Verisi Eylül araştırmasını (9 il) odak almıştır (bkz. UNICEF, 2019c). Mart-Mayıs izleme araştırmasında 5-17 yaş arası okul kayıt oranı, 2017-2018 öğretim yılı için MEB'in verdiği ortalamadan epey düşüktür (%44,5'e karşılık %62,5). Ancak, 2018'deki izleme araştırmasının ortalaması (UNICEF İzleme Verisi ile) (%63) 2018-2019 öğretim yılındaki genel ortalamaya (%61,3) çok yakındır.

Bu araştırmada öne çıkan dört sonuç vardır. Bunların ilki, 2016-2017 döneminde MEB'in resmî okul kayıt oranına kıyasla aynı yıla ait UNICEF İzleme Verileri'ndeki okul kayıt oranının çok düşük olmasıdır. Aradaki bu fark, UNICEF İzleme Verileri'nin sonuçlarını aynı öğretim yılında tüm GKA Suriye nüfusu için genelleştirirken dikkatli olunması gerektiğini düşündürmektedir. UNICEF İzleme Verisi örneklemi, GKA Suriyeliler arasında okul kayıt oranlarının en düşük olduğu illere (Adana, Kilis ve Şanlıurfa) ağırlıklandırılmıştır. Ayrıca, UNICEF İzleme Verisi araştırması için, okul kayıt oranlarının daha yüksek olduğu Suriye sığınmacı kamplarına girilmesine izin verilmemiştir.[85]

Şekil B1'deki ikinci ana sonuç, izleme verilerindeki okul kayıt oranı tahminleri ile MEB resmî özetleri arasındaki yakınlık eğilimidir. 2017-2018, 2018-2019 ve 2019-2020 yıllarında okul kayıt oranları için verilen izleme araştırması ortalamaları MEB istatistiklerine (ayrıca 2018-2019 NSA rakamlarına) çok yakındır. Şekil B1'den çıkan üçüncü sonuç ise aynı öğretim yılı içerisinde yapılan izleme araştırmalarında verilen kayıt oranlarında ciddi farklılıklar olduğudur. Bu durum, farklı araştırmalara çok fazla güvenilmemesi gerektiğini ve belli eğitim yılları içerisinde yapılan araştırmaları birleştirmenin (kümelemenin) muhtemelen daha güvenilir olduğunu gösterir.

Genel itibariyle, UNICEF İzleme Verilerinde sunulan karşılaştırmaların sonuçlarına bakılırsa, veri kaynakları arasında (özellikle de son eğitim yıllarında ve verileri araştırmalarının ortalamaları öğretim yılına göre alındığında) genel anlamda yüksek oranda uyum olduğu görülür. Alan taraması verilerinin bu şekilde doğrulanması önemlidir. Çünkü bu örneklemlerdeki GKA Suriyeli çocukların okula kayıt oranları NSA ve MEB veri kaynaklarına kıyasla çok farklı olsa, diğer göstergelerin geçerliği de şüpheli hâle gelirdi. Fakat veri kaynakları arasındaki genel tutarlılığa bakılırsa, okul dışı kalan çocukların ve okula gitmeme sebeplerinin analizinde UNICEF İzleme Verileri'nin kullanılması son derece makuldür.

85 2018 NSA'da Suriyeli örneklem grubu kamp içi/kamp dışı olarak ayrıştırılmıştır. Bu sebeple, bu iki grup arasında ortalama kıyaslaması yapmak mümkündür. Sonuçlara bakılırsa, ilkokul-ortaokul net okula devamlılık oranı (NODO) 2018-2019 döneminde kamp dışı GKA Suriyeliler arasında %75,2 iken kamplardaki GKA Suriyeliler arasında %86,9 olmuştur. Lise düzeyinde bu fark daha da büyük olup kamp dışı çocuklar arasında NODO %13, kamptaki çocuklar arasında ise %35 olmuştur. Şekil B1'deki UNICEF izleme araştırması sonuçları, kamplardaki Suriyelilerin dâhil edilmemesinden etkilenmiştir. Ancak bu sorun, kamplarda daha fazla sayıda GKA Suriyelinin yaşadığı ilk yıllarda daha fazla öne çıkmaktadır.

Ek C. UNICEF İzleme Araştırmalarında Kız Çocuklarının ve Yaşı Daha Büyük GKA Suriyeli Çocukların Sayısı Olması Gerekenden Az Mı?

UNICEF, izleme araştırmalarında örneklem gruplarının yaş dağılımıyla, ya da daha açık ifade etmek gerekirse ergen sayısının görece az olmasıyla ilgili olası bir soruna dikkat çekmiştir. Hane halkı araştırmalarına tüm aile fertlerinin dâhil edilmesi için görüşme sırasında hepsinin mevcut olmaları şart değildir, dolayısıyla ergenlerin bir işte çalışma olasılığı daha yüksek olasına rağmen, bu durum ev ziyaretleri sırasında ergenlerin de sayıma katılması bakımından bir sınırlılık teşkil etmemelidir.

Bununla birlikte Tablo C1'de, araştırmaya katılan haneler arasında yaşa göre çocuk sayısında dikkat çekici bir azalma olduğu görülmektedir. Örneğin, 2017-2018 öğretim yılında yapılan iki izleme araştırmasına bakılırsa, veri dosyalarında 5-6 yaş arası yaklaşık 6.000 GKA Suriyeli çocuk varken bu rakam 15-16 yaş arası için 3.800, 17 yaş içinse sadece 1.300'dür.

Tablo C1'de ayrıca referans noktası olarak yaşa göre GKA Suriyeli toplamlarına ilişkin 2017 yılına ait resmî devlet verileri de verilmiştir (sarı gölgelendirmeli). Bu veriler, alan taraması örneklem araştırası kapsamının, gerçek (resmî) nüfus sayısıyla karşılaştırılmasını mümkün kılmaktadır.

Tablo C1:
2017 Nüfus Referansına Göre UNICEF İzleme Araştırmasına Katılan Hanelerde Yaşa ve Öğretim yılına Göre Çocuk Sayısı, 2017-2020

Yıl	Cinsiyet	5–6	7–8	9–10	11–12	13–14	15–16	17
2016–2017	Kadın	1,030	1,050	952	769	690	613	346
	Erkek	1,161	1,088	1,004	778	755	765	416
2017	Kadın	90,309	84,484	78,202	63,533	59,402	57,732	32,598
Nüfus	Erkek	95,840	90,049	82,706	68,674	66,076	66,189	40,406
2017–2018	Kadın	2,731	3,298	3,163	2,669	2,129	1,623	318
	Erkek	3,165	3,597	3,547	3,041	2,483	2,173	519
2018–2019	Kadın	2,699	3,925	3,930	3,674	3,000	2,287	829
	Erkek	3,065	4,022	4,213	4,042	3,413	2,998	1,171
2019–2020	Kadın	699	1,037	1,099	914	714	464	132
	Erkek	809	1,170	1,241	1,056	822	498	156

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri, çeşitli yıllar.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016–2017 (11.445); 2017–2018 (34.997); 2018–2019 (42.778); 2019–2020 (10.777).

Cinsiyete gelince; Tablo C1'deki tüm yaş aralıkları ve örneklem gruplarında erkek çocuklar kız çocuklarından daha fazladır. Bu da 2017 nüfus sayım özetiyle tutarlıdır. Aşağıda verilen Şekil C1a'da 2016-2017 UNICEF İzleme Verileri, 2017-2018 UNICEF İzleme Verileri ve 2017 nüfus sayımı arasında cinsiyet oranı (kadınların erkeklere oranı) bakımından daha kesin bir kıyaslama sunulmuştur. Araştırma çizgileri (mavi ve gri) ile her yaş aralığına ait nüfus oranı (turuncu çizgi) arasındaki farklar genellikle oldukça küçüktür. Bunun tek istisnası 2017-2018 UNICEF İzleme Verileri'ndeki 17 yaş grubudur: 17 yaşındaki kız çocukları erkek toplamının sadece %60'ını oluşturmakta, buna karşılık 2017 GKA Suriyeli nüfusunun ise %80'ine tekabül etmektedir.

Yaş terkibi ile ilgili (Şekil C1b) sonuçlarda da araştırma verileri ile nüfus verileri arasında büyük bir fark görülmemekle birlikte, 2017-2018 izleme araştırmasında yine 17 yaş grubu istisna teşkil etmektedir. 2016-2017 UNICEF İzleme Verileri'ndeki örneklemin yaş aralığı, 2017 nüfus sayımındaki ile neredeyse birebir aynıdır.

Şekil C1:
2016-2017 ve 2017-2018 UNICEF İzleme Verisi Örneklem Gruplarının Cinsiyet ve Yaş Aralığına Göre 2017 GKA Suriyeli Nüfusuyla Karşılaştırılması

a) Cinsiyet Oranı (kadın/erkek %)

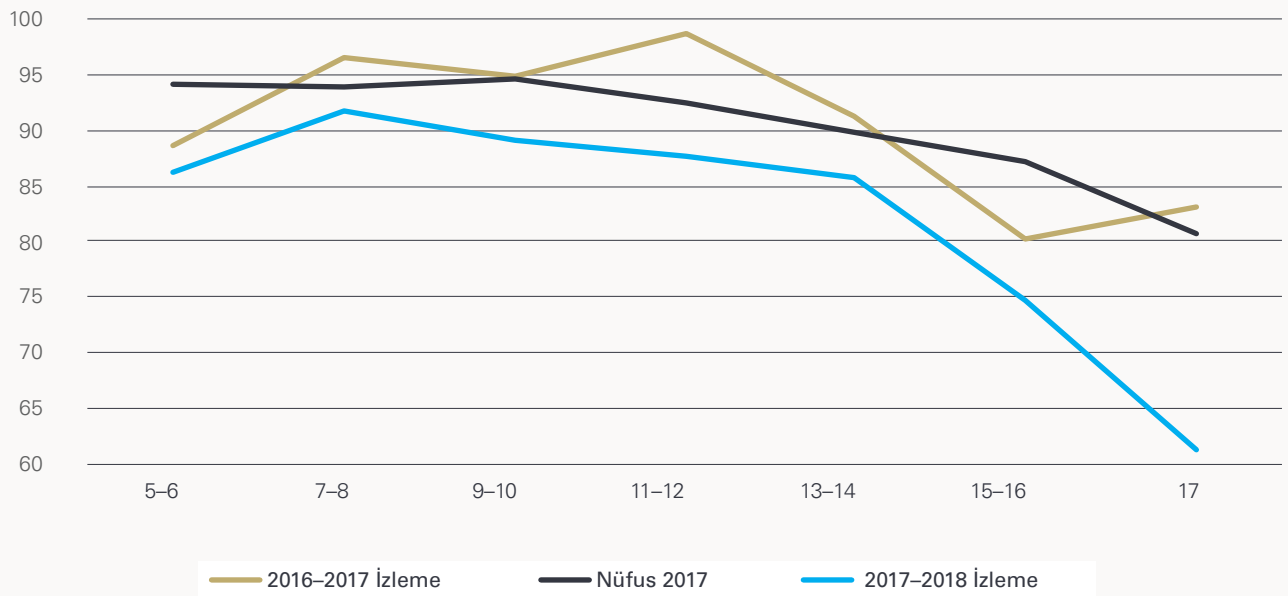

b) Yaş Aralığı (5-17 toplam yüzdesi olarak yaş kategorileri)

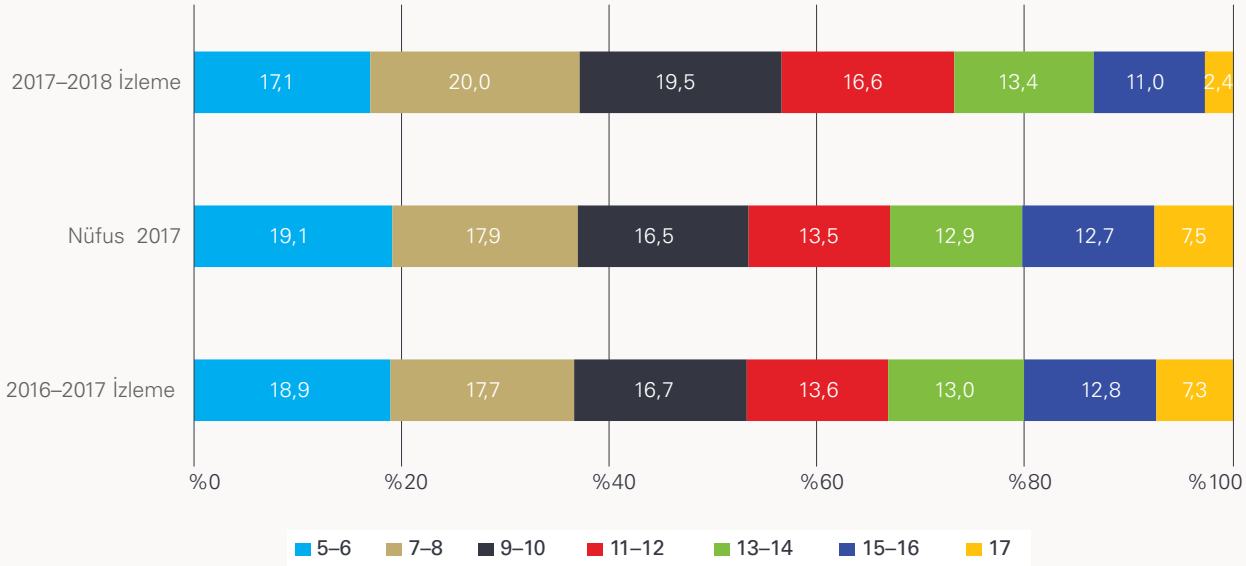

Veri kaynağı: Nüfus verileri ve UNICEF İzleme Verileri.
UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016–2017 (11.445); 2017–2018 (34.997).

Şekil C2a ve C2b'de Şekil C1a ve C1b tekrar edilerek, 2017 nüfusunun cinsiyet ve yaş dağılımları 2018-2019 ve 2019-2020 alan taraması araştırmasının sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır. 2017 nüfus verileri referans olarak bu daha sonraki araştırmalar için eski olduğundan, bu durum biraz sorunludur. Yine de bu kusurlu karşılaştırma esas alınacak olursa, çoğu yaş aralığında 2018-2019 ve 2019-2020 örneklem gruplarının cinsiyet terkibiyle ilgili ciddi bir sorun görülmemektedir. Zira kadın/erkek oranları yaş itibariyle genel olarak 2017 yılına benzerdir. Bununla birlikte, 2018-2019 alan taraması çalışmasında 17 yaş grubu yine istisna olmuştur. Bu çalışmada kız çocuklarının sayısı olması gerekenden az görünmektedir. 2019-2020 izleme araştırmasında ise böyle bir durum söz konusu değildir.

Şekil C2:
2018-2019 ve 2019-2020 Alan taraması Örneklem Gruplarının Cinsiyet ve Yaş Aralığına Göre 2017 GKA Suriyeli Nüfusuyla Karşılaştırılması

a) Cinsiyet Oranı (kadın/erkek %)

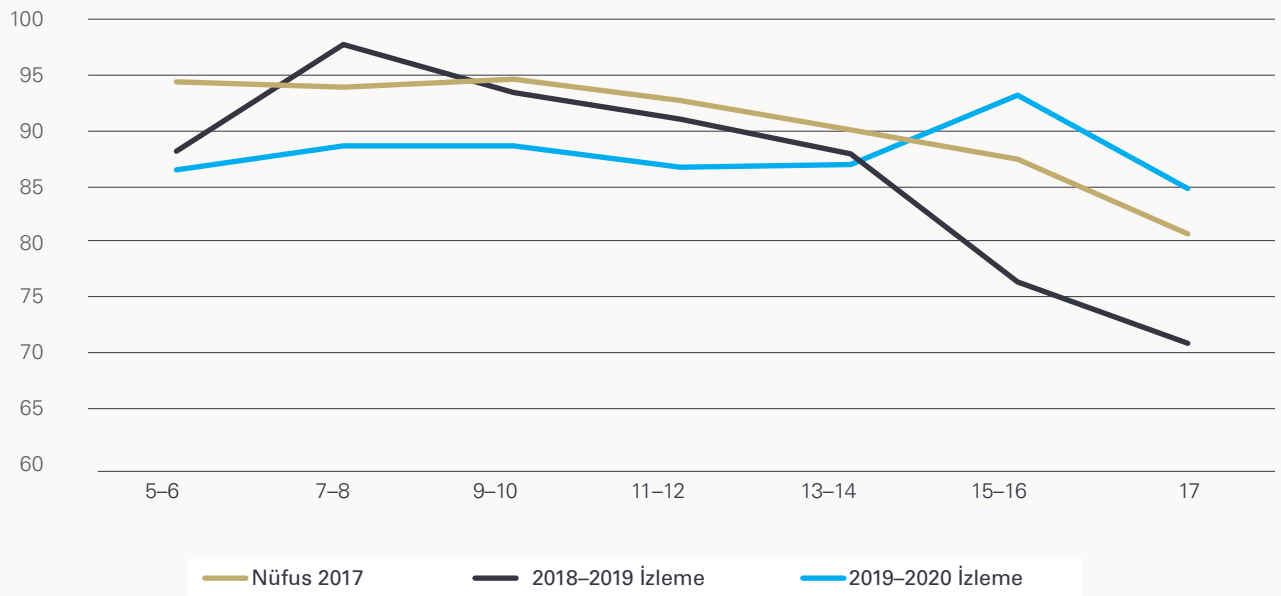

b) Yaş Aralığı

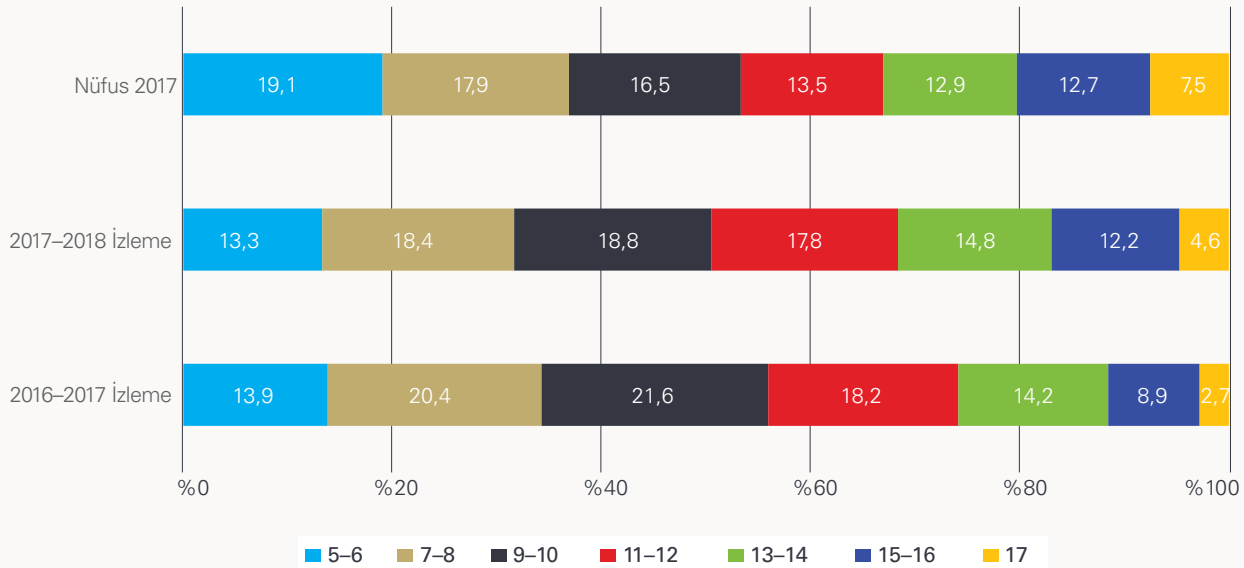

Veri kaynağı: Nüfus verileri ve MEB/İzleme Verileri alan taraması araştırmaları.
Notlar: UNICEF İzleme verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2018–2019 (42,778); 2019–2020 (10,777).

Yaş aralığı bakımından, daha sonra yapılan araştırmalarda sayıların olması gerekenden daha az olduğuna dair daha fazla kanıt bulunmaktadır (Şekil C2b). İlk olarak, 2019-2020 izleme araştırmasında 17 yaş grubunun sayısı, 2017 nüfus oranına göre olması gerekenden ciddi ölçüde düşüktür. 17 yaş grubu 2017 resmî sayımında 5-17 yaş nüfusun neredeyse %10'unu teşkil ederken 2019-2020 izleme araştırması örnekleminin %3'ünden azına tekabül etmektedir. Ayrıca 17 yaş grubu sayısının 2018-2019 izleme araştırmasında da olması gerekenden az olduğu görülmektedir. 2019-2020 izleme araştırmasında 15-16 yaş grubu da 2017 resmî veri özerinde belirtilen toplamın epey küçük bir kısmını oluşturmaktadır (Şekil C2b'deki turuncu çubuklar).

Özetle, izleme örneklemlerinde (özellikle 2018-2019 ve 2019-2020 araştırmalarında) 15-17 yaş aralığındaki GKA Suriyeli çocuk sayısının olması gerekenden az olduğu görülmektedir. Bu durum, UNICEF'in, izleme çalışmalarında

daha büyük yaştaki çocukları bulmanın güç olduğu yönündeki endişesiyle uyumludur. Ayrıca bu rakamların, yaşı büyük erkek çocuklarına kıyasla, yaşı büyük kız çocukları için olması gerekenden daha düşük olması da en azından bazı araştırmalarda daha olasıdır. Bu sonuçlar son yıllarda yaşa ve cinsiyete göre ayrıştırılmış GKA Suriyelilerin nüfus rakamlarıyla kıyaslanamamaktadır, çünkü elde mevcut (yaşa göre) tek ayrıştırılmış veri 2017 yılına aittir.

Verilerdeki bu bariz sınırlılığın, örneklem ağırlıkları ile-kesin olarak- çözülmesi mümkün değildir. İzleme verisi analizi için hazırlanan ağırlıklandırma şeması (Bölüm 3.3.2'de açıklanmıştır), örneklem toplamlarını yaşa, cinsiyete ve ile göre düzeltir; böylece kategoriye göre yapılan dağılımlar 2017 nüfus dağılımına benzer görünür. Fakat bu türden ağırlıklandırma şemaları çok güçlü bir varsayıma dayanır. Bu varsayım, çeşitli örneklem gruplarında GKA Suriyelilerin sayısının yaşa ve cinsiyete göre fazla ve eksik bildirilmesi durumunun, veri toplama sürecindeki rastgele etkenlerden kaynaklandığıdır. Bu da pek gerçekçi bir yaklaşım değildir.

Yanıt oranlarında rastgele olmayan farklılıklarla ilgili sorunların çözülmesi için yapılan ağırlıklandırma işleminin sınırlılıkları dikkate alınırsa[86], daha büyük yaştaki çocuklara ilişkin izleme araştırması verilerinin sonuçları dikkatle ele alınmalıdır. Bu, özellikle de kız çocukları (ve cinsiyet karşılaştırmaları) için geçerlidir. Bununla birlikte, 2018 NSA'da yaşa ve cinsiyete göre belirtilen okul kayıt oranlarının, izleme araştırmalarındaki oranlarla benzerlik gösterdiğini de belirtmek gerekir (Şekil 9). Dolayısıyla, okul kayıt oranları ve yaş/cinsiyet kalıplarıyla ilgili izleme verilerinin sonuçları diğer kaynaklarla uyumlu değildir.

86 Bu tür bir sorunun üstesinden gelmek için kullanılan en yaygın iki yöntem olan isnat ve cevapsızlık ağırlıklandırması, izleme araştırmalarında GKA Suriyeliler hakkında mevcut olan aile ve çocuk geçmiş bilgilerinin çok sınırlı olması nedeniyle bu çalışma için uygulanabilir değildir. Bazı araştırmalarda bu tür genişletmeler için kullanılabilecek daha fazla bilgi bulunmaktadır (örneğin, 2016-2017 izleme araştırması), ancak bu tüm araştırmalarda tutarlı bir şekilde yapılamamaktadır.

Ek D. Ek Niceliksel Sonuçlar

Şekil D1:
Yaş Grubuna Göre Herhangi Bir Eğitim Kurumuna Kayıtlı GKA Suriyelilerin Kayıtlı Olduğu Kurum Tipi, UNICEF İzleme Verileri

(a) UNICEF İzleme Verileri (2016-2017 öğretim yılı)

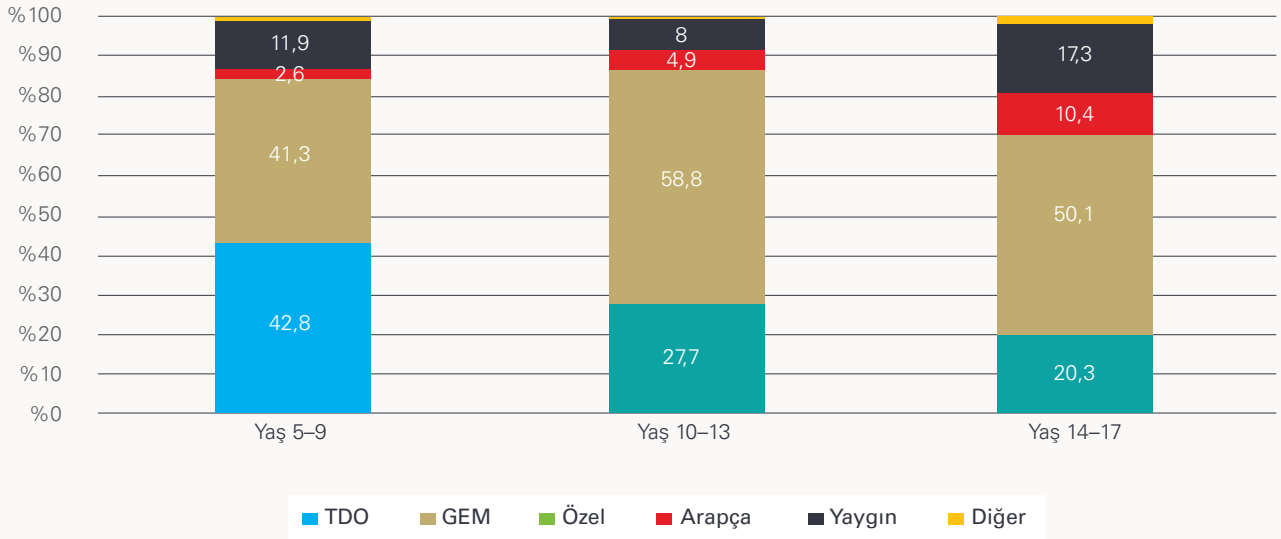

(b) MEB Alan taraması Çalışması (2019-2020 öğretim yılı)

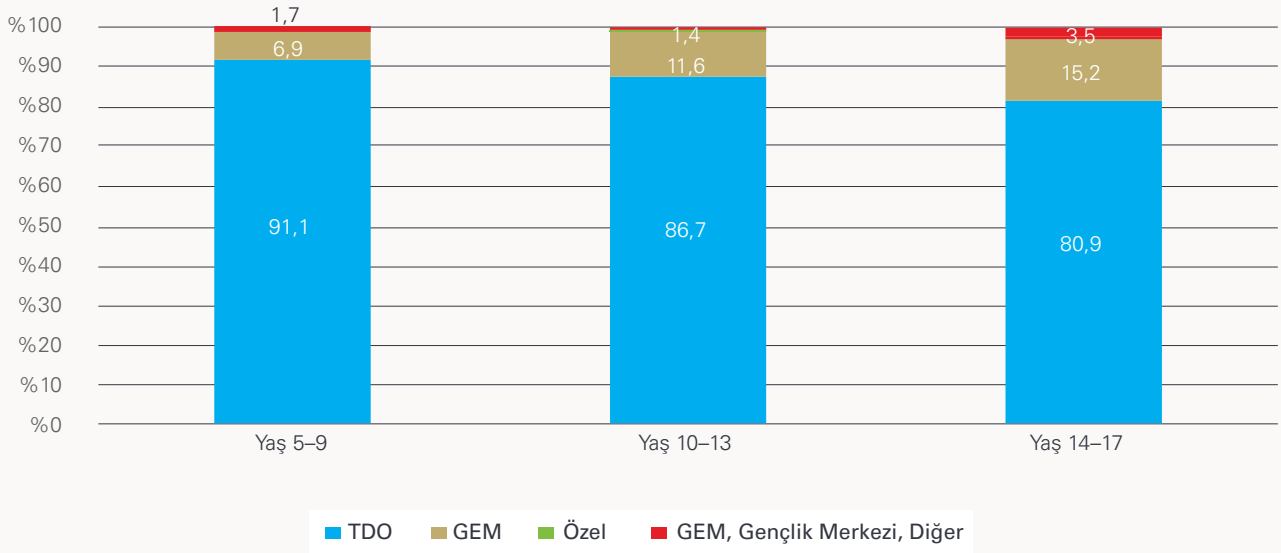

Kaynak: UNICEF İzleme Verileri 2016–2017 ve 2019–2020.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016–2017 (11.445); 2019–2020 (10.777).

Şekil D2:
Yaşa ve Öğretim yılına Göre Okul Kayıt Oranları, UNICEF İzleme Verileri ve NSA (2018) Araştırmaları

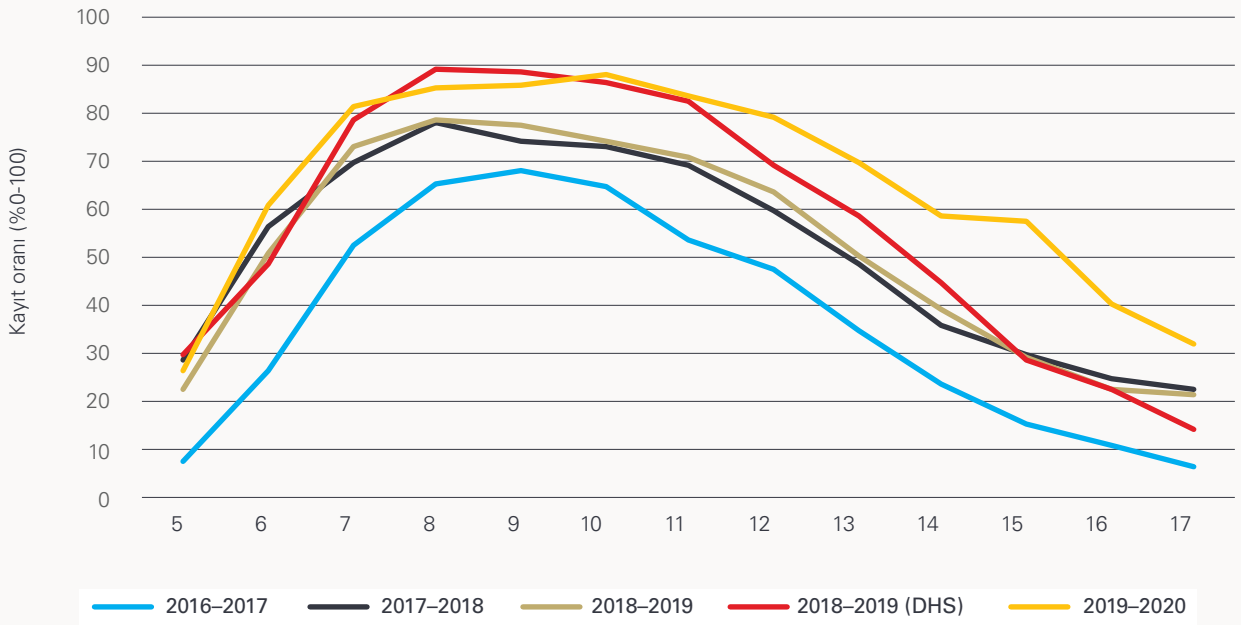

Veri kaynağı: UNICEF izleme araştırmaları, çeşitli yıllar; NSA (2018).
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016–2017 (11.445); 2017–2018 (34.997); 2018–2019 (42.778); 2019–2020 (10.777). NSA 2018 için örneklem büyüklüğü 3.612'dir.

Şekil D3:
Güneydoğu İllerinde (Gaziantep, Hatay, Kilis ve Şanlıurfa) Yaşa ve Cinsiyete Göre Okul Kayıt Oranları ve Örneklem Büyüklüğü, UNICEF İzleme Verileri 2019

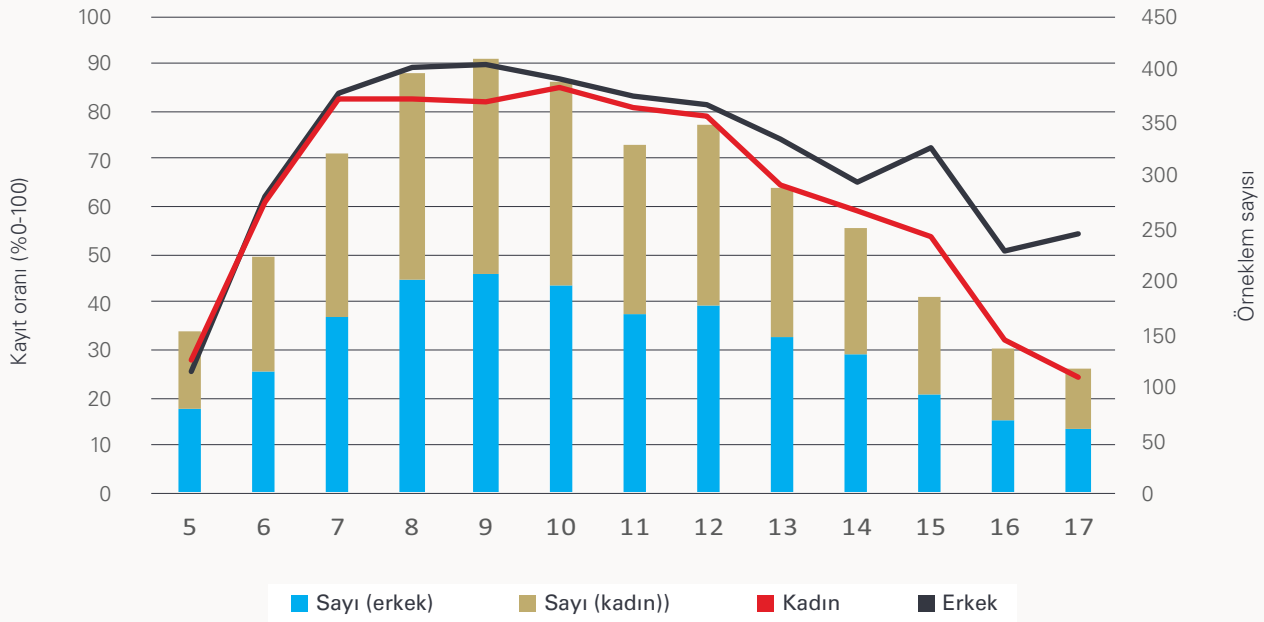

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri Alan taraması Araştırması, Ağustos 2019.
Notlar: 2019-2020 UNICEF İzleme Verileri için örneklem büyüklüğü 3.577'dir.

Şekil D4:
Öğretim Yılına Göre 5-17 Yaş Arası GKA Suriyelilere İlişkin Detaylı ODKÇ Özeti, UNICEF İzleme Verileri 2016-2017

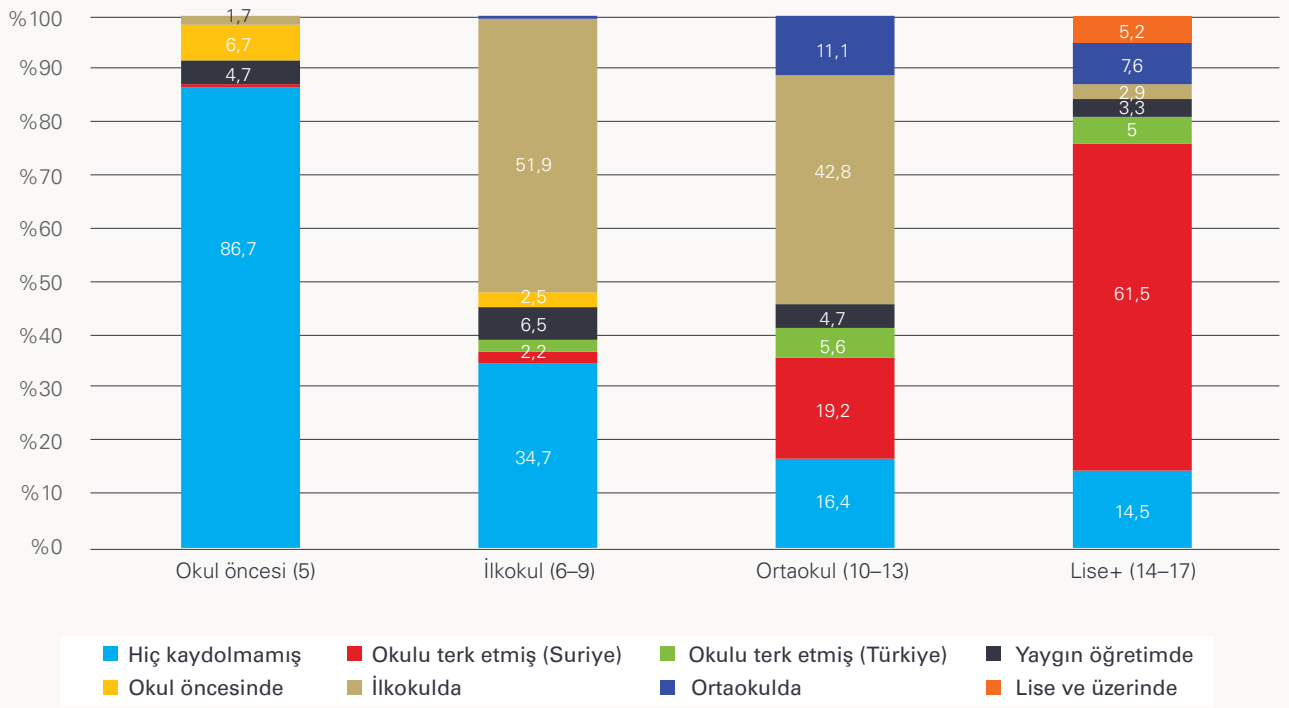

Kaynak: UNICEF İzleme Verisi 2016–2017.
Notlar: 2016-2017 UNICEF İzleme Verileri için örneklem büyüklüğü 11.445'tir.

Şekil D5:
Öğretim Yılına Göre 5-17 Yaş Arası GKA Suriyelilere İlişkin Temel ODKÇ Özetleri, UNICEF İzleme Verileri

(a) 2017–2018

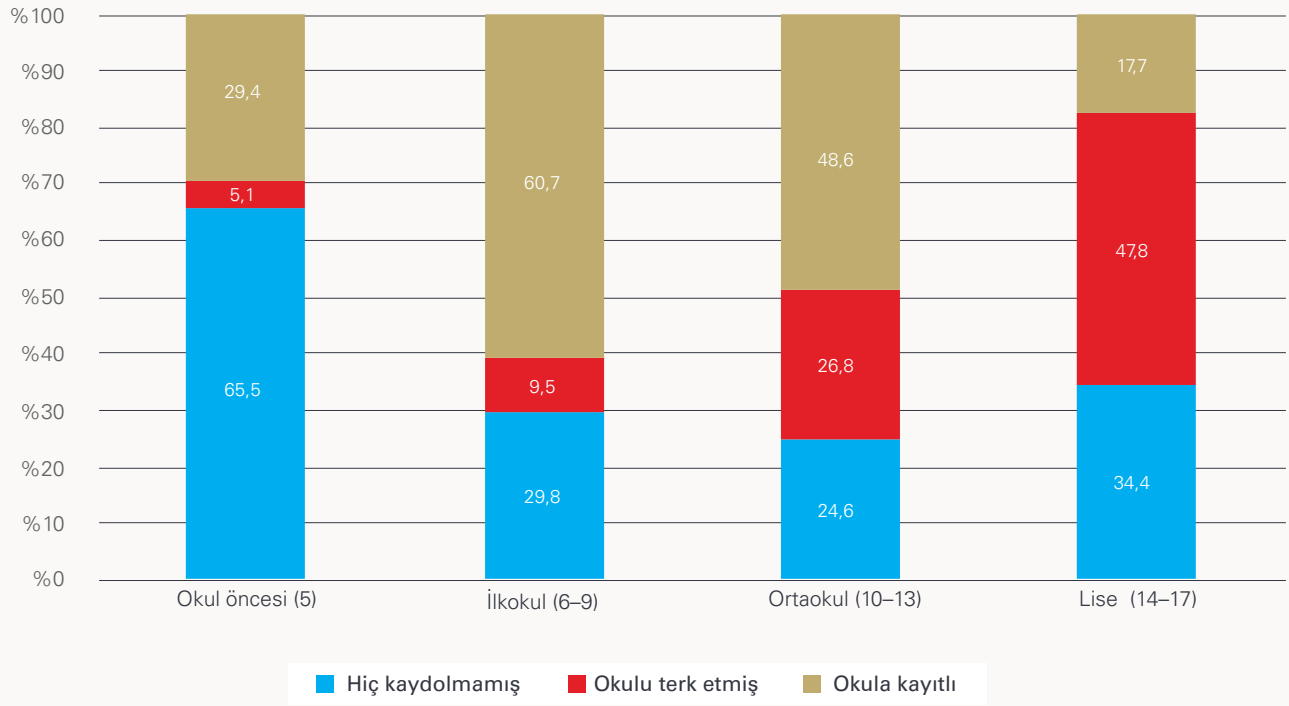

(b) 2018–2019

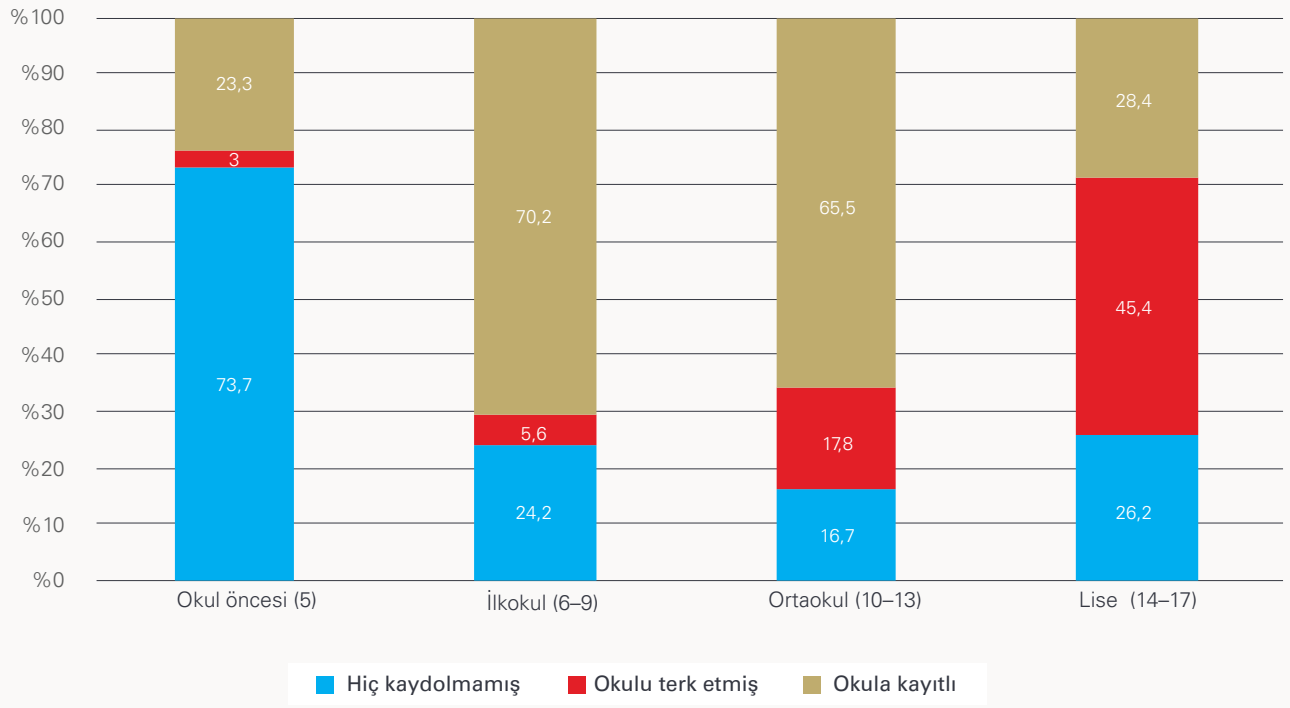

(c) 2019–2020

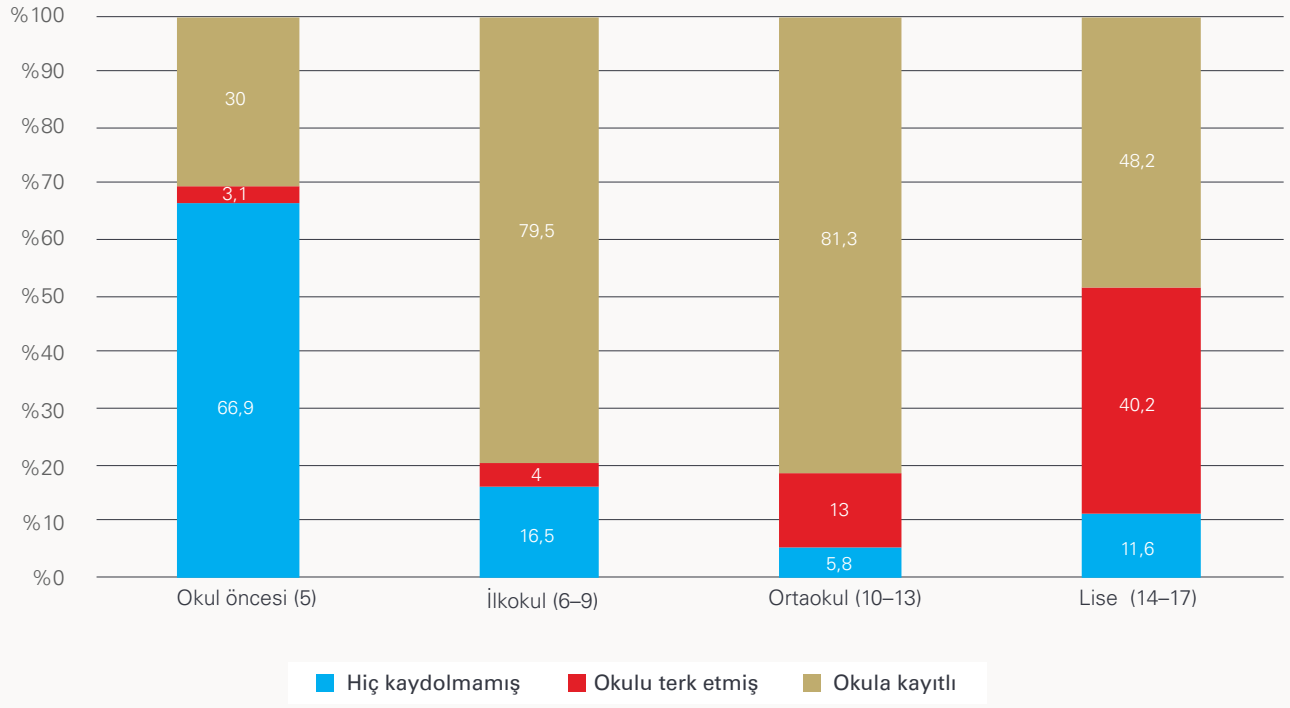

Kaynak: UNICEF izleme anketleri, çeşitli yıllar.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2017–2018 (34.997); 2018–2019 (42.778); 2019–2020 (10.777).

Şekil D6:
Öğretim Yılı Boyunca 20 Gün ya da Üzeri Devamsızlık Yapan GKA Suriyeli Öğrencilerin Yüzdesi, Sınıfa ve Öğretim Yılına Göre

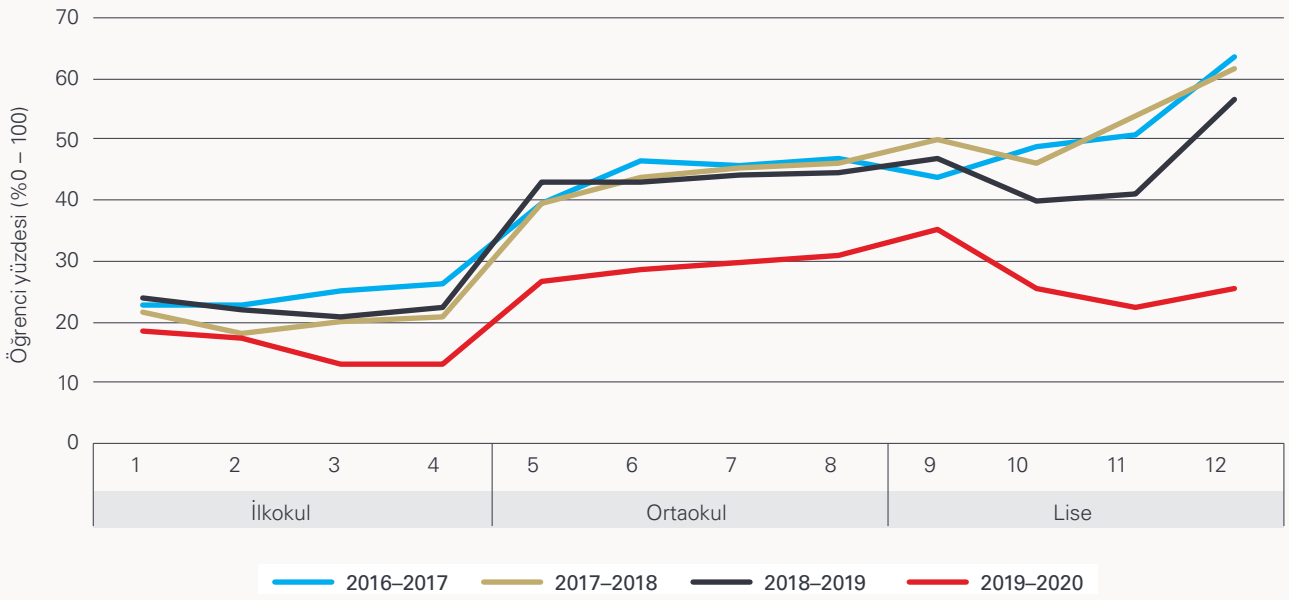

Veri kaynağı: MEB (2020).

Şekil D7:
2018-2019 Öğretim Yılı Boyunca 30 Gün ya da Üzeri Devamsızlık Yapan GKA Suriyeli Öğrencilerin Yüzdesi, Cinsiyete ve Sınıfa Göre

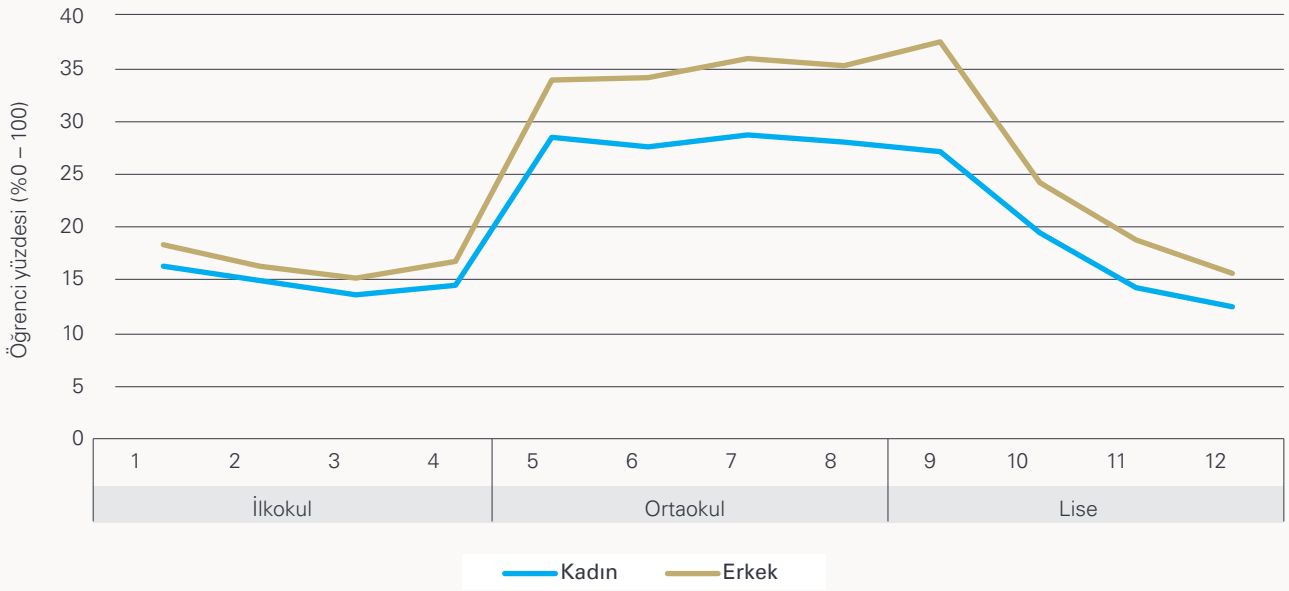

Veri kaynağı: MEB (2018–2019).

Şekil D8:
Lise 9 ve 11. Sınıflarda Sıklığına Göre GKA Suriyeli Öğrenci Yaş Kategorileri, UNICEF İzleme Verileri 2017-2019

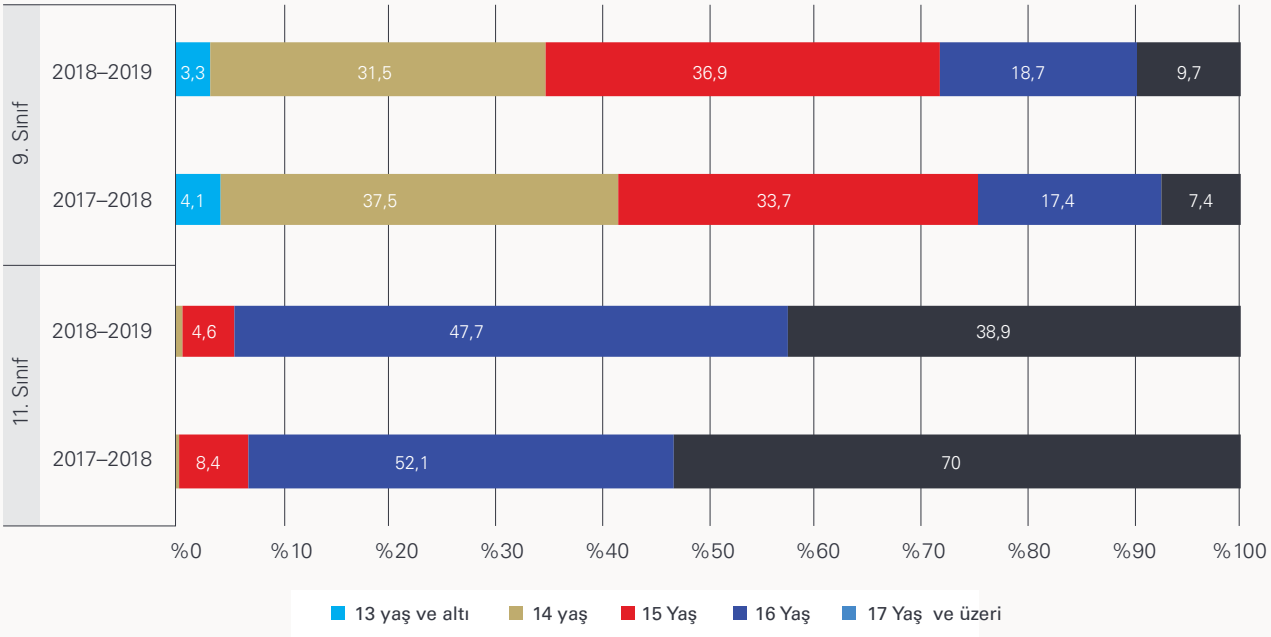

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri, çeşitli yıllar.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2017–2018 (34.997); 2018–2019 (315.802).

Şekil D9:
ŞEY Yararlanıcısı Tüm Çocuklar Genelinde Okula Düzenli Devam Etmeme Sebepleri (%), Bİ May/Haz 2018

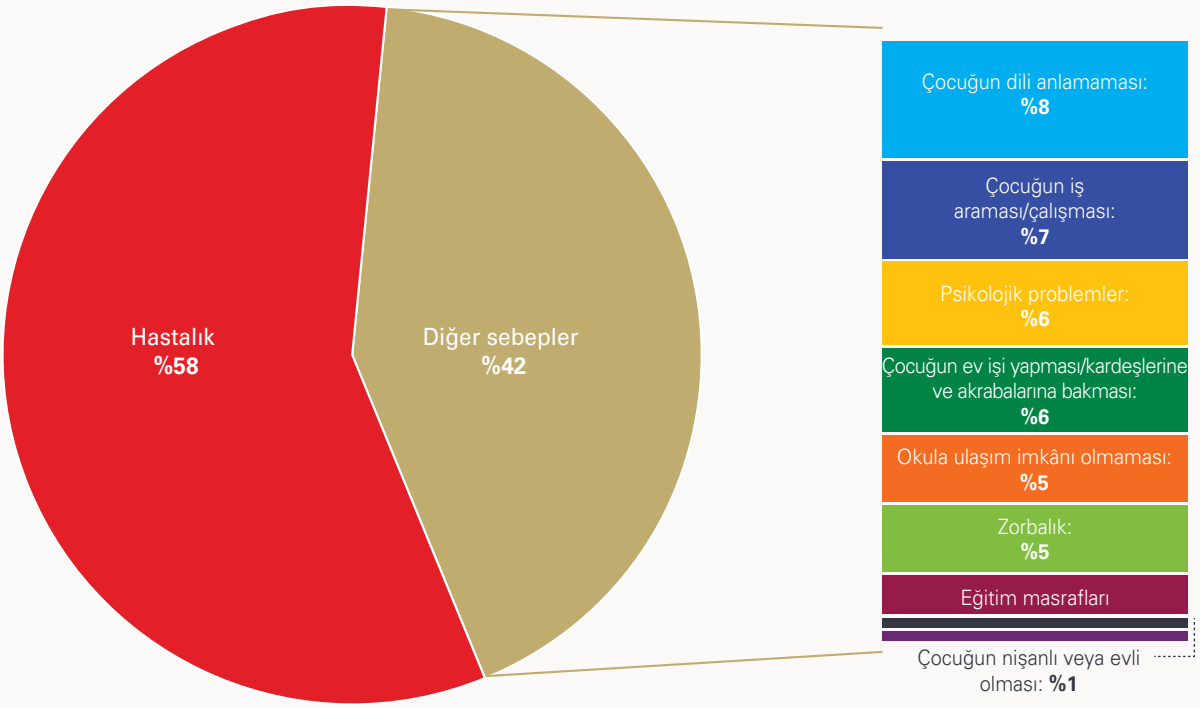

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri, 2018.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2017–2018

Şekil D10:
Engel Tipine ve Yaş Grubuna Göre Engeli olan Çocukların Okul Kayıt Oranları, UNICEF İzleme Verileri 2017

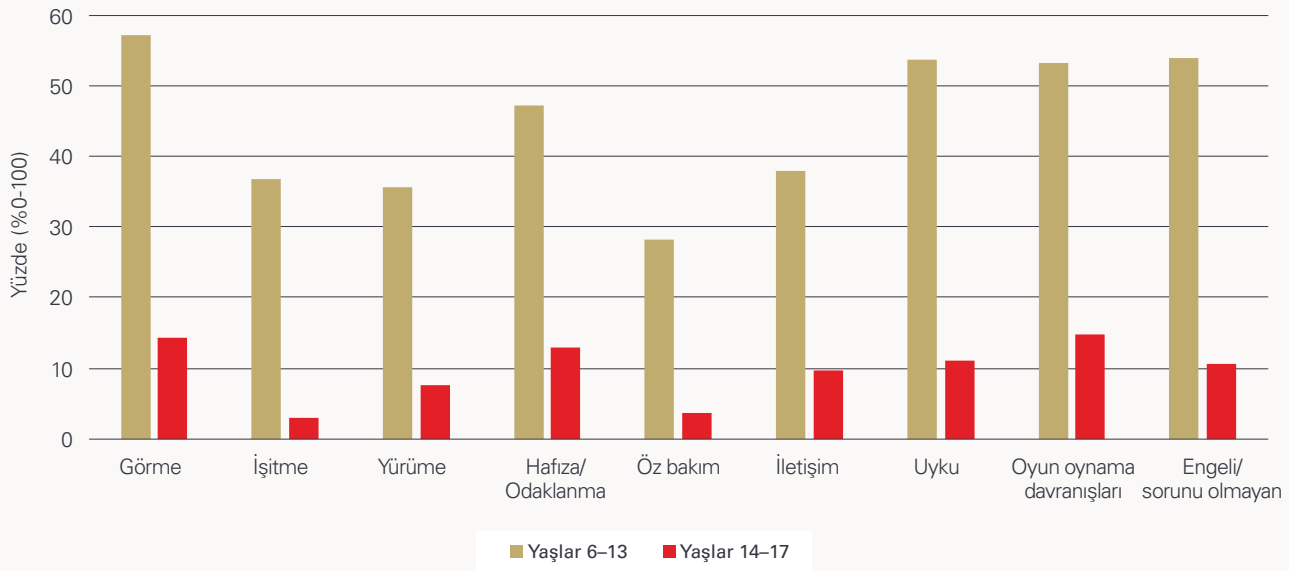

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (2017).
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016-2017 (11.445).

Tablo D1:
Gelir Grubuna Göre, Araştırmanın Yapıldığı Aydan Önce, Yardım Alan Çocuklar İçin Yapılan Aylık Ortalama Eğitim Harcaması, UNICEF İzleme Verileri 2019

Eğitim Harcamaları (Ortalama)	0$–0.99$	1$– 2.14$	2.15$– 4.29$	4.30$ ve üstü
Öğle yemeği parası	33.5	36.6	43.5	61.3
Okul giysileri	20.5	22.2	24.9	38.3
Kırtasiye malzemeleri	17.3	19.6	22.7	32.9
Diğer (belirtin)	7.7	7.4	11.3	11.3
Okul kitapları	7.1	6.5	10.0	3.0
Okula ulaşım	7.5	9.3	9.7	24
Aylık harcamalar (katkı payları, etkinlikler vs.)	2.1	1.6	0.7	0.0
Toplam Eğitim Harcaması	95.7	103.1	122.9	171

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (2017).
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016-2017 (11.445).

Şekil D11:
Kişi Başına Düşen Hane Geliri Yüzdesi Cinsinden Ortalama Eğitim Harcaması (çocuk başına), Beş Gruba Ayrılmış Kişi Başı Gelire Göre, UNICEF İzleme Verileri 2017

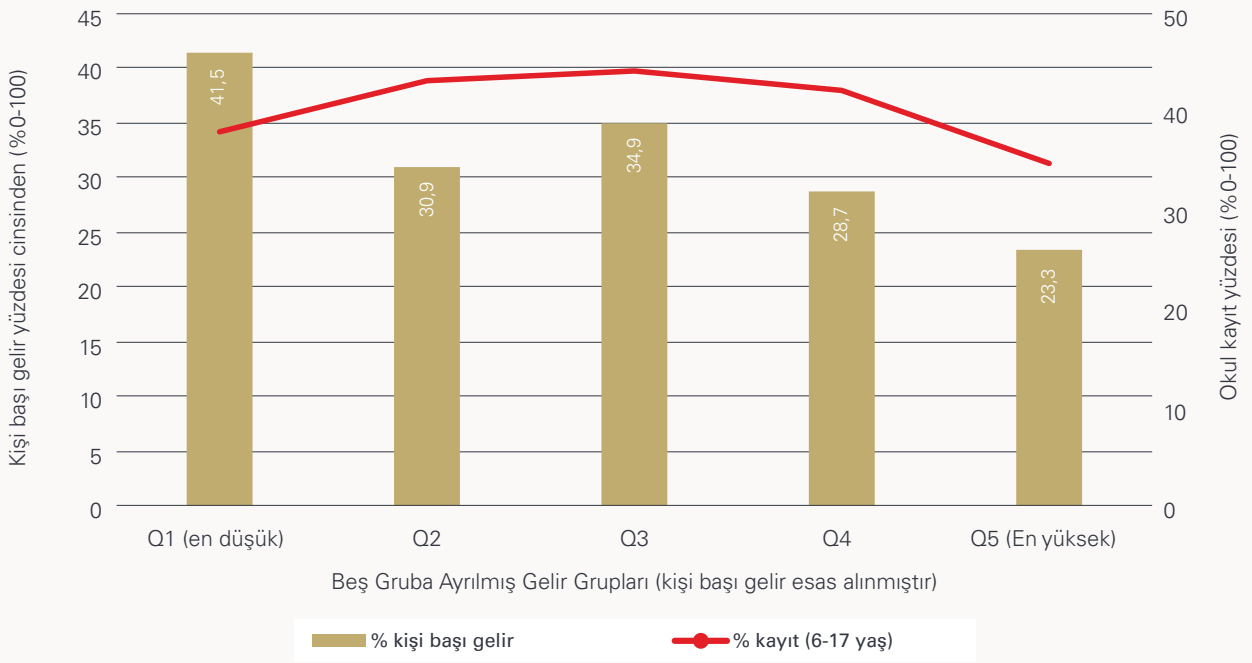

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (2017).
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016-2017 (11.445).

Ek E. Suriyeli Olmayan Mülteciler Arasında Okul Dışı Kalmış Çocukların Analizi

Bölüm 2'de gösterildiği üzere, Eylül 2018 itibariyle Türkiye'de Suriyeli olmayan yaklaşık 375.000 sığınmacı bulunmaktaydı. Bu sığınmacılar Afgan (172.000), Iraklı (142.000), İranlı (39.000) ve diğer milletlerden (17.000) oluşmaktaydı. UNICEF İzleme Verileri kapsamında yapılan saha çalışması sırasında bu ailelerin bazıları ile görüşülmüştür. Şekil E1'de izleme verilerinde tespit edilen 5-17 yaş arası çocukların uyruğu ve yaşına göre sayılarının özeti verilmiştir. Örneklemlerde Suriyeli olmayan sığınmacı çocukların büyük çoğunluğu Iraklı olup (1.637) 2018-2019 öğretim yılında tespit edilmiştir. Söz konusu yıl ayrıca 424 Afgan çocuk tespit edilmiştir.

Şekil E1:
UNICEF İzleme Verisi Örneklemlerinde 5-17 Yaş Arası Suriyeli Olmayan Mülteci Çocuk Sayısı, Öğretim Yılına göre

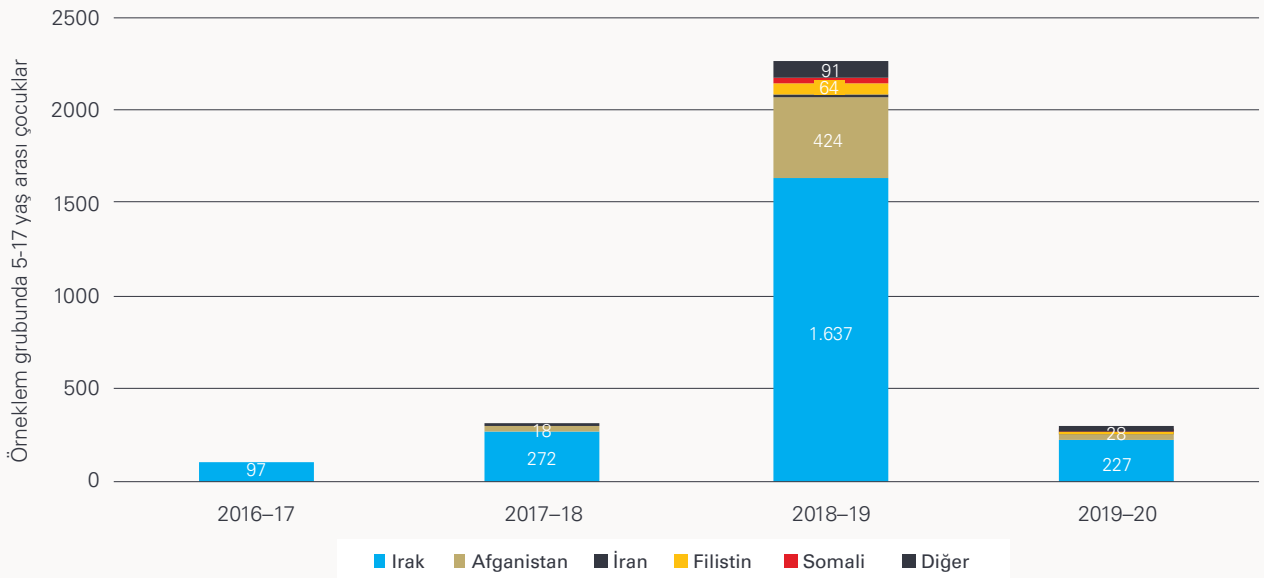

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri, çeşitli yıllar.

Şekil E1'de verilen rakamlara bakılırsa, Suriyeli olmayan çocuklar arasında yapılan bu ODKÇ analizinde ancak Iraklı ve Afgan çocukların özetlenebildiği görülür. Bu analizde birtakım boşluklar da söz konusudur. İlk olarak, analizin temelindeki örneklem çerçevesi bilinmemektedir. Bununla birlikte, "kartopu" örneklem yöntemine dayalı olarak oluşturulan Suriyeli izleme örneklemleri için de aynı durum geçerlidir. İkincisi, 2016-2017, 2017-2018 ve 2019-2020 öğretim yılları için Iraklılar ve (özellikle) Afganların örneklem büyüklükleri oldukça küçüktür. Bu sorunlar temelde şu anlama gelir: Burada sunulan tahminler kesin olmayıp bu sonuçları Iraklı ve Afgan sığınmacı çocuklardan oluşan nüfusun tamamına genellerken dikkatli olunması gerekmektedir.

5-17 yaş arası Iraklı ve Afgan çocukların mevcut okul kayıt oranları yıla göre Şekil E2'de özetlenmiştir. 2016-2020 döneminin tamamına ait Suriyeli ortalaması da referans noktası olarak dâhil edilmiştir. Iraklıların okula katılım oranları 2016-2017 ve 2019-2020 öğretim yılları arasında artış göstermiş olup söz konusu dönem için Suriyelilerin ortalamasına yakındır (en sağdaki çubuk). Buna karşılık, 2018-2019 öğretim yılında 5-17 yaş arası Afgan çocukların sadece %33,5'i okulda kalmıştır.

Şekil E2:
5-17 Yaş Arası Iraklı ve Afgan Mülteci Çocukların Okul Kayıt Oranları, Öğretim Yılına Göre

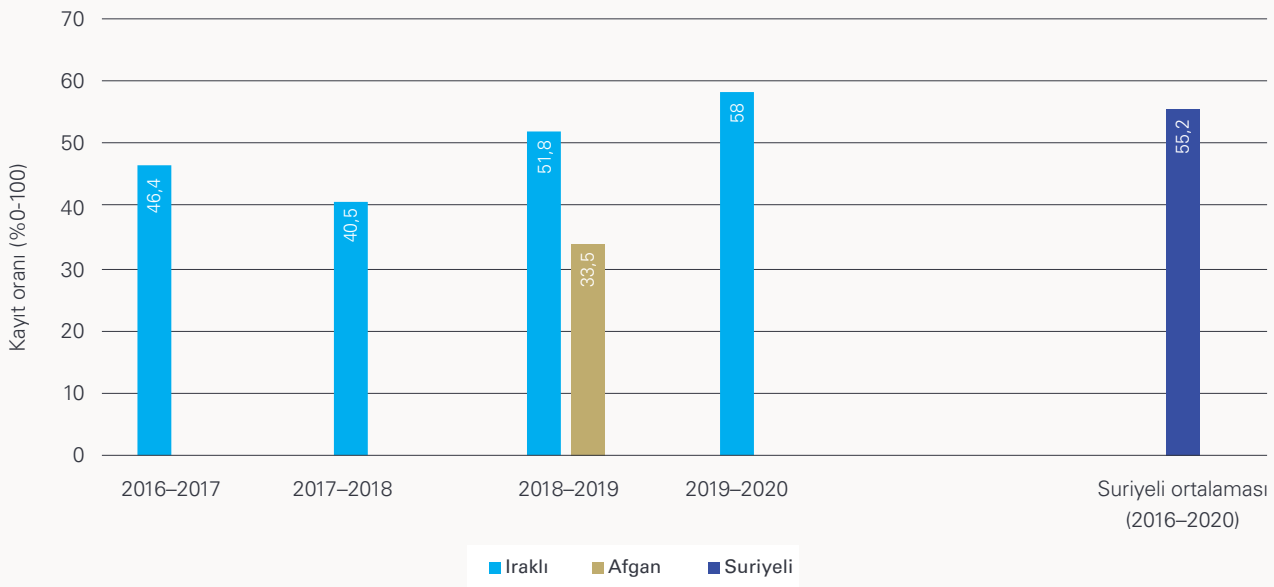

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri, çeşitli yıllar. Örneklem büyüklükleri için bkz. Şekil E1.

Iraklı çocuklar arasında okul kaydıyla ilgili yaş ve cinsiyet eğilimleri (Şekil E3), GKA Suriyeli çocuklarda görülen eğilimlere çok benzerdir. Afganlarla ilgili sonuçlar, yaş ve cinsiyete göre ayrıştırılmış çocuk sayısının azlığı nedeniyle verilmemiştir. Okul kayıt oranları 8-10 yaşlarında belli bir istikrara kavuşmadan önce sert bir artış göstermekte, sonra da düşmeye başlamaktadır. Kız çocukların erkek çocuklara kıyasla okula kaydolma olasılığı daha yüksek olup bu fark, yaşı büyük ergenler arasında daha büyüktür. Suriyelilere ilişkin cinsiyet karşılaştırmalarında belirtildiği üzere, yaşı daha büyük sığınmacı erkek ve kız çocukları arasında alan taraması verilerinin esas alınarak yapılan bu kıyaslamalar, şayet söz konusu kız çocuklarının sayısı araştırmalarda olduğundan az bildiriliyorsa sorunlu olabilir (bkz. Ek C).

Şekil E3:
Iraklı Mülteci Çocukların Yaşa ve Cinsiyete Göre Okul Kayıt Oranları, 2018-2019 Öğretim Yılı

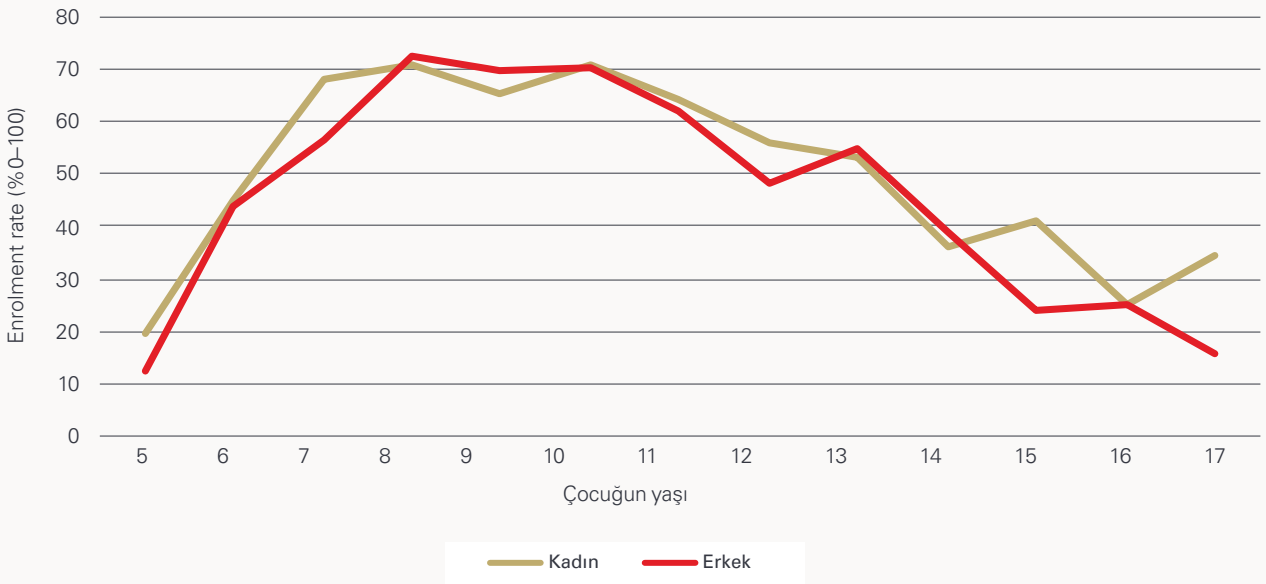

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (2018-2019). Örneklem büyüklükleri için bkz. Şekil E1.

Şekil E4'te üç temel kategori özeti (okula hiç kaydolmamış, okulu terk etmiş, hâlihazırda okula kayıtlı) kullanılarak, okul dışı kalmış çocuklara ilişkin genel bilgiler verilmiştir. Bu, Iraklı (E4a) ve Afgan (E4b) çocuklar için ayrı ayrı yapılmıştır. Şekil E4, resmî OOSCI çerçevesinde belirtilen yedi boyutun dördünü (okul öncesinden lise düzeyine kadar) kapsar. Bir kez daha tekrar etmek gerekirse, Iraklı çocuklara ilişkin sonuçlar GKA Suriyeli çocukların sonuçlarına benzerdir. 5 yaş grubu çocukların neredeyse tamamı okul dışıdır, fakat ilkokul ve ortaokul çağındaki çocuklarda okul dışı kalma oranları çok düşük olup lise çağında çocuklara gelindiğinde ciddi artış gösterir. Okul bırakma sorunu genellikle ortaokul ve lise çocukları arasında görülmektedir.

Şekil E4:
5-17 Yaş Arası Iraklı ve Afgan Çocuklara İlişkin ODKÇ Özetleri, 2018-2019

(a) Iraklılar

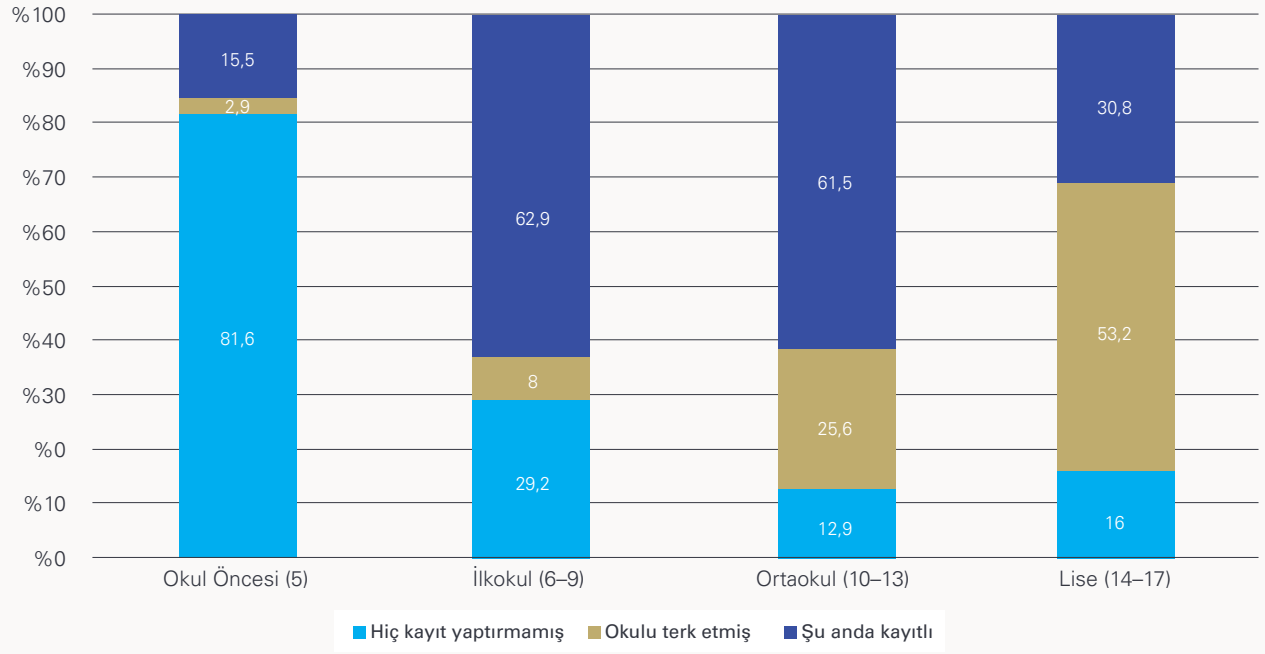

(b) Afganlar

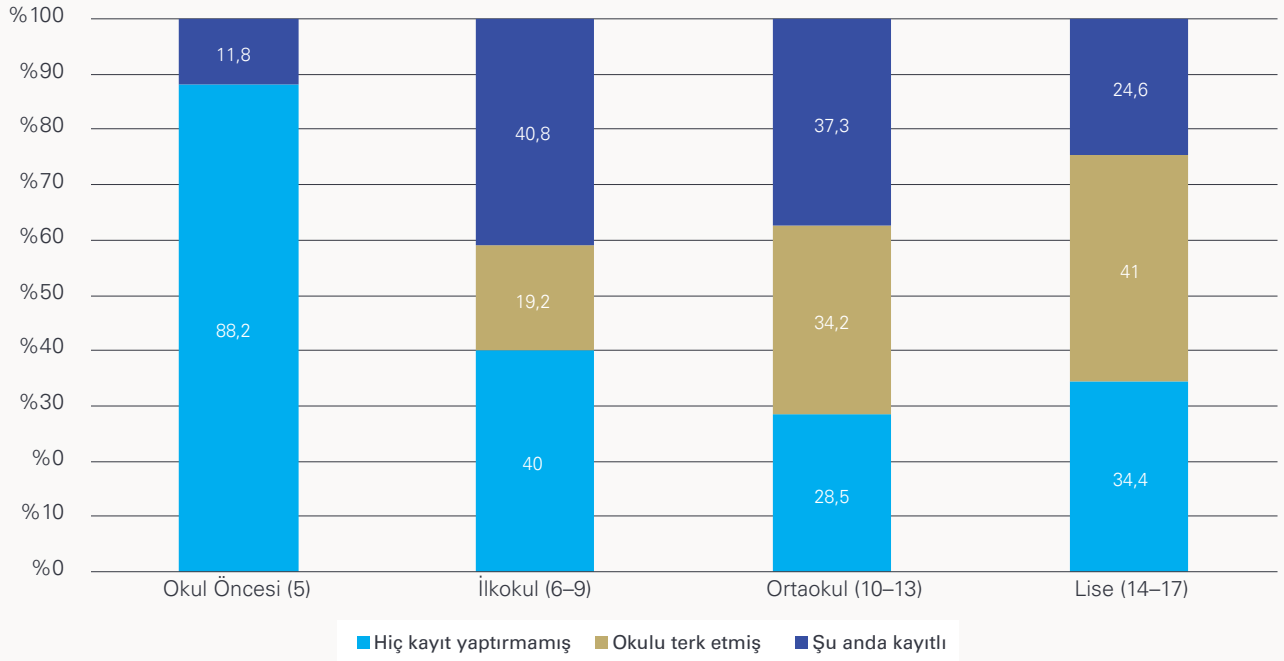

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (2018-2019). Örneklem büyüklükleri için bkz. Şekil E1.

Afgan çocuklar için genel bir benzerlik söz konusu olup sadece dört okul düzeyinin hepsinde de ODKÇ oranları daha yüksektir. Afgan ve Iraklı çocuklar arasındaki başlıca fark, okula hiç kaydolmama oranıdır: İlkokul ve ortaokul/lise çağındaki Afgan çocukların yaklaşık %30-40'ı hiç kaydolmamıştır. Bununla birlikte, bu çocukların Afganistan'da da mı yoksa sadece Türkiye'de mi hiç kaydolmadıklarını söz konusu alan taraması araştırmalarından tespit etmek mümkün değildir.

Şekil E5:
Eğitim kademesine göre okul dışı olma sebepleri, 2018-2019 öğretim yılı

(a) Iraklılar

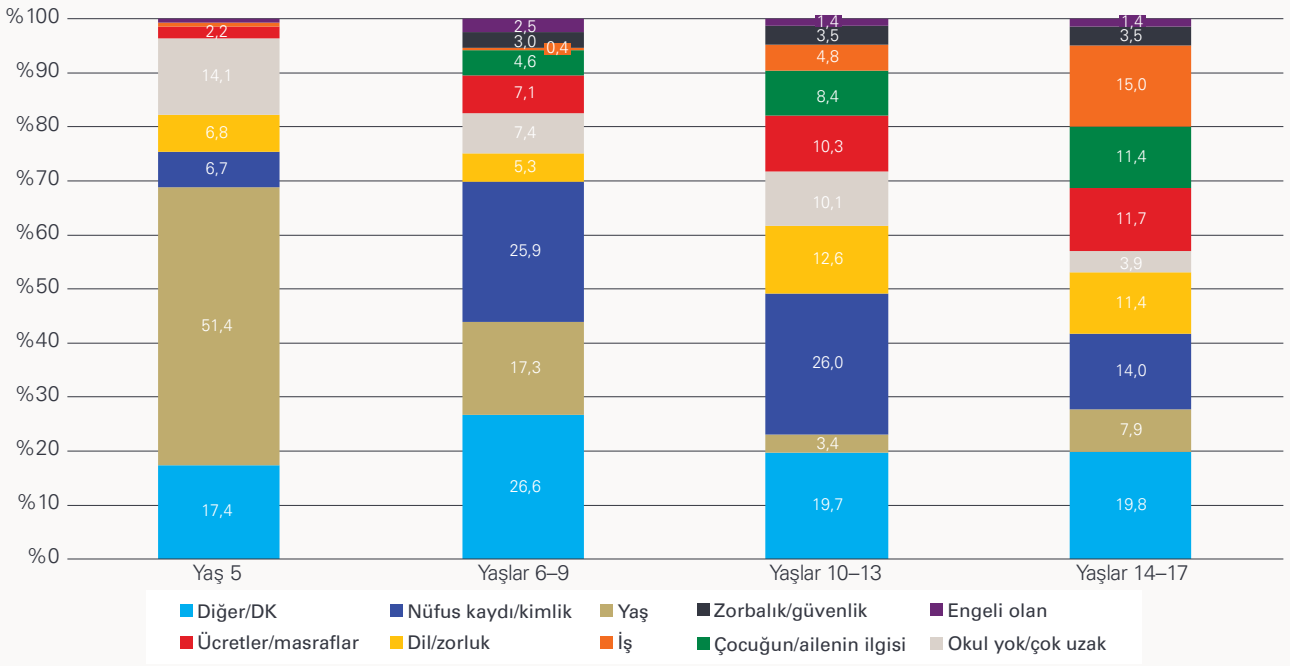

(b) Afganlar

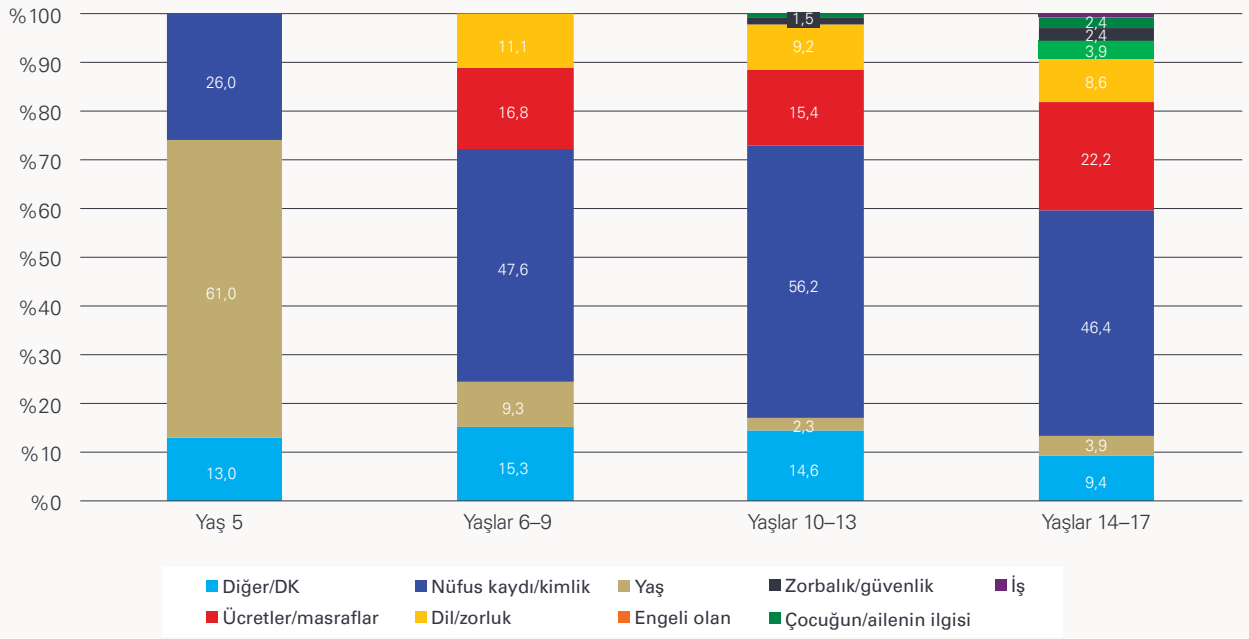

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (2018-2019). Örneklem büyüklükleri için bkz. Şekil E1.

Şekil E5, Suriyeli olmayan ODKÇ'lere dair bir özet sunmakta; Iraklı (a) ve Afgan (b) ailelerin çocuklarının okul dışı olmasına dair gösterdikleri sebeplere dair genel bir bakış sağlamaktadır. Iraklı çocuklarla ilgili sonuçlar GKA Suriyeli çocuklarınkine benzerdir (Şekil 24) ve okula katılımı etkileyen bir dizi çeşitli etkeni ön plana çıkarmaktadır. Ailelerin büyük bir çoğunluğu nüfusa kayıt/kimlik problemlerini, dille ilgili sorunları, masrafların yüksekliğini ve okul malzemelerindeki eksikleri dile getirmiştir. Nispeten ileri yaştaki Iraklı çocukların okula gitmeye isteksiz olmaları ile birlikte üzerlerinde çalışma baskısı olması ihtimali de yüksektir.

Afgan çocuklar için ise yaş ve "diğer" sebepler haricinde az sayıda sebep dile getirilmiştir. Afgan aileler ayrıca okulla bağlantılı masrafları ve dille alakalı güçlükleri ifade etmişlerdir. Ancak iş talebi, okula gitmede isteksizlik ve diğer kategoriler bu grupta çok daha az dile getirilmiştir.

Bu araştırma için toplanmış olan nitel veriler, Türkiye'deki diğer sığınmacı çocukların eğitim durumlarını daha derinden inceleme fırsatı veren kanıtlar sunmaktadır.

Birincisi, nitel veriler kayıt oranlarını gösteren nicel verileri doğrulamaktadır. Bu nicel verilere göre en yüksek kayıt oranı ilkokul düzeyinde iken, bu oran ortaokulda ve lisede git gide düşmektedir. İkincisi, nitel veriler, yukarıdaki nicel verilerde belirlenen mevcut faktörlere dair bazı detaylar vermektedir.

Kilit bilgilendiricilerin beyan ettiğine göre diğer sığınmacı çocukların okul dışı kalmalarına neden olan en yaygın sebep ekonomik etkenlerdir zira diğer sığınmacı hanelerin gelir düzeyleri epey düşüktür ve temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadırlar. Bazı haneler çeşitli sosyal yardımlardan (Örneğin Türk Kızılayı'ndan ya da Sosyal Hizmet Merkezleri'nden gelen yardımlar) faydalandıklarını bildirmiş olsa da sosyal yardım sistemlerinin şartlarından ötürü diğer sığınmacıların tamamı ödeme alamamaktadır.

Bu anlamda, şartlı eğitim yardımlarının çocukların okullaşmasını sağlamak konusunda faydalı olduğu düşünülmektedir. Kilit bilgilendiriciler, sosyal yardım ödemeleri hanenin geçimini sağlamaya yeterli görülmediğinden bazı durumlarda çocukların hem okula gidip hem de çalıştıklarını bildirmişlerdir. Buna ek olarak, liseye devam etmekte olan bazı sığınmacı çocuklar eğitimlerini tamamlamadan okulu terk etme riskiyle karşı karşıya oldukları yaşlardadırlar zira çocuk 18 yaşına ulaştığında ödemeler son bulmaktadır.

Bilhassa ebeveynlerin çeşitli sebeplerle çalışamadığı diğer sığınmacı hanelerde ekonomik sorunların önemli bir sonucu olarak çocuk işçiliği dile getirilmiştir. Pek çok durumda erkek çocuklarının 15-16 yaşlarını geçtikten sonra gelir getiren faaliyetlerle uğraştığı ve okulla bağlarının koptuğu ifade edilmiştir. Ayrıca kız çocuklarının da böyle bir rol üstlenebildiği; örneğin restoranlarda bulaşık yıkamak ya da anneleriyle birlikte başka kişilerin evlerine temizliğe gitmek gibi işlerde çalıştıkları belirtilmiştir. Bununla birlikte kilit bilgilendiriciler, kız çocuklarının okul dışı kalmalarına bir başka sebep olarak erken evlilikleri göstermişlerdir. Ebeveynlerin çalışabildiği vakalarda daha fazla çocuğun okula gittiği gözlenmiştir.

Konuyla ilgili bir başka gözlem ise, eğitim ihtiyacına dair farkındalığın daha yüksek olduğu vakalarda çocukların okula kaydolma ihtimallerinin daha yüksek olduğudur. Bunun yanı sıra kilit bilgilendiriciler, okula kaydolan diğer sığınmacı çocukların okulda karşılaşmış oldukları bazı sorunlara da işaret etmişlerdir.

Bu sorunlardan biri de dil faktörüdür. Türkiye'ye daha küçük yaşlarda gelen çocuklar, okulda dil konusunda daha az sorun yaşadıklarını ve Türkçeyi daha erken yaşta öğrenme imkânları olduğu için üst düzey eğitimlerine daha kolay devam edebildiklerini belirtmiştir. Kilit bilgilendiriciler ayrıca sığınmacı çocuklar için mevcut bazı dil kurslarının faydalarından bahsetmiştir. Bununla birlikte, 9-10 ve üstü yaşlarda Türkiye'ye gelen çocuklarla ilgili önemli bir sorun olduğuna değinilmiştir. Kilit bilgilendiriciler, bu çocukların sınıf yerleşimlerinin genellikle yaşlarına göre yapıldığını ve hiç eğitim geçmişleri olmadığı ve Türkçe dil bilgileri de az olduğu için eğitim sistemine kolaylıkla uyum sağlayamadıklarını belirtmiştir. Ayrıca, özellikle sadece birkaç sığınmacı çocuğun kayıtlı olduğu okullarda okul ortamında akran zorbalığı sorunu yaşandığına da dikkat çekmişlerdir.

Lise düzeyindeki diğer sığınmacı çocukların karşısındaki bir diğer engel ise ev ile okul arasındaki mesafedir. Kilit bilgilendiriciler, ilkokul ve ortaokulların çocukların evlerine daha yakın olabildiğini, bununla birlikte liselerin oldukça uzak mesafelerde olduğunu ifade etmiştir. Okulun ulaşım hizmeti sunmadığı durumlarda hane halkı ulaşım masraflarını karşılayamamakta ve çocuklar okula kadar uzun mesafeler boyunca yürümek zorunda kalmaktadır.

Diğer sığınmacı çocukların okula kaydını olumsuz etkileyen bir diğer etkenin ise kayıt prosedürleri olduğu beyan edilmiştir. Bazı örneklerde ebeveynlerin prosedürler hakkında bilgi sahibi olmadığı, bazen de okulların çocukların kaydı konusunda destekleyici bir tutum sergilemediği belirtilmiştir. Bazı okulların herhangi bir açıklama yapmadan çocukları kaydetmeyi reddettiği beyan edilmiştir. Bu durum sebebiyle ebeveynlerin, çocuklarının okul kayıt imkânları hakkında doğru ve gerekli bilgilere ulaşma şansının sınırlandığı gözlenmiştir.

Bu anlamda, Türkiye'deki diğer sığınmacı çocukların eğitimine ilişkin yasal çerçeve ve mevzuat hazır ve uygulanır durumda olmakla birlikte, uygulamada bazı eksiklikler yaşanabilmektedir. Çocukları okulda tutma bakımından yaşanan son bir sorun da bazı çocukların aileleri hareketli olduğu için, okuldaki Suriyeli olmayan sığınmacı çocukları takip etme güçlüğü olarak belirtilmiştir.

Kilit bilgilendiriciler ayrıca diğer sığınmacı engeli olan çocukların eğitim yaşantılarıyla ilgili bazı deneyimlerini de paylaşmıştır. Diğer sığınmacı ebeveynlerin genellikle engeli olan çocukları için mevcut eğitim seçenekleri konusunda bilgi sahibi olmadığı belirtilmiştir. Ebeveynlerin bilgi sahibi olduğu hâllerde dahi, özellikle RAM'ların iş yükünün çok olduğu şehir merkezlerinde söz konusu merkezlerle iletişimin yavaş ilerlediği beyan edilmiştir. Bu anlamda, kilit bilgilendiriciler, engeli olan çocukların ebeveynlerinin, RAM'larla ilişkileri ve çocuklarının eğitimiyle ilgili diğer prosedürler konusunda daha fazla desteğe ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir.

Nitel veriler, talep ve arz taraflarındaki (genellikle bir arada bulunan) çeşitli sorunların çocukların okula karşı motivasyonlarında düşüşe, akademik başarılarının düşük olmasına ve dolayısıyla okula devamlılık düzeylerinin düşük olup okul bırakma oranlarının yüksek olmasına yol açabildiğini göstermektedir.

Ek F. UNICEF'in Çocukların Okula Gitmeme Nedenleri ile İlgili İzleme Verilerinin Özeti

Çeşitli UNICEF İzleme Araştırmalarında GKA Suriyeli ailelere –ilgili hâllerde- çocuklarının okul dışı olma sebepleri sorulmuştur. Verilen yanıtlar daha sonra bir kategori kümesi esas alınarak kodlanmıştır. Ailelerin birden fazla sebep belirtmesi mümkün olmuştur. Tablo E1'de, araştırmada sunulan ODKÇ sebeplerinin kapsamı özetlenmiştir.

MEB ve UNICEF İzleme Verileri ortakları ile yürütülen sekiz izleme araştırması arasında birtakım farklılıklar bulunur. Bununla birlikte, her araştırmada temel bir ODKÇ sebepleri kümesi esas alınmıştır. 2016-2017 araştırması biraz daha detaylıdır. Ne var ki Tablo F1'deki eksik "X" işaretleri, dokuz araştırmanın tamamı için ortak, kapsamlı ve tek bir özet strateji kullanmayı olanaksız kılacak kadar çoktur. Ayrıca bazı araştırmalarda, belirtilen sebeplerde kullanılan kelimeler hafif değişiklik göstermektedir (bkz. Tablo F1'in altındaki notlar). Aralık 2017'de yapılan izleme araştırmasında ise ham veriler kodlanmamıştır, dolayısıyla bu çalışma kapsamında, değiştirilmiş bir kodlama yapısı uygulanmıştır (bkz. Bölüm 3.3.1 ve Dipnot 25).

Tablo F1:
Araştırmaya ve Öğretim Yılına Göre ODKÇ Nedenlerinin Özeti

ODKÇ Sebebi:	2016–2017	2017–2018		2018–2019					2019–2020
	Şub-Nis (8)	Ara (15)	Mar-May (6)	Eyl (9)	Eki. (7)	Şub-Mar (15)	Şub. (6)	Nis-May (9)	Ağu-Eyl.(9)
Zorbalık	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Okul bulunmaması		X	X	X	X		X		
Okulun çok uzak olması	X	X		X					
Çalışma	X	X	X	X	X	X	X	X	X
İş arama	X								
Ev işlerini görme	X								
Aile fertlerine bakma		X	X	X					
Çocuğun gitmek istememesi	X	X*	X	X	X*	X*	X	X*	X*
Ailenin yararı	X								
Zorluk		X	X	X					
Dil	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Engeli olma	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Evlilik	X	X	X	X					
Okul masrafları	X								
Okul masrafları; ücretler		X**	X	X	X	X**	X	X	X**
Okul masrafları: ulaşım			X	X	X		X	X	
Okul masrafları: malzemeler			X	X	X		X	X	
Okula kayıt	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Bilgilendirme	X								

ODKÇ Sebebi:	2016–2017	2017–2018		2018–2019					2019–2020
	Şub-Nis (8)	Ara (15)	Mar-May (6)	Eyl (9)	Eki. (7)	Şub-Mar (15)	Şub. (6)	Nis-May (9)	Ağu-Eyl.(9)
Kimlik-hareketlilik					X	X	X	X	X
Güvensizlik	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Karma eğitim	X	X	X	X	X		X	X	
Yaş uygunsuzluğu	X	X			X	X	X	X	X
Ülkeye yeni gelmiş	X								
Yakında taşınacak	X								
Ulaşım bulunmaması	X								
Vardiyalar	X								

Veri kaynağı: UNICEF izleme veri tabanları, çeşitli yıllar. Araştırma aylarının yanında parantez içinde il sayısı verilmiştir.
Notlar: : "X" işareti, ODKÇ kategorisinin ODKÇ sebepleri araştırma listesine dâhil olduğunu gösterir.
* Bu kategoride "ailenin okula ilgisi"nden de bahsedilmiştir.
** Bu kategoride "ulaşım masrafları" ve "malzeme masrafları"ndan da bahsedilmiştir.

Dokuz izleme verisi toplama süreci dalgası arasında tam bir tutarlılık bulunmaması, değişim analizini ve GKA Suriyeli ailelerin yıllar içerisinde her bir sebepten bahsetme sıklığının kıyaslanmasını güçleştirmektedir. Bu sınırlılığa rağmen, verilen yanıtlar yine de ODKÇ'nin altında yatan sebepler hakkında zengin bilgiler sunmaktadır. Öğretim yılları arasındaki sıklıkları kıyaslamak suretiyle de eğilimleri ve Suriyeli sığınmacı krizine karşılık olarak yapılan politik müdahalelerinin olası etkilerini değerlendirmek de mümkündür.

2017 ve 2019 UNICEF İzleme Verilerine bakılırsa, öğretim yılına göre belirtilen sebeplerin detaylı özetleri (boyut) ana metnin Bölüm 5.1'de ele alınmıştır. Bu ekin geri kalanında, GKA Suriyeli ailelerin, çocuklarının okul dışı olmasıyla ilgili belirttiği sebepler daha detaylı incelenmiştir. Metin, genel itibariyle, çeşitli rakam ve tabloların içeriğinin açıklanmasıyla sınırlıdır. Eldeki özet, UNICEF İzleme Verilerine (E.1) ve alan taraması araştırması verilerine (E.2) tekabül eden iki bölüme ayrılmıştır. Bu ayrımın kullanılmasının sebebi, UNICEF İzleme Verileri'nin daha detaylı bir analize imkân tanımasıdır.

Şekil F1'de, 2017 UNICEF İzleme Verileri araştırması yapılırken GKA Suriyeli aileler arasında yaşa ve cinsiyete göre okul dışı kalma sebepleri sunulmuştur. Amaç, ana metinde verilen Şekil 23'e karşılık bazı bilgileri sunmaktır.

Şekil F1:
Yaşa ve Cinsiyete Göre Okul Dışı Kalma Sebepleri, 2016-2017 İzleme Verileri

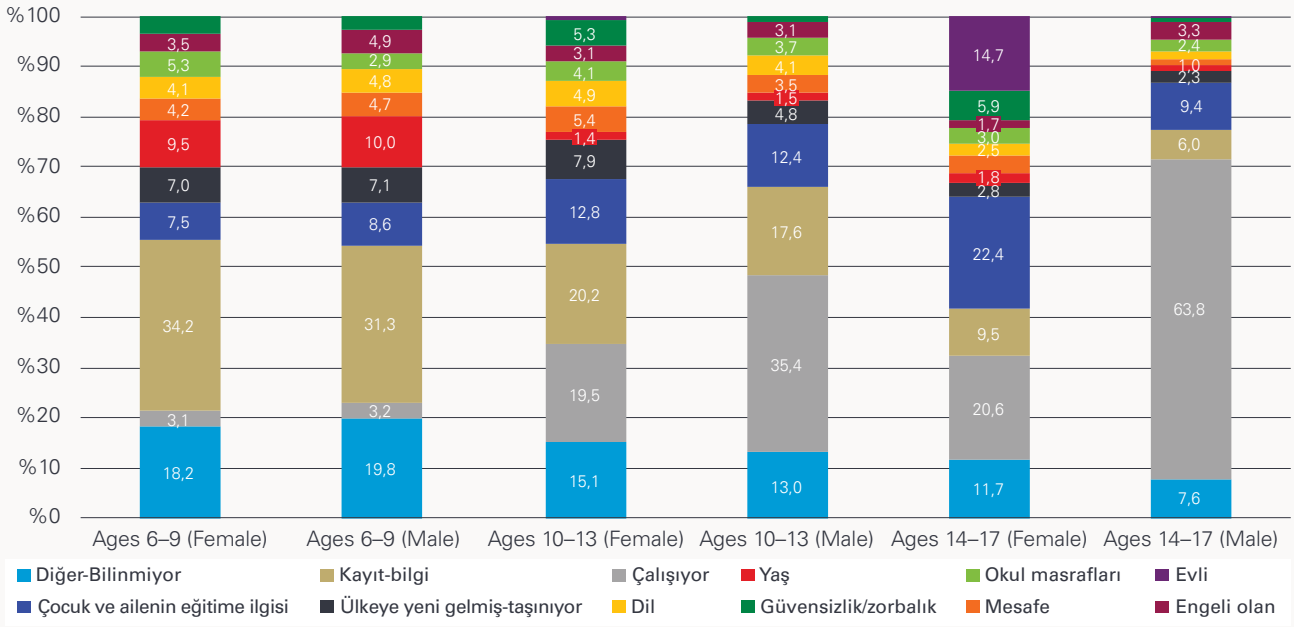

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri 2016-2017.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016-2017 (11.445).

Şekil F2'de UNICEF İzleme Verilerine göre okul dışı kalma sebepleri, okula hiç kaydolmamış (E2a) ve okulu terk etmiş (F2b) çocuklar olarak bölünmüş hâlde verilmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere, Okula Hiç Kaydolmamış kategorisinin sorunlu olma ihtimali vardır, zira bazı GKA Suriyeli aileler kendilerine iletilen sorunun, Suriye'deki yaşamları da dâhil tüm okul çağı dönemi yerine çocuğun sadece Türkiye'de okula gitmesiyle ilgili olduğunu sanmış olabilir. Bununla birlikte UNICEF İzleme Verileri'nin bir avantajı, okulu terk eden çocuklar için okulu terk etme sürecinin gerçekleştiği ülkenin belirtilmesinin (Suriye veya Türkiye) mümkün olmasıdır.

Şekil F2:
Yaşa ve Cinsiyete Göre Okula Hiç Kaydolmamış Çocukların Okul Dışı Kalma Sebepleri, 2016-2017 İzleme Araştırması

(a) Hiç kaydolmamış

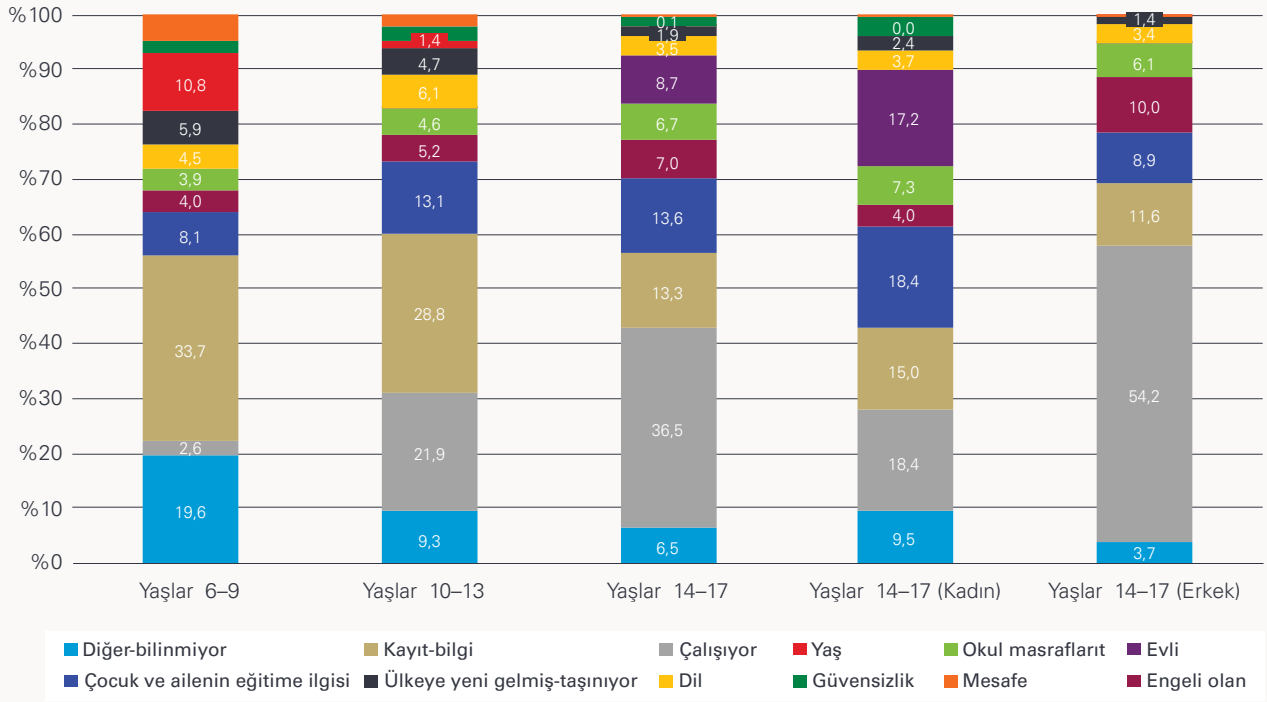

(b) Okulu terk etmiş

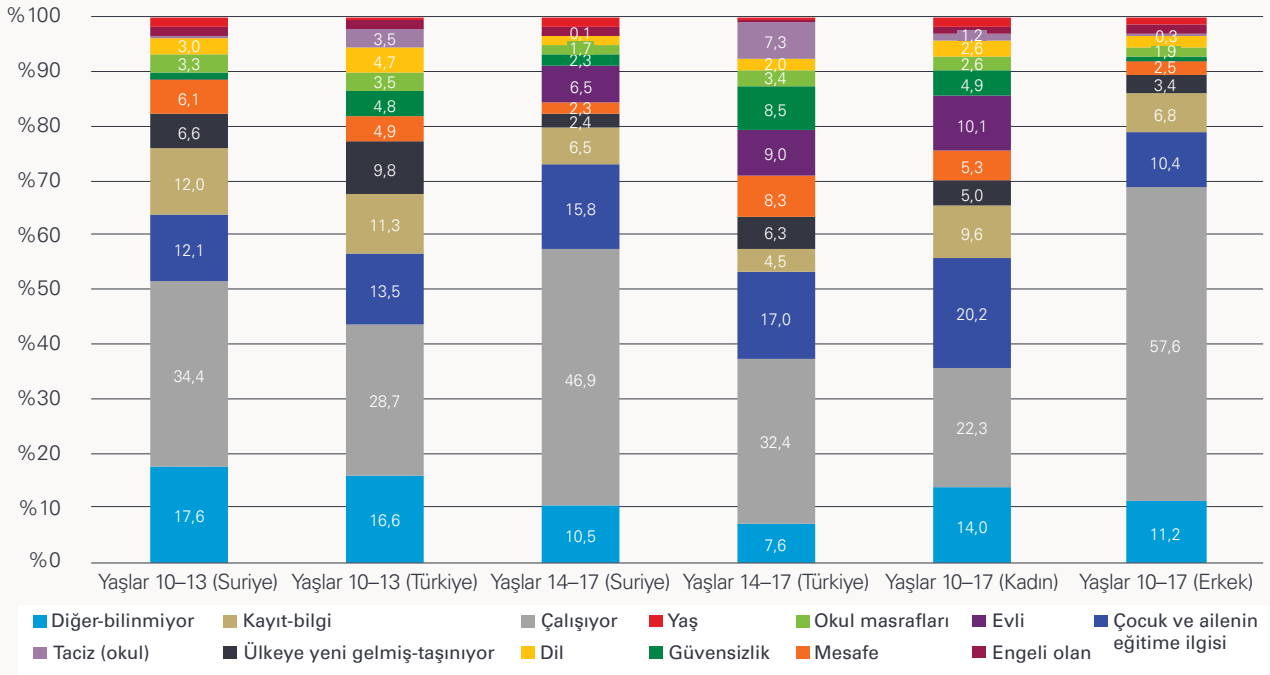

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri 2016-2017.
Notlar: Okula son gidilen ülke parantez içinde belirtilmiştir.

Tablo F2:
Kategoriye ve Yaş Grubuna Göre Okul Dışı Kalmanın Temel Sebepleri, UNICEF İzleme Verileri 2016-2017

6-9 yaş	10-13 yaş		14-17 yaş	
Hiç okula gitmemiş	Hiç okula gitmemiş	Okulu terk etmiş (Suriye'de)	Okulu terk etmiş (Suriye'de)	Okulu terk etmiş (Türkiye'de)
1. Bilgisizlik	1. Bilgisizlik	1. Çocuğun çalışıyor olması	1. Çocuğun çalışıyor olması	1. Çocuğun çalışıyor olması
2. Kayıt talebinin kabul edilmemesi	2. Çocuğun çalışıyor olması	2. Bilgisizlik	2. Ailenin ilgisizliği	2. Tehlike/taciz
3. Yaş uygunsuzluğu	3. Ailenin ilgisizliği	3. Ailenin ilgisizliği	3. Çocuğun okula gitmek istememesi	3. Çocuğun okula gitmek istememesi
4. Ailenin ilgisizliği	4. Kayıt talebinin kabul edilmemesi	4. Okulun çok uzak olması	4. Çocuğun evli olması	4. Çocuğun evli olması
5. Okulun çok uzak olması	5. Türkçe dil seviyesi	5. Çocuğun okula gitmek istememesi	5. Bilgisizlik	5. Okulun çok uzak olması
6. Türkçe dil seviyesi	6. Engeli Olma Durumu	6. Ülkeye yeni gelmiş olmaları		6. Ailenin yakında taşınacak olması
7. Engeli olma Durumu	7. Çocuğun okula gitmek istememesi	7. Kayıt talebinin kabul edilmemesi		7. Ailenin ilgisizliği
8. Çok pahalı olması				
9. Kimlik kartı sorunları				
		Okulu terk etmiş (Türkiye'de)		
		1. Çocuğun çalışıyor olması		
		2. Çocuğun okula gitmek istememesi		
		3. Tehlike/taciz		
		3. Ülkeye yeni gelmiş olmaları		
		4. Bilgisizlik		
		5. Kayıt talebinin kabul edilmemesi		

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri 2016-2017.
Not: ODKÇ kategorileri çocuğun okul geçmişiyle ilgili ailenin verdiği yanıtlara dayanmaktadır. %20'den fazla oranda bahsedilen yanıtları belirtmek için koyu mavi, %10-20 oranında bahsedilenleri belirtmek içinse açık mavi gölgelendirme kullanılmıştır. Geri kalan sebepler ise ODKÇ vakalarının en az %5'inde belirtilen sebeplerdir..

Tablo F2'de UNICEF'in okul dışı kalma sebepleriyle ilgili İzleme Verilerine ilişkin ek bir özet sunulmuş olup bu özette çocuklar yaşa ve okula kayıtlı/okulu terk etmiş olma durumlarına göre alt örneklem gruplarına ayrılmıştır.

Genel olarak, UNICEF İzleme Verileri, GKA Suriyelilerin okul dışı olma sebepleri hakkında çok zengin ve ilginç bilgiler sunmaktadır. Fakat programlama açısından bu bilgiler bir parça güncelliğini yitirmiştir. UNICEF İzleme Verilerinde sunulan ODKÇ oranı, 2016-2017 öğretim yılı ve müteakip öğretim yıllarındaki genel ortalamadan anlamlı ölçüde yüksektir. Dolayısıyla veri analizinin, son öğretim yıllarını kapayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir.

2017-2018, 2018-2019 ve 2019-2020 öğretim yıllarında alan taraması araştırmaları, okul dışı kalma sebepleri (GKA Suriyeli ailelere göre) hakkında daha güncel bir özet sunulmasını mümkün kılmaktadır. Bölüm 5.1'in ana metninde UNICEF İzleme Verileri tarafından 2019 yılında toplanan alan taraması verileri odak alınmıştır. Bu bölümde, yıllar içerisindeki eğilimleri merkeze alan bazı ek özetler de verilmiştir.

Aşağıdaki rakamlarda sunulan eğilim özetinde eşitlenmiş kategoriler esas alınmıştır. Tablo F1'de gösterildiği üzere, araştırmaların hepsinde ODKÇ sebeplerine ait kategoriler birebir aynı değildir. Dolayısıyla, zaman içerisindeki verileri karşılaştırmayı kolaylaştırmak için ortak bir sebepler kümesi uygulanmıştır. Bunun için de bazı sebeplerin "Diğer" olarak kodlanması gerekmiştir.

Şekil F3, alan taraması verilerinin kapsadığı üç öğretim yılı boyunca 6-9 yaş grubu içerisindeki ODKÇ sebeplerinin karşılaştırması ile başlar. Sonuçlar, "Diğer/Bilinmiyor" oranında keskin bir düşüş olduğunu, okul dışı olma sebepleri arasında Kayıt ve Yaş ile ilgili sorunlardan bahseden ailelerin oranında ise artış olduğunu göstermektedir. Okul masraflarından bahiste de artış söz konusudur.

Şekil F3:
Öğretim Yılına Göre 6-9 Yaş Arası Çocukların Okul Dışı Kalma Sebepleri, Alan taraması Araştırmaları 2017-2019

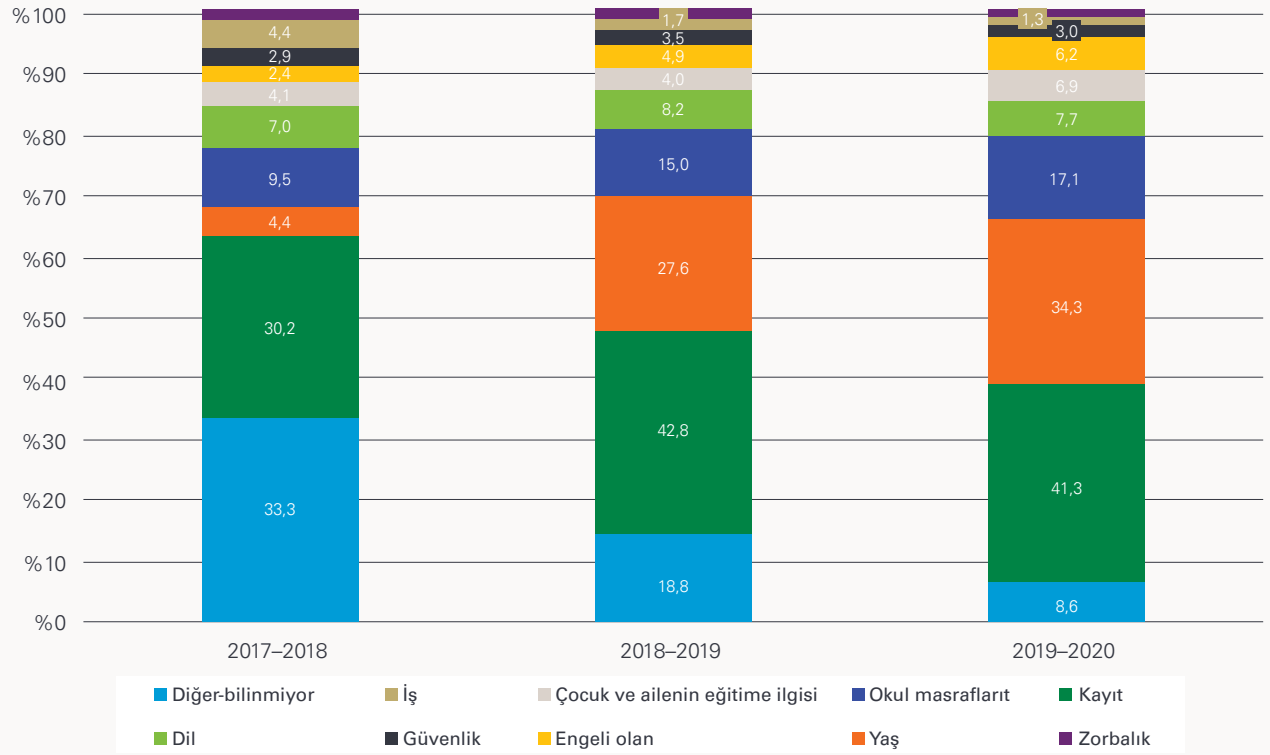

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verisi araştırmaları, çeşitli yıllar.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2017–2018 (34.997); 2018–2019 (42.778); 2019–2020 (10.777).

Şekil F4 ve F5'te 10-13 ve 14-17 yaş gruplarının özetine devam edilmiştir. Bir kez daha belirtmek gerekirse, "Diğer-bilinmiyor" kategorisinde özellikle kız çocukları için sert bir düşüş yaşanmaktadır (14-17 yaş sonuçları cinsiyete göre ayrıştırılmıştır). 6-9 yaş grubu verileriyle (ve Bölüm 5.1'deki UNICEF İzleme Verileri ile alan taraması araştırmaları karşılaştırmasıyla) uyumlu şekilde, kayıt süreciyle ilgili sorunların oranı zaman içinde artış göstermektedir. Fakat daha büyük yaştaki çocuklar, özellikle de erkek çocukları için, iş ihtiyaçlarından bahseden ailelerin yüzdesi ciddi anlamda düşmüştür (Şekil F5).

Şekil F4:
Öğretim Yılına Göre 10-13 Yaş Arası Çocukların Okul Dışı Kalma Sebepleri, Alan taraması Araştırmaları 2017-2019

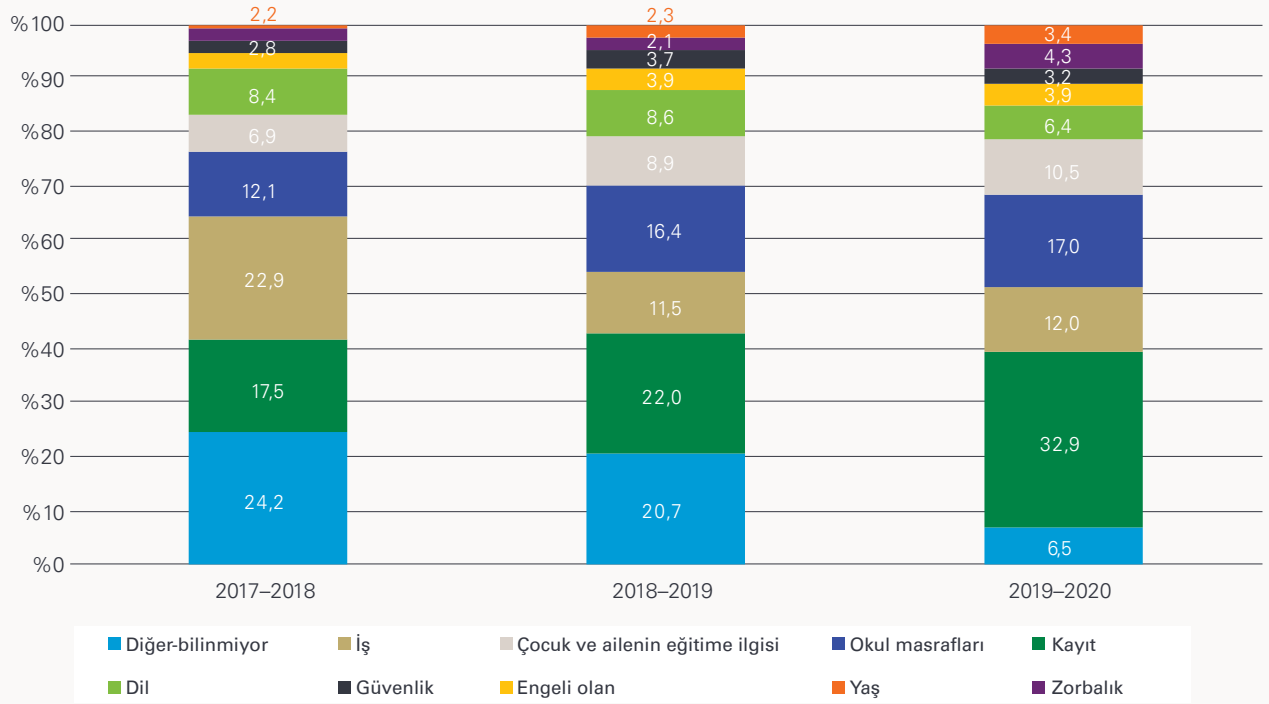

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verisi araştırmaları, çeşitli yıllar.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2017–2018 (34.997); 2018–2019 (42.778); 2019–2020 (10.777).

Şekil F5:
Öğretim Yılı ve Cinsiyete Göre 14-17 Yaş Arası Çocukların Okul Dışı Kalma Sebepleri, Alan taraması araştırmaları 2017-2019

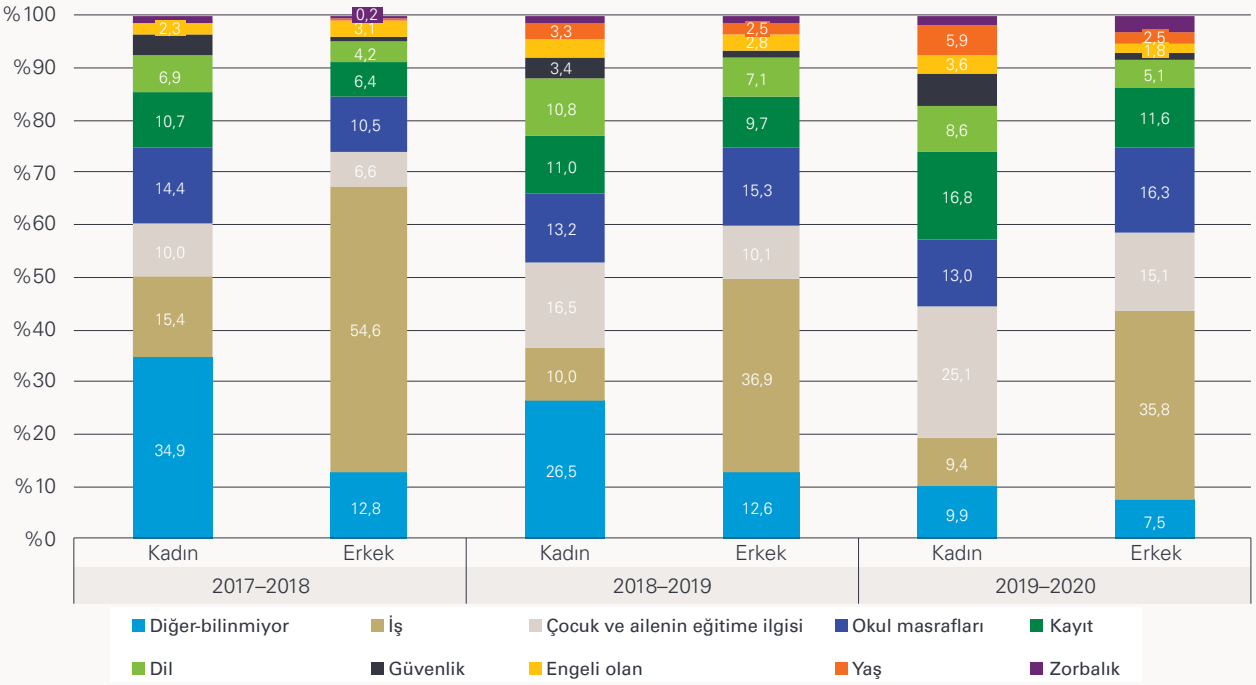

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verisi araştırmaları, çeşitli yıllar.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2017–2018 (34.997); 2018–2019 (42.778); 2019–2020 (10.777).

Ek G. Çok Değişkenli Faktör Analizi

Alan taraması çalışmalarından ve UNICEF İzleme Verileri veri tabanından elde edilen veriler sayesinde, öğrencilerin okula kaydolma süreçlerinde rol oynayan ortak faktörlerin çok değişkenli yöntemler ile analiz edilmesi mümkün hâle gelmiştir. Örneğin, UNICEF İzleme Verileri veri tabanı üzerinden, çocukların ailelerindeki kişi sayısı, ailelerinin geliri, çocukların engel dereceleri ve çalışma geçmişlerine dair verilere erişilebilmektedir. İstatistiksel analiz yöntemleri sayesinde, bunlar gibi çeşitli değişkenlerin geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların okula kaydolma oranını ne derece etkilediklerini belirlemek -çocukların okula başlamasına engel olan etkenleri saptayabilmek amacıyla- mümkün olmuştur.

Söz konusu çalışma basit bir neden – sonuç analizi olmayıp, bu çalışmadan elde edilen verilerin, yukarıda bahsedilen değişkenlerin her birinin, sonucu ne derecede etkilediğinin anlaşılabilmesine dikkat edilerek yorumlanması gerekmektedir. Buna ek olarak, veri tabanından elde edilen veriler çoğunlukla çocuğun aile hayatı ile ilgili olduğundan, diğer etkenlerin - okul, öğretmenler ve çocuğun yaşadığı muhit gibi- çocuğun okula kaydolmasına nasıl bir engel teşkil edebileceğini görmek mümkün olmamaktadır.

Tüm bu kısıtlamalara rağmen, istatistiksel analiz sayesinde, hane seviyesinde ortaya çıkan faktörlere standart veri yorumlamaları ve kıyaslamalar ile yapılamayacak kadar odaklanmak mümkün hâle gelmektedir. Ekte, iki analizin özeti bulunabilir:

- UNICEF İzleme Verileri 2017: Farklı aile geçmişlerine, çalışma geçmişlerine ve engel derecelerine sahip çocukların okula kaydolma sürecine etki eden ortak değişkenler
- Aile geçmişlerine (ailenin ekonomik durumu ve düzenli geliri), kendilerine uygun bir okula erişim durumlarına ve engel derecelerine göre, Şartlı Eğitim Yardımı Programı'ndan yararlanan aileler ile birlikte yaşayan çocuklar için okula kaydolma ve devamsızlık oranlarını etkileyen ortak değişkenler

Öğrencilerin devamsızlık oranlarını gösteren UNICEF İzleme Verileri ve Bölüm 4'te (Ek-B) detaylı bir şekilde özetlenen erişim çalışmaları ışığında ekstra incelemeler de yapılmıştır. Fakat, elde edilen bu diğer veri kümeleri, UNICEF İzleme Verileri ile kıyaslandığında çok kısıtlı bir bağımsız değişken dizisine sahip olduğundan, konuya önemli bir katkı sağlayamamışlardır.

F1. Metodoloji

J ilçesinde ikamet eden İ çocuğunun okula kaydolmasına etki eden Y faktörü, çocuğun ve ailesini temsil eden değişkenlerin (X) vektörünün bir fonksiyonu olarak tanımlanmıştır:

$$Y_{ij} = \beta'_X \boldsymbol{X}_{ij} + (\mu_j, \varepsilon_i) \quad (1)$$

1. denklem, çocuğun okula kaydolup olmadığını gösteren ve iki değer alabilen bir değişken (0=kayıt gerçekleşmedi, 1=kayıt gerçekleşti) için lojistik fonksiyon kullanılarak oluşturulmuş olup standart hata oranı ise örnek tasarım, il ve ilçe değişkenleri üzerinden hesaplanmıştır (sabit etkiler modeli ile). UNICEF İzleme Verileri'nde, devamsızlık için iki farklı ölçüm şekli kullanılmıştır. Birincisinde çocuğun bir önceki ayı sıfır devamsızlıkla tamamlayıp tamamlamadığını gösteren, 0 ya da 1 değeri alabilen bir değişkenden yararlanılırken diğerinde sonuç bir önceki ay kaç gün devamsızlık yapıldığına göre değer alan bir değişkene bağlı olmaktadır. UNICEF İzleme Verileri veri kümelerinde yapılan devamsızlık analizleri, o an okula kayıtlı olan öğrenciler ile sınırlıdır. İstatistiksel modelde, çocukların okula kayıt ve devamsızlık durumlarını etkileyen mahalle ve hane bazında değişkenleri de tespit eden ekstra bir hata bileşeninden faydalanan karışık (ya da hiyerarşik) modelin özelliklerinden de yararlanılmaktadır.

Buradaki istatistiksel modelleme, yatay kesit veri analizi için tercih edilen standart ekonometrik tekniklere dayanmaktadır. Bununla birlikte, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin belirleyici nedensel etkilerden ziyade istatistiksel çağrışımlara dayalı olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Deneysel olmayan yatay kesit verileri için istatistiksel modelleme yaparken karşılaşılan temel problem, gözden kaçan değişkenlerin etkisiyle ortaya çıkan ön yargı olarak bilinir. Örneğin bir işte çalışmayan çocukların bir okula kaydolma ihtimallerinin daha yüksek olmasının sebebi okula ayıracak daha fazla zamanları olmasından ziyade-ki daha fazla zaman da bu sonuca tabii ki etki edebilir- ailelerinin çocukların eğitimini ve okulu daha öncelikli görmesi ve maddi durumlarının çocukların çalışmasına gerek kalmayacak seviyede olması olabilir. Yukarıda da belirtilen rastgele etkenlerin tanınması, gözden kaçan değişken sorununu ortadan kaldırmaya yardımcı olmaktadır. Yine de bu problemden tamamen kurtulmanın-ve y'nin sebebinin x olduğundan emin olmanın- yolu, rastgele değişkenlerin inceleneceği deneysel araştırma yöntemlerinin tasarlanmasından geçmektedir. Bu uygulamalar, araştırmanın (ve izlenecek politikanın) çocuklar, aileleri ve yaşadıkları çevre ile alakalı çok sayıda değişkeni takip etmesi gereken geniş çaplı çalışmalar için uygun değildir.

G2. Faktör Analizi: Çok Değişkenli Modelleme

G1 (UNICEF İzleme Verileri) ve G2 (UNICEF İzleme Verileri) tabloları istatistiki analizin sonuçlarını göstermektedir. Lojistik regresyondaki katsayılar, çocuğun hâlihazırda okula kayıtlı olma olasılığı üzerindeki marjinal etkilere dönüştürülmüştür. Örneğin 12-17 yaş arası kız çocuklarının okula kayıtlı olma olasılıkları (tüm diğer değişkenler eşit olmak üzere) erkek çocuklarından daha yüksektir (Tablo G1, sütun 2). Standart hatalar UNICEF İzleme Verileri'ndeki ilçeye göre ve haneye göre yapılmış kümelendirmeler için ayarlanmıştır.

Mevzu belli faktörler etrafında tartışılmaktadır. Bu analizin kapsayıcı amacının birden fazla faktörü aynı anda değerlendirmek olduğunu yeniden belirtmek önemlidir. Bu da özel bir öneme sahip görünen faktörlerin belirlenmesini ve aynı zamanda faktörlerin yaş grubu, cinsiyet ve araştırmalar arasındaki değişimlerinin öneminin değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

Çocuk işçiliği. UNICEF İzleme Verileri, işin kategorisine (ve saatine) özgü ölçümlerine ek olarak çocuğun herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına dair genel bir ölçümü de içerir. Tablo G1'deki sonuçlar çalışmayan çocukların okula gitme ihtimallerinin herhangi bir işte çalıştığını beyan eden çocuklara kıyasla yaklaşık %12 oranında daha yüksek olduğunu göstermektedir ("Çalışmıyor"). 5-11 yaş kategorisindeki çocukların yalnızca %12'si herhangi bir işte çalıştığını bildirirken, 12-17 yaş kategorisinde bunu beyan eden çocukların oranı %58'dir.[86]

12-17 yaşlarındaki çocuklar için iş kategorilerinin münferit ölçümleri teste eklenmiş; bu şekilde işçiliğin iş faaliyeti tarafından okul kaydı üzerindeki farklı etkileri ölçülmüştür (Çalışma konusunda Evet-Hayır soruları yerine, bkz. Tablo G1'deki 3-5 sütunlar kullanılmıştır). Okul kaydı üzerinde en olumsuz etkiyi yaratan "ev dışında" işçilik türleri fabrika, tarımsal alan veya bir başka evde yapılan işlerdir. Bu faaliyetlerde çalışılan saat sayısındaki bir standart sapma yükselişi, okula kaydolma ihtimalinde yaklaşık %10 oranında bir düşüşle ilişkilendirilmektedir. "Aileye gelir sağlamak" ve "Sokak satıcılığı yapmak" da olumsuz etki yaratan ve kayda değer faaliyetler olmakla birlikte, etki boyutları orta düzeydedir (okula gitme ihtimali yaklaşık %2 daha düşük). Son olarak, ev içi işlerde çalıştırılan çocukların okula kaydolma olasılığı %4-5 daha düşüktür.

Çocuk işçiliği ve okul kaydı dinamiklerinde cinsiyete göre bir miktar değişim görülmektedir. Hiç çalışmama durumu için 0-1 ölçümünü kullanarak işçilik kontrol edildiğinde, 12-17 yaşlarındaki kız çocuklarının okula gitme ihtimalleri erkek çocuklarına kıyasla %5 daha yüksektir (Tablo G1, sütun 2). Ancak, belli iş kategorileri eklendiğinde kız çocuklarının bu avantajı büyük ölçüde azalmaktadır (sütun 3). Bu durumun gösterdiği üzere; UNICEF İzleme Verileri örnekleminde yaşı nispeten büyük çocuklar arasından kız çocuklarının kayıt konusunda avantajlı olması, okul ile işi daha kolay dengeleyebilmelerine bağlanabilir. Erkek çocuklarının ise ev dışında tam zamanlı çalışma ihtimali daha yüksektir.

Engeli olan Çocuklar. Engeli olan çocuklarla (EoÇ) ilgili sonuçlar Bölüm 5.2'de betimleyici özet ile tutarlıdır. Engeli olan çocukların okula gitme ihtimali daha düşüktür fakat bu etkenin boyutu engelin çeşidine bağlıdır. UNICEF İzleme Verilerinde engeli olduğu tespit edilen sığınmacı çocukların okula gitme oranı, engeli olmayan çocuklara kıyasla %5 daha düşüktür (Tablo G2, sütun 1). UNICEF İzleme Verilerinde, 5-11 yaşlarında ve herhangi bir engele sahip çocukların okula gitme oranları %3 daha düşük olmakla beraber, daha büyük çocuklarda önemli bir fark gözlenmemiştir (sonuçlar gösterilmemiştir). Ancak, Tablo G1'deki UNICEF İzleme Verileri analiz özetine belli engel koşulları dâhil edilmiştir. Bu sonuçlara göre okula kayıt konusunda en olumsuz etkiyi yaratan engel türleri işitme, "öz bakım" ve iletişim ile ilgili olanlardır. Bu etkiler oldukça ciddi olabilir: Örneğin işitme engeli bulunan 12-17 yaşlarındaki sığınmacı kız çocuklarının engeli olmayan çocuklara kıyasla okula gitme oranları %15 daha düşüktür (Tablo G1, sütun 4); bu da Tablo G1'de okula kayıt konusunda görülen en büyük etkilerden biridir.[87]

Erken ve zorla evlilik. UNICEF İzleme Verileri'ndeki örneklemde bulunan 12-17 yaşlarındaki evli çocukların okula kaydolma ihtimali evli olmayan çocuklardan %16 daha düşüktür. Özellikle de UNICEF İzleme Verilerinde yer alan 12-17 yaşlarındaki çocukların ortalama kayıt oranının yaklaşık %23 olduğu düşünüldüğünde, okul kaydı üzerindeki bu marjinal etki (%16) epey büyüktür (Tablo G1'in alt kısmı). Ancak, şu da göz önünde bulundurulmalıdır ki; UNICEF İzleme Verilerinde yer alan ve evli olduğu bildirilen 12-17 yaşlarındaki 305 kız çocuğunun yalnızca 5'i okula kaydolmuştur. Bu durum kız çocukları için son derece ciddi bir sorundur: UNICEF İzleme Verilerinde yer alan 12-17 yaşlarındaki erkek çocuklarının yalnızca 16'sının evli olduğu beyan edilmiştir (%1'den az).

Aile kimliği. GKA Suriyeli aileler, çocuklarının okula kaydolmamalarının sebebi olarak sıkça -kimlik kartına sahip olmamak dâhil olmak üzere- nüfusa kayıtlı olmakla ilgili sorunları dile getirmişlerdir (bkz. Bölüm 5.1). UNICEF İzleme Verilerinde görüşülen yetişkinlere kimlik kartları olup olmadığı sorulmuştur. Eğer varsa hanedeki çocukların okula kaydolma ihtimali önemli ölçüde yükselmektedir; bu etki özellikle küçük yaştaki çocuklar için ciddi boyuttadır (Tablo F1).

86 UNICEF İzleme Verileri için yapılan görüşmeler doğrudan çocuklarla değil yetişkin hane üyeleri (genellikle anneler) ile yapılmıştır. Bu sebeple, ebeveynlerin çocukların çalışma durumunu eksik bildirme ihtimali bulunmaktadır (örn. verilen cevaplardaki "sosyal istenirlik" önyargısı).

87 Tablo F1'deki Görme problemleri için olan pozitif katsayı beklenmeyen bir sonuçtur. Görme problemleri olduğu tanısı koyulan, gözlük takan ve okula giden çocukların seçilmiş olması muhtemeldir. Bu sorun için en ciddi kategoride ("göremiyor") sınıflandırılan örneklemde yalnızca 4 çocuk bulunmaktadır; dolayısıyla konuyu detaylı bir biçimde incelemek mümkün değildir.

Ancak 2017'deki UNICEF İzleme Verileri örnekleminde kimlik sahibi olmama problemi pek de yaygın değildir: Görüşülen yetişkinlerin yaklaşık %7'si kimlik kartına sahip değildir.

Zorbalık, okul ortamı ve dil. Zorbalığa ve çocukların diğer çocuklarla nasıl geçindiğine dair elde bulunan veriler, ŞEY'den faydalanan ailelerle yapılan UNICEF İzleme Verileridir (ayrıca bkz. Bölüm 5.2). Sorular okula kayıtlı öğrenciler tarafından cevaplandırılmıştır, dolayısıyla okul ortamıyla ilişkili faktörlerin etkisi ancak öğrenci devamsızlığı ile değerlendirilebilir. Tablo G2'de iki sonuç göze çarpmaktadır. Birincisi, okulda sıklıkla zorbalığa maruz kaldığını beyan eden çocukların hiç devamsızlık yapmama ihtimalleri çok daha düşüktür (Tablo G2, sütun 4) ve daha sık devamsızlık yapmaktadırlar (sütun 5). İkincisi, okulda sadece Suriyeli arkadaşları olduğunu beyan eden çocuklar hem Türkiyeli hem de Suriyeli arkadaşları olan çocuklara kıyasla daha sık devamsızlık yapmaktadır. **Bu da topluluklar arasında entegrasyon sağlanmasının potansiyel faydalarını gösteren ilgi çekici bir sonuçtur.**

UNICEF İzleme Verileri dille ilgili birkaç soru içermektedir. **Beklendiği üzere, ilk dili Türkçe olan veya bir miktar Türkçe konuşma becerisine sahip olan sığınmacı çocukların okula devamsızlık yapma ihtimalleri daha düşüktür (Tablo G1).** Ayrıca ilk dilinin Kürtçe olduğunu belirten nispeten büyük (12-17 yaş) sığınmacı çocukların okula devam etme ihtimalleri daha düşüktür.[88] Dil konusuyla ilgili sonuçları yorumlamak karmaşık bir iştir; bunun sebebi kısmen, okula katılımın Türkçe dil becerilerini geliştirmesidir. Buna rağmen, görülen sonuçlar bize **Türkçe dilini öğrenmenin, okulda kalma durumunun önemli bir parçası olduğunu** hatırlatmaktadır.

Aile yapısı. Eğitimin önündeki bazı engeller hane yapısıyla ilgili etkenlerden ileri gelmektedir. Birincisi, geniş ailelerden gelen sığınmacı çocukların okula gitme ihtimallerinin daha düşük olduğuna dair bazı kanıtlar bulunmaktadır. Sonuçlar UNICEF İzleme Veri kaynakları arasında bir miktar değişiklik göstermektedir fakat genel olarak hanede okul çağında başka çocuklar da bulunduğunda, çocukların okula kaydolma ihtimali düşmektedir. İkincisi, hane reisinin kardeşlerden biri (ebeveyn yerine) olduğu durumlarda çocukların okula gitme ihtimali önemli ölçüde azalmaktadır.

Ayrıca, evde bir annenin bulunması okula gitme ihtimalini önemli ölçüde arttırmaktadır; annenin varlığı erkek çocuklarından ziyade kız çocuklarının okula kayıt durumlarını kuvvetle etkilemektedir (Tablo G1, sütun 4 ve 5). Bu durum yaşı büyük kız çocuklarının çalışma faaliyetlerinde olmayan annenin yerini doldurmak zorunda kalmasıyla tutarlıdır. Ancak, UNICEF İzleme Verilerinde anket yapılan hanelerin yalnızca %5'inde anne bulunmamaktadır; dolayısıyla bu çok da yaygın bir risk etkeni değildir.

Hane geliri ve yoksulluk. Pek çok sebepten ötürü, gelir kaynakları daha fazla olan hanelerdeki çocukların okula gitme ihtimali daha yüksektir. Mülteci aileler söz konusu olduğunda, aile geliri ile okul kaydı arasındaki ilişki birkaç etkenden ötürü karışıktır; bunlar arasında UNICEF İzleme Verileri gibi araştırmalarda gelirle ilgili doğru veri elde etmenin zorluğu ve çok azının orta veya üst sınıf ("zengin") kategorisine girmesiyle birlikte sığınmacı ailelerin genel olarak yoksul olma eğilimleri bulunur.

Tablo G1 ve G2'deki sonuçlar aylık gelir ile okul kaydı arasında kuvvetli bir ilişki bulunduğunu göstermemektedir. UNICEF İzleme Verileri'ndeki en yoksul (aylık geliri 500 Türk lirasından düşük olan) ailelerden gelen çocukların okula gitme ihtimali geliri ortalama olan hanelerden gelen çocuklardan çok az düşüktür (Tablo G1). Öte yandan, Tablo G1 ve G2'deki sonuçlar geliri daha yüksek ailelerden gelen sığınmacı çocukların okula gitme ihtimallerinin esasen daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu bir miktar şaşırtıcı bir sonuçtur fakat -yineleyecek olursak- sığınmacıların sosyoekonomik deneyimleri genel nüfustan çok daha farklı olabilmektedir. Bu durum bir ihtimal "varlık paradoksunun" bir versiyonu olabilir. Varlık paradoksu, kırsal alanlarda yapılan bazı araştırmalarda gözlenen, nispeten büyük tarlalara sahip ailelerin çocuklarının daha fazla iş talebinden ötürü okula gitme ihtimallerinin daha düşük olması durumudur. Bu dinamiğin bazı versiyonları GKA Suriyeliler arasında görülebilir; nispeten yüksek gelirli hanelerin çocuk işçiliğine daha fazla bel bağlamış olma ihtimalinin çocukların okula gitme ihtimalini düşürmesi söz konusu olabilmektedir.

Genele baktığımızda, çok değişkenli analiz sığınmacı çocukların karşılaştığı farklı türden faktörlerin anlaşılmasına yönelik daha fazla bağlam sunmaktadır. Sonuçların doğruladığı üzere, bu Çalışmada analiz edilen üç temel faktör -çocuk işçiliği, erken ve zorla evlilik, engeli olma durumu- okula kaydolma ihtimalini büyük ölçüde düşürmektedir. Çok değişkenli analizin avantajı birden fazla faktörün aynı anda değerlendirilmesidir; böylelikle söz konusu faktörleri belirlemek ve farklı alt gruplar (yaş, cinsiyet) arasındaki örüntüleri karşılaştırmak mümkün olmaktadır.

88 UNICEF İzleme Raporundaki GKA Suriyeli ailelerin neredeyse %20'si çocuklarının ilk dilinin Kürtçe olduğunu, %76'sı Arapça olduğunu ve yalnızca %6'sı Türkçe olduğunu belirtmiştir.

Tablo G1:
Çok Değişkenli Analiz: 5-17 Yaşlarındaki GKA Suriyeli Çocukların Yaş Grubuna ve Cinsiyete göre Güncel Kayıt Durumlarının Eş Değişkenleri, NSA 2018

Bağımsız Değişken	5-17 Yaşlarındaki Tüm Çocuklar:		Cinsiyete göre 5-17 Yaşlarındaki Çocuklar:	
	(1)	(2)	Kız çocuğu (3)	Erkek çocuğu (4)
Kız çocuğu	4.8* (2.31)	4.2* (2.00)		
Ailenin SED'i (hariç tutulan=1. Beşlik)				
2. Beşlik	7.1+ (1.67)	10.8* (2.44)	8.1 (1.60)	6.8 (1.26)
3. Beşlik	10.8* (2.37)	12.7** (2.71)	17.1** (3.23)	4.8 (0.80)
4. Beşlik	13.7** (3.06)	15.4** (3.14)	15.9** (2.93)	12.3* (2.14)
5. Beşlik	21.4** (4.80)	20.5** (4.11)	26.2** (5.11)	19.1** (3.21)
Ailenin mali durumu (ölçek)	0.5 (0.72)	0.1 (0.21)	0.4 (0.48)	0.7 (0.77)
Annenin eğitimi (hariç tutulan=ilkokul mezunları):				
Eğitimsiz	-13.2** (-3.47)	-11.6** (-3.06)	-14.6** (-2.92)	-11.5* (-2.33)
İlkokul terk	-7.6+ (-1.65)	-8.9+ (-1.84)	-3.5 (-0.62)	-13.6* (-2.29)
Ortaokul terk	7.8 (1.51)	5.6 (1.09)	7.3 (1.08)	8.4 (1.45)
Ortaokul mezunu	10.7** (2.59)	7.9+ (1.87)	9.6+ (1.86)	14.4** (2.69)
Lise terk	15.4** (2.94)	5.4 (0.40)	11.7 (0.84)	12.5 (0.71)
Lise veya yüksek eğitim mezunu	-33.6** (-3.01)	13.4* (2.40)	7.2 (1.03)	23.5** (3.78)
Anne yok	-14.9* (-2.44)	-16.3** (-2.55)	-24.2** (-3.10)	-1.8 (-0.20)
Babanın eğitimi (hariç tutulan=ilkokul mezunları):				
Eğitimsiz	-11.1* (-2.35)	-9.9* (-2.05)	-5.3 (-0.90)	-18.0** (-2.86)
İlkokul terk	-9.7+ (-1.73)	-11.4* (-2.02)	-10.5 (-1.32)	-7.4 (-1.11)
Ortaokul terk	0.9 (0.22)	-0.5 (-0.11)	2.8 (0.52)	-0.9 (-0.17)
Ortaokul mezunu	3.7 (0.94)	-0.1 (-0.03)	4.5 (0.94)	0.8 (0.15)
Lise terk	0.3 (0.02)	-4.9 (-0.32)	7.1 (0.39)	-15.8 (-0.91)

Bağımsız Değişken	5-17 Yaş Arası Tüm Çocuklar		Cinsiyetlerine Göre 5-17 Yaş Arası Çocuklar	
	(1)	(2)	Kız (3)	Erkek (4)
Lise veya yüksek eğitim mezunu	12.6*	7.3	15.0*	8.8
	(2.49)	(1.40)	(2.24)	(1.43)
Baba yok	-1.6	6.5	-2.0	-3.4
	(-0.38)	(0.54)	(-0.37)	(-0.53)
Çocuğun hane reisiyle ilişkisi (hariç tutulan=çocuk):				
Torunu	7.7	5.6	10.3	8.1
	(1.25)	(0.90)	(1.31)	(0.99)
Başka bir akrabası	-23.0**	-26.5**	-15.5	-32.0**
	(-2.82)	(-3.12)	(-1.56)	(-2.95)
Kardeşi	-2.0	-6.3	8.1	-16.6
	(-0.22)	(-0.69)	(0.70)	(-1.38)
Akrabalık bağı yok	-26.9+	-25.1	8.1	-8.8
	(-1.76)	(-1.60)	(0.70)	(-0.56)
0-5 yaşlarındaki kişi sayısı	-2.8*	-1.7	-3.2*	-2.7+
	(-2.29)	(-1.36)	(-2.17)	(-1.68)
6-13 yaşlarındaki kişi sayısı	-0.7	-0.6	-0.7	-0.9
	(-0.73)	(-0.67)	(0.59)	(-0.70)
14-17 yaşlarındaki kişi sayısı	-0.4	-1.4	0.3	-0.8
	(-0.22)	(-0.77)	(0.15)	(-0.30)
18+ kişi sayısı	1.9+	0.8	1.4	2.5+
	(1.63)	(0.71)	(1.02)	(1.63)
Hanede sigara içilme sıklığı (ölçek)	-6.7**	-6.4*	-8.1*	-6.9*
	(-2.58)	(-2.38)	(-2.44)	(-2.09)
Türkiye'ye geliş yılı (hariç tutulan=2014 veya 2015):				
2011 veya öncesi	-8.1	-16.4*	-2.9	-17.7
	(-1.10)	(-1.95)	(-0.25)	(-1.55)
2012 veya 2013	0.9	-0.8	-0.1	0.9
	(0.31)	(-0.25)	(-0.03)	(0.22)
2016 veya 2017	-5.7	-7.2+	-0.5	-10.4*
	(-1.53)	(-1.88)	(-0.12)	(-2.05)
2018	-46.6**	-47.9**	-44.6**	-50.7**
	(-5.57)	(-5.64)	(-4.52)	(-4.85)
Kümenin sabit etkileri?	Hayır	Evet	Hayır	Hayır
Bağımlı değişim (R^2)	0.35	0.40	0.35	0.38
Örneklem boyutu	3,612	3,612	1,752	1,860

Veri Kaynağı: NSA (2018).
Notlar: Verilen katsayılar güncel öğretim yılında kaydolma ihtimalindeki yüzdelik değişimi temsil eden marjinal etkilerdir; küresel örneklem araçlarıyla hesaplanmıştır. Tahminler yaş kontrollerini de içerir. Tüm tahminler ağırlıklandırılmış verilere dayanmaktadır.
**p<0.01 düzeyinde anlamlı; *p<0.05 düzeyinde anlamlı; +p<0.10 düzeyinde anlamlı.

Tablo G2:
Çok Değişkenli Analiz: 12-17 Yaşlarındaki GKA Suriyeli Çocukların Yaş Grubuna ve Cinsiyete göre Güncel Kayıt Durumlarının Eş Değişkenleri, NSA 2018

Bağımsız Değişken	12-17 Yaşlarındaki Tüm Çocuklar:			Cinsiyete göre 5-17 Yaşlarındaki Çocuklar:	
	(1)	(2)	(3)	Kız çocuğu: (4)	Erkek çocuğu: (5)
Kız Çocuk	11.6**	1.9	2.4	----	----
	(3.53)	(0.57)	(0.73)		
Çocuk gelir getiren işte çalışıyor	----	-41.3**	-39.4**	-40.9**	-42.5**
		(-8.28)	(-7.99)	(-3.23)	(8.74)
Ailenin SED'i (hariç tutulan=1. Beşlik)					
2. Beşlik	-0.5	1.0	1.1	1.9	-2.0
	(-0.07)	(0.15)	(0.18)	(0.21)	(-0.29)
3.Beşlik	9.7	10.2	3.5	23.1*	-1.5
	(1.29)	(1.40)	(0.46)	(2.19)	(0.21)
4. Beşlik	12.3+	15.4*	8.8	28.8**	4.4
	(1.68)	(2.11)	(1.09)	(2.67)	(0.58)
5. Beşlik	20.1**	19.2**	9.0	31.4**	11.3
	(2.64)	(2.59)	(1.12)	(2.89)	(1.37)
Ailenin mali durumu (ölçek)	1.4	2.3*	2.8**	1.0	3.9**
	(1.38)	(2.33)	(2.55)	(0.68)	(3.39)
Aile göçmen yardımları almış	6.4	6.8	11.3**	2.0	8.4*
	(1.46)	(1.61)	(2.97)	(0.28)	(1.95)
Annenin eğitimi (ilkokul mezunu hariç):					
Eğitimsiz	-13.6**	-11.6*	-7.0	-15.7*	-8.7+
	(-2.79)	(-2.49)	(-1.45)	(-2.11)	(-1.81)
İlkokul terk	-12.1+	-7.4	-3.0	-11.8	-7.8
	(-1.83)	(-1.08)	(-0.45)	(-1.04)	(-1.34)
Ortaokul terk	2.8	2.2	-1.3	-1.8	2.9
	(0.36)	(0.28)	(0.18)	(-0.16)	(0.33)
Ortaokul mezunu	17.5**	14.8*	20.7**	27.3**	9.1
	(2.65)	(2.19)	(3.02)	(2.71)	(1.14)
Lise terk	31.9+	25.3	11.9	10.0	21.6
	(1.78)	(1.42)	(0.52)	(0.27)	(1.02)
Lise veya yüksek eğitim mezunu	41.2**	41.7**	60.6**	30.2*	53.8**
	(4.90)	(4.96)	(5.71)	(2.26)	(4.36)
Anne yok	-17.9**	-18.2**	-12.7+	-34.5**	0.03
	(-2.60)	(-2.74)	(-1.90)	(-3.73)	(0.03)
Babanın eğitimi (hariç tutulan=ilkokul mezunu):					
Eğitimsiz	-8.5	-10.0	-18.6**	-7.6	-11.5+
	(-1.19)	(-1.49)	(-3.63)	(-0.70)	(-1.71)
İlkokul terk	-12.3+	-12.6*	-18.4**	-9.1	-6.1
	(-1.65)	(-1.93)	(-3.61)	(-0.72)	(-0.85)
Ortaokul terk	-0.4	-0.02	-4.8	19.2+	-13.2*
	(-0.06)	(-0.26)	(-0.78)	(1.85)	(-2.26)
Ortaokul mezunu	2.0	0.1	-9.3+	1.2	-2.1
	(0.32)	(0.02)	(-1.63)	(0.14)	(-0.33)
Lise terk	-10.4	-9.2	-19.9	11.3	13.9+
	(-0.46)	(-0.41)	(-1.59)	(0.34)	(1.80)
Lise veya yüksek eğitim mezunu	27.3**	27.9**	19.2**	41.5**	1.3
	(3.67)	(3.51)	(2.53)	(3.64)	(0.11)

Bağımsız Değişken	12-17 Yaşlarındaki Tüm Çocuklar:			Cinsiyete göre 5-17 Yaşlarındaki Çocuklar:	
	(1)	(2)	(3)	Kız çocuğu: (4)	Erkek çocuğu: (5)
Baba yok	-5.2	-4.2	-12.7*	-4.3	1.5
	(-0.85)	(-0.70)	(-2.31)	(-0.47)	(0.22)
Çocuğun hane reisiyle ilişkisi (hariç tutulan=çocuk):					
Torunu	3.9	4.8	17.6	12.4	5.7
	(0.26)	(0.32)	(1.09)	(0.55)	(0.45)
Başka bir akrabası	-3.0	-5.1	-7.4	15.0	-20.0**
	(-0.29)	(-0.50)	(-0.75)	(1.03)	(-2.60)
Kardeşi	-0.2	0.2	1.23	10.1	-12.3
	(-0.02)	(0.02)	(0.12)	(0.63)	(-1.43)
Akrabalık bağı yok	-18.1+	-17.4	-20.5		5.9
	(-1.63)	(-1.25)	(-1.57)		(0.65)
0-5 yaşlarındaki kişi sayısı	-1.8	-1.1	-0.5	-1.6	-0.6
	(-0.94)	(-0.59)	(-0.30)	(-0.64)	(-0.29)
6-13 yaşlarındaki kişi sayısı	-3.7*	-2.9+	-4.0**	-3.2	-1.6
	(-2.20)	(-1.79)	(-3.09)	(-1.43)	(-1.05)
14-17 yaşlarındaki kişi sayısı	-0.4	-0.3	-2.1	-0.8	-0.3
	(-0.14)	(-0.12)	(-0.86)	(-0.20)	(-0.11)
18+ kişi sayısı	3.6*	3.0+	2.6+	2.7	4.0*
	(2.33)	(1.80)	(1.75)	(1.24)	(2.24)
Hanede sigara içilme sıklığı (ölçek)	-12.0**	-11.6**	-11.1**	-15.4**	-7.8*
	(-3.18)	(-3.10)	(-3.00)	(-2.61)	(-1.95)
Türkiye'ye geliş yılı (2014 veya 2015 hariç):					
2011 veya öncesi	-14.1	-12.5	-8.5	-12.5	-16.2*
	(-1.54)	(-1.35)	(-1.01)	(-0.73)	(-2.04)
2012 veya 2013	5.2	2.6	3.9	5.4	-0.7
	(1.22)	(0.62)	(0.89)	(0.80)	(-0.16)
2016 veya 2017	-3.0	-4.9	-7.8	5.0	-12.6**
	(-0.60)	(-1.00)	(-1.57)	(0.64)	(-2.63)
2018	-32.3**	-29.6**	-24.2**	-39.8**	-21.1**
	(-3.54)	(-3.73)	(-3.66)	(-3.80)	(-3.32)
Kümenin sabit etkileri?	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır
Bağımlı değişim (R2)	0.33	0.40	0.52	0.38	0.49
Örneklem boyutu	1,460	1,460	1,460	684	776

Veri Kaynağı: NSA 2018.
Notlar: Verilen katsayılar güncel öğretim yılında kaydolma ihtimalindeki yüzdelik değişimi temsil eden marjinal etkilerdir; küresel örneklem araçlarıyla hesaplanmıştır. Tahminler yaş kontrollerini de içerir. Tüm tahminler ağırlıklı verilere dayanmaktadır.
**p<0.01 düzeyinde anlamlı; *p<0.05 düzeyinde anlamlı; +p<0.10 düzeyinde anlamlı.

Tablo G3:
Çok Değişkenli Analiz: 5-17 Yaşlarındaki GKA Suriyeli Çocukların Yaş Grubuna ve Cinsiyete göre Güncel Kayıt Durumlarının Eş Değişkenleri, UNICEF İzleme Verileri 2017

Bağımsız Değişken:	5-11 yaş	12-17 yaş			
		Tüm çocuklar:		Kız çocuğu:	Erkek çocuğu:
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Kız	1.0 (0.94)	5.4** (4.34)	1.2+ (1.67)		
Çocuk evli		-16.5** (-3.33)	-16.1** (-3.65)	-12.6** (-2.79)	-0.1 (-0.02)
Hanedeki kişi sayısı:					
0-4 yaş	-1.6* (-2.34)	-1.1** (-2.98)	-1.2** (-3.47)	-1.0+ (-1.72)	-0.10 (-1.60)
5-11 yaş	-2.2** (-2.58)	-0.04 (-0.03)	0.04 (0.15)	0.2 (0.69)	-0.1 (-0.12)
12-17 yaş	-1.9** (-2.83)	-1.2 (-1.43)	-1.2 (-1.29)	-0.9 (-0.92)	-1.2+ (-1.68)
Yetişkinler	-0.8* (-2.42)	0.1 (0.40)	0.06 (-0.22)	0.05 (0.10)	-0.05 (-0.47)
Aile bireyinin kimlik kartı var	13.7** (3.59)	7.6** (3.20)	7.1** (3.29)	5.0* (2.16)	7.1** (2.66)
Anne evde yaşıyor	5.6* (2.17)	8.4* (2.08)	8.4* (2.40)	11.6* (2.27)	5.9+ (1.75)
Baba evde yaşıyor	-0.3 (-0.26)	-0.7 (-0.45)	-0.7 (-0.54)	-2.2 (-1.21)	1.7 (0.91)
Çocuğun hane reisiyle ilişkisi (hariç tutulan=çocuk):					
Torunu	0.3 (0.18)	1.2 (0.24)	0.4 (0.10)	-3.3 (-0.74)	7.9* (2.40)
Kardeşi	-7.3* (-2.17)	-4.7** (-2.52)	-5.0** (-3.15)	-5.5** (-2.58)	-2.9* (-2.09)
Diğer	-5.7* (-2.10)	-4.4 (-1.40)	-4.2 (-1.42)	-3.0 (-0.84)	-5.8** (-3.20)
Ailenin Türkiye'ye geliş yılı (hariç tutulan=2016-2017):					
2012 veya öncesi	1.2 (1.00)	-0.5 (-0.17)	-0.3 (-0.12)	-2.2 (-0.59)	2.8* (1.93)
2013	2.0 (1.36)	0.1 (0.04)	0.5 (0.16)	0.6 (0.21)	0.5 (0.26)
2014	3.9** (2.49)	1.8 (0.92)	2.2 (1.18)	1.1 (0.42)	2.9+ (1.85)
2015	1.2 (0.78)	1.5 (0.79)	1.6 (0.88)	0.4 (0.23)	3.2+ (1.84)
Ailenin aylık geliri (hariç tutulan=501-1000 TL):					
0–500 TL	-1.4 (-0.66)	-2.0 (-1.53)	-2.6** (-2.65)	-2.6* (-2.43)	-2.7+ (-1.66)
1,001–1,500 TL	0.8 (1.40)	-0.01 (-0.01)	0.06 (0.22)	0.6 (0.78)	-1.0 (-0.82)
1,500–2,000 TL	1.1 (0.76)	-1.5 (-1.33)	-0.1 (-0.07)	0.2 (0.23)	-1.3 (-0.60)
2,001+ TL	0.6 (0.46)	-7.6** (-3.60)	-6.2** (-3.47)	-4.5 (-1.60)	-7.3** (-3.06)

Bağımsız Değişken:	5-11 yaş	12-17 yaş			
		Tüm çocuklar:		Kız çocuğu:	Erkek çocuğu:
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Çocuğun ilk dili (hariç tutulan=Arapça):					
Türkçe/Eski Türkçe	5.5*	3.6*	2.8*	0.03	6.1**
	(1.98)	(2.32)	(2.02)	(0.02)	(2.92)
Kürtçe	-2.3	-3.8**	-3.9**	-2.6**	-4.5**
	(-1.02)	(-3.06)	(-4.52)	(-3.49)	(-3.11)
Çocuk Türkçe konuşabiliyor (ikinci dil)	8.0**	5.7**	6.8**	7.3**	4.9**
	(3.41)	(3.65)	(4.33)	(2.95)	(5.97)
Çocuğun sağlık sorunları/Engeli olması:					
Görme	2.6	6.2**	6.8**	5.5	6.6**
	(1.15)	(2.94)	(3.02)	(1.27)	(2.82)
İşitme	-2.7	-10.9**	-10.9**	-15.3+	-7.9**
	(-0.82)	(-2.88)	(-3.53)	(-1.71)	(-2.71)
Yürüme	-8.0*	-1.6	-1.6	-0.1	-1.1
	(-2.31)	(-0.41)	(-0.45)	(-0.31)	(-0.21)
Hafıza/Konsantrasyon	-1.1	-1.0	-1.4	-0.3	-1.9
	(-0.20)	(0.62)	(-0.79)	(0.07)	(-1.26)
Öz bakım	-8.2*	-9.0**	-8.6**	-11.5+	-6.1
	(-2.17)	(-2.34)	(-2.72)	(-1.85)	(-0.86)
İletişim	-3.5+	-5.7	-6.7+	-4.7	-7.5*
	(1.73)	(-1.60)	(-1.83)	(-1.40)	(-2.14)
Çocuk işçiliği ölçümleri (Evet-Hayır)					
Çalışmıyor	12.2**	11.9**			
	(3.75)	(3.81)			
Ev işlerine yardım ediyor			-5.2**	-4.7**	-3.8
			(-3.49)	(-2.99)	(-1.22)
Çocuk işçiliği ölçümleri (standartlaştırılmış mesai saati):					
Ev dışında (fabrika, vs.)			-10.3**	-11.2**	-9.7**
			(-5.37)	(-2.95)	(-6.16)
Aileye gelir getiriyor			-1.8*	-3.3	-1.4+
			(-1.93)	(-1.44)	(-1.65)
Sokak satıcılığı yapıyor			-2.6*		-2.1*
			(-2.06)		(-2.13)
Rastgele Etki Değişimi	4.1**	13.4+	11.5+	22.2	10.6
Okula kaydolmuş çocuk (%)	47.0%	23.1%	23.1%	27.1%	19.6%
Örneklem boyutu	11,383	4,357	4,357	2,020	2,325
İlçenin sabit etkileri?	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (2017).
Notlar: Verilen katsayılar güncel öğretim yılında kaydolma ihtimalindeki yüzdelik değişimi temsil eden marjinal etkilerdir; küresel örneklem araçlarıyla hesaplanmıştır.
Tahminler yaş kontrollerini de içerir. "Standartlaştırılmış" değişkenler standart sapmalarda ölçülen değişkenleri ifade etmektedir. Tüm modeller işçe düzeyinde ölçülen rastgele etkiyi (karma model veya HLM) içerir.
**p<0.01 düzeyinde anlamlı; *p<0.05 düzeyinde anlamlı; +p<0.10 düzeyinde anlamlı.

Tablo G4:
Çok Değişkenli Analiz: 5-17 Yaşlarındaki GKA Suriyeli Çocukların Yaş Grubuna ve Cinsiyete göre Güncel Kayıt Durumlarının Eş Değişkenleri, UNICEF İzleme Verileri 2018-2019

Bağımsız Değişken:	Öğrenci Kaydı=1 (5-17 yaş)			Devamsızlık yok=1	Devamsız gün sayısı
	Tümü (1)	Kız (2)	Oğlan (3)	Tümü (4)	Tümü (5)
Kız	3.1** (4.98)			-0.3 (-0.35)	0.03 (0.50)
Engeli olan çocuk	-4.7** (-3.02)	-5.6* (-2.43)	-3.1 (-1.40)	-0.5 (-0.24)	0.02 (0.11)
Hanedeki kişi sayısı:					
0-4 yaş	0.3 (0.77)	-0.6 (-1.18)	1.0+ (1.75)	1.5** (2.51)	-0.10* (-2.03)
5-17 yaş	-3.8** (-11.44)	-4.1** (-9.83)	-3.3** (-7.38)	0.1 (0.23)	0.06 (1.49)
18-59 yaş yetişkinler	-0.7* (-2.33)	-1.2** (-2.96)	-0.2 (-0.37)	-0.8+ (-1.76)	0.08* (2.29)
Aile geliri beşlikleri (hariç tutulan=B1):					
2. Beşlik	-0.01 (-0.07)	-0.4 (-0.27)	0.7 (0.49)	-2.0 (-1.40)	0.09 (0.84)
3. Beşlik	0.8 (0.74)	0.3 (0.17)	1.4 (0.90)	-9.2** (-6.48)	0.63** (5.73)
4. Beşlik	0.7 (0.65)	0.2 (0.16)	1.8 (1.20)	-6.3** (-4.39)	0.37** (3.36)
5. Beşlik	-0.2 (-0.18)	0.1 (0.64)	0.6 (0.34)	-9.6** (-6.05)	0.57** (4.61)
Hane borçlu	-0.5 (-0.69)	-0.8 (-0.78)	0.01 (0.07)	-5.7** (-5.82)	0.40** (5.18)
Okul erişimi (hariç tutulan=Zor):					
Kabul edilebilir	-0.3 (-0.20)	1.4 (0.64)	-2.0 (-0.83)	-1.1 (-0.46)	0.23 (1.22)
Kolay	-0.04 (-0.23)	0.4 (0.21)	-1.6 (-0.71)	1.8 (0.78)	0.01 (0.08)
Zorbalık sıklığı (hariç tutulan=Hiçbir zaman):					
Nadiren				-2.3 (-1.57)	0.04 (0.36)
Bazen				-5.7** (-4.20)	0.45** (4.30)
Çok sık				-3.9* (-2.03)	0.31* (2.15)
Çocuğun arkadaşları var (hariç tutulan=Hem Suriyeli hem Türkiyeli arkadaşları olan):					
Yalnızca Suriyeli arkadaşları olan				-12.0** (-7.42)	0.86** (6.96)
Yalnızca Türkiyeli arkadaşları olan				2.3 (1.10)	-0.30* (-1.94)

Bağımsız Değişken:	Öğrenci Kaydı=1 (5-17 yaş)			Devamsızlık yok=1	Devamsız gün sayısı
	Tümü (1)	Kız (2)	Oğlan (3)	Tümü (4)	Tümü (5)
İlin sabit etkileri?	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Bağımlı değişken örneklem ortalaması	%81,1	%82,3	%79,7	%57,8	1,1 devamsızlık
Örneklem boyutu	7.007	5.770	5.613	9.067	8.840

Veri kaynağı: UNICEF İzleme Verileri (2018-2019).
Notlar: Güncel kayıt/devamsızlığı yok bağımlı değişkenleri için verilen katsayılar güncel öğretim yılında kaydolma/devamsızlığı olmama ihtimalindeki yüzdelik değişimi temsil eden marjinal etkilerdir; küresel örneklem araçlarıyla hesaplanmıştır. Toplam devamsızlıklar 1-6 arası düzenlenmiş bir ölçekte ölçülmüştür ve tahmin, düzenlenmiş bir logit spesifikasyonunu içinde barındırır. Tahminler yaş kontrollerini ve araştırma dalgasını da içerir. Tüm modeller hane düzeyinde ölçülen rastgele etkiyi içerir (karma model veya HLM).
**p<0.01 düzeyinde anlamlı; *p<0.05 düzeyinde anlamlı; +p<0.10 düzeyinde anlamlı.

Ek H. GKA Suriyeli çocuklar neden okul dışında kalmışlar? UNICEF İzleme Verileri'nde ailelerin dile getirdiği gerekçeler

2016-2019 yılları arasında gerçekleştirilen UNICEF İzleme Verileri'nin dokuz dalgasının her birinde GKA Suriyeli ailelere çocuklarının neden okula gitmediği sorulmuştur. Bu, faktörlerin analizi için faydalı bir çıkış noktasıdır çünkü araştırma verileri 100.000'den fazla çalışma konusunu içermekte ve dört okul yılını kapsamaktadır; bu da ailelerin sunduğu nedenlerdeki eğilimleri değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte, araştırmalar aracılığıyla sağlanan engelleyici faktör bilgileri biraz tek boyutludur.

2016-2019 yılları arasında yürütülen dokuz UNICEF İzleme Veri dalgasının her birinde GKA Suriyeli ailelere çocuklarının neden okula gitmediği sorulmuştur. Bu soru faktörlerin analiz edilmesinde faydalı bir başlangıç noktasıdır çünkü araştırma verileri 100.000'den fazla katılımcıyı ve dört öğretim yılını kapsamakta; bu da ailelerce sunulan sebeplerde izlenen eğilimlerin değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte, faktörlere dair araştırmalarda verilen bilgiler kısmen tek boyutludur. Ailelerin çocuklarının okul dışı kalmalarına dair birden fazla sebep gösterme şansları olsa dahi bunlar üzerinden devam soruları sorma veya daha fazla detay alma imkânı olmamıştır. Bu sebeple de bu çalışma için özel olarak toplanan nitel veriler oldukça önemlidir: Bunlar basit bir sebep sıralaması yapmak amacıyla değil, engelleri ve ailelerin bunlarla nasıl başa çıkmaya çalıştığını daha iyi anlamak amacıyla engeller üzerine bilgi vermektedir.

ODKÇ'nin sebeplerine dair UNICEF İzleme Verileri geniş kapsamlıdır ve söz konusu sebeplerin tamamı üzerinden yapılacak bir değerlendirme bu bölümün kapsamını aşmaktadır. Ek-F bu bilgi kaynağının bir özetini sunmaktadır; her bir araştırmada kodlanan okul dışı kalma sebeplerinin bir incelemesiyle Tablo F1'den başlanmaktadır. Önceki bölümlerde ifade edildiği gibi, UNICEF İzleme Verileri ortak bir anket şablonuna dayanır fakat 9 ayrı veri toplama çalışmasında görülen faktörler aynı değildir. Okul dışı kalmayla ilgili bazı sebepler bazı araştırmalarda kodlanmış, diğerlerinde kodlanmamıştır. Diğer durumlarda farklı ifade tarzları kullanılmıştır (bkz. Tablo F1). Araştırmalardaki kodlamalar arasındaki bu tutarsızlık, eğilimlerin ve zaman içinde gerçekleşen değişimlerin analizini karmaşıklaştırmaktadır; bununla beraber önemli ODKÇ faktörlerinin çoğu her bir araştırmada ele alınmış görülmektedir.

Şekil H1, 2017 ve 2019 UNICEF İzleme Verilerinde GKA Suriyeli ailelerin okul dışı kalma konusunda gösterdikleri sebeplerin karşılaştırmasıyla başlamaktadır. Dört yaş grubu arasında her bir sebebin ifade edilme sıklığı (%) özetlenmiştir; her bir sütun %100'lük toplama varan özetler içermektedir. Örneğin 2017 UNICEF İzleme Verileri sürecinde okul dışında bulunan 5 yaşındaki çocukların ailelerinden %38,1'i okul dışı kalma sebebi olarak çocukların yaşını göstermiştir.

Şekil H1'de bulunan iki izleme verisi araştırması, UNICEF İzleme Verileri'nin kapsamında bulunan ilk (2016-2017) ve son (2019-2020) öğretim yıllarına karşılık gelmektedir. Ancak, altta yatan örneklemlerdeki farklılıklardan ötürü bu iki araştırmanın kıyaslanması ciddi dikkat gerektirmektedir. Ek-F diğer öğretim yıllarında ODKÇ sebepleri üzerine elde edilen araştırma sonuçlarını içermektedir. Tüm bu bilgilerin bir arada ele alınmasıyla ODKÇ sebeplerinde görülen eğilimler üzerine yorum yapmak mümkün olmaktadır. Ancak, yineleyecek olursak, bu çok dikkatli bir biçimde yapılmalıdır ki bu bölümün geriye kalanı en fazla dile getirilen ODKÇ sebeplerine odaklanmakta; bu sebeplerin zaman içinde nasıl değiştiğine daha az yoğunlaşmaktadır.

Şekil H1:
Yaş Kategorilerine ve Araştırmaya göre GKA Suriyeli aileler tarafından çocukların okula gitmemesi konusunda dile getirilen sebeplerin sıklığı

(a) UNICEF İzleme 2017

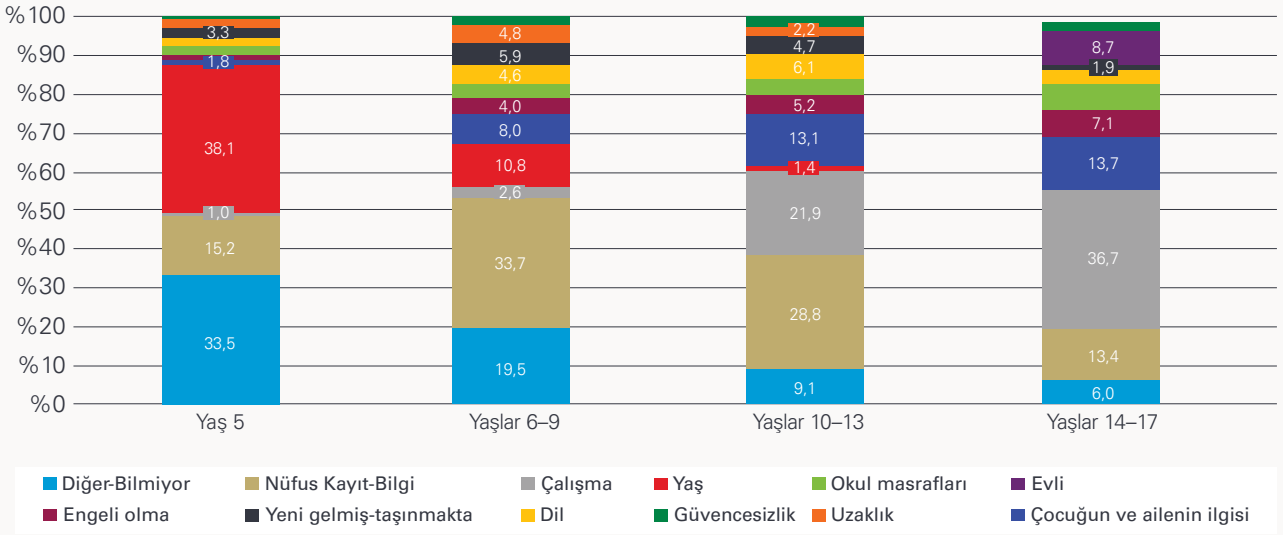

(b) UNICEF İzleme 2019

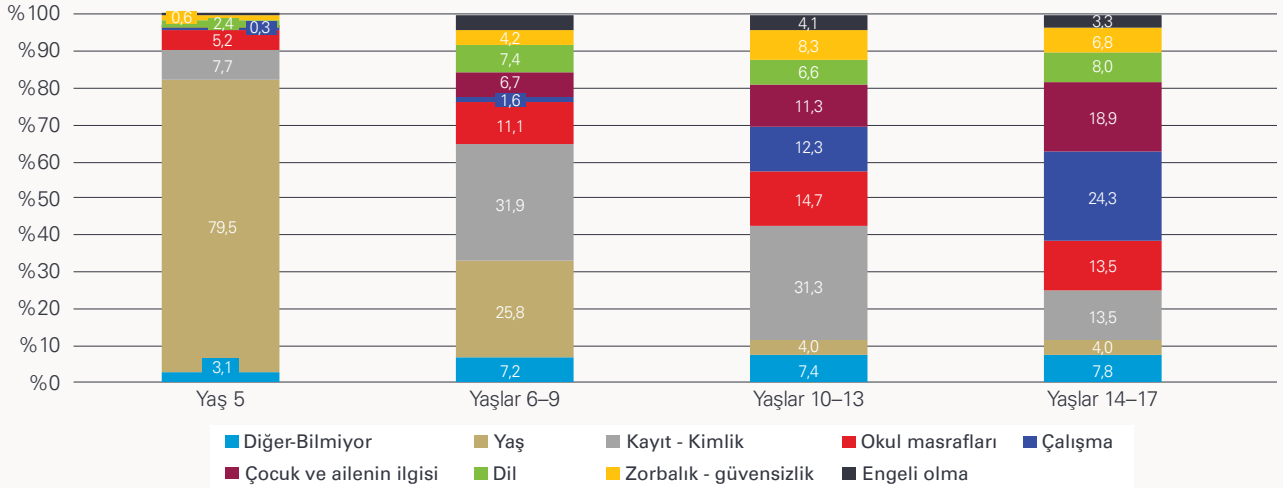

Veri Kaynakları: UNICEF İzleme Verileri 2017, UNICEF İzleme Verileri 2019..
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri: 2016–2017 (11.445); 2019–2020 (10.777).

Her iki araştırmada da en çok dile getirilen faktör (özellikle 6-9 ve 10-13 yaş gruplarında) nüfus kaydıyla ilgili problemlere bağlıdır. Daha detaylı ifade edecek olursak, 2017 araştırmasında ailelerin dile getirdiği "nüfus kaydı" ve "bilgi" ile 2019'da dile getirilen "nüfus kaydı reddi" ve "kimlik problemi" araştırma veri tabanlarında kodlanan cevaplardır. GKA Suriyeli ailelerin ifadelerine göre bu engellerin hâlâ var olması bir endişe kaynağıdır zira MEB ve çalışma ortakları geçici eğitim merkezlerinden Türkiye'deki devlet okullarına geçiş aşamasının en başından itibaren bu sorunların farkındaydı (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2016).

Ayrıca GKA Suriyeli çocukların okul sınırları dışında maruz kaldıkları baskılardan ötürü okuldan alındıklarına (buna hiç kaydedilmemiş olmak da dâhildir) dair kanıtlar bulunmaktadır. Çocuklara yönelik iş talepleri her iki araştırmada da 10-17 yaşlarındaki çocuklar tarafından dile getirilmiştir. Tüm izleme araştırmalarında okul dışı kalma sebebi olarak işin gösterilme sıklığı zaman içinde düşmüştür (bkz. Ek F). Bu durum, ŞEY gibi programlar sayesinde GKA Suriyeli çocuklara yapılan sosyal uyum yardımında gelişme olduğunu göstermektedir.

Ayrıca bazı çocuklar evlilik sebebiyle okul dışı kalmaktadır. 2017 araştırmasında 14-17 yaşlarındaki çocukların %8.7'si okul dışı kalma sebebi olarak evliliği göstermiştir. Bu çocukların neredeyse tamamı kız çocuklarından oluşmaktadır. Genele bakıldığında, 2017 UNICEF İzleme Verileri'nde 14-17 yaşlarında okul dışı kalmış kız çocuklarının %15'i (Ek-F'deki Şekil F2); 2017-2018 öğretim yılında 14-17 yaşlarındaki kız çocuklarının %10'u ve 2018-2019 öğretim yılında 14-17 yaşlarındaki kız çocuklarının %5'i sebep

olarak evliliği dile getirmiştir. Ne yazık ki evlilik faktörü 2019 izleme araştırmasında kodlanmamıştır. Bununla birlikte, ODKÇ'nin bir nedeni olarak azalıyor olabileceğine dair bazı kanıtlara rağmen, erken yaşta evlilik, ilerleyen bölümlerde ek takip (bir vaka çalışması dâhil) yapılmasını haklı çıkaracak kadar dile getirilmiştir.

2017 UNICEF İzleme Verilerinde ve 2019 UNICEF İzleme Verileri araştırmasında görülen ODKÇ vakalarının %5'inden fazlası engeli olmaya bağlanmıştır. Her iki araştırmada da çocuğunun engeli olma sebebiyle okul dışı kaldığını belirten ailelerin yüzdesi 5 ve 6-9 yaş gruplarındaki çocuklara kıyasla daha ileri yaştaki çocuklarda daha yüksek çıkmıştır. Bunun bir açıklaması öğrenme güçlüğü ve diğer engelleri olan çocuklara okula başlamadan önce tanı konulmamış olması olabilir; bu sebeple daha ileri yaştaki çocuklar için bu durumun daha sık dile getiriliyor olması mümkündür.

GKA Suriyeli aileler, her iki araştırma döneminde de çocukların okul sınırları içerisinde yaşadıkları sorunlara dair endişelerini dile getirmişlerdir. Bu sorunlar arasında, 2019 UNICEF İzleme Verilerinde yer alan ailelerin %12'si dil engelini, zorbalığı ve genel güvensizliği göstermiştir. Bu sonuç 2017 UNICEF İzleme Verilerine kıyasla önemli ölçüde yüksektir. Ayrıca 2019 araştırmasına katılan GKA Suriyeli aileler çocuklarını okula kaydetmeme sebebi olarak okul masraflarıyla ilgili endişelerini çok daha sık dile getirmişlerdir. Son olarak, okul sınırları içerisindeki etkenlerle alakalı olmasa bile; her iki araştırmada da önemli sayıda aile ODKÇ sebebi olarak çocuğun (veya ailenin) okulla ilgili hevesinin olmamasını dile getirmiştir.

Özellikle 10-13 ve 14-17 yaş grupları için geçerli olmak üzere, ODKÇ sebepleri arasında cinsiyete bağlı bazı önemli değişikler görülmektedir (Şekil H2). Kız çocuklarının nüfusa kayıt problemleri veya isteksizlik sebebiyle okul dışı kalma ihtimalleri erkek çocuklarına kıyasla daha yüksektir. Bununla birlikte, erkek çocuklarının maruz kaldığı çalışma baskısından ötürü okul dışı kalma ihtimalleri çok daha yüksektir. 14-17 yaşlarındaki erkek çocukları söz konusu olduğunda vakaların %35'inden fazlasında çalışma etkeni dile getirilmiştir; bu da okul dışı kalma konusunda açık ara farkla en sık gösterilen sebeptir.

Şekil H2:
Yaşa ve Cinsiyete göre GKA Suriyeli Ailelerin Çocukların Okula Gitmemesine dair Gösterdikleri Sebeplerin Sıklığı, 2019 UNICEF İzleme Verileri

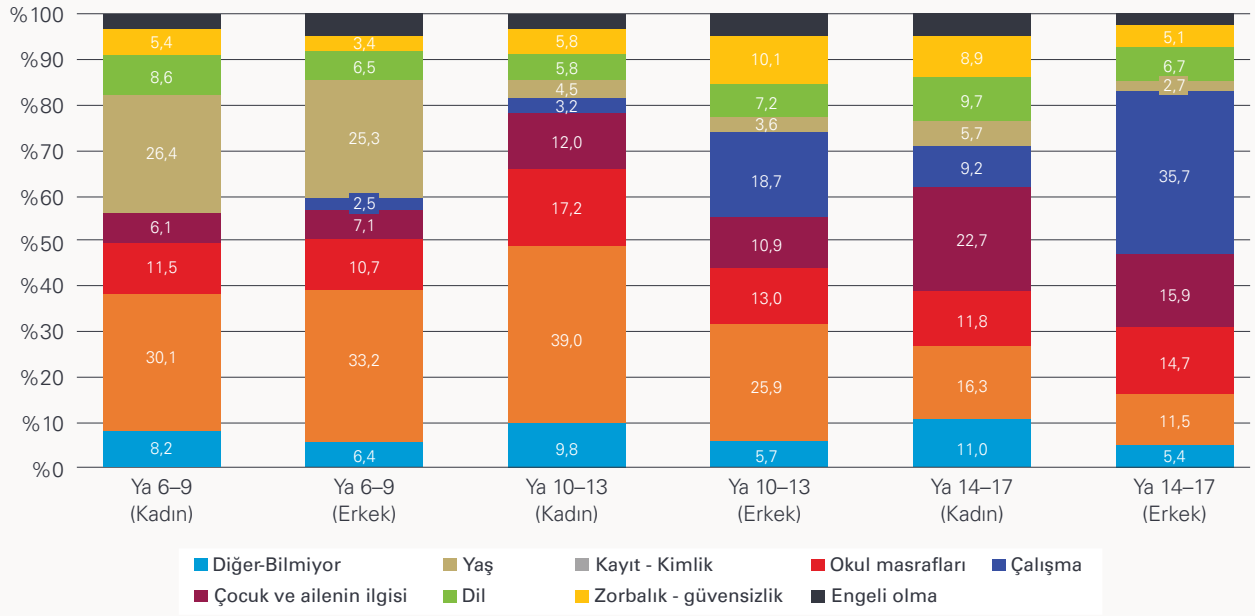

Veri kaynağı: 2019 UNICEF İzleme Verileri.
Notlar: UNICEF İzleme Verisi yılına göre örneklem büyüklükleri (10.777)

Şekil H1 ve H2'de verilen özetler; okul düzeyine, cinsiyete ve araştırma yılına bağlı değişikliklerle birlikte Suriyeli ailelerin gösterdiği engellere dair genel bir bakış sunmaktadır. Ek-F'de buna ilaveten özetler verilmiştir; bunlara ODKÇ sebeplerinin okulu terk edenler ile hiç kaydolmamış olanlar arasında karşılaştırılması (Şekil F2, Tablo F2) ve de 2017-2018, 2018-2019 ve 2019-2020 öğretim yıllarında yapılan sosyal araştırmalarda görülen ODKÇ sebeplerinin bir özeti (Şekil F3, F4 ve F5) dâhildir.

Ek I.Onaylanmış Koruma Usulleri

Hedef

Bu belge, okul dışı kalmış çocuklar (ODKÇ) çalışmasında yapılan derinlemesine görüşmeler esnasında koruyucu prosedürlerin nasıl uygulanacağını açıklamaktadır. Öncelikle, çocuklarla yapılan Odak Grup Görüşmeleri için planlanan yöntem, COVID-19 küresel salgınından ötürü alınan sosyal mesafe tedbirlerine uygun olması amacıyla derinlemesine görüşmelere uyarlanmıştır. Bu kılavuz, araştırma ekibi üyelerinin oynamaları gereken rolü ve telefon konuşmaları aracılığıyla gerçekleştirilecek olan derinlemesine görüşmeler sırasında tespit edilen çocuk koruma konusundaki kaygıları bildirme araçlarını ve prosedürlerini içermektedir.

Hedefler çift yönlüdür:

a. Davranışları UNICEF'in sorumluluğu altında olup çalışmaya dâhil olan tüm tarafların (gönüllüler, tercümanlar, araştırmacılar, vs.) çocukların güvenliğini sağlamaları ve çocuklara yönelik fiziksel, cinsel ve duygusal istismarı, ihmal ve kötü muameleyi engellemeleri,

b. b) Derinlemesine görüşmelerin yapıldığı esnada açığa çıkabilecek çocuk koruma konusundaki potansiyel kaygılara yönelik doğru müdahalenin gerçekleştirilmesini sağlayacak kılavuz ilkelerin belirlenmesi.

Bu kılavuz, UNICEF'in çocuklarla araştırma ve çalışma yürütme noktasında araştırmaya dâhil edilen çocukların yüksek yararının sağlanmasını amaçlayan kılavuz ilkelerini esas almaktadır.[89,90]

Çocuk Koruma Nedir?

Yaşadıkları yer ve bulundukları koşullar ne olursa olsun tüm çocuklar, Çocuk Hakları Bildirgesinde belirtildiği üzere, korunma, bakım alma ve her türlü şiddet, istismar, ihmal, kötü muamele ve sömürüden uzak tutulma hakkına sahiptir. Bu hakka saygı gösterilmesi ve onun desteklenmesi çocuk korumanın temelinde yer alır.

Derinlemesine görüşmeler söz konusu olduğunda; 'çocuk koruma', ODKÇ çalışmasının UNICEF ve ortaklarınca yürütülmesi sırasında ulaşılan tüm çocukların ve faydalanıcıların güvenliğini sağlayacak eylemlerin bütününü ifade eder. Bunun yanı sıra, çalışmayı yürüten personelin doğrudan veya dolaylı herhangi bir irtibatından dolayı çocukların ve faydalanıcıların zarara uğramaması için belirlenmiş ön alımlı tedbirleri kapsar.

Çocuk koruma, çalışmaya dâhil olan tüm taraflarca çocuklara yönelik fiziksel, cinsel ve duygusal istismarın, ihmalin ve kötü muamelenin önlenmesini kapsar ve gönüllüler, tercümanlar, araştırmacılar gibi UNICEF'in sorumluluğu altında bulunan kişilerin sağlamasına yöneliktir. Bir çocuğun korunmasıyla ilgili bir endişenin ortaya çıkması durumunda, araştırmacılara çocuğun yüksek yararını ilk ve en önemli konumda tutarak olaya nasıl müdahale edecekleri ve (gerekirse) ilgili makamları bilgilendirme prosedürleri hakkında rehberlik sağlanmalıdır.

Çocuk Korumanın Önemli İlkeleri:

- **Çocuğun yüksek yararı:**[91] BM Çocuk Hakları Bildirgesinin 3. Maddesinden gelen bir çocuk hakları ilkesidir. Buna göre: "Çocukları ilgilendiren her türlü eylemde çocuğun yüksek yararı en öncelikli konumda tutmalıdır"
- **Mahremiyet:** Çocuğun yüksek yararını gözetmek suretiyle, çocuğa dair tüm bilgilerin güvenliğini ve yalnızca ilgili makamlarca ve yalnızca belli koşullar altında erişimini sağlamak için gereken bütün tedbirleri kapsar.
- **Zarar vermemek:** Yaptığımız veya yapmadığımız eylemlerle çocuğun daha fazla riske ve yaralanma tehlikesine maruz kalmasına sebep olmaktan kaçınmak. Bu ilke, daha geniş bir bakış açısıyla değerlendirmek amacıyla yapılmakta olan müdahaleden bir adım geriye çekilmek ve müdahalenin potansiyel olumsuz etkilerini azaltmak anlamına gelir.
- **Güçlendirmek:** Çocukların kendi kararlarını almaları ve bilgilendirilmiş onam vermeleri konusunda desteklenmesi ve teşvik edilmesidir. Örneğin: "Koruma sürecinin sonuçlarından ne beklediğim bana soruldu ve bu da ne olacağına dair bana doğrudan bilgi sağladı."
- **Önlemek:** Gerekli her türlü eylemin çocuk zarar görmeden önce gerçekleştirilmesini sağlamak. Örneğin: "İstismarın ne olduğunda dair açık ve basit bir şekilde bilgilendirildim. İstismarın göstergelerini nasıl anlayacağımı biliyorum ve yardım istemek için ne yapabileceğimi biliyorum."
- **Ölçülülük:** Var olan riske uygun olarak, müdahaleyi olaya mümkün olduğunca az dâhil olacak şekilde gerçekleştirmek. Örneğin: "Çalışanların benim yüksek yararımı gözeteceklerine ve yalnızca gerektiği kadar olaya dâhil olacaklarına eminim."

89 UNICEF, araştırmada etik standartlar prosedürü, değerlendirme, veri toplama ve analiz.

90 Çocukların dâhil olduğu etik araştırma (Innocenti, 2013).

91 Çocuk Koruma Kanunu (5395) çocuğu '18 yaş altındaki birey' olarak tanımlar (Madde 3). Türk Medeni Kanununun 11. Maddesi de 'reşit olma yaşı 18'dir' der ("18 yaşını doldurmuş olan herkes").

- **Korumak:** Bakıma muhtaç çocuklar için destek ve müdahale mekanizmalarının mevcut olmasını sağlamak. Örneğin: "İstismar ve ihmali bildirmek için yardım ve destek alıyorum. Koruma sürecine istediğim kadar dâhil olabilmem için yardım alıyorum."
- **İş Birliği:** oYerel makamlarla, sivil toplum örgütleriyle ve topluluklarla yakın iş birliği yaparak yerel çözümler önermek.
- **Hesap verebilirlik:** Açık iletişim ve bilgi paylaşımı sağlayarak koruma eylemini gerçekleştirirken hesap verebilirliği ve şeffaflığı sağlamak.

Derinlemesine Görüşmeler – Yapılacaklar ve Yapılmayacaklar:

1. Tüm ilgili tarafların UNICEF'in çocuk istismarına sıfır toleransı olduğunu ve hem var olan hem de potansiyel koruma risklerini tespit etmek ve hafifletmek için hepimizin müşterek ve bireysel sorumluluklar paylaştığımızı anlamalarını sağlamak.
2. Derinlemesine görüşmelerde kullanılacak olan soruları, yöntemleri ve yaklaşımları gözden geçirmek; danışma ekibinin ve tercümanların çocuk korumayla ilgili bilinçli olduklarından ve çocuk korumayı anladıkların emin olmak ve derinlemesine görüşmelerin güvenli bir yerde, çocuk dostu bir tonda ve çocuğun yaşına ve kültürüne uygun ve hassas bir dilde gerçekleşmesini sağlamak.
3. Görüşme yapılan kişinin bulunduğu yerde mevcut olan müdahale hizmetlerini değerlendirmek ve haritalandırmak ve yönlendirme yapılacak irtibat kişilerinin doğru bir şekilde belirlendiğinden ve güvenilirliğinden emin olmak.
4. Çocuğun kendisi tarafından veya çocuğa dair endişe duyan üçüncü bir kişi tarafından bildirilen vakalar için -bir rapor şablonu dâhil olmak üzere- belli bir raporlama yapısı oluşturmak.
5. Güvenli bir Kişi' belirlemek ve görüşülen kimseye bu kişinin rolünü yardım ve destek alabileceği biri olduğunu hissettirecek şekilde net bir biçimde açıklamak.[92] Derinlemesine görüşmelerin ardından da çocuğa dair endişelerin ifade edilebilmesini sağlamak için e-posta ve telefon numarası bilgilerinin paylaşılması yoluyla söz konusu kişiye erişimin sağlanması. Bu kişi bildirim yapılacak bir irtibat kişisi olabilir.
6. Güvenli Kişinin atanması:
   - 6.1 **Okulu terk etme riski olan çocuklarla yapılan görüşmeler** için: Güvenli Kişi UNICEF tarafından UNICEF personeli arasından seçilecektir;
   - 6.2 **Okul dışı kalmış çocuklarla yapılan görüşmeler** için: Güvenli Kişi SGDD (Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği)[93] tarafından SGDD personeli arasından seçilecektir;
   - 6.3 **Kanunla ihtilaf hâlindeki çocuklarla yapılan görüşmeler** için: Güvenli Kişi, görüşme tarihleri belirlendikten sonra Adalet Bakanlığı (AB) tarafından Adalet Bakanlığı personeli arasından seçilecektir.
7. Görüşme esnasında Güvenli bir Kişinin bulunmaması durumunda görüşmeyi psikoloji ve çocuk gelişimi eğitimi olan Veri Toplayıcılar yürütecektir.
   - 7.1 **Eğer çocuk ve ebeveyn görüşmeden önce ses kaydı alınmasına rıza verdiyse,** söz konusu ses kaydı 6. maddede belirtilen sınıflandırmaya bağlı olarak UNICEF, SGDD veya AB personeliyle paylaşılacaktır. Görüşmenin ses kaydına erişilecek linkler yalnızca UNICEF, SGDD veya AB tarafından atanan Güvenli Kişi ile paylaşılacak; veri koruma prosedürleri göz önünde bulundurulacaktır.[94]
   - 7.2 **Eğer çocuk ve ebeveyn görüşmeden önce veya görüşme sırasında ses kaydı alınmasına rıza vermediyse** görüşmede iki adet Veri Toplayıcı bulunacaktır. Veri Toplayıcılardan biri çocukla görüşme yaparken, -psikolog olan- diğer Veri Toplayıcı koruma prosedürleri açısından görüşmeyi gözlemleyecektir.

Derinlemesine Görüşmeler Sırasında (Veri Toplayıcı için):[95]

1. En başta, çocuğun ebeveyni veya bakım vereni tarafından onaylanan derinlemesine görüşmeye katılmak için elinde bir rıza formu olduğundan emin olun.
2. Dahil olan herkesin ve Güvenli Kişinin isimlerini ve rollerini açık bir biçimde ve çocuğun anlayabileceği bir terminolojiyle açıklayın.
3. Görüşmeye başlamadan önce çocuğun güvenli bir yerde ve tek başına olduğundan emin olun.

92 Güvenli Kişinin rolleri için şu bölüme bakabilirsiniz: ***Derinlemesine Görüşmelerin Sonrasında (Güvenli Kişinin Rolleri).***

93 Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM), Türkiye'de yaşayan mültecilere ve sığınmacılara yardımcı olma amacı taşıyan, bağımsız, tarafsız ve kâr amacı gütmeyen bir dernektir.

94 MM, Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR) bilgi güvenliği standartlarını küresel olarak uygular. GDPR veri koruma kurallarına uygun olarak, kişisel veriler sınırlı erişimle saklanmalıdır. Bu nedenle ses kaydı Güvenli Kişi tarafından indirilmeyecek ve veri koruma standartları doğrultusunda MM ve TANDANS tarafından yönetilen Microsoft OneDrive üzerinden dinlenecektir. Ses kaydı, Güvenli Kişi ile paylaşıldıktan sonra bir ay içinde silinecektir.

95 Mevcut kılavuz, yalnızca derinlemesine görüşmeler (DG'ler) yapılırken koruma prosedürlerinin uygulanmasına odaklanmaktadır. DG'lerin uygulanmasıyla ilgili diğer hususlar için mevcut MM yönergelerine bakın. Bir MM personeli tarafından ihlal veya görevi kötüye kullanma durumunda, MM dâhili prosedürleri uygulanmalı ve UNICEF irtibat noktası bilgilendirilmelidir.

4. Çocuğun ses tonundaki değişimlere dikkat ederek tepkilerini izleyin.

5. **Güvenli Kişinin atandığı durumlarda;**

   5.1 Güvenli Kişinin hatta olduğundan ve müdahale gerekmesi hâlinde ulaşılabilecek bir mesafede olduğundan emin olun. Veri Toplayıcı ve Güvenli Kişi görüşmenin başlayacağı saatten 15 dakika önce hazır bulunacaktır.

   5.2 Derinlemesine görüşmede gerçekleşmek üzere olan tehlikeli bir durum olduğu ortaya çıkarsa aniden araya girmeyin veya durumu açıkça ifade etmeyin. Bunun yerine Güvenli Kişinin müdahale etmesine izin verin ve konuşmanın yönetimini Güvenli Kişiye bırakın.

6. **6. Güvenli Kişinin olmadığı durumlarda;**

   6.1 Derinlemesine görüşmede gerçekleşmek üzere olan tehlikeli bir durum olduğu ortaya çıkarsa aniden araya girmeyin veya durumu açıkça ifade etmeyin. Söz konusu koruma sorunuyla ilgili not alın ve görüşmeyi sakince bitirin. Ardından hemen UNICEF'i bilgilendirin.

   6.2 Görüşmenin ses kaydı varsa derhal UNICEF ile paylaşın.

7. Çocuğun mahremiyetini koruduğunuzdan emin olun.

DG Sonrasında (Güvenli Kişinin Görevleri):

1. Çocuklar ilgili bir mesele baş gösterdiğinde, Güvenli Kişi, DG'lerin başlangıcında belirtildiği gibi irtibat kişisi olacaktır. Çocuğu ve/veya yetişkini dikkatle dinleyerek, meseleyi gizlilik içinde, güvenli ve güvenilir bir telefon görüşmesi çerçevesinde ele alacaktır (Güvenli Kişi Listesi Ek 1'de yer almaktadır.).

2. Güvenli Kişi için aşağıdakiler önemlidir:

   - Sakin kalmak ve inanmadığını ya da çok şaşırdığını belli etmemek.
   - Söyleneni dikkatle dinlemek ve özellikle bir çocuk tarafından cinsel istismar açıklandığında, "Bunun yaşanmış olmasından dolayı üzgünüm." veya "Bu senin hatan değil." gibi rahatlatıcı ifadeler kullanmak.
   - Ayrıntılı, konuyu deşen veya yönlendirici sorular sormamak.
   - Aktarılanların ciddiyetle ele alınacağını söylemek.

3. Güvenli Kişi, çocuğa/yetişkine sonraki adımları açıklayacak[96] ve yanıtlarını teyit edecektir. Çocuğun yaşına bağlı olarak, bu adımda ne tür bir yardım istendiği, çocuğun kimle birlikte hareket etmekten rahatlık duyacağı sorulacaktır. Kendisinin güvende kalması için bilgilerin gizli tutulacağını çocuğun anlaması sağlanmalıdır.

4. Güvenli Kişi, olayı belgelendirecek ve çocuğun/yetişkinin yerel hizmetlere yönlendirildiğinden emin olacak, bakım/uygun işlem uygulanana kadar takip edilmesini sağlayacaktır.

5. **Güvenli Kişinin UNICEF personeli olması hâlinde:** Güvenli Kişi, okulun, gençlik merkezinin, toplum merkezinin vb. bir kurumun yönlendirmesine göre, yerel hizmetlere yönlendirmeyi başlatmak için görüşme yapılan kişinin bulunduğu ve ayrıntılı görüşmenin gerçekleştiği yerdeki yetkili kişiye telefon veya görüntülü çağrı yoluyla ulaşarak, vaka hakkında bilgi verecektir.

6. **Güvenli Kişinin SGDD personeli olması hâlinde:**

   6.1. **Suriyeli Çocuklar İçin:** Güvenli Kişi, okulun, gençlik merkezinin, toplum merkezinin vb. kurumun yönlendirmesine göre, yerel hizmetlere yönlendirmeyi başlatmak için görüşme yapılan kişinin bulunduğu ve ayrıntılı görüşmenin gerçekleştiği yerdeki yetkili kişiye telefon veya görüntülü çağrı yoluyla ulaşarak, vaka hakkında bilgi verecektir.

   6.2. **Türk Çocuklar İçin:** Güvenli Kişi, UNICEF'e yönlendirmeyi başlatmak için doğrudan UNICEF personeli ile iletişim kuracaktır. UNICEF personeli ise okulun, gençlik merkezinin, toplum merkezinin vb. kurumun yönlendirmesine göre, yerel hizmetlere yönlendirmeyi başlatmak için görüşme yapılan kişinin bulunduğu ve ayrıntılı görüşmenin gerçekleştiği yerdeki yetkili kişiye telefon veya görüntülü çağrı yoluyla ulaşarak, vaka hakkında bilgi verecektir.

7. Çocuğun çok yakın tehlike altında olması durumunda, Güvenli Kişi, risk hafifletme hazırlıkları kapsamında tanımlanmış olan acil durum hizmetleriyle görüşmelidir (yönlendirme yolları).

96 Bkz.: Aşağıdaki "Çocuk koruma sorunlarının bildirilmesi" bölümü.

UNUTMAYIN: KORUMA, HERKESİN SORUMLULUĞUNDADIR!

- Çocuklarla çalışan **herkes**, onların korunmasında sorumluluk taşır.
- Çocuklar ve ailelerine doğru zamanda doğru yardımın ulaştırılması isteniyorsa, **onlarla temas kuran herkes**, sorunların belirlenmesinde, bilgi paylaşımında ve hızlı harekete geçmede bir göreve sahiptir.

Güvenli Kişi Kimdir?

Güvenli Kişi, mevcut koruma prosedürlerinin uygulanmasını garanti altına almak üzere UNICEF tarafından görevlendirilmiş kişidir. Görevleri yukarıda açıklanmıştır. Bu kişi, bir kurum personeli ya da belirlenmiş ortakların (örn. SGDD – Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, ADB – Adalet Bakanlığı) deneyimli bir görevlisi olabilecektir. Görevlendirilmiş Güvenli Kişilerin listesi, Ek 1'deki tabloda mevcuttur.

Güvenli Kişi, DG'lerin uygulanmasında hazır bulunmalıdır. Sadece görevlendirilmiş asıl Güvenli Kişinin DG'ye katılamayacağı istisnai durumlarda, başka bir uygun Güvenli Kişi görevlendirilerek bu görevi yerine getirmesi sağlanacaktır. Görüşme anında Güvenli Kişinin müsait olmaması hâlinde, görüşmenin ses kaydı kendisiyle paylaşılacaktır.[97] Ses kaydı yapılamayacaksa, Veri Toplayıcı, görüşmeyi bir psikolog olan başka bir Veri Toplayıcı (gözlemci olarak) ile gerçekleştirecektir. UNICEF, görüşme sırasında ortaya çıkan koruma meseleleri hakkında bilgilendirilecektir.

Çocuk koruma sorunlarının belirlenmes[98]

DG'lerde yer alan tüm kişiler, hangi durumların yüksek riskli çocuk koruma vakası sayılacağını bilmelidir. Küresel çocuk koruma risk değerlendirme kılavuzu,[99] çocuk koruma risklerine işaret eden zarar görme ve savunmasızlık tipleri hakkında, kullanımı kolay referanslar temin etmektedir. Her bir zarar görme ve savunmasızlık durumu için, her yerde kabul gören tek bir tanım bulunmamakla ve bazı terimler arasında ciddi çakışmalar bulunmakla birlikte (örn. "istismar" ve "sömürü"), aşağıdaki tanım listesi, çocukların karşılaşabildiği zarar türlerinin temel olarak kavranmasına yardım edecektir.[100]

Güvenli Kişi, ilk taramayı gerçekleştirmelidir[101]. Ancak, bu noktada çocuğun risk türü analiz edilmemeli veya belirlenmemelidir. Bunun için bir uzmanın ayrıntılı değerlendirmesine ihtiyaç vardır. Yine de DG'leri uygulayan herkes[102] tarafından, mevcut çocuk koruma risklerinin bilinmesi ve bunların not edilip Güvenli Kişiye bildirilmesi çok önemlidir.

Zarar Türleri

İstismar: Bir çocuğun güvenliği, iyi oluşu, onuru ve/veya gelişimine zarar verebilecek kasıtlı kötü muamele veya ihmaldir. Çocuklar, doğrudan (zarar verme yoluyla) veya dolaylı olarak (korunmama yoluyla) istismara uğrayabilmektedir. Çocuklar kişisel olarak veya aile, topluluk ve kurum ortamı içinde veya çevrim içi araçlar/sosyal medya/geleneksel medya yoluyla istismar edilebilmektedir. İstismarı yapan kişi bir yetişkin veya yetişkinler, başka bir çocuk veya çocuklar olabilmekte, istismar tanıdıkları birinden gelebildiği gibi, daha nadiren yabancılardan da gelebilmektedir.

Duygusal İstismar: Bir çocuğun duygusal gelişimi üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratan sürekli duygusal kötü muameledir. Bu, çocuklara değersiz veya yeteriz oldukları ve sevilmedikleri söylenip hissettirilerek, ya da sadece başka bir insanın ihtiyaçlarını karşıladıklarında değer gördükleri gösterilerek gerçekleşebilecektir. Çocuğa dönük her tür kötü muamelede mutlaka belli düzeyde duygusal istismar da mevcuttur.

Cinsel İstismar: Çocuğun, cinsel eylemlere katılmaya zorlanması veya teşvik edilmesidir (olan bitenden çocuğun haberdar olup olmamasına bakılmaksızın). Söz konusu eylemler, penetrasyon içeren veya içermeyen fiziksel temasa dayanabileceği gibi, çocuklara pornografik materyal izletilmesi ya da cinsel açıdan uygunsuz şekilde davranmaya teşvik edilmeleri gibi temassız eylemleri de kapsar.

97 GDPR bilgi güvenliği standartları, MM tarafından dünya genelinde uygulanmaktadır. GDPR veri koruma kurallarına göre, kişisel veriler, sınırlı erişimle depolanmalıdır. Bu nedenle, ses kayıtları Güvenli Kişi tarafından indirilmeyecek ve MM ile TANDANS eliyle veri koruma standartları çerçevesinde yönetilen OneDrive üzerinden dinlenecektir. Ses kayıtları, Güvenli Kişi ile paylaşıldıktan sonra bir ay içinde silinecektir.

98 Güneydoğu Türkiye Çocuk Koruma Alt Çalışma Grubu (SE CPSWG); Ön Saflardaki İnsani Yardım Çalışanları İçin Çocuk Koruma Tespit Kılavuzu.

99 Risk değerlendirme kılavuzu, Vaka Yönetimi ve Çocuk Koruma için Kurumlar Arası Kılavuz'un bir parçasıdır. Buradan ulaşabilirsiniz: http://www.cpcnetwork.org/wp-content/uploads/2014/08/CM_guidelines_ENG_.pdf.

100 Tüm koruma sektörü terimleri ve kısaltmalarının bir sözlüğü burada mevcuttur: : https://docs.google.com/document/d/195XhH5hu_LxX-FixUqkeIK4_akNChvqxIPQD-WDY3Ck/edit?usp=sharing.

101 İlk tarama, çocuk ve aile verileriyle ilgili ilk sorgulamaları ve bildirilen riskin niteliğini ifade eder.

102 Süpervizörler, Veri Toplayıcılar ve Güvenli Kişi.

Fiziksel İstismar: Çocuğa dönük vurma, sarsma, fırlatma, yakma, ıslatma, boğma veya başka şekilde fiili ya da olası fiziksel yaralanmaya veya acıya yol açacağı hareketler ya da çocuğu bu tür zararlardan korumamaktır.[103]

Sömürü: Çocuğun, bir tür bedel karşılığında veya faillerin bir şekilde kendilerine parasal, toplumsal, siyasi vb. faydalar sağlaması için istismar edilmesidir. Sömürü, bir baskı ve şiddet biçimi olup çocuğun fiziksel ve zihinsel sağlığına, gelişimine ve eğitimine zararlıdır. Çocuk sömürüsünün iki ana türü, ekonomik ve cinsel sömürüdür. Çocuk işçiliği ve çocukların silahlı gruplar tarafından savaştırılması, çocuk sömürüsünün örnekleri arasındadır.

İhmal: Bir çocuğun temel fiziksel ve/veya psikolojik ve/veya duygusal ihtiyaçlarının sürekli ve kasıtlı bir biçimde karşılanmamasıdır. İhmal, yeterli gıda, kıyafet veya barınma sağlamayan bir ebeveyn ya da bakım verenden gelebilmekte, evden atma, terk etme, fiziksel ve duygusal zarar ve tehlikelerden korumama, yetkin olmayan bakım verenlerin kullanımı da dâhil olmak üzere yeterli gözetim sağlamama veya uygun tıbbi yardım ya da tedaviye erişim sağlamama gibi biçimler alabilmektedir. Ayrıca, çocuğun temel duygusal ihtiyaçlarının ihmal edilmesi veya dikkate alınmaması da bu kapsamdadır.

Şiddet: Odak noktasına (hukuki, tıbbi, sosyolojik vb.) ve yaklaşıma göre değişen pek çok farklı şiddet tanımı mevcuttur. BM Çocuğa Karşı Şiddet Çalışması (2006), Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne dikkat çekmekte, dolayısıyla şiddeti de "cinsel istismar da dâhil olmak üzere her türden fiziksel veya zihinsel şiddet, yaralama ve istismar, ihmal veya ihmalkâr muamele, kötü muamele veya sömürü" şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanıma göre, şiddet terimi, bu belgede ifade edilen pek çok başka zarar türünü de kapsamaktadır. Benzer şekilde, DSÖ de Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu'nda (2002) çocuğa karşı şiddeti, "bir çocuğa karşı, bir kişi veya grup tarafından, çocuğun sağlığı, hayatta kalışı, gelişimi veya onuruna zarar verecek ya da yüksek olasılık zarar verme olasılığı taşıyacak şekilde fiili veya tehditkâr fiziksel güç kullanımı" şeklinde tanımlamaktadır

Ev İçi Şiddet: Her türden fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddetin kurbanı ile failinin aile üyeleri olduğu şiddet türüdür (aynı evde yaşasın veya yaşamasınlar). Çocuklar, aile içi şiddete ve/veya ebeveynlerden birinin aile ii şiddete maruz kalmasına tanıklık ettiklerinde büyük acı çekebilmektedir.

Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri: ILO 182 numaralı sözleşmesinde tanımlanmış bir terimdir. On sekiz yaşın altındaki herkes için, aşağıdakiler de dâhil olmak üzere, yasaklanmalıdır:

- Kölelik veya kölelik benzeri uygulamaların bütün biçimleri (çocukların satılması ve çocuk ticareti, zorla veya zorunlu çalışma, silahlı çatışmalarda çocukların zorla veya zorunlu olarak kullanılması gibi).
- Fuhuş, pornografik yapımların üretilmesi veya pornografik eylemler için çocukların temin edilmesi veya sunulması.
- Özellikle uyuşturucu üretimi ve ticareti amacıyla, yasa dışı faaliyetler için çocukların temin edilmesi veya sunulması.
- İşin doğası veya gerçekleştiği koşullar yüzünden çocuğun sağlığı, güvenliği veya ahlakına zarar vermesi ihtimali bulunan işler (tümü birlikte "zararlı işler"). Zararlı işler, doğası veya gerçekleştiği koşullar nedeniyle çocuğun sağlığı, güvenliği veya ahlakına zarar verme ihtimali taşır ve bu nedenle 18 yaş altı çocuklar için yasaklanmalıdır. ILO'nun Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerine Dair 190 Numaralı Tavsiyesi'nde, hangi işlerin yasaklanması gerektiği hakkında bazı örnekler verilmektedir:
    - Çocukları fiziksel, duygusal veya cinsel istismara açık hâle getiren işler.
    - Ağır yüklerin bedensel güçle kaldırılıp taşınması da dâhil olmak üzere, tehlikeli makine ve aletlerle yapılan işler.
    - Sağlıksız ortamlarda gerçekleştirilen ve sağlığı tehlikeye atacak şekilde, çocukların tehlikeli madde ya da işlemlere, sıcaklık değerlerine, gürültü düzeylerine veya titreşime maruz kalmasına yol açabilen işler.
    - Gece uzun saatler çalışma gibi sıra dışı güç koşullarda gerçekleştirilen veya her gün düzenli olarak eve dönmeye olanak tanımayan işler.

103 İstismar türlerinin tanımları büyük ölçüde burada bulunan Save the Children çocuk koruma tanımlarından alınmıştır.: https://resourcecentre.savethechildren.net/node/7586/pdf/sc_child_protection_definition_20071.pdf, SE Türkiye CPSWG- Tanımlama Araçlarının Gözden Geçirilmesi ve Uyumlaştırılması Görev Gücü – Ekim 2017.

ÇOCUK KORUMA SORUNLARININ BİLDİRİLMESİ (yalnızca Güvenli Kişiler için)

Bir çocuk koruma sorunu fark edildiğinde, sorunu fark eden araştırma ekibi üyesi (süpervizör veya Veri Toplayıcı), Güvenli Kişiyi haberdar etmelidir. Bu bildirim, şartlara bağlı olarak DG sırasında veya sonunda yapılabilecektir.[104]

Güvenli Kişi ise ilgili DG'nin gerçekleştiği ildeki ortağın, çocuk koruma sorunlarını rapor etmekle görevli yetkili kişisini[105] bilgilendirecektir. Yetkili kişi, ihtiyaç hâlinde, vakanın ilgili mercilerle bildirimi için resmî prosedürü uygulayacaktır.

Yetkili kişi, gerekli olduğunu düşündüğü her türlü resmî işlemi başlatmaktan sorumlu kişidir. İhtiyaç hâlinde, Güvenli Kişi, çocuk koruma sorunlarının yetkili mercilere bildirimine ilişkin farklı yollar hakkında yetkili kişiye bilgi sağlayabilecektir (bkz. aşağıdaki "Çocuk koruma sorunu nasıl bildirilir?" bölümü).

Çocuk Koruma Endişesini Bildirme Usulü

Güvenli Kişinin bir UNICEF personeli olması hâlinde:

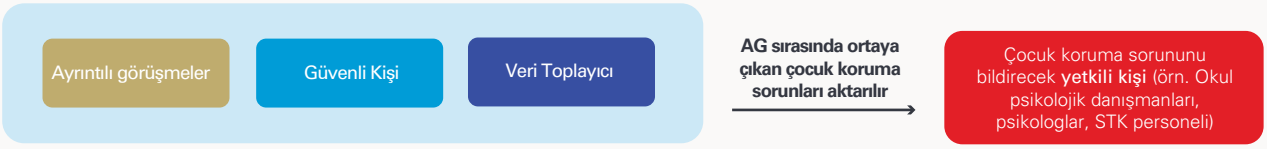

Güvenli Kişinin bir ASAM personeli olması hâlinde:

Suriyeli Çocuklar İçin:

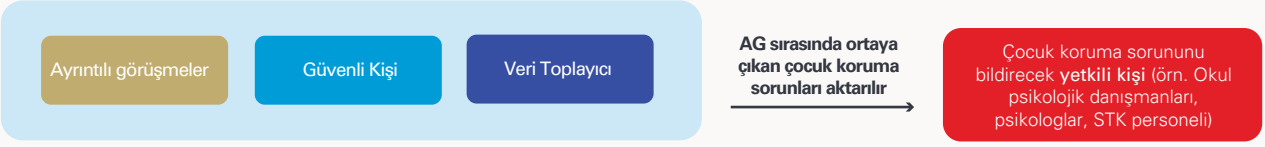

Türk Çocuklar İçin:

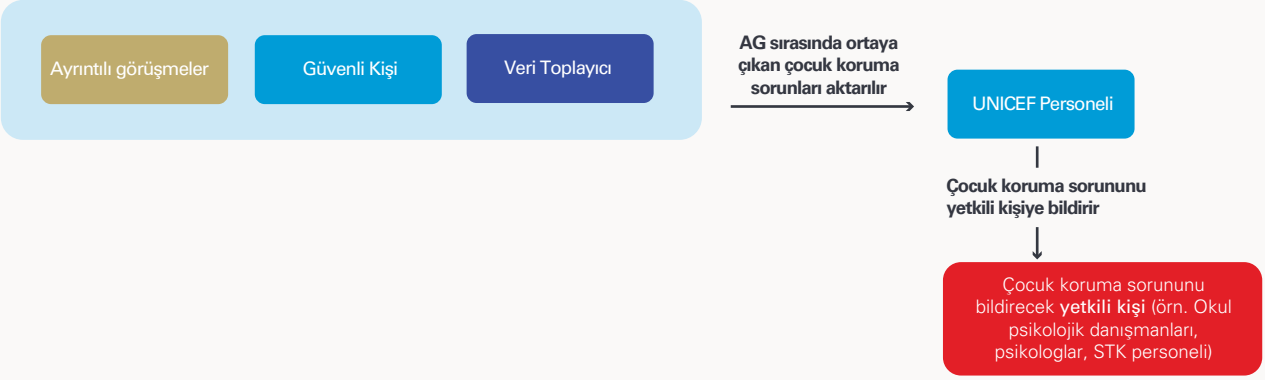

Vakanın bildirimi ve takibinden sorumlu kişilere ilişkin ayrıntılar tablo 1'de mevcuttu.

104 Bir Güvenli Kişinin görevlendirilmediği DG'lerin sonunda, araştırma ekibi Süpervizörü aynı zamanda UNICEF irtibat kişisini de bir AG kapsamında Güvenli Kişiye bildirilen vaka sayısı hakkında bilgilendirir. Ancak, bu iletişimde herhangi bir kişisel bilgi paylaşılmaz. Güvenli Kişi ile yürütülen AG'lerde, "Ayrıntılı Görüşmeler (DG) – Yapılması ve Yapılmaması Gerekenler" bölümünde yer alan talimatları uygulayınız.

105 Çocuk koruma sorunlarını bildirmekle görevli yetkili kişi, çocuk türüne ve DG'nin gerçekleştiği yere göre değişecektir. Örnek olarak, okullarda okul psikolojik danışmanları bu görevi üstlenirler. Ayrıntılı bilgi için bkz. tablo 1.

Çocuk koruma sorunu nasıl bildirilir?

Bir vakayı yetkili mercilere bildirme sorumluluğu, önceki bölümlerde açıklanmış olduğu gibi, DG'nin gerçekleştiği yerdeki yetkili kişiye aittir (örn. okullarda okul psikolojik danışmanları). Ancak, bu bölümdeki bilgiler, ihtiyaç hâlinde bir vakanın nasıl bildirileceği konusunda yetkili kişilere bilgi temin etmek isteyen herkesçe kullanılabilecektir.

Türk Çocuk Koruma Kanunu'na göre, belli kurumlar ve kişilerin yasal olarak ÇK vakalarını bildirme yükümlülüğü vardır (idari ve adli makam yetkilileri, kolluk kuvvetleri, sağlık ve eğitim kurumları, STK'lar, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının memurları, muhtarlar, bir çocuğun korumaya ihtiyaç duyduğundan haberdar olan kişiler, yerel kamu idareleri).

Ek olarak, çocuğun kendisi veya çocukların bakımının sorumlu kişiler de çocuğun koruma altına alınması için Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilecektir.

Bildirim, aşağıdaki kurumlar üzerinden gerçekleştirilmelidir:

- **Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) İl Müdürlükleri**
- **ALO 183 Destek Hattı**
- **AÇSHB Sosyal Hizmet Merkezleri**
- **Çocuk Hakimlikleri/Savcılıkları**
- **Polis veya Jandarma**

Bildirime İlişkin Özel Durumlar:

- Bildirim, ALO 182 üzerinden, Bakanlık İl Müdürlükleri veya polis/jandarma telefonla aranarak ya da kişisel başvuru yoluyla yapılabilir.
- Başvuru sahibi, çocuğun durumu hakkında temel bilgileri temin etmelidir (biliniyorsa çocuğun kimliği, biliniyorsa olayın gerçekleştiği yer, çocuğun mevcut durumu vb.). Risk durumuna göre saha ziyaretleri planlanır.
- Kişi, doğrudan Bakanlığa başvurmayı tercih ediyorsa, Bakanlığın yereldeki Sosyal Güvenlik Merkezlerine gider (merkezlerin adresini görmek için: https://www.ailevecalisma.gov.tr/iletisim/bakanlik-iletisim-bilgileri/merkez-teskilati/). Başvurunun merkeze iletilmesi sonrasında, Sosyal Hizmet Uzmanları, başvuruyu nedenine göre sınıflandırır ve veri tabanına kaydeder.
- Sosyal Hizmet Uzmanları, ***Müdahale ve Değerlendirme Birimlerini*** bilgilendirir ve süreç başlatılır.

Bildirim Karşısında Yapılacak Müdahale:

- Bir çocuk koruma sorununa ilişkin bildirim yapıldığında, Sosyal Hizmetler derhal duruma ilişkin gerekli incelemeyi yapar.[106]
- Sosyal Hizmetlerin sosyal incelemesine dayalı olarak, Çocuk Koruma Kanunu Madde 5'te öngörülen belli koruma ve destek tedbirleri alınabilir.
- Koruma ve destek tedbirleri, danışma, eğitim, bakım, sağlık ve barınma alanlarında, çocuğu koruma amacıyla alınan tedbirlerdir. Söz konusu tedbirler, çocuk hâkimi tarafından kendi tasarrufuyla veya çocuğun annesi, babası, vasisi, çocuğun bakım ve gözetiminden sorumlu kişi, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ya da savcılık talebi üzerine uygulanabilir.[107]

106 Çocuk Koruma Kanunu, Madde 6 (2).

107 A.g.e., Madde 7.

Tablo 1:
Dg'lerde ortaya çıkan çocuk koruma sorunlarının bildirimi

DG Ortağı	Araçlar	Güvenli Kişi	Yetkili Kişi	Bildirilecek Yer (bilgilendirme amaçlı)
MEB	Bkz. Ek 1	UNICEF Personeli	MEB İl İrtibat Kişileri	Yetkili kişi, vakanın bildirimine ilişkin resmî prosedürleri bilir. Ancak, ihtiyaç hâlinde siz de bu bölümün (Çocuk koruma sorunu nasıl bildirilir?) içeriği hakkında kendisine bilgi verebilirsiniz.
ADB	Bkz. Ek 1	ADB Personeli	Islahevi Psikoloğu	
Suriyeli Çocuklara Yönelik STK'lar	Bkz. Ek 1	SGDD Personeli	SGDD Personeli	
Suriyeli Çocuklara Yönelik STK'lar	Bkz. Ek 1	SGDD Personeli	UNICEF Personeli	

EK 1
SGDD İRTİBAT KİŞİLERİ – SGDD Merkezlerinin Müdürleri ve Müdür Yardımcıları

- SGDD Genel Koordinatör Yardımcıları: aysegul.eris@sgdd-asam.org
- SGDD Genel Koordinatör Yardımcıları: buket.divrak@sgdd-asam.org
- SGDD Program Koordinatörü: ilker.guney@sgdd-asam.org

DG GÜVENLİ KİŞİLERİ/ İRTİBAT KİŞİLERİ				
İl	Kurum	Grup	Güvenli Kişi	İrtibat Kişisi
İzmir	MEB – Temel Eğitim GM	10-13 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
İstanbul	MEB – Temel Eğitim GM	10-13 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Gaziantep	MEB – Temel Eğitim GM	10-13 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Adana	MEB – Temel Eğitim GM	10-13 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Bursa	MEB – Temel Eğitim GM	10-13 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Muş	MEB – Temel Eğitim GM	10-13 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Kars	MEB – Temel Eğitim GM	10-13 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Trabzon	MEB – Temel Eğitim GM	10-13 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Samsun	MEB – Temel Eğitim GM	10-13 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Van	MEB – Temel Eğitim GM	10-13 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
İzmir	MEB – Din Öğretimi GM	14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
İstanbul	MEB – Ortaöğretim GM	14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Adana	MEB – Ortaöğretim GM	14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Muş	MEB – Ortaöğretim GM	14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Kars	MEB – Din Öğretimi GM	14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Trabzon	MEB – Ortaöğretim GM	14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Konya	MEB – Ortaöğretim GM	14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Van	MEB – Ortaöğretim GM	14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Adana	MEB – Mesleki ve Teknik Eğitim GM	14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli

DG'LER İÇİN GÜVENLİ KİŞİLER/İRTİBAT KİŞİLERİ				
İl	Kurum	Grup	Güvenli Kişi	İrtibat Kişisi
Bursa	MEB – Mesleki ve Teknik Eğitim GM	14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Samsun	MEB – Mesleki ve Teknik Eğitim GM	14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
İzmir	MEB – Din Öğretimi GM	10-13 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
İstanbul	MEB – Din Öğretimi GM	14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Gaziantep	MEB – Din Öğretimi GM	14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Konya	MEB – Din Öğretimi GM	10-13 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
Şanlıurfa	MEB – Din Öğretimi GM	10-13 ve 14-17 yaş arası çocuk	UNICEF personeli	MEB personeli
İzmir	ADB	14-17 yaş arası çocuk	Islahevi Psikoloğu	Yüz yüze görüşmelerde Adalet Bakanlığı tarafından belirlenecek Adalet Bakanlığı personeli
İstanbul	ADB	14-17 yaş arası çocuk	Islahevi Psikoloğu	Yüz yüze görüşmelerde Adalet Bakanlığı tarafından belirlenecek Adalet Bakanlığı personeli
İstanbul	STK'lar	10-13 yaş arası çocuk	SGDD personeli	Suriyeli çocuklar için: SGDD personeli Türk çocuklar için: UNICEF personeli
İstanbul	STK'lar	14-17 yaş arası çocuk	SGDD personeli	Suriyeli çocuklar için: SGDD personeli Türk çocuklar için: UNICEF personeli
Muş	STK'lar	14-17 yaş arası çocuk	SGDD personeli	Suriyeli çocuklar için: SGDD personeli Türk çocuklar için: UNICEF personeli
Samsun	STK'lar	14-17 yaş arası çocuk	SGDD personeli	Suriyeli çocuklar için: SGDD personeli Türk çocuklar için: UNICEF personeli
Gaziantep	STK'lar	10-13 ve 14-17 yaş arası çocuk	SGDD personeli	Suriyeli çocuklar için: SGDD personeli Türk çocuklar için: UNICEF personeli
Adana	STK'lar	10-13 ve 14-17 yaş arası çocuk	SGDD personeli	Suriyeli çocuklar için: SGDD personeli Türk çocuklar için: UNICEF personeli

EK 2
YETKİLİ KİŞİYE YÖNLENDİRME FORMU

Bu form, Güvenli Kişi tarafından doldurulacaktır.

Bölüm A – Temel yönlendirme bilgileri (tüm vakalar için doldurulacaktır)			
Yönlendirme tarihi			
Sizce çocuk ciddi zarar riski altında mı?		☐ Evet ☐ Hayır	
Bir çocuk veya genç, çok yakın ciddi zarar riski altındaysa, 183 destek hattı üzerinden derhal Sosyal Hizmet Merkezlerine yönlendirme yapılmalıdır.			
Soyadı:		**Adı:**	
Doğum tarihi:		**Cinsiyeti:** ☐ Erkek ☐ Kız ☐ Doğum öncesi	
Ev adresi			
Posta kodu:		**Telefon:**	
Sigorta numarası:			
Çocuğun/genç kişinin etnik kökeni:			
Diğer (belirtiniz):			
Çocuğun/genç kişinin anadili veya tercih ettiği iletişim şekli?		**Tercümana veya işaret dili kullanıcısına ihtiyaç var mı?**	☐ Evet ☐ Hayır
Çocuğun/genç kişinin uyruğu		**Çocuğun/genç kişinin dini**	
Göçmen statüsü (Türk olmayanlar için):			
Çocuk/genç kişinin engeli var mı?	☐ Evet ☐ Hayır	**Ayrıntılar:**	
Çocuğun/genç kişinin ve ailenin aşağıdaki güçlükler arasında aşağıdakiler var mı?			
Aile içi istismar	☐	Ebeveyn madde kullanımı	☐
Ebeveyn zihinsel hastalığı	☐	Cinsel sömürü (riski)	☐
Kadın sünneti (riski)	☐	Radikalleşme (riski)	☐
Kamu fonlarından yararlanamama	☐	Diğer:	

Bölüm B – Yönlendiren kişiye ilişkin bilgiler	
Yönlendire kişinin adı	
Görevi/unvanı	
Birimi ve kurumu	
Telefon	
E-posta adresi	

Bölüm C – Yönlendirme nedeni
Kaygı duymanıza yol açan durum nedir?

Yapılan işlemler:
(varsa şimdiye kadar yapılmış işlemleri belirtiniz)

Bölüm D – Hane bilgileri

Çocukla/genç kişiyle birlikte yaşayan tüm çocuk ve yetişkinlerin isimlerini ve bilgilerini aşağıda belirtiniz.

Soyadı	Adı	Doğum tarihi (GG/AA/YY)	Etnik kökeni	Çocukla/genç kişiyle yakınlığı	Bu çocuğu da yönlendiriyorsanız işaretleyiniz
					☐
					☐

Bölüm E – Ebeveyn/bakım veren bilgileri

Adı	Doğum tarihi (GG/AA/YY)	Çocukla/genç kişiyle yakınlığı	Etnik kökeni	First Language	Ebeveyn sorumluluğu
					☐ Evet ☐ Hayır

Tercümana veya işaret dili kullanıcısına ihtiyaç var mı?	**Anne**	☐ Evet ☐ Hayır
	Baba	☐ Evet ☐ Hayır
	Diğer ana bakım verenler	☐ Evet ☐ Hayır
Ana bakım verenlerden herhangi birinin engeli var mı?	**Anne**	☐ Evet ☐ Hayır
	Baba	☐ Evet ☐ Hayır
	Diğer ana bakım verenler	☐ Evet ☐ Hayır

Bölüm F – Çocuk Sosyal Hizmetlere/Engeli olan Çocuk Hizmetlerine Yönlendirme İzni

Bir çocuğun ciddi zarar riski altında olduğuna inanan bir görevli, sosyal hizmetlere yönlendirme yapmakla yükümlüdür. Bu yönlendirmeler izin gerektirmemekle birlikte, ebeveyn sorumluluğu bulunan bir yetişkinin bilgilendirilmesi iyi olacaktır. ANCAK, bu bilgilendirme, çocuk zarar riskine maruz kalmayacaksa ve delillerin kaybolması tehlikesi (delillerin karartılması veya çocuğun belli bir yönde beyana zorlanması vb.) doğmayacaksa yapılmalıdır. Tüm diğer yönlendirmelerde ise öncelikle daima çocuk/genç kişi üzerinde ebeveyn sorumluluğu bulunan bir yetişkinin onayı alınmalıdır (reşitse genç kişinin kendi rızası).

Çocuğun dilek ve hisleri:

Çocuk, yönlendirmeden haberdar mı? evet/hayır

Çocuk, yönlendirme hakkında ne hissediyor?

Çocuğun dilek ve hisleri nelerdir?

Ailenin dilek ve hisleri:
Aile, yönlendirmeden haberdar mı? evet/hayır
Aile, yönlendirme hakkında ne hissediyor?
Ailenin dilek ve hisleri nelerdir?

Bölüm G – Aileyle çalışan hizmet birimleri			
Şu anda çocukla/genç kişiyle ilgilenen veya daha önce ilgilenmiş diğer yetkilileri ve kurumları lütfen aşağıda belirtiniz. (Mümkünse isim ve telefon numarası da veriniz.)			
Okul	**İsim**	**Adres**	**Telefon**

EK 3
ÇOCUK KORUMA

Çocuk Koruma Kavramı

Türkiye Cumhuriyeti hükûmeti tarafından da onaylanmış olan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989), her çocuğun koruma hakkına sahip olduğunu ifade etmektedir.

Çocuk Koruma, şu şekilde tanımlanmaktadır:

Çocuk Koruma Çalışma Grubu (ÇKÇG): İnsani yardım faaliyetlerinde çocuk korumanın koordinasyonuna dönük küresel foruma göre, çocuk koruma, "çocuklara karşı istismar, ihmal, sömürü ve şiddetin önlenmesi ve müdahaleye tabi tutulmasıdır."

UNICEF: "Çocuk işçiliği ve ayrıca kadın sünneti ve çocuk evliliği gibi zararlı geleneksel uygulamalar, cinsel sömürü, çocuk ticareti ve çocuk ticareti de dâhil olmak üzere, çocuklara karşı şiddet, sömürü ve istismarın önlenmesi ve müdahaleye tabi tutulmasıdır." UNICEF'in çocuk korumaya yaklaşımı, "kız ve erkek çocukların şiddete, sömürüye ve aileden gereksiz ayrılmaya maruz kalmadığı, kanunlar, hizmetler, davranışlar ve uygulamalar yoluyla çocukların savunmasızlığının en aza indirildiği, bilinen risk etmenlerinin ele alındığı ve çocukların kendi direncinin yükseltildiği" bir ortamının yaratılmasına yöneliktir. İnsan haklarına dayanan bu yaklaşım, önlemenin önemini kabul etmekte, hükûmetlerin hesap verebilirliğine vurgu yapmakta ve ulusal kapasitenin desteklenmesine odaklanmaktadır. Aynı zamanda, kendi koruma imkânlarını geliştirmekte çocukların rolünü kabul etmektedir.[108]

108 UNICEF, Çocuk Koruma Stratejisi, madde 2.

Çocuk Korumada Ulusal Hukuki Çerçeve

Türkiye'de çocuk koruma asıl olarak Çocuk Koruma Kanunu (Kanun no 5395) ve Sosyal Hizmetler Kanunu (Kanun no 2828) ile düzenlenmektedir.

Çocuk Koruma Kanunu'nun amacı, korunmaya ihtiyaç duyan veya haklarını elde etmek ya da iyi oluşa kavuşmak için suç işleyen çocukların korunmasına yönelik prosedür ve ilkelere düzenleme getirilmesidir. Kanun'da,

- korunmaya ihtiyaç duyan çocuklara yönelik tedbirler,
- çocuklar suç işlediğinde alınacak güvenlik tedbirlerine ilişkin ilke ve usuller,
- Çocuk Mahkemelerinin kurumasına, görevlerine ve yetkilerine ilişkin maddeler yer almaktadır.

Çocuk Koruma Kanunu'nda (Kanun no 5395), korunmaya ihtiyaç duyan çocuklar şu şekilde tanımlanmaktadır: *"Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk."*[109]

Sosyal Hizmetler Kanunu (Kanun no 2828) ise 3'üncü maddesinde benzer bir tanım getirmekte, ancak şunu da eklemektedir: "Ana veya babasız, ana ve babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuk."[110]

Bu iki önemli kanuna ek olarak, çocuk koruma kararlarında aşağıdaki kanunlar da etkili olmaktadır:

- Medeni Hukuk
- Medeni Kanun, Madde 42, 50, 56
- Anayasa, madde 58, 60 ve 62
- Ceza Kanunu No. 5237
- Millî Eğitim Temel Kanunu No. 1739
- İlköğretim Kanunu No. 222
- Çalışma Kanunu
- Sağlık Temel Kanunu
- Nüfus Planlama Kanunu
- Halk Sağlığı Kanunu
- Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
- Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu
- Me que aut ipsaere antis sitiaest apis iniet

109 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 3. madde.

110 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 3. madde.

Ek. J. İllere ve Hedef Kitlelere Göre Tüm Görüşmelerin Dağılımı

I. Faz – Suriyeli

İl	Tür	Boyut	Boyut Ayrıntıları	İlk Plan		Uzaktan Görüşme Metodu			Fiili		Kalan	%	
				OGG Sayısı	KBG Sayısı	Metot	OGG Sayısı	DG Sayısı	OGG Sayısı	DG Sayısı			
İzmir	Çocuklar	5. Boyut	ODKÇ14-17 yaş	1		Telefon Görüşmesi		4		3	1	%75	%95
		7. Boyut	Risk altında 10-13 yaş	1				4		4	0	%100	
		Kanunla İhtilaf Hâlindeki Çocuklar		1		Yüz yüze		4		1	3	%25	
	Ebeveynler	5. Boyut	Risk altında 10-13 yaş	1		Telefon Görüşmesi		4		7	–3	%175	
	SGEP	6. Boyut	ODKÇ14-17 yaş	1		Çevrim içi OGG	1		1		0	%100	
	Öğretmenler	5. Boyut	Risk altında 10-13 yaş				1		1		0	%100	
	KBG	KBG			2	Video Görüşme		2		2	0	%100	
		Kanunla İhtilaf Hâlindeki Çocuklar			2			2		2	0	%100	
İstanbul	Çocuklar	3. Boyut	ODKÇ10-13 yaş	1		Telefon Görüşmesi		4		7	–3	%175	%117
		6. Boyut	ODKÇ14-17 yaş	1				4		6	–2	%150	
		7. Boyut	Risk altında 10-13 yaş	1				4		4	0	%100	
		5. Boyut	Risk altında 10-13 yaş	1				4		4	0	%100	
		Kanunla İhtilaf Hâlindeki Çocuklar		1		Yüz yüze		4			4	%0	
	Ebeveynler	3. Boyut	ODKÇ10-13 yaş	1		Telefon Görüşmesi		4		4	0	%100	
		6. Boyut	ODKÇ14-17 yaş	1				4		4	0	%100	
		EoÇ		1				4		8	–4	%200	
	SGEP	3. Boyut	ODKÇ10-13 yaş	1		Çevrim içi OGG	1		1		0	%100	
	Öğretmenler	N/A		0			0		0		0	N/A	
	KBG	KBG			3	Video Görüşme		3		4	–1	%133	
		Kanunla İhtilaf Hâlindeki Çocuklar			2			2		3	–1	%150	
		EoÇ			3			3		3	0	%100	
Gaziantep	Çocuklar	5. Boyut	Risk altında 10-13 yaş	1		Telefon Görüşmesi		4		5	–1	%125	%170
		7. Boyut	Risk altında 10-13 yaş	1				4		3	1	%75	
		Çocuk İşçiliği		1				4		12	–8	%300	
	Ebeveynler	4. Boyut	Risk altında 6-9 yaş	1				4		4	0	%100	
		5. Boyut	ODKÇ10-13 yaş	1				4		5	–1	%125	
		Çocuk İşçiliği		1				4		14	–10	%350	
	SGEP	N/A		0		Çevrim içi OGG	0				0	N/A	
	Öğretmenler	4. Boyut		1		Telefon Görüşmesi	1				0	%100	
	KBG	KBG	Risk altında 6-9 yaş		2	Video Görüşme		2	1	2	0	%100	
		Çocuk İşçiliği			1			1		1	0	%100	
Adana	Çocuklar	3. Boyut	ODKÇ10-13 yaş	1		Telefon Görüşmesi		4		5	–1	%125	%107
		6. Boyut	ODKÇ14-17 yaş	1				4		3	1	%75	
		5. Boyut	Risk altında 10-13 yaş	1				4		5	–1	%125	
		7. Boyut	Risk altında 10-13 yaş	1				4		3	1	%75	
	Ebeveynler	6. Boyut	ODKÇ14-17 yaş	1				4		3	1	%75	
		7. Boyut	Risk altında 10-13 yaş	1				4		7	–3	%175	
	SGEP	3. Boyut	ODKÇ10-13 yaş	1		Çevrim içi OGG	1		1		0	%100	
	Öğretmenler	7. Boyut	Risk altında 10-13 yaş	1			1		1		0	%100	
	KBG	KBG			3	Video Görüşme		3		3	0	%100	

I. Faz – Suriyeli

İl	Tür	Boyut	Boyut Ayrıntıları	İlk Plan		Uzaktan Görüşme Metodu			Fiili		Kalan	%	
				OGG Sayısı	KBG Sayısı	Metot	OGG Sayısı	DG Sayısı	# of FGD	# of ID			
Bursa	Çocuklar	3. Boyut	ODKÇ10-13 yaş	1		Telefon Görüşmesi		4		4	0	%100	%114
		6. Boyut	ODKÇ14-17 yaş	1				4		8	–4	%200	
	Ebeveynler	4. Boyut	Risk altında 6-9 yaş	1				4		3	1	%75	
		7. Boyut	Risk altında 10-13 yaş	1				4		3	1	%75	
	SGEP	N/A		0		Çevrim içi OGG	0				0	N/A	
	Öğretmenler	4. Boyut	Risk altında 6-9 yaş	11			1		1		0	%100	
		7. Boyut	Risk altında 10-13 yaş	1			1		1		0	%100	
	KBG	KBG			3	Video Görüşme		3		4	–1	%133	
Hatay	Çocuklar	3. Boyut	ODKÇ10-13 yaş	1		Telefon Görüşmesi		4		6	–2	%150	%123
		6. Boyut	ODKÇ14-17 yaş	1				4		5	–1	%125	
		Çocuk Evliliği		1				4		6	–2	%150	
	Ebeveynler	3. Boyut	ODKÇ10-13 yaş	1				4		5	–1	%125	
		Çocuk Evliliği		1				4		4	0	%100	
	SGEP	6. Boyut	ODKÇ14-17 yaş	1		Çevrim içi OGG	1		1		0	%100	
	Öğretmenler	5. Boyut	Risk altında 10-13 yaş	1			1		1		0	%100	
	KBG	KBG			3	Video Görüşme		3		3	0	%100	
		Çocuk Evliliği			1			1		1	0	%100	
Ankara	Merkezi KBG	KBG			7	Video Görüşme		7		7	0	%100	%100
		EoÇ			1			1		1	0	%100	
		Çocuk İşçiliği			2			2		2	0	%100	
		Çocuk Evliliği			1			1		1	0	%100	
Trabzon	KBG	Diğer Mülteciler			0	Video Görüşme		0		1	–1	%100	%100
Samsun	KBG	Diğer Mülteciler			0	Video Görüşme		0		1	–1	%100	%100
TOTAL				43	36		10	168	10	206	–36	%121	

Özet

Planlanan	Tür	3. Boyut	4. Boyut	5. Boyut	6. Boyut	7. Boyut	KBG
	FGD	2	2	2	2	2	
	IDI	24	8	24	24	24	23

Fiili	Tür	3. Boyut	4. Boyut	5. Boyut	6. Boyut	7. Boyut	KBG
	FGD	2	2	2	2	2	
	IDI	31	7	29	29	24	25
		%129	%88	%121	%121	%100	%109

	Çocuk İşçiliği	Kanunla İhtilaf Hâlindeki Çocuk	Çocuk yaş	EoÇ
Planlanan	11	12	10	8
Fiili	29	6	12	12
	%264	%50	%120	%150

	Çocuklar	Ebeveynler	SGEP	Öğretmenler	KBG
Planlanan	80	52	4	6	*36*
Fiili	94	71	4	6	41
	%118	%137	%100	%100	%114

Ek K. Faktör Özeti

Nitel ve nicel veriler çerçevesinde tanımlanmış faktörler aşağıda sunulmaktadır. Yıldız işaretleri, ilgili faktörün ilgili boyuttaki çocuklar açısından önemli olduğunu göstermektedir. Yıldız işaretlerinin sayısı ise ilgili faktörün, farklı Okul Dışında Kalmanın Boyutlarındaki GKA Suriyeli Çocukların eğitim olanakları üzerindeki etki düzeyini/ağırlığını ifade etmektedir. Tek bir yıldız işareti düşük etki düzeyine, iki yıldız orta etki düzeyine, üç yıldız ise yüksek etki düzeyine işaret etmektedir.

Alan	Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
		3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Toplumsal Cinsiyete Dayalı Normlarla İlgili Faktörler	Çocuklardan ailenin beklentilerinin cinsiyet normlarıyla şekillenmesi	*		*	***	**
	Çocukların ev içi sorumlulukları	**	*	*	***	**
	Erken ve zorla evlilikler	*		*	***	**
Beşerî Sermayeyle İlgili Faktörler	Eğitime değer vermeme	*			**	*
	Dil becerilerini eksikliği	***	*	**	***	**
	Düşük akademik performans	***	*	**	***	**
	Suriye önceki eğitim normlar/deneyimleri	**		*	**	*
Sağlık ile İlgili Faktörler	Çocuklarda engeli olma	***	**	**	***	**
	Çocuklarda hastalık	**	**	***	**	***
	Psikososyal etkiler: yoksulluk damgası	**	*	**	***	**
	Travmatik etkiler: Savaş ve göç deneyimleri	**	*	**	**	**
	Travmatik etkiler: Ev içi şiddet (çoğunlukla kız çocuklar için)	**	**	**	**	**
	Gebelik (kız çocuklar için)	*			***	**
Sosyal Uyumla İlgili Faktörler	Arkadaş eksikliği/ sosyal izolasyon	***	*	**	***	**
	Yerel topluluğa entegrasyonda güçlük	***	*	**	***	**
	Güvenlik kaygıları	***	**	**	***	*
	Akran zorbalığı	***	*	**	***	**
Ekonomik Faktörler: Kaynak Eksikliği ve Yoksulluk	Yüksek geçim giderleri	***	*	**	***	**
	Okul giderleri	***	**	***	***	***
	Çocuk işçiliği	***	*	**	***	**
Ekonomik Faktörler: Göç ve Ailenin Yer Değiştirmesi	Yüksek yer değiştirme düzeyi	**	***	***	**	***

Alan	Gözlemlenen Faktörler	Okul Dışında Kalmanın Boyutları				
		3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Okula Kayıtla İlgili Faktörler	Ailelerin bilgi eksikliği	***	**	*	***	*
	Kayıt ve kimlik kartlarının bulunmaması	***			***	
	İkamet kâğıdının bulunmaması	**	**	**	**	***
	Çocukların okul tarafından kabul edilmemesi	**	*	*	**	*
	Yüksek yaşta yerleştirme	**	*	***	**	
	Azami okul kayıt yaşı	***		***	***	**
Devamsızlık Yönetmeliği ile İlgili Faktörler	Devamsızlık Yönetmeliği	**		***	**	***
Sınıf Geçme Yönetmeliği ile İlgili Faktörler	Sınıf Geçme Yönetmeliği	**		***	**	***
Okul İmkanları ile İlgili Faktörler	Ulaşım süresi / okula mesafe	**	*	**	**	**
	Okula ulaşım aracının bulunmaması		*	**		***
	Farklı okul seçeneklerinin bilinmemesi (açık öğretim, MEM)	***		*	***	*
	Alternatif eğitim etkinliklerinin bilinmemesi	***	*	*	***	*
Okul Kaynakları ile İlgili Faktörler	Okulun/öğretmenin ebeveynlerle iletişim eksikliği	**	***	***	**	***
	Okulların yetersiz fiziki koşulları					
	Yüksek sınıf mevcutları	*	*	*	*	*
	Karma cinsiyetli sınıfların varlığı	**		*	**	**
	Öğrenme materyalleri/müfredat	**	*	**	**	**
Öğretmen Özellikleri ile İlgili Faktörler	Öğretmenin çocuklarla iletişim eksikliği	**	*	**	***	**
	Öğretmenin olumsuz tutumu	***	*	**	***	**
	Öğretmenin düşük eğitim yetkinlikleri	*	*	*	*	*
Okulda ve Okul Yolunda Güvenlik ile İlgili Faktörler	Zorbalık/okul ortamında	***	***	***	***	***
	Zorbalık/okul yolunda	**	*	**	**	**

COVID-19 Küresel Salgını ve Talep ile İlgili Faktörler						
Alan	**Gözlemlenen Faktörler**	**Okul Dışında Kalmanın Boyutları**				
		3.B	4.B	5.B	6.B	7.B
Ekonomik faktörler	Ekipman ve internet eksikliği		***	***		***
	Gelir kaybı	**	**	***	**	***
	Çocuk işçiliği	**		***	**	***
Sosyokültürel faktörler	Artan ev içi sorumluluklar	**	**	***	**	***
Sosyal uyum	Sosyo-duygusal stres	**	***	***	**	***
Beşerî sermaye	Türkçe dil becerisi eksikliği		**	***		**
	Ebeveynlerden gelen destek eksikliği		**	**		**
COVID-19 Küresel Salgını ve Arz ile İlgili Faktörler						
Okul imkânları	EBA'ya erişimde güçlükler		**	**		**
	Uzaktan eğitime yönelik teknik destek eksikliği		**	**		**
	EBA okul merkezlerine yönelik bilgi eksikliği		***	***		***
	MEM'lerde staj olanaklarının kesintiye uğraması			***		**
Okul kaynakları	Öğrenme materyalleri		*	*		*

Ek L. Cambridge Education/Mott MacDonald Çalışma Ekibinin Ayrıntıları

Ekip Lideri: Jeffrey H. Marshall	• Veri kaynaklarının ve belgelerin gözden geçirilmesi; • Nicel verilerin analizi (ayrıştırılmış veri tablosu, eğilimler ve profiller); • Rapor yazımı.
Baş Danışman: Ahmet Özırmak	• Veri kaynaklarının ve belgelerin gözden geçirilmesi; • Özellikle yönetsel tedbir bölümleri için anketlerin hazırlanmasına destek olmak; • Rapor yazımına destek; • Yönetsel tedbir analizine destek.
Nitel Uzman I: Asuman Göksel	• Veri toplayıcıların ve denetçilerin eğitimi ve araçların okullarda ön testinin yapılması; • Soru setlerinin hazırlanması; • Nitel verilerin temizlenmesi, kodlanması ve analizi; • Rapor yazımı.
Nitel Uzman II: Oğuzhan Akyıldırım	• Veri toplayıcıların ve denetçilerin eğitimi ve araçların okullarda ön testinin yapılması; • Veri toplamanın koordinasyonu; • Rapor yazımına destek; • Nitel verilerin temizlenmesi ve analizi..
Denetçiler: Eda Tüzemen, Sevilay Biçici, Gökhan Savaş, Sinem Sefa	• Veri toplayıcıların eğitimi ve araçların ön testi; • Veri toplama (OGG'ler, görüşmeler, literatür taraması, vb.); • Birincil anket, kilit bilgilendirici görüşmeleri ve odak grup görüşmeleri dâhil olmak üzere illerde veri toplama çalışmalarının denetlenmesi; • Görüşme kayıtlarının metne dökülmesi ve verinin kalite kontrolü; • Rapor yazımına destek; • Nitel verilerin temizlenmesi ve analizi.
Proje Lideri: Sevilay Biçici	• Çalışma Ekibinin koordinasyonu; • Rapor içeriğinin desteklenmesi; • Raporun kalite güvencesi; • Güvence ve veri koruma prosedürlerinin uygulanması ve izlenmesi.
Proje Yöneticisi: İrem Savran	• Saha çalışmasının koordinasyonu; • Güvence ve veri koruma prosedürlerinin uygulanması ve izlenmesi; • Raporun hazırlanmasına destek.